

ว่าแต่งเรื่องขึ้นหลังจากที่ได้ฟังนักเล่านิทานที่มีชื่อเสียงขับนิทานเรื่องนี้ประกอบเพลงให้ประชาชนได้ฟังในงานพิธี จึงได้บันทึกเรื่องนี้ไว้ “เพื่อไม่ให้สูญหายไป และให้ชนรุ่นหลังได้รับรู้” (หน้า บทเหตุในการแต่ง) เรื่อง *พระโคพระแก้ว* ฉบับนิทานคำกลอนมีโครงเรื่องหลักตรงกับตำนานฉบับมุขปาฐะเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นในส่วนต้นที่ได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของพระโคพระแก้ว ในฉบับนี้ พระโคซึ่งเป็นวัวและพระแก้วซึ่งเป็นมนุษย์เป็นบุตรของชาวบ้านยากจนแห่งเมืองละแวก พระโคมีอำนาจวิเศษเลี้ยงดูน้องด้วยการเสกอาหารทิพย์และสิ่งของต่างๆ ออกมาจากท้อง ภายหลังพระแก้วได้แต่งงานกับธิดาของกษัตริย์ เนื้อหาสำคัญอีกส่วนหนึ่งของนิทานคำกลอนได้แก่การนำเสนอเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การแย่งชิงพระโคพระแก้วไปจากกัมพูชา อันได้แก่การที่กษัตริย์แห่งอยุธยามาชวนกษัตริย์กัมพูชาชนไก่พนันเอาบ้านเมือง พระโคแปลงร่างเป็นไก่ไปชนได้รับชัยชนะ ครั้งที่สอง กษัตริย์สยามยกกองทัพมาขอพนันชนช้าง ซึ่งพระโคแปลงก็ได้รับชัยชนะอีก ทำให้กษัตริย์สยามมั่นใจว่าฝ่ายเขมรต้องมีสิ่งวิเศษที่มีเวทมนตร์อาคม จึงต้องการได้ไว้ในครอบครอง และให้ช่างประดิษฐ์โคยนต์รมาทำชนโค พระโครู้ว่าจะไม่อาจเอาชนะได้จึงพาพระแก้วเหาะหนีไป จากนั้นเรื่องจึงดำเนินไปตามที่ปรากฏในฉบับมุขปาฐะคือมีการยิงเหรียญเงินเพื่อล่อให้ชาวบ้านมาตัดป่าไผ่ จนกระทั่งสยามสามารถจับพระโคพระแก้วนำไปไว้ที่อยุธยาได้

เห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์ตั้งใจให้การพนันประลองความสามารถของสัตว์สามชนิดระหว่างกษัตริย์สองเมืองเป็นอุปสรรคแห่งสงครามที่เกิดขึ้นระหว่างไทยกับกัมพูชาในอดีต³⁵ สิ่งที่กษัตริย์ทั้งสองเมืองใช้เป็นเครื่องพนันทั้งประชาชน ดินแดน ช้าง กำลังทหาร และเรือสำเภาก็ล้วนเป็นทรัพยากรสำคัญของอาณาจักร การนำเสนอเรื่องให้กษัตริย์สยามเป็นผู้เริ่มต้นเดินทางมากัมพูชาเพื่อทำชนไก่พนันเอาบ้านเมืองแสดงให้เห็นความปรารถนาที่จะรุกรานเพื่อนบ้านของผู้นำสยามอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้น การประลองอีกสองครั้งถัดมา ก็เป็นการริเริ่มจากฝ่ายสยามทั้งสิ้น แต่ทุกครั้งก็เดินทางมากัมพูชาเพื่อทำประลอง กษัตริย์อยุธยาจะมาพร้อมกับกองทัพทหารหนักและช้างศึกจำนวนพัน หากเดินทางมาทางเรือก็ใช้เรือสำเภาหลายร้อยลำ ในตอนที่มาพนันชนช้าง กษัตริย์ยังได้ออกคำสั่งให้เหล่าเสนา “ไปเกณฑ์ช้างทั่วทั้งอาณาจักร” เพื่อเดินทางไปกัมพูชา (หน้า 101) การกระทำเช่นนั้นนอกจากจะเป็นการแสดงแสนยานุภาพทางการทหารเพื่อข่มขู่คุกคามกัมพูชาแล้ว ยังแสดงเจตนาในการทำสงครามเพื่อยึดบ้านเมืองกัมพูชาอย่างชัดเจน ดังเช่น

³⁵ ในช่วงก่อนทศวรรษ 1970 พุทธศาสนบัณฑิตย์ กรุงพนมเปญเคยเก็บรักษาคัมภีร์โบราณเรื่องพระโคพระแก้วซึ่งเชื่อกันว่าเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์เรื่องพระโคพระแก้วฉบับที่เก่าแก่ที่สุด แต่ในปัจจุบันสูญหายไปแล้ว Khing Hoc Dy, “La Legende de Brah Go Brah Kaev,” *Cahier de l’Asie du Sud-Est*, 29-30, 1991, p. 187.

³⁶ เดวิด แซนด์เลอร์เห็นว่าตำนานนี้อาจเชื่อมโยงกับการล่มสลายของเมืองพระนครเพราะมีหลักฐานแสดงถึงการเคลื่อนย้ายเครื่องราชูปโภค เอกสารต่างๆ และนักปราชญ์ราชบัณฑิตจากเมืองพระนครมายังกรุงศรีอยุธยา โดยตีความว่าพระโคเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมอินเดียที่กัมพูชารับมา และพระแก้วแสดงถึงความชอบธรรมทางพุทธศาสนา เดวิด แซนด์เลอร์, อ้างแล้ว, หน้า 128 ส่วนหงวน กิมลีเห็นว่า ตำนานเรื่องนี้เริ่มสร้างขึ้นเพื่ออธิบายการสูญเสียเมืองพระนคร แต่ภายหลังได้รวมเอาการเสียเมืองละแวกรวมทั้งการสงครามที่อุดมค้ำเข้าไปด้วย เรื่องนี้จึงไม่ได้สร้างขึ้นเพื่ออธิบายเหตุการณ์เดียวคือการเสียเมืองละแวกอย่างที่คนเขมรส่วนใหญ่เชื่อกัน แต่เป็นการเชื่อมโยงการสงครามระหว่างสยามกับกัมพูชาในสมัยพระนคร ละแวก และอุดมค้ำเข้าด้วยกัน Ngoun Kimly, op.cit,p.65

ในการพนันชนช้าง เมื่อเดินทางมาถึง กษัตริย์สยามได้ส่งคนเดินสารไปแจ้งกษัตริย์เขมรให้หาช้างมาชนพนัน ไม่เช่นนั้น “ต้องเกณฑ์พลมาทำสงครามกัน” (หน้า104) หรือในการทำพนันประลองสัตว์ต่างๆ เงื่อนไขของการประลองจะแสดงให้เห็นว่ากัมพูชาเป็นฝ่ายต้องเสียบ้านเมืองทุกครั้งหากพ่ายแพ้ ในขณะที่ฝ่ายสยามต้องเสียเพียงกำลังพล ยุทโธปกรณ์ หรือทรัพย์สิน เช่น ถ้าหากไก่สยามชนแพ้ “พระเจ้าสยามว่าถ้ามีชัย เราถอยลำเอาให้ทั้งห้าร้อย ไพร่พลทั้งหมดอีกไม่น้อย ทรัพย์สินเราปล่อยให้ทั้งหมด” แต่หากไก่เขมรแพ้พนัน ภาพของกษัตริย์เขมรถูกนำเสนอว่าต้องเป็นฝ่ายยอมสยามทุกอย่าง “นครเราถวายพระองค์สิ้น ทรัพย์สินข้าวของปองปรารณา ยกไว้แต่พระราชชายา ส่วนไพร่ฟ้าประชาให้ตามใจปอง” (หน้า 76)

การเสนอภาพสยามในฐานะผู้มีกำลังอำนาจมากกว่าคุกคามกดขี่ที่อ่อนแอกว่า หรือกล่าวง่าย ๆ คือ ชาติใหญ่ชนเผ่าและต้องการอุปถัมภ์ชาตินั้น นอกจากจะแสดงผ่านพฤติกรรมของพระมหากษัตริย์สยามแล้ว ยังอาจพิจารณาได้จากภาพของชาวเขมรเองตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ขุนนางข้าราชการลงมาถึงสามัญชนพลทหารและชาวบ้าน ที่เมื่อได้ชาวสยามเดินทางมาทำพนันประลองสัตว์ต่างๆ ก็แสดงอาการหวาดกลัวและวิตกกังวลออกมาในลักษณะต่างๆ กัน เช่นพระมหากษัตริย์จะทรง “สิ้นเทาทั้งกายาหวาดหวั่นทุกย” (หน้า 111) ทรงโสกเศร้าเสียใจที่ต้องยอมรับพนันเพราะไม่มีทางเลือกเนื่องจากกองทัพสยามเข้ามาอยู่ในดินแดนเขมรแล้ว ส่วนเสนาทหารก็กลัว ทั้งกลัวจะหาสัตว์ไปประลองด้วยไม่ได้ ทั้งกลัวเพราะเห็นว่าสยามได้เปรียบมากทั้งในด้านกองทัพและยุทธโปกรณ์ (หน้า 106,107 และ109) ด้านชาวบ้านทั่วไป “บ้างกลัวตัวสิ้นเยี่ยงทารก บ้างตีกโศกน้ำตาไหล บ้างเดินประชุมกันหาทางไป เราจะหลบซ่อนอย่างไรจึงได้พ้น” (หน้า 114) ภาพของกัมพูชาโดยรวมนั้นเป็นภาพของผู้รักสันติที่ “ถูกกระทำ” ต้องจำทนตกเป็นเบี้ยล่าง และเป็นฝ่ายที่จะต้องหาทางป้องกันตนเอง ไม่เคยเป็นฝ่ายคุกคาม ช่มชู้หรือโจมตีสยามก่อน แม้กระทั่งพระโคที่มีอำนาจวิเศษก็ไม่เคยใช้เวทมนตร์ในการเช่นฆ่าชาวสยามเลย แต่กลับเลือกที่จะหนีแทน

นอกจากนั้น ภาพของสยามในฐานะผู้ขาดไร้คุณธรรม นิยมใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบาย ใช้เวทมนตร์คาถา หรือใช้มารยาเสแสร้ง ไม่ทำสิ่งต่างๆ อย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมาก็ได้รับการเน้นให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นใน พระโคพระแก้ว ฉบับนิทานคำกลอนนี้ เช่นการสร้างโคยন্ত্রแทนโคจริงมาชนประลองเพื่อความมั่นใจว่าจะได้รับชัยชนะอย่างแน่นอน การใช้เชือกหนังเสกมนตร์ล้อมจับพระโคหลังจากที่ป่าไผ่ถูกตัด หรือการที่กษัตริย์สยามแสดงท่าทีหวาดหวั่นเกรงกลัวพระแก้วทั้งที่ในใจมีความโกรธเคืองคั่งแค้นหลังจากแพ้พนันชนช้าง “พระเจ้ากลัวเขาไม่เมตตา น้ำตาไหลพลั่งลงกราบไหว้ ทูลว่าขอถวายสิ่งทั้งหลาย ให้ได้คงอยู่เพียงชีวิต” (หน้า 120) ภาพชาวสยาม “เจ้าเล่ห์” เหล่านี้มักถูกจัดวางควบคู่ไปกับภาพชาวเขมรผู้ตรงไปตรงมา ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น มีจิตใจเมตตาและให้อภัย ดังในกรณีที่กำลังกล่าวมาแล้ว เมื่อชนะพนันชนช้าง พระแก้วในฐานะตัวแทนของพระมหากษัตริย์ก็รับเฉพาะช้างทั้งหมดที่ใช้พนันจากสยาม โดยปล่อยให้กษัตริย์และกองทัพสยามทั้งหมดเดินทางกลับบ้านโดยไม่ได้เรียกร้องเอาสิ่งใดอีกทั้งที่เป็นฝ่ายถูกรุกรานช่มเหล่งก่อน ในขณะที่ฝ่ายสยามกลับไม่สำนึกบุญคุณ ยังมุ่งหน้ารุกรานกัมพูชาอย่างไม่หยุดยั้ง

อย่างไรก็ตาม ภาพของสยามที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระโคพระแก้วมิใช่จะมีแต่ภาพด้านลบเท่านั้น ภาพด้านบวกที่ถูกนำเสนออย่างเด่นชัดก็คือแม่สยามอาจจะไม่ใช่เพื่อนบ้านที่ดี แต่ทั้งผู้นำและประชาชนต่างคำนึงถึงประโยชน์สุขของบ้านเมืองเป็นหลัก ผู้นำยอมนำทัพเดินทางไปกลับหลายครั้งโดยไม่หวั่นกลัวอันตรายและความเจ็บป่วย ทั้งยังมีความมุ่งมั่น แม้จะเคยพ่ายแพ้ก็ไม่ท้อถอย ทำทุกวิถีทางที่จะไปสู่เป้าหมาย และเมื่อทหารทั้งหลายก็ยอมสละชีวิตทำตามคำสั่งของกษัตริย์อย่างเคร่งครัด ติดตามหาพระโค พระแก้วอย่างไม่ลดละไปทั่วประเทศ กษัตริย์ก็มีความสงสารห่วงใยประชาชนของพระองค์อย่างแท้จริง ดังในตอนที่ไม่ทัพนั้นชนช้าง กษัตริย์สยาม “ว่าถ้าพร้อมยอมการเล่น ให้แต่งขึ้นเป็นคำสัญญา ครั้งนี้ไม่พินันพลเสนา เหมือนสิ้นเมตตากรุณาราษฎร เล่นพนันเอาเพียงแต่ดำริ น้อยมากก็ดีแถมปรักมาส อย่าให้กังวลถึงพลราษฎร พรากพลัดนินาสจากลูกหลาน” (หน้า 111)

พระตะบอง เสียมเรียบ ศรีโสภณให้กับไทย ที่ชาวยุโรปเกิดความทุกข์มากขึ้น และตั้งสัจจาธิษฐานว่าจะไม่นับคนไทยเป็นมิตรอีกเลยจนกว่าจะได้ดินแดนที่เสียไปคืนมา เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสงบลงและไทยคืนดินแดนให้กับกัมพูชา ความรักของคนทั้งสองจึงสมหวัง

น่าสนใจว่าแม้โครงเรื่องจะเล่าถึงความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในสงครามโลก แต่ภาพของคนไทยโดยทั่วไปที่เล่าผ่านสายตาของทีฆาธุรรมทั้งเสนอผ่านพฤติกรรมของตัวละครชาวไทยทุกตัวกลับเป็นภาพด้านบวก ก่อนที่สงครามจะปะทุขึ้น ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นว่าชาวเขมรสมัยใหม่มีความชื่นชมในตัวคนไทยและศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างยิ่ง เพลงไทย “ไผ่เราะอ่อนหวาน” (หน้า 4) “คนเขมรทั่วไป คนหนุ่มๆมักสรรเสริญว่าภาษาไทยมีสำเนียงไผ่เราะ เหตุนี้จึงได้พยายามจนอ่านหนังสือไทยได้บ้าง” (หน้า 8) แม้กระทั่งเมื่อเกิดสงครามและต้องตกไปเป็นเชลยในไทย ทีฆาธุรรมยังต้อง “พยายามต่อสู้อย่างเข้มแข็งในใจ ต่อต้านอาการหนึ่งที่ตนจัดเป็นเสน่ห์ของไทย เสน่ห์นี้เป็นโรคระบาดใหญ่มาก ดูจะอยู่ตามนิคมชนบทให้ได้ยินละครไทยมาเล่นเมื่อใดก็บ้าทั้งชาย หญิง แก่ เด็กทีเดียว คำพูดไทยก็ไผ่เราะ การยิ้มไทยก็สดใส ของหวานไทยก็อร่อยเอร็ด กิริยาไทยก็อ่อนโยน อะไรทั้งหมดจากไทยควรปฏิบัติทั้งสิ้น” (หน้า 139) นอกจากนี้ คนไทยโดยเฉพาะสตรีไทยยังมีกิริยาท่าทางอันพอเหมาะพอสมดีมีรสนิยมอันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงอารยะของชาติไทย “นุ่งห่มแต่งตัวก็มองดูไม่ขัดตาเสียเลย” (20) “ตรงไปตรงมา รู้สึกอย่างไรก็แสดงออกอย่างนั้น ไม่ใช่คอยแต่เอียงอายแบบสตรีเขมร ซึ่งยังยึดอยู่กับคำสอนโบราณมากเกินไป ทีฆาธุรรมอ่อนหวานให้คนทั้งผองเห็นว่าในประเทศไทย สตรีพัฒนาไปตามแบบยุโรป ก้าวหน้าไปมาก เพราะบ้านเมืองเขาได้รับเอกราชนานมาแล้ว ส่วนเยาวชนทั้งหญิงชายก็ได้ออกไปเรียนที่ทวีปยุโรปและอเมริกาอย่างมากมายด้วย” (38)

ในด้านนิสัยใจคอ มาลาดวงจิต นำเสนอภาพคนไทยว่าเป็นคนดี มีน้ำใจงาม มีความเมตตาเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักให้อภัย แม้กับศัตรู หากไม่ได้อยู่ในสนามรบก็ปฏิบัติด้วยอย่างดี ไม่เหยียบย่ำซ้ำเติม เช่นในสงครามอินโดจีนนั้น “กองกาชาดไทยรวบรวมเก็บเอาไม่ว่าทหารบาดเจ็บชาติไทยหรือทหารสหพันธรัฐอินโดจีน เนื่องจากทหารไทยได้เปรียบรุกคืบหน้าไปได้เรื่อยๆโดยตลอด จึงจับพวกบาดเจ็บฝ่ายฝรั่งเศสได้มากมาย ในช่วงสามชั่วโมงที่ผ่านมา รถยนต์กาชาดไทยนำคนเจ็บมาส่งให้สถานพยาบาลในวัด ทั้งหมดใหญ่ทั้งพยาบาลได้ผ่าตัด ใส่ยา ทำแผลไม่ได้หยุดมือเลย โดยทั่วไป สถานพยาบาลแห่งนี้ได้แต่ปฐมพยาบาลชั่วคราวเท่านั้นเพราะไม่มีอุปกรณ์ใหญ่ๆ ด้วยเหตุนี้ ทางฝ่ายราชการสงครามจึงจัดรถไฟพิเศษสายหนึ่งสำหรับขนผู้บาดเจ็บไปรักษาที่โรงพยาบาลที่กรุงเทพฯทุกวัน” (หน้า126) ทีฆาธุรรมซึ่งถูกกระสุนจากการรบบาดเจ็บสาหัสได้รับการดูแลอย่างดียิ่งในเมืองไทย “จันทร์มนี คุณเทพโกศลพร้อมทั้งภริยาและพี่น้องอื่นๆได้เอาใจใส่มาถามอาการคนเจ็บเข้าเฝ้าไม่เว้นแต่ละวัน ยาประเภทไหนที่หมอไม่มีแต่มีชายที่ตลาดมีดราคาสูงนั้น คุณเทพโกศลจัดให้ซื้อไม่รามือเลย” (หน้า 133) และแม้ทีฆาธุรรมจะแสดงความเป็นปรีชาชาญออกมาอย่างชัดเจนทั้งจากความเข้าใจผิดส่วนตัวและความรักชาติ แต่จันทร์มนีก็เข้าใจว่าเธอ “โกรธเธอเพราะความรักชาติ เธอเห็นว่าความรู้สึกแบบนี้เป็นเรื่องธรรมดา ด้วยเหตุนี้เธอจึงไม่ถือโกรธตอบ ทำอย่างไรได้ ประเทศทั้งสองกลายเป็นศัตรูกัน แล้วตัวชายหนุ่มผู้นี้เล่า ก็ได้รับบาดเจ็บจากฝีมือทหารไทยชาติเธออีก

ด้วย” (หน้า 134) หลังจากดินแดนส่วนหนึ่งของกัมพูชาตกเป็นของไทยแล้ว ข้าราชการไทยที่ไปปฏิบัติงานในดินแดนใหม่ก็ปฏิบัติต่อชาวกัมพูชาเป็นอย่างดี นายอำเภอชาวไทย “ได้ออกมาต้อนรับข้าราชการเขมร ณ ที่นั้นอย่างเป็นกันเอง ข้าราชการที่มีสัญชาติต่างกันนี้ปราศรัยกันไปมาเป็นภาษาเขมร ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ดุสนิทสนมกันมาก อยู่ฝั่งนี้ก็เหมือนอยู่ฝั่งโน้นเหมือนกัน” (หน้า 145)

ยิ่งไปกว่านั้น นวนิยายยังนำเสนอให้เห็นว่า ชาวไทยเองก็มีความรู้สึกที่ดียิ่งต่อชาวเขมร “ตั้งแต่โตจำความได้ ฉัน (จันทร์มณี – ผู้วิจัย) อยากเห็นเมืองเขมรมาก นึกรักอยู่ในใจ ตอนนี้ได้เห็นสมความปรารถนาแล้ว อาศัยว่าเรามีขนบธรรมเนียมเหมือนกัน มีประเพณี นับถือศาสนา พร้อมทั้งมีสมบัติวัฒนธรรมเหมือนกันอีกด้วย พ่อของฉันเมื่อหนีจากบ้านมาจึงมาพักอยู่ที่กรุงพนมเปญ...ที่เมืองนี้คนชาติฉันสรรเสริญว่าสะอาดสวยงามมาก” (หน้า 31) เหตุผลที่จันทร์มณีให้ไว้ก็คือเหตุผลสำคัญที่ผู้ประพันธ์เห็นว่าสามารถทำให้กัมพูชาและไทยสามารถมีไมตรีกันได้อย่างลึกซึ้งเยี่ยงมิตรสนิท การจบเรื่องลงด้วยความสมหวังในรักของตัวละครเอกทั้งสองเป็นเครื่องยืนยันทัศนคตินี้ได้ชัดเจนที่สุด มีข้อสังเกตว่า ผู้ประพันธ์ได้จัดวางความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาไว้ในระดับมิตรสนิทมากกว่าจะนับเป็นพี่น้องเหมือนดังที่ชาวไทยทั่วไปมักมองเช่นนั้น เหตุผลของผู้ประพันธ์ปรากฏอยู่ในคำอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนชื่อประเทศของไทยว่า “ปลายเดือนมิถุนายน 1939 นายกรัฐมนตรีสยามได้ประกาศว่าตั้งแต่วันที่ 24 เดือนเดียวกันนี้เป็นต้นไป ประเทศสยามที่ต่างประเทศเรียกว่า สยามหรือไซแอม นั้นต้องเปลี่ยนเป็นเรียกว่า ไทยแลนด์หรือไทยแลนด์ ส่วนตัวเองเล่าสยามก็เรียกว่าประเทศไทย...ความมุ่งหมายในการแก้ไขชื่ออย่างนี้คือมีความคิดลับ อยากกลืนประเทศลาวกับภูมิภาคบางส่วนในดงเกีย ที่เป็นที่ยึดของประชาชนเผ่าพันธุ์ไทยเหมือนกัน (ไทยดำ) พร้อมทั้งประเทศกัมพูชาอีกด้วย ถึงแม้ว่าเขมรเราไม่มีความเกี่ยวข้องทางด้านเผ่าพันธุ์อะไรกับไทยหรือลาวเสียเลย แต่ไทยเอาคำอ้างว่าถือศาสนาเดียวกัน พูดภาษาลาวคล้ายคลึงกัน เช่นนั้นไทยก็มองจ้องเป้งคอยดูโอกาสกับกระโดดมากัดคาบเอากัมพูชาไปทั้งมวลทีเดียว” (หน้า 107)

ส่วนภาพด้านลบของไทยที่ปรากฏใน *มาลาดวงจิต* เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับรัฐบาลและผู้นำไทยเท่านั้น นวนิยายแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าผู้นำไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สองก็ไม่ได้แตกต่างไปจากผู้นำสยามในยุคโบราณ “ประเทศไทยถือโอกาสในขณะที่ฝรั่งเศสกำลังตกต่ำ ขยายอาณาจักรรุกรานมาบนแผ่นดินเขมรกับลาว ไม่ควรทำอย่างนี้เลย ประเทศที่เรานับถือเป็นที่ เปลี่ยนเป็นอยากสูบน้องเล็กๆเหมือนกับปลาชะโดทีเดียว แต่ว่าคิดไป ไม่มีอะไรจะทำให้ฉันได้เลย ดังมีประวัติศาสตร์เป็นสักขีพยานอยู่แล้ว สุรินทร์ โคกขันธ์ บุรีรัมย์ ประจิมบุรี จันทบูร ล้วนแต่เป็นหลักฐานลบล้างไม่ได้ จำเพาะการหิวกระหายของประเทศนี้ เพื่อนเอ๋ย ประเทศใกล้เคียงมีความคิดทุจริตอย่างนี้มาช้านานมากมาแล้ว เขาเดินกลอุบาย เขาละเอียดยึดถ่วงมิติดิตดีมาก” (110) แต่สิ่งที่ผู้นำไทยในยุคนี้ทำมากกว่ากษัตริย์ในยุคก่อนคือ ความพยายามที่จะลบล้างหรือครอบงำวัฒนธรรมเขมรด้วยวัฒนธรรมไทย “พี่น้องถือศาสนาเดียวกัน มีประเพณีเดียวกัน ได้รับอารยธรรมอย่างเดียวกัน แต่ว่าได้โอกาสเมื่อใด พี่ยอมกระโดดมาสูบน้องกลืนเอาโดยไม่ละอายปากเลย ทั้งนี้เขายังว่าไม่ใช่ด้วยอำนาจคุกคาม แต่ด้วยสงสารห่วงใยต่างหาก เขาใช้เล่ห์เหลี่ยมเพราะมีความรู้สึกเป็นพี่น้องอย่างนี้ เขาจึงกระโดดมาช่วยกอบกู้เราให้พ้นจากภาวะที่ข้าฝ่าเท้า

ฝรั่งเศส ก็จริงอย่างนั้น เพราะอยากให้เขมรได้ดี เขาจึงไล่ให้เขมรเราเลิกเรียนภาษาเขมร เลิกให้ผู้หญิงเขมร กินหมาก เลิกให้ผู้หญิงกระเบนแล้วก็บังคับให้สวมหมวกเต็มทั้งกรุงพระตะบอง สำหรับเด็กนั้นมันก็ มองดูเหมาะสมบ้าง แต่แก่ๆกลางคนแล้วแม่ลูกเอ๋ย มองดูเหมือนละครลิงอย่างเดียว เขารักเรามาก แม้แต่ซื้อ บ้านเมืองหมู่บ้านเล็กน้อยอะไรก็ตามก็เปลี่ยนไม่มีเหลือเลย พระตะบองกลายเป็นพิบูลสงคราม อำเภอโหมง กลายเป็นอาทิตย์เทวเดชะ เปลี่ยนหมดไม่มีอะไรเหลือเลย หมู่บ้านวัดสวายเลิงเป็นอำพัน อุวาคีเป็นอุว พระอัคคี” (หน้า 140-141)

การนำเสนอภาพด้านลบของผู้นำไทยนี้ นอกจากผู้ประพันธ์จะบรรยายไว้โดยตรง เช่น “ผู้ถือพวงมาลัยประเทศที่มีฤทธิ์อำนาจ มีกิริยาอาการดั่งโจรร้าย ขอเพียงได้โอกาสเกิด ก็กระโดดไป ตะครุบผู้น้อยกว่าอ่อนแอกว่าแล้วปล้นแย่งเอาแผ่นดินเขาทีเดียว” (หน้า 109) ผู้ประพันธ์ยังใช้วิธีให้ตัวละคร ชาวไทยเองเป็นผู้กล่าวคำตำหนิวิจารณ์ผู้นำของตน เช่น “หนู (จันทรมณี – ผู้วิจย) ไม่เห็นด้วยเสียเลยกับ ผลประโยชน์ที่ไปแย่งเอาดินแดนของเขาแอบมาทำเป็นของตัวเองแล้วก็แก้ไขเปลี่ยนชื่อให้สงเดซอย่างนี้...เรา อย่าเขลาคิดว่าชาวเขมรที่เป็นชาวบ้านที่นั่นเขาโง่เขลาเรียกตามเราเลย อีกอย่างหนึ่ง คุณพ่อก็ทราบอยู่แล้ว ประวัติศาสตร์ก็มีตัวอย่างแล้วเหมือนกันว่าการละเมิดแย่งเอาดินแดนของเขาอย่างนี้ไม่เคยทำให้มีความสุข เลย ดูฝรั่งเศสกับเยอรมันเป็นอุทาหรณ์อยู่แล้ว ดูเถะสงครามทุกวันนี้ทำให้คนนับล้านคนเสียชีวิต” (หน้า 152) และ “ฉัน (จันทรมณี – ผู้วิจย) ไม่เคยสรรเสริญรัฐบาลที่ปกครองโดยพวกถืออำนาจเผด็จการที่ขโมย ฉกเอาแผ่นดินเขามาขยายอาณาเขตของตัวเองนี่หรอก การกระทำแบบนี้ถ้าเป็นคนธรรมดาสามัญ ประพฤติ เขาเรียกว่า โจรปล้น แต่ถ้ารัฐบาลเป็นผู้ริเริ่มคิดไป คนทั้งหลายเขาเรียกว่าเป็นงานการเมือง ฉันไม่ ยกย่องการเมืองแบบนี้ ครอบครัวยุคนี้ทุกคนก็เห็นอย่างนี้ด้วย” (หน้า 167)

ภาพด้านลบของรัฐบาลไทยอีกภาพหนึ่งซึ่งย้ำเตือนภาพที่เคยปรากฏมาแล้วใน *คำสอนตามาส* คือ รัฐบาลไทยเป็นผู้ให้ที่พักพิงและให้การสนับสนุนแก่ชาวเขมรที่เป็นกบฏหรือมีความพยายามจะต่อต้านล้ม ล้างอำนาจของกษัตริย์หรือรัฐบาลกัมพูชา ดังที่ผู้ประพันธ์ได้บรรยายเหตุการณ์วันที่ไทยมอบคืนดินแดนให้ กัมพูชา ขบวนการเขมรเข้าไปที่พระตะบองเพื่อลงนาม “ขบวนการที่สองที่มีทั้งหมด 15 คันก็ขับออก ตามไปอีก แต่ไม่ทันไรก็ไปติดอยู่ที่สะพานไม้ที่พวกไทยได้ยุแหยให้พวกก่อการร้ายเผาทำลายเพื่อก่อการ การเดินทางนี้ พวกทหารช่างพากันซ่อมแซมใช้เวลากว่าชั่วโมงจึงเสร็จ ด้วยเหตุว่าพวกเขมรอิสระได้ลอบตัดการ คมนาคมอยู่อีกหลายแห่ง” (หน้า 172) หรือการบรรยายสภาพบ้านเมืองที่ได้คืนมาหลังสงครามโลกครั้งที่ สอง “ภายใต้การนำอย่างกระตือรือร้นของข้าราชการเขมร ความเป็นอยู่ทั้งด้านราชการและด้านพลเรือนก็ เริ่มดำเนินงานอย่างรวดเร็ว แต่ไม่ได้จัดการไปได้อย่างสะดวกเท่าใดนัก เพราะคนที่ถอนตัวออกไปได้ฝั่งเศษ ขวดแตกและหนามไว้เกลื่อนกลาด กล่าวคือยุงพวกเขมรอิสระจำนวน 5,600 คนให้ทำการก่อวนทุก รูปแบบ กว่าจะปราบขบวนการเหล่านั้นให้ราบคาบหมดไป ต้องเสียเวลาไปอีกหลายปี” (หน้า 173)

น่าสนใจว่านวนิยายเรื่อง *มาลาดวงจิต* แม้จะแต่งขึ้นเพื่อแสดงปฏิกิริยาโดยตรงต่อการกระทำของ ไทยในการนำเอาดินแดนพระตะบอง เสียมเรียบ ศรีโสภณไปเป็นของตนอีกครั้ง แต่ผู้ประพันธ์ก็เสนอภาพ ด้านบวกของไทยไว้น้อยเช่นเดียวกับนิทานคำกลอนเรื่อง *พระโคพระแก้ว* และแยกแยะให้เห็นอย่าง

ชัดเจนว่าความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในระดับรัฐและประชาชนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันมาก เพราะในระดับประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาประโยชน์ ความคล้ายคลึงกันในด้านวัฒนธรรม ศิลปะประเพณี และศาสนาทำให้สามารถผูกไมตรีกันได้อย่างมิตรสนิท อาจอธิบายได้ว่า ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่อาจจัดเป็นการแสดงทัศนะจากภาคประชาชน โดยเฉพาะประชาชนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา และมีความเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ ดีพอที่จะแยกแยะเหตุผลออกจากอารมณ์ เพราะผู้ประพันธ์คือคุณ หาจินั้น นอกจากจะเป็นนักเรียนเก่าวิทยาลัยสิสุวัตถ์ ได้เข้ารับราชการในตำแหน่งต่างๆ ในหลายกระทรวงทั้งกระทรวงข่าวสารและกระทรวงการต่างประเทศ³⁹ จึงมีความเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองของโลกดีกว่าประชาชนทั่วไปแล้ว เขายังเป็นชาวพระตะบองโดยกำเนิด แม้จะเกิดหลังจากที่กัมพูชาได้ดินแดนเหล่านั้นกลับคืนในครั้งแรก แต่ครอบครัวและบรรพบุรุษก็มีชีวิตอยู่ภายใต้การปกครองของไทยมานาน จึงมีประสบการณ์ตรงกับชาวไทยในระดับประชาชน ภาพของชาวไทยที่น่าเสนอมานี้จึงไม่มีลักษณะเป็นด้านลบเพียงด้านเดียวแม้ในสถานการณ์ที่ทั้งสองประเทศเป็นศัตรูกันอย่างเปิดเผย

อย่างไรก็ดี การที่ คุณ หาจินั้น เป็นนักเรียนเก่าวิทยาลัยสิสุวัตถ์ซึ่งเป็นศูนย์กลางของขบวนการชาตินิยมกัมพูชา ทั้งยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการส่วนตัวของเจ้าสิสุวัตถ์ ยุทธวงศ์หัวหน้าพรรคประชาธิปไตย ซึ่งอาจจัดได้ว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามฝรั่งเศสและกษัตริย์สีหนุ ก็ทำให้อาจตีความได้ว่าการนำเสนอภาพด้านบวกของชาวไทยใน *มาลาดวงจิต* นั้นเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมต่อต้านฝรั่งเศสและผู้นำเขมรที่ฝักใฝ่กับฝรั่งเศสก็ได้ ดังจะเห็นว่า การนำเสนอภาพเมืองไทยและคนไทยสมัยใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้าพัฒนามากโดยวางควบคู่ไปกับอัตลักษณ์เรื่องความเสื่อมทั้งในด้านวิชาความรู้ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีของชาวเขมรในยุคปัจจุบัน ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า ฝรั่งเศสและผู้นำเขมรที่ฝักใฝ่กับฝรั่งเศสนั้นไม่ได้ช่วยทำให้กัมพูชาเจริญขึ้นแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม ชาตินิยมชาวซึ่งกล่าวอ้างว่าตนเป็นผู้มีอารยธรรมสูงส่ง กลับไม่สามารถปกป้องกัมพูชาจาก “มหาศัตรู” ซึ่งเป็นคนผิวเหลืองได้ เหตุผลที่สนับสนุนความคิดนี้ก็คือ ในตัวบทของ *มาลาดวงจิต* เองก็ปรากฏการวิพากษ์วิจารณ์และโจมตีฝรั่งเศสโดยตรงอยู่ไม่น้อยทั้งการโจมตีวิธีการปกครองกัมพูชา กองทัพอันไร้ประสิทธิภาพของฝรั่งเศส รวมทั้งการมิได้พยายามปกป้องกัมพูชาอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นการที่ คุณ หาจินั้น ได้ตีพิมพ์นวนิยายเรื่องนี้ในทันทีที่แต่งตั้งเมื่อค.ศ.1952 แต่เก็บไว้นานถึง 20 ปี จนกระทั่งหลังจากที่สมเด็จพระเจ้าสีหนุถูกโค่นอำนาจและกัมพูชาเปลี่ยนมาเป็นสาธารณรัฐเขมรแล้ว จึงได้นำเรื่องนี้ออกมาตีพิมพ์ ก็เป็นหลักฐานที่ค่อนข้างชัดเจนว่าภาพของชาวไทยและเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ มิได้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวาทกรรมต่อต้านไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นวาทกรรมต่อต้านฝรั่งเศสและผู้นำกัมพูชาเองด้วย

ภาพตัวแทนของไทยในวรรณกรรมเขมรหลังกัมพูชาได้รับเอกราช (ค.ศ.1953-1990)

³⁹ Khing Hoc Dy, op.cit., pp.45-46.

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1950 สถานการณ์การสู้รบในอินโดจีนที่ฝรั่งเศสตกเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำทำให้ ภายตริยีสี่หนุทงนำมาใช้ประโยชน์ในการเจรจาเรียกร้องเอกราช เมื่อประกอบกับการกดดันจาก สหรัฐอเมริกาที่เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อต้านการแผ่ขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน ฝรั่งเศสจึงมอบ เอกราชให้กัมพูชาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1953 สองปีต่อมากษัตริย์สี่หนุทงสละราชสมบัติเพื่อจัดตั้ง พรรคสังคมนิยมและลงแข่งขันในการเลือกตั้ง ตั้งแต่นั้นมาพรรคสังคมนิยมจะปกครอง กัมพูชาไปจนถึง ค.ศ.1970 ในการศึกษาภาพตัวแทนของไทยในวรรณกรรมเขมรหลังกัมพูชาได้รับเอกราช ผู้วิจัยจะแบ่งช่วงการศึกษาออกเป็น 2 ช่วง คือ ภาพของไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมที่แต่งขึ้นในสมัยสังคมนิย ราชญ์นิยม และภาพที่ปรากฏในวรรณกรรมที่แต่งขึ้นในช่วงที่กัมพูชาปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม คือใน สมัยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา

วรรณกรรมสมัยสังคมนิยม

ตั้งแต่กัมพูชาได้รับเอกราช ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชามีความตึงเครียดและอยู่ในสภาวะถดถอย หลายช่วง ปัญหาพรมแดนซึ่งเป็นผลผลิตมาจากการแบ่งเขตแดนไทย-อินโดจีนฝรั่งเศสตามสนธิสัญญา ไทย-ฝรั่งเศสเมื่อค.ศ.1907 และยังไม่ได้มีการปักปันเขตแดนให้แน่ชัดส่งผลให้เกิดกรณีพิพาทเรื่องกรรมสิทธิ์ เหนือปราสาทพระวิหารตั้งแต่ ค.ศ.1958 เป็นต้นมา⁴⁰ และแม้คดีปราสาทพระวิหารจะได้รับการตัดสินไปใน ค.ศ.1962 แต่หลังจากนั้นก็ยิ่งปรากฏว่ามีปัญหาอันเนื่องจากแนวพรมแดนไม่ชัดเจนและมีการปะทะกันของ ทหารทั้งสองฝ่ายตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชามาโดยตลอด นอกจากนั้น การเข้าไปพัวพันกับความ ชัดแย้งภายในของกัมพูชาก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ไทยมักถูกกล่าวหา กล่าวคือความหวาดระแวงว่า สหรัฐอเมริกาและพันธมิตร (คือเวียดนามใต้และไทย) จะไม่เต็มใจช่วยปกป้องกัมพูชาจากความขัดแย้งใน สงครามเวียดนามทำให้สมเด็จพระสันตปาปาเลือกดำเนินนโยบายเป็นกลาง แต่ขณะเดียวกันก็ผูกมิตรกับจีนเพื่อป้อง ปราบเวียดนามเหนือไม่ให้รุกรานกัมพูชา จึงทำให้มีท่าทีที่เสมือนเอนเอียงไปนิยมฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ สหรัฐอเมริกาและไทยให้การสนับสนุนกลุ่มเขมรเสรีซึ่งนำโดยเขิง จ๊อก ทัณฑ์ให้การล้มล้างรัฐบาลใน ค.ศ. 1959⁴¹ บุคลิกภาพของผู้นำประเทศทั้งสองฝ่ายโดยเฉพาะสมเด็จพระสันตปาปา ซึ่งมีนักวิชาการสรุปเอาไว้ว่า “เจ้า อารมณฺ์ เห็นตนเป็นใหญ่” และ “ทนการวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้”⁴² ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์อัน

⁴⁰ ดูรายละเอียดกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารได้ใน ประหยัด ศ. นาเคนหา และ จำรัส ดวงวิสาร, *ความเมืองเรื่องเขา พระวิหาร*, (พระนคร: สำนักพิมพ์สารสนธรรม, 2505).

⁴¹ เขียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุก, อ้างแล้ว, หน้า 25-26.

⁴² Bernard K. Gordon, *The Dimensions of Conflict in Southeast Asia*. Englewoodcliffs, (N.J.: Prentice-Hall, 1966), p.124 และ Donald Lancaster, “The Decline of Prince Sihanouk’s Regime” in Josep Zasloff and Allan Goodman, eds, *Indochina in Conflict: A Political Assessment*. London: Lexington Book, 1972, p.53. กล่าวกันว่าเมื่อศัตรูทางการเมืองคนสำคัญคือจอม พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ถึงแก่อสัญกรรม รัฐบาลกัมพูชาสั่งให้สถานที่ราชการไม่ต้องลดธงครึ่งเสา และให้ “เพื่อนผู้รักชาติทุกคน

เปราะบางอยู่แล้วเสื่อมถอยหนักยิ่งขึ้น ดังจะพบว่าระหว่างปลายทศวรรษที่ 1950 จนถึงต้นทศวรรษที่ 1960 มีการกล่าวโจมตีกันและกันอย่างรุนแรงผ่านช่องทางต่างๆ ทั้งจากผู้นำประเทศโดยตรงไปจนถึงสื่อมวลชนแขนงต่างๆ⁴³ และสมเด็จพระสังฆราชได้ตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยถึงสองครั้งระหว่าง ค.ศ.1958 และ ค.ศ.1961 ปัจจุบันทั้งหมดเหล่านี้มีส่วนกำหนดภาพของไทยที่สื่อผ่านตัวบทวรรณกรรม ทั้งวรรณกรรมที่เป็นผลผลิตของรัฐหรือเป็นฝ่ายรัฐโดยตรงและงานของเอกชน

ใน ค.ศ. 1963 เพียงหนึ่งปีหลังจากที่ศาลโลกตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา กรมวัฒนธรรมชนบทนิยมเชมรแห่งพุทธศาสนบัณฑิตได้จัดพิมพ์หนังสือ *ประเพณีทานพื้นบ้านเขมร*⁴⁴ ฉบับที่ว่าด้วยตำนานที่มาของสถานที่สำคัญต่างๆในประเทศกัมพูชาขึ้น เช่น ประวัติปราสาทนครวัด และปราสาทโบราณอื่นๆ รวมทั้งประวัติเมืองและสถานที่สำคัญต่างๆ ตำนานเหล่านี้เป็นความพยายามที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างโบราณสถานและสถานที่สำคัญต่างๆเข้ากับชาวกัมพูชาในยุคปัจจุบันเพื่อยืนยันความเป็นเจ้าของ ทั้งยังเป็นการปลุกฝังให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจอันจะนำไปสู่ความผูกพันและภาคภูมิใจในสมบัติวัฒนธรรมเหล่านั้นของตนที่ตกทอดมากจากบรรพบุรุษด้วย ในหนังสือเล่มนี้มีนิทานเรื่องหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเมืองไทยโดยตรง คือนิทานเรื่องภูเขาบ้ายองโกนที่เล่ากำเนิดของภูเขาบ้ายองโกนในจังหวัดตากแก้ว นิทานเรื่องนี้เล่าถึงพระเจ้าแผ่นดินเขมรพระนามว่า พระเจ้าบ้ายอง ซึ่งมีพระมเหสีนามพระนางผมหมอม เป็นผู้ที่มีพระสิริโฉมงดงามมาก “ความมั่งคั่งนี้ล่วงรู้ไปถึงพระเจ้าแผ่นดินสยาม พระองค์ให้คนมาสืบดูได้ทราบว่พระนางงดงามจริงเหนือสตรีทั้งหลาย เป็นสตรีที่มีลักษณะกุลสตรีครบถ้วน กษัตริย์สยามหากลอุบายจะมาจับเอาพระนางไปเพื่อเป็นเกียรติยศของประเทศตน” (หน้า 80-81) พระเจ้าบ้ายองทราบเรื่องจึงพามเหสีหนีไปโดยอธิษฐานต่อเทวดาขอให้ได้พบสถานที่ซึ่งพอพระทัย ถ้าสำเร็จดังปรารถนาจะโกนพระเกศาถวาย ส้มเฒ่าแล่นไปพบอุปสรรคมากมาย พระนางผมหมอมจึงบนบานเทพยดา “ขอให้โจรสยามจิตอัปรีชาพิณาศในสาคร” (หน้า 83) ไม่ช้าส้มเฒ่ากษัตริย์สยามซึ่งบรรทุกไพร่พลหนึ่งแสนไล่จับพระนางก็ “แตกกระจัดกระจาย ไพร่พลทั้งหมดจมน้ำตายในมหาสาคร” (หน้า 84) พระเจ้าบ้ายองได้พบสถานที่ที่เป็นเนินสวยงามจึงให้สร้างที่ประทับและโกนพระเกศาถวาย บริเวนนั่นจึงได้ชื่อว่าภูเขาบ้ายองโกนมาจนทุกวันนี้ หลังจากนั้นอีก 5 ปี “กษัตริย์สยามหากลอุบายที่จะเอาพระนางผมหมอมให้

ติดโบว์สีแดงที่เสื้อ...สมเด็จพระสังฆราชอนุญาตให้ข้าราชการทุกคนหยุดงานกันเป็นพิเศษได้วันละ 2 ชั่วโมง..ระยะเวลา 2 สัปดาห์เพื่อจะได้เดินระบำรำฟ้อนและเปล็ดเพลินกัน” Bernard Gordon, op.cit, pp.126-127.

⁴³ มีการเจรจาสองฝ่ายที่สำนักงานสหประชาชาติ ในเดือนธ.ค.1960 ได้ทำความตกลงกันใน 4 เรื่อง คือการปราบปรามอาชญากรรมตามชายแดน การส่งอาชญากรข้ามแดน ผู้ลี้ภัยทางการเมือง และการยุติการโจมตีซึ่งกันและกันทางหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียง แต่ผ่านไปเพียงสองสัปดาห์ การโจมตีกันอย่างรุนแรงทางหนังสือพิมพ์ก็เริ่มขึ้นอีกครั้ง การทวงถามต่างประเทศ, ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา, (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2504), หน้า 2.

⁴⁴ คุชฌันธะมุนี. *ประเพณีพื้นบ้านเขมร ภาค ๕*. กรุงเทพฯ: คุชฌันธะมุนี, 1963, ๘.80-98.

[Commission des mœurs et coutumes du Cambodge, *Recueil des contes et legends cambodgiens fasc. V*, (Phnom Penh: Institut Bouddhique, 1963), p.80-98.]

ได้ก็จัดการเลือกหานักดนตรีและนักแสดงละครที่ดีพิเศษ..ส่งลงเรือสำเภาแล่นไปทางทิศใต้เพื่อค้นหาพระนางผมหมอมอีก” (หน้า 86-87) เมื่อพบแล้วไพร่พลสยามจึงจอดสำเภาใกล้ที่นั่นและจัดงานแสดงละครบนเรือสำเภาทุกคืน ผู้คนทั้งหลายบนเกาะไปดูละครกันอย่างคับคั่ง “ความสุขสบายรื่นเริงก็เกิดขึ้นแก่ผู้คนชาวเกาะทั้งหมดอันเนื่องมาจากศิลปะการร่ายรำของกษัตริย์สยาม ทำให้ชาวเกาะและไพร่พลสยามสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก” (หน้า 87) ผู้คนที่ไปชมละครต่างกล่าวยกย่องผู้แสดงละครว่า “รู้จักร่ายรำได้อย่างอ่อนช้อย” และกล่าวยกย่องเรื่อง “การต้อนรับแขกอย่างดีเยี่ยม” ของพวกสยาม (หน้า 88) พระนางผมหมอมได้ฟังพวกบ่าวไพร่กล่าวสรรเสริญคุณะละคร จึงขอพระเจ้าบ้ายองโกนไปดูละครบนเรือ เมื่อเห็นพระนางกำลังเคลิบเคลิ้มกับการแสดงและบทเพลงอันไพเราะ ชาวสยามก็ถอนสมอเรือให้ สำเภาถอยออกไปทีละน้อยๆ จนนำพระนางไปถวายกษัตริย์สยามได้ นิทานเรื่องนี้จบลงว่าภายหลังพระโอรสของพระนางตามมาพบและนำพระนางกลับไปกัมพูชาได้

การปรากฏขึ้นของนิทานเรื่องภูเขาบ้ายองโกนหลังจากกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารเพิ่งได้รับการตัดสินใหม่ๆ เป็นการช่วยยืนยันภาพด้านลบของชาวสยามที่ต้องการแย่งชิงสมบัติมีค่าต่างๆ ของกัมพูชาโดยไม่เคยละทิ้งความพยายามแม้จะยากลำบากเพียงใด รวมทั้งการใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายเพื่อให้ได้สิ่งที่ปรารถนาว่าเป็นจริง ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์ของชาวเขมรในฐานะเจ้าของ “สิ่งล้ำค่า” ซึ่งชาวไทยไม่มี ไม่ว่าจะเป็นพระนางผมหมอมหรือปราสาทพระวิหารก็ได้รับการเน้นย้ำอีกครั้ง การเล่าตำนานโดยผูกโยงกับสถานที่จริง ยังทำให้ “สาร” เกี่ยวกับชาวไทยที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อไปยังผู้อ่านมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และแม้ “สาร” นี้จะไม่ใช่อะไรใหม่ แต่การนำเสนอผ่านเนื้อเรื่องใหม่ ก็ทำให้ “สาร” นั้นทรงพลังอำนาจอยู่ในใจชาวเขมรมากขึ้นไปอีก ยิ่งไปกว่านั้น คำเรียกขานชาวไทยว่า “โจรสยาม” ยังได้ปรากฏอย่างเปิดเผยในนิทานเรื่องนี้ และรวมอยู่ในหนังสือประชุมตำนานพื้นบ้านซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นฉบับของราชการ จัดพิมพ์ขึ้นโดยหน่วยงานทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของประเทศ และเผยแพร่ไปในวงกว้างทั้งในวงการศึกษาและหน่วยงานด้านอื่นๆ จึงอาจจัดได้ว่าเป็นการนำเสนอวาทกรรมเรื่อง “โจรสยาม” อย่างเป็นทางการวิธีหนึ่ง การเรียกไทยด้วยถ้อยคำรุนแรงอย่างเปิดเผยนี้ ดูจะเป็นกระแสนิยมที่ปรากฏทั่วไปในข้อเขียนประเภทต่างๆ ในสมัยสงครามอินโดจีน ลักษณะเช่นนี้ค่อนข้างสอดคล้องไปกับถ้อยคำที่ประมุขรัฐกัมพูชาใช้เมื่อกล่าวถึงไทยทั้งในโอกาสที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วย ซึ่งจะได้ยกตัวอย่างให้เห็นต่อไป

อย่างไรก็ดี น่าสังเกตว่า วัฒนธรรมทางดนตรีและศิลปะการละครของไทยได้รับการยกย่องว่ามีความไพเราะงดงาม เป็นที่ภูมิใจของชาวกัมพูชา แม้กระทั่งในนิทานพื้นบ้าน “ฉบับราชการ” นี้ด้วย

งานเขียนจากฝ่ายรัฐอีกเรื่องหนึ่งซึ่งนำเสนอภาพชาวสยามในด้านลบอย่างสิ้นเชิงได้แก่นวนิยายเรื่อง พระบาทพญาเขต⁴⁵ ของ กุญ โลต ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม 1966 หลังจากเกิดเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างทหารไทยและทหารกัมพูชาตามแนวชายแดนโดยเฉพาะบริเวณจังหวัดอุดรธานีทำให้ทหาร

⁴⁵ คุญ ฌูต. *พระบาทพญาเขต*. กรุงเทพฯ: สรี บันชอง, 2004. [Kuy Louth, *King Punya Yat*, (Phnom Penh: Edition Srey Bunchong, 2004)]

กัมพูชาจำนวนหนึ่งเสียชีวิต ผู้แต่งได้อุทิศนวนิยายเรื่องนี้ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การต่อสู้ขับไล่สยามโจรปล้นนครจนกระทั่งได้รับชัยชนะ” ให้แก่ดวงวิญญาณของทหารที่เสียชีวิต ทั้งยังได้ถวายเป็นผลงานประพันธ์นี้แด่สมเด็จพระราชินีนาถสุโขทัย (พระราชมารดาของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र - ผู้วิชัย) ผู้ทรงเป็น “สัญลักษณ์แห่งเขมรชาติ ทรงเป็นจักรอันภักดิ์แก่นักประพันธ์เขมรทั้งหลาย” และแด่สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र “พระประมุขรัฐ พระบิดาแห่งเอกราชของชาติ พระบิดาแห่งวรรณคดีของชาติ ผู้ทรงเป็นประธานกิตติมศักดิ์ของสมาคมนักประพันธ์เขมร” ⁴⁶ (หน้า อารัมภกถา)

การนำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 15 หลังเมืองพระนครถูกยึดครองโดยสยาม และพระราชวงศ์เขมรคือเจ้าพญาญาติได้รับรวมกำลังพลมาขับไล่พระอินทราชา พระราชบุตรของสมเด็จพระเจ้าสามพระยาและกองทัพสยามซึ่งปกครองอยู่ที่เมืองพระนครออกไปมาแต่งเป็นนวนิยาย รวมทั้งการถวายนวนิยายเรื่องนี้แด่สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र ก็คือการที่ผู้ประพันธ์ได้เชิดชูพระองค์เสมอพระบาทพญาญาติ อดีตพระมหากษัตริย์ผู้กล้าหาญที่ทรงนำชาวเขมรขับไล่สยามออกจากกัมพูชาได้สำเร็จ เป็นการแสดงเจตนารมณ์ของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจนในการสนับสนุนนโยบายต่อต้านประเทศไทยและปลุกความรักความหวงแหนแผ่นดินของชาวเขมรผ่านความเกลียดชัง “ศัตรู” ของชาติในยามที่ประเทศเกิดปัญหาภัยไทย ด้วยเหตุนี้เอง ภาพของชาวสยามที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้จึงสอดคล้องกับวาทกรรมต่อต้านไทยที่ถูกนำเสนอในคำพูดและข้อเขียนของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रและบุคคลชั้นนำในรัฐบาล รวมทั้งในหน้าหนังสือพิมพ์ที่เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลอย่างยิ่ง

ตั้งแต่ในหน้าคำนำ ผู้ประพันธ์เรียกประเทศไทยว่า “ข้ารองมือรองเท้าของอเมริกาที่ได้เข้ามารุกรานแผ่นดินกัมพูชา” ซึ่งตรงกับที่หนังสือพิมพ์ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลเรียกประเทศไทยว่า “ปาวัวร์” ของสหรัฐ ⁴⁷ ส่วนประโยคขึ้นต้นนวนิยายที่ว่า “ค.ศ.1413 พระบรมโศกราชทรงขึ้นครองราชย์สมบัติ...พระองค์เสวยราชย์อย่างสุขสานต์ได้เพียง 4 ปีเท่านั้นพระเจ้ากรุงสยามนามบรมราชาผู้มีใจอยากได้แผ่นดินเขมร ก็ได้บัญชาให้เกณฑ์ทหาร 100,000....ทรงนำทัพมาด้วยพระองค์เอง” (หน้า 1) ก็มีเนื้อความไม่ต่างไปจากสุนทรพจน์ของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रที่แถลงต่อรัฐสภา และลงในหนังสือพิมพ์ *Réalités Cambodgiennes* ในเดือนตุลาคม 1961ว่า “ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เพื่อนบ้านพวกนี้ไม่เคยหยุดยั้งความต้องการที่จะพิชิต

⁴⁶ ในสมัยสังคมราชฎาภิเศก สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रได้ดำเนินการกระชับอำนาจทางการเมืองและกำจัดการปฏิรูปทางการเมืองของพระองค์ ด้วยวิธีการอันหลากหลาย วิธีการหนึ่งคือการเสนอพระองค์เป็นประธานกิตติมศักดิ์ของสมาคมนักประพันธ์เขมร ประธานเงินสนับสนุน ตั้งนักประพันธ์ให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้สมาชิกสมาคม เพื่อให้ นักประพันธ์ทั้งหลายนำเสนอผลงานที่สนับสนุนเชิดชูพระองค์และรัฐบาลและโจมตีศัตรูของพระองค์ ส่วนนักประพันธ์ที่แสดงทัศนคติวิพากษ์วิจารณ์ดำเนินรัฐบาลหรือแสดงตนเป็นฝ่ายตรงข้าม พระองค์ก็จะใช้มาตรการเด็ดขาดทั้งการเซ็นเซอร์สิ่งพิมพ์ ห้ามจำหน่าย สั่งปิดหนังสือพิมพ์และโรงพิมพ์ ไปจนถึงการจับนักประพันธ์เข้าคุก ดังนั้นการอุทิศหรือมอบผลงานเขียนของตนให้กับผู้ใดจึงเป็นการแสดงจุดยืนของผู้ประพันธ์และเนื้อหาของงานเขียนอย่างแจ่มชัดว่าเป็นงานของ “ฝ่าย” ไค Klairung Amratisha, *The Cambodian Novel: A Study of Its Emergence and Development*, unpublished PhD thesis, University of London, 1998, pp.172-176.

⁴⁷ กระทรวงการต่างประเทศ, อ้างแล้ว, หน้า 48.

ประเทศของเราและที่จะเอาชนชาติของเราไปเป็นข้าทาสสักขณะหนึ่งเลย”⁴⁸ นอกจากนั้น เมื่อผู้ประพันธ์บรรยายถึงการที่สยามร่วมกันทำกลอุบายหลอกเข้าเมืองพระนครเพื่อไปหาทางอุดหนุนใหญ่โดยให้นายทหาร 6 คน แสร้งทำเป็นผู้ถูกละโทษประหารชีวิต หลบหนีไปอ่อนน้อมต่อฝ่ายกัมพูชาจนแม่ทัพฝ่ายเขมรเชื่อ ผู้ประพันธ์บรรยายว่า “ขออย่าให้ท่านผู้อ่านโทษแม่ทัพที่เชื่อสยามง่าย ๆ เพราะท่านได้รับข่าวครบครันจากฝ่ายเขมรเอง และได้พิจารณาอย่างละเอียดแล้ว แต่เพราะสยามทั้งหกคนมีความชำนาญในการแสร้งทำกิริยาอาการต่างๆจนจับผิดไม่ได้เลย ท่านจึงตัดสินใจเชื่อ” (หน้า 9) และสรุปลักษณะของชาวสยามไว้ในคำบรรยายของทหารเขมรที่ได้ตามจับนายทหารทั้ง 6 ว่า “ไอ้ทรยศ ไอ้มารยาสาไทย ชี้อลาดกำพืดพวกเหิงมันเก่งนักเรื่องหลอกหลวง” (หน้า 12-13) ข้อความเหล่านี้คล้ายคลึงอย่างยิ่งกับถ้อยแถลงของสมเด็จพระสันตะปาปาเมื่อ ค.ศ. 1961 ว่า “นายไทยหรือพวกพี่ชายของเราซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นน้องชายของเรานั้น ได้เตรียมตัวไว้พร้อมแล้วอย่างเต็มที่ในกรณีที่เราจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ พวกนี้แปลงตัวได้เพราะมีหน้ากานานาชนิด จะสวมหน้ากากหน้ายักษ์หรือหน้าอะไรก็ได้ พวกนี้จึงอาจมีชีวิตรอดอยู่ได้”⁴⁹

การเสนอภาพของไทยในฐานะ “โจรสยาม” ซึ่งปรากฏมาแล้วในนิทานเรื่องภูเขาบาบองโกน จะได้รับการเน้นย้ำอย่างมากในนวนิยายเรื่องนี้จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นแก่นเรื่องหลักประการหนึ่ง ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดปรากฏในสารที่เจ้าพญาญาติส่งถึงพระอินทราชาเมื่อจะเข้าโจมตีเพื่อยึดเมืองพระนครคืน “เรามีความเสียใจมากเช่นกันที่พระองค์กล่าวหาว่าเราเป็นโจรปล้น เข้าบุกรุกมหานครโดยไม่มีการบอกพระองค์ก่อน ตามความจริง ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นโจรปล้นแผ่นดินเขานั้น ก็คือตัวพระองค์เองมิใช่หรือ ส่วนเราเราเป็นเจ้าของบ้าน เราจำเป็นต้องประกาศบอกโจรไปทำไม และที่ว่าเปิดการเจรจาโดยสันติในเรื่องพระนครนี้ เราไม่อาจทำกับพระองค์ได้เลย ตามธรรมดา หัวหน้าโจรไม่มีสิทธิตั้งตนเป็นผู้ได้ส่วนแบ่งจากเจ้าของทรัพย์สิน ถ้าเจ้าของทรัพย์ส่งสารไว้ชีวิตตนแล้ว ก็ควรคุกเข่าลงแสดงความเคารพขอขอบคุณเขา แล้วเดินออกไปโดยไม่มีการหันหลังกลับ เหตุนี้ หากพระองค์ต้องการหลบหนีกลับไปพบกับพระราชบิดา พงษ์นี้พระองค์จงรับบัญชาให้ทหารที่มีทั้งหมดวางอาวุธ และตัวพระองค์จงขอโทษเรา เราจะนำไปถวายบังคมพระบรมศพพระเชษฐาเราที่ทิวศตไปเพราะพระบิดาของพระองค์ เมื่อสำแดงคารวภาพสมาโทษเรียบร้อยแล้ว พระองค์ก็จะเสด็จกลับอยุธยาได้ แต่ถ้าพระองค์ไม่ยินยอมปฏิบัติตามคำเรา เราไม่รับรองชีวิตอันแสนคดโกงของพระองค์เลย” (หน้า 134-135) เนื้อความในสารนี้ หากลองนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับถ้อยแถลงต่างๆ หรือแม้แต่คำฟ้องของฝ่ายกัมพูชาต่อศาลโลกในคดีปราสาทพระวิหารเมื่อ ค.ศ. 1962 จะพบว่าสาระสำคัญตรงกันคือแสดงความเป็นเจ้าของดินแดนที่สยามยึดครองอยู่ ซึ่งสยามต้องถอนกำลังออกไปและคืนสิ่งต่างๆ ให้เจ้าของคือกัมพูชา “ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในดินแดนอันอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของราชอาณาจักรกัมพูชา..ราชอาณาจักรไทยมีพันธะที่จะต้องถอนหน่วยทหารที่ได้ส่งไปตั้งประจำ ณ บริเวณสิ่งปรักหักพังของปราสาทพระวิหาร ภายในดินแดนกัมพูชาตั้งแต่ ค.ศ. 1954...สิ่งประติมากรรม แผ่นศิลา ส่วนปรักหักพังของอนุสาวรีย์ รูปหินทราย และเครื่องปั้นดินเผาโบราณซึ่งได้ถูกโยกย้ายไปจากปราสาทพระ

⁴⁸ อ้างแล้ว. หน้า 61-62.

⁴⁹ อ้างแล้ว. หน้า 25.

วิหารโดยเจ้าหน้าที่ไทยนับแต่ ค.ศ.1954 นั้น รัฐบาลไทยจะต้องส่งคืนให้แก่รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา”⁵⁰ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า นวนิยายเรื่อง *พระบาทพญาสัต* นอกจากจะเป็นการเชิดชูวีรกรรมอันกล้าหาญของบรรพชนกัมพูชาเพื่อปลุกสำนึกรักชาติของลูกหลานเขมรสมัยใหม่แล้ว ยังเป็นการเชิดชูชัยชนะของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रและประชาชนกัมพูชาที่มีเหนือไทยในคดีปราสาทพระวิหารโดยตรง เพราะภาพด้านลบทุกประการของฝ่ายสยามล้วนปรากฏอยู่ในวาทกรรมของผู้นำและรัฐบาลเขมรเกี่ยวกับกรณีพิพาทเรื่องนี้ทั้งสิ้น

ใน ค.ศ.1968 มีนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์สงครามระหว่างสยามและกัมพูชาปรากฏขึ้น ได้แก่นวนิยายเรื่อง *กลียุคที่ละแวก* ⁵¹ของ คงค์ บุนเณ็น นักประพันธ์ผู้เคยถูกจำคุกเนื่องจากแต่งหนังสือวิจารณ์รัฐบาล แม้ในภายหลัง เขาจะหลีกเลี่ยงการดำเนินคดีโดยตรงเพื่อความอยู่รอดในอาชีพ แต่งานเขียนของเขาก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นงานของฝ่ายรัฐบาล⁵² จึงน่าสนใจว่าภาพของสยามที่ปรากฏในเรื่องนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างจากที่ปรากฏในงานวรรณกรรมจากทางฝ่ายรัฐบาลหรือไม่

กลียุคที่ละแวก เสนอเรื่องราวในคริสต์ศตวรรษที่16 ช่วงต้นรัชกาลพระสัถยาที่ 1 ซึ่งกัมพูชามีความสุขสงบเพราะได้ทำสนธิสัญญากำหนดพรมแดนกับประเทศสยาม สยามจึงได้รับการนำเสนอในฐานะ “มิตร” ซึ่ง “ถ้าเขามีทุกข์เราก็ต้องช่วยแก้ไข ไม่ยี่นดูหรือยี่นหัวเราะสบายเมื่อมิตรกำลังร้องไห้เลย” (หน้า 53-55) นั่นคือกัมพูชาส่งกองทัพไปช่วยอยุธยารบกับมอญ เมื่อได้รับชัยชนะ พระเจ้ากรุงอยุธยาทรงยินดีมาก “ชัยชนะครั้งนี้จะเป็นรากฐานอันมั่นคงในมิตรภาพระหว่างเขมรและอยุธยา” (หน้า 59) อย่างไรก็ตาม ในวันหนึ่ง “มิตร” กลับเปลี่ยนท่าทีหันมาแสดงความประสงค์จะให้กัมพูชา “ส่งส่วยสาอากรมาให้ประเทศเราทุกปี ในฐานะประเทศราชของสยาม ถ้าไม่ทำ ประเทศของเราทั้งสองไม่เป็นมิตรกันต่อไป” (89) การเปลี่ยนท่าทีของสยามทำให้ถูกมองจากฝ่ายกัมพูชาว่า “สยามหลอกลวงคน” และความสัมพันธ์ต้องแตกหัก “เพราะเราไม่ได้ทำอะไรผิดสนธิสัญญาเลย และเรายังยินดีช่วยแก้ปัญหาให้อีก แต่ในที่สุดหันมาทำหน้ายักษ์มากัดเรา ดูถูกประเทศเรา ต้องการล่อลวงเอาแผ่นดินไปเป็นของมัน เจรจาแล้วยังทำอาการไม่สมควรใส่เราอีก เรารักสันติแต่ไหนก็ยอมไม่ได้” (หน้า 114) ข้อความประโยคนั้นนอกจากจะยืนยันอัตลักษณ์เขมรว่าเป็นผู้มีคุณธรรมสูงและรักสันติ ในขณะที่ไทยนั้นเป็นผู้ไม่มีคุณธรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่าทัศนะของรัฐบาลและประชาชนกัมพูชาโดยทั่วไปต่อประเทศไทยในกรณีปราสาทพระวิหารนั้นไม่แตกต่างกัน เห็นได้จากการใช้คำว่า “สนธิสัญญา” หรือ “การเจรจา” ซึ่งเป็นคำที่ใช้กับเหตุการณ์ในยุคปัจจุบันมากกว่าจะใช้เมื่อ 400 ปีก่อน

⁵⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, แฉเอกสาร “ลับที่สุด” ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551), หน้า 87.

⁵¹ គង់ ប៉ុនឈឿន. *កលិយុគនៅលង្វែក*. ភ្នំពេញ: ស្រី ប៉ុនជន, 2003. [Kong Boun Chhoeun. *Crisis in Lovek*. Phnom Penh: Edition Srey Bouchong, 2003.]

⁵² ឃីង ហុក ឌី. *មាណីបុរេអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសតវត្សទី 20*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារអង្គរ, 2002, ទ.425. [Khing Hoc Dy, *Anthologie de la Littérature Khmère du XXème Siècle*, (Phnom Penh: Editions de la plus haute tour, 2002), p.425]

ประเด็นที่น่าสนใจที่สุดของ *กลียุคที่ละแวก* คือผู้ประพันธ์มีคำอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนท่าทีของสยาม ว่ามิใช่มาจากความต้องการแผ่นดินกัมพูชาเพียงอย่างเดียวดังที่ปรากฏในวรรณกรรมร่วมสมัยเรื่องอื่นๆ แต่เป็นเพราะมีกลุ่มกบฏชาวเขมรซึ่งนำพรรคพวกไปสวามิภักดิ์กษัตริย์สยามและยุยงให้มาตีกัมพูชา เพราะหวังว่าหากชนะ ตนจะได้ขึ้นเป็นปกครองบ้านเมือง คนเหล่านั้น“อยากเป็นใหญ่แต่ไม่กล้าออกมาสู้ต่อหน้า คงนึกว่ายังขาดเครื่องมือเครื่องมือ จึงชวนกันไปเข้าข้างสยามแล้วก็ยุยงให้พระเจ้าสยามหันมาคิดเขมร เพื่อที่จะได้มีอำนาจเป็นใหญ่ในแผ่นดินนี้..ที่พระเจ้าสยามต้องการเอาแผ่นดินเรา มาจากมีคนกบฏเป็นผู้นำ” (126) การสร้างเนื้อเรื่องในลักษณะเช่นนี้แสดงทัศนะของผู้ประพันธ์ได้ว่าการเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างไทยและกัมพูชานั้น ปัญหาหนึ่งมาจากความแตกแยกภายในกัมพูชาเองด้วย หากไม่มีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้น ไทยและกัมพูชาอาจเป็น “มิตร” ที่ดีต่อกันได้ไม่เฉพาะระหว่างประชาชนเช่นในเรื่อง *มาลาดวงจิต* แต่อาจในระดับรัฐบาลด้วย แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่าผู้ประพันธ์มองไม่เห็นด้านลบของไทย เพียงแต่ความแตกสามัคคีของกัมพูชาเป็นเสมือนการหยิบยื่นโอกาสให้สยามเข้ารุกรานหรือแย่งชิงทรัพยากรสมบัติของกัมพูชาได้ง่ายขึ้น

ข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับวรรณกรรมที่เสนอความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาและไทยในสมัยสังคมราชวาร์นิยมก็คือไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เขียนขึ้นโดยฝ่ายรัฐบาลหรือไม่ ทุกเรื่องจบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายกัมพูชาและเป็นชัยชนะที่ได้มาจากความสามารถของชาวเขมรเอง ต่างจากวรรณกรรมในสมัยอาณานิคมที่ล้วนเสนอภาพชาวเขมรในฐานะ “เหยื่อผู้ถูกกระทำ” และหารอดพ้นจากเงื้อมมือของไทยมาได้ก็เพราะได้รับการปกป้องช่วยเหลือจากผู้อื่น มิใช่ด้วยความสามารถของตนเอง ลักษณะเช่นนี้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ของประเทศซึ่งหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมมาเป็นประเทศที่มีเอกราชสมบูรณ์ ไม่มีสิ่งใดด้อยกว่าประเทศไทย และหากมองจากทัศนะของผู้เล่า แม้กัมพูชาจะเป็นประเทศเล็ก แต่ก็อยู่ในสถานะที่อาจเหนือกว่าประเทศไทยเสียด้วยซ้ำเพราะมีได้ “มืออเมริกันเป็นนาย” ในขณะที่ประเทศไทยเจริญมั่งคั่งกว่าได้ก็ด้วย “กองทัพอันทรงพลังและเหรียญดอลลาร์ที่ได้รับจากอเมริกัน”⁵³ นอกจากนั้น การได้รับชัยชนะจากคดีปราสาทพระวิหารยังเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองให้กับชาวเขมรมากยิ่งขึ้น เห็นได้ชัดว่า ในยุคสังคมราชวาร์นิยมนี้ นอกจากอัตลักษณ์เขมรที่ได้ถูกปลูกฝังไว้ตั้งแต่สมัยอาณานิคม (คือการเป็นประเทศที่เคยเกรียงไกร มีดินแดนกว้างขวางและทรัพยากรสมบัติมีค่ามากมาย แต่ต่อมากลับต้องตกต่ำกลายเป็นประเทศเล็กเพราะถูกเพื่อนบ้านที่ไร้คุณธรรมข่มเหงคุกคาม) จะได้รับการเน้นย้ำอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังมีอัตลักษณ์ใหม่ที่ปรากฏขึ้นก็คือ ความเป็นไปได้ที่จะเอาชนะ “มหาศัตรู” และฟื้นฟูความรุ่งโรจน์ในอดีตให้คืนกลับมา ซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการยึดมั่นในอัตลักษณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งได้ถูกขับเน้นโดยเจ้าอาณานิคมเช่นกัน คือความเป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรมความดี อัตลักษณ์เหล่านี้ถูกนำเสนอในลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้ามกับภาพตัวแทนของไทยและมีลักษณะเป็นภาพเหมารวมด้วยกันทั้งสองฝ่าย ในวรรณกรรมทุกเรื่องของยุคนี้ แม้ตัวละครทั้งสองฝ่ายจะมีปรากฏทุกระดับชั้นตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ขุนนางชั้นสูง ข้าราชการชั้นรองลงไปจนถึงทหารชั้นผู้น้อยและไพร่ทาส แต่ตัวละครทุกตัวถูกนำเสนอผ่านลักษณะด้านบวกและลบแบบ

⁵³ กระทรวงการต่างประเทศ, อ้างแล้ว, หน้า, 27.

เดียวกันทั้งสิ้น จึงเห็นได้ชัดว่าภาพตัวแทนของทั้งสองฝ่ายที่ปรากฏในวรรณกรรมหลังกัมพูชาได้รับเอกราช คือภาพของรัฐไทยและรัฐกัมพูชา ไม่ว่างงานเขียนขึ้นนั้นจะเขียนขึ้นเพื่อเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลหรือไม่ก็ตาม

ในค.ศ.1970 คณะรัฐประหารของนายพลลอน นอลได้โค่นล้มอำนาจของสมเด็จพระนโรดม ยกลีกระบพ กษัตริย์และสถาปนาสาธารณรัฐเขมรขึ้นโดยมีนายพลลอน นอลเป็นประธานาธิบดี ในยุคนั้น กัมพูชาได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากรัฐบาลอเมริกันจึงทำให้ความสัมพันธ์กับไทยอยู่ในระดับดีกว่าสมัยสังคมนิยม ต่อมาเมื่อเขมรแดงเข้ายึดครองประเทศระหว่าง ค.ศ.1975-1979 รัฐบาลพล พตมีนโยบายปิดประเทศและดำเนินความสัมพันธ์เฉพาะกับประเทศสังคมนิยมบางประเทศเท่านั้น

วรรณกรรมสมัยสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา

รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาภายใต้การอุปถัมภ์ของเวียดนามปกครองประเทศมาตั้งแต่ ค.ศ. 1979 หลังจากกองทัพเวียดนามบุกเข้าไปขับไล่รัฐบาลเขมรแดง ช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามและสหภาพโซเวียตกำลังต่อสู้อยู่กับเขมรสามฝ่าย (คือเขมรแดง เขมรเสรีกลุ่มของนายซอน ซาน และกลุ่มนิยมสีห์) ซึ่งมีอิทธิพลอยู่ในบริเวณชายแดนไทยกัมพูชา รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาจึงมีความขัดเคืองรัฐบาลไทยมากเพราะเห็นว่าไทยเป็นผู้ให้การสนับสนุนเขมรสามฝ่าย และร่วมมือกับจีนและเขมรแดงในการทำลายกัมพูชา⁵⁴

ภาพของชาวไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมยุคนี้มีความสอดคล้องกับทัศนะของรัฐบาลที่ต่อต้านประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด ดังที่ปรากฏในบทละครบาสัก⁵⁵ เรื่อง *เตโชยอต* ⁵⁶ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อปลายค.ศ.1983 โดย ตี จีหวต นักประพันธ์ผู้รับราชการอยู่ที่สถานีวิจัยแห่งกัมพูชา ผลงานของเขาส่วนใหญ่จึงเป็นบทละครและบทเพลงที่ใช้ออกอากาศทางวิทยุ บทละครเรื่องนี้เป็นเรื่องราวของของแม่ทัพเขมรผู้มีชื่อเสียงสองคนคือเตโช มาสและเตโชยอตซึ่งร่วมกันปราบกบฏสามัญชนตั้งตนเป็นเจ้าได้สำเร็จ ภายหลังเตโชมาสเสียชีวิต เตโชยอตผู้เป็นศิษย์ได้รับคำสั่งให้ไปปราบกบฏเขลยศึกสยาม ก่อนจะไปปราบ ได้พบว่ามียศศัตรุภายในอาณาจักรเองที่ลอบเปิดประตูเมืองให้ข้าศึกสยามเข้ามาในเมืองได้ จึงต้องกำจัดศัตรุภายในเสีย ก่อนที่จะไปปราบข้าศึกสยามได้สำเร็จ

บทละครเรื่อง *เตโชยอต* เป็นบทละครประวัติศาสตร์ซึ่งจัดได้ว่ามีลักษณะเป็นวรรณกรรมโฆษณาชวนเชื่อโดยตรง ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมทุกเรื่องที่แต่งขึ้นในสมัยสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาจะต้องสอดคล้องกับนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาล นโยบายเกี่ยวกับศิลปะและวรรณกรรมข้อหนึ่ง

⁵⁴ เขียน วีระวิทย์และสุณัย ผาสุก, อ้างแล้ว, หน้า 172.

⁵⁵ ละครบาสักเป็นละครที่ได้รับอิทธิพลจากเวียดนาม ตัวละครชายแต่งกายแบบจ้าว ส่วนตัวละครหญิงแต่งแบบเขมร

⁵⁶ ธี ธิญุต. *เมฆีเทยออต*. กรุงเทพฯ: ธี ธิญุต, 2004. [Ty Chy Huot, *Techo Yot*, (Phnom Penh: Editions Srey Bouchong, 2004.)]

กำหนดว่าเนื้อหาหลักอย่างหนึ่งของงานศิลปะคือการโจมตีกลุ่มกบฏต่อต้านรัฐบาล⁵⁷ (คือ เขมรสามฝ่าย) เห็นได้ชัดว่าผู้ประพันธ์ตั้งใจสร้างให้กลุ่มกบฏสามัญชนตั้งตนเป็นเจ้าเป็นอุปลักษณะแทนกลุ่มเขมรแดงของ พอล พตที่ปกครองประเทศระหว่างค.ศ.1975-1979 ส่วนศัตรูภายในก็คือเขมรฝ่ายอื่นๆที่ร่วมมือกับรัฐบาลไทยในการทำลายกัมพูชา ดังปรากฏชัดในบทพูดของทหารเขมรตอนหนึ่งที่ว่า “ตั้งแต่เดิมมา เมืองสยามชอบ ยกทัพมารุกรานข่มเหงก่อสงครามตีแย่งเอาอาณาเขตและทรัพย์สินสมบัติที่มีค่าต่างๆจากกัมพูชาเราเกือบจะ ครบทุกสมัย ยิ่งกว่านั้นประชาชนเราต้องรับเคราะห์เวทนาอย่างน่าสงสารที่สุดจากการรุกรานของสยาม คราวนี้ถ้าเราปล่อยให้พวกเขลยศึกกบฏมีที่ตั้งทัพแล้วออกหน้าต่อสู้แบบนี้ ไม่นานพระเจ้ากรุงอยุธยาที่จะ ยกทัพมาช่วยพวกมันแน่ ถึงเวลานั้นสงครามระหว่างนครก็คงจะเกิดขึ้น ขอพี่น้องทั้งหลายปฏิญาณว่า “กองทัพกัมพูชาจะป้องกันแผ่นดิน กำจัดโจรไทยให้แตกกระจัดกระจาย ประชาทั้งปวงอยู่สบาย รุ่งเรืองไกล พ้นจากสงคราม” (หน้า 85-86) พระเจ้ากรุงอยุธยาในที่นี้ก็คือรัฐบาลไทยนั่นเอง

นอกจากภาพของผู้รุกรานแล้ว ผู้ประพันธ์ยังเสนอภาพของสยามในฐานะนักฉวยโอกาส คือ เมื่อใดที่กัมพูชาอ่อนแอมีปัญหาภายใน ก็จะฉวยโอกาสเข้ามารุกรานเพื่อครอบครองกัมพูชาเสมอ ดัง ปรากฏในคำพูดของทหารสยามว่า “ก็อย่างที่ท่านรู้กันมาหลายครั้งอยู่แล้ว ทัพเมืองเรายกมาตีเมืองเขมร เมื่อไหร่ ก็ถูกเดโชมาสตีแตกกระจัดกระจายเสมอ คราวนี้แม้ทัพที่เก่งที่สุดของมันก็ตายไปแล้ว ถ้าเราไม่ตีเอา เมืองเขมรครั้งนี้ ก็จะได้ชื่อว่าเราโง่หนักหนา” “ท่านแม่ทัพ ฉวยโอกาสที่ทัพกบฏเรากำลังแข็งแรงแรงอย่างนี้ส่ง สารไปกรุงศรีอยุธยาถวายกษัตริย์เราเพื่อขอทัพช่วยจากพระองค์มาร่วมกันโจมตีกรุงอุดงค์มีชัยเอาเมือง เขมรให้ได้ทันทีไปเลย” (หน้า 88)

สี่ปีหลังจากที่บทละครเรื่อง *เดโชยอด* ออกอากาศทางวิทยุและได้รับความนิยมอย่างมาก ก็มีการ นำนิทานเรื่องพระโคพระแก้วมาวาดเป็นจิตรกรรมฝาผนังที่วัดสวายจรม ในจังหวัดกัณดาล ภาพจิตรกรรมที่ สร้างขึ้นใน ค.ศ.1987 นี้มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับนิทานคำกลอนเรื่องพระโคพระแก้ว ยกเว้นในภาพท้ายๆ ที่มี เนื้อหาต่างออกไป คือไม่มีการจับตัวพระโคพระแก้วไปสยามเพราะพระโคพระแก้วสามารถเอาชนะกองทัพ สยามและป้องกันประเทศกัมพูชาเอาไว้จากการรุกรานของสยามได้ ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือมีภาพ หนึ่งแสดงให้เห็นว่ากษัตริย์และขุนนางเขมรรับสินบนจากกษัตริย์สยามและช่วยกษัตริย์สยามจับพระโคพระ แก้ว กษัตริย์เขมรที่รับสินบนจากสยามก็คือ สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้นำคนหนึ่งของเขมรสามฝ่าย ที่ได้รับการสนับสนุนจากไทยในขณะนั้นนั่นเอง เห็นได้ว่าภาพนี้เสนอ “สาร” ประการเดียวกับการสร้างเนื้อ เรื่องให้ศัตรูภายในประเทศร่วมมือกับกบฏเขลยศึกสยามใน *เดโชยอด* ซึ่งก็สอดคล้องกับทัศนคติของรัฐบาล ที่ว่า “ค่ายผู้อพยพตามชายแดนไทยเป็นที่พุ่มพักเลี้ยงดูกลุ่มปฏิวัติเขมรกลุ่มต่างๆ – พอล พต, เขมรเสรี ของ ซอน ซาน และกลุ่มโมลินากาของสีหนุ ค่ายอพยพเป็นที่ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ได้รับความคุ้มครอง ใช้เป็นที่หา

⁵⁷ บิ่ง บุค ฮี. *ยาวิบรกรรมวิญญูโอรสทรวิศูรี 20*, §.34. [Khing Hoc Dy, *Anthologie de la Littérature Khmère du XXème Siècle*, , p.34]

สมาชิกเพิ่ม เป็นที่พักผ่อน และเป็นศูนย์บัญชาการเมื่อบุกรุกเข้ามาในดินแดนกัมพูชา เข้ามาฆ่าฟันประชาชนและล้มล้างการเกิดใหม่ของชาติกัมพูชา”⁵⁸

ส่วนจิตรกรรมภาพสุดท้ายที่พระโคพระแก้วร่วมมือกับประชาชนต่อสู้กับกองทัพสยาม รวมทั้งบทเจรจาของทหารเขมรใน *เดโชยอด* ที่ได้ยกมาแล้วก็สอดคล้องกับบทสรุปของสมุดปกขาวของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาที่ว่า “บรรพชนกัมพูชาในอดีตได้มุ่งมั่นต่อต้านนโยบายของผู้นำไทยในการขยายดินแดนและขยายอำนาจครอบงำกัมพูชา ชาวกัมพูชาในปัจจุบันและในอนาคตก็มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำลายล้างนโยบายอันน่ารังเกียจนี้ให้จงได้”⁵⁹ น่าสนใจว่า ภาพตัวแทนของไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมยุคสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชานี้ก็ยังคงมีความต่อเนื่องมาจากภาพที่เคยปรากฏมาแล้วในยุคก่อนๆ ทั้งที่เกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากทางด้านการเมืองการปกครองในกัมพูชา รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาด้วย

ภาพของไทยนอกจากจะปรากฏในวรรณกรรมและจิตรกรรมที่ผลิตภายใต้การควบคุมของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาโดยตรงแล้ว ยังมีปรากฏในวรรณกรรมอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งบอกเล่าหรือแต่งโดยชาวเขมรที่อพยพออกจากกัมพูชาผ่านประเทศไทยและได้รับความช่วยเหลือให้ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศตะวันตก วรรณกรรมกลุ่มนี้ได้แก่งานเขียนประเภทชีวประวัติหรืออัตชีวประวัติของผู้อพยพชาวเขมรซึ่งรอดชีวิตจากความโหดร้ายทารุณของกลุ่มเขมรแดงในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย และตั้งใจเขียนหนังสือเล่าประสบการณ์อันทุกข์ยากของตนเอง ญาติพี่น้อง และเพื่อนร่วมชาติให้โลกได้รับรู้ วรรณกรรมประเภทนี้ปรากฏขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1979 เป็นต้นมาหลังจากที่กองทัพเวียดนามบุกเข้าขับไล่รัฐบาลเขมรแดงออกจากอำนาจ และชาวเขมรมีโอกาสรลบนหนีออกนอกประเทศ ตลอดสมัยสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาหรือตลอดทศวรรษที่ 1980 ตัวบทวรรณกรรมประเภทชีวประวัติหรืออัตชีวประวัติของผู้ลี้ภัยกัมพูชาจำนวนมากได้รับการแต่งขึ้นเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสและตีพิมพ์เผยแพร่ในโลกตะวันตก และยังมีการแต่งและตีพิมพ์สืบเนื่องมาจนปัจจุบัน วรรณกรรมในกลุ่มนี้ แม้เนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นกล่าวถึงประสบการณ์ชีวิตของชาวเขมรในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่เล่าถึงการหลบหนีออกมายังประเทศไทยและประสบการณ์ในค่ายผู้ลี้ภัยก่อนจะได้รับการส่งตัวไปยังประเทศที่สามไว้อย่างละเอียดด้วย ชีวประวัติของผู้ลี้ภัยกัมพูชาที่มีชื่อเสียงมากเล่มหนึ่งและได้รับการอ้างถึงอยู่เสมอจากทั้งนักวิชาการและผู้สนใจโดยทั่วไปคือเรื่อง *กำจัดเธอก็ไม่สูญเสียอะไร*⁶⁰ ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวของธิดา บุตร แม่และครอบครัว โจอัน ดี คริดเดิลซึ่งเป็นผู้ประกอบการครอบครัวของธิดาเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นจากคำบอกเล่าของธิดา (เพราะในขณะนั้นธิดาเพิ่ง

⁵⁸ Government of the People's Republic of Kampuchea, *Thai Policy vis-avis Kampuchea*, (Phnom Penh: Ministry of Foreign Affairs, 1983), p.30.

⁵⁹ Ibid, p.87.

⁶⁰ JoAn D. Criddle and Teeda Butt Mam, *To Destroy You Is No Loss: The Odyssey of a Cambodian Family*, 2nd Edition, (Dixon, California: East/West BRIDGE Publishing House, 1996).

ย้ายไปอยู่ที่สหรัฐอเมริกาได้ไม่นานนัก และยังไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีพอที่จะเขียนด้วยตนเอง ทั้งหมด – ผู้วิจัย) และตีพิมพ์ออกมาเมื่อค.ศ.1987

ชีวประวัติเรื่องนี้เริ่มต้นด้วยเหตุการณ์ในวันที่ 17 เมษายน 1975 เมื่อกองทัพเขมรแดงได้รับชัยชนะ และบุกเข้ายึดครองพนมเปญพร้อมทั้งบังคับให้ชาวเมืองหลายล้านคนอพยพออกจากเมืองไปสู่ชนบท ครอบครัวยักษ์ของธิดาซึ่งประกอบด้วยบิดามารดา พี่สาว พี่ชาย และหลานๆ ตัวธิดาเองและน้องสาว รวมทั้งญาติฝ่ายมารดาอีกจำนวนมากจัดเป็นครอบครัวคนชั้นกลางที่มีฐานะและมีการศึกษาดี ตัดสินใจเดินทางออกไปอยู่ที่คัมสปีอ ในเขตกัมปงจาม ระหว่างการเดินทาง ครอบครัวต้องสูญเสียบิดาซึ่งเป็นอดีต รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงในสมัยสังคมนิยมเนื่องจากฝ่ายเขมรแดงจำได้และควบคุมตัวไปสังหาร ตลอดครั้งแรกของหนังสือเรื่อง *ก่าจัดเธอก็ไม่สูญเสียอะไร* เป็นการเล่าสภาพชีวิตความเป็นอยู่อันอดอยาก ทุกข์ทรมาน การถูกบังคับให้ทำงานหนัก และความทารุณโหดร้ายของเขมรแดงที่ปฏิบัติต่อครอบครัว ญาติ เพื่อนและชาวเขมรผู้อื่นในเขตกัมปงจาม ส่วนครึ่งหลังของหนังสือเล่าถึงการเดินทางไปยังชายแดนเพื่อหลบหนีออกไปประเทศไทย ชีวิตในค่ายชั่วคราวที่ชายแดนปราจีนบุรี การถูกทหารไทยส่งกลับประเทศผ่าน เส้นทางทุรกันดารและเต็มไปด้วยกับระเบิด รวมทั้งการหลบหนีออกมาประเทศไทยอีกครั้งก่อนจะได้รับการ ส่งตัวไปสหรัฐอเมริกา

ภาพของไทยที่ปรากฏในเนื้อหาครึ่งหลังของ *ก่าจัดเธอก็ไม่สูญเสียอะไร* มีทั้งภาพของรัฐบาล และ ทหารที่ปฏิบัติงานตามชายแดนซึ่งปรากฏทั้งในด้านบวกและลบปะปนกันไปโดยตลอด เมื่อครอบครัวของธิดาตัดสินใจจะหลบหนีออกจากกัมพูชาเพราะเกรงการกดขี่จากเวียดนามและไม่ต้องการอยู่ใต้การปกครอง ในระบอบคอมมิวนิสต์อีก ทั้งยังเกรงความอดอยากที่จะเกิดขึ้นในไม่ช้าเพราะอาหารสำรองมีไม่เพียงพอต่อ ความต้องการของประชาชน เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวตัดสินใจหนีไปเมืองไทยแทนที่จะ เลือกลำหนทางอื่นที่ใกล้กว่าก็เพราะได้ยินข่าวว่า “รัฐบาลไทยไม่ได้สนับสนุนการลี้ภัย แต่ก็ไม่ได้พยายามที่จะ หยุดยั้งผู้ลี้ภัยอย่างจริงจัง และมีการขายค่ายผู้ลี้ภัยเพื่อรองรับการหลั่งไหลเข้ามา” (หน้า 216) อย่างไรก็ตาม เมื่อครอบครัวของธิดาหลบหนีข้ามพรมแดนมาได้ ภาพด้านลบของทหารไทยที่ถูกนำเสนอในฐานะโจร ปล้นจี้ทรัพย์สินของผู้ลี้ภัยก็เริ่มปรากฏขึ้นและดูจะเป็นภาพที่ตรงกันข้ามกับภาพรัฐบาลไทยที่มีมนุษยธรรม และเป็นความหวังของผู้ลี้ภัยที่บรรยายไว้ก่อนหน้านี้ เมื่อใกล้จะถึงพรมแดน “ผู้นำทางบอกว่าทันทีที่เราอยู่ บนแผ่นดินไทย เขาและเพื่อนจะทิ้งเราทันทีถ้าพบทหาร ทหารไทยมักจะจับปล้นพวกผู้นำทางที่เป็นผู้ลี้ภัยลอบ นำสินค้าเข้าไปเพราะรู้ว่าพวกนี้มีทองคำที่ได้เป็นค่าจ้างนำทางจากผู้อพยพและมีสินค้าที่ลักลอบนำเข้า ด้วย” (หน้า 225) และเมื่อครอบครัวข้ามพรมแดนไปได้ ก็เผชิญกับเหตุการณ์ตามที่ผู้นำทางบอกไว้จริง “แม้ เราจะได้รับการเตือนมาแล้วว่าทหารไทยอาจจะลอบคลำตามร่างการเพื่อค้นหาสิ่งมีค่า ก่อนที่จะพาเราไปส่ง เจ้าหน้าที แต่เมื่อมันเกิดขึ้นจริง เราก็รู้สึกเจ็บปวดกระแทกกระเทือนใจอย่างยิ่ง เราตะลึงเมื่อพบว่าโจรเขมร และทหารไทยที่รักษาพรมแดนก็แทบไม่ต่างกันเลย ฉันทนลุกชันด้วยความแค้นเคืองเมื่อถูกตรวจค้นร่างกาย ถึงได้ชุดชั้นในและสวนสวณโดยมีปืนจ้อยู่มือที่หัว ฉันมีเพียงพลอยเม็ดเล็กที่ซ่อนอยู่ในฟันและพวกทหารหาไม่ เจอ” (หน้า 230) ถึงกระนั้นก็ตาม ธิดาได้บรรยายให้เห็นในขณะเดียวกันว่าพวกทหารไทยที่จี้เอาทรัพย์สิน

เล็กๆน้อยๆที่ผู้ลี้ภัยมีติดตัวมานั้นทำไปเพื่อหาเงินเพิ่มจากเงินเดือนอันน้อยนิดของพวกเขาเท่านั้น โดยไม่ได้มีเจตนามุ่งร้ายหรือหมายเอาชีวิตผู้ลี้ภัย บางคนก็มีความเห็นอกเห็นใจ ยอมเหลือทรัพย์สินมีค่าไว้ให้ผู้ลี้ภัยบ้าง “แม่หวาดหวั่นอย่างเห็นได้ชัด ตัวสั่นอย่างแรงด้วยความกลัวเมื่อทหารค้นตัวท่าน ทหารคนหนึ่งคว้าเอาชิ้นเงินโบราณที่แม่ซ่อนในห่อข้าวยัดใส่ในเครื่องแบบของเขาแล้วเขย่ากลองแวนตาของท่าน แวนตาและสร้อยข้อมือเพชรที่แม่ซ่อนเอาไว้ตกลงไปในโคลนที่เท้าแม่ ขณะก้มลงจะหยิบสร้อย ทหารนั้นเหลือบไปเห็นสีหน้าที่แสดงความกระตือรือร้นใจอย่างรุนแรงของแม่ เขาจึงยื่นสร้อยให้แม่แล้วพูดว่า “ไม่มีอะไรหรอกยาย” ก่อนจะไปค้นตัวผู้อื่นต่อไป....หลังจากได้ของมีค่าไปพอสมควรจากการลาดตระเวนตอนย่ำรุ่ง และเห็นว่าเราไม่ใช่พวกเขมรแดงลอบเข้ามาบ่อนทำลาย ทหารไทยก็พาเราเดินไปอีกประมาณ 1 ไมล์ ไปยังวัดที่อยู่ใกล้ๆ ที่ถูกดัดแปลงอย่างลวกๆให้เป็นค่ายผู้ลี้ภัยชั่วคราว ” (หน้า 230)

ในวันที่ 10 พฤษภาคม 1979 เป็นวันที่ครอบครัวของธิดาข้ามพรมแดนไปถึงวัดซึ่งเป็นค่ายชั่วคราว ในค่ายนั้นมีผู้ลี้ภัยอยู่ประมาณ 300 คน บริเวณมีสภาพทรุดโทรมสกปรก “บ้านของเราคือผ้าพลาสติกผืนหนึ่งปูบนตอข้าวในท้องนาที่มีโคลนเฉอะแฉะ และอีกผืนหนึ่งซึ่งกับไม้ค้ำทำเป็นหลังคา พวกเรา 15 คนอาศัยอยู่และนอนที่นั่นเนื่องจากวัดไม่ใช่ค่ายอพยพอย่างเป็นทางการจึงไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกอย่างที่ค่ายทั่วไปมี ส้วมชั่วคราวคือหลุมที่ขุดลวกๆหลังพุ่มไม้ ลำธารใกล้ๆเป็นที่สำหรับอาบน้ำ ทหารเป็นผู้ควบคุมผู้ลี้ภัยที่แออัดกันอยู่ในพื้นที่ประมาณครึ่งตารางไมล์ ฝนทำให้บริเวณที่แออัดนั้นกลายเป็นที่ลุ่มเต็มไปด้วยโคลน ส้วมเต็มอย่างรวดเร็วและทุกคนต้องเข้าไปหาที่ขับถ่ายกันเอง และค่ายที่ขาดสุขอนามัยเริ่มส่งกลิ่นเหม็น” (หน้า 237-240) แต่แม้ภาพค่ายพักชั่วคราวจะถูกนำเสนอโดยเน้นสภาพความแออัด ขาดสุขลักษณะและความสะดวกโดยสิ้นเชิง ผู้เล่าก็ยังมีน้ำเสียงที่แสดงความเข้าใจสถานการณ์ของรัฐบาลไทยในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง “แต่เมืองไทยก็ไม่มีอะไรดีกว่านั้นที่จะจัดให้ได้ในเวลานั้น ในบริเวณวัดเล็กๆนั้นประชากรผู้ลี้ภัยเพิ่มจาก 300 คนเมื่อครอบครัวของฉันมาถึงเป็น 40,000 คนภายในเดือนเดียว...ประเทศไทยล้นไปด้วยผู้อพยพ แม้กระทั่งก่อน 1975 ประชาชนชาวเขมรและลาวก็ได้ทิ้งประเทศที่ตกอยู่ในสงครามเพื่อหาที่ลี้ภัยแล้ว...บางคนขอเพียงที่พักพิงชั่วคราว และคนมีการศึกษาก็โยกย้ายไปประเทศอื่นในไม่ช้า ในสมัยพล พต ผู้หลบหนีมากมายเกินกว่าจะรับไหว ไทยดัดแปลงสถานที่ทุกแห่งเท่าที่จะทำได้ตามชายแดนให้เป็นที่พักกันเพื่อรองรับการหลั่งไหลเข้ามา โดยให้อาหาร ที่พัก และการรักษาพยาบาลแก่ผู้ลี้ภัยจนกว่าจะมีการตั้งค่ายถาวร การหลั่งไหลเข้ามาเพิ่มสูงยิ่งขึ้นเมื่อเวียดนามบุกกัมพูชา ครอบครัวเราเป็นส่วนหนึ่งของคลื่นผู้ลี้ภัยที่หลั่งไหลเข้าท่วมท้นเมืองไทยในตอนนั้น” (หน้า 240-242)

คลื่นผู้ลี้ภัยที่หลั่งไหลเข้าท่วมท้นเมืองไทยตลอดช่วง 6 เดือนแรกของค.ศ.1979 โดยขาดความช่วยเหลืออย่างทันการณ์ของสหประชาชาติและประเทศที่สามทำให้รัฐบาลไทยตัดสินใจส่งผู้ลี้ภัยจำนวนมากกลับกัมพูชาในเดือนมิถุนายน 1979 เหตุการณ์การส่งกลับผ่านทางเทือกเขาพนมดงรักถูกบันทึกไว้โดยละเอียดใน *ก่าจัดเธอก็ไม่สูญเสียอะไร* และภาพด้านลบของรัฐบาลไทยในฐานะผู้ไถ่มนุษยธรรมและโกหกหลอกลวงก็ปรากฏขึ้น โดยในครอบครัวของธิดาทั้งหมด 15 คน มีเฉพาะครอบครัวของเกียงและเมียร์เดีย ซึ่งเป็นพี่สาวและพี่เขยและลูกๆอีก 3 คนที่ได้รับสิทธิเดินทางไปประเทศที่สามก่อนพร้อมกับอดีตข้าราชการ

และทหารของลอน นอลคนอื่นๆ ครอบครัวของธิดาที่เหลืออีก 10 คนซึ่งยังอยู่ในค่ายชั่วคราวบริเวณวัดถูกเรียกขึ้นรถบัสที่เข้ามารับผู้ลี้ภัยหลายคน เมื่อเลง พี่ชายของธิดาซึ่งติดตามข่าวสารต่างๆ อยู่เสมอถามเจ้าหน้าที่ว่าจะนำพวกเขาไปที่ใด “คนหนึ่งตอบว่าจะย้ายไปค่ายผู้อพยพที่อุบลซึ่งมีคนน้อยกว่า แต่เมื่อถามทหารที่ควบคุมรถ ทหารตอบว่าจะไปกรุงเทพฯ” แต่เมื่อเดินทางไปตลอดทั้งคืนและรถเลี้ยวเข้าถนนขรุขระ ครอบครัวของธิดาก็รู้ทันทีว่าจะถูกส่งกลับกัมพูชา และแทนที่จะส่งกลับทางภาคใต้ตามที่เวียดนามตกลงจะอำนวยความสะดวกในการรับผู้ลี้ภัยกลับ รัฐบาลไทยกลับส่งผู้อพยพกลับทางเหนือซึ่งเป็นหน้าผาสูง เป็นดินแดนรกร้างกันดาร ไม่มีถนน มีแต่ป่ารกทึบและเต็มไปด้วยระเบิดที่กลุ่มเขมรแดงฝังเอาไว้ ธิดาบรรยายเหตุการณ์ตอนนั้นไว้ว่า “แม่ไม่สบาย รัสมิ่ (พี่สาวของธิดา – ผู้วิจัย) ยังอ่อนเพลียจากการคลอดเฮเลนา ชั่วสเดีย (น้องสาวของธิดา – ผู้วิจัย) ท้องได้ 6 เดือน ฉันเพิ่งฟื้นจากโรค และเรามีเด็กเล็ก 3 คน ที่มันสุดทายเป็นที่เหลื่ออยู่ของพวกเขมรแดงอยู่ในแถบนี้ของประเทศ แล้วทำไมพาเรามาที่นี่...ผู้ลี้ภัยแต่ละคนพิมพ์ด้วยความโกรธแค้นหรือพยายามกลืนน้ำตา ทุกคนกำลังพยายามจัดการกับหายนภัยของตนครั้งนี้ด้วยวิธีการต่างๆ ความตกใจเกินคาดฝันปรากฏชัดบนใบหน้าของทุกคน...เราเพิ่งออกมาจากนรกและถูกตัดสินให้กลับเข้าไปอีก เราไม่อยากเชื่อโชคชะตาอันแสนโหดร้ายของเราเลย....โรตา ลูกชายของเลงหันไปถามพ่อเขาทั้งน้ำตาว่า “แต่พ่อครับ ทำไมเขาถึงโกหกเรา ทำไมครับ” เลงตอบลูกด้วยเสียงกระซิบที่ขาดเป็นห่วงๆ “ลูก พวกทหารไทยรู้ว่าถ้าเรารู้ความจริง พวกเขาก็จะต้องฆ่าเราก่อนที่เราจะยอมขึ้นรถมา” ถึงมันจะโหดร้าย เราก็ตกใจการโกหกนี้ได้ แต่ที่โหดร้ายเป็นสองเท่าคือการผลักดันเรากลับทางภาคเหนือในขณะที่มีการเตรียมการเพื่อส่งเรากลับทางภาคใต้ มันเหมือนเป็นการสังหารอย่างเลือดเย็นและวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างดี พวกเขาจงใจเลือกป่าที่ห่างไกล พวกคนไทยต้องการเหตุการณ์ที่จะดึงความช่วยเหลือจากต่างชาติ และพวกเราต้องอยู่ในเหตุการณ์นั้น...รถหยุด เราถูกสั่งให้ลง ผู้คนปฏิเสธที่จะเคลื่อนไหว จนกระทั่งถูกปืนจี้ให้ลุกจากที่นั่ง” (หน้า 251)

ในเหตุการณ์เดียวกันนี้ภาพของทหารไทยที่ปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยอย่างทารุณเหี้ยมโหดถึงระดับสูงสุดก็ถูกนำเสนออย่างละเอียด “พวกผู้ลี้ภัยถูกต้อนเหมือนฝูงสัตว์ครั้งละหนึ่งคันรถให้ไหลไประหว่างแถวทหารที่ขนานอยู่ ไปสู่ยอดของสันเขาสูงชันที่เป็นแนวพรมแดน แล้วจึงถูกผลักดันลงไป ทหารไทยถือปืนตะโกนว่า “ลงไป ลงไป” พวกเขาเริ่มยิงคนที่ปฏิเสธจะลงไปตามหน้าผา ได้สังเวยเราได้ยินเสียงคนกรีดร้องและคร่ำครวญ พวกที่ถูกบังคับให้ข้ามพรมแดนเมื่อสองวันที่ผ่านมาต้องดิ้นไม่ยอมเคลื่อนออกจากทางเดินข้างภูเขา แต่แรงผลักดันจากผู้ลี้ภัยที่ลงมาจากข้างบนดันพวกเขาลงต่ำไปเรื่อยๆ สี่ปีที่แล้ว พวกเขมรแดงฝังระเบิดไว้เต็มผืนเนินทั้งหมด และทุกคนกลัวที่จะไปตามทางใหม่ในบริเวณร้างผู้คนกว้างห้าไมล์นี้ ลูกกระเบิดระเบิดขึ้นเป็นครั้งคราวเมื่อฝูงชนเปียดบางคนหลุดออกไปจากทางเดิน ทุกคนต้องการจะเหยียบเท้าลงเฉพาะบนที่ที่เห็นว่าคนอื่นเหยียบไปแล้ว..เรามองดูคนจีนที่ร่ำรวยค่อยๆ ขยับไปหาทหารยามที่อยู่ใกล้ๆ คนจีนและกลุ่มของเขารวบรวมเงินไทยใส่ในขันพลาสติกสีแดง เขายื่นให้ทหารเจียบๆ แล้วขอให้ชี้ทางไปสู่อิสรภาพ ทหารรับขันนั้นแล้วขยับปืนชี้ไปที่ทางเดินด้านข้างขณะหันมองไปทางอื่น ไม่นานหลังจากที่คนทั้งกลุ่มเริ่มเดินไปทางนั้น ทหารยามหันกลับมาแล้วยกปากกระบอกปืนกลขึ้น คนกลุ่มนั้นล้มลงเหมือนตัวโดมิโน....บางครอบครัว

ก็ทั้งคนแก่ เด็กเล็ก และคนที่ไม่แข็งแรงเอาไว้ที่สันเขาเพราะรู้ว่าความตายรอคอยพวกเขาอยู่ถ้าเขาลงไป ถึงปารกที่บ่าข้างล่าง เขาได้แต่หวังว่าทหารไทยจะให้ความกรุณาต่อคนที่เขารักที่เขาปล่อยทิ้งไว้ที่นั่น และถ้าคนเหล่านั้นถูกยิง ก็ยังดีเสียกว่าการตายอย่างช้าๆในป่า คนแก่ที่ไม่มีครอบครัวคอยช่วยเหลือก็ลงหน้าผาไปไม่ได้ พวกเขาล้มตัวลงนอนที่ยอดสันเขานั้นเช่นกัน คนเหล่านั้นมากมายถูกยิง ส่วนคนอื่นๆถูกปล่อยให้ตายไปช้าๆ ไม่มีใครรอดเลย “ไม่มีสักคน” (หน้า 252-253)

ธิดาบรรยายให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนที่ไม่ยอมข้ามสันเขาลงไปยังฝั่งกัมพูชาจะถูกทหารสังหารทั้งหมด เพราะไม่ต้องการให้มีผู้ใดสามารถย้อนกลับเข้ามาฝั่งไทยได้อีก รวมทั้งทหารยังเผาเสบียงอาหารที่เหลืออยู่บนยอดเขาเพื่อไม่ให้ผู้ลี้ภัยมีโอกาสย้อนกลับมา “เมื่อพบที่ยืนตรงซานหินแคบๆข้างทางเดินไม่ไกลจากยอดสันเขา เลงบอกโรตาให้แกลังล้มลงแล้วร้องโอดโอยเหมือนกำลังเจ็บปวดหรือไม่สบายเผื่อว่าทหารไทยจะอนุญาตให้เราหยุดพักตรงนั้นเพื่อพยาบาลเขา แต่มันไม่ได้ผล ทหารจะยิงถ้าเราไม่เคลื่อนต่อ...เราเห็นทหารไทยเล็งปืนระดับประมาณไหล่ แล้วยิงไปตามทางเดิน สังหารคนที่ไม่ยอมลงหรือเคลื่อนไปข้างหน้าตามคำสั่ง หลังจากเสียงปืนกลระเบิดขึ้น เด็กเล็กที่ตัวเตี้ยกว่าแนวกระสุนถูกทิ้งให้กลายเป็นเด็กกำพร้า พวกเขาต้องให้คร่ำครวญอยู่ข้างพ่อแม่ที่ถูกสังหารอย่างทารุณ แต่มีคนเพียงน้อยนิดเท่านั้นที่กล้าหยุดนานพอที่จะช่วยเหลือเขาได้ ข้างหน้าของเลง ใกล้ทางเดินตรงเชิงหน้าผาที่ยื่นออกไป เด็กผู้ชายสองคนพยายามดิ้นรนหาทางกลับขึ้นไปตามทางอันลาดชันนั้น คนหนึ่งถูกยิงระหว่างตา คนที่สองถูกยิงจนหัวกระจุย เด็กทั้งสองแก่กว่าโรตาเพียงเล็กน้อย ด้วยความตกใจสุดขีดต่อภาพที่เห็น เลงปล่อยถุงข้าวสารหลุดมือหล่นลง เมื่อหันไปเก็บ เขาซ่อนข้าวกลับมาได้เพียงส่วนหนึ่ง ที่เหลือหล่นกระจายไปตามก้อนหิน เราสูญเสียข้าวที่จะกินไปได้ 15 วันไปเสียแล้ว” (หน้า 254) และ “เราหยุดค้างคืนที่ขอบทางแคบๆ...ในความมืดวิหุ (สามีของธิดา – ผู้วิจัย) กับสามล (น้องเขยของธิดา – ผู้วิจัย) เสียงปืนผ่านร่างที่ไร้ชีวิตของผู้คนไปที่สันเขาเพื่อจะเอาข้าวที่คนทิ้งเอาไว้ ขณะที่พวกเขาค่อยๆสืบคลานไปอย่างระมัดระวัง เขาสังเกตเห็นแสงประหลาดสีชมพูเหมือนพระอาทิตย์ตกครั้งที่สอง เมื่อจ้องมองผ่านพุ่มไม้ พวกเขาเห็นว่าข้าวและสิ่งอื่นๆ ถูกนำมารวมเป็นกองใหญ่ แล้วจุดไฟเผา เห็นได้ชัดว่าฝ่ายไทยไม่ต้องการให้ใครย้อนกลับมาที่ยอดสันเขาหรือรอคอยอยู่ที่ตีนเขาโดยมีความหวังว่าจะได้อาหาร” (หน้า 255)

สำหรับผู้ลี้ภัยชาวเขมรที่รอดชีวิตจากสมัยพอล พตมาแล้ว พฤติกรรมที่ทหารปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยในเหตุการณ์ครั้งนั้นรวมทั้งการบังคับส่งกลับผ่านเทือกเขาตงรักถูกนำเสนอว่าเหี้ยมโหดทารุณยิ่งเสียกว่าที่เหล่าเขมรแดงปฏิบัติต่อชาวเขมรในสมัยของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กัมพูชา ดังที่ธิดาบรรยายไว้ว่า “ฉันเคยคิดว่าการมีชีวิตราวกับฝันร้ายตลอดหลายปีที่ผ่านมา รวมทั้งบาดแผลในใจจากการหลบหนีจะทำให้ฉันสามารถทนทานต่อความทุกข์ความโหดร้ายทุกอย่างที่โลกนี้จะมอบให้ได้แล้ว แต่ฉันคิดผิด ไม่มีสิ่งใดที่จะเตรียมเราให้ทนต่อคืนแรกบนทางเดินนี้ได้ การลงจากหน้าผาเป็นเหมือนการหย่อนตัวลงไปสู่คมเขี้ยวของนรก... ฉันห่อตัวที่รุ่มด้วยพิษไข้อยู่ข้างทางเดินที่มีโคลนเฉอะแฉะจากฝนที่กระหน่ำลงมา ไม่กล้าแม้จะเปลี่ยนที่ในความมืดเพราะเกรงจะไปเจอกับระเบิด จมูกได้กลิ่นเหม็นจากศพที่ขึ้นอืดของผู้ที่ถูกกับระเบิด ลำทับด้วยกลิ่นเน่าเหม็นของอาเจียนและอุจจาระปัสสาวะของคนเป็นพันๆที่ไม่กล้าออกจากทางเดินเพื่อไป

ขับถ่าย....ด้วยความเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ฉันไม่สนใจแล้วว่าจะมีชีวิตรอดไปจนถึงเช้าหรือไม่ ค็นั่นเป็นคืนที่เลวร้ายที่สุดในชีวิตของฉัน” (หน้า 255-256)

อย่างไรก็ตาม ภาพของทหารไทยในปฏิบัติการครั้งนั้นก็ไม่ใช่จะเป็นภาพลบไปเสียทั้งหมด “ทหารบางคนก็แสดงความห่วงใยต่อสภาพของพวกผู้ลี้ภัยอย่างเห็นได้ชัด พวกเขาวิ่งไปมาระหว่างรถบัสเตือนคนให้เอาน้ำและอาหารไปให้พอ ถ้าคนไหนไม่มีอาหาร พวกทหารจะบอกให้เขาฉวยเอาที่คนอื่นทิ้งไว้ แม้กระทั่งที่สิ้นเขา ทหารบางคนยังช่วยพยุงคนแก่หรือเด็กเล็กไม่ให้ล้มขณะก้าวลงเขาไป บางคนอวยพรขอให้โชคดีอย่างจริงใจ” (หน้า 253) นอกจากนี้ ธิดาอย่างแสดงความเข้าใจต่อการกระทำของทั้งทหารและรัฐบาลไทย “พวกทหารส่วนใหญ่ไม่ได้ต้องการจะฆ่า พวกเขาไม่ได้มีความเคียดแค้นชิงชังอะไร เขาเพียงแค่ทำตามคำสั่ง รัฐบาลไทยตัดสินใจว่าไม่มีทางอื่นนอกจากการบังคับส่งกลับกัมพูชาเพราะไม่มีประเทศใดให้ความช่วยเหลือที่พอเพียงสำหรับปัญหาผู้ลี้ภัยที่ท่วมท้นนี้” (หน้า 253) นอกจากนี้ การให้คำอธิบายของรัฐบาลไทยควบคู่ไปกับการบรรยายภาพเหตุการณ์อย่างละเอียดทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุผลของการกระทำ และภาพด้านลบของรัฐบาลอาจดูมีน้ำหนักเบาลง “จากวิทยุของเพื่อนผู้ลี้ภัย เลงได้ฟังคำอธิบายของไทยที่ส่งเรากลับกัมพูชาทางแถบรังกั้นนี้แทนที่จะเป็นบริเวณภาคใต้ตามที่มีการตกลงไว้ เจ้าหน้าที่ไทยรู้ว่าคนส่วนใหญ่ข้ามแดนไปเมืองไทยทางใต้ของปอยเปต และค่ายผู้ลี้ภัยส่วนมากก็อยู่บริเวณนั้น รัฐบาลให้เหตุผลว่าถ้าส่งผู้ลี้ภัยกลับทางใต้ของกัมพูชา พวกเขาก็จะหาทางข้ามแดนกลับมาอีกอย่างรวดเร็ว และก็จะแก้ปัญหาผู้ลี้ภัยไม่ได้ ถ้าส่งพวกเรากลับกัมพูชาผ่านทางเหนือ เราจะถูกบังคับให้เข้าไปกลางประเทศ และหลายคนอาจตัดสินใจอยู่ในกัมพูชาเลย หรืออย่างน้อยก็ต้องใช้เวลานานมากขึ้นกว่าจะมาถึงพรมแดนอีกครั้ง กว่าจะถึงตอนนั้นก็คงมีชาติอื่นที่อาสาให้ความช่วยเหลือและเมืองไทยก็จะจัดการปัญหาการหลั่งไหลเข้ามาได้ดีขึ้น” (หน้า 259)

เห็นได้ว่า ภาพของไทยที่ปรากฏมีปะปนกันทั้งในด้านบวกและลบ การใช้วิธีการเสนอภาพโดยให้ทั้งการบรรยายภาพเหตุการณ์อย่างละเอียดประกอบกับการอธิบายเหตุผลเบื้องหลังการกระทำอย่างแสดงความเข้าใจ ทำให้ภาพของไทยที่น่าเสนอในเรื่องนี้มีได้ปรากฏในลักษณะของภาพเหมารวมหรือเป็นการเดินตามภาพที่ได้มีการปลูกฝังไว้ก่อนแล้ว โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับรายงานข่าวเหตุการณ์ในหนังสือพิมพ์หรืองานศึกษาของนักวิชาการและนักสิทธิมนุษยชนซึ่งกล่าวถึงไทยเฉพาะในแง่ลบ ดังเช่นที่นักสิทธิมนุษยชนผู้หนึ่งเขียนไว้ว่า “ในเดือนมิถุนายน 1979 ชาวเขมร 42,986 คนข้ามพรมแดนเข้าสู่ประเทศไทย รัฐบาลไทยกล่าวว่าต้องแบกรับภาระเกี่ยวกับผู้อพยพจึงผลักดันคนเหล่านี้กลับกัมพูชาทางเขาพระวิหาร ซึ่งเป็นบริเวณที่มีหน้าผาสูงชันและเต็มไปด้วยกับระเบิด ยอดผู้ตายในครั้งนั้นซึ่งมีผู้ประมาณการว่ามีประมาณ 10,000 คน ยังเป็นตัวเลขที่ต่ำกว่าความเป็นจริง เมื่อมีเสียงคัดค้านจากนานาประเทศและโลกตะวันตกให้หลักประกันว่าจะให้ความช่วยเหลือในเดือนตุลาคม ประเทศไทยจึงยอมเปิดพรมแดนและให้ที่พักพิงแก่ผู้อพยพจากกัมพูชา”⁶¹ ส่วนบทความในหนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกา ก็รายงานข่าวไปในแนวทาง

⁶¹ H.S.Greve, *Kampuchean Refugees: Between the Tiger and the Crocodile, Vol.II*, July 1987, p.69 quoted in Eva Mysliwiec, *Punishing the Poor: The International Isolation of Kampuchea*, (Oxford: Oxfam, 1988), p.96.

เดียวกัน “วันที่ 8 มิถุนายน 1979 หลังจากที่ชาวกัมพูชาหลายหมื่นคนข้ามแดนเข้ามา ในวันนั้น ไทย ดำเนินการส่งผู้อพยพ 45,000 คนกลับกัมพูชาผ่านทางเขาพระวิหาร โดยทหารไทยใช้ปืนจี้บังคับให้ผู้อพยพ ข้ามแดนผ่านหน้าผาที่สูงชันและทางที่เต็มไปด้วยกับระเบิดได้เขาพระวิหาร ชาวเขมรจำนวนมากเสียชีวิต หรือบาดเจ็บระหว่างที่ลงไปตามทางนั้น บางคนถูกทหารไทยปล้นและยิงเสียชีวิต”⁶²

ในทางกลับกัน รายงานของฝ่ายไทยโดยเฉพาะฝ่ายทหารที่เปิดเผยต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการ ดำเนินการของไทยต่อผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชา ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์การส่งชาวเขมรกลับทางเทือกเขาพนมดงรักโดยละเอียดเลย มีแต่เพียงการอ้างถึงมติของคณะรัฐมนตรีหลังจากที่ผู้ลี้ภัยหลังไหลเข้ามามากมายหลัง วันที่ 7 มกราคม 1979 และวิธีการปฏิบัติการของฝ่ายทหาร ดังเช่นที่ปรากฏในรายงานของศูนย์ประสานการ ส่งชาวกัมพูชากลับมาตุภูมิของกองบัญชาการทหารสูงสุดว่า “หลังจากที่ชาวกัมพูชาจำนวนมากได้หลบหนี การสู้รบ ความอดอยากและโรคภัยไข้เจ็บเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 7 มกราคม 1979 รัฐบาล พิจารณาเห็นว่าผู้หลบหนีมาจากกัมพูชาในระยะดังกล่าวประกอบด้วยประชาชนชาวกัมพูชา ทหารกัมพูชา ทั้งสองฝ่ายพร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ และมีทหารเวียดนามหลบหนีปะปนมากับชาวกัมพูชาด้วย รัฐบาล จึงมีมติในเดือนมกราคม และเมษายน 1979 มีหลักการสำคัญว่า ไม่พึงประสงค์บุคคลต่างด้าวไม่ว่า สัญชาติใดอพยพหนีภัยเข้ามาในราชอาณาจักร ให้สกัดกั้นและบังคับให้ออกนอกประเทศโดยเร็วที่สุด หาก ไม่สามารถสกัดกั้นได้ ให้ควบคุมไว้ในศูนย์ชั่วคราวและให้เดินทางออกไปจากราชาอาณาจักรโดยเร็วที่สุด” และ “กองบัญชาการทหารสูงสุดได้กำหนดหลักปฏิบัติ เมื่อเดือนเมษายน 1979 ว่า เมื่อมีผู้หลบหนีเข้าเมือง จากกัมพูชาเข้ามาในเขตรับผิดชอบของกองทัพบกที่ 1 กองทัพบกที่ 2 และกองกำลังป้องกันชายแดน จันทบุรีและตราด ให้หน่วยทหารที่รับผิดชอบพื้นที่นั้นผลักดันออกไปนอกประเทศโดยเร็วที่สุด เมื่อไม่ สามารถผลักดันออกไปให้ ให้แจ้งหน่วยงานที่รับผิดชอบของบก.สส.และทบ.ทราบและให้หน่วยพยายาม ยับยั้งมิให้ชาวกัมพูชาหลบหนีเข้ามาในเขตไทย ตลอดจนสกัดกั้นและผลักดันให้ออกไปนอกราชอาณาจักร เท่าที่จะทำได้ ให้จัดตั้งพื้นที่กักกันหรือพื้นที่ควบคุมผู้หลบหนีเข้าเมืองบริเวณพื้นที่เกื้อกูลต่อการ ดำเนินการผลักดันผู้หลบหนีเข้าเมืองออกไปนอกประเทศเป็นการชั่วคราว โดยไม่มีบุคคลอื่นเข้าไปยุ่งเกี่ยว แล้วนำผู้หลบหนีเข้าเมืองมารวมไว้ที่ดังกล่าว เมื่อสถานการณ์ในกัมพูชาคลี่คลายให้ดำเนินการผลักดันกลับ เข้าไป”⁶³

⁶² “Thais deport 30,000 Cambodians while others continue to arrive” *New York Times*, 12 June 19791 and “Cambodia says Thai troops killed 300 refugees forced over border”, *New York Times*, 23 June 1979 quoted in William Shawcross, *The Quality of Mercy: Cambodia, Holocaust and Modern Conscience*, (New York: Simon and Schuster, 1984),p.88.

⁶³ ศูนย์ประสานการส่งชาวกัมพูชากลับมาตุภูมิ, *การส่งผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นชาวกัมพูชาจากพื้นที่อพยพในชายแดนไทย กลับมาตุภูมิ*, (กรุงเทพฯ: กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2536) หน้า 28, 30 และดูเพิ่มเติมได้ใน พลตรีประจวบ แสงทวีป, *เอกสารวิจัยเรื่อง ผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองจากอินโดจีนกับความมั่นคงของประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกัน ราชอาณาจักร, 2532)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าภาพของไทยที่ปรากฏใน *ก๋ำจัดเธอก็ไม่สูญเสียอะไร* จึงเป็นภาพที่ถูกนำเสนออย่างค่อนข้างเป็นกลาง แม้ผู้นำเสนอจะเป็นเหยื่อคนหนึ่งของเหตุการณ์นั้น จึงทำให้น่าเชื่อถือได้ว่าภาพที่เกิดขึ้นนั้นมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงอยู่มาก และถึงแม้ว่าภาพของไทยที่ปรากฏในอัตชีวประวัติเรื่องนี้จะเป็นภาพด้านลบเป็นส่วนใหญ่โดยทั้งรัฐบาลและทหารไทยจะปรากฏภาพเป็นผู้ที่ไร้มนุษยธรรม สามารถกระทำการอันโหดเหี้ยมทารุณได้แม้กระทั่งกับผู้ตกอยู่ในภาวะที่เดือดร้อนลำบากอย่างที่สุดและหนีร้อนมาพึ่งเย็น แต่การนำเสนอโดยพยายามอธิบายเหตุผลเบื้องหลังการกระทำกลับเป็นการแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทยหรือเขมร กล่าวคือ การที่รัฐบาลหรือทหารปฏิบัติการอย่างโหดเหี้ยมทารุณก็ไม่ใช่เป็นเพราะมีอคติหรือความเกลียดชังต่อชาวเขมร ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นลักษณะเด่น ซึ่งผู้วิจัยไม่พบในตัวอย่างที่เป็นข้อมูลในงานวิจัยนี้

อาจสรุปได้ว่า ภาพของไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยหลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจะปรากฏในด้านลบเป็นส่วนมากและสอดคล้องไปกับวาทกรรมต่อต้านไทยของภาครัฐอันเป็นผลมาจากการควบคุมสื่ออย่างเข้มงวด ยกเว้นงานที่เขียนขึ้นในต่างประเทศที่แม้ภาพจะเสนอภาพด้านลบเช่นกันแต่ก็มีวิธีการนำเสนอที่เห็นชัดว่าแตกต่างกัน

ภาพตัวแทนของไทยในวรรณกรรมเขมรตั้งแต่ ค.ศ.1993

กัมพูชาตกอยู่ในสงครามและความขัดแย้งทางการเมืองภายในมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1970 จนกระทั่ง ค.ศ.1991 จึงมีการทำสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีส และได้เปลี่ยนระบอบการปกครองจากสังคมนิยมมาเป็นประชาธิปไตยใน ค.ศ.1993 หลังจากท้องถื่นการบริหารชั่วคราวของสหประชาชาติในกัมพูชา (UNTAC) เข้ามาควบคุมดูแลจัดการเลือกตั้งทั่วไป รัฐบาลผสมที่มาจากการเลือกตั้งต้องเผชิญกับสถานะที่โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเกือบทุกอย่างถูกทำลาย ประเทศถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ยากจนที่สุดในโลก ขาดแคลนทั้งเงินและทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ จึงต้องเร่งฟื้นฟูบูรณะอย่างเร่งด่วนโดยการเปิดประเทศติดต่อค้าขายกับประเทศต่างๆ และให้เงินลงทุนเข้ามาลงทุนในกัมพูชา อย่างไรก็ตาม ปัญหาการเมืองภายในซึ่งมีการแก่งแย่งชิงอำนาจกันระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ 2 พรรค คือพรรคประชาชนกัมพูชาและพรรคฟุนซินเปค ทำให้การฟื้นฟูบูรณะและพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างล่าช้า เมื่อ ค.ศ.1997 มาตราฐานชีวิตประชากรกัมพูชายังต่ำกว่าเกณฑ์ความยากจนสุดขีดถึงร้อยละ 36⁶⁴ จนกระทั่งหลังการเลือกตั้งเมื่อค.ศ.1998 ที่พรรคประชาชนกัมพูชาคุมอำนาจรัฐได้โดยเด็ดขาด สถานการณ์ทางการเมืองกัมพูชาจึงเริ่มมีความมั่นคงพอสมควร

⁶⁴ วัชรินทร์ ชงศิริ, *การค้าชายแดนไทยกับอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง*, (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 62.

ของ สวง มัก นวนิยายเรื่อง *ซอเขมรที่ไกลพรมแดน* เป็นเรื่องราวของอดีตทหารฝ่ายรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาที่สูญเสียดวงตาไปในการสู้รบกับฝ่ายเขมรแดง ทำให้มีชีวิตอย่างลำบากยากแค้นจึงได้ตัดสินใจพาลูกชายเข้ามาใช้ชีวิตขอทานที่กรุงเทพฯ ในขณะที่เรื่อง *เมฆาเจ้าพระยา ดาราจตุमुख* เล่าถึงดาราภาพยนตร์ชาวเขมรที่หลบภัยจากผู้มีอิทธิพลเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและได้มีโอกาสร่วมงานกับดาราและบริษัทผลิตละครของไทย ส่วนเรื่อง *มรณภาพที่อรัญ* กล่าวถึงหญิงเขมรจากชนบทที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ ถูกจับไปขายและถูกบังคับให้ค้าประเวณีในช่องโศกณีของชาวไทยที่อรัญประเทศจนกระทั่งเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์

ภาพของเมืองไทยและชาวไทยที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 3 เรื่องนี้มีทั้งภาพด้านบวกและด้านลบสำหรับภาพด้านบวก ประเทศไทยจะถูกนำเสนอว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้า ชีวิตความเป็นอยู่ทันสมัย “ตามฝั่งแม่น้ำ มีอาคารทันสมัยมากมายสูงเสียดฟ้า แสดงให้เห็นศักยภาพทางเศรษฐกิจของราชอาณาจักรไทย” (เมฆาเจ้าพระยาฯ หน้า 59) มีเศรษฐกิจดี มีงานทำมากมายและหาเงินได้ง่าย “เห็นเขาไปหากินกันหลายคน ล้วนแต่มีเงินเหลือเอากลับมาบ้านทุกคน ได้เงินเยอะกว่า (ที่กัมพูชา) มาก บ้างไปทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้าง บ้างไปเป็นลูกเรือประมง บ้างไปรับจ้างขายของ หลายแบบหลายอย่าง งานการมีไม่ขาดเลย...เราคนพิการไปขอทานเขา เมืองไทยคนมาก เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า มีคนให้ทานมาก” (ซอเขมรฯ หน้า 20) แม้แต่เมืองที่อยู่ตามชายแดน ก็ยังปรากฏภาพว่ามีเศรษฐกิจที่คึกคักและเจริญกว่าฝั่งกัมพูชามาก “สภาพเศรษฐกิจของเขมรยังอ่อนแอ และชีวิตความเป็นอยู่ตามชายแดนก็มีความลำบากยากแค้น ประชาชนเขมรที่ลำบากยากจนทั้งหญิงชายแก่เด็ก ขอแต่เข้าขึ้นถึงเวลาเปิดให้ข้ามแดน ก็ล้วนแต่ชวนกันข้ามเข้าไปในแผ่นดินไทยกันขวักไขว่ตรงแถวตลาดโรงเกลือที่อรัญเพื่อหาเงิน ส่วนเขมรบางคนที่มีพอกิน ก็เปิดร้านเล็กๆขายของที่ตลาดนั้น ส่วนคนที่ไม่มีหนทาง ก็ได้แต่ทำงานเป็นกรรมกรขนของให้เขาไปมา เด็กๆบางคนก็รับกางร่มบังแดดให้พวกนักท่องเที่ยว หรือคนไทยที่เข้ามาเล่นคาสิโน” (ซอเขมรฯ หน้า 24-25) ความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นผลมาจากการมีสันติภาพในประเทศ “ตลอดทาง ฉันได้ยินเสียงคนอื่นพูดสรรเสริญความเจริญต่างๆในเมืองไทย เช่น อาคารสูงๆ ถนนหลายชั้น เป็นต้น....ฉันคิดว่า ประเทศสองประเทศที่อยู่ติดกัน ถ้าประเทศหนึ่งตกต่ำเพราะสงคราม อีกประเทศหนึ่งก็ย่อมเจริญก้าวหน้าเพราะสันติภาพเช่นกัน” (ซอเขมรฯ หน้า 26-27)

ส่วนคนไทยโดยทั่วไปนั้น นวนิยายเสนอภาพว่าเป็นคนใจดี มีเมตตาสงสารคนที่ลำบาก และชอบช่วยเหลือผู้อื่น เช่น เมื่อเริ่มขอทานที่กรุงเทพฯวันแรก พ่อลูกชาวเขมรพบว่า “มีคนให้เงินตลอดไม่ขาดเลย ขอให้สัซซอและตีกลองเดินไปเดินมาไม่ทันเหนื่อย ก็ได้ยินเสียงเศษสตางค์ที่คนโยนใส่กระป๋องไม่ขาดสาย

⁶⁸ គង្គ ប៊ុនឈឿន. *មេឃាចៅជ្រៃយ៉ា តារាចតុមុខ*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាច័យឆន្ទៈ, 2004. [Kong Boun Chhoeun. *The Sky of Chao Phraya, the Star of Chutamuk*. Phnom Penh: Chappannaransey Publishing House, 2004.]

⁶⁹ ស្វង់ ម៉ាក់. *មរណភាពនៅអារព្យ*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាព្រះអង្គរ, 2007. [Soung Mak. *Death in Aranyaprades*. Phnom Penh: Angkor Publishing House, 2007.]

เลย” (ขอเขมรฯ หน้า 27) และเมื่อเขาถูกรถชน “ท่าทางของหมอไทยทั้งหมดทำให้สอยขอบคุณและยินดีมาก เพราะไม่ได้เห็นว่าพ่อเธอเป็นคนขอทานเลย” (ขอเขมรฯ หน้า 107) และยังมีคนไทยที่อาสาขับรถนำเขาไปส่งถึงพรมแดน “เขายินดีช่วยพาพ่อเธอไปส่งที่ชายแดนไทยเขมรโดยไม่มีข้อแม้อะไรเลย เพราะเขามีบ้านอยู่ที่อรัญ และต้องกลับไปที่นั้นในเวลานั้นด้วย” (ขอเขมรฯ หน้า 107) หรือเมื่อดาราเขมรลี้ภัยเข้ามา ก็ได้รับความช่วยเหลือจากดาราไทยเป็นอย่างดี เพราะ “เขมรและไทยเป็นพี่น้องกันตั้งนานมาแล้ว แคช่วยกันจะเป็นไรไป” (เมฆาเจ้าพระยา หน้า 81)

ในด้านของความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อชาวเขมร นวนิยายเสนอมว่ามีคนไทยจำนวนไม่น้อยที่มีความชื่นชมในอารยธรรมอันสูงส่ง และนี่ยังคืออดีตของชาวเขมร “มีคนไทยบ้างที่ดี รักเขมร อยากอยู่อาศัยในแผ่นดินเขมร อยากได้ภรรยาหรือสามีเป็นเขมรด้วย เพราะเห็นว่าเขมรเล็กแต่สมบูรณ์ทั้งสมบัติธรรมชาติและสมบัติวัฒนธรรม มีปราสาทนครวัดเป็นหลักฐานชัด แล้วประชาชนเขมรก็มีกิริยาสุภาพเรียบร้อย อ่อนหวานน่าคบหามาก” (มรณภาพฯ หน้า 154-155) ข้อความข้างต้นนี้ถือเป็นการสรุปอัตลักษณ์ของชาวเขมรในยุคปัจจุบันไว้ได้อย่างครบถ้วน อย่างไรก็ดี ในทัศนะของนักประพันธ์ผู้หนึ่ง ความชื่นชมในอารยธรรมเขมรของชาวไทยนั้น ก็ยังมีที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจผิดว่าสิ่งเหล่านั้นเคยเป็นของไทยมาก่อนแล้วจึงตกไปเป็นของกัมพูชาในภายหลัง ดังปรากฏในคำสนทนาของดาราไทยกับดาราเขมรว่า “ ‘ขอถามหน่อยว่า ปราสาทนครวัดและบายอน อยู่ที่ไหนคะ ที่พนมเปญใช่ไหม’ ‘ไม่ได้อยู่ที่พนมเปญครับ อยู่ที่จังหวัดเสียมเรียบ’ ‘เอ๊ะ ถ้าอย่างนั้น ชื่อเขตเสียมเรียบนี่ก็มาจากการที่ชาวสยามเป็นคนจัดการก่อสร้างใช่ไหมคะ’ ‘ใครบอกคุณว่าอย่างนั้น จังหวัดเสียมเรียบนั้นไม่ได้มาจากสยามเป็นคนจัดการก่อสร้างหรอก แต่เป็นสถานที่ที่สยามแพ้ อย่างราบคาบจนใจหิวไม่ขึ้น คำว่า เรียบ (แปลว่า จัดการ จัดแจง- ผู้วิจัย) กับคำว่า ราบ (อ่านว่า เรียบ แปลว่า แพ้ - ผู้วิจัย) ต่างกันนะคุณ ถ้าคุณอยากรู้ให้ชัดขึ้นไปอีก ไปเปิดหนังสือประวัติศาสตร์ดูเถิด...แล้วคุณได้รูปปราสาททั้งหมดนั้นจากไหน’ ‘ฉันได้ยินเสียงเลื่องลือว่าปราสาทพวกนี้สวยมาก เป็นสิ่งมหัศจรรย์หนึ่งในเจ็ดของโลก ฉันจึงพยายามติดต่อกับเขมรบางคนที่คุณรู้จักขอรูปถ่ายนี้มาไว้เป็นข้อมูล โดยตั้งใจว่าสิ้นปีนี้จะไปเที่ยวแถวนี้ทั้งหมด’ ” (เมฆาเจ้าพระยาฯ หน้า 62-63) เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้แต่งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2004 หนึ่งปีหลังจากเหตุการณ์เฝ้าสถานทูตไทย บนสนทนาข้างต้นจึงแสดงทัศนะของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจนว่า การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของคนไทยทำให้เกิดปัญหาใหญ่ได้ แม้จะไม่ได้ทำไปโดยเจตนา

สำหรับภาพด้านลบของชาวไทยที่ปรากฏในนวนิยายทั้งสามเรื่องนี้ ส่วนใหญ่จะเน้นที่คนสองกลุ่ม คนกลุ่มแรกคือนายจ้างและผู้ทำธุรกิจชาวไทย ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจที่ถูกหรือผิดกฎหมาย คนเหล่านี้ล้วนมุ่งแต่จะตักตวงผลประโยชน์จากชาวเขมร เอาไรต์เอาเปรียบ ฉ้อโกง กดขี่ข่มเหงและปฏิบัติต่อชาวเขมรอย่างไร้มนุษยธรรมไม่เว้นแม้กระทั่งผู้หญิงและเด็ก เช่น หญิงเขมรที่ถูกนำมาขายให้เป็นโสเภณีในเมืองไทย หากขัดขืนก็จะถูกเจ้าของช่องทุบตีทำร้ายหรือให้นักเลงคุมขังรุมกันข่มขืน รวมทั้งถูกกักขังและให้ออดอาหารจนกว่าจะยอมรับแขก ดังปรากฏในเรื่อง *มรณภาพที่อรัญ* ส่วนผู้รับเหมาก่อสร้างชาวไทยจะใช้ให้เด็กเขมร “แบกกระสอบซีเมนต์หนักๆ...แต่มันเป็นเด็กเพิ่งอายุได้ 12-13 ปี มันจะมีแรงที่ไหนไปแบกไหว ไอ้ไทยบ้านนั้นมันคิด

ยาบ้าให้น้องฉัน ให้มีแรงทำงานให้พวกมันทั้งวันทั้งคืน ไม่รู้จักเหนื่อยไม่รู้จักหิว มันกำไรทุกอย่าง มันหากำไรจากเด็กเขมร” (มรณภาพฯ หน้า145-146) นอกจากจะใช้งานหนักเกินกำลังแล้ว ยังทำทุกวิถีทางเพื่อจะโกงค่าแรง “วันเบิกเงิน พวกมันจะหาเรื่องมาก เดียวมันก็ว่าเขมรขี้เกียจ เหยาะเหยาะ เพราะฉะนั้นมันต้องตัดเงินอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วแต่มันจะพูด ไม่อย่างนั้นมันก็แก้งว่าเงินไม่มี ยังไม่ตกมา รอวันนั้นวันนี้ค่อยมาเบิกเงิน” (มรณภาพฯ หน้า194)

ในกรณีของขบวนการชาวเขมรที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ก็จะถูกนายหน้าชาวไทยหลอกให้ทำงานโดยไม่แบ่งเงินให้โดยอ้างว่า “ฉันเห็นว่าถ้าเอาเงินไปตอนนี้ก็ไม่ต้องเอาไปใช้จ่ายอะไร เพราะตาคอดอย่างนี้เก็บไว้ที่เราดีกว่า เราจะดูแลให้ พอกลับไปบ้าน เราจึงจะเอาเงินให้” (ขอเขมรฯ หน้า31) และหากชาวเขมรเรียกร้องขอเงินที่ขอกทานมาได้ นายหน้าไทยก็จะใช้วิธีนำจุดอ่อนเรื่องการไม่รู้ภาษาและไม่รู้จักทางรวมทั้งการเข้าเมืองผิดกฎหมายมาข่มขู่ “เอ็งอยากได้เงิน เราให้ได้ ให้ทั้งหมดก็ได้ แต่ต้องออกไป อย่ามาอยู่กินนอนในที่ของเรา อยากไปขอกทานที่ไหนก็ตามใจพวกเอ็งเถอะ แต่อย่าลืมว่า ถ้าออกไปจากที่ของเราแค่ชั่วโหมงเดียว ตำรวจจะจับพวกเอ็งส่งไปที่พรมแดนทันที แล้วพวกเอ็งรู้จักที่จะไปไหนมาไหนหรือ กรุงเทพฯใหญ่โตมาก แล้วพวกเอ็งไม่รู้ภาษาไทยสักคำด้วย”(ขอเขมรฯ หน้า 31) และเมื่อจะแบ่งเงินให้ ก็ต้องแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่นายจ้างนั้นเห็นว่าเป็นของมีค่า อาจทำประโยชน์ให้กับตนได้ “ถ้าแก่นั่นบอกว่า ถ้าเอ็งอยากได้เงิน พ่อต้องซื้อเพลงเขมรโบราณทั้งหมดให้เขาอัดเสียงไว้ 50 เพลง เพราะเขาว่าพ่อสีได้ไพเราะ พ่อไม่ยอม คงคิดว่าคนนี่ต้องคิดอะไรไม่ดีสักอย่าง อยากอัดเสียงขอไปทำไม พ่อพ่อไม่ยอมซื้อให้อัด มันก็ไม่ให้เงินมาก ให้แค่ไม่กี่ร้อยบาทแล้วก็ขับรถเอาพ่อกับฉันไปทิ้งไว้ที่ตลาดแห่งหนึ่งแล้วไม่มารับเรากลับเลย...ฉันได้แต่จูงพ่อเดินขอกทานไปทุกแห่ง ค่าไหนนอนนั่น รอดตาตำรวจมาเรื่อย” (ขอเขมรฯ หน้า 105) ข้อความนี้ นอกจากจะแสดงการเอารัดเอาเปรียบของนายจ้างไทยแล้ว ยังแสดงว่าคนไทยต้องการครอบครองสมบัติวัฒนธรรมอันงดงามมีค่าของเขมรด้วย

คนไทยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีภาพด้านลบอย่างยิ่งในนวนิยายเขมรคือทหารไทยที่ปฏิบัติงานอยู่ตามพรมแดนบริเวณจุดผ่านแดนต่างๆ ทหารเหล่านี้จะถูกนำเสนอว่ามีความโหดร้ายทารุณ มักกระทำกับชาวเขมรอย่างป่าเถื่อนตั้งแต่แย่งชิงขโมยเงินทอง ข่มขืน ตั้งข้อหาเท็จ ไปจนถึงสังหารชาวเขมรอย่างเหี้ยมโหด กล่าวคือไม่ได้ปฏิบัติต่อชาวเขมรเหมือนเช่นเป็นมนุษย์ด้วยกัน เช่น เมื่อพบหญิงเขมรหนีออกมาจากช่องโสเภณี “พวกมันมีกัน 5 คน มันจับฉันข่มขืนอย่างป่าเถื่อน ถึงฉันจะอ่อนวอนร้องขออย่างไรก็ตาม มันข่มขืนฉันหลายครั้งจนบางช่วงฉันหมดสติไป นำเวทนานัก พอมันข่มขืนฉันแล้ว มันก็ส่งฉันกลับมาที่นี่ แล้วฉันก็ถูกทุบตีอย่างหนักจากพวกสมุนของแม่เล้าเพื่อเป็นการลงโทษที่ฉันกล้าหนี” (มรณภาพฯ หน้า 146) ส่วนคนงานเขมรที่เข้าไปรับจ้างทำงานเป็นรายวัน เมื่อได้รับเงินก็จะถูกทหารไทยยึดไปหมด “ถ้ากรรมกรเขมรเบิกเงินได้ ไม่ว่าที่นี้หรือที่ไหน แค่เขมรผ่านแดนกลับเมือง พวกทหารไทยตามพรมแดนก็จะค้นเอาเงินเขมรไปหมด สักบาทหนึ่งก็ไม่เหลือให้ แล้วมันก็หาว่าเป็นโจรเขมรทั้งหมด ว่าเป็นโจรขโมยเงินของมัน อย่างนี้แหละ เวลาข้ามแดนกลับบ้านแต่ละครั้ง กรรมกรเขมรส่วนใหญ่จะอดข้าวเย็นทุกคน แล้วเช้าขึ้นก็เอาเงินยัดซ่อนไว้ในทวาร จนทหารไทยหาไม่เจอ เพราะถ้าไม่ทำอย่างนั้น ไทยจะค้นตัวจนเจอเงิน พวกมันจะค้นจน

ครบทุกที่ จนกระทั่งให้ถอดเสื้อถอดกางเกง นี่แหละมันข่มเหงเขมรจริงๆ ขอแต่ให้ชาติมันได้กำไร กระเป๋ามีเงิน ถ้าเขมรจะแย่งจะลำบากมันก็ไม่รับรู้หรอก” (194-195) ในบางครั้ง เพียงพบชาวเขมรอยู่ตามพรมแดน ทหารไทยก็อาจหาเรื่องสังหารได้อย่างง่ายดาย “ทหารไทยจะอาฆาตพยาบาทกับเขมรเรานัก ขอให้เขมรเราอยู่คนเดียวตามพรมแดนแถบที่เงียบๆ พวกมันยิงตายไม่ว่าผู้หญิงผู้ชาย เด็กหรือผู้ใหญ่...เวลามันฆ่าเรา มันจะอ้างว่าเขมรพวกนั้นเป็นโจร เป็นพวกขมยาเสพติด หรือเป็นพวกทำผิดกฎหมายอะไรสักอย่าง เห็นชัดๆ ไอ้แฉวน พ่อของรำภาวลก็ถูกพวกทหารไทยยิงตายอย่างปาเถื่อนที่สุด แล้วมันอ้างว่าถืออาวุธเข้าไปเดินสะเปะสะปะในแดนของมัน ความจริงมันอยู่ในแดนเขมรต่างหาก” (มรณภาพฯ หน้า192)

นวนิยายเหล่านี้ได้ให้เหตุผลต่อการกดขี่ข่มเหงของนายจ้างไทย ทหารไทย หรือชาวไทยทั่วไปต่อชาวเขมรว่าเป็นเพราะคนไทยมีความเกลียดชังและดูถูกดูหมิ่นชาวเขมร เห็นว่าชาวเขมรต่ำต้อยลำบากยากจนกว่า และไม่ได้เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของชาวเขมร “ดูถูกเรา แล้วก็เอาเปรียบละเมิดแผ่นดินเรา ประชาชนเราโดยไม่มีเกรงใจเลย เพราะเขาตีค่าว่าเขมรเราเป็นชาติต่ำต้อย เป็นชาติที่คิดแต่จะแย่งอำนาจกัน ทะเลาะกัน อยากเป็นใหญ่ อยากมีหน้ามีตา ไม่รู้จักแบ่งกันกินแบ่งกันอยู่” (มรณภาพฯ หน้า 169) และ “เพราะเศรษฐกิจประเทศเรานั้นอ่อนแอ พวกมันถึงดูถูก ไม่เห็นค่าชีวิตคนเขมร ตีค่าเราว่าถูกกว่าลูกปิ่นของมัน ไม่เท่ากับสัตว์เดรัจฉานที่มันยังเล่นแก้เบื่อ.. เวลาคอนไทยทะเลาะกันแต่ละที ชอบด่ากันว่า ไอ้เขมร หรือ ไอ้เชื้อเขมร อย่างนี้เป็นต้น” (มรณภาพฯ 193,196-197) การดูถูกดูหมิ่นชาวเขมรนี้ไม่ได้เกิดเฉพาะแต่ในระดับประชาชนทั่วไปเท่านั้น แต่มีในระดับผู้นำประเทศด้วย “รัฐบาลไทยพูดพล่อยๆ ดูถูกเขมรว่า “การเปิดด่านพรมแดนเขมรไทยอีกครั้งก็ด้วยเหตุผลด้านมนุษยธรรม” แต่รัฐบาลเราแจ้งชัดเจนว่า “ถ้าพูดว่าเปิดพรมแดนอีกครั้งเพื่อเหตุผลด้านมนุษยธรรม เขมรก็ไม่ได้ต่ำต้อยขนาดนั้นหรอก แต่ไทยต้องการธุรกิจที่เขมรส่วนเขมรก็ต้องการธุรกิจที่ไทย ถ้าเราเปิดด่านด้วยเหตุผลด้านมนุษยธรรม เราก็ไม่ต้องให้เครื่องบินไทยมาจอดที่เสียมเรียบเหมือนกัน คือไม่ให้นายกรัฐมนตรีไทยพูดจาอย่างนั้นหรอก ให้เขมรเข้าแต่ไม่ให้ไทยเข้า เขมรเข้าไปซื้อโน่นซื้อนี่ก็พูดไม่ได้ว่ามนุษยธรรมหรอก ประเทศทั้งสองมีเอกราช อธิปไตย และเป็นสมาชิกอาเซียนเหมือนกัน คือการคบหาติดต่อสัมพันธ์กันอย่างเสมอภาค” (มรณภาพฯ 191-192)

จะเห็นได้ว่า ภาพเมืองไทยและชาวไทยที่ปรากฏในนวนิยาย 3 เรื่องนี้ส่วนใหญ่เป็นภาพใหม่ที่เป็นผลมากรูปแบบความสัมพันธ์ของสองประเทศที่มีมิติอันหลากหลายมากยิ่งขึ้น ภาพและเรื่องราวความสัมพันธ์ที่ปรากฏในนวนิยายมีความคล้ายคลึงกับความเป็นจริงที่พบได้จากงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาอันเกี่ยวเนื่องกับพหุชาหลายชิ้น เช่น เรื่องขอทานเขมร พบว่าตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา มีขอทานต่างชาติในประเทศไทยมากกว่า 60% ในจำนวนนี้เป็นชาวเขมรกว่า 80% มีวิธีการคือจะมีนายหน้าที่เป็นชาวเขมรและ/หรือชาวไทยไปรับกลุ่มละประมาณ 10-20 คนจากชายแดนที่จังหวัดสระแก้ว เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ นายหน้าจะหาบ้านเช่าให้อยู่รวมกันแล้วบังคับให้ขอทานตามสถานที่ต่างๆ โดยนำใส่รถบรรทุกไปปล่อยเป็นจุดๆ ขากลับจะนัดรับเป็นจุดๆ คนขอทานไม่ได้เงินเลย ได้แต่อาหารและที่พัก⁷⁰ และในการประชุม

⁷⁰ จารึก รัตนบุรณ. “ฝ่าแก้งขอทานต่างด้าว: ธุรกิจข้ามชาติ—ในคราบคนจน” *ฐานสปีดาภิวิจารณ์* 3,

ร่วมกันระหว่างผู้แทนรัฐบาลกัมพูชาและรัฐบาลไทย เรื่อง ผลการศึกษาเรื่องเด็กขอลานชาวกัมพูชา พบว่า ขอลานชาวเขมรส่วนใหญ่อยากเข้ามาใช้ชีวิตขอทานเพราะคิดว่ามีรายได้ดี และการสำรวจพฤติกรรมการ ให้เงินขอทาน พบว่าคนไทยใจบุญ เดือนหนึ่งๆ ให้เงินขอทานกว่า 20 ล้านบาท⁷¹

ในทัศนะของผู้วิจัย การนำเสนอภาพชาวไทยทั้งในด้านบวกและด้านลบในนวนิยายทั้งสามเรื่องนี้ น่าจะเป็นการส่ง “คำเตือน” จากผู้ประพันธ์ทั้งสองคนไปยังประชาชนชาวเขมรโดยทั่วไปให้เห็นว่าการเดินทางเข้ามาทำงานที่ประเทศไทยนั้นมิใช่จะมีแต่ความสะดวกง่ายดายในการหารายได้ แต่ก็มีโอกาสถูกหลอกจากผู้ทำธุรกิจที่เอารัดเอาเปรียบเช่นกัน และทำให้ต้องพบกับความยากลำบากทุกขุทธานยิ่งกว่าที่อยู่ในกัมพูชาเอง ที่ผู้วิจัยเห็นเช่นนี้เพราะในหน้าปกด้านในของนวนิยายเรื่อง *มรณภาพที่อรัญ* ผู้ประพันธ์ได้จัดประเภทผลงานของตนเอาไว้ชัดเจนว่าเป็นนวนิยายอบรมสั่งสอนและสะท้อนปัญหาสังคม ส่วนคงค์ บุนเผื่อนซึ่งเป็นผู้แต่งนวนิยายอีกสองเรื่องนั้น เมื่อพิจารณาจากประวัติพบว่าได้ทำหน้าที่ตีแผ่ วิพากษ์วิจารณ์และตักเตือนสังคมอย่างเข้มแข็งมาโดยตลอดจนกระทั่งถูกปองร้ายจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงในรัฐบาลและต้องลี้ภัยมาอยู่ในประเทศไทยเมื่อ ค.ศ.2000 ก่อนจะย้ายไปอยู่ที่ประเทศนอร์เวย์จนปัจจุบัน⁷² ดังนั้น ภาพของชาวไทยที่ปรากฏในนวนิยายกลุ่มนี้จึงน่าจะเป็นภาพจากมุมมองของประชาชนซึ่งไม่ได้มีอิทธิพลของภาครัฐเข้ามากำหนด

การที่วรรณกรรมในกลุ่มนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในมิติอื่นอันแสดงถึงความสัมพันธ์ในระดับปัจเจกมากกว่าจะเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์ในระดับรัฐเช่นในวรรณกรรมยุคก่อนๆ รวมทั้งเป็นการนำเสนอจากภาคประชาชนทำให้อาจคาดหวังได้ว่า การนำเสนอภาพของไทยในแบบภาพเหมารวมน่าจะลดน้อยลง และภาพของไทยน่าจะเป็นภาพด้านบวกมากกว่าด้านลบ แต่ที่ปรากฏจริงนั้นก็คือ การเสนอภาพชาวไทยในกลุ่มอาชีพต่างๆ กลับมีลักษณะที่เป็นภาพเหมารวมเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ หากเป็นพ่อค้านักธุรกิจก็ต้องมีแต่ผู้ที่กดขี่ข่มเหงเอารัดเอาเปรียบชาวเขมร ส่วนทหารไทยก็มีแต่ความโหดร้ายทารุณต่อชาวเขมร และไม่ว่าจะเป็นชาวไทยกลุ่มใด ล้วนมีเหตุผลเบื้องหลังพฤติกรรมด้านลบนี้ร่วมกันเพียงประการเดียวคือความเกลียดชังที่ถูกเหยียดหยามชาติเขมร ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าความเชื่อของชาวเขมรที่ว่าคนไทยเกลียดชังและถูกเหยียดหยามชาวเขมรน่าจะเป็นความทรงจำร่วมของชาวเขมรจำนวนไม่น้อยในปัจจุบัน รายงานการสำรวจทัศนคติของชาวกัมพูชาที่มีต่อชาวไทยและประเทศไทย ช่วยยืนยันความจริงข้อนี้ กล่าวคือผลการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างชาวเขมรในพนมเปญถึงร้อยละ 51.1 ระบุว่าไม่ชอบทหาร-ตำรวจไทยมากที่สุด รองลงมาได้แก่เจ้าหน้าที่และนักธุรกิจ ผู้ที่ให้เหตุผลว่าไม่ชอบชาว

⁷¹ องค์การเฟรนด์-อินเตอร์เนชันแนล, *คุณลักษณะและขอบเขตของปัญหาขอทานต่างชาติในกรุงเทพมหานคร*, เข้าถึงได้ที่ news.jobprince.com/social/cat2/news10457

⁷² บឹង บุค ธิ. *หกรุณิณวิเฐนุสตรูธิ 20 กริณิณนุณิณกรุณิณนุณิณ*. กรุงเทพฯ: บณณนุณิณนุณิณ

, 2007, §.408-409. [Khing Hoc Dy, *Littérature Cambodgienne du XXème Siècle Ecrivains et Textes*, (Phnom Penh: Editions Angkor, 2007), pp.408-409.]

เหตุการณ์จลาจลเผาสถานทูตไทยที่กรุงเทพมหานครในเดือนมกราคม 2003 ได้รับการบันทึกไว้ในนวนิยายเรื่อง *พี่ชาย*⁷⁴ ของ ปิว สก ซึ่งเสนอเรื่องราวของนักศึกษาหญิงที่หลงรักพี่ชายของตนและได้เข้าไปร่วมในเหตุการณ์เผาสถานทูตไทยที่พี่ชายของเธอมีส่วนร่วมในการแต่งบทกวีประณามชาวไทยซึ่งได้กระพือความรู้สึกโกรธแค้นของผู้ชุมนุมประท้วงจนนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ภาพของชาวไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับภาพของชาวไทย (ที่มีสุวนันท์ คงยิ่งเป็นตัวแทน) ซึ่งถูกนำเสนอในเหตุการณ์จลาจล คือ ชาวไทยเป็นศัตรูผู้รุกราน เป็น “โจร” ที่ต้องการปล้นปราสาทนครวัดและแผ่นดินกัมพูชา และเป็น “ปลิง” ที่จ้องจะ “สูบเลือด” ชาวเขมร โดยผู้ประพันธ์ได้บันทึกภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไว้อย่างค่อนข้างละเอียดทั้งการกระทำของผู้ประท้วงและถ้อยคำที่ใช้ในการประท้วง ดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหน้าสถานทูตไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม “ฉันเลือบไปดูรั้วและประตูสถานทูตผ่านช่องว่างระหว่างคนที่กำลังเดินเบียดกัน เห็นตัวหนังสือเขียนด้วยหมึกสีดำว่า “ไ้หมาสยาม ไ้โจรปล้นแผ่นดิน” “ปราชัย ไ้หมาสยาม(ผู้รุกราน)” และยังมีเสียงตะโกนดังๆจากฝูงชนรวมหมื่นคนเช่นกันว่า “ปราชัย ไ้โจรสยามปล้นแผ่นดิน ปราชัยพวกไ้หมาสยาม” ทันใดนั้น มีผู้ชายสองคนอายุประมาณ 20 กว่าปี ซีมอเตอร์ไซด์มาแจกไบปลิวถึงในฝูงชนเหล่านั้น” (หน้า 58-59) บทกวีที่ปรากฏอยู่ในไบปลิวนั้น ผู้ประพันธ์ได้บันทึกเอาไว้ด้วยโดยสร้างเรื่องว่าเป็นผลงานของพี่ชายของตัวเองละครเอก ดังมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

⁷⁴ ពៅ សុខ. *បងថ្លៃជីវិតមួយ*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារអង្គរធំ, 2007. [Pou Sok. *My Brother-in-law*. Phnom Penh: Angkor Thom Publishing House, 2007.]

ชาติเขมรกับสยาม สงครามไม่มีหยุด เขมรอย่านิ่งเฉย กับนางดาวโจร”
(หน้า 75-76)

นอกจากการให้รายละเอียดต่างๆ ของเหตุการณ์ ผู้ประพันธ์ยังได้บันทึกสาเหตุของเหตุการณ์ รวมทั้งปฏิกิริยาของผู้นำทัพชาที่มีต่อเหตุการณ์นี้ “ทันทีที่เราแยกจากกัน ชาวการประจักษ์เผ่าสถานทูตไทยวันที่ 29 มกราคม 2003 ก็เกิดขึ้นทันที เป็นการตอบโต้ถ้อยคำของดาราละครโทรทัศน์คนหนึ่งชื่อ กบ หรือที่เรียกกันว่า “ดาวประกายพริ้ว” ซึ่งกล่าวว่า ถ้าอยากให้เธอมาเมืองเขมร เขมรต้องมอบปราสาทนครวัดคืนให้ไทยเสียก่อน เธอจึงจะมา เพราะเธออ้างประวัติศาสตร์ไทยว่าปราสาทนครวัดเป็นของไทย ถัดจากนั้น มีปฏิกิริยาโต้ตอบจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าภูมิภาคราชภัฏวชิรเวศน์ เชียงใหม่ โดยใช้คำพูดแรงๆ ว่า ตัวเธอ (สุวรรณี – ผู้วิจัย) เองนั้นไม่มีค่าแม้เท่ากับกบหญ้าสักกอกที่ขึ้นอยู่ตรงเขื่อนนครวัดเลย คำกล่าวนี้ฉันชอบใจจริงๆ นี่เป็นครั้งแรกที่ฉันได้ยินถ้อยคำของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าภูมิภาคราชภัฏวชิรเวศน์ เชียงใหม่ ไปยังการละเมิดของบรรดาประเทศเพื่อนบ้าน เป็นการปกป้องเกียรติยศของชาติ ไม่ให้ต่างชาติไหนมาดูถูกได้” (หน้า 56)

นอกจากนั้น ผู้ประพันธ์ยังนำคำวิจารณ์นายกรัฐมนตรีไทยของข้าราชการเขมรมาบันทึกไว้ด้วย “นายกรัฐมนตรีของมันเป็นพดุงยุงให้เขมรโกรธเขมร ให้เขมรทะเลาะกับเขมร เพื่อให้เขมรไปพึ่งพาประเทศมันเหมือนเขมรสมัยก่อนที่เขาแฉ่งไปพึ่งมัน แฉ่งยังเอาส่วยสาอากรไปให้มันอีก มันทำให้เขมรเสียหาย มันไม่พอใจเวลาเห็นเขมรมีสันติภาพและการพัฒนาประเทศ เอ็งเข้าใจผิดแล้ว เขมรสมัยนี้ไม่โง่ถึงขั้นเอาเกียรติยศของชาติซึ่งเคยมีชื่อเสียงสูงส่งและเป็นที่ยอมรับในโลก มาให้คนชาติที่เคยหลอกลวงกดขี่ข่มเหงทำร้ายเขมรได้อีกหรอก ใจพวกนี้กับพวกญวนมีความคิดอยู่อย่างเดียวกัน พวกใช้การเมืองเพื่อแยกเขมรออกจากเขมร (ทำให้แตกกัน) มาตั้งนานแล้ว เพื่อให้เขมรตกอยู่ในเงื้อมมือของมันอีกครั้ง ถ้าเขมรโง่ เชื่อคำหลอกลวงของมันง่าย ๆ สงสัยว่าเขมรจะกลายเป็นเขมรสมัยละแวกหรือสมัยหลังเมืองพระนครแน่ๆ” (หน้า 72-73) กลวิธีการนำถ้อยคำของนายกรัฐมนตรีสุรนันทน์ เวชชาชีวะ ในเชิงสนับสนุนของตัวละครเอกในเรื่อง และการบันทึกคำวิจารณ์ฝ่ายไทยจากข้าราชการเขมร ทำให้ตีความได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้ให้การรับรองภาพของชาวไทยที่ถูกนำเสนอในเหตุการณ์จริงว่าเป็นสิ่งถูกต้อง ความคิดเช่นนี้เชื่อได้น่าจะเป็นความคิดของชาวกัมพูชาจำนวนมากไม่น้อยทีเดียว เพราะการสำรวจทัศนคติของชาวกัมพูชาที่มีต่อชาวไทยและประเทศไทยก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 39.7 รู้สึกว่าสมควรแล้วที่เกิดเหตุการณ์จลาจลเผ่าสถานทูตไทยขึ้น⁷⁵

ในคำนำของหนังสือ ผู้ประพันธ์แถลงไว้อย่างชัดเจนว่า “ผลงานนี้ไม่ใช่จะเป็นการยุยงหรือปลุกเพลิงโทโสให้เยาวชนเขมรมีความปรารถนาร้ายต้องการแก้แค้นกับต่างชาตินั้น แต่เป็นการเรียบเรียงเป็นบันทึกประวัติศาสตร์สั้นๆตามเรื่องราวสั้นๆที่แต่งขึ้นนี้” (หน้า คำนำ) คำแถลงนี้ทำให้เกิดคำถามตามมาว่า ผู้ประพันธ์เห็นว่าเหตุการณ์จลาจลนี้มีคุณค่าอย่างไร จึงต้องบันทึกเป็นประวัติศาสตร์เอาไว้ การหาคำตอบให้กับคำถามนี้จะทำได้จะต้องพิจารณาวิธีการบันทึกเหตุการณ์ของผู้ประพันธ์เสียก่อน ผู้วิจัยพบว่า ในการบันทึกเหตุการณ์ ผู้วิจัยได้ให้ตัวละครเอกแสดงทัศนะของตนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตลอด เช่น “สักครู

⁷⁵ สุภาภรณ์ จันทวานิช, ปราณีตยา สุวรรณณัฐโชติ, สมหมาย ชินนาค และลี วัฒนา, อ้างแล้ว, หน้า 33.

ต่อมาฉันก็ขยับมาถึงหน้าสถานทูตไทย...ตั้งแต่เกิดมาจนอายุเท่านี้ ฉันไม่เคยเห็นหรือได้ยินสถานการณ์อันน่าอัศจรรย์และเป็นประวัติศาสตร์เหมือนครั้งนี้เลย ฉันไม่รู้จะหาคำใดมาบรรยายเหตุการณ์อันน่าเกรงขามนี้ได้อย่างถูกต้อง ฉันรู้สึกตื่นเต้นไหวหวั่นจนน้ำตาไหลออกมาโดยไม่รู้ตัว ฉันยกมือขึ้นเช็ดน้ำตาซึ่งกำลังไหลอาบแก้มเบาๆ แล้วส่งยิ้มไปยังฝูงชนที่ยืนเต็มถนนหน้าสถานทูต ฉันยิ้มแล้วยิ้มอีก ยิ้มให้กับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ฉันยิ้มให้กำลังใจพวกเขาซึ่งกำลังเดือดพลุ่งไปด้วยอุดมคติและสำนึกรักชาติ บ้างครั้งฉันก็ตะโกนไปพร้อมกับเสียงตะโกนของพวกเขาโดยไม่ได้ตั้งใจ “ไชโย พระราชาอาณาจักรกัมพูชา” แล้วยกมือขึ้นทำเป็นเครื่องหมายว่า ชโยๆๆ (หน้า 58) หรือในการบรรยายภาพการเดินทางของของกลุ่มผู้ประท้วง ผู้ประพันธ์ได้ใช้ถ้อยคำในการบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพว่าผู้ประท้วงคือผู้รักชาติและขบวนประท้วงก็ดำเนินไปอย่าง “มีอารยะ” เช่น “ตามท้องถนนอันกว้างใหญ่คับคั่งแน่นขนัดไปด้วยฝูงชนร่วมร้อยร่วมพันคน ซึ่งขี่มอเตอร์ไซด์เปิดไฟเรียงรายในขบวนประท้วง แต่ละคนๆล้วนมีธงชาติผูกหัว บ้างผูกธงแดง บ้างถือธงแกว่งไปมา ให้อำนาจเสียงอื้ออึงกึกก้อง...เมื่อมาถึงวิมานเอกราช กลุ่มผู้ประท้วงหยุดรถมอเตอร์ไซด์แล้ววิ่งขึ้นไปบนชั้นบันไดและ เชื้อนของวิมานเอกราช...มีเสียงผู้หนึ่งตะโกนขึ้นว่า ไชโย พระราชาอาณาจักรกัมพูชา ต่อจากนั้น เสียงร้องพร้อมกันก็ดังขึ้นอย่างกึกก้องว่า ไชโย ไชโย ไชโย พวกเขาตะโกนคำนี้หลายครั้ง แล้วจึงเปล่งเสียงร้องเพลงเพลงหนึ่งพร้อมกัน ประโยคแรกของท่อนแรกร้องว่า “แผ่นดินเขมรแปลว่าสุวรรณภูมิ เขมรครบภูมิรมณีสถาน สืบต่อมาตั้งแต่โบราณ เขมรทุกคนสามัคคี” ส่วนประโยคแรกของท่อนที่สองร้องว่า “วันหนึ่งมีศัตรูประทุษร้าย เขมรครบกายเต็มใจสละชีวี ศักสงครามเลือดหลังเหนือปฐพี ให้พระภูมิฤทธิ์ รุ่งยืนยง” ส่วนท่อนที่สามฉันจำได้ไม่หมด จำได้แต่ว่า “กัมพูชาเอกราชพ้นจากทุกข์ เขมรมีสุขทั้งหมดทุกคน” หลังจากร้องเพลงนี้จบ พวกเขาก็เปล่งเสียงอีกครั้งหนึ่งว่า “ไชโย พระราชาอาณาจักรกัมพูชา” เสียงร้องไชโยเป็นจังหวะพร้อมกับเดินเรียงรายเป็นขบวนไปรอบวิมานเอกราช ๓ รอบ แล้วก็เลยไปตามถนนพระสีหนุตรงไปยังสถานทูตไทย” (หน้า 57)

ข้อความที่ยกตัวอย่างมาทั้งสองข้อความสะท้อนให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์จลาจลนี้ในทัศนะของผู้ประพันธ์ กล่าวคือเหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นความรู้สึกรักชาติอย่างแท้จริงของชาวเขมร เป็นการแสดงความรักและสามัคคีเพื่อปกป้องเกียรติยศของชาติอย่างบริสุทธิ์ สิ่งนี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่พบเห็นได้บ่อยนักในกัมพูชาซึ่งมีสงครามและความแตกแยกมาอย่างรุนแรงและยาวนาน และด้วยทัศนะเช่นนี้ ทำให้ผู้เขียนตั้งใจที่จะไม่บันทึกเหตุการณ์นี้อย่างครบถ้วน กล่าวคือเลือกที่จะไม่บันทึกเรื่องราวหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้ เช่น ไม่ได้บันทึกเอาไว้เลยว่า ในภายหลังได้ปรากฏความจริงว่าสุวณันท์ คงยิ่งไม่เคยกล่าวข้อความนั้นเลย เรื่องทั้งหมดเป็นเพียงข่าวลือที่ปล่อยผ่านหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง และนี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลกัมพูชาต้องขอใช้เงินจำนวนมากให้กับไทย เพราะหากผู้ประพันธ์บันทึกเรื่องนี้ลงไปด้วย ความรักชาติของผู้ชุมนุมจะกลายเป็นความคลั่งชาติอันเกิดขึ้นจากการใช้อารมณ์โดยไม่ได้ใช้เหตุผลพิจารณาไตร่ตรองเลย นอกจากนั้น ข้อสันนิษฐานอีกหลายประการเกี่ยวกับสาเหตุของการปล่อยข่าวลือนี้นั้น เช่น มาจากการแข่งขันของบริษัทเครื่องสำอางที่พยายามทำลายคู่แข่ง หรือเป็นความพยายามของพรรครัฐบาลในการหาคะแนนเสียงก่อนจะมีการเลือกตั้งทั่วไปในช่วงกลางปีนั้น ก็ไม่ได้มีการบันทึกไว้เลย เพราะ

หากบันทึกไว้ อุดมการณ์รักชาติอันบริสุทธิ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะนำเสนอก็จะกลายเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือการเมืองเท่านั้น⁷⁶

อุปลักษณะว่าด้วย “โจรปล้นแผ่นดิน” และ “ปลิงสูบเลือด” ปรากฏอย่างเข้มข้นอีกครั้งในวรรณกรรมเขมรเมื่อเกิดความถดถอยของความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาอันเป็นผลจากการขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกเมื่อกลาง ค.ศ. 2008 บทร้อยกรองขนาดสั้นที่ลงในหนังสือพิมพ์เกาะสันติภาพรายวันระหว่างเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2008 แทบทั้งหมดมีเนื้อหาเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร ภาพของไทยที่ปรากฏในร้อยกรองเหล่านี้เป็นภาพด้านลบทั้งสิ้น ภาพที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดคือ ชาวไทยเป็น “โจร” และ “ปลิง” ปล้นแผ่นดินและสมบัติวัฒนธรรมอันมีค่าของกัมพูชา และเหตุที่ทำเช่นนั้นเพราะไทยเป็นชาติใหม่ไม่ได้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานอย่างกัมพูชา ไม่มีอารยธรรมความรู้และวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจึงเกิดความอิจฉาริษยาในความเจริญรุ่งเรืองและนำไปสู่ความต้องการที่จะครอบครอง ซึ่งการรุกรานปล้นชิงเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไทยได้กระทำมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทร้อยกรอง *Back to You*

“โจรปล้นเขาแล้วยังทำอวดดี

สยามมีได้แต่ลอกเขา

สยามที่ไหนมีปราสาทเล่า

ตำรับตำราเก่าสยามไม่มีหรอก”⁷⁷

บทร้อยกรอง *เสียงครวญของพระวิหาร*

“ชาติสยามปลิงหิวโหยขอแบ่งฉัน

ทุกคืนวันไม่หยุดจิตริษยา

เบียดเบียนชาติเขมรไม่รู้จัก

พระวิหารทุกข์เรื่อรังไม่ขาดหาย”⁷⁸

บทร้อยกรอง *โจรปล้นแผ่นดิน*

“คำ “สยาม” เขมรไหนก็รู้ได้

คำ “สยาม” มีความหมายว่า

เป็นโจรปล้นชาติปล้นศาสนา

ปล้นแดนเขมรจากกัมพูชา

ประวัติสยามนั้นคือเป็นโจร

กษัตริย์และประชาร่วมกันก่อการ

ปล้นภาษาและอักษรศาสตร์

อักษรชาติมันจึงเหมือนเขมร”⁷⁹

⁷⁶ ดูรายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับเหตุการณ์จลาจลเผาสถานทูตไทยในค.ศ.2003 ได้ใน Alexander Hinton, op.cit.

⁷⁷ ณัฐ ธีรธาดา. “Back to You” *เกาะสันติภาพ*.41,6398, 16 กุฎี 2008.

⁷⁸ ธิษ ธีรธาดา. “อัมฤตวิหาร” *เกาะสันติภาพ*.41,6401, 19-20 กุฎี 2008.

⁷⁹ ธิษ ธีรธาดา. “เขมรยุคใหม่” *เกาะสันติภาพ*.41,6404, 23 กุฎี 2008.

บทร้อยกรอง ปราสาทพระวิหารเป็นของเขมร

“สยามทำเช่นนี้เหมือนไม่รู้อะไร

ควรอายประวัติชาติปล้นเขามาครอง

....นครราชสุรินทร์เป็นหลักฐาน

ถือธรรมเนียมเป็นเผ่าพงศ์เขมร

แม้เพลงดุษฎีดนตรี

ยังเป็นแบบเขมรมานานเนา

กล้าเขียนพูดไปไม่ไตร่ตรอง

ไม่รู้หรือตนทั้งผองมาจากไหน

เขมรออาศัยแน่นนานรวมกลุ่มไม่ขาด

วัดอารามยังคงเป็นเขมรสิ้น

ประโคนทุกวันทั้งตีเป่า

ทำไมสยามมาหลอกเอาว่าของตนแท้”⁸⁰

และด้วยผลจากการรุกรานปล้นชิงดินแดนนี้เองทำให้ประเทศไทยในปัจจุบันมีความเจริญ ร่ำรวย กว่ากัมพูชาจึงชอบดูถูกดูหมิ่น หาเรื่องระรานรังแกโดยวิธีที่ไร้คุณธรรม ทั้งการหลอกลวงใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายและการละเมิดกฎหมาย และไทยประพฤตินี้ไม่เฉพาะแต่กับเขมร แต่ทำกับเพื่อนบ้านประเทศอื่น ด้วย ภาพด้านลบในลักษณะที่สองนี้เห็นได้ในตัวอย่างต่อไปนี้

บทร้อยกรอง ผมขอเรียนว่า

“ถึงแม้สยามมีสรรพอาวุธ

เขมรในประเทศแดนเขมรา

ทันสมัยที่สุดในโลกา

ผู้สมัครรักษาพระวิหาร”⁸¹

บทร้อยกรอง ลูกขึ้นเขมรเคย

“สยามมันดูถูกเขมรเกินไป

พวกสยามไทยแลนด์ไม่เคยดี

ตามมาทำร้ายราษฎรเขมร

เขมรในเขมรนอกร่วมสามัคคี

สยามไทยเราอย่าให้พวกมัน

ต้องไล่ทัพไทยจากแดนเรา

ต่อมานานปีก็ยังเป็นปลิง

เพราะหวาดเกรงเขมรรุ่งเรืองเจริญดี

ไล่ศัตรูขยายพื้นที่ทัพโจรमार

ดูถูกเผ่าพันธุ์เขมรว่าซ้ำลาด”⁸²

บทร้อยกรอง เขมรคืออะไรหรือ

“แม้ญาติชิดข้างจิตไม่ชาวสะอาด

เขมรถือกฎหมายเหนืออำนาจพาลา

เขมรองอาจไม่ตอบโต้ด้วยหิงสา

เขมรยึดตำราไม่ทำผิดหลัก”⁸³

⁸⁰ เหม สุธาส์. “ประสาธตรวิบาทจารบสัฏเฐ” *เกาะสุสุริยา*, 41, 6406, 25 กุฎฐา 2008.

⁸¹ ศิษ บัณธาส์. “อุณิณฉัฏฐ” *เกาะสุสุริยา*, 41, 6405, 24 กุฎฐา 2008.

⁸² บุน ธาระ. “ทราศฐึณิอุณิณ” *เกาะสุสุริยา*, 41, 6405, 24 กุฎฐา 2008.

⁸³ หิณ ชัณิ. “อุณิณฉัฏฐ” *เกาะสุสุริยา*, 41, 6405, 24 กุฎฐา 2008.

บทร้อยกรอง เวงละแวก

“สยามسادเงินด้วง ราษฎรเขมรทั้งปวง ชวนกันมากหลาย
 ตัดต้นไม้ไผ่ รวบรวมเงินทอง ไม่รู้หลุมพราง เล่ห์กำจัดเขมร
 ถึงกาลบัดนี้ ไทยหาหนทาง เล่ห์กลไม่เปลี่ยน
 ผลาญเขมรอีกครา เอาเงินตราเป็นโล่ เพื่อให้ราษฎรเขมร เอาหินโบราณแลกบาท”⁸⁴

บทร้อยกรอง ใจรบ/ล้นแผ่นดิน

“ทุกวันนี้สยามทะเลาะกับเพื่อนบ้าน ตั้งใจอ้างทำสงครามกับเขา
 รุกรานรุกรล้ำแผ่นดินมรดกพวกเรา ทั้งมาเลย์ ลาว พม่า เขมร”⁸⁵

อย่างไรก็ตามบทร้อยกรองชุดนี้เสนอความคิดเอาไว้อย่างชัดเจนว่า แม้ไทยจะเจริญกว่า มีอาวุธยุทโธปกรณ์ดีกว่ากัมพูชาเพียงใด ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นฝ่ายชนะกัมพูชาได้เสมอไป ดังมีหลักฐานปรากฏมาแล้วในอดีตที่เคยพ่ายแพ้อย่างราบคาบ และในปัจจุบันก็อาจพ่ายแพ้ไปอีกเพราะไทยกำลังแตกแยก มีปัญหาทางการเมือง ชาวไทยทะเลาะกันเองซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทร้อยกรอง เสียมเรียบ

“เสียมเรียบมีนัย เป็นชื่อสถานที่ แผ่นดินกัมพูชา
 ชื่อซึ่งได้ตั้ง เพราะได้ชัยมา เหนือใจใจพาลา ซึ่งคือใจสยาม
 เสียมเรียบมีนัย ว่าสยามได้ พินาศจากแดนเขมร
 เพราะในครั้งนั้น สยามโลกจ้องเอน ต่อแผ่นดินเขมร แผ่นดินสุวรรณภูมิ”⁸⁶

บทร้อยกรอง สยาม-راب

“เสียมเรียบชื่อระบือลือนัย กษัตริย์เขมรตั้งไว้เมื่อชนะสยาม
 ต่อสู้ปลิงดูดเลือดทำสงคราม พวกสยามชอบแย้งชิงแผ่นดิน
 สยามเก่งอะไรชอบทะเลาะ
 กันเอง”⁸⁷

⁸⁴ บุนนาค ธีรวัชร. “สุโขทัยเมืองไทย” *เกาะสุโขทัย*, 41, 6427, 19 ธันวาคม 2008.

⁸⁵ ศิษย์ บุนนาค. “เขมรลือชื่อ” *เกาะสุโขทัย*, 41, 6404, 23 กรกฎาคม 2008.

⁸⁶ ธีรวัชร. “สุโขทัยเมืองไทย” *เกาะสุโขทัย*, 41, 6400, 18 กรกฎาคม 2008.

⁸⁷ ศิษย์ บุนนาค. “สุโขทัย-راب” *เกาะสุโขทัย*, 41, 6400, 18 กรกฎาคม 2008.

บทร้อยกรอง เกิดเป็นลูกเขมร

“ไม่เหมือนพวกประเทศสยาม

พรรคต่อสู้แย่งชิงตำแหน่ง

ประกาศสงครามสยามกันเอง

สยามไม่กลัวเกรงมหากษัตริย์มัน”⁸⁸

เห็นได้ว่าภาพตัวแทนของไทยที่ปรากฏในบทร้อยกรองเกี่ยวกับปราสาทพระวิหารล้วนเป็นภาพด้านลบทั้งสิ้น ทั้งยังเสนอผ่านเนื้อหาและวิธีการใช้ภาษาที่ค่อนข้างจะก้าวร้าวรุนแรง มีลักษณะเป็นการประณามฝ่ายไทยโดยตรง หากจะอธิบายลักษณะที่ปรากฏเช่นนี้ด้วยเหตุผลในเชิงการเมือง จะพบว่าหนังสือพิมพ์เกาะสันติภาพเป็นหนังสือพิมพ์ของฝ่ายรัฐบาล ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของพรรคประชาชนกัมพูชาและโจมตีฝ่ายตรงข้ามมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาท่าทีของนายกรัฐมนตรีฮุน เซนต่อกรณีการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกนี้จะพบว่าท่าทีค่อนข้างก้าวร้าวรุนแรงและไม่ให้เกียรติฝ่ายไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองกัมพูชาแสดงทัศนะว่าการแสดงท่าทีเช่นนี้เป็นเกมการเมืองอย่างหนึ่งหลังจากที่เขาถูกโจมตีอย่างหนักจากการยอมให้กัมพูชาสูญเสียดินแดนให้กับเวียดนามอย่างมากมายโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ หลังการปักปันเขตแดนเวียดนาม-กัมพูชาเสร็จสิ้นลง กรณีปราสาทพระวิหารจึงถูกทำให้เป็นเรื่องใหญ่เกินความจำเป็นเพื่อขดเชยและกลบเกลื่อนการเสียดินแดนให้เวียดนาม และนักวิเคราะห์เห็นว่าเขาประสบความสำเร็จเพราะประชาชนลืมเรื่องการเสียดินแดนให้เวียดนามโดยสิ้นเชิง⁸⁹

อย่างไรก็ดี คำอธิบายในเชิงการเมืองเพียงอย่างเดียวไม่น่าจะเพียงพอสำหรับการปรากฏภาพของไทยในด้านลบผ่านเนื้อหาและการใช้ภาษาที่รุนแรงก้าวร้าว เพราะเมื่อผู้วิจัยลองสำรวจบทร้อยกรองขนาดสั้นเกี่ยวกับกรณีพระวิหารที่เผยแพร่ในสื่ออื่นๆ ในระยะเวลาใกล้เคียงกันก็พบว่ามีเนื้อหาและการใช้ภาษาที่ค่อนข้างรุนแรงไม่แพ้กัน คำตอบเรื่องความสำคัญของปราสาทพระวิหารในสังคมเขมรปัจจุบันน่าจะช่วยให้ความชัดเจนต่อลักษณะที่ปรากฏนี้ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาก่อนที่จะเกิดกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร มีผู้บันทึกไว้ว่าชาวกัมพูชาโดยทั่วไปแทบจะไม่เคยรู้จักโบราณสถานแห่งนี้เลย⁹⁰ ตำราเรียนประวัติศาสตร์ที่ให้นักเรียนศึกษาในโรงเรียนก็ไม่ปรากฏเรื่องเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร จนกระทั่งเมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้นและภายหลังจากที่กัมพูชาชนะคดี จึงมีการนำภาพปราสาทพระวิหารไปพิมพ์ในธนบัตรสดฉบับ และตั้งชื่อจังหวัดที่ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ว่าจังหวัดพระวิหาร ตำราประวัติศาสตร์ทุกเล่มกล่าวถึง

⁸⁸ ศิษ บุษธันธ์. “ชาติคู่หูไฮ” *เกาะสัทธิภาพ*, 41, 6401, 19-20 กุฎี 2008.

⁸⁹ ศรุตี สฤทธิรัตน์, “ฮุน เซน นายกรัฐมนตรีจอมอหังการ” *มติชน*, 7 พฤศจิกายน 2551, หน้า 7.

⁹⁰ เรือโทประเสริฐ บรรจงจิตรบัณฑิตไว้ว่า ในการเดินขบวนประณามหนังสือพิมพ์ของไทยฉบับหนึ่งที่มีได้ยกย่องสมเด็จพระเจ้าสุวภูมิ เป็นผู้ชาติกัมพูชา สมเด็จพระเจ้าสุวภูมิได้ออกมาปราศรัยกับประชาชนประณามไทยและสหรัฐอเมริกาซึ่งหนุนหลังไทยอย่างรุนแรง จากนั้น “ทรงตรัสว่าไทยโกงเอาพระวิหารของเขมรไป เขมรจึงควรทวงคืนเอามา นับแต่วาระนั้นมาชาวเขมรจึงเริ่มรู้จักคำว่าเขาพระวิหาร” ร.ท.ประเสริฐ บรรจงจิตร, 7 ปีลี้ภัยในกัมพูชา, (กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, 2503), หน้า 7.

การสร้างปราสาทพระวิหารในสมัยพระบาทสุริยวรมันที่ 1 และพระบาทชัยวรมันที่ 6⁹¹ ปราสาทพระวิหารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ กลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของความเป็นเขมร นั่นคือการเป็นเผ่าพันธุ์ของชาติที่มีอารยธรรมอันรุ่งเรือง เป็นผู้ที่มีความเจริญมายาวนานไม่แพ้ชาติใดในโลกและก่อนผู้ใดในภูมิภาคนี้ หลักฐานอันชัดเจนที่สุดคือปราสาทโบราณมากมาย ซึ่งมีนครวัดเป็นตัวแทนสูงสุดดังปรากฏอยู่ในธงชาติ เพลงชาติ และเครื่องหมายของหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน⁹² นอกจากนั้น การที่กัมพูชาได้รับชัยชนะในคดีปราสาทพระวิหารทำให้ปราสาทแห่งนี้มีความสำคัญยิ่งในฐานะหนึ่งในน้อยสิ่งทีสร้างควมภาคภูมิใจให้กัมพูชาได้ว่าสามารถมีชัยต่อเพื่อนบ้านที่ตนต้องตกเป็นเหยื่อของการรุกรานมาโดยตลอด⁹³ ในด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา ปราสาทพระวิหารยังมีความสำคัญในเชิงธุรกิจการท่องเที่ยวของกัมพูชาด้วย ในค.ศ.1998 หลังจากกัมพูชาเปิดปราสาทพระวิหารให้นักท่องเที่ยวเข้าชมในเดือนกันยายน มีนักท่องเที่ยวไปชมปราสาทโดยข้ามแดนจากไทยไปถึง 290,000 คน⁹⁴ และต่อมามีอัตราการเติบโตขึ้นในแต่ละปีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20⁹⁵ ดังนั้น ด้วยความสำคัญทั้งหมดที่กล่าวมา บทร้อยกรองเกี่ยวกับพระวิหารที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์จึงต้องใช้วิธีการประณามศัตรูอย่างรุนแรงเพื่อปลุกความรู้สึกรักชาติของประชาชนให้ลุกขึ้นมาร่วมกันปกป้องทรัพยากรมรดกอันมีค่าซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่ชาติตน รวมทั้งปกป้องทรัพยากรมรดกอันมีค่าซึ่งนำประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาสู่ชาติในยุคปัจจุบันด้วย

เห็นได้ชัดว่าภาพตัวแทนของไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับความขัดแย้งระหว่างไทยและกัมพูชาในปัจจุบันล้วนเป็นภาพเก่าซึ่งเคยปรากฏมาแล้วตั้งแต่วรรณกรรมเรื่องแรกคือตำนานเรื่องพระโคพระแก้วในสมัยอาณาจักรขอมและปรากฏอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้นในสมัยสังคมราชวรมันย์ น่าสนใจว่าแม้เวลาจะผ่านไปนานกว่า 30 ปี แต่ภาพที่ถูกนำมาเสนอใหม่ก็ยังคงมีความแจ่มชัดและดูจะยิ่งทวีความรุนแรง

⁹¹ ดูตัวอย่างได้ใน ជា អ្នក, ផៃ ផង និង សោម អ៊ុយ. *ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជា ថ្នាក់ទី 9, ទី 8 និងទី 7*.

ភ្នំពេញ ក្រសួងអប់រំជាតិ, 1970, ទ.35-36.

⁹² ดูรายละเอียดเกี่ยวกับนครวัดและการสร้างอัตลักษณ์ของชาติกัมพูชาได้ใน ธิปติ บัวคำศรี, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2547), หน้า 41-50.

⁹³ อัตลักษณ์ความเป็นเขมรอีกประการหนึ่งที่ปรากฏควบคู่ไปกับอัตลักษณ์ประการแรกทีกล่าวไปแล้วคือการเป็นชาติเล็กที่ถูกขนาบด้วยชาติที่ใหญ่กว่าสองข้าง เพื่อนบ้านทั้งสองเป็นศัตรูที่มุ่งรุกรานแย่งชิงดินแดนและทรัพยากรสมบัติต่างๆจนทำให้อาณาจักรอันรุ่งเรืองต้องเสื่อมถอยตกต่ำจนกลายมาเป็นรัฐเล็กที่อ่อนแอ ดังจะพบว่าตำราเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาแม้ในปัจจุบันก็ยังกล่าวถึงความสัมพันธ์กับไทยและเวียดนามเฉพาะในเชิงการสงคราม ดู ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា.

សិក្សាសង្គម 7-12 ផ្នែកទី 1 ភូមិវិទ្យា ប្រវត្តិវិទ្យា. ភ្នំពេញ: រោងពោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, 2000-2001.

[Ministry of Education, youth and Sport. *Social Studies 7-12 Part 1 Geography and History*. Phnom Penh: Education Printing House, 2000-2001.]

⁹⁴ เขียน ธีระวิทย์และสุณัย ผาสุข, อ้างแล้ว, หน้า 90-91.

⁹⁵ “วิกฤตไทย-กัมพูชา ธุรกิจสูญนับหมื่นล้านบาท การค้า การท่องเที่ยว” *มติชนสุดสัปดาห์*, 29, 24-30 ตุลาคม 2552, หน้า 101.

มากยิ่งขึ้นไปอีก การศึกษาการสร้างภาพความทรงจำร่วมเกี่ยวกับไทยผ่านตัวบทประเภทต่างๆ จะช่วยให้คำตอบเกี่ยวกับประเด็นนี้ได้

วรรณกรรมกับการสร้างความทรงจำร่วมเกี่ยวกับไทย

การศึกษาวិเคราะห์ภาพตัวตนของเมืองไทยและชาวไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมเขมรตั้งแต่สมัยอาณาจักรขอมมาจนถึงปัจจุบันได้แสดงให้เห็นว่าการปลูกฝังภาพของไทยในฐานะ “ศัตรูของชาติ” ที่ต้องการแย่งชิงดินแดนและทรัพย์สินสมบัติมีค่าของกัมพูชา รวมทั้งใช้วิธีการต่างๆ ในการทำลายกัมพูชานั้นเป็นกระบวนการที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องยาวนานโดยมีวรรณกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ ต่อจากนี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นพลังอำนาจและอิทธิพลของวรรณกรรมในการหล่อเลี้ยงภาพเหล่านี้ให้ดำรงอยู่และกลายเป็นความทรงจำร่วมของคนในสังคมกัมพูชา โดยจะหยิบยกเฉพาะกรณีของเรื่องพระโคพระแก้วมาขยายความให้เห็นอย่างละเอียด

หลังจากที่บรรณาธิการก็นำนิทานคำกลอนเรื่องพระโคพระแก้วฉบับโบราณมาตีพิมพ์จำหน่ายในรูปของหนังสือเล่มเล็กๆ จำนวน 7 เล่มต่อกันในช่วงต้นทศวรรษที่ 1950 ต่อมาในสมัยสังคมนิยม วรรณกรรมเรื่องนี้ก็ได้รับการสถาปนาให้เป็นวรรณกรรมสำคัญของชาติ (canonization) โดยหน่วยงานสำคัญที่สุดด้านวัฒนธรรมและวรรณคดีของกัมพูชาคือพุทธศาสนบัณฑิตยได้นำมารวมพิมพ์ขึ้นใหม่ในรูปของหนังสือเล่มใหญ่ มีความยาวถึง 290 หน้า และได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในสังคม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระโคพระแก้วฉบับร้อยกรองนี้ได้กลายเป็นต้นฉบับหลักในการนำเรื่องไปดัดแปลงเพื่อนำเสนอในรูปแบบอื่นๆ ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่นในสมัยสังคมนิยม มีหลักฐานว่ามีการสร้างภาพยนตร์เรื่องพระโคพระแก้วขึ้นหลายครั้ง⁹⁶ แต่เนื่องจากสงครามและการทำลายล้างวัฒนธรรมเก่าในสมัยเขมรแดงทำให้ฟิล์มภาพยนตร์เรื่องนี้สูญหายไปไม่สามารถหาได้ในปัจจุบัน นอกจากนั้น ชาวเขมรที่เติบโตขึ้นมาในสมัยสังคมนิยมยังจำได้ดีว่าเมื่อกัมพูชาและไทยเกิดกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารในช่วงต้นทศวรรษที่ 1960 ในระหว่างการต่อสู้ในศาล รัฐบาลกัมพูชาได้พยายามกระตุ้นสำนึกชาตินิยมด้วยการนำเรื่องพระโคพระแก้วมาแสดงเป็นละครโดยคณะละครแห่งชาติ ออกอากาศติดต่อกันทางวิทยุในตอนกลางคืน การแสดงตอนที่กล่าวถึงพระโคพระแก้วหลบหนีกองทัพสยามและถูกจับได้ในที่สุดทำให้ผู้ฟังจำนวนมากถึงกับ “ต้องเซ็ดน้ำตาด้วยความสงสาร”⁹⁷ ไม่เพียงรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าสีหนุเท่านั้นที่ใช้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นเครื่องมือทางการเมือง รัฐบาลของประธานาธิบดีลอน นอลซึ่งเป็นผู้ล้มล้างสมเด็จพระเจ้าสีหนุก็นำเรื่องนี้มาใช้เช่นกันแต่ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน เอกอัครราชทูตอีมอรี แสวงก์ (Emory Swank) ซึ่งเป็นเอกอัครราชทูตอเมริกันประจำกรุงพนมเปญได้บันทึกการสนทนาระหว่างเขากับประธานาธิบดีลอนนอลเมื่อค.ศ.1971 ไว้ว่า “ลอน

⁹⁶ Ngoun Kimly, op.cit, p.80-81.

⁹⁷ Ang Chouléan, “Nandin and His Avatars” in Helen Ibbitson Jessup and Thierry Zephir, eds, *Sculpture of Angkor and Ancient Cambodia: Millennium of Glory*, (New York and London: Thames and Hudson, 1997), p.67.

นอลพูดถึงความยิ่งใหญ่ของชาวเขมรในอดีตที่มีเหนือเพื่อนบ้านทั้งทางตะวันตกและตะวันออก และเล่าตำนานที่เป็นสาเหตุของความเสื่อมว่ามาจากการที่คนไทยยึดเอาพระโคศกดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นจิตวิญญาณของชาติเขมรไป หน้าที่เขาในปัจจุบันคือพื้นฟูจิตวิญญาณชาติ”⁹⁸ ลอนนอลโยงปัญหาในประเทศเข้ากับการสูญเสียพระโคพระแก้วและพยายามสร้างความชอบธรรมในการขึ้นครองอำนาจของเขาโดยเสนอภาพว่ารัฐบาลของตนคือผู้มากอบกู้ประเทศชาติจากความตกต่ำอันยาวนาน

ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา ได้มีการจัดพิมพ์วรรณกรรมเรื่องพระโคพระแก้วออกมาอีกหลายฉบับ เริ่มตั้งแต่การนำพระโคพระแก้วฉบับนิทานคำกลอนมาตีพิมพ์ซ้ำเพื่อให้ชาวเขมรในค่ายอพยพตามชาวเคนไทยได้อ่านในระหว่างที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชากำลังต่อสู้กับเขมรสามฝ่าย⁹⁹ ต่อมาใน ค.ศ.1996 มีเรื่องพระโคพระแก้วปรากฏออกมาอีกฉบับหนึ่ง แต่งเป็นร้อยแก้วด้วยภาษาค่อนข้างง่าย มีภาพประกอบทุกหน้าคล้ายการ์ตูน มีความยาวเพียง 38 หน้า เห็นได้ชัดว่าผลิตขึ้นเพื่อให้เข้าถึงผู้อ่านได้ในวงกว้างกว่าฉบับร้อยกรองที่ใช้ภาษาค่อนข้างยาก ค.ศ.2001 สถาบันศิลปวัฒนธรรมไรมุม พนมเปญ จัดพิมพ์นิทานสำหรับเด็กเรื่องพระโคพระแก้ว เป็นหนังสือสองภาษา (เขมร-อังกฤษ) แต่งเป็นร้อยแก้วง่ายๆ มีภาพประกอบสวยงาม ต่อมาใน ค.ศ.2004 ลี ไทลีเขียนตำนานเรื่องพระโคพระแก้วขึ้นใหม่เป็นร้อยแก้วแต่มีรายละเอียดมากกว่าฉบับสำหรับเด็กที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เรื่องพระโคพระแก้วฉบับร้อยแก้วทุกฉบับนำเนื้อเรื่องมาจากพระโคพระแก้วฉบับนิทานคำกลอนที่เผยแพร่โดยพุทธศาสนบัณฑิตยทั้งสิ้น นอกจากนั้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 2000 บริษัท FCI โปรดักชั่นซึ่งมีนายกัม จันทีเป็นผู้อำนวยการสร้างได้ผลิตภาพยนตร์เรื่องพระโคพระแก้วขึ้นอีกครั้ง เนื้อหาของภาพยนตร์มีความแตกต่างจากฉบับลายลักษณ์อักษรอย่าง เช่น เรื่องสีของพระโค การเน้นบทบาทและความรักระหว่างพระแก้วและนางป๊ว แต่เห็นได้ชัดว่าเนื้อเรื่องหลักดำเนินตามนิทานคำกลอนที่เผยแพร่โดยพุทธศาสนบัณฑิตย

การที่นิทานเรื่องพระโคพระแก้วได้รับการผลิตซ้ำและผ่านสื่อที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้เรื่องนี้เข้าถึงประชาชนในวงที่กว้างขวางมาก จึงทำให้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในเชิงศาสนา ความเชื่อและจิตวิทยา ในปี 1983 มีการค้นพบรูปประติมากรรมพระโคทำด้วยสำริดซึ่งมีอายุราวศตวรรษที่ 7 ทันทีที่ค้นพบก็มีการเล่าลือกันถึงอำนาจวิเศษของพระโคที่ในที่สุดสามารถปรากฏตัวขึ้นใหม่อีกครั้ง ไม่นานหลังจากนั้นก็มีการค้นพบพระพุทธรูปหินอ่อนสีขาวแบบพม่าในสระน้ำชายกรุงพนมเปญ จึงได้มีการนำพระแก้วขาวนี้ไปประดิษฐานไว้กับพระโคและพี่น้องทั้งสองในตำนานก็ได้กลับมาอยู่ด้วยกันที่กัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้ว่ารูปแบบทางศิลปะ วัสดุที่ใช้สร้าง และยุคสมัยที่รูปเคารพทั้งสองถูกสร้างขึ้นจะแตกต่างกันมากเพียงใดก็ตามก็ไม่ใช่ว่าสิ่ง

⁹⁸ David Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, (New Haven: Yale University Press, 1991), p.213.

⁹⁹ องค์การ Japan Sotoshu Relief Committee ได้ให้การสนับสนุนในการนำตำราเขียนและวรรณคดีเขมรที่เคยจัดพิมพ์ในสมัยสงครามญวนมาพิมพ์ใหม่เพื่อแจกจ่ายให้ผู้พลพในค่ายอพยพได้อ่านและศึกษา บ๊ิง ฤกษ์ ฐิ.

สำคัญ การค้นพบในเวลาอันใกล้เคียงกันและการได้กลับมาอยู่ด้วยกันก็ทำให้น่าเชื่อถือมากพอแล้ว ภายหลังได้มีการย้ายรูปปั้นพระโคและพระพุทธรูปหินอ่อนไปไว้ในหอพระไตรซึ่งเป็นที่เก็บพระไตรปิฎกใน วัดพระแก้วในพระบรมมหาราชวังกรุงเทพมหานคร มีผู้มาเคารพบูชามากมาย¹⁰⁰

ตั้งแต่นั้นมา พบว่ามีการสร้างรูปเคารพของพระโคพระแก้วไว้ในวัดให้คนไปสักการบูชาทั่วประเทศ เช่น ที่วัดตรอแพ่งแกงซึ่งเป็นวัดสำคัญของเมืองสระแก้ว มีการสร้างวิหารพระโคซึ่งภายในประดิษฐานรูปประติมากรรมพระโค พระแก้ว นางปี่ และพ่อแม่ของพระโคพระแก้ว ทุกวันพระ มรรคทายกของวัดจะไปตัดหญ้า สดๆมาถวายพระโค¹⁰¹ ในวิหารนี้ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังจากนิทานเรื่องนี้ด้วย วาดขึ้นเมื่อประมาณค.ศ. 1996 โดยจิตรกรชาวผู้หนึ่ง ภาพทั้งหมดเป็นภาพสีน้ำมันสีสดใส 13 ภาพ เนื้อหาสอดคล้องกับตัวบท ฉบับนิทานคำกลอน นอกจากที่เมืองสระแก้วแล้ว ตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งตำนานเล่าว่าพระโคพระแก้วหนีไป หลบซ่อนการจับกุมของสยาม เช่น พนมโสรจ พนมส้อมปี่ พนมแถบ โอจิว ประชาชนก็จะนับถือว่าเป็น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีการสร้างวิหาร หรือศาลเพื่อเคารพบูชาพระโคพระแก้ว เช่น ที่พนมแถบในจังหวัด พระวิหาร มีเรื่องเล่าว่าเมื่อพระโคพระแก้วหลบหนีกองทัพสยามได้ไปซ่อนตัวอยู่ใต้หินใหญ่ในบริเวณนั้น หิน ก้อนใหญ่นั้นยังมีอยู่จนปัจจุบัน รวมทั้งรอยเท้าที่เชื่อว่าเป็นของพระโคด้วย ประชาชนจึงได้สร้างรูปพระโค ทำจากซีเมนต์ไว้ใต้หินใหญ่นั้น เนื่องจากรูปประติมากรรมและรอยเท้าพระโคเป็นที่เคารพบูชาอย่างมากของ ประชาชน ต่อมาใน ค.ศ. 1994 ชาวบ้านจึงได้สร้างวัดขึ้นเพื่ออุทิศให้กับพระโค มีคนมาราบไหว้ขอพร มากมาย และแม้แต่ในสถานที่ที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงในนิทานก็มีวัดหลายแห่งที่มีรูปประติมากรรมของพระโคพระ แก้วให้คนเคารพบูชา เช่น ที่พนมอุดงค์ มีวิหาร 2 หลังบนยอดเขา หลังหนึ่งสำหรับพระโค อีกหลังหนึ่ง สำหรับพระแก้ว ส่วนบนพนมสอว มีวัดซึ่งมีวิหารเล็กอุทิศแด่พระโค ภายในมีรูปหล่อซีเมนต์ของพระโค และพระแก้ว¹⁰² การสร้างรูปเคารพพระโคพระแก้วไว้ให้คนเคารพบูชาในวัดพุทธเป็นการเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ ให้กับตำนานมากยิ่งขึ้น

นอกจากรูปประติมากรรมของพระโค ประชาชนก็บูชายังให้ความนับถือเคารพบูชาวัวที่มีลักษณะ ประหลาดโดยเชื่อว่าเป็นวิญญาณของพระโค “อวตาร” มาเกิดในรูปของลูกโคประหลาด เพราะชาวบ้านมี ความเชื่อว่าพระโคถูกรักษาไว้ที่เมืองไทย ไม่สามารถหนีกลับมากรุงเทพฯ ได้ด้วยรูปจริง ดังพบว่าสิบปีที่ผ่านมา มีข่าวคราวเกี่ยวกับการนับถือบูชาวัวที่มีลักษณะพิเศษว่าเป็นพระโคปรากฏในหนังสือพิมพ์เขมร อย่างต่อเนื่อง เช่น ในค.ศ. 1997 ที่กรุงสีหนุวิลล์ มีข่าวเล่าลือว่าพระโคพระแก้วได้กลับมายังกรุงเทพฯ และ ปรากฏในรูปของวัว 2 ตัวที่มีอำนาจวิเศษสามารถรักษาโรคให้มนุษย์ได้ มีผู้เดินทางไปรับการรักษาและขอ พรจากวัวทั้งสองเป็นจำนวนมาก¹⁰³ ในค.ศ. 2005 ที่จังหวัดตาแก้ว แม่วัวของชาวนาผู้หนึ่งคลอดลูกวัวซึ่งมี สองหัวสามตาในวันมงคลคือวันขึ้นปีใหม่เขมร ผู้คนเชื่อว่าลูกวัวนี้คือพระโค จึงเดินทางไปกราบไหว้ขอพร

¹⁰⁰ Ang Chouléan, op.cit, p.69.

¹⁰¹ Ibid, p.65.

¹⁰² Ibid, p.65.

¹⁰³ “Betrang Village: The Scared Cows”, *The Cambodia Daily*, 21 September 1997.

ขอความคุ้มครองมากมาย¹⁰⁴ ค.ศ. 2006 จังหวัดพระวิหาร เกิดลูกวัวที่มีผมบนหัวเหมือนผมมนุษย์ มีหูเล็กกลมและมีหางเหมือนหางลา ซึ่งคนก็เชื่อว่าเป็นพระโค¹⁰⁵ แม้ความเชื่อเหล่านี้จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้สึกทางการเมืองหรือความรู้สึกรักชาติ คือเมื่อมีข่าวเล่าลือเกี่ยวกับพระโค “อวตาร” มาในรูปของวัวประหลาด ผู้คนจะพูดถึงเฉพาะในแง่ของความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการรักษาโรคหรือให้การปกป้องคุ้มครองและโชคลาภ แต่ก็ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ตำนานนี้ดำรงอยู่ในสังคมเขมรมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด

เห็นได้ชัดว่าวรรณกรรมเรื่องพระโคพระแก้วสามารถ “มีชีวิต” อยู่ได้อย่างคึกคักเข้มแข็งและยืนยงก็เพราะมีการสืบทอดและปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทสังคมการเมือง รวมทั้งมีการนำเสนอผ่านสถาบันสำคัญทั้งหลายในสังคมทั้งสถาบันการเมือง ศาสนา การศึกษา และสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ทำให้วรรณกรรมเผยแพร่ไปได้กว้างขวางสู่คนทุกระดับ พร้อมกันนี้จึงทำให้ความทรงจำร่วมเรื่องชาวไทย “แย่งชิง” มรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ซึ่งตกทอดมาแต่บรรพบุรุษไปจากชาวเขมรเป็นสิ่งที่ได้รับการกระตุ้นย้ำเตือนอยู่เสมอทุกครั้งที่ได้ยิน ได้อ่าน ได้ชมหรือได้พบเห็นสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำนาน

การศึกษาภาพตัวแทนของเมืองไทยและคนไทยที่ปรากฏในวรรณคดีเขมรตั้งแต่สมัยอาณาจักรมอญจนถึงปัจจุบัน อาจสรุปได้ว่าภาพด้านบวกมีปรากฏอยู่บ้าง แต่ปรากฏเฉพาะในความสัมพันธ์ภาคประชาชนเท่านั้น ในขณะที่ภาพด้านลบเป็นภาพที่ปรากฏอย่างมากและปรากฏทุกสมัย ในแต่ละสมัยอาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันขึ้นกับลักษณะความสัมพันธ์ที่พัฒนาไป อย่างไรก็ตามภาพที่เป็นแกนหลักซึ่งมีความสืบเนื่องมาโดยตลอดคือภาพของศัตรูผู้ไร้คุณธรรม ชอบข่มเหงรุกรานแย่งชิงดินแดนและทรัพย์สินสมบัติอันมีค่าของกัมพูชา จึงเป็นต้นเหตุของความเสื่อมของกัมพูชาในปัจจุบัน ภาพเหล่านี้เป็นผลมาจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ซึ่งด้วยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ทำให้ไม่อาจหลีกเลี่ยงการปะทะกันทั้งด้วยกำลังและการปะทะสังสรรค์ในด้านอื่นๆ ได้¹⁰⁶ ยิ่งไปกว่านั้น เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสได้นำประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เหล่านี้มาคัดสรรและปรุงแต่งขึ้นให้เป็นภาพของชาวไทยดั่งที่กล่าวมา และขับเน้นให้เด่นชัดขึ้นเพื่อประโยชน์ในการปกครองกัมพูชา การเมืองภายในของกัมพูชาเองก็มีผลสำคัญต่อการสร้าง ปรุงแต่งและเน้นย้ำภาพเหล่านี้้อยู่ไม่น้อย ภาพเหล่านี้ได้ถูกส่งผ่านมาอย่างต่อเนื่องในสังคมกัมพูชาทั้งโดยภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งยังใช้วิธีการเดียวกันเป็นส่วนใหญ่คือนำเสนอผ่านการปรุง

¹⁰⁴ “เตาใช้เฝ้าคุกก็ถูกพิภพถึง” *ประชาปริย*, 312, 11-20 มีนาคม 2005. [“Strange Cow, Three Eyes Two Heads” *Popular Magazine*, 312, 11-20 March 2005.]

¹⁰⁵ Ngoun Kimly, op.cit, p.140.

¹⁰⁶ เดวิด แชนด์เลอร์อธิบายว่า ที่ตั้งของกัมพูชาทำให้ “ดินแดนนี้กลายเป็นเหยื่อของประเทศเพื่อนบ้าน ในช่วงศตวรรษที่ 17-18 ทั้งเมืองหลวงที่พนมเปญ อุตรดิตถ์ และละแวกตั้งอยู่ตรงชายขอบวัฒนธรรมเขมรรวมทั้งของพม่าและสยาม แล้วยังอยู่ใกล้ชายแดนการแพร่วัฒนธรรมจีนจากเวียดนาม พุดงายๆ คือ ดินแดนที่ตั้งอยู่ตรงรอยแยกทางวัฒนธรรมซึ่งส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมของผู้นำกัมพูชาที่มักจะถูกดึงเข้าสู่เกมการเมืองในภูมิภาคซึ่งพวกเขาไม่อาจหวังชัยชนะได้เลย” เดวิด แชนด์เลอร์, อ้างแล้ว, หน้า 7.

แต่งและขับเน้นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการสงคราม หรือนำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์มาเกี่ยวโยงอยู่เสมอ ดังนั้น จึงพบว่ามียุคครั้งที่ภาพของไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมจึงไม่ได้ดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาปัจจุบัน แต่ยังมีมิติทางประวัติศาสตร์แทรกซึมอยู่จนกลายเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกระหว่างความรู้สึกในอดีตกับปัจจุบัน ภาพในลักษณะที่กล่าวมานี้มักถูกนำเสนอในแบบภาพเหมารวม และมีลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้ามกับอัตลักษณ์ของชาวเขมร

ลักษณะร่วมที่สำคัญอีกประการหนึ่งของภาพชาวไทยที่ปรากฏในวรรณคดีทุกเรื่องเห็นได้จากการใช้คำเรียกเมืองไทยและชาวไทยว่า “เสียม (สยาม)” ไม่ว่าจะกล่าวถึงเมืองไทยหรือคนไทยในยุคสมัยใด คำว่า เสียม นี้มีที่มาจากภาษาเขมรโบราณว่า สฺยา ซึ่งแปลว่า ผิดคล้า เป็นคำที่ใช้กล่าวถึงหรือเรียกชาวต่างชาติหรือคนป่าเถื่อนในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยาม¹⁰⁷ การที่นักประพันธ์ทุกคนเลือกใช้คำนี้ในการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาไม่ว่าจะในด้านบวกหรือลบ ทั้งที่ในภาษาเขมรก็มีคำว่าไทย เป็นการเน้นย้ำอัตลักษณ์เขมรที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความเป็นชาติเก่าแก่ที่สืบเผ่าพันธุ์มาจากมหาอาณาจักรอันยิ่งใหญ่รุ่งเรือง มีอารยธรรมที่เจริญสูงส่งกว่าชาติที่ชนาบ้าง ผลการศึกษาภาพตัวแทนของไทยซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับอัตลักษณ์เขมรอย่างแยกไม่ออกนี้มีความสอดคล้องกับทัศนะของนักวิชาการด้านเขมรศึกษาอื่นๆอีกหลายคนที่เสนอว่ามีวาทกรรมหลักเกี่ยวกับเขมรอยู่ 4 ประการซึ่งถูกสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอาณานิคม และเป็นหัวใจสำคัญของการปลุกสำนึกชาตินิยมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน วาทกรรมหลักทั้ง 4 นั้นได้แก่ ความสำนึกในความสูงส่งยิ่งใหญ่ในอดีต ความสำนึกในความเสื่อมในยุคปัจจุบัน ความเป็นไปได้ที่จะฟื้นฟูความยิ่งใหญ่ขึ้นมาใหม่ และการถูกข่มขู่คุกคาม¹⁰⁸

การศึกษาภาพตัวแทนของเมืองไทยและคนไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมเขมรตั้งแต่สมัยอาณานิคมมาจนถึงปัจจุบันได้แสดงให้เห็นว่า การรับรู้และความเข้าใจที่กัมพูชามีต่อไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านลบนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลต่อเนื่องที่สั่งสมมาจากอดีตอันยาวนานซึ่งมิใช่สิ่งที่จะแก้ไขได้อย่างง่ายดายและสำเร็จได้ในเร็ววัน การพยายามดำเนินความสัมพันธ์ในลักษณะที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงภาพเหล่านี้คงจะเกิดขึ้นไม่ได้หากมิได้มีความพยายามทำความเข้าใจปัจจัยที่ก่อให้เกิดภาพเหล่านั้นอย่างรอบด้านทั้งปัจจัยภายในของกัมพูชาเอง ปัจจัยจากฝ่ายไทย รวมทั้งปัจจัยจากประเทศอื่นๆด้วย นอกจากนั้น ภาพด้านบวกที่มีปรากฏให้เห็นบ้างน่าจะได้รับการนำมาพิจารณาเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในจุดนั้นๆให้กว้างขวางและแข็งแกร่งยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ระหว่างกัมพูชาและไทยต่อไป

¹⁰⁷ Saveros Pou, *Dictionnaire Vieux Khmer-Français-Anglais*, (Paris: Centre de Documentation et de Recherche sur la Civilisation Khmère, 1992), p.514.

¹⁰⁸ See Penny Edwards, op.cit., p.54; Anthony Barnett, “Cambodia Will Never Disappear” *New Left Review*, 180 (1990), pp.101-125; David Chandler, “The Tragedy of Cambodian History” and “The Tragedy of Cambodian History Revisited”, in *Facing the Cambodian Past*, (Chiang Mai: Silkworm Books, 2000), pp.297-309 and 310-325.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงการต่างประเทศ. **ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2504.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.

เขียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุก. **กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

จารึก รัตนบุรณ. "ฝ่าแก้งขอทานต่างด้าว: ธุริจข้ามชาติ—ในคราบคนจน" **ฐานสถาปนาวิจารณ์** 3, 123, 31 ส.ค. – 6 ก.ย. 2539, หน้า 33-34.

ชลธิรา สัตยารัตนา, บรรณาธิการ. **บทเรียนจากเหตุการณ์ความรุนแรงในกัมพูชา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต, 2546.

เดวิด แซนด์เลอร์. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. แปลโดย พรธนาม เจริญธรรมสาร สดใส ชันติวรพงศ์ และ วงเดือน นาราสัจจ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540.

ถนอม อานามวัฒน์. **ความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย, เขมร และญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา, 2516.

ธิปติ บัวคำศรี. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2547.

นพพร ประชากุล. "ฟูโกต์กับการสืบสาวความเป็นมาของสมัยใหม่" ใน มิเชล ฟูโกต์, **ร่างกายใต้บังคับการ: ประมวลบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่**. แปลโดย ทองกร โภคธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2547.

นพพร ประชากุล. "การวิจารณ์ในแนวหลังอาณานิคม: อาวุธที่ถูกเมินในกระแสวิชาการของโลกที่สาม" ใน **ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: อ่าน, 2552.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. แอเอกสาร **"ลับที่สุด" ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551.

ประจวบ แสงทวีป, พลตรี. **เอกสารวิจัยเรื่อง ผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองจากอินโดจีนกับความมั่นคงของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2532.

ประเสริฐ บรรจงจิตร, ร.ท. 7 **ปีศาจในกัมพูชา**. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, 2503.

ประหยัด ศ. นาคะนาท และ จำรัส ดวงธิสาร. **ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร**. พระนคร: สำนักพิมพ์สาส์นสวรรค์, 2505.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545.

วัชรินทร์ ยงศิริ. **การค้าชายแดนไทยกับอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

วัชรินทร์ ยงศิริ. **กัมพูชา วันวารที่ผันเปลี่ยน**. กรุงเทพฯ: ศรีบุรณคอมพิวเตอร้การพิมพ์, 2548.

“วิกฤตไทย-กัมพูชา ธุรกิจสูญนับหมื่นล้านบาท การค้า การท่องเที่ยว” **มติชนสุดสัปดาห์**, 29, 24-30 ตุลาคม 2552, หน้า 101.

ศรุตติ สกฤตรัตน์. “สุน เซน นายกรัฐมนตรีจอมอหังการ” **มติชน**, 7 พฤศจิกายน 2551, หน้า 7.

ศูนย์ประสานการส่งชาวกัมพูชากลับมาตุภูมิ. **การส่งผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นชาวกัมพูชาจากพื้นที่อพยพในชายแดนไทยกลับมาตุภูมิ**. กรุงเทพฯ: กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2536.

สุภางค์ จันทวานิช, ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ, สมหมาย ชินนาค และลี วัฒนา. **การสำรวจทัศนคติของชาวกัมพูชาในกรุงเทพมหานครที่มีต่อชาวไทยและประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

เสนาะ เจริญพร. **ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทองสนับ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2548.

อภิญา เพ็ญพสุกุล. **อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546.

ภาษาเขมร

เกา. **ព្រះគោព្រះកែវ**. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារគីមគី , 1952. [Kao. *Preah Ko Preah Keo*. Phnom Penh: Kimky Publishing House, 1952.]

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា. **សិក្សាសង្គម 7 ផ្នែកទី 1 ភូមិវិទ្យា ប្រវត្តិវិទ្យា**. ភ្នំពេញ:

រោងពោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, 2001. [Ministry of Education, youth and Sport. *Social Studies 7 Part 1 Geography and History*. Phnom Penh: Education Printing House, 2001.]

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា. **សិក្សាសង្គម 8 ផ្នែកទី 1 ភូមិវិទ្យា ប្រវត្តិវិទ្យា**. ភ្នំពេញ:

រោងពោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, 2001. [Ministry of Education, youth and Sport. *Social Studies 8 Part 1 Geography and History*. Phnom Penh: Education Printing House, 2001.]

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា. **សិក្សាសង្គម 9 ផ្នែកទី 1 ភូមិវិទ្យា ប្រវត្តិវិទ្យា**. ភ្នំពេញ:

រោងពោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, 2000. [Ministry of Education, youth and Sport. *Social Studies 9 Part 1 Geography and History*. Phnom Penh: Education Printing House, 2000.]

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា. **សិក្សាសង្គម 10 ផ្នែកទី 1 ភូមិវិទ្យា ប្រវត្តិវិទ្យា**. ភ្នំពេញ:

រោងពោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, 2000. [Ministry of Education, youth and Sport. *Social Studies 10 Part 1 Geography and History*. Phnom Penh: Education Printing House, 2000.]

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា. **សិក្សាសង្គម 11 ផ្នែកទី 1 ភូមិវិទ្យា ប្រវត្តិវិទ្យា**. ភ្នំពេញ:

រោងពោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, 2000. [Ministry of Education, youth and Sport. *Social Studies 11 Part 1 Geography and History*. Phnom Penh: Education Printing House, 2000.]

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា. *សិក្សាសង្គម 12 ផ្នែកទី 1 ភូមិវិទ្យា ប្រវត្តិវិទ្យា*. ភ្នំពេញ:

រោងចោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, 2001. [Ministry of Education, youth and Sport. *Social Studies 12 Part 1 Geography and History*. Phnom Penh: Education Printing House, 2001.]

ក្រុមជំនុំទំនៀមទម្លាប់ខ្មែរ. *ប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរ ភាគ ៥*. ភ្នំពេញ: ពុទ្ធសាសនបណិត្យ, 1963.

[Commission des moeurs et coutumes du Cambodge. *Recueil des contes et legends cambodgiens fasc. V*. Phnom Penh: Institut Bouddhique, 1963.] p.80-98.

គង្គ ប៊ុនឈឿន. *កលិយុគនៅលង្វែក*. ភ្នំពេញ: ស្រី ប៊ុនជន, 2003. [Kong Boun Chhoeun.

Crisis in lovek. Phnom Penh: Edition Srey Bouchong , 2003.]

គង្គ ប៊ុនឈឿន. *មេឃាចៅផ្កាយា តារាចតុមុខ*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាល័យឆតពណ្ណរង្សី , 2004.

[Kong Boun Chhoeun. *The Sky of Chao Phraya, the Star of Chutamuk*. Phnom Penh: Chappannaransey Publishing House, 2004.]

គង្គ ប៊ុនឈឿន. *ទ្រង់ខ្មែរឆ្ងាយព្រមដែន*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាល័យឆតពណ្ណរង្សី , 2005. [Kong

Boun Chhoeun. *Khmer Fiddle Far from the Border* . Phnom Penh: Chappannaransey Publishing House, 2005.]

គឹម ប៊ុនថាន់. "សៀម-រាប" *កោះសន្តិភាព*, 41, 6400, 18 កក្កដា 2008. [Kim Bounthan. "Siem-Reap" *Kosantepheap daily*, 41, 6400, 18 July 2008.]

គឹម ប៊ុនថាន់. "ជាតិជាតូនខ្មែរ" *កោះសន្តិភាព*, 41, 6401, 19-20 កក្កដា 2008. [Kim Bounthan. "Born as Khmer" *Kosantepheap daily*, 41, 6401, 19-20 July 2008.]

គឹម ប៊ុនថាន់. "ចោរលួចដី" *កោះសន្តិភាព*, 41, 6404, 23 កក្កដា 2008. [Kim Bounthan. "Land Robber" *Kosantepheap daily*, 41, 6404, 23 July 2008.]

គឹម ប៊ុនថាន់. "ខ្ញុំនឹងជំរាប" *កោះសន្តិភាព*, 41, 6405, 24 កក្កដា 2008. [Kim Bounthan. "I Would Like to Inform You" *Kosantepheap daily*, 41, 6405, 24 July 2008.]

គុយ ឡូត. *ព្រះបាទពញាយ៉ាត*. ភ្នំពេញ: ស្រី ប៊ុនជន, 2004. [Kuy Louth.

King Punya Yat. Phnom Penh: Edition Srey Bouchong , 2004.]

"គោចំឡែកភ្នែកបីក្បាលពីរ" *ប្រជាប្រិយ*, 312, 11-20 មិនា 2005. ["Strange Cow, Three Eyes Two Heads" *Popular Magazine*, 312, 11-20 March 2005.]

ឃីង ហុក ឌី. មាសបទអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសតវត្សទី 20. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារអង្គរ , 2002.

[Khing Hoc Dy. *Anthologie de la Littérature Khmère du XXème Siècle*. Phnom Penh: Editions de la plus haute tour, 2002.]

ឃីង ហុក ឌី. អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសតវត្សទី 20 កវីនិពន្ធនិងកម្រងអត្ថបទ. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារអង្គរ

, 2007. [Khing Hoc Dy. *Littérature Cambodgienne du XXème Siècle Ecrivains et textes*. Phnom Penh: Editions Angkor, 2007.]

ជា អូម, ផៃ ផេង និង សោម អ៊ុម. *ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជា ថ្នាក់ទី 9, ទី 8 និងទី 7*.

ភ្នំពេញ: ក្រសួងអប់រំជាតិ, 1970.

ណុប ថ័ន្តតារា. "Back to You" *កោះសន្តិភាព*, 41, 6398, 16 កក្កដា 2008. [Nop

Chantara. “Back to You” *Kosantheapheap Daily*, 41, 6398, 16 July 2008.]

ត្រឹង ងា. *ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ភាគទី 1 និង 2*. ភ្នំពេញ: ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា, 2003.

ទី ជីហួត. *រឿងតេជោយ៉ាត*. ភ្នំពេញ: ស្រី ប៊ុនជន, 2004. [Ty Chy Huot. *Techo Yot*. Phnom Penh: Editions Srey Bouchong, 2004.]

ទី វ៉េងណៃ. “សៀមរាប” *កោះសន្តិភាព*, 41, 6400, 18 កក្កដា 2008. [Ty Vengnai. “Siem Reap” *Kosantheapheap Daily*, 41, 6400, 18 July 2008.]

នូ ហាច. *មាលាដូងចិត្ត*. ភ្នំពេញ: មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារនិងស្រាវជ្រាវអារ្យធម៌ខ្មែរ, 1981. [Nou Hach. *Ma Guirlande, Mon Amour*. Phnom Penh: Centre de Documentation et de Recherche sur la Civilisation Khmère, 1981.]

ពៅ សុខ. *បងថ្លៃជីវិតមួយ*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារអង្គរធំ, 2007. [Pou Sok. *My Brother-in-law*. Phnom Penh: Angkor Thom Publishing House, 2007.]

“ព្រះគោព្រះកែវក្នុងសន្តានចិត្តរបស់ខ្មែរ: ជាឃ្លាំងធម្មិក្សន្តរាជដែលបាត់បង់នៅលង្វែក”

កោះសន្តិភាព 40, 5957, 5 កុម្ភៈ 2007 [“Preah Ko Preah Keo in the Mind of the Khmers: The Storehouse of Sacred Texts Lost at Lovek” *Kosantheapheap daily*, 40, 5957, 5 February 2007].

មាស. *បណ្ណាតាមាស*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារអង្គរ, 2007. [Meas. *Recommendations de Ta Meas*. Phnom Penh: Editions Angkor, 2007.]

ស្នង ម៉ាក់. *មរណភាពនៅអារញ្ច*. ភ្នំពេញ: បណ្ណាគារអង្គរ, 2007. [Soung Mak. *Death in Aranyaprades*. Phnom Penh: Angkor Publishing House, 2007.]

ហួន ថាវរៈ. “ស្រមោលលង្វែក” *កោះសន្តិភាព*, 41, 6427, 19 សីហា 2008. [Huon Thavara. “The Shadow of Lovek ” *Kosantheapheap daily*, 41, 6427, 19 August 2008.]

ហួន ថាវរៈ. “ក្រោកឡើងខ្មែរអើយ” *កោះសន្តិភាព*, 41, 6405, 24 កក្កដា 2008. [Huon Thavara. “Khmer Stand Up!” *Kosantheapheap daily*, 41, 6405, 24 July 2008.]

អាំង ឆេងហ៊ង. “ទំនួញព្រះវិហារ” *កោះសន្តិភាព*, 41, 6401, 19-20 កក្កដា 2008. [Ang Chenghang. “The Lament of Preah Vihear ” *Kosantheapheap daily*, 41, 6401, 19-20 July 2008.]

អ៊ុង ចំរើន. “ខ្មែរគឺអីចឹង” *កោះសន្តិភាព*, 41, 6405, 24 កក្កដា 2008. [Ung Chamroen. “What is Khmer? ” *Kosantheapheap daily*, 41, 6405, 24 July 2008.]

អេង សុខាន់. “ប្រាសាទព្រះវិហារជារបស់ខ្មែរ” *កោះសន្តិភាព*, 41, 6406, 25 កក្កដា 2008. [Eng Sukhan. “The Temple of Preah Vihear is of Khmer ” *Kosantheapheap daily*, 41, 6406, 25 July 2008.]

ภาษาตะวันตก

Amratisha, Klairung. *The Cambodian Novel: A Study of Its Emergence and Development*. unpublished PhD thesis, University of London, 1998.

Amratisha, Klairung “Rebuilding the Empire: The French Image of Cambodia and the

- Emergence of Modern Khmer Novel” in Piyanart Bunnag, Franz Knipping, and Sud Chonchirdsin, eds. ***Europe-Southeast Asia in the Contemporary World: Mutual Images and Reflections 1940s-1960s***. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000.
- Amratisha, Klairung. “No More Precious Wealth: Literature and Politics in Cambodia since the Khmer Rouge Era”, ***Asian Review***, 14, 2001, pp.37-82.
- Ang Chouléan. “Nandin and His Avatars” in Helen Ibbitson Jessup and Thierry Zephir, eds, ***Sculpture of Angkor and Ancient Cambodia: Millennium of Glory***. New York and London: Thames and Hudson, 1997, pp.62-69.
- Ang Chouléan, Eric prenowitz and Ashley Thompson. ***Angkor: Past-Present-Future***. Phnom Penh: Apsara Authority, the Royal Government of Cambodia, 1998.
- Barnett, Anthony. “Cambodia Will Never Disappear” ***New Left Review***, 180 ,1990:101-125.
- Chandler, David. ***The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945***. New Haven: Yale University Press, 1991.
- Chandler, David. ***Facing the Cambodian Past***. Chiang Mai: Silkworm Books, 2000,
- Criddle, JoAn D and Teeda Butt Mam. ***To Destroy You Is No Loss: The odyssey of a Cambodian Family***. 2nd Edition. Dixon, California: East/West BRIDGE Publishing House, 1996.
- Edward, Penny. “Imaging the Other in Cambodian Nationalist Discourse Before and During the UNTAC Period”, in ***Propaganda, Politics and Violence in Cambodia***, ed. Steve Heder and Judy Ledgerwood. Armonk, New York: M.E.Sharpe, 1996.
- Gordon, Bernard K. ***The Dimensions of Conflict in Southeast Asia***. Englewoodcliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1966.
- Government of the People’s Republic of Kampuchea. ***Thai Policy vis-avis Kampuchea***. Phnom Penh: Ministry of Foreign Affairs, 1983.
- Hinton, Alexander. “Khmerness and the Thai ‘Other’: Violence, Discourse and Symbolism in the 2003 Anti-Thai Riots in Cambodia” ***Journal of Southeast Asian Studies***, 37, 3, October 2006, pp.445-468.
- Hall, Stuart, ed. ***Representation: Cultural Representations and Signifying Practices***. London: Sage, 1997.
- Hobsbawm, Eric. ***The Age of Empire 1875-1914***. Reprinted edition. London: Abacus, 2003.
- Janneau, Gustave. ***Manuel Pratique de Langue Cambodgienne***. Saigon: Imprimerie Impériale,1870.
- Khing Hoc Dy. “La Legende de Brah Go Brah Kaev,” ***Cahier de l’Asie du Sud-Est***, 29-30, 1991: 169-190.
- Khing Hoc Dy. ***Contribution à l’histoire de la littérature khmère***, vol. 1: L’époque classique (XVe-XIXe siècle). Paris: L’Harmattan, 1990.
- Khing Hoc Dy. ***Ecrivains et expression littéraires du Cambodge au XXème siècle***. Paris: L’Harmattan, 1993.
- Lancaster, Donald. “The Decline of Prince Sihanouk’s Regime” in Josep Zasloff and Allan Goodman, eds, ***Indochina in Conflict: A Political Assessment***. London: Lexington Book, 1972.
- Leclère, Adhémar. ***Histoire du Cambodge depuis Le 1er siècle de Notre Ère***. Paris: Librairie Paul Geuthner, 1914.
- Mean, Rith. “Escaping the Horror” in Dith Pran, comp, ***Children of Cambodia’s Killing Field: Memoirs by Survivors***. Chiang Mai: Silkworm Books, 1997.
- Mouhot, Henri. ***Travels in the Central Parts of Indo-China (Siam, Cambodia and Laos) during the Years 1858, 1859, and 1860***. London, 1864.
- Mysliwiec, Eva. ***Punishing the Poor: The International Isolation of Kampuchea***. Oxford: Oxfam, 1988.
- Nepote, Jacques and Khing Hoc Dy. “Literature and Society in Modern Cambodia” in

- Tham Seong Chee, ed. *Essays on Literature and Society in Southeast Asia*. Singapore: Singapore University Press, 1981.
- Ngoun Kimly. *The Legend of Preah Ko Preah Keo and Its Influence on the Cambodian People's Perception of the Thais*. Unpublished MA Thesis, Chulalongkorn University, 2006.
- Porée-Maspéro, Éveline. *Etude sur les rites agraires des Cambodgiens*. Vol.1. Paris: Mouton, 1972.
- Pou, Saveros. *Dictionnaire Vieux Khmer-Français-Anglais*. Paris: Centre de Documentation et de Recherche sur la Civilisation Khmère, 1992.
- Seng, Theary C. *Daughter of the Killing Fields, Asrei's Story*. London: Fusion Press, 2005.
- Shawcross, William. *The Quality of Mercy: Cambodia, Holocaust and Modern Conscience*. New York: Simon and Schuster, 1984.

ภาคผนวก

คำอธิบายการถอดเสียงคำเขมร

๑. ตัวอักษรเขมร

ตัวอักษรเขมรเป็นตัวอักษรที่ดัดแปลงมาจากอักษรอินเดียฝ่ายใต้ ตัวอักษรไทยก็มีต้นเค้ามาจากอักษรนี้เช่นเดียวกัน รูปของตัวอักษรเขมรตลอดจนการจัดเรียงตัวอักษรทั้งพยัญชนะและสระจึงคล้ายกันกับของไทยมาก

พยัญชนะ

พยัญชนะเขมรมี ๓๓ ตัว แบ่งได้เป็น ๒ ชุดตามเสียงสระที่กำกับพยัญชนะนั้น พยัญชนะชุดที่ ๑ เรียกว่า อโฆชะ หรือ สำเนียงเล็ก เป็นพยัญชนะที่มีเสียงอ่านกำกับเป็นสระ /ออ/ ส่วนพยัญชนะชุดที่ ๒ เรียกว่า โฆชะ หรือ สำเนียงใหญ่ มีเสียงอ่านกำกับเป็นสระ /โอ/ ด้วยเหตุนี้ แม้รูปพยัญชนะเขมรจะคล้ายคลึงกับรูปพยัญชนะไทยอยู่มาก ทำให้ถ่ายถอดตัวอักษรกันได้โดยสะดวก แต่เสียงของพยัญชนะเขมรมีทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกับพยัญชนะไทย เช่น พยัญชนะ ก อาจเทียบได้กับพยัญชนะ ก และมีเสียงอ่านเหมือนกัน คือ /กอ/ ส่วนพยัญชนะ ฌ อาจเทียบได้กับพยัญชนะ จ แต่เสียงอ่านต่างกันไป คือในภาษาเขมรออกเสียงเป็น /โก/ ดังนั้น คำที่สะกดด้วย ฌ ในภาษาเขมร จึงต้องถอดเสียงออกมาด้วยพยัญชนะ ก ไม่ใช่พยัญชนะ จ ในภาษาไทย กรณีเช่นนี้จะเกิดกับพยัญชนะโฆชะจำนวนหนึ่ง นอกจากนั้น ภาษาเขมรยังไม่มีวรรณยุกต์และพยัญชนะเขมรไม่มีเสียงสูง กลาง และต่ำเหมือนอย่างภาษาไทย พยัญชนะบางตัวที่มีรูปและเสียงคล้ายคลึงกันจึงมีระดับเสียงต่างกัน เช่น พยัญชนะ ฌ อาจมีรูปเทียบได้กับพยัญชนะ ฌ แต่ออกเสียงเป็น /ซอ/ ดังนั้น ในการถอดเสียงคำที่สะกดด้วย ฌ จะถอดด้วยพยัญชนะ ฌ หรือ ซ ต้องขึ้นกับการลงน้ำหนักเสียงในคำนั้นๆ

ตัวพยัญชนะเขมรจะมีเชิงพยัญชนะอยู่ทุกตัว เชิงพยัญชนะคือพยัญชนะเปลี่ยนรูปที่ใช้เขียนซ้อนอยู่ข้างใต้ตัวพยัญชนะธรรมดา ใช้ในการเขียนคำที่มีพยัญชนะควบ ไม่ว่าตัวพยัญชนะที่ควบนั้นจะปรากฏอยู่ต้นคำ หรือท้ายคำ เขมรจะเขียนพยัญชนะควบนั้นให้เห็นชัดเจนด้วยการนำตัวควบมาเขียนซ้อนกันไว้ พยัญชนะที่มาก่อนเขียนด้วยตัวอักษรธรรมดา และเขียนบนบรรทัดตามปกติ เรียกว่าพยัญชนะตัวเต็ม ส่วนตัวที่ควบมาข้างหลังจะเขียนด้วยตัวเชิงพยัญชนะและซ้อนอยู่ข้างใต้ ในตารางพยัญชนะเขมรได้ให้ไว้ทั้งพยัญชนะตัวเต็มและตัวเชิง

ตารางพยัญชนะเขมรและเสียงอ่าน

พยัญชนะเขมร	เชิงอักษร	เทียบพยัญชนะไทย	เสียงอ่าน
ក	ក	ก	กอ
ខ	ខ	ข	คอ
ត	ត	ค	โก

ឃ	ឃ	ង	ក
ង	ង	ង	ង
ច	ច	ច	ច
ឆ	ឆ	ឆ	ឆ
ជ	ជ	ជ	ជ
ឈ	ឈ	ឈ	ឈ
ញ	ញ	ញ	ញ
ដ	ដ	ដ	ដ
ប	ប	ប	ប
ត	ត	ត	ត
ថ	ថ	ថ	ថ
ទ	ទ	ទ	ទ
ធ	ធ	ធ	ធ
ន	ន	ន	ន
ប	ប	ប	ប
ផ	ផ	ផ	ផ
ព	ព	ព	ព
ភ	ភ	ភ	ភ
ម	ម	ម	ម
យ	យ	យ	យ
រ	រ	រ	រ
ល	ល	ល	ល
វ	វ	វ	វ

ส	ง	ส	ชอ
บ	น	ห	ฮอ
ญ	-	พ	ลอ
ห	ม	อ	ออ

สระ

การออกเสียงสระในภาษาเขมรมีความสลับซับซ้อนมาก เนื่องจากภาษาเขมรมีรูปสระมากมาย ยิ่งไปกว่านั้น สระรูปหนึ่งๆ ยังออกเสียงได้มากกว่าหนึ่งเสียงขึ้นอยู่กับประเภทของพยัญชนะที่สระนั้นประกอบอยู่ รูปสระในภาษาเขมรมี ๒ กลุ่มคือสระจมและสระลอย สระจมคือรูปสระที่ใช้เขียนประสมกับรูปพยัญชนะ ส่วนสระลอยคือรูปสระที่มีเสียงพยัญชนะ อ ผสมอยู่ด้วย รูปสระลอยมักใช้สำหรับเขียนคำที่ยืมมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แต่ก็มิใช่เขียนคำเขมรเป็นบางครั้งด้วย

หลักในการประสมตัวพยัญชนะกับตัวสระ เขมรกำหนดให้สระตัวหนึ่งๆ แทนหน่วยเสียงสระได้ ๒ หน่วย โดยทั่วไป ประเภทของพยัญชนะต้นจะเป็นตัวกำหนดการอ่านออกเสียงของสระ กล่าวคือ พยัญชนะต่างชุดกัน เมื่อประกอบสระรูปเดียวกัน จะทำให้สระรูปเดียวกันนั้นออกเสียงต่างกัน เช่น รูปสระ ๑ แทนเสียงสระได้ ๒ หน่วย คือ หน่วยเสียงสระ /อา/ และหน่วยเสียงสระ /เอีย/ หน่วยเสียงสระ /อา/ จะปรากฏเมื่อรูปสระ ๑ ประสมกับพยัญชนะอโฆษะ เช่น พยัญชนะ ก ฌ ฎ ฌ เป็นต้น ส่วนหน่วยเสียงสระ /เอีย/ จะปรากฏเมื่อรูปสระ ๑ ประสมกับพยัญชนะโฆษะ เช่น ฌ ฆ ฌ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีสระบางรูป ที่แม้จะประกอบพยัญชนะต้นชุดเดียวกัน แต่หากมีพยัญชนะสะกด เสียงสระก็จะต่างกับคำที่ไม่มีพยัญชนะสะกด ในกรณีที่พยัญชนะต้นใช้ตัวพยัญชนะซ้อน ก็จะมีกฎเกณฑ์แยกแยะออกไปอีกว่าตัวพยัญชนะตัวเต็มหรือเชิงพยัญชนะจะเป็นตัวกำหนดเสียงสระ

ตารางสระเขมรและเสียงอ่าน

สระจม

สระเขมร	เทียบสระไทย	เสียงอ่านเมื่อผสมกับ พยัญชนะอโฆษะ	เสียงอ่านเมื่อผสมกับ พยัญชนะโฆษะ
ไม่ปรากฏรูป	-	ออ	โอ
្រ	-្រ	อา	เอีย
្រ	្រ	อะ	อัวะ, เอียะ
្រ	្រ	เอะ, เออะ	อี, อี
្រ	្រ	เอีย	อีย
្រ	្រ	เออะ	อีย

๒	๒	เออ	อื่อ
๒	๒	โอะ	อุ
๒	๒	โ	อู
๒	๒	อัว	อัว
๒	๒	อา<เออ	เออ
๒	๒	เอื่อ	เอื่อ
๒	๒	เอีย	เอีย
๒	๒	เอ<อี่	เอ
๒	๒	อา<แอ	แอ
๒	๒	อัย	เอ็-ย, อัย
๒	๒	อา<โ	โ
๒	๒	เอา	อัว, เอ็ว
๒	๒	อม	อุม
๒	๒	อ้อม	อุม
๒	๒	อำ	อัวม
๒	๒	อะฮ	เอ็ยะฮ
๒	๒	เออะฮ	อิช
๒	๒	เออะฮ	อิช
๒	๒	โอะฮ	อุฮ
๒	๒	เอะฮ	อิช
๒	๒	เออะฮ	อัวะฮ

สระลอย

รูปสระเขมร	รูปสระและพยัญชนะไทย	เสียงอ่าน
อี	อี	อี
อู	อู	อู

ด	อุ	อุ
ดู	อุ	อุ
ธ	โอ	โอ
ฒ	เอ	เอ
ตุ	โ	โ
ฏ	โอ	โอ
ฐ	เอา	เอา
ฎ	ฤ	รี
ฏ	ฤา	รือ
ตุ	ฎ	ล
ฏ	ภา	ลือ

๒. หลักการถอดเสียงคำเขมร

คำเขมรที่เป็นชื่อ เช่น ชื่อนักคนหรือสถานที่ จะใช้วิธีถอดเสียงตามที่ออกจริงในภาษาเขมร ไม่ใช่การถ่ายถอดตัวอักษร เช่น ชื่อ ฌา ฌึบ จะถอดเสียงว่า เจีย ชิม ไม่ใช่ ชา สิม ยกเว้นชื่อที่มีการบัญญัติแล้ว หรือมีการใช้ชื่อไทยอย่างแพร่หลายแล้ว จะใช้ตามแบบไทย เช่น จังหวัด ตาต๊ะบะจะใช้ว่า พระตะบอง ไม่ใช่ บัตฎาบอง ตามการออกเสียงภาษาเขมร ในที่นี้รวมทั้งพระนามของพระราชาวงศ์ซึ่งเป็นที่ยุ้จักคุ้นเคยในหมู่ชาวไทย พระนามเหล่านี้มักมาจากภาษาบาลีสันสกฤต จึงจะถอดเสียงตามหลักเดียวกับการถอดเสียงคำบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย เช่น พระนาม สเมทฐย สัมภัส จะถอดว่า นโรดม สีนุ ไม่ใช่ นโรตติอม สีนุ ชื่อนักคนธรรมดาอื่น ๆ และชื่อตัวละครที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตก็จะยึดหลักเช่นเดียวกันนี้ นอกจากนั้น ชื่อนักคนบางชื่อเป็นที่รู้จักของชาวไทยมานาน แต่ชาวไทยออกเสียงต่างจากที่ออกจริงในภาษาเขมร ก็ใช้ชื่อที่คนไทยคุ้นเคย เช่น ชื่อ บัณ ฤจะ ไม่ถอดว่า ปล โปต แต่จะใช้ชื่อ พอล พต เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนแก่ผู้อ่าน

บทนำ

29 มกราคม 2003 เกิดเหตุจลาจลและเผาสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ รวมถึงการบุกทำลายสถานที่ประกอบธุรกิจและกิจการของคนไทยในกัมพูชา

เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชาวไทยส่วนใหญ่คาดไม่ถึง เข้าใจไม่ได้ นอกจากตอบโต้กลับอย่างโกรธเกรี้ยว ขณะที่ผู้สันติการณ์จำนวนหนึ่งอันประกอบไปด้วยข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ นักวิชาการ และสื่อมวลชนพยายามที่จะอธิบายเหตุการณ์นั้นว่า เหตุจลาจล 29 มกราคม 2003 เป็นผลมาจากการเมืองภายในกัมพูชาก่อนการเลือกตั้ง และปัญหาที่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสองประเทศทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่มาแต่เดิม¹ ขณะที่ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เสนอว่าเป็นผลมาจากความไม่เข้าใจ ความเข้าใจผิด อคติ ความเกลียดชังทางประวัติศาสตร์ และเป็นมรดกตกทอดลงมาถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจเรียกว่า “ประวัติศาสตร์ของความเกลียดชัง”² ซึ่งประวัติศาสตร์แบบนี้, หรืออาจเรียกได้ในอีกหลายชื่อคือ “ประวัติศาสตร์แฝงเก่า” “ประวัติศาสตร์บาดแผล” “ประวัติศาสตร์ตัดตอน” ก็จะกลายมาเป็นเหตุของความขัดแย้งกันระหว่างประเทศทั้งสองในกรณีปราสาทพระวิหารที่เริ่มขึ้นใน ค.ศ.2007 และยังไม่มีท่าทีว่าจะยุติลงแม้ในปัจจุบัน

¹ ดูรายละเอียดใน ชลธิรา สัตยวัฒน์ (บรรณาธิการ), *บทเรียนจากเหตุการณ์ความรุนแรงในกัมพูชา* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต, 2546).

² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ในการเสวนาเรื่อง “วิกฤตความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา: ภูมิหลัง ปัญหา และทางออก,” จัดโดยสถาบันเอเชียศึกษา ร่วมกับศูนย์ไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2546 ณ ห้องประชุมจุมพฏ-พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. และดู Charnvit Kasetsiri, “Thailand-Cambodia: A love-hate relationship,” *Kyoto Review of Southeast Asia*, 3 (2003). Available from: <http://kyotoreview.cseas.kyoto-u.ac.jp/issue/issue2/index.html> [] และดู กองบรรณาธิการวารสารฟ้าเดียวกัน, “ประวัติศาสตร์ตัดตอน: บทสำรวจทัศนะ/องค์ความรู้ของไทยต่อเพื่อนบ้าน,” *ฟ้าเดียวกัน*, 1, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2546): 76-101.

การแสดงความเห็นของชาญวิทย์ต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการเสนอเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาใน ค.ศ.2007 ชาญวิทย์ก็ยังคงเห็นว่าความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาเป็นแบบทั้งรักทั้งชัง (“เขาพระวิหาร” เป็นมรดกใคร? ก่อนไปเป็นมรดกโลก,” *ผู้จัดการออนไลน์* [Online], 13 สิงหาคม พ.ศ.2550. Available from: <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9500000094873>).

ส่วนคำว่า “ปวศ แผลเก่า” หรือบางทีก็เรียกว่า “ปวศ บาดแผล” นั้น หมายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วยังค้างอยู่เป็น “สนิมคาใจ” เป็นแผลเก่าที่ยังไม่หายสนิท เป็นแผลที่ฝังตัวอยู่ในชาติและในระหว่างชาติ ดังเช่นเรื่องของ “มณฑลบูรพา” (เดิมชื่อมณฑลเขมร คือเสียมราชู-พระตะบอง- ศรีโสภณ) ที่เป็นแผลเก่าค้างคาอยู่ในจิตใจของชนชาติไทยกับชนชาติกัมพูชา สะกิดขึ้นมาเมื่อไร ก็เหวหะ ระเบิดเป็นพื้นเป็นไฟขึ้นมา เผาไหม้ได้ทุกครั้ง³

เพราะเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจว่า ข้อเสนอเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศทั้งสองจึงคือ “ในเชิงนโยบาย ระดับประเทศควรมีการชำระประวัติศาสตร์ร่วมกันระหว่างทั้งสองประเทศ โดยจัดตั้งคณะทำงานพิจารณาร่วมกันในประเด็นที่มีความอ่อนไหวหรืออาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจกัน ในระดับกระทรวงนั้น กระทรวงศึกษาธิการควรควบคุมการเขียนแบบเรียน”⁴

ข้อเสนอที่ให้มีการชำระประวัติศาสตร์นี้ ถูกเสนอขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัมพูชา-ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์วันที่ 29 มกราคม 2003⁵ นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการประวัติศาสตร์ในคณะกรรมการวัฒนธรรมกัมพูชา-ไทยซึ่งตั้งขึ้นหลังเหตุการณ์วันที่ 29 มกราคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างกัมพูชา – ไทยก็รับแนวทางการชำระประวัติ- ศาสตร์ร่วมกันเพื่อแสวงหาความจริงและเพื่อเขียนประวัติศาสตร์ฉบับที่เคารพต่อความจริงเป็นแนวทางการทำงาน และก็ควรกล่าวด้วยว่าในเวลานั้น (ค.ศ.2003) ผู้เขียนเองก็เชื่อว่า

สิ่งที่ควรทำจึงพึงชำระตำราและแบบเรียนประวัติศาสตร์ของไทยเสียใหม่โดยเร่งด่วน
โดยการทบทวนภาพของกัมพูชาที่ถูกสร้างขึ้นในประวัติศาสตร์ชาติไทย ว่ามีกระบวนการสร้าง

³ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ปราสาทเขาพระวิหาร-หลุมดำ-หีบพยนต์-ลัทธิชาตินิยม-ประวัติศาสตร์แผลเก่า-ตัดตอน-กับบ้านเมืองของเรา (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551), หน้า 6. การสะกดเป็นไปตามต้นฉบับ. คำว่า “เหวหะ” นั้นที่พิมพ์ผิด ควรเป็น “เหวอะหะ” มากกว่า

⁴ ดูตัวอย่างใน “แนวทางส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างไทย-กัมพูชา ผ่านหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา,” จุฬาสัมพันธ์ 50, 21 (4 มิถุนายน 2550): 6-7. ข้อเสนอแนะดังกล่าวเป็นของ มัทนียา พงศ์สุวรรณ ซึ่งได้รับรางวัลผลงานวิจัยดีเด่นประเภทนิสิตมหาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2549 จากผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของเธอ (ดู มัทนียา พงศ์สุวรรณ, การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาจากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).

⁵ การเสวนาเรื่อง “วิกฤตความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา: ภูมิหลัง ปัญหา และทางออก”. และดู กองบรรณาธิการวารสารฟ้าเดียวกัน, “ประวัติศาสตร์ตัดตอน: บทสำรวจทศนะ/องค์ความรู้ของไทยต่อเพื่อนบ้าน,”: 100.

อย่างไร เป็นไปเพื่อประโยชน์อะไร ของคนกลุ่มไหน อันจะทำให้เราเห็นว่า ภาพของความคบ
ไม่ได้ ไม่รู้คุณค่าคน ฯลฯ ของกัมพูชานั้น ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองตอบเป้าประสงค์เฉพาะของ
ชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับยุคสมัยนั้นหรือไม่เป็นเรื่องที่ต้องอภิปรายต่างหากไป
แต่ที่แน่ๆ คือ ภาพเช่นนั้นไม่สนองประโยชน์ในปัจจุบัน⁶

อีกสามปีให้หลัง ความคิดของผู้เขียนก็เปลี่ยนไปเมื่องานวิจัยชิ้นหนึ่งสำเร็จลง ถึงตอนนี้การแก้ไขแบบเรียนแล
เป็นเรื่องเหลวไหล เพราะ "การจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงอะไรในเรื่องอย่างนี้จึงเป็นการกระทบกระเทือนถึงชาติอันเป็น
ของศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะละเมิดมิได้"⁷ การชำระประวัติศาสตร์ร่วมกันเพื่อแสวงหาความจริงและเพื่อนำไปสู่การ
เขียนประวัติศาสตร์ฉบับที่เคารพต่อความจริงจึงเป็นเรื่องในจินตกรรม

ในหนังสือที่ถูกกล่าวถึงว่ามากไปด้วย "กลิ่นคาวเลือด" ของ ราชโมฮาน คานธี⁸ คานธีกล่าวไว้
“เส้นทางจากอดีตที่เราได้หยุดพิจารณา ทั้งการล้างแค้น ความระแวงสงสัย การหลั่ง
เลือด การทำให้เป็นปิตา และ การปฏิเสธนั้น โดยทั่วไปแล้วเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับความสำคัญนัก
ในการศึกษาประวัติศาสตร์อินเดียและเอเชียใต้ จึงไม่น่าสงสัยเลยที่ข้าพเจ้าถูกกล่าวหาว่าให้
ความสำคัญกับเรื่องพวกนี้มากเกินไป เพื่อตอบโต้ข้อกล่าวหาดังกล่าว ข้าพเจ้าทำได้เพียงแค่
กระตุ้นเตือนให้กล้าเผชิญหน้ากับข้อเท็จจริงและอย่างยุติธรรม ซึ่งข้าพเจ้าไม่รู้ว่าจะประสบ
ความสำเร็จแค่ไหน”⁹

แม้ว่าเรื่องในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย ไม่อาจเทียบได้กับการล้างแค้นอย่างนองเลือด
ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของเอเชียใต้ กระนั้นก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองนั้น
มากไปด้วย “ความระแวงสงสัย” “การทำให้เป็นปิตา” และ “การปฏิเสธ” ซึ่ง “เป็นสิ่งที่ไม่ได้รับความสำคัญ
นัก” ในการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย และงานวิจัยนี้ก็เป็น “เพียงแค่กระตุ้นเตือนให้กล้า
เผชิญหน้ากับข้อเท็จจริงและอย่างยุติธรรม” แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่าอย่างปราศจากอคติ

⁶ ธิปติ บัวคำศรี, “วิกฤตความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย: มุมมองทางประวัติศาสตร์,” จุดประกาย, **กรุงเทพธุรกิจ**, (6 กุมภาพันธ์).

⁷ ธิปติ บัวคำศรี, “อุษาคเนย์กับกระบวนการกล่อมเกลางานสังคมผ่านการศึกษาในระบบ: กัมพูชาในแบบเรียนของ
ไทย,” ใน **อุษาคเนย์ในการรับรู้และความเข้าใจของสังคมไทยร่วมสมัย** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,
2549), หน้า 238.

⁸ ฌ็สรา ชมะวรรณ มุกดาวิจิตร (บรรณาธิการแปล), “ถึงอาจารย์ราชโมฮาน คานธี,” ใน ราชโมฮาน คานธี, **ล้างแค้นและ
สมานฉันท์: สู่ความเข้าใจประวัติศาสตร์เอเชียใต้**, แปลโดย ทวีศักดิ์ เผือกสม และ ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม
(กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2551), หน้า (11).

⁹ ราชโมฮาน คานธี, **ล้างแค้นและสมานฉันท์: สู่ความเข้าใจประวัติศาสตร์เอเชียใต้**, หน้า 601.

งานวิจัยชิ้นนี้, ถ้าใช้คำของชาญวิทย์, จึงเป็นทั้ง “ปวศ บาดแผล,” “ปวศ ตัดตอน,” และ “ปวศ ของความเกลียดชัง” บาดแผลที่ว่าไม่ได้มีเฉพาะเรื่องปราสาทพระวิหาร เรื่องมณฑลบูรพา หรือเรื่องที่เกิดมานานหลายศตวรรษอย่างเรื่องการตีพระนครหลวง (นครธม) ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชสามพระยาเท่านั้น แต่มีอีกเป็นพะเรอเกวียนซึ่งล้วนแต่มีแนวโน้มจะทำให้เกิดความเกลียดชังเพิ่มมากขึ้นได้ทั้งนั้น

งานวิจัยนี้จะเริ่มต้นการศึกษาที่ ค.ศ.1907 ซึ่งเป็นปีที่เส้นเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชาลงตัว อันเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ แล้วไล่เรียงมาถึง ค.ศ.2006 อันเป็นจุดบรรจบครบ 100 ปีของความสัมพันธ์ การเลือกศึกษาในระยะเวลาที่ยาว 100 ปีนี้ก็เพื่อจะให้เห็นถึงการทับถมกันของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง เพื่อจะได้เห็นถึงความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงของลักษณะความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

โดยประเด็นที่ศึกษานั้นจะให้ความสำคัญแก่ประเด็นทางการเมืองเป็นหลักแม้ว่าประเด็นในความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทยจะไม่ได้มีประเด็นทางการเมืองอย่างเดียวก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการสิ้นสุดลงของสงครามเย็นมาถึงในทศวรรษที่ 1990 สิ่งก็ตามมาเมื่อความสัมพันธ์ทางการเมืองเป็นประเด็นหลักของการศึกษาก็คือ การศึกษาจะผ่านตัวเล่นที่เป็นรัฐหรือผู้ถืออำนาจรัฐซึ่งผูกขาดการกำหนดนโยบายของทั้งกัมพูชาและไทยไว้ แม้ว่าจุดสัมผัสในความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทยมีอยู่หลายจุด และรัฐไม่ใช่ผู้ผูกขาดในการดำเนินความสัมพันธ์ก็ตาม

งานวิจัยนี้จะไล่เรียงเหตุการณ์สำคัญในความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสองไปตามลำดับเวลา รวมถึงบริบทที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้จะยกมุมมองของกัมพูชาที่มีต่อเหตุการณ์สำคัญแต่ละเหตุการณ์หรือชุดของเหตุการณ์สำคัญแต่ละชุดขึ้นมากล่าวถึงไปพร้อมๆ กับมุมมองของฝ่ายไทย ทั้งการยกเหตุการณ์หรือชุดของเหตุการณ์สำคัญ และการยกมุมมองมากล่าวถึงก็เพื่อจะสร้างคำอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ตลอดจนความรู้และทัศนคติที่เปลี่ยนไปจากชุดเดิม จากนั้นก็จะวางข้อลงไปในความรู้และทัศนคติชุดเดิมเพื่อให้เห็นความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของงานวิจัยนี้คือไม่สามารถหาเอกสารร่วมสมัยของกัมพูชาในแต่ละช่วงเวลาได้มากพอ จึงอาจไม่สามารถแสดงให้เห็นทัศนะของฝ่ายกัมพูชาได้มากเท่าที่ควร

จากเมืองสองฝ่ายฟ้าสู่อารักขาของฝรั่งเศส

สันนุญบิดาข้าพระพุทธเจ้า ขอพระเดชพระคุณเป็นที่พึ่งตามแต่ทรงพระเมตตาโปรด

สารพัดการทั้งปวงเหลือเกิน ผิดชอบขอทรงพระเมตตาโปรดเตือนสติสั่งสอนบังคับบัญชาทูลบำรุง

พระนโรดมพรหมบริรักษ์ และพระหริราชดไนยไกรแก้วฟ้า

วันอังคาร แรม 9 ค่ำ เสงี่ยมาส ปีมอก ฉศก ค.ศ.1884 เวลา 6 โมงเช้า

โม้นีเยียมชนชนาล กงสุลฝรั่งเศสเป็นโกะเวอร์เนอผู้สำเร็จราชการเมืองโกซังขึ้นมาเฝ้า
ทูลขอช่วยจัดการราชการในกรุงกัมพูชาธิบดีถวายให้เถลิงรุ่งเรืองต่อไป
เสด็จประชุมเสนาบดีชุมนุมเห็นพร้อมว่า ต้องมอบราชการให้เขาจัดการ

เอกสารมหาบุรุษเขมร

เมืองสองฝ่ายฟ้า

อาณาจักรพระนครซึ่งกำเนิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 และมีศูนย์กลางอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของทะเลสาบเขมรในประเทศกัมพูชา เป็นอาณาจักรที่เกรียงไกรที่สุดแห่งหนึ่งที่เคยปรากฏมาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ว่าจะยังคงมีข้อถกเถียงกันอยู่ว่าอำนาจทางการเมืองของอาณาจักรพระนครครอบคลุมไปแค่ไหนและอย่างไร แต่ก็ดูจะเป็นที่ยอมรับกันว่าในบางจังหวะเวลาบางส่วนของดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมของอาณาจักรพระนครในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ขณะที่บางจังหวะเวลา ผู้คนจากดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันก็เข้าไปสถาปนาอำนาจทางการเมืองและอิทธิพลทางวัฒนธรรมในดินแดนที่เป็นประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน

ศูนย์กลางของอาณาจักรพระนครถึงกาลวิบัติใน ค.ศ.1431 เมื่อทัพจากอยุธยา, อาณาจักรที่ตั้งขึ้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาใน ค.ศ.1350 ยกมาพิชิต ด้วยเหตุนี้และเหตุปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกาแปลี่ยนไปของคติความเชื่อ และความเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้นำทางการเมืองของกัมพูชาก็ย้ายไปตั้งศูนย์กลางแห่งใหม่ในพื้นที่ที่เรียกว่า”บริเวณจตุมุข” (Quatre Bras area)¹⁰ ซึ่งอยู่ไกลออกไปทางตะวันออกเฉียงใต้ของทะเลสาบเขมร

แม้ว่าในตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 16 กองทัพอยุธยาก็ตามลงมาตีลี้วงแวกซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจของกัมพูชาในเวลานั้นได้สำเร็จ แต่เมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 17 กัมพูชาซึ่งย้ายศูนย์กลางไปอยู่ที่อุดงค์ก็เข้าสู่ยุคสมัยที่บ้านเมืองสงบเรียบร้อย และมีความเข้มแข็งทางการเมืองการทหารมากพอที่จะต้านทานการรุกรานจากภายนอกได้ กับทั้งมีความรุ่งเรืองทางการค้า กระทั่งครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 17 กัมพูชาก็ประสบกับความตกต่ำทางการค้า ความวุ่นวายในราชสำนัก รวมถึงการเข้าแทรกแซงของเพื่อนบ้านที่มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนบ้านทางตะวันตกคืออยุธยาและในเวลาต่อมาคือธนบุรีและกรุงเทพฯ (จะอ้างถึงในข้างหน้าว่า สยาม) และเพื่อนบ้านทางตะวันออกคือขุนนางตระกูลเหงวียนในเวียดนามภาคใต้ซึ่งในเวลาต่อมาคือราชวงศ์เหงวียนของเวียดนาม (จะอ้างถึงในข้างหน้าว่า เวียดนาม) ผลก็คือกัมพูชาจำต้องยอมเป็นข้าสองฝ่ายฟ้าโดยส่งบรรณาการให้ทั้งสยามและเวียดนาม

¹⁰ บริเวณจตุมุขหมายถึงพื้นที่ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากจุดที่แม่น้ำโขงไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาบ (Tonle Sap River) ที่หน้าพระบรมราชวังกรุงพนมเปญก่อนที่ไหลแยกจากกันไปเป็นสองสาย สายบนคือแม่น้ำโขง สายล่างคือแม่น้ำบาสัก [Bassac River, แม่น้ำป่าสัก] บริเวณนี้เป็นที่ตั้งราชธานีของกัมพูชาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1430 มาจนกระทั่งปัจจุบัน นั่นคือพนมเปญ, เซรียซ็อนธอร์ [ศรีสุนทร], ลี้วงแวก [ละแวก], และอุดงค์ [อุดง, บันทายเพชร]

การแผ่อิทธิพลเข้ามาในกัมพูชาของสยามและเวียดนามเห็นได้ผ่านการต่อสู้แย่งชิงอำนาจของเจ้านายและพระยาพระเขมรในกัมพูชาที่แบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายต่างๆ

ใน ค.ศ.1775 เจ้านายกัมพูชาที่สยามสนับสนุนได้ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระรามาธิบดี แต่ครองราชย์ได้เพียง 5 ปี ขุนนางก็เป็นกบฏกุมเอาสมเด็จพระรามาธิบดีไปสำเร็จโทษ และเกิดความวุ่นวายขึ้นตามมาในราชสำนักกัมพูชา จนในค.ศ.1794 ตรงกับแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระองค์เองซึ่งได้รับการสนับสนุนจากไทยก็ขึ้นครองราชย์ในกัมพูชาทรงพระนามว่า สมเด็จพระนารายณ์ราชาธิราช แต่ใน ค.ศ.1796 สมเด็จพระนารายณ์องค์เองก็เสด็จสวรรคต เวลานั้นพระองค์จันทน์ซึ่งเป็นโอรสองค์ใหญ่ก็มีชันษา 6 ปี สมเด็จพระฟ้าทะละหะปกก็ได้สำเร็จราชการทั้งปวงในกัมพูชา กระทั่ง ค.ศ.1806 เมื่อสมเด็จพระฟ้าทะละหะถึงแก่อสัญกรรมพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็อภิเษกพระองค์จันทน์ให้เข้ามาครองกรุงกัมพูชาธิบดีทรงพระนามสมเด็จพระอุทัยราชาธิราช¹¹ แต่ไม่นานสมเด็จพระอุทัยองค์จันทน์ก็ทรงเอาพระทัยออกห่างจากกรุงเทพฯ ซึ่งเห็นได้ชัดจากการไม่เข้ามาถวายบังคมพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกซึ่งเสด็จสวรรคตใน ค.ศ.1809 ซึ่งเท่ากับไม่เข้ามาถือน้ำในคราวเปลี่ยนแผ่นดินนั้นด้วย

การเอาพระทัยออกห่างยังเห็นได้จากการที่สมเด็จพระอุทัยองค์จันทน์ส่งบรรณาการไปถวายจักรพรรดิแห่งเวียนซึ่งตั้งราชสำนักอยู่ที่เวือกแห่งหนึ่งนอกเหนือไปจากการส่งบรรณาการไปถวายกรุงเทพฯ พงศาวดารเขมรเล่าว่าเพราะพระยาพระเขมรเป็นกบฏ สมเด็จพระอุทัยองค์จันทน์จึงไปทูลขอกำลังญวนมาช่วยปราบ¹² นำไปสู่การส่งบรรณาการไปถวายเว้ ขณะที่เอกสารฝ่ายไทยเล่าไว้ว่าสมเด็จพระอุทัยองค์จันทน์พระองค์เกลี้ยกล่อมพระยาพระเขมรจำนวนหนึ่งเข้าเป็นพวก แล้วแต่งทูตเชิญเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงเวียดนาม “[ครั้งนั้นพระเจ้ากรุงเวียดนามพระราชทาน] หองตั้งนามอย่างญวนแลให้ตราหองมาไว้สำหรับแผ่นดินเขมร แล้วให้องญวนไปมาเยี่ยงให้ขัดแย้งต่อกรุงเทพฯ เนื่องจาก” กับทั้งมีเรื่องไม่พอพระทัยที่กรุงเทพฯ ตั้งพระองค์สงวนเป็นสมเด็จพระมหาอุปโยราช และตั้งพระองค์อิมเป็นสมเด็จพระมหาอุปราชโดยมิได้แจ้งพระองค์ก่อน พระองค์จึง “คิดขอลดเลิกเครื่องราชบรรณาการที่เคยส่งมาทูลเกล้าฯ ถวายในกรุงเทพฯ ทุกปีอย่างแต่ก่อนนั้นเสีย คิดว่าจะไว้ตัวเป็นกลาง ต่อปีที่สามจึงจะแต่งบรรณาการไปค่านับเมืองไทยฝ่ายหนึ่ง เมืองญวนฝ่ายหนึ่งเหมือนกัน”¹³

ความที่แลจะดูไม่ไปด้วยกันในระหว่างเอกสารฝ่ายกัมพูชาและฝ่ายไทยนี้ บอกเล่าตรงกันในเรื่องหนึ่งคือ ขุนนางเขมรจำนวนหนึ่งและอาจรวมถึงพระวงศ์จำนวนหนึ่งด้วยไม่พร้อมจะรับอำนาจของสมเด็จพระอุทัย

¹¹ **ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา**, แปลโดย นายพันตรีหลวง เรืองเดชอนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์), พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร: แพร่พิทยา, 2513), หน้า 190.; และ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, **พระราชพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ฉบับตัวเขียน** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2539), หน้า 194.

¹² **ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา**, หน้า 200.

¹³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, **พงศาวดารเขมรครั้ง ร.2 เลขที่ 45/ด**.

องค์จันท์ในฐานะพระเจ้ากรุงกัมพูชา และมีเค้าไปในทางที่ว่าขุนนางและเจ้านายกลุ่มนั้นเป็นกลุ่มที่ภักดีต่อกรุงเทพฯ สมเด็จพระอุทัยองค์จันท์จึงต้องหนีไปหาไว้ ผลที่สุดคืออนุชาของสมเด็จพระอุทัยองค์จันท์ อันได้แก่ พระองค์สงวน พระองค์อิม และพระองค์ทวง¹⁴ หนีไปพึ่งกรุงเทพฯ

ราว ค.ศ.1820 ชาวเขมรจำนวนมากถูกเวียดนามเกณฑ์มาขุดคลองซึ่งได้ชื่อในภายหลังว่าคลองวินห์เต (เอกสารไทยเรียกคลองขุดใหม่) ซึ่งเป็นคลองที่เชื่อมระหว่างฮาเตียนกับกับโจดก การขุดคลองแห่งนี้เป็นการที่เต็มไปด้วยยากแค้นอย่างแสนสาหัส นำมาซึ่งการลุกฮือขึ้นต่อต้านเวียดนามของชาวเขมร แต่ก็ถูกกองทัพทหารเหวียดปราบปรามลงได้¹⁵

ไม่เพียงแต่จะต้องทนทุกข์ทรมานจากเวียดนามเท่านั้น ชาวเขมรจำนวนมากต้องทนทุกข์จากการถูกเกณฑ์กำลังคนและเสบียงโดยทัพสยามเพื่อยกไปรบกับเวียดนามอีกด้วย โดยกรุงเทพฯ ซึ่งหวังจะสถาปนาอำนาจของตนในกัมพูชาอีกครั้งได้เคลื่อนกำลังเข้าไปในกัมพูชาเมื่อ ค.ศ.1833 และยึดกรุงพนมเปญซึ่งเป็นที่ตั้งราชสำนักของสมเด็จพระอุทัยองค์จันท์ได้อย่างรวดเร็ว สมเด็จพระอุทัยองค์จันท์เสด็จหนีไปยังเวียดนาม เมื่อเวตีได้กลับในปีรุ่งขึ้น กองทัพกรุงเทพฯ ก็กวาดต้อนผู้คนถอยร่นไปยังบัตฎาบอง ทั้งซากปรักหักพังและร่างไร้ผู้คนของพนมเปญไว้เบื้องหลัง การสู้รบกันของกองทัพสยามและเวียดนามในกัมพูชาซึ่งจะยืดเยื้อไปอีกหลายปี รู้จักกันต่อมาในชื่อ อันนัมสยามยุทธ์ หรืออานามสยามยุทธ์ ก่อนที่จะยุติลงด้วยความเห็นพ้องกันของสยามและเวียดนาม และด้วยความเห็นชอบของทั้งสองฝ่าย ใน ค.ศ.1848 สมเด็จพระหริรักษ์รามอิศราธิเบติ (พระองค์ทวง) ก็ขึ้นทรงราชย์ในกรุงกัมพูชา

ในค.ศ.1856 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระเจ้ากรุงสยามมีพระราชหัตถเลขาไปถึงสมเด็จพระหริรักษ์รามอิศราธิเบติพระเจ้ากรุงกัมพูชา ความตอนหนึ่งมีว่า “แต่เมื่อยังหนุ่มๆ นั้นได้มาอยู่ในกรุงนี้ถึง 29 ปี เปนมิตรชอบกับฉันเล่นด้วยกันมาแลฉันยังเด็กอยู่”¹⁶ และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชหัตถเลขาไปยังพระนโรดมพรหมบริรักษ์และพระหริราชดนัยไกรแก้วฟ้าใน ค.ศ.1861 ก็ทรง

¹⁴ องค์สงวนและองค์อิมประสูติ ณ กรุงเทพฯ ใน ค.ศ.1794 โดยองค์สงวนนั้นเป็นอนุชาร่วมชนนีเดียวกับสมเด็จพระอุทัยราชาองค์จันท์ ส่วนองค์ทวงประสูติ ณ กัมพูชาใน ค.ศ.1796 ร่วมพระชนนีกับองค์อิม

¹⁵ เล่ากันว่าเมื่อทหารเหวียดบังคับใช้แรงงานราษฎรเขมรให้ขุดคลองวินห์เตนั้น นอกจากงานที่เต็มไปด้วยยากแค้นแสนสาหัสแล้ว ราษฎรเขมรยังถูกกระทำทารุณกรรมต่างๆ นานา ประการหนึ่งคือ เอาหัวคนเขมรมาทำเป็นก้อนเล้าสำหรับต้มน้ำซังชาให้แก่นายทหารเหวียดนาม ว่ากันด้วยว่าทหารเหวียดบังคับไม่ให้คนเขมรที่ถูกเอามาทำเป็นก้อนเล้า กระตุกกระดิกจนทำให้กาดต้มน้ำพลัดตกลงมา อันเป็นที่มาของสำนวน *ก้อม พบ แต่ อด* ซึ่งแปลว่า ทำน้ำซังชาหยก เกี่ยวกับเรื่องนี้ดูรายละเอียดใน *L'annexion du Cambodge par les vietnamiens au XIX^e siècle* (Khin Sok. *L'annexion du Cambodge par les vietnamiens au XIX^e siècle, d'après les deux poèmes du Vénérable Bâttum Baraméy Pich* (Paris: Edition You-Feng, 2002.

¹⁶ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “พระราชหัตถเลขาถึงองค์พระหริรักษ์ ณ กรุงกัมพูชา,” ใน *พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว* (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย 2521), หน้า 66.

กล่าวกล่าวแก่พระนโรดมพรหมบริรักษ์และพระหริราชดนัยไกรแก้วฟ้าซึ่งเป็นโอรสในสมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์มาองค์ทวง และต่อมาจะรับราชาภิเษกเป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชาทั้งสองพระองค์โดยลำดับว่า “จดหมายนี้ข้าพเจ้าให้มาถึงเธอทั้ง 2 ก็เป็นการนอกธรรมเนียมเหมือนกับกับลุงป้าอาว์น้าให้มาถึงหลาน เพราะเห็นแก่องค์สมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์มหาอิศราธิบดีผู้บิดา เคยรักใคร่สนิทกันมาแต่ก่อน มิใช่เป็นแต่นับถือสามัญว่าเป็นเจ้าประเทศราชเมืองขึ้นเท่านั้น”¹⁷

ความที่มานิพระราชหัตถเลขาทั้งสององค์นี้ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ในระหว่างสยามกับกัมพูชา โดยเป็นความสัมพันธ์แบบที่พระเจ้ากรุงสยามนับญาติกันกับเจ้านายกรุงกัมพูชา โดยทรงอาวูโสสูงกว่า และพระเจ้ากรุงกัมพูชาไม่ใช่เป็นเพียงแค่ “เจ้าประเทศราชเมืองขึ้น” อย่างสามัญ แต่พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็ไม่ได้อยู่ในสถานะที่เทียบเท่าพระเจ้ากรุงสยาม¹⁸ กัมพูชายังคง “เป็นเมืองน้อยขึ้นแก่เมืองไทย” และต้องส่งเครื่องบรรณาการมายังกรุงเทพฯ ปีละครั้ง¹⁹ และอำนาจในการกำหนดตัวพระทรงราชย์กรุงกัมพูชาก็เป็นของสยาม กัมพูชาจึงอยู่ในลำดับชั้นที่ต่ำกว่า ด้อยกว่า หรืออยู่ในฐานะที่เป็น “พันธมิตรและบริวารที่เชื่อฟัง”²⁰ เมื่อพระนโรดมพรหมบริรักษ์กับพระหริราชดนัยไกรแก้วฟ้ามีศุภอักษรเข้ามายังกรุงเทพฯ ก็ต้องยอมตนขออยู่ใต้ร่มพระบารมีพระเจ้ากรุงสยาม ดังว่า

พระเดชพระคุณเป็นที่ยิ่งหาที่สุดมิได้ สิ้นบุญบิดาข้าพระพุทธเจ้า ขอพระเดชพระคุณเป็นที่พึ่ง ตามแต่ทรงพระเมตตาโปรด สารพัดการทั้งปวงเหลือเกิน ผิดชอบขอทรงพระเมตตาโปรดเตือนสติ สั่งสอนบังคับบัญชาทูลบำรุงให้ได้คงเป็นข้าราชการดีจงชุนนางมุขมนตรี อาณาประชาราษฎร์ ให้ได้สุขคงเป็นค่าสำหรับพระบารมีสมภารทำราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นพระเกียรติยศ ต่อไป²¹

¹⁷ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “พระราชหัตถเลขาถึงองค์พระนโรดมแลองค์พระหริราชดนัย ณ กรุงกัมพูชา,” ใน *พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*, หน้า 77.

¹⁸ David P. Chandler, *Cambodia before the French*, p. 61.

¹⁹ “พระราชหัตถเลขาถึงองค์พระนโรดมแลองค์พระหริราชดนัย ณ กรุงกัมพูชา,” ใน *พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*, หน้า 77.

²⁰ O.W. Wolters, *History, Culture and Region in Southeast Asian Perspectives*, Revised edition (Ithaca, New York and Singapore: Southeast Asia Program, Cornell University, in cooperation with the Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 1999), p. 27.

²¹ องค์สมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ องค์พระหริราชดนัยไกรแก้วฟ้า ขอเอาพระบารมีสมภารพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทำราชการสนองพระเดชพระคุณ,” ใน *ไทยสถาปนากษัตริย์เขมร* (พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 74.

ความสัมพันธ์แบบนี้จึงเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เท่าเทียมกัน กัมพูชากับสยามจึงมีความสัมพันธ์กัน ในระบบรัฐบรรณาการ กัมพูชาในเวลานี้เป็นประเทศราชของสยาม ต้องส่งบรรณาการเพื่อแสดงความ อ่อนน้อมและยอมรับในอำนาจ²² สิ่งนี้จะเปลี่ยนไปเมื่อฝรั่งเศสเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19

จุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์แบบใหม่

ในพระราชสาส์นลงวันที่ 19 พฤษภาคม 1865 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีไปยัง สมเด็จพระเจ้านโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส ระบุว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็น “พระเจ้ากรุง รัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยา เป็นมหาราชธานีใหญ่ในพระราชอาณาจักรฝ่ายสยาม คือแผ่นดินสยามเหนือใต้ และดินแดนต่างๆ อยู่เคียงอยู่ใกล้ เป็นที่อยู่อาศัยของชนชาวประเทศมีเพศภาษาต่างๆ คือ ลาวเจียงลาวกาว และกัมพูชามลายูและกะเหรี่ยงในทิศนั้นๆ”²³ นั่นคืออ้างว่าทรงมีอำนาจเหนือกัมพูชาแม้ว่าในวันที่ 11 สิงหาคม 1863 พระนโรดมพรหมบริรักษ์แห่งกรุงกัมพูชาจะทรงลงพระนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศสซึ่งตาม มาตรา 1 ของสนธิสัญญาดังกล่าว สมเด็จพระจักรพรรดิกรุงฝรั่งเศสรับที่จะให้อารักขากัมพูชา²⁴ ซึ่ง หมายถึงกัมพูชายอมอยู่ใต้อำนาจของฝรั่งเศสแล้วก็ตาม

อย่างไรก็ดี อาจเป็นไปได้ว่าที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ้างเช่นนั้นในพระราชสาส์น เพราะการทำสัญญาดังกล่าวกระทำไปโดยที่สยามซึ่งมีอำนาจเหนือกัมพูชาในเวลานั้นไม่รับรู้ และเมื่อสยาม ทราบความเรื่องการทำสัญญาระหว่างกัมพูชากับฝรั่งเศสแล้ว สยามก็ทำสัญญาฉบับหนึ่งกับกัมพูชาใน วันที่ 1 ธันวาคมปีเดียวกันนั้นเองเพื่อยืนยันสิทธิของสยามเหนือกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 15 กรกฎาคม 1867 สยามก็ลงนามในสนธิสัญญารับรองว่าฝรั่งเศสมีอำนาจ เหนือกัมพูชาส่วนนอก ส่วนเมืองพระตะบองและเมืองนครเสียมราฐ (หรือเมืองนครวัด) หรือกัมพูชาส่วนใน

²² David P. Chandler, *Cambodia before the French: Politics in a Tributary Kingdom, 1794-1848* (Ph.D. Thesis, University of Michigan, 1973), p. 61.

²³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “พระราชสาส์นถึงสมเด็จพระเจ้านโปเลียนที่ 3 พระราชทานไปยัง ประเทศฝรั่งเศสเมื่อปีฉลู พ.ศ.2408,” ใน *พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*, หน้า 660, 669. การเน้นเป็นของผู้เขียน.

²⁴ Adhemard Leclère, *Histoire du Cambodge depuis le 1^{er} siècle de notre ère, d'après les inscriptions lapidaires, les annales chinoise et annamites et les documents européens des six derniers siècles* (Paris: Librairie Paul Geuthner, 1914), p. 464.

ยังคงเป็นประเทศราชของสยาม นอกจากนี้ยังกำหนดให้สนธิสัญญาลับสยามกับกัมพูชาสิ้นสภาพลงไปด้วยสนธิสัญญา ค.ศ.1867 นี้มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันในวันที่ 24 พฤศจิกายนปีเดียวกันนั้นเอง²⁵

นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ความเป็นเจ้าเหนือกัมพูชาของพระเจ้ากรุงสยามจึงคงเหลืออยู่แต่เพียงกัมพูชาส่วนใน หรือถ้าเรียกดินแดนส่วนนี้ด้วยจำนวนที่มาในเรื่อง แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค ก็จะเป็น ขอมแปร์ พัทธรหรือเขมรไทย และ เขมรป่าดงหรือเขมรลาว

เรื่อง แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ในราว ค.ศ.1868 หรือ ค.ศ.1869²⁶ เนื้อความในเรื่อง แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค อธิบายว่าดินแดนกัมพูชาแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

1. ขอมแปร์พัทธรหรือเขมรไทย ซึ่งหมายถึงแดนแต่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำปะดงไปจนฝั่งตะวันตกของทะเลสาบ(เขมร) มีทั้งคนไทยและเขมรออาศัยปะปนกันไป “จังหวัดขอมแปร์พัทธรนี้ ได้ตกเป็นของไทยทั้งสิ้นชาติเดียว จนเจ้านายฝ่ายเขมรหรือญวนก้าเกินเข้ามาไม่ได้เลยทั้งสิ้น ตั้งแต่เมืองปัตตบอง เมืองนครเสียมราฐ เข้ามานั้นตั้งแต่ต้นพระบรมวงศ์นี้ เมื่อปีชวด จัตวาศก จุลศักราช 1144 ตรงกับคริสต์ศักราช 1782”

2. เขมรป่าดงหรือเขมรลาว ซึ่งหมายถึงแดนส่วนเหนือของเมืองพระนครขึ้นไป (บริเวณอีสานใต้) เมืองในดินแดนแถบนี้ “เขมรกับลาวปนกัน ยังเมืองพิมายอีกเมืองหนึ่งชื่อเป็นเขมร ปราสาทร้างของเขมรก็ยังมี แต่

²⁵ Lawrence Palmer Briggs, “The Treaty of March 23, 1907 Between France and Siam and the Return of Battambang and Angkor to Cambodia,” *The Far Eastern Quarterly*, 5, 4 (August 1946): 444. และ *International Boundary Study No. 40 (Revised): Cambodia–Thailand Boundary* (Washington DC.: Office of the Geographer, Bureau of Intelligence and Research, 1966), p. 7.

²⁶ ความตอนท้ายของบทพระราชนิพนธ์เรื่อง แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค กล่าวว่า “บัดนี้ผู้ครองแผ่นดินฝ่ายไทยกับกงสุลฝรั่งเศส ปรีชาทันตกลงทำไยยอมกันแล้ว ว่าให้เมืองเขมรซึ่งเป็นส่วนที่ 3 ที่ 4 ออกชื่อมานั้นอยู่ในทำนุบำรุงของฝรั่งเศส” แผ่นดินเขมรส่วนที่ 3 ที่ 4 ก็คือ ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบเขมรและเขมรใต้คือตั้งแต่พนมเปญลงไป (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค,” ใน **ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมวดวรรณคดีและหมวดโบราณคดี และประชุมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ภาคปิกินกะ** (กรุงเทพฯ: พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสนั่น สุมิตร ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 14 มีนาคม พุทธศักราช 2541, 2541), หน้า 185-186.) ที่ว่าไทยและฝรั่งเศสได้ปรึกษากันนั้นตรงกับกรบันทึกในเขตแดนใน ค.ศ.1868 ระหว่างไทยกับกัมพูชาซึ่งในเวลานั้นยอมอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศสแล้ว เท่ากับว่ามีพระราชนิพนธ์เรื่อง แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค ไม่นานปลาย ค.ศ.1868 ก็ใน ค.ศ.1869

ต้นฉบับหนังสือเรื่องนี้เป็นสมุดไทยดำ เล้นรงค์ เดิมจะเก็บรักษาไว้ที่ใดไม่ปรากฏ แต่ต่อมาฉบับตกมาอยู่ที่กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค,” หน้า 154.) พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในประชุมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ภาคปิกินกะ ภาค 1 โดยเป็นการพิมพ์พระราชทานในงานพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ ณ พระเมรุท้องสนามหลวง พ.ศ.2493 และมีการพิมพ์เผยแพร่หลังจากนั้นอีกหลายครั้ง.

บัดนี้เป็นแต่เมืองลาวกับไทยอยู่ ไม่มีเขมรเลย ก็เมืองเขมรป่าดงหรือเขมรลาวนี้เป็นของไทยชาติที่เดียวมานานแล้ว”

3. เขมรใหญ่หรือเขมรละแวก ซึ่งหมายถึงคือปากตะวันออกของทะเลสาบเขมร รวมถึงแดนแถบเหนือและใต้ของทะเลสาบด้วย คนส่วนใหญ่เป็นเขมรมีเจ้าเขมรปกครอง แดนส่วนนี้บางสมัยขึ้นไทย บางสมัยขึ้นเวียดนาม (ต้นฉบับใช้คำว่า ญวน – ผู้เขียน) บางสมัยก็ไม่ขึ้นทั้งไทยและเวียดนาม

4. เขมรญวนหรือเขมรใต้หรือเขมรจาม ซึ่งหมายถึงแผ่นดินเขมรแต่เมืองพนมเปญลงไปจนสุดแหลมคนในดินแดนส่วนนี้มีทั้งเขมร ญวน จาม อาศัยอยู่ แดนส่วนนี้จะเป็นของเขมรเท่าใด ของเวียดนามเท่าใด ไม่ทราบชัด²⁷

จะเป็นว่าเรื่อง แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค นี้นับถือสืบเนื่องกันมาแต่โบราณตามที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ้างถึง²⁸ หรือจะเป็นเรื่องที่เพิ่งจะนับถือกันในเวลานั้นก็ตาม แต่พระราชนิพนธ์ครั้งนี้เกิดขึ้นหลังจากการเสียดินแดนใน ค.ศ.1867 ไม่นาน และถ้าว่าตามเรื่อง แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค ดินแดนที่เสียไปนั้นก็จัดว่าเป็นเขมรละแวกและเขมรญวนซึ่งเคยขึ้นทั้งเวียดนามและสยาม อีกทั้งคนส่วนใหญ่เป็นเขมรและชาติอื่นที่ไม่ใช่ไทย ขณะที่ขอมแปรพักตร์หรือเขมรไทย และเขมรป่าดงหรือเขมรลาว ซึ่ง “เป็นของไทยทั้งสิ้นชาติที่เดียว” “เป็นของไทยชาติที่เดียวมานานแล้ว” และมีคนไทยอาศัยอยู่ปะปนกับเขมรและลาวนั้นยังคงเป็นดินแดนของสยามอยู่ เท่ากับ แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค บอกว่าสยามไม่ได้เสียดินแดนไปใน ค.ศ. 1867 เพราะดินแดนเหล่านั้นไม่เคยเป็นของสยามอย่างแน่ชัดมาแต่เดิม

ลูถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามก็ทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศส 2 ฉบับ ใน ค.ศ.1904 และ ค.ศ.1907 อันจะมีผลถึงอำนาจของสยามเหนือดินแดนเขมรป่าดงหรือเขมรลาว และขอมแปรพักตร์หรือเขมรไทยโดยลำดับ

ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 1904 มีการลงนามในอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ตามอนุสัญญาฉบับนี้สยามสละสิทธิเหนือดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงอันได้แก่ หลวงพระบางส่วนที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงกับทั้ง มลูปรี (เอกสารฝ่ายไทยเรียก มลูปรี บ้าง มโนไพร บ้าง – ผู้เขียน), โตนเลอปปี และจำปาสักซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับเมืองปากเซให้แก่ฝรั่งเศส²⁹ มลูปรีและโตนเลอปปีก็คือดินแดนเขมรป่าดงหรือเขมรลาว และในวันที่ 23

²⁷ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค,” หน้า 184-187.

²⁸ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค,” หน้า 184.

²⁹ “หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศสซึ่งได้ลงชื่อกันที่กรุงปารีส ณ วันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ.122,” ใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสาร “ลับที่สุด” ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), หน้า 214-220.

คราวนั้นฝรั่งเศสแบ่งเอามลูปรีมาขึ้นกับกัมพูชาซึ่งอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส กับทั้งยกเอา สติงแตง (เอกสารฝ่ายไทยเรียก สติงแตง, เชียงแตง – ผู้เขียน) ซึ่งเป็นดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่ฝรั่งเศสได้มาใน ค.ศ.1893 มาขึ้นกับกัมพูชาอีกด้วย

มีนาคม 1907 สยามก็ลงนามในสนธิสัญญาอีกฉบับหนึ่งกับฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ ใจความสำคัญของสนธิสัญญาดังกล่าวคือ สยามสละสิทธิเหนือดินแดนซึ่งสยามจัดการปกครองในรูปมณฑลบูรพา, ซึ่งก็คือดินแดนขอมแปรพักตร์หรือเขมรไทย, ให้แก่กัมพูชาซึ่งอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส แลกกับการที่สยามได้ด่านซ้าย ตราด และเกาะจำนวนหนึ่งในอ่าวไทยซึ่งฝรั่งเศสยึดไว้กลับมาอยู่ในปกครอง³⁰ โดยที่การลงนามในสนธิสัญญา ค.ศ.1907 เกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการเจรจาต่อรองในระยะเวลาสั้นๆ³¹ ซึ่งอาจหมายความว่าความไม่พยายามของสยามที่จะรักษาดินแดนขอมแปรพักตร์หรือเขมรไทยเอาไว้เมื่อเปรียบกับการสละสิทธิเหนือดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงใน ค.ศ.1893 (ร.ศ.112) อันเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงกับประหลาดและมีพระราชหัตถเลขา “ขอลาตาย”³²

การกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างกัมพูชาในอารักขาของฝรั่งเศสกับสยามซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่ใน ค.ศ.1867 นี้เป็นจุดเริ่มต้นของข้อตกลงเกี่ยวกับอำนาจเหนือดินแดนของกัมพูชาและสยามในความหมายอย่างใหม่³³ รวมถึงเป็นจุดเริ่มต้นของรูปแบบใหม่ในความสัมพันธ์ของกัมพูชาและสยาม

เส้นเขตแดนที่ถูกขีดขึ้นระหว่างกัมพูชาในอารักขาของฝรั่งเศสกับสยามใน ค.ศ.1867 และที่ถูกขีดอีกหลายครั้งหลังจากนั้น, ก่อนที่ถึงตัวใน ค.ศ.1907 เป็นการกำหนดองค์อธิปัตย์ที่มีความเสมอกัน อย่างน้อยก็ในทางทฤษฎี กัมพูชาจึงพ้นจากความเป็น “พันธมิตรและบริวารที่เชื่อฟัง” ของสยามไปอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสซึ่งมีฐานะเป็นองค์อธิปัตย์ในกัมพูชา ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกัมพูชากับสยามจึงเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในกัมพูชา และภายหลังการสิ้นสุดของการปกครองอาณานิคมฝรั่งเศส กัมพูชา ก็จะเป็นผู้รับ “มรดกเส้นเขตแดนเหล่านั้น (มาเป็นของตน)”³⁴ รวมถึงอำนาจอธิปไตยเหนือ

(ลีลา อีระวิทย์, *บึงสาอะตามลาว แห่งภูพาน* 1946, พิมพ์ที่ 3 (กรุงเทพฯ: ชลประทานหลวง 2001), หน้า 168, 228-235. และ ฐิติ ภัท, *บุรุษลัทธิสาธุการ* ภาค 2 (กรุงเทพฯ: (n.p.), 1974), หน้าที่ 181.)

³⁰ “หนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับประเทศฝรั่งเศสแห่งทวีปยุโรป,” ใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *เอกสาร “ลับที่สุด” ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551*, หน้า 211-224. และ “สัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 125,” ใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *เอกสาร “ลับที่สุด” ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551*, หน้า 225-226.

³¹ P.R.V. Prescott, *A Study of the Delineation of the Thai-Cambodian Boundary* (Office of National Assessments, Canberra), p. 15. Cited in John Tully, *Cambodia Under the Tricolour: King Sisowath and the ‘Mission Civilisatrice’ 1904-1927* (Victoria: Monash Asia Institute, Monash University, 1996), p. 94.

³² จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับกระทรวง-มหาดไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2527), หน้า 475.

³³ Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: a history of the geo-body of a nation* (Chiang Mai: Silkworm Book, 1998), fn.50 p. 94.

³⁴ Nicholas Tarling, *Nations and States in Southeast Asia* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), p. 55.

ดินแดนที่เส้นเขตแดนนั้นวงรอบเอาไว้ด้วย นั้นหมายความว่ากัมพูชาอยู่ในสถานะรัฐอธิปไตยเสมอกันกับสยาม/ไทย

สยามกับกัมพูชาของฝรั่งเศส, ค.ศ.1907–1940

ข้าพระพุทธเจ้ามีนายแต่เพียงคนเดียว ขอกลับบ้านเดิม

พระยาศทรรณนรินทร์ (ชุ่ม อภัยวงศ์)

[พระยาศทรรณนรินทร์] นำลูกเมียและสมบัติทองเพชรหลายร้อยเล่มเกวียนไปเมืองเสียม

แจกลูกหลานนอนกินจ่ายสบายมาถึงทุกวันนี้ ฯ

โตจ ฅวง

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) และสยามกับกัมพูชาของฝรั่งเศส

ก่อนการสละสิทธิ์ของสยามเหนือดินแดนขอมแปร์พักตร์ใน ค.ศ.1907 นั้น สยามจัดการปกครองดินแดนดังกล่าวในรูปของมณฑล โดยใน ค.ศ.1896 ราชการสยามรวมเมืองพระตะบอง เสียมราชบุรี ศรีโสภณ และพนมสทตั้งเป็นมณฑลเขมร และเมื่อถึง ค.ศ.1899 ก็เปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลตะวันออก และเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลบูรพาใน ค.ศ.1900³⁵ โดยราชการสยามส่งพระยาศกดาภิเดชวรฤทธิ์ (ตัน) ไปเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรก³⁶ ตั้งกองบัญชาการมณฑลอยู่ที่เมืองศรีโสภณ³⁷ แต่ข้าหลวงซึ่งได้รับแต่งตั้งมาจากศูนย์กลางอำนาจสยามที่กรุงเทพฯ ก็ไม่สามารถปกครองได้ การตั้งปวงต้องส่งผ่านพระยาศทรรณนรินทร์ (ชุ่ม) ผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบอง เมื่อพระยาศกดาภิเดชวรฤทธิ์ถึงแก่กรรม กรุงเทพฯ ก็ตั้งพระยาศทรรณนรินทร์ เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลบูรพาใน ค.ศ.1902³⁸

พระยาศทรรณนรินทร์สืบตระกูลมาจากเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (แบน) ขุนนางเขมรผู้มีบทบาทสำคัญในราชการงานเมืองของราชสำนักอุดงค์ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักกรุงเทพฯ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยเมื่อครั้งเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบน เป็นที่พระยายมราชนั้นได้เคยโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเมื่อครั้งยังเป็นเจ้าพระยาจักรีไป

³⁵ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “รัชกาลที่ 5 กับฝรั่งเศสและกัมพูชา,” ใน *รัชกาลที่ 5: สยามกับอุษาคเนย์และชมพูทวีป* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโดยใต้ประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2547), หน้า 479.

³⁶ “ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12 (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 15-18)* (พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2507), หน้า 137-138.

³⁷ “ประวัติสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์* (กรุงเทพฯ: ทีซีซี พรินติ้ง, 2549), หน้า 32.

³⁸ “ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 138. และ “ประวัติสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 37.

ราชการสงครามในกัมพูชาเมื่อค.ศ.1781 และได้รับมอบหมายให้อยู่จัดการราชการในกรุงกัมพูชาใน ค.ศ. 1783 หลังจากเกิดความขัดแย้งและแย่งชิงอำนาจกันในกัมพูชา พระยายมราชแบนก็นำพระองค์เองกับทั้งพระพี่น้องและออกญาภูลาไหม (ปก) ซึ่งเป็นบิดาเลี้ยงพระองค์เองเข้ามายังกรุงเทพฯ หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็โปรดให้พระยายมราชแบนออกไประงับความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในกรุงกัมพูชา³⁹

ใน ค.ศ.1794 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็โปรดให้พระองค์เองออกไปครองกรุงกัมพูชา และให้ออกญาภูลาไหมปกครองไปช่วยราชการในกรุงกัมพูชาด้วย ภูลาไหมปกนี้ต่อมาจะได้เป็นที่ฟ้าทะเลหะ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยังทรงขอ “แขวงเมืองปัตตบองเมืองนครวัด ตัดพระราชทานให้อยู่ในอำนาจของพระยายมราชแบนซึ่งโปรดให้เป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศรอยู่ครอบครองแลยกมาขึ้นแก่กรุงเทพมหานครทีเดียว”⁴⁰

³⁹ ฐิต บุญ, *บทสัมภาษณ์นายพลเอกยุทธศาสตร์*, บทสัมภาษณ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: Cedoreck, 1994), ๕๖-๖๒ และ “ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 124-125.

พงศาวดารไทยว่าออกญาภูลาไหมปกเป็นพระพี่เลี้ยงสมเด็จพระนารายณ์รามาองค์เอง

⁴⁰ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “เรื่องดินแดนเขมร,” หน้า 9.; *ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา*, หน้า 179.; เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, *พระราชพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1*, หน้า 152-153.; และ “ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 125.

เอกสารฝ่ายกัมพูชาอย่าง *พงศาวดารฉบับพันวิตรัตน์* (แต่งชำระใน ค.ศ.1878) กล่าวถึงเหตุการณ์คราวนั้นไว้แต่เพียงว่า “ส่วนเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (เจ้าฟ้าทะเลหะ) นั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแต่งให้เลื่อนตำแหน่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่ แล้วให้กลับไปว่าราชการอยู่ ณ เมืองพระตะบอง มีเมืองเสียมราฐเป็นเมืองขึ้น” (*ราช-พงษาวดารกรุงกัมพูชา*, หน้า 179. บุคคลซึ่งเอกสารฝ่ายกัมพูชาออกชื่อที่ว่า เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (เจ้าฟ้าทะเลหะ) ก็คือ เจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบน)

ตกมาในสมัยหลังเอกสารหลายฉบับเล่าเหตุการณ์นี้ไว้เช่นกันแต่เริ่มแปลกกันไปในเรื่องละเอียดและความจะเริ่มพิสดารขึ้น เช่นใน *เอกสารมหาบุรุษเขมร* (เรียบเรียงและพิมพ์ใน ค.ศ.1969) ที่เล่าความตอนนี้อย่างที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกส่งทูตมาขอเมือง ฝ่ายกัมพูชาไม่ยอมถวาย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็มีพระราชสาธยายขอเมืองอีกหน สมเด็จพระนารายณ์รามาองค์เองพระองค์ก็ประชุมปรึกษากับพระยาพระเขมร พระยาพระเขมรทั้งนั้นกราบทูลว่า “ถ้าเสด็จเยี่ยมเขาขอ ควรแต่ถวาย จะไม่ถวายไม่ควร เพราะเขามีคุณเหนือเรา อย่างหนึ่งพระราชวงษานุวงศ์ที่อยู่เมืองเขาก็มากองค์ ข้างเจ้าพญาอภัยภูเบศร แบน, ยมราชกัน ทั้งสองนายนั้นคิดแต่แย่งเสียมให้เกิดเหตุอีกไม่หยุด, เรื่องนี้ควรเราถวายเขตทั้งนี้แก่เสด็จเสียมเฉพาะแผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเถิด ถึงสิ้นแผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าเมื่อใด เราต้องขอเอาคืนมา” ๙ ทรงพระสดับกัลยพร้อม แล้วตรัสสั่งมนตรีข้าราชการให้แต่งพระศุภอักษรถวายตอบไปยังเสด็จเสียม ๙ ความว่า “พระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีพร้อมถวายเขตทั้งนี้ให้ขึ้นต่อกรุงเทพฯ แต่เฉพาะสิ้นแผ่นดินพระพุทธเจ้าอยู่หัวเป็นพระวรวงษบิดาแต่เท่านั้น ถ้าสุดแผ่นดินในพระวรวงษบิดาเวลาใด ขมูมจะขอเขตทั้งนี้คืนมาอยู่ในแผ่นดินกรุงกัมพูชาดุจเดิม” ๙ (*หริศ สุธ,* *เอกสารมหาบุรุษเขมร ภาคที่ 6* (กรุงเทพฯ: [n.p.], 2000), ๕๖-๖๒.) นั่นคือชาวเขมรในทศวรรษที่ 1960 ระบุว่าพระเจ้ากรุงกัมพูชาถวายพระตะบองและเสียมราฐเฉพาะองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเพื่อทรงยึด ไม่ใช่ยกให้ เท่ากับว่า

เจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบนจะปกครองเมืองพระตะบองมาจนถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ.1809 ท่าน ผู้นี้เป็นต้นสกุลอภัยวงศ์⁴¹ ลูกหลานของเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบนจะทำราชการทั้งในเมืองพระตะบองและในกรุงสยามสืบมา

ในพระตะบองนั้น อภัยวงศ์จะมีฐานะเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองสืบจากเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบนอีก 4 คน คือ พระยาอภัยภูเบศร (รศ) บุตรชายคนโตของเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบน เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองคนที่ 3 (ค.ศ.1814–1827) พระยาอภัยภูเบศร (นอง) บุตรเขยของเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบน เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองคนที่ 6 (ค.ศ. 1847–1860) เจ้าพระยาคทาทรธรณินทร์ (เยี่ย) บุตรชายคนโตของพระยาอภัยภูเบศรนอง เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองคนที่ 7 (ค.ศ.1864–1892)⁴² และใน ค.ศ.1892 พระยาคทาทรธรมุขก็รับสืบตำแหน่งผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองต่อจากเจ้าพระยาคทาทรธรณินทร์เยี่ยผู้บิดา นับเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองคนที่ 8 พระยาคทาทรธรมุขดำรงตำแหน่งดังกล่าวมาจน ค.ศ.1902 ก็เปลี่ยนฐานะเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลบูรพา

ดินแดนทั้งนั้นไม่สามารถเป็นมรดกตกทอดไปยังพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือพระเจ้ากรุงสยามพระองค์อื่นๆ ได้

⁴¹ ใบพระราชทานนามสกุลที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้แก่เจ้าพระยาอภัยภูเบศรธรมุข ลำดับสายสกุลอภัยวงศ์ไว้ว่า “เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ธรมุข) ผู้ช่วยสมุหพระราชมนเฑียร กระทรวงวัง ทวดชื่อเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (แบน) ปู่ชื่อพระยาอภัยภูเบศร (นอง) บิดาชื่อเจ้าพระยาคทาทรธรณินทร์ (เยี่ย)” (*อักษรานุกรมนามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2544), หน้า 612. และดู *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 7.)

⁴² “ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 123-137, 138-148. และ *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 19-29.

พระยาอภัยภูเบศรนองซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองคนที่ 6 นี้มีชื่อตัวหลายชื่อ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงออกชื่อว่า นอง (“ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 121.) ส่วนเจ้าพระยาคทาทรธรณินทร์ (เยี่ย) ซึ่งเป็นผู้เรียบเรียงพงศาวดารเมืองพระตะบองออกชื่อว่า ม่วงบ้าง นองบ้าง (“ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 133, 143.) ส่วนในหนังสือ *สกุลอภัยวงศ์* กล่าวว่าชื่อตัวอีกชื่อหนึ่งของพระยาอภัยภูเบศรผู้นี้คือ ฟอง (*สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 27.) และเจ้าพระยาคทาทรธรณินทร์ (เยี่ย) ได้ลำดับสายสกุลของพระยาอภัยภูเบศรนองผู้บิดาไว้ว่า เป็นบุตรเขยของเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบน (*สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 142, 143.) นี่คงจะเป็นคำมูลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวลำดับสายสกุลของเจ้าพระยาอภัยภูเบศรธรมุข ลำดับสายสกุลอภัยวงศ์ไว้ว่า “ทวดชื่อเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (แบน) ปู่ชื่อพระยาอภัยภูเบศร (นอง) บิดาชื่อเจ้าพระยาคทาทรธรณินทร์ (เยี่ย)” และเป็นที่นับถือกันสืบมาในสกุลอภัยวงศ์ว่า ต้นสกุลคือเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบน

เอกสารฝ่ายกัมพูชากล่าวว่าเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบนนั้นมีฐานะเป็น *เสด็จตรัญ* ไม่ฟังคำสั่ง พระเจ้ากรุงกัมพูชาและส่งส่วยสาอากรให้กรุงเทพฯ⁴³ *เสด็จตรัญ* มีความหมายว่าเป็นตำแหน่งขุนนางแต่โบราณ เป็นแม่ทัพใหญ่เรียกว่าเสด็จศึก มีอำนาจฆ่าคนได้⁴⁴ หรืออาจเรียกได้ว่าอภัยวงศ์ปกครอง พระตะบองอย่าง *เจ้าประเทศราช* โดยชาวบ้านชาวเมืองเรียกผู้ปกครองของเขาว่า *ท้าวเจ้า*⁴⁵

นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 4 ของไทยซึ่งเกิดที่เมืองพระตะบองใน ค.ศ.1902 และเป็นบุตรชายของพระยาศุภชลาศัยมเหสีเจ้าเมืองสยามสละสิทธิเหนือมณฑลบูรพาใน ค.ศ.1907 นั้น “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ก็ทรงรับสั่งเรียกเข้ามาถามว่า ว่าไง เจ้าคุณศุภชลาศัย (เวลานั้นยังเป็นพระยาศุภชลาศัยอยู่) จะอยู่ทางไหนหรือจะคิดอย่างไร แต่เจ้าคุณพ่อของผมได้กราบบังคมทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ามีนายแต่เพียงคนเดียว ขอกลับบ้านเดิม”⁴⁶ และเล่าไว้อย่างมีสีสันในอีกที่หนึ่งว่า “ท่านบิดาของกระผมได้เป็นผู้เชิญธงไทยกลับสู่ประเทศไทยด้วยอาการน้ำตานองหน้า”⁴⁷

ในการนี้ฝรั่งเศสตกลงที่จะจ่ายเบี้ยหวัดแก่พระยาศุภชลาศัยเป็นค่าชดเชยสิทธิในการสืบตำแหน่งผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองเป็นจำนวนเงิน 60,000 เปียสเตอร์ต่อปี⁴⁸ ในเวลาที่พระยาศุภชลาศัยเดินทางเข้ามาในเมืองไทยเมื่อเดือนเมษายน 1907 นั้น เอริก ไฮเดนฟาเดน (Erik Seidenfaden) ชาวเดนมาร์กซึ่งเข้ามารับราชการเป็นตำรวจในกรุงสยามและได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อารักขาขบวนของพระยาศุภชลาศัย บันทึกลงไว้ว่าขบวนประกอบด้วยเกวียน 1,350 เล่ม ช้าง 37 เชือก คนในขบวน 1,400 – 1,500 คน และชาวเขมรซึ่งติดตามมาอีกราว 4,800 คน⁴⁹ พร้อมทั้งเงินจากคลังอีกราว 2 ล้านเปียสเตอร์ หรือราว 5 ล้านฟรังก์⁵⁰ ขนาดอัน

⁴³ ลูธ ฌูว์, *กัลป์บัสสมัยลพบุรี*, igit 16.

⁴⁴ *รตธสุภราชยุพ* 2 พ.ศ. 248, *พระยาอภัยภูเบศร* 5 (กรุงธนบุรี: ฤทธิสารบรรณกิจ, 1968), igit 1438.

⁴⁵ ลูธ ฌูว์, *กัลป์บัสสมัยลพบุรี*, igit 180.

⁴⁶ พันตรีควง อภัยวงศ์, “ชีวิตของข้าพเจ้า โดย พันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์* (พระนคร: ไทยซัมพันธ์, 2511), หน้า 110.

⁴⁷ “เรื่องราวของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 52.

⁴⁸ John Tully, *Cambodia Under the Tricolour*, p. 115.

⁴⁹ Erik Seidenfaden, *Set Kongelige Siameiske Provinsgendarmen og dets danske Officerer* (Copenhagen: Poul Kristensens Forlag, 1999), p. 80. ขอขอบคุณ Søren Ivarsson สำหรับการแนะนำและกรุณาแปลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขบวนของพระยาศุภชลาศัย ซึ่งปรากฏในบันทึกเรื่อง *Set Kongelige Siameiske Provinsgendarmen og dets danske Officerer* ของไฮเดนฟาเดน

หลักฐานอีกชิ้นหนึ่งกล่าวว่าในขบวนของพระยาศุภชลาศัยนั้นประกอบด้วยเกวียน 1,000 เล่ม ช้าง 36 เชือก ม้า 50 ตัว และคนอีกหลายพันคน (Archives de la Ministère des Affaires Étrangères (QUAI D'ORSAY - QO), Paris. French Ministre à Bangkok à Quai d'Orsay, 15 Mai 1907. Cited in John Tully, *Cambodia Under the Tricolour*, p. 116.)

ใหญ่โตของขบวนและทรัพย์สินจำนวนมากที่พระยาคทาธรห่มขนมาด้วยนั้น ก็ด้วยอาญาสิทธิ์ที่มีอยู่อย่างเด็ดขาดของท่านเจ้าในพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์อย่างพระตะบอง⁵¹ และด้วยเหตุว่า “พระยาคทาธรห่มขนที่ห่มไม่สมัครไปอยู่กับต่างประเทศ ขออพยพเข้ามาเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ในพระราชอาณาจักร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์” ในเดือนพฤศจิกายน 1907 นั้นเอง⁵²

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ห่มเข้ามาปลูกตึกเป็นที่พักอาศัยในกรุงเทพฯ ต่อมาได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองปราจีนบุรีอีกแห่งหนึ่ง⁵³ ส่วนชาวเขมรซึ่งติดตามมาราว 4,800 คนนั้น 2,800 คน ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่โคราชและแถบอีสาน อีก 2,000 คน ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปราจีนบุรีและจันทบุรี⁵⁴

เมื่อ โตจ ฌวง เขียนหนังสือเรื่อง *บทกวีของสมัยท่านเจ้า* (พิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1974) ได้กล่าวถึงการอพยพเข้ามาในสยามของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ห่มด้วยน้ำเสียงในเชิงกล่าวหาว่า

[พระยาคทาธรฯ] นำลูกเมียและสมบัติของเพชรหลายร้อยเล่มเกวียนไปเมืองเสียม
แจกถูกหลานนอนกินจ่ายสบายมาถึงทุกวันนี้ ๕ คุณตาทุก เมียน อยู่ภูมิปลัด ได้ยื่นดูขบวน
เดินทางออกไปปราจีนของท่านเจ้า ซึ่งมีเกวียนเทียมโค เกวียนเทียมกระบือ ช้าง นักรบ ๕
ประชากราษฎรที่ใดเขลา ก็ตามท่านเจ้าไปเป็นจำนวนมาก ๕ ท่านเจ้าไม่ได้ทำนุบำรุงคน
ทั้งหมดนั้น ๕ คนทั้งหมดนั้นต้องยากจนขึ้นแค้นแสนเข็ญลง จึงกลับคืนมาบ้าน⁵⁵

⁵⁰ De la Brosse, “La territoire de Battambang. Aperçus politiques,” *RI*, deuxième semestre 1907, p.

1154. Cited in John Tully, *Cambodia Under the Tricolour*, p. 117.

⁵¹ John Tully, *Cambodia Under the Tricolour*, pp. 87-88. และดู Puangthong Rungswasdisab, “Siam and the Contest for Control the Trans-Mekong Trading Network from the Late Eighteenth to the Mid-Nineteenth Centuries,” in Nola Cooke and Li Tana (eds.), *Water Frontier: Commerce and the Chinese in the Lower Mekong Region, 1750–1880* (Singapore: Singapore University Press, 2004), pp. 101-118.

⁵² “ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 138. และ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ, 2542), หน้า 129.

⁵³ “ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง,” ใน *ประชุมพงศาวดารเล่ม 12*, หน้า 138. และ *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 44.

⁵⁴ Erik Seidenfaden, *Set Kongelige Siameiske Provinsgendarmen og dets danske Officerer*, p. 80.

ขอขอบคุณ Søren Ivarsson สำหรับการแนะนำและกรุณาแปลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขบวนของพระยาคทาธรฯ ซึ่งปรากฏในบันทึกเรื่อง *Set Kongelige Siameiske Provinsgendarmen og dets danske Officerer* ของไซเดนฟาเดน

⁵⁵ ฐิต ฌวง, *บทกวีสมัยสยามยุคเขมร*, igit 190-191.

ต่างจาก นายพุดซ้อน ชาวเขมรซึ่งเป็นมัคคุเทศก์ให้แก่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในเวลาที่คึกฤทธิ์เดินทางไป กัมพูชาในปลาย ค.ศ.1952 ต่อดัน ค.ศ.1953 ซึ่งกล่าวถึงท่านเจ้าของ โตจ ฌวง ซึ่ง “ไม่ได้ทำนุบำรุงคนทั้งหมด นั้น” ไว้ว่า “ไม่มีใครที่เินงามเท่าท่านอีกแล้ว....รูปร่างสง่าผ่าเผยสมกับตำแหน่งฐานะ หน้าตาผิวพรรณก็งาม นึก นวดก็งาม”⁵⁶

คุณตาทุก เมียน ของ โตจ ฌวง และนายพุดซ้อนของคึกฤทธิ์จึงมีทัศนคติต่อเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ชุ่ม ไปคนละทาง อาจเป็นได้ว่าทัศนคติที่ต่างกันไปแม้จะเป็นทัศนคติของคนเขมรเหมือนกันก็เพราะคนเล่าต่างกัน และยืนอยู่กับคนละฝั่ง คนหนึ่งเป็นเขมร คนหนึ่งเป็นไทย นอกจากนี้ยังเล่าในช่วงเวลาที่ต่างกัน

ความไม่ลงกันของทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคลต่างๆ นี่เป็นสิ่งที่เห็นได้ตลอดในงานชิ้นนี้ และไม่เพียงแต่เท่านั้น บุคคลหนึ่งๆ อาจมีความคิดอ่าน ทัศนคติ ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ ต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา

ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับกัมพูชาของฝรั่งเศส, ค.ศ.1907 – ทศวรรษที่1930

นับแต่ ค.ศ.1907 ไปกระทั่งทศวรรษที่ 1930 นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาซึ่งอยู่ในอารักขาของ ฝรั่งเศสและสยามดำเนินไปด้วยความราบรื่นเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีเหตุการณ์หรือประเด็นอันส่งผลให้เกิดความไม่ ราบรื่นของความสัมพันธ์อยู่บ้างใน 3 กรณีคือ กรณีการต่อต้านฝรั่งเศสในกัมพูชาหลังจากที่สยามส่งมอบดินแดน ตามสนธิสัญญา ค.ศ.1907 กรณีอันสัมพันธ์กับพระองค์มัจจะโรดมยุคนธรซึ่งลี้ภัยอยู่ในสยาม และการต่อต้าน ฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นในทศวรรษที่ 1930 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติสยามค.ศ.1932

กรณีที่หนึ่งคือการที่ชาวเขมรในพระตะบองลุกฮือขึ้นต่อต้านราชการอาณานิคมฝรั่งเศส เหตุการณ์นี้ เกิดขึ้นหลังจากที่ฝรั่งเศสเข้าครอบครองดินแดนดังกล่าวที่ได้รับมอบจากสยามในวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.1907 ข้าหลวงใหญ่แห่งกัมพูชา (Résident supérieur du Cambodge) ลงความเห็นว่าการเคลื่อนไหวต่อต้าน ฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นนี้ดำเนินการในดินแดนของสยาม รูปแบบของการต่อต้านมีทั้งการปล้น การบุกยึด และ ทำลายสถานที่ราชการ การต่อต้านฝรั่งเศสเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไปจนถึงต้นทศวรรษที่ 1910 ฝรั่งเศสจัดการ กับสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ด้วยการใช้กำลังเข้าปราบปรามและการเจรจาขอความร่วมมือจากรัฐบาลสยามที่กรุงเทพฯ⁵⁷ ซึ่งรัฐบาลสยามก็ให้ความร่วมมือแก่ราชการอาณานิคมฝรั่งเศสโดยดี

⁵⁶ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *ถกเขมร* (พระนคร: ชัยฤทธิ์, 2496).

⁵⁷ John Tully, *Cambodia Under the Tricolour*, pp. 117-131. และ Alain Forest, *Le Cambodge et la colonisation Française: histoire d'une colonisation sans heurts (1897-1920)* (Paris: L'Harmattan, 1980), pp. 389-395.

การต่อต้านฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นหลังจากที่สยามลงสิทธิเหนือมณฑลบูรพาใน ค.ศ.1907 เป็นการตอบโต้ของระบอบเก่าที่มีเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ชุมเป็นตัวแทน แต่ท่านเจ้าผู้สืบทอดอำนาจเหนือผู้คนชายหญิงในเมืองพระตะบองมาจากบรรพบุรุษต้องเผชิญกับกองทหารฝรั่งเศสโดยลำพัง ปราศจากความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากสยามซึ่งมีอำนาจเหนือแดนประเทศราชแห่งนี้มาแต่เดิม ด้วยเพราะชนชั้นปกครองของสยามในเวลานั้นก็ยอมรับการลากเส้นแบ่งแดนและแสดงอำนาจของตนอยู่แต่ภายในขอบเขตนั้น ชนชั้นปกครองเหล่านั้นก็ตระหนักดีว่าการยอมรับสภาพเช่นนี้ต่างหากที่จะทำให้พวกตนสามารถคงสิทธิอำนาจและรักษาสถานะเดิมไว้ได้อย่างมั่นคง การอยู่ร่วมกับฝรั่งเศสอย่างสันติจึงเป็นสิ่งพึงปรารถนามากกว่าให้การสนับสนุนแก่ท่านเจ้าในการต่อต้านฝรั่งเศส

กรณีที่สองสัมพันธ์กับพระองค์มัจฉะโรดมยูนธร (ค.ศ.1860–1934) ซึ่งเป็นโอรสองค์โตในพระบาทนโรดมใน ค.ศ.1900 พระบาทนโรดมโปรดให้เดินทางไปฝรั่งเศสเพื่อร่วมเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบวันสถาปนาสาธารณรัฐฝรั่งเศสและทรงได้รับมอบหมายให้ประจำการปกครองของราชอาณาจักรอาณานิคมฝรั่งเศสในกัมพูชา⁵⁸ ซึ่งสร้างความขุ่นเคืองใจให้แก่ราชการฝรั่งเศส ผลก็คือพระองค์มัจฉะโรดมยูนธรไม่สามารถเสด็จกลับกัมพูชาได้จึงทรงลี้ภัยไปที่สิงคโปร์ ใน ค.ศ.1902 พระองค์มัจฉะโรดมยูนธรรักเดินทางเข้ามาพำนักในสยาม จวบจนสิ้นพระชนม์ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 1934⁵⁹ งานออกเมรุมีขึ้น ณ วัดมกุฏกษัตริยารามใน ค.ศ.1935⁶⁰

พระองค์มัจฉะโรดมยูนธรเป็นที่สงสัยของราชการอาณานิคมฝรั่งเศสว่าทรงเข้าไปมีส่วนร่วมกับความเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นในกัมพูชา⁶¹ ทั้งนี้มาจากฐานะโอรสองค์โตในพระบาทนโรดมที่ทำให้พระองค์สามารถอ้างสิทธิในราชบัลลังก์กรุงกัมพูชา และมาจากความสัมพันธ์ที่ดีที่ทรงมีกับภิกษุสงฆ์ทั้งในสยามและกัมพูชา

กรุงเทพฯ นั้น เป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาที่สำคัญของภิกษุจากกัมพูชาและลาวมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่องมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 การจัดระบบการศึกษาของคณะสงฆ์สยามขึ้น

⁵⁸ C'était l'Exposition Universelle. Voir Hess J. Hess, *L'affaire Yukanthor: Les dessous d'un protectorat* (Paris: Felix, 1900). Cited in Khin Sok, "Les chroniques royales khmères," *Mon-Khmer Studies* VI (1977): 198-199.

⁵⁹ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007), p. 111. และ Areno Iukanthor, *Destin d'empire* (Paris: Pierre Bossuet, 1935), p. 83. Cited in Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*, fn.106, p.299.

⁶⁰ "ประวัติพระราชาครูอาจารย์ (กุสุโม กุสุม)," ใน ทองสืบ ศุภะมาร์ค, *ภาษาเขมรในภาษาไทย และภาษาไทย-บาลีสันสกฤตในภาษาเขมร* (กรุงเทพฯ: วัดมกุฏกษัตริยารามพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชาครูอาจารย์ (กุสุโม กุสุม) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 20 พฤษภาคม 2522), 2522), หน้า ๗. .

⁶¹ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*, p. 111.

ใหม่ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ยิ่งทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์สยามดึงดูดภิกษุจากกัมพูชาให้เข้ามาศึกษาบาลีระดับสูงอย่างใหม่เพื่อที่จะนำกลับไปสั่งสอนแก่ภิกษุในกัมพูชาอีกทอดหนึ่ง และ“เมื่อภิกษุเหล่านั้นเดินทางกลับกัมพูชา พวกท่านไม่ได้นำเฉพาะคัมภีร์ที่วัดในกัมพูชาไม่มีกลับมาด้วย แต่ยังนำความคิดปฏิรูปที่เคลื่อนไหวอยู่ในบางกอกเวลานั้นกลับมาด้วย”⁶²

ในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศสเป็นกังวลมากขึ้นกับอิทธิพลทางปัญญาความคิดของคณะสงฆ์สยามที่มีต่อสงฆ์ในกัมพูชา การปรากฏตัวของพระองค์มัจจะโนรมยุคนธรในสยามและความสัมพันธ์ที่พระองค์มีกับภิกษุสงฆ์ทั้งในสยามและกัมพูชายิ่งทำให้ความกังวลของราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศสมีเพิ่มมากขึ้น ใน ค.ศ.1907 ราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศสจึงเริ่มควบคุมการเดินทางเข้ามาในสยามของภิกษุเขมร⁶³ และพยายามที่จะลดอิทธิพลของคณะสงฆ์สยามที่มีต่อภิกษุเขมร โดยใน ค.ศ.1909 ราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศสได้ตั้งโรงเรียนบาลีชั้นสูงแห่งอังกอร์วัตต์ (Ecole superieur de Pali d' Angkor Vatt) ขึ้นที่เขมรเรียบ⁶⁴ เพื่อให้การศึกษาด้านบาลีแก่ภิกษุเขมร นับเป็นโรงเรียนบาลีชั้นสูงแห่งแรกในกัมพูชา

ปลาย ค.ศ.1915 ต่อเนื่องมาจนถึงต้น ค.ศ.1916 ชาวนาเขมรก็ลุกขึ้นประท้วงนโยบายจัดเก็บภาษีและการเรียกเกณฑ์แรงงานของราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศส ความเคลื่อนไหวดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วทั้งกัมพูชา ประมาณว่ามีชาวนาเข้าร่วมในการประท้วงครั้งนั้นราว 30,000–100,000 คน ซึ่งเป็นจำนวนคนที่ทำให้ราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศสหัวนวิตกอย่างมาก⁶⁵ ข้าราชการอานานิคมบางคนมองว่าสายลับเยอรมันอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ดังกล่าว⁶⁶ ความหวาดระแวงเช่นนี้มาจากความรู้สึกต่อต้านเยอรมนีที่ถูกปลุกเร้าให้สูงขึ้นในช่วง

⁶² Anne Ruth Hansen, *How to Behave: Buddhism and Modernity in Colonial Cambodia 1860–1930* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007), p. 85.

⁶³ Anne Ruth Hansen, *How to Behave*, pp. 116–117.

⁶⁴ Anne Ruth Hansen, *How to Behave*, p. 131.

ความพยายามดังกล่าวเป็นไปในทำนองเดียวกันกับการตั้งโรงเรียนที่บัตฎาบองใน ค.ศ.1908 คือเพื่อลดอิทธิพลของสยามลง (Thomas Clayton. Restriction or Resistance? French Colonial Educational Development in Cambodia. *Education Policy Analysis Archives* 19 (1 December 1995) [Online]. (n.d.). Available from: <http://epaa.asu.edu/epaa/v3n19.html> [2004, 25 Sep]. และ ฐิต ญูฐ, *บทสัมภาษณ์นายพลเอกยุทธศาสตร์*, ๑๖๓-๑๖๘.) โรงเรียนชุมแห่งแรกจึงเกิดขึ้นที่บัตฎาบองในปีถัดจากที่ฝรั่งเศสได้บัตฎาบองและเสียมเรียบมาอยู่ในอารักขา ก่อนที่จะเกิดโรงเรียนชุมขึ้นอีกหลายแห่งทั่วประเทศ

⁶⁵ Milton Osborne, “Peasant Politics in Cambodia: The 1916 Affair,” *Modern Asian Studies* 12, 2 (1978): 217–243.; Alain Forest, *Le Cambodge et la colonisation Française*, pp. 412–427.; และ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, 2nd ed., updated (Chiang Mai: Silkwood Books, 1998), p. 154.

⁶⁶ Milton Osborne, “Peasant Politics in Cambodia: The 1916 Affair,”: 230. และ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 154.

สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง⁶⁷ นอกจากสายลับเยอรมันแล้ว อีกบุคคลหนึ่งซึ่งอยู่ในข่ายของการเป็นผู้สนับสนุนการประท้วงของชาวนาเขมรคือพระองค์มัจจะนโรดมยุคนธร ข้อสรุปนี้มาจากการคาดคะเนของราชการอาณานิคมว่าพระองค์มัจจะนโรดมยุคนธรได้รับการสนับสนุนจากเยอรมนี⁶⁸ และสายสัมพันธ์ที่ทรงมีกับภิกษุโดยเฉพาะอย่างยิ่งภิกษุเขมรในกัมพูชาซึ่งถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อความคิดของชาวนา⁶⁹ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการประท้วงของชาวนาที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ส่วนภิกษุเขมรในกรุงเทพฯ นั้นก็มีการติดต่อกับพระองค์เป็นประจำ⁷⁰ และเวลาที่เกิดการประท้วงของชาวนาขึ้นในกัมพูชานั้น ภิกษุเขมรบางกลุ่มในกรุงเทพฯ ก็ออกมาสนับสนุนการเรียกร้องสิทธิในราชบัลลังก์กรุงกัมพูชาของพระองค์มัจจะนโรดมยุคนธร⁷¹ ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ยิ่งได้ถึงสยามในฐานะแหล่งลี้ภัย และความเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระองค์มัจจะนโรดมยุคนธรนี้ทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นใจในอำนาจการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศส

กรณีที่สามเกิดขึ้นในทศวรรษที่ 1930 เมื่อชาวบ้านแถบพระตะบองลุกขึ้นต่อต้านการเก็บภาษีของทางการ ผู้นำชาวบ้านเป็นพระหัวก้าวหน้ารูปหนึ่งชื่อพระอาจารย์ Miet ซึ่งเคยเข้ามาเรียนในคณะสงฆ์ของสยามและได้รับอิทธิพลทางความคิดจากบทบาทของฝ่ายประชาธิปไตยก้าวหน้าหลังการปฏิวัติสยาม ค.ศ.1932⁷² และอาจจะรวมถึงผลสะท้อนทางความคิดที่ได้จากการเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์สยามที่เกิดขึ้นใน ค.ศ.1934⁷³ เมื่อพระอาจารย์ Miet เดินทางกลับกัมพูชาก็ร่วมกับพระอาจารย์ Prin ปลูกระดมชาวนาให้ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อการปฏิรูปทางการเมือง โดยอาศัยงานบุญกฐินเป็นโอกาสรวบรวมผู้คนเพื่อประท้วงระบอบการปกครองที่กดขี่ขูดรีดของราชการอาณานิคมฝรั่งเศส ราชการอาณานิคมฝรั่งเศสก็ใช้กำลังเข้าปราบปรามการประท้วงและจับกุม

⁶⁷ Jonh Tully, *Cambodia Under the Tricolour*, pp. 161-162.

⁶⁸ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*, p. 171.

⁶⁹ Paul Doumer, *L'Indochine française (souvenirs): Nouvelle edition* (Paris: Librairie Vuibert, 1930), p. 1.

Cited in Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*, p. 171.

⁷⁰ Résident Battambang to Résident Supérieur, 30 January 1916, NAC RSC F.94 b.908 10173. and John Tully, *France on the Mekong: A History of Protectorate in Cambodia, 1863 – 1953* (Lanham, Md.: University Press of America, 2002), p. 182. Cited in Anne Ruth Hansen, *How to Behave*, p. 115.

⁷¹ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*, p. 171.

⁷² Tim Hieu, *Dat Nuoc Campuchia Anh Hung* (Hanoi, 1979), pp. 69-70. Cited in Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power: Colonialism, Nationalism, and Communism in Cambodia, 1930–1975*, second edition (New Haven: Yale University Press, 2004), pp. 22-23.

⁷³ เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทย ดู คณิงนิตย์ จันทบุตร, *การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2477-2488* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2528).

ตัวพระอาจารย์ Miet ส่วนพระอาจารย์ Prinห์ ถึงแก่กรรมภาพหลังจากนั้นไม่นาน⁷⁴ กรณีนี้ไม่เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับราชการสยาม แต่กรณีนี้ก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสยามที่ยังคงดำรงอยู่แม้ว่ามีความพยายามที่จะขจัดออกไปแล้วก็ตาม

แม้ว่าจะมีการอันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสซึ่งอยู่ในฐานะผู้ปกครองกัมพูชาอยู่บ้างดังที่กล่าวถึงข้างต้น แต่ฝรั่งเศสก็มีทัศนะว่าความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งมีกัมพูชา รวมอยู่ด้วยนั้นอยู่ในระดับที่ดีมาก⁷⁵ และชนชั้นนำทางการเมืองการปกครองสยามเองก็มีทัศนะในทำนองเดียวกัน

ในทศวรรษที่ 1920 และ 1930 มีพระบรมวงศ์สยามหลายพระองค์เสด็จเยือนกัมพูชา⁷⁶ ในจำนวนนี้มีเจ้านายซึ่งมีบทบาทสำคัญในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันเป็นช่วงเวลาของการเสื่อมถอยลงของสยามใน ค.ศ.1907 รวมอยู่ด้วย นั่นคือสมเด็จพระบรมราชาธิบดีจกนรินทร์ซึ่งร่วมอยู่ในเหตุการณ์ในฐานะเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ปลาย ค.ศ.1924 สมเด็จพระบรมราชาธิบดีจกนรินทร์เสด็จเยือนกัมพูชา เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศที่พระเจ้านครบาลเธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ และทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จกัมพูชาเป็นการส่วนพระองค์ ในพระนิพนธ์เรื่อง *นิราศนครวัด* ซึ่งทรงพิมพ์เพื่อแจกจ่ายเป็นของฝากใน ค.ศ.1925 นั้น ทรงกล่าวถึงการต้อนรับของเรสิดังซูเปรีเออร์ (Résident supérieur--ข้าหลวงใหญ่) ฝรั่งเศสประจำกัมพูชาในเวลาที่พระองค์ประทับอยู่ ณ กรุงพนมเปญไว้ว่า

⁷⁴ Tim Hieu, *Dat Nuoc Campuchia Anh Hung* (Hanoi, 1979), pp. 69-70. Cited in Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, pp. 22-23.

⁷⁵ *The Situation of French Indochina*, vol. 1 Political Achievements (Paris: Indochinese National Committee, International Chamber of Commerce, 1945), p. 41.

⁷⁶ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เสด็จกัมพูชาใน ค.ศ.1921 (Jenne Beausoleil, ed., *À l'ombre d'Angkor: Le Cambodge années vingt* (Paris: VILLO, 1992), 29, 152. Cited in Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*, p. 156.) ส่วนพระเจ้านครบาลเธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิเศษ เสด็จกัมพูชาตั้งแต่อีก่อน ค.ศ. 1924 (สมเด็จพระบรมราชาธิบดีจกนรินทร์ *นิราศนครวัด* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), หน้า 235.) และใน ค.ศ.1938 สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ก็เสด็จพระราชดำเนินเยือนกัมพูชาเพื่อทอดพระเนตรโบราณสถานเมืองพระนคร คราวนั้นเสด็จโดยรถไฟไปยังอรัญประเทศ จากนั้นจึงประทับรถยนต์ต่อไปจนถึงเสียมราฐ เมื่อเสร็จสิ้นการเสด็จประพาสเมืองพระนครแล้วก็เสด็จต่อไปยังพนมเปญ (พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, *อดีตชีวิตประวัติ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร* (กรุงเทพฯ: พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ณ พระเมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 15 ธันวาคม 2517, 2517), หน้า 134.

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.ธีระวัฒน์ ณ ป้อมเพ็ชร สำหรับการชี้แนะและให้ข้อมูลเรื่องการเสด็จพระราชดำเนินเยือนกัมพูชาของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

การกินเวลาเข้าต่างคนต่างกินที่ห้องของตน กลางวันกินพร้อมกันแล้วเล่นหัวอยู่ด้วยกัน จนถึงเวลาพัก เวลาบ่าย 4 นาฬิกา มีน้ำชาและชอคโคแลตกับขนมอื่นๆ ที่เลี้ยงอยู่ เวลาค่ำ 8 นาฬิกา ไปกินพร้อมกันแล้วเล่นหัวอยู่ด้วยกันอีก คือเล่นบิลเลียด ไพ่นกกระจอก เป็นต้น อาหารเลี้ยงอย่างฝรั่งเศสทำอย่างดียิ่ง การที่อยู่กินเมื่ออยู่กินด้วยกันหลายวันก็ยิ่งชอบพอกันสนิทสนมขึ้นทุกที สังเกตเห็นได้ว่า ในตอนแรกไปถึง แม้เขาตั้งใจจะรับรองให้พอใจเรา ในการทุกอย่างที่จะพึงทำได้ ก็ยังอยู่ในฐานะรับแขกเมือง ครั้นอยู่ด้วยกันนานวันเข้าก็เกิดผูกอาลัยกัน การรับรองเห็นได้ว่าเป็นฐานมิตรทำให้แก่มิตร⁷⁷

น้ำเสียงที่ทรงกล่าวถึงเรลิสต์ซูเปรีเออร์นั้นก็เปี่ยมด้วยน้ำเสียงฉันมิตรเช่นกัน

ในชั้นหลังมาไทยจำนวนหนึ่งจะไม่มองฝรั่งเศสฐานมิตร แต่มองว่าฝรั่งเศสจะอยู่ในฐานะประเทศอันกระทำการอันโหดร้ายและอย่างอยู่ติธรรมแก่ชาติไทยมาในอดีตบ้าง⁷⁸ กระทำการกดขี่ข่มเหงไทยบ้าง⁷⁹ เป็นผู้วางระเบิดเวลาไว้ในยุคอาณานิคมบ้าง⁸⁰ ซึ่งผิดไปจากทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แต่ถ้ายกทัศนะที่ทรงมีต่อเรลิสต์ซูเปรีเออร์ออกเสียก็จะพบได้ว่ากัมพูชาในสายพระเนตรสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพนั้นเป็นกัมพูชาที่เสื่อมทรามแล้วและอยู่ในลำดับชั้นอันต่ำกว่าสยาม กล่าวอีกอย่างคือสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้สยามเป็นมาตรฐานและกัมพูชานั้นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานนั้น ทัศนะอย่างนี้เห็นผ่านทางพระนิพนธ์ที่กล่าวถึงของหลายสิ่งในกัมพูชาว่าด้อยกว่า งามน้อยกว่า หยาบกว่า ฯลฯ ของกรุงสยาม ดังเมื่อเสด็จไปทอดพระเนตรพระที่นั่งเทวาวินิจฉัยในพระบรมราชวังกรุงพนมเปญนั้น ทรงเล้าไว้ว่า

กลางท้องพระโรงตรงยอดปราสาทตั้งพระแท่นเศวตฉัตรของเดิม (ย่อมกว่าพระแท่นเศวตฉัตรในกรุงเทพฯ) หนุนฐานขึ้นไป 3 ชั้น ตั้งสูงกว่าพื้นสัก 2 ศอก แต่เศวตฉัตรนั้นสูงเกินขนาดเพราะเอารูปฉัตรเครื่องสูงมาทำเป็นเศวตฉัตร 9 ชั้น.....ต่อเข้าไปถึงผนังหุ้มกลองข้างในมีพระที่นั่งบุษบกมาลาอยู่หน้าพระทวาร มีท้ายเกรินอย่างในกรุงเทพฯ แต่ไม่มีฉัตรปักสองข้าง

⁷⁷ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *นิราศนครวัด*, หน้า 241-242.

⁷⁸ หลวงวิจิตรวาทการ, *ปรากฏการณ์การเมืองเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส แสดงแก่ครูอาจารย์และนักเรียนกรมยุทธศึกษาทหารบก วันพฤหัสบดีที่ 17 ตุลาคม 2483* (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2483), หน้า 29, 31.

⁷⁹ กระทรวงธรรมการ, *ประวัติย่อดินแดนไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศส* (พระนคร: 2483), หน้า 14.

⁸⁰ ศรีศักร วัลลิโภดม, “เขาพระวิหาร: ระเบิดเวลาจากยุคอาณานิคม,” ใน ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ, *เขาพระวิหาร: ระเบิดเวลาจากยุคอาณานิคม* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2552), หน้า 2-33.

ฝีมือทำหยาบเต็มดู..... ในหอพระมีพระพุทธรูปมากแต่ไม่เห็นมีเป็นของเก่าหรือของงามสัก
องค์เดียว⁸¹

ทัศนะอย่างนี้เองที่จะได้รับการสืบสานต่อมาโดยคนในชาติของพระองค์

กัมพูชาที่ถูกกลืนกิน, ค.ศ.1941–1950

มณฑลบูรพา เคยได้เป็นของเรา เสียมราฐ พระตะบอง บ้านพี่เมืองน้องมาช้านาน
ในครั้งโบราณก่อนเก่า ชาติไทยใจเสรี เลือดเนื้อเชื้อเฝ้าถูกเขายื้อแย่งไป
คอยไทยเราเฝ้าคอย แต่กำลังยังน้อยสู้กันไม่ไหว
ร่วมสามสิบปี ทักษะของไทยก็มีสมรรถภาพและเข้มแข็งยิ่งใหญ่
ทหารภาคบูรพา ทักษะหมโยธี รุกไล่โจมตี พวกไพร่แตกหนีพ่ายไป
กองทัพบูรพา ของเราเก่งกล้า เทอดเกียรติก้องกล้า เลือดทหารชาติไทย

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

โดยเจ้พระทัยกับการแย่งชิงของสยามนี้
พระสุขภาพต้องทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว
แล้วพระบาทสีสุวัตก็มีนิวาส์ทรงเสวยทิวงคต
จริง เจีย

“เขมรก็คือไทย”

วันที่ 16 ธันวาคม 1938 นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยซึ่งจะผลัดนามเป็นประเทศไทยในวันที่ 24 มิถุนายน 1939 นโยบายที่สำคัญประการหนึ่งของหลวงพิบูลสงครามคือการสร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจในแหลมทอง⁸² ซึ่งหมายถึง ไทย พม่า มลายาของอังกฤษ และอินโดจีนฝรั่งเศส การนี้มีหลวงวิจิตรวาทการเป็นที่ปรึกษาคนสำคัญ

⁸¹ สมเด็จพระยามะราชานุภาพ, *นิราศนครวัด*, หน้า 45-46. การเน้นเป็นของผู้เขียน.

⁸² เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู Eiji Murashima, “Opposing French colonialism: Thailand and the independence movements in Indo-China in the early 1940s,” *South East Asia Research*, 13, 3 (2005): 335. และ E. Bruce Reynolds, “Phibun Songkram and Thai Nationalism in the Fascist Era,” *EJEAS* 3.1 (2004): 99-134.

หลวงพิบูลสงครามและหลวงวิจิตรวาทการเห็นพ้องกันว่า “ต่อไปนี่เราจำจะต้องเป็นมหาประเทศหรือมิฉะนั้นจะต้องล่มจม.....ถ้าหากเราได้ดินแดนที่เสียไปนั้นกลับคืนมา เรามีหวังที่จะเป็นมหาประเทศ”⁸³

ดินแดนที่เสียไปนั้นหมายถึงเอาจำเพาะดินแดนซึ่งเสียให้แก่ฝรั่งเศสซึ่งทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อันเป็นแม่น้ำที่หลวงวิจิตรวาทการเปรียบว่าน้ำที่ไหลอยู่ในแม่น้ำนั้น “คือน้ำตาของเราชาวไทย พวกเราในฝั่งนี้เป็นอิสระเสรี แต่พี่น้องเราทางฝั่งโน้นถูกกดขี่ข่มเหงอยู่ทุกวัน”⁸⁴ “พี่น้องเราทางฝั่งโน้น” ของหลวงวิจิตรวาทการก็คือชาวลาวและชาวเขมรซึ่งเป็นชาวไทยด้วยกันเหมือนกับชาวไทยในประเทศไทย

คำอธิบายอย่างชัดเจนว่าชาวลาวและเขมรเป็นญาติร่วมสายโลหิตกับชาวไทยในประเทศไทยของหลวงวิจิตรวาทการไม่ได้เพิ่งจะเริ่มใน ค.ศ.1940 แต่เห็นได้อย่างชัดที่สุดตั้งแต่ ค.ศ.1936 ในบทละครประวัติศาสตร์เรื่อง *ราชมนู* ในบทละครเรื่องนั้นหลวงวิจิตรวาทการให้พระราชมณู, ทหารเอกพระนเรศวร, กล่าววาทะว่า “เขมรกับไทยก็รูปร่างหน้าตาเหมือนกัน.....ก็ใครที่ไหนกันเล่า ก็ไทยเราทั้งนั้น เผอิญมาตกอยู่ในถิ่นของขอมโบราณ ก็เลยมีชื่อว่า “เขมร” ไป ซึ่งเขมรเป็นชื่อสมมติแท้ๆ ที่จริงก็ไทยพี่น้องของเราทั้งนั้น”⁸⁵ “ขอม” ของหลวงวิจิตรวาทการจึงหมายถึง “เขมรแท้” ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศกัมพูชา ก่อนหน้าทีคนไทยจะเข้ามาในแหลมทอง ส่วนคำว่า “เขมร” นั้นเป็น “ชื่อสมมติ” ที่ใช้เรียกคนไทยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนของพวกขอม⁸⁶ และเมื่อหลวงวิจิตรวาทการแต่งบทละครประวัติศาสตร์เรื่อง *พ่อขุนผาเมือง* ขึ้นใน ค.ศ.1940 ก็ให้นางสิริ เจ้าหญิงเขมรซึ่งเป็นมเหสีของพ่อขุนผาเมืองกล่าวว่า

ควรจะเห็นว่าเขมรก็คือไทย เลือดขอมหมดไปเสียนานแล้ว
ขอมโบราณป่านนี้มีแต่ชื่อ เขมรคือไทยแท้ทั้งเชื้อแถว
เพราะไทยแตกแยกไปเป็นหลายแนว ทั้งญวนแควและเขมรล้วนเป็นไทย
ดูซิ, หน้าตาและผิวพรรณ เราผิดแผกแปลกกันที่ตรงไหน
นับตั้งหลายร้อยปีที่เลือดไทย เข้าอยู่ในเลือดเขมรเป็นชาติเดียว

⁸³ หลวงวิจิตรวาทการ, *ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส*, หน้า 40-41.

⁸⁴ หลวงวิจิตรวาทการ, *ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส*, หน้า 27.

⁸⁵ หลวงวิจิตรวาทการ, “ราชมนู,” *เลือดสุพรรณ ราชมนู พระเจ้ากรุงธน ศักดิ์กลาง, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงจัน เทพประจัน ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส*, 17 ตุลาคม 2480 (พระนคร: ม.ป.ท., 2480), หน้า 71. อ้างถึงใน ประจักษ์ ภูธรณมิตร, *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 88.

⁸⁶ “Bot lakhon rueang rachamanu” [Rachamanu: A Play], in *Wichit wannakhadi* [The literary works of Luang Wichit Wathakan] (Cremation volume for Lady Prapaphan Wichitwathakan) (Bangkok: 1993), pp. 26-27. Cited in Søren Ivarsson, *Creating Laos: The Making of a Lao Space between Indochina and Siam, 1860-1945* (Malaysia: Nordic Institute of Asian Studies Press, 2008), p. 79.

อันที่จริงเขมรไทยชาติทั้งสอง ก็คือพี่น้องที่ข้องเกี่ยว

ควรผูกมิตรสนิทสนมให้กลมเกลียว เหมือนพี่น้องท้องเดียวกันโดยแท้⁸⁷

ตกมาถึงในงานเรื่อง *Thailand's Case* ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.1941 นั้น หลวงวิจิตรวาทการก็อธิบายขยายความโดยละเอียดว่า ชาวกัมพูชา (The Cambodians) นั้นไม่ใช่ ชาวเขมร (The Khmer) โดยอธิบายว่าชาวเขมรนั้นมีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่บริเวณชายฝั่งตะวันออกของอ่าวเบงกอล ชาวเขมรอพยพตามชาวอินเดีย (The Indians) ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณชายฝั่งตะวันตกของอ่าวเบงกอลเข้ามาในบริเวณที่เป็นประเทศกัมพูชาในปัจจุบันเมื่อราว 2,000 ที่ผ่านมา คนทั้งสองกลุ่มนี้แต่งงานข้ามกันไปมาจนนับหลายศตวรรษและกลายมาเป็นพวกที่มีอำนาจปกครองดินแดนที่เป็นประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน และนำวัฒนธรรมฮินดูเข้ามาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้ด้วย กระทั่งเมื่อ 1,500 ปีที่ผ่านมา ชาวไทย (The Thai) ก็อพยพจากทางใต้ของจีนลงมาในสุวรรณภูมิ (Suvanna Bhumi) หรือแหลมทอง (The Golden Peninsula) แต่นั่นมาเลือดไทยก็เริ่มแทรกเข้าไปในสายเลือดของชาวเขมรศตวรรษแล้วศตวรรษเล่า ชาวเขมรก็ค่อยๆ เปลี่ยนไปเป็นชาวไทย ห้าศตวรรษผ่านไปชาวเขมรก็มีความละม้ายคล้ายชาวไทยทั้งรูปร่างหน้าตาและนิสัยใจคอ และ

ในศตวรรษที่ 16 แห่งพุทธศักราช, ประมาณเก้าร้อยปีมาแล้ว, ชื่อเรียกว่า “เขมร” ก็สูญไป คำเรียกขานใหม่ถูกสร้างขึ้นมานั้นคือ “กัมพูชา (Cambudju)” หมายความว่า “เกิดอยู่ในแผ่นดินทอง” การอุบัติขึ้นของนามใหม่ว่า “กัมพูชา” เป็นเครื่องหมายจุดสิ้นสุดของเชื้อชาติเขมรเดิม (The old Khmer Race) และเป็นการเกิดของคนกลุ่มใหม่ที่มีเลือดไทยอยู่ร้อยละ 90⁸⁸

ชาวเขมรจึงคือชาวไทย กัมพูชาอันเป็นแดนดินถิ่นอาศัยของชาวเขมรจึงคือหนึ่งในผืนแผ่นดินไทยที่ฝรั่งเศสแย่งชิงไป การจะเรียกร้องเอาดินแดนนั้นกลับคืนมา, เพื่อสร้างไทยให้เป็นมหาประเทศ จึงเป็นสิ่งชอบโดยธรรม

เมื่อรัฐบาลฝรั่งเศสยื่นความประสงค์จะขอทำติกาสัญญาไม่รุกรานมายังรัฐบาลไทยในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1939 เพื่อเป็นการรับประกันว่าอินโดจีนฝรั่งเศสจะไม่ถูกรุกรานในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสกำลังเผชิญกับภาวะสงครามที่เกิดขึ้นในยุโรปและการเรียกร้องดินแดนของไทยในอินโดจีน รัฐบาลพิบูลสงครามใช้จังหวะดังกล่าวขอเจรจาเพื่อปรับปรุงเส้นเขตแดนหลังจากที่รัฐบาลไทยเคยพยายามที่จะขอเจรจาในประเด็นดังกล่าวมาก่อนหน้านี้แต่ไม่เป็นผล ข้อเสนอของรัฐบาลพิบูลสงครามคือให้ใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโด

⁸⁷ หลวงวิจิตรวาทการ, “พ่อขุนผาเมือง,” หน้า 24. (ฉบับอัดสำเนา). อ้างถึงใน ประจักษ์น บวรณมาตร์, *หลวงวิจิตรวาทการกับทละครประวัติศาสตร์*, หน้า 89. จัดย่อหน้าใหม่โดยผู้เขียน.

⁸⁸ Laung Vichitr Vadakarn, *Thailand's Case* (Bangkok: The University of Moral and Political Sciences Printing Press, 1941), pp. 129-130.

จีนฝรั่งเศส หลังจากการเจรจาผ่านไปหลายเดือน นายพลตรีหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ก็ร่วมลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับนายพล เลปิสสิเออร์ (Paul Lepissier) อัครราชทูตฝรั่งเศส ณ กรุงเทพฯ ในวันที่ 12 มิถุนายน 1940 ซึ่งในกติกาสัญญาดังกล่าวมีหนังสือแลกเปลี่ยนแนบท้ายซึ่งเกี่ยวกับเรื่องเขตแดนอยู่ด้วย⁸⁹ หลังจากที่รัฐบาลฝรั่งเศสยอมแพ้ต่อกองทัพเยอรมนีในวันที่ 22 มิถุนายน รัฐบาลไทยก็เร่งให้รัฐบาลวิซีซึ่งเป็นรัฐบาลใหม่ของฝรั่งเศสส่งผู้แทนมาเจรจาเรื่องการปรับปรุงเขตแดน ในวันที่ 10 กันยายน รัฐบาลวิซีส่งคำตอบมาว่าขอให้กติกาสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศสมีผลใช้บังคับโดยไม่ต้องให้สัตยาบัน⁹⁰ รัฐบาลไทยตอบกลับไปในวันที่ 11 กันยายน ว่าพร้อมจะทำตามความประสงค์ของรัฐบาลฝรั่งเศส ทั้งนี้มีเงื่อนไขว่า

1. ให้เส้นเขตแดนตามลำน้ำโขงเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยถือร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์
2. ปรับปรุงเส้นเขตแดนให้เป็นไปตามธรรมชาติ โดยถือแม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีน ตั้งแต่ทิศเหนือมาจดทิศใต้ จนถึงเขตแดนกัมพูชา ให้ฝ่ายไทยได้รับดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบางและปากเซ
- และ 3. ในกรณีที่หากจะมีการเปลี่ยนแปลงอธิปไตยภายในอินโดจีน ฝ่ายฝรั่งเศสจะคืนอาณาเขตลาว และกัมพูชาให้แก่ไทย

ซึ่งเป็นที่คาดเดาได้ว่ารัฐบาลฝรั่งเศสจะไม่ยอมรับเงื่อนไขของรัฐบาลไทย และคำตอบของรัฐบาลฝรั่งเศสที่มีในวันที่ 17 กันยายนก็มีความตอนหนึ่งว่า “รัฐบาลฝรั่งเศสได้ตกลงใจอย่างหนักแน่นที่จะต่อสู้ป้องกันการเรียกร้องและการโจมตีทั้งหลายไม่ว่าจะมาจากทางไหนเพื่อจะเปลี่ยนสถานะทางการเมืองและบูรณภาพแห่งอาณาเขตของอินโดจีน”⁹¹

ตลอดทั้งเดือนตุลาคม 1940 รัฐบาลไทยก็กระตุ้นและสนับสนุนให้ประชาชนและนิสิตนักศึกษาออกมาเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองสำคัญ⁹² ทวีปวรดิชนักคิดนักเขียนหัวก้าวหน้า ขณะที่มีการเรียกร้องดินแดนนั้นตัวเขาอายุได้ 13 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เล่าถึงบรรยากาศครานั้นไว้ว่า “ระหว่างนั้น ผมเองรู้สึกข้องใจที่ได้เห็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ว่า นักเรียนโรงเรียนนั้นโรงเรียนนั้นเดินขบวนกันไม่เว้นแต่ละวัน บางวันนิสิตจุฬาฯ เดินขบวน บาง

⁸⁹ ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2549), หน้า 106.

⁹⁰ ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*, หน้า 79. และ กนตธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทศนโยบายของไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 15.

⁹¹ กนตธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทศนโยบายของไทย*, หน้า 15-16. และดู ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*, หน้า 85.

⁹² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2538), หน้า 221. และ Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 83.

วันนักศึกษาศาสนศาสตร์เดินขบวน ฯลฯ ผมรู้สึกน้อยหน้า รวมทั้งเพื่อนๆ หลายคนด้วย เมื่อได้เดินขบวนแล้วไปพบพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ฟังโอวาทของท่านซึ่งจำไม่ได้เสียแล้วในเวลานี้ เราก็รู้สึกรักชาติไทยแทบน้ำตาไหล⁹³ และในการเดินขบวนนั้น “มีการร้องเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรฯ ก็มีใครที่อยากจะแสดงว่าฉันรักชาติก็ไปเดินขบวนกันแล้วร้องเพลงของหลวงวิจิตรฯ”⁹⁴

ดินแดนที่เรียกร้องคืนจากฝรั่งเศสนั้น ถ้าว่าตามอย่างหลวงวิจิตรวาทการแล้วละก็ “เราก็จะไม่พูดกันแต่เพียงเขตต์แดนแม่น้ำโขง เราจะไม่พูดกันเพียงแต่ดินแดนฝั่งขวาตรงหน้าหลวงพระบางและปากเซ เราจะต้องพูดกันถึงดินแดนทุกๆ ชิ้นที่เราเสียไปให้แก่ฝรั่งเศส” และการเรียกร้องดินแดนคืนนั้นก็เพราะว่า

ถ้าเราได้ดินแดนที่เสียไปนั้นคืนมาทั้งหมด นอกจากเราจะได้น้ำที่เพิ่มขึ้นกว่าที่มีอยู่ในเวลานี้อีกเท่าตัว และได้จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นอีกราว 4 ล้านคนแล้ว จะมีผลสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เราจะสามารถมีดินแดนจดเข้าไปถึงถิ่นไทยอันกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่เหนือสิบสองจุไทย ที่นั่นมีเลือดเนื้อเชื้อไทยเราอยู่ 24 ล้านคน ซึ่งยังถือตนเป็นไทย พูดภาษาไทย มีชีวิตจิตใจเป็นไทย เราสามารถจะเปิดประตูรับพี่น้อง 24 ล้านคนของเราเข้ามาหาเรา ทั้งนี้มิได้หมายความว่าเราจะไปรุกรานดินแดนเหล่านั้น เราไม่ต้องการรุกรานใคร ที่ดินของเรามีถมไป เราต้องการแต่จะให้พี่น้องไทยของเราเข้ามาอยู่ร่วมรับความผาสุกด้วยกัน และเรื่องนี้ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่าเราทำสำเร็จ และไม่ช้าเราจะเป็นประเทศที่มีดินแดนราว 900,000 ตารางกิโลเมตร และมีพลเมืองไม่น้อยกว่า 40 ล้านคน เราเป็น มหาประเทศ⁹⁵

เขมรอิสระ: “องค์กรของชาวเขมรที่มีเสรีทั้งหลาย”

ระหว่างที่การเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสกำลังดำเนินไป นอกจากที่รัฐบาลไทยจะสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาประชาชนออกมาเดินขบวนเรียกร้องดินแดนแล้ว รัฐบาลไทยยังดำเนินความพยายามชักชวนและเกลี้ยกล่อมให้ประชาชนในอินโดจีนฝรั่งเศสอพยพเข้ามาในประเทศไทย โดยในวันที่ 5 กันยายน 1940 กระทรวงมหาดไทยได้ออกกฎกระทรวงยกเว้นค่าธรรมเนียมและการปฏิบัติตามระเบียบการเข้าเมืองแก่ผู้ที่พำนักอาศัยอยู่ในสิบสองจุไท หัวพัน หลวงพระบาง เวียงจัน สหวันนะเขต จำปาสัก และกัมพูชา⁹⁶ กับทั้ง

⁹³ ทวีป วรดิกล, *จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ผมรู้จัก* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2546), หน้า 87-88.

⁹⁴ สัมภาษณ์ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 10 กรกฎาคม 2523. อ้างถึงใน ประจักษ์น บุนนาค, *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*, หน้า 89.

⁹⁵ หลวงวิจิตรวาทการ, *ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส*, หน้า 38, 40-41. การเน้นเป็นของผู้เขียน.

⁹⁶ Sathian Lailak, compiled 1941, Prachum Kotmai Prachamsok, Vol 53, Bangkok, pp.374-375. Cited in Eiji Murashima, “Opposing French colonialism,”: fn.7, p. 339.

ดินแดนทั้งหมดที่กล่าวถึงในกฎกระทรวง ยกเว้นเวียงจันและสหวันนะเขต เป็นดินแดนที่ไทยเสียให้แก่ฝรั่งเศส

ความให้ช่วยเหลือแก่ผู้อพยพเหล่านั้น⁹⁷ ด้วยเหตุผลที่ว่าคนเหล่านั้นเป็นคนไทยเช่นเดียวกับคนไทยที่อยู่ในประเทศไทย ดังเมื่อหลวงพิบูลสงครามปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงในวันที่ 20 ตุลาคม 1940 ก็ย้ำความดังกล่าวลงไปในการรับรู้ของประชาชนไทยว่า

พี่น้องของเราในแคว้นเขมรก็ดี หรือในแคว้นลาวก็ดี ซึ่งอาจมีผู้เข้าใจว่าเป็นเชื้อชาติเขมรหรือเป็นคนเชื้อชาติลาวอันต่างกับชาติไทยนั้น ความจริงคำว่า “แคว้นเขมร,” “แคว้นลาว” ก็มีลักษณะเดียวกับแคว้นกรุงเทพฯ แคว้นลพบุรี หรือ “แคว้นเชียงใหม่” นั่นเอง ซึ่งเป็นนามสถานที่ตา ภูมิประเทศเหล่านั้น ส่วนคนซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในที่นั้นๆ เช่น ที่เชียงใหม่ ก็หาใช่เป็นคนชาติอื่นไม่ แต่เป็นคนไทยพวกเดียวกันทั้งสิ้น ฉะนั้นใดก็ดีคนที่อยู่ในแคว้นเขมร แคว้นลาว ก็ได้เป็นคนชาติเขมร ชาติลาว แต่ที่จริงเป็นคนไทยที่มีเลือดเป็นคนไทยทั้งสิ้น คือเป็นพี่น้องชาวไทยของเราทั้งสิ้น⁹⁸

รัฐบาลไทยได้เชิญชวนประชาชนในอินโดจีนฝรั่งเศสไม่ว่าจะเป็นชาวลาว เขมร และเวียดนามให้อพยพเข้ามาในประเทศไทย หรือไม่เช่นนั้นก็ให้ต่อต้านการปกครองของราชการอาณานิคมฝรั่งเศสในอินโดจีน การดำเนินการเช่นนี้กระทำผ่านวิทยุกระจายเสียงภาคภาษาเขมรและเวียดนามของกรมโฆษณาการที่เริ่มออกอากาศในเดือนพฤศจิกายน 1940⁹⁹ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังเรียกร้องการมีส่วนร่วมของประชาชนไทยด้วยการเชิญชวนให้ประชาชนชาวไทยร่วมมือกันช่วยเหลือ “พี่น้องของเราฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและกรุงกัมพูชา”¹⁰⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยแล้ว

ในวันที่ 20 ธันวาคม 1940 ก็มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 44/2483 ออกมาว่า

⁹⁷ ดู Khao Khosanakan, 1940, p.1669. Cited in Eiji Murashima, “Opposing French colonialism,”: 343.

⁹⁸ รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 136-137.

อ้างถึงใน ประจักษ์ศิลปาคม, หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์, หน้า 70.

⁹⁹ Eiji Murashima, “Opposing French colonialism,”: 338–339.

¹⁰⁰ คำว่า “พี่น้องของเราฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและกรุงกัมพูชา” เป็นของหลวงวิจิตรวาทการ (ประจักษ์ศิลปาคม, หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์, หน้า 40.)

ในเดือนกุมภาพันธ์ 1941 คลังออมสินออกประกาศฉบับหนึ่งที่มีความบางตอนว่า “เพื่อเป็นการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มีเจตนาที่จะสะสมเงินทุนเรียกที่ดินแดนคืน หรือเพื่อช่วยพี่น้องชาวไทยฝั่งซ้ายที่อพยพเข้ามาและการกุศลอื่นที่อยู่ในความอำนวยการของรัฐบาล กรมไปรษณีย์โทรเลขจึงได้สั่งให้ทำการไปรษณีย์โทรเลขและสำนักงานคลังออมสินสาขาทั่วทุกแห่งรับฝากเงินของผู้ที่มีเจตนา มาบริจจาคั้น เพื่อส่งไปให้ตามความประสงค์ของผู้บริจาค ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป” (ประกาศคลังออมสิน กุมภาพันธ์ 2484.)

ดินแดนอันได้ชื่อว่าแคว้นสิบสองจุไทย หัวพันทั้งห้าทั้งหก แคว้นหลวงพระบาง เวียงจันทน์ ท่าแขก สุวรรณเขตต์ จำปาศักดิ์ และกัมพูชา เป็นราชอาณาจักรของไทยมาแต่เดิม โดยได้รวมเป็นอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกับประเทศไทย และอยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ไทยมาช้านานนับร้อยปี.....มีเลือดเนื้อเป็นชนชาติไทยและมีจิตใจรักอิสริเย่อย่างพี่น้องของเขาในประเทศไทย.....กระทรวงมหาดไทยจึงถือว่า.....เป็นบุคคลเชื้อชาติไทยและสัญชาติไทยโดยปริบูรณ์¹⁰¹

ชาวเขมรคนหนึ่ง ซึ่งมีเชื้อชาติและสัญชาติไทยตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 44/2483 ที่จะมิพบบาทร่วมกับรัฐบาลไทยในการเรียกร้องให้ชาวเขมรอพยพเข้ามาในประเทศไทย และเรียกร้องชาวเขมรต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศสในอินโดจีนผ่านทางวิทยุกระจายเสียงภาคภาษาเขมรคือ ปก กุณ

ปก กุณ หรือพระพิเศษพาดิษฐ์ เป็นอดีตข้าราชการในระบบการปกครองของฝรั่งเศส เกิดที่พนมเปญใน ค.ศ.1904 สืบเชื้อสายมาจากฟ้าทะละหะปกซึ่งเป็นขุนนางเขมรที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกให้ออกไปทำราชการในกรุงกัมพูชาครั้งส่งพระองค์เองออกไปครองกรุงกัมพูชา ในยามชราวันฟ้าทะละหะปกเข้ามาอาศัยและถึงแก่อสัญกรรมในกรุงเทพฯ¹⁰² ส่วนลูกหลานของปกนั้นก็ได้อาศัยและทำราชการต่อมาในกรุงกัมพูชา

ฟ้าทะละหะปกนั้นเป็นสหายกันกับเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแบนซึ่งเป็นต้นตระกูลอภัยวงศ์ ปก กุณ ซึ่งมีชื่อไทยว่า วิบูลย์ ปกมนตรี ได้สมรสกับนางสาวฉ้อฉล อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าพระยาอภัยภูเบศรที่ที่เกิดแต่หม่อมละม้าย¹⁰³ นางสาวฉ้อฉลนี้เป็นน้องสาวร่วมบิดาแต่ต่างมารดากับกับ นายควง อภัยวงศ์ (เกิดแต่หม่อมมรด)¹⁰⁴

¹⁰¹ เอธิ มูราซิม่า, “การเปรียบเทียบข้อมูลไทย-ญี่ปุ่น: กรณีการส่งทหารไทยเข้ารัฐฉาน (สหรัฐไทยใหญ่) ใน พ.ศ.2485,” *วารสารธรรมศาสตร์* 25, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2542): 92. อ้างถึงใน สายชล สัตยานุรักษ์, *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), หน้า 134-135. การเน้นเป็นของผู้เขียน

¹⁰² การมาปณกิจศพฟ้าทะละหะปกมีขึ้นที่เมรุวัดสุวรรณาราม ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิง (“พระบรมราชโองการทรงเตือนให้องค์สมเด็จพระหริรักษ์ฯ รับผิดชอบรายงาน,” ใน *ไทยสถาปนาประชาธิปไตย* (พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 44.)

¹⁰³ ปก กุณ และฉ้อฉล อภัยวงศ์ มีบุตรธิดาด้วยกัน 7 คน บุตรคนโตซึ่งเป็นชาย (นายจุฑาธิระ ปกมนตรี) นั้นสมรสกับ ม.ร.ว.กิตติวัฒนา ไชยันต์ (ธิดาใน ม.จ.วิวัฒน์ไชย ไชยันต์) ส่วนบุตรคนที่สองซึ่งเป็นหญิง (นางสาวเรวดี ปกมนตรี) สมรสกับ ม.ร.ว.เกษมสโมสโร เกษมศรี (“ลำดับสายสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 161, 265-266. และ “วงศ์ตระกูลของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 37.)

¹⁰⁴ “ประวัติพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 13. และ “ลำดับสายสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 150, 217.

ใน ค.ศ.1939 ปก กุณ ก็หลบหนีเข้ามาในประเทศไทยหลังจากถูกไล่่ออกจากตำแหน่งเพราะราชอาณาจักรอาณานิคมพบความผิดปกติในการทำบัญชีของเขา¹⁰⁵ และในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1940 ปก กุณ ก็เข้ามาช่วยงานกรมโฆษณาการโดยไม่ได้รับเงินเดือน งานสำคัญที่ ปก กุณ ได้รับมอบหมายคือการช่วยเหลืองานด้านวิทยุกระจายเสียงภาษาเขมรของกรมโฆษณาการที่เริ่มออกอากาศในวันที่ 5 พฤศจิกายน 1940 การใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อโฆษณาตนเองและโจมตีคนอื่นเห็นได้ไม่เฉพาะในไทยเท่านั้น แต่ฝรั่งเศสเองก็ใช้วิทยุเป็นเครื่องมือในการตอบโต้ทางการไทยโดยใช้สถานีวิทยุที่ไซ่ง่อน ทั้งนี้คงจะอาศัยชาวเขมรเป็นผู้แปลและเขียนข่าวตลอดจนทำหน้าที่เป็นโฆษก โฆษกคนหนึ่งของวิทยุไซ่ง่อนคือน้องชายของ ปก กุณ¹⁰⁶

นอกจากการช่วยเหลืองานด้านวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการแล้ว บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของ ปก กุณ ก็คือการก่อตั้ง *เขมรอิสระ* (Khmer Issarak) โดยในวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ.1940 หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ได้ตีพิมพ์บทความที่เขียนโดย ปก กุณ ความบางตอนมีว่า

ข้าพเจ้ามีความรู้สึกอยู่ลึกๆ ในใจเสมอว่า ชาวเขมรในเมืองไทยมีความยินดีกับความเสมอภาคและอิสรภาพเหมือนหนึ่งว่าเป็นชาวไทย ในกัมพูชา ชาวเขมรไม่เพียงแต่ขาดความเสมอภาคและอิสรภาพเมื่อนำไปเปรียบกับมหาอำนาจซึ่งปกครองพวกเขาเท่านั้น แต่พวกเขายังถูกเหยียดหยามจากชาวเอเชียชาติอื่นอีกด้วย และมีความเสมอภาคและอิสรภาพน้อยเสียยิ่งกว่าคนพวกนั้น เหตุผลที่มีความต่างกันระหว่างชาวเขมรในเมืองไทยกับในกัมพูชาก็เพราะไทยเป็นประเทศเอกราชแต่กัมพูชาเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ข้าพเจ้าเกิดที่กัมพูชา และตลอดระยะเวลา 31 ปี ที่ข้าพเจ้าอาศัยและทำงานอยู่ในสังคมเขมรนั้นข้าพเจ้าไม่เคยเลยที่จะหยุดสังเวชใจในความรู้สึกละแสบแสบของชาติเขมรเรา แต่บัดนี้ข้าพเจ้าได้แจ้งนโยบายของประเทศไทยซึ่งข้าพเจ้าทราบว่าเป็นไปด้วยความอาทรอันจะทำให้ความคับแค้นของข้าพเจ้ามลายสิ้นไปได้ รัฐบาลไทยมุ่งมั่นอย่างเต็มที่ในอันที่จะสนับสนุนชาวเขมรในเมืองไทยและในกัมพูชาเพื่อให้พวกเขาทั้งหลายเหล่านั้นได้เปลื้องตนเองออกเสียจากการกดขี่ของฝรั่งเศส และบรรลุนิยามเอกราชและเสรีภาพ ข้าพเจ้าไม่เพียงแต่ชื่นชมยินดีในความตั้งใจของไทย แต่ข้าพเจ้ายังประสงค์ที่จะช่วยเหลือรัฐบาลไทยในความพยายามที่จะขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากอินโดจีน เพื่อให้ผู้รักชาติชาวเขมรของข้าพเจ้าสามารถ ไปถึงซึ่งเสรีภาพและหลีกเลี่ยงได้จากความทุกข์ทน ข้าพเจ้าจะตั้งองค์กรของชาวเขมร ที่มีเสรี

¹⁰⁵ Archives D'Outre-Mer (AOM), Aix-en-Provence, France. Cambodge 7F 29(7), *Etude sur les mouvements rebelles au Cambodge, 1942-52*, 136 pp., annexe, p. 20. Cited in Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 41.

¹⁰⁶ Eiji Murashima, "Opposing French Colonialism," 363.

ทั้งหลายหรือเขมรอิสระ ข้าพเจ้าจะหยัดยืนอย่างไม่หวาดหวั่นที่เบื้องหน้าและมุ่งมั่นฟันฝ่าอุปสรรคทั้งปวงเพื่อที่เราจะสามารถมีชัยในการนำพาอิสรภาพมาสู่ประชาชนชาวเขมร ด้วยความศรัทธาอย่างแรงกล้าและความตั้งใจอันดีของผู้รักชาติทั้งปวงที่มีต่อพวกเราทั้งหลาย และชาติของเรา ข้าพเจ้าขอเรียกร้องให้ท่านสนับสนุนและร่วมมือ ด้วยตระหนักถึงความหวังและเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ข้าพเจ้าจะจัดให้มีการชุมนุมขึ้นในวันที่ 22 นี้¹⁰⁷

ในวันที่ 22 ธันวาคม 1940 ชาวเขมรราว 3,000 คน ก็มาร่วมตามคำเรียกร้องของ ปก กุณ ที่สโมสรคนะราชฎร (People's Party Club) ร่วมกันตั้งกลุ่ม เขมรอิสระ ขึ้น¹⁰⁸ แต่ในระยะแรกของการก่อตั้ง เขมรอิสระจะยังไม่มีบทบาทที่เด่นชัดอะไรนัก และยังไม่เป็นที่ยอมรับของชาวเขมรจำนวนหนึ่งอีกด้วย นวน เจีย, ในชื่อไทยว่า รุ่งเลิศ เหล่าดี, ซึ่งได้รับสถานะพลเมืองไทยหลังจากที่ไทยได้ดินแดนภาคตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือของกัมพูชามาอยู่ในปกครองเมื่อ ค.ศ.1941และเข้ามาศึกษาและทำราชการในกรุงเทพฯ ในระหว่าง ค.ศ. 1942–1950¹⁰⁹ กล่าวถึงเขมรอิสระไว้ว่าแบ่งแยกออกเป็นหลายกลุ่มและไม่ได้ดำเนินการตามนโยบายที่ประกาศไว้ นวน เจีย กล่าวด้วยว่าเขมรอิสระบางกลุ่มใช้ชื่อเขมรอิสระไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน และกล่าวถึง ปก กุณ ไว้ว่า “เป็นคนแบบที่จะแสวงประโยชน์ส่วนตัวถ้ามีโอกาส”¹¹⁰

การ “ได้” ดินแดนของไทยและการ “เสีย” ดินแดนของกัมพูชา, ค.ศ.1941

ในวันที่ 17 ตุลาคม 1940 หลวงวิจิตรวาทการไปแสดงปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศสที่แก่ครูอาจารย์และนักเรียนกรมยุทธศึกษาทหารบก ความตอนหนึ่งมีว่า

¹⁰⁷ *Thai Mai*, 20 December 1940. Cited in Eiji Murashima, “Opposing French Colonialism,”: 365.

¹⁰⁸ Eiji Murashima, “Opposing French Colonialism,”: 365. ส่วน จัสติน คอฟิลด์ และลอรา ซัมเมอร์ส กล่าวว่า การตั้งกลุ่มเขมรอิสระของ ปก กุณ เกิดขึ้นในวันที่ 18 ธันวาคม 1940 (Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia* (Maryland: Scarecrow Press, 2003), p. 334.)

¹⁰⁹ เกี่ยวกับ นวน เจีย ในช่วงเวลาที่อยู่ในกรุงเทพฯ ดูบทความชิ้นสำคัญที่ศึกษาและค้นคว้าอย่างละเอียดเยี่ยมของ เออิจิ มูราชิม่า ได้ใน Eiji Murashima, “The Young Nuon Chea in Bangkok (1942-1950) and the Communist Party of Thailand: The Life in Bangkok of the Man Who Became “Brother No. 2” in the Khmer Rouge,” in *Journal of Asia-Pacific Studies (Waseda University)*, 12 (March 2009): 1-42. ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ธงชัย วิจจะกุล สำหรับการส่งบทความดังกล่าวมาให้ผู้เขียน

¹¹⁰ Eiji Murashima, “The Young Nuon Chea in Bangkok (1942-1950) and the Communist Party of Thailand: The Life in Bangkok of the Man Who Became “Brother No. 2” in the Khmer Rouge,”: 8, 9.

ประวัติศาสตร์ของชาตินั้น เป็นประวัติแห่งการนองเลือด การที่บรรพบุรุษของเรา ได้ก่อร่างสร้างประเทศเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงพวกเราจนทุกวันนี้ ท่านไม่ได้อาบเหงื่อต่างน้ำ แต่อาบเลือดต่างน้ำ เราฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหลายมาด้วยเลือด เราดำรงอยู่เป็นไทยจนบัดนี้ ได้ก็ด้วยเลือด จึงเป็นที่น่าเชื่อว่าถ้าเราต้องการจะก้าวหน้าเติบโตใหญ่ต่อไป หรือให้ชาติไทยคงเป็นไทยอยู่นั้น เราก็ต้องใช้เลือดเหมือนกัน ที่กล่าวนี้มีได้มุ่งหมายจะยืนยันว่าเราจะรบหรือเราจะต้องเข้าสงคราม.....แต่เพื่อประโยชน์ในทางเตรียมตัว ข้าพเจ้าใคร่จะขอเชิญชวนเพื่อร่วมชาติทั้งหลาย โดยอะพาทันที่หนึ่งฟังข้าพเจ้าอยู่ในที่นี้ ให้ทำใจเสียแต่บัดนี้ว่าเราต้องรบ¹¹¹

และในปลาย ค.ศ.1940 นั้นเองก็เกิดการปะทะกันตามแนวชายแดนไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส กระทั่งวันที่ 5 มกราคม 1941 กองทัพไทยก็ยกข้ามเส้นเขตแดนไทย-อินโดจีนฝรั่งเศสเข้าไปในกัมพูชาและลาว¹¹² และประกาศสงครามกับอินโดจีนฝรั่งเศสในวันที่ 7 มกราคม¹¹³ การสู้รบระหว่างกองกำลังของทั้งสองฝ่ายดำเนินไปเป็นระยะเวลาดังนั้น ก่อนที่ญี่ปุ่นซึ่งในเวลานั้นมีกองทหารอยู่ในเวียดนามของฝรั่งเศส¹¹⁴ และกำลังสร้างอิทธิพลของตนอยู่ในภูมิภาคนี้จะเข้ามาใกล้เคียงข้อพิพาทและนำไปสู่การหยุดยิงในวันที่ 28 มกราคม ในเวลานั้น “กองทัพอีสาน กองพลอุบลยี่ดได้แคว้นนครจำปาศักดิ์ กองพลสุรินทร์ยี่ดได้สำโรง จงกัล ทางจังหวัดเสียมราฐ กองทัพบูรพา ยี่ดได้พื้นที่ตะวันตกศรีโสภณ ห่างจากศรีโสภณ 17 กิโลเมตร กองพลจันทบุรียี่ดได้บ้านกุ่มเรียงและบ้านห้วยเขมร ทิศตะวันตกบ่อโพลิน”¹¹⁵ แต่กำลังพลเพียงพลในแนวรบทางทะเลหลังจากที่เรือหลวงธนบุรีและเรือตอร์ปิโดของไทยเสียหายอย่างหนักในการรบที่รู้จักกันต่อมาในชื่อว่ายุทธนาวีที่เกาะช้างซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ 17 มกราคม¹¹⁶

การเจรจาสันติภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น เริ่มขึ้นในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 1941¹¹⁷ และพอถึงวันที่ 11 มีนาคม ผู้แทนของไทยกับฝรั่งเศสก็ลงนามย่อในแผนการใกล้เคียงของญี่ปุ่นสาระสำคัญของแผนดังกล่าวคือไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศสดังนี้

¹¹¹ หลวงวิจิตรวาทการ, ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส, หน้า 46-47.

¹¹² Eiji Murashima, “Opposing French Colonialism,”: 337.

¹¹³ กนตธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย, หน้า 21.

¹¹⁴ รัฐบาลสหพันธอินโดจีนอนุญาตให้ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งกองทหารในเวียดนามตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน 1940 (สุด จอนเจดลิน, ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 154.

¹¹⁵ ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง, หน้า 120.

¹¹⁶ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย, หน้า 224.

¹¹⁷ กนตธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย, หน้า 22.

1. ดินแดนซึ่งได้เสียไปโดยสนธิสัญญาปีพุทธศักราช 2446 ได้คืนมาทั้งหมด กล่าวคือ ดินแดนหลวงพระบางฝั่งขวาและดินแดนจำปาศักดิ์ตรงข้ามกับปากเซ กับทั้งดินแดนกัมพูชาที่ได้เสียไปโดยสนธิสัญญานั้นด้วย
2. มณฑลบูรพาซึ่งได้เสียไปโดยสนธิสัญญาปีพุทธศักราช 2449 นั้น ได้คืนจังหวัดศรีสะเกษและพระตะบอง จดฝั่งทะเลสาบ แต่เสียมราฐและนครวัดนั้นยังคงเป็นของฝรั่งเศสอยู่
3. ได้มาซึ่งดินแดนในกัมพูชา หรือเส้นขีดโค้งวงจากเวียงนครวัดลงไปถึงแม่น้ำโขงตอนใต้ สติงเตรง และ
4. ถิ่นร่อนน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดนในลำแม่น้ำโขง เกาะคอนซึ่งอยู่ทางขวาของร่อนน้ำลึกได้มาเป็นของไทยทั้งหมด¹¹⁸

ซึ่งส่วนใหญ่ของดินแดนเหล่านั้นก็คือ เขมรแปรพักตร์หรือเขมรไทย และเขมรป่าดงหรือเขมรลาว ความตกลงนี้เป็นส่วนหนึ่งของอนุสัญญาสันติภาพที่ไทยและฝรั่งเศสลงนาม ณ กรุงโตเกียว ในวันที่ 9 พฤษภาคม 1941¹¹⁹

นายควง อภัยวงศ์, บุตรชายของเจ้าพระยาอภัยภูเบศรชุ่ม ผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองและข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลบูรพาคนสุดท้าย ได้รับมอบหมายให้เป็นประธานอำนวยการรับมอบดินแดนด้านบูรพา โดยกำหนดการรับมอบพระตะบองนั้นมีในวันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ.1941 โดยก่อนที่จะออกเดินทาง ควงได้นำคณะกรรมการรับมอบดินแดนเข้าอำลานายกรัฐมนตรี และกล่าวแก่นายกรัฐมนตรีความบางตอนว่า

การที่กระผมถือโอกาสกล่าวขอบคุณพิเศษดังนี้จะเป็นการไม่เหมาะสมอยู่บ้าง แต่เนื่องด้วยมีกรณีเกี่ยวพันอยู่ว่า เมื่อ 34 ปีมาแล้ว ท่านบิดาของกระผมได้เป็นผู้อภัยเชิญธงไทยกลับสู่ประเทศไทย ด้วยอาการอันอ่อนแอตา วาระนี้กระผมผู้เป็นบุตรได้มีโอกาสเชิญธงไทยกลับไปสู่ถิ่นเดิม ซึ่งกระผมรู้สึกว่าจะนอกจากจะเป็นการสนองเกียรติประเทศชาติและรัฐบาลแล้ว ยังเป็นการสนองความปรารถนาอันแรงกล้าของท่านบิดาอีกด้วย¹²⁰

การได้ดินแดนนำความชื่นชมโสมนัสมาสู่ชาวไทย และนายพลตรีหลวงพิบูลสงครามกลายมาขวัญใจชาวไทยทั้งผอง และเมื่อเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเสนอคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้เลื่อนยศพลตรีหลวงพิบูลสงครามเป็นพลเอก พลเรือเอก และพลอากาศเอก คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็พระราชทานยศจอมพลให้นายพลตรีหลวงพิบูลสงครามในวันที่ 28 กรกฎาคม 1941

¹¹⁸ ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*, หน้า 114.

¹¹⁹ ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*, หน้า 594-600.

¹²⁰ *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 52.

ในอีกด้านหนึ่งนั้น พระบาทสมเด็จพระสีสุวตธิ์มุนีวงศ์พระเจ้ากรุงกัมพูชาที่ทรงขัดเคืองและขมขื่นพระทัยมากกับการที่ดินแดนส่วนหนึ่งของกัมพูชาต้องตกไปอยู่ในการปกครองของไทย พระองค์ปฏิเสธ การขอเข้าพบของเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสและไมตรีภาษาฝรั่งเศสอีกเลย¹²¹ เพราะทรงเห็นว่าฝรั่งเศสไม่สามารถปกป้องดินแดนของพระองค์ไว้ได้ ในวันที่ 22 เมษายน 1941 พระบาทสมเด็จพระสีสุวตธิ์มุนีวงศ์ซึ่งกำลังประชวรอยู่ก็เสด็จสวรรคตด้วยความตรอมตรมพระทัย¹²² นักประวัติศาสตร์เขมรคนหนึ่งบันทึกถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่า “โดยเจ็บบพระทัยกับการแย่งชิงของสยามนี้ พระสุขภาพต้องทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว แล้วพระบาทสมเด็จพระสีสุวตธิ์มุนีวงศ์ทรงเสวยทิวงคต”¹²³

ในระหว่างสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส รัฐบาลไทยมอบหมายให้กองทัพไทยมีหน้าที่รับผิดชอบปกครองและจัดการกิจการทั้งหลายในดินแดนที่กองทัพยึดครองได้ และกองทัพก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่เช่นนั้นอยู่เรื่อยมา แม้หลังการหยุดยิงและเจรจาอนุสัญญาสันติภาพ กระทั่งวันที่ 22 กรกฎาคม 1941 เมื่อมีการประกาศพระราชบัญญัติจัดการปกครองดินแดนที่ประเทศไทยได้คืนมาจากฝรั่งเศส พุทธศักราช 2484 การปกครองดินแดนทั้งนั้นจึงตกอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายพลเรือน กล่าวเฉพาะดินแดนส่วนที่เดิมเคยเป็นกัมพูชาในอารักขาของฝรั่งเศสนั้น มีการแบ่งเขตการปกครองเป็นสองจังหวัด โดยยกเมืองเสียมราฐเป็นจังหวัดพิบูลสงคราม ยกเมืองพระตะบองเป็นจังหวัดพระตะบอง กับทั้งเปลี่ยนชื่ออำเภอที่มีอยู่เดิมเสียใหม่ และจัดข้าราชการเข้าไปปกครองตามอย่างที่เป็นปฏิบัติกันในประเทศไทย¹²⁴

ข้าราชการคนหนึ่งที่ได้รับคำสั่งให้ย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ ณ จังหวัดพระตะบองใน ค.ศ.1941 คือ นายศิริ ภูมิศักดิ์ เสมียนสรรพสามิต และใน ค.ศ.1944 เด็กชายจิตร ภูมิศักดิ์ ผู้เป็นลูกชายของศิริก็เดินทางตามไปอาศัยอยู่กับพ่อและครอบครัวและเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนประจำจังหวัดพระตะบอง¹²⁵ จิตร

¹²¹ Decoux, p. 284. Cited in David P. Chandler, “Cambodian Palace Chronicles (rajabangsavatar), 1927-1949: Kingship and Historiography at the End of the Colonial Era,” in *Facing the Cambodian Past: Selected Essays 1971-1994*, 2nd edition (Chiang Mai: Silkworm Books, 1998), p. 194.

¹²² Kirby Luwis, *La Malaise cambodge* (Phnom Penh, 1946), p. 5. และ W.G. Burchett, *Mekong Upstream* (Hanoi, 1957), p. 90. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955* (Tirupari: Sri Venkateswara University, 1971), p. 79. และดู Julio A. Jeldres, *The Royal House of Cambodia* (Phnom Penh: Monument Books, 2003), p. 42.

¹²³ ฐิวัธ ฌา, *บุรุษลัทธิศาสนาสุทธยุโธ ศาส 2* (กรุงเทพฯ: [n.p.], 1974), ๕๓-๕๔ 190.

¹²⁴ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการปกครองของไทยในดินแดนที่เคยเป็นกัมพูชาในอารักขาของฝรั่งเศสได้ใน ไพศาล ไชยวาทตระกูล, “บทที่ 3 การปกครองดินแดนที่ได้คืนจากฝรั่งเศส,” ใน, *ประวัติศาสตร์การปกครองดินแดนที่เคยอยู่ภายใต้ ธิปไตยของไทย* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 28-59.

¹²⁵ แคน สาริกา (รวบรวมและเรียบเรียง), “คำให้การของ จิตร ภูมิศักดิ์,” ใน *วาระสุดท้ายแห่งชีวิต จิตร ภูมิศักดิ์*, พิมพ์ครั้งที่ 13 (นนทบุรี: สาลิกา, 2550), หน้า 72.

บันทึกบรรยายภาคของจังหวัดพระตะบองในความปกครองของสยามไว้ว่า “ที่นั่นได้สัมพันธ์กับเพื่อนเขมรจำนวนมาก เพื่อนเหล่านี้มีความรักชาติเขมรของเขาอย่างแรงกล้า แม้ทางการไทยสอนให้เขารักชาติไทย ร้องเพลงชาติไทย เรียนหนังสือไทย ฯลฯ แต่เขาก็ยังคงยืนหยัดความเป็น ‘กัมพูเจีย’ (กัมพูชา) ของเขาเสมอ”¹²⁶ ขณะที่ฟากฝั่งกัมพูชาก็มีความเคลื่อนไหวตอบโต้การเข้ามาครอบครองดินแดนของไทย โดยในเดือนพฤศจิกายน 1941 ชาวเขมรราว 10,000 – 15,000 คน ก็ออกมาเดินขบวนประท้วงในกรุงพนมเปญ ในมือของผู้เดินขบวนถือธงชาติทั้งของฝรั่งเศสและกัมพูชา พร้อมกับป้ายผ้าที่มีข้อความว่า “อ็องกอร์ [พระนคร] เป็นของเขมร,” และ “กัมพูชาจงเจริญ ! เขมร ! เราปรารถนาจะเป็นเขมร !”¹²⁷

เหตุการณ์ในกัมพูชา, ค.ศ.1941–1945

25 เมษายน 1941 ฝรั่งเศสเลือกนักกองศรัทธาของคตินโรดมสีหนุชันษา 18 ปี ซึ่งในเวลานั้นกำลังศึกษาอยู่ ณ ลีเซซาสลูลู-โลบาต์ (Lycée Chasseloup-Laubat) ในไซ่ง่อนให้ทรงราชย์เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชา แทนที่ราชสมบัติจะตกแก่พระองค์มจะสีสุวตธิ์มูนีเรต โอรองคโตในพระบาทสมเด็จพระสีสุวตธิ์มูนีวงค์

มักกล่าวกันว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นายพลเรือเอก เดอคูซ์ (Admiral Jean Decoux) ซึ่งในเวลานั้นเป็นผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศสประจำอินโดจีน (the Governor General of Cochinchina) เลือกนักกองศรัทธาของคตินโรดมสีหนุขึ้นทรงราชย์เป็นเพราะเจ้าชายพระองค์น้อยนั้นทรงมีเชื้อสายของสองราชสกุลหลัก นั่นคือราช-สกุลนโรดมทางพระบิดา (นักองค์มจะนโรดมสุรามฤต) และราชสกุลสีสุวตธิ์มูนีเรตทางพระมารดา (พระองค์มจะสีสุวตธิ์มูนีวงค์ กุสุมะ) การเลือกเจ้าชายองค์นี้เป็นกษัตริย์เท่ากับเป็นการประนีประนอมกันระหว่างราชสกุลทั้งสองซึ่งแข่งกันในการขึ้นทรงราชย์ในกรุงกัมพูชามาแต่ก่อน ดังที่สมเด็จพระสีหนุเองก็เคยยกความดั่งนี้ขึ้นมากล่าว¹²⁸

อย่างไรก็ดีคำอธิบายอย่างนี้ซึ่งมีมาจากนายพลเรือเดอคูซ์น่าจะเป็นเพียงข้ออ้าง¹²⁹ เพราะที่จริงแล้วมีพระวงศ์จำนวนที่มีเชื้อสายจากทั้งสองราชสกุลและบางองค์อยู่ใกล้กับสายสันตติวงศ์มากกว่านักกองศรัทธาของคตินโรดมสีหนุเสียด้วยซ้ำไป ไม่ว่าจะเป็นพระองค์มจะสีสุวตธิ์มูนีเรตซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาท สมเด็จพระสี

¹²⁶ วิชัย นนารัตน์, *หลายชีวิต จิตร ภูมิศักดิ์* (กรุงเทพฯ: ฟาเดียกัน, 2546), หน้า 15.

¹²⁷ “Une manifestation populaire: Le Cambodge manifeste ses sentiments de loyalisme et de fidélité au Roi et la à la France,” *L'Echo du Cambodge*, 6 November 1940. Cited in Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*, p. 232.

¹²⁸ John P. Armstrong, *Sihanouk Speaks* (New York: Walker and Company, 1964), p. 40. และ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA* (London: Pelican Books, 1974), p. 145.

¹²⁹ คำอธิบายของเดอคูซ์ได้ใน Jean Decoux, *A la Barre de l'Indochine, 1940-1945* (Paris, 1949), p. 285. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, pp. 79-80.

สุวัตติมนีนวงศ์พระเจ้ากรุงกัมพูชาซึ่งเพิ่งเสด็จสวรรคตไป¹³⁰ หรือเจ้านายองค์อื่นๆ เช่น พระองค์มัจจะนโรดม นรินทเดช¹³¹ เป็นอาทิ

เหตุผลที่เป็นไปได้มากกว่าน่าจะเป็นเพราะเดอกูชเองคาดหวังว่าตนจะสามารถควบคุมกษัตริย์ซึ่งยังเยาว์พระชันษาและไม่มีประสบการณ์ในงานราชการและการปกครองประเทศได้ดีกว่า¹³² สมเด็จสืหนุก็ตรัสถึงเรื่องนี้ไว้ภายหลังเองว่า “ฝรั่งเศสเลือกข้าพเจ้าเพราะพวกเขาคิดว่าข้าพเจ้าเป็นลูกแกะตัวน้อยๆ ภายหลังมาพวกเขาก็ถึงกับตกใจเมื่อพบว่าข้าพเจ้าเป็นเสือ ตามจริงแล้ว ข้าพเจ้าเป็นเสือ – แต่ในเวลานั้นเป็นเสือตัวเล็กๆ ตัวหนึ่ง”¹³³

ดินแดนทางตะวันตกของกัมพูชาเมื่อแรกสมเด็จสืหนุเป็นกษัตริย์นั้นตกอยู่ในความครอบครองของประเทศไทย แต่ความเชื่อในหมู่ชาวเขมรจำนวนหนึ่งคือไทยจะไม่หยุดอยู่เพียงนั้น ราวมีนาคม ค.ศ.1942 ปาจ ฌิน ซึ่งเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์นครวัด (*Nagaravatta*) ซึ่งเชื่อว่าไทยจะไม่หยุดเพียงแค่ว่า

¹³⁰ Milton Osborne, *Politics and Power in Cambodia: the Sihanouk Years* (Hong Kong: Longman, 1973), p. 33.

พระบรรพชาในพระองค์มัจจะนโรดมคือ สมเด็จพระสุวัตติมนีนวงศ์นั้นเป็นเชื้อพระวงศ์ในสายราชสกุลสุวัตติ ส่วนพระบรรพชามารดาคือน้ององค์มัจจะนโรดมกัณโณวิชฌเทวีนั้นเป็นเชื้อพระวงศ์ในสายราชสกุลนโรดม (Julio A. Jeldres, *The Royal House of Cambodia*, p. 98.)

¹³¹ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!: A History of the Cambodian Government 1970-1975* (Victoria: Centre of Southeast Asian Studies, Monash University), 1994), p. 6.

พระบิดาในพระองค์มัจจะนโรดม นรินทเดชคือ คือพระองค์มัจจะนโรดมสัถถาวงศ์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนโรดม ส่วนพระมารดาคือพระองค์มัจจะนโรดมปิ่นดาราสุธธาเรศ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระสุวัตติ

¹³² Milton Osborne, *Politics and Power in Cambodia*, p. 33. และ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 145.

สมเด็จสืหนุเล่าไว้ในอีกที่หนึ่งถึงเหตุที่ทำให้ทรงได้รับเลือกเป็นกษัตริย์ว่า “ทำไมนายพลเรือเดอกูชจึงตัดสินใจเลือกเอาเจ้าหนุสืหนุ แทนที่จะเป็นเจ้าชายสุรามฤต ทั้งนี้เป็นเพราะข้าพเจ้าเป็นที่พึงพอใจของท่านนายพลเรือเดอกูชและภริยามาตามเดอกูช ท่านทั้งสองได้เชิญข้าพเจ้าขณะที่เป็นนักเรียนให้ไปร่วมรับประทานอาหารกลางวัน ณ ทำเนียบผู้สำเร็จราชการ กรุงไซ่ง่อน และท่านทั้งสองพบว่าข้าพเจ้าถูกรสนิยมของท่าน “ช่างน่ารักจริงๆ พ่อหนูน้อยคนนี้” มาตามเดอกูชบอกไว้ พุดสั้นๆ ข้าพเจ้าก็ได้เป็นกษัตริย์” (นโรดมสืหนุ และ จัง ลาภูติวัร, *เขมรในทัศนะเจ้านโรดมสืหนุ*, แปลโดย สว่าง วงศ์พัทพันธุ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521), หน้า 27.)

¹³³ Wilfred Burchett, *Second Indochina War: Cambodia and Laos Today* (London: Lorrimer Publishing, 1970), p. 20. และดู Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 145.

ครอบครองพระตะบองและเซียมเรียบ แต่มีความต้องการที่จะครอบครองกัมพูชาส่วนที่อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงทั้งหมด ก็เริ่มพิมพ์บทความต่อต้านไทยลงในหนังสือพิมพ์นครวัด¹³⁴

นครวัด เป็นหนังสือพิมพ์รายปักษ์ที่ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ.1936 โดยมีผู้ร่วมก่อตั้งคือ เจริญ จ็อก ทัณ, ปาจ ฌิน และเซิม วาร์¹³⁵ ข้อเขียนซึ่งมีน้ำเสียงของการต่อต้านระบอบอาณานิคมที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์นครวัด มีบทบาทอย่างสำคัญในการเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปขึ้นในกัมพูชา¹³⁶ และหนังสือพิมพ์ นครวัด กลายมาเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อคนจำนวนไม่น้อย¹³⁷ โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน นักเรียน นักศึกษาและพระสงฆ์หัวปฏิรูป

ในวันที่ 13 เมษายน 1942 ราชการอาณานิคมก็สั่งปิดหนังสือพิมพ์นครวัด เพราะ ปาจ ฌิน ปฏิเสธที่จะลดการวิพากษ์วิจารณ์ฝรั่งเศสแล้วหันมาปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลวิซี¹³⁸ นอกจากนี้แล้วเหตุหนึ่งของการสั่งปิดน่าจะมาจากบทความต่อต้านไทย ซึ่งนอกจากจะทำให้ความไม่พอใจไทยในหมู่คนเขมรเพิ่มขึ้นแล้วยังส่งผลให้ความไม่พอใจของคนเขมรที่มีต่อผู้ปกครองและระบอบการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศสในกัมพูชาเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย

วันที่ 18 กรกฎาคม ราชการอาณานิคมฝรั่งเศสก็จับกุมตัว พระปลัดโฆษนาค (แฮม เจียว) ซึ่งเป็นอาจารย์โรงเรียนบาลีชั้นสูง (École supérieure de Pali) ในกรุงพนมเปญ และนวน ทวง ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนดังกล่าว ด้วยข้อหาเทศนาและพาดพิงต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศส¹³⁹ ชาวที่พระอาจารย์แฮม

¹³⁴ Henri Locard, "Achar Ham Chieu (1893-1943), The 'Umbrella Demonstration' of the 20th July 1942 and the Vichy regime," *Sikhsacakr* 8-9 (2006-2007): 77.

¹³⁵ เจริญ จ็อก ทัณ (ค.ศ.1908–1976 ?) เป็นชาวเขมรด้า ลูกของเจ้าที่ดินในเตยนินห์ เข้าเรียนในลิเซที่ไซ่ง่อนก่อนจะได้ทุนการศึกษาไปเรียนต่อยังฝรั่งเศส ใน ค.ศ.1933 หลังจบการศึกษาก็เดินทางเข้ามายังกรุงพนมเปญและเข้าทำงานในพระราชบรรณาลัย และร่วมกับ ปาจ ฌิน ตั้งหนังสือพิมพ์นครวัดซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายปักษ์ขึ้น (Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 21.)

ปาจ ฌิน (ค.ศ.1895–) เคยอาสาไปรบในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งโดยทำหน้าที่เป็นล่าม หลังสงครามยุติก็กลับมาเปิดอู่ซ่อมรถอยู่ในกรุงพนมเปญ (V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 67. และ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 20.)

¹³⁶ ประเด็นที่หนังสือพิมพ์นครวัด เรียกร้องให้มีการปฏิรูปที่สำคัญคือ การให้ชาวเขมรมีส่วนร่วมมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ การปฏิรูประบบการศึกษา ความเท่าเทียมกันในระหว่างชาวฝรั่งเศสและชาวเขมร นอกจากนี้ยังคัดค้านการครองตำแหน่งในระบบปกครองของฝรั่งเศสของชาวเวียดนาม (Michael Vickery, "Looking Back at Cambodia," *Westerly*, 4 December 1976, pp. 14-28 at p. 15. Cited in Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 21. และ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, pp. 163-164.

¹³⁷ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, pp. 163-164.

¹³⁸ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, pp. 73-74.

¹³⁹ Henri Locard, "Achar Ham Chieu (1893-1943)," 75.

เจียว ถูกจับกุมและถูกบังคับให้สละผ้าเหลืองแพร่กระจายไปในพระนักเรียนโรงเรียนบาลีชั้นสูง วัดทุกวัดในกรุงเทพมหานคร ตลอดไปจนถึงวัดที่อยู่ตามหัวเมือง และกลุ่มชาตินิยม

ทัณฑ์และพวกเลือกวันที่ 20 กรกฎาคม เป็นวันชุมนุมและเดินขบวนต่อต้านฝรั่งเศส เหตุการณ์ซึ่งจะเป็นที่รู้จักในชื่อว่าสงครามร่ม (umbrella war) หรือ การประท้วงร่ม (umbrella demonstrative) นี้¹⁴⁰ มีผู้เข้าร่วมหลายพันคน ในจำนวนนี้มีพระรวมอยู่ด้วยราว 500 รูป¹⁴¹ ทัณฑ์ไม่ได้เข้าร่วมเดินขบวนประท้วงด้วยแต่หลบอยู่ในสำนักงานตำรวจของญี่ปุ่น ผู้ที่เข้าร่วมในประท้วงครั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวในการจัดตั้งกลุ่มของทัณฑ์และพวกที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในครึ่งหลังของทศวรรษที่ 1930¹⁴²

ราชอาณาจักรอินโดจีนฝรั่งเศสใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมและจับกุมแกนนำการประท้วงคือ ปาจ ฌ็อน และบุญจันทร์ มล ได้ พระอาจารย์แสม เจียว, นวน ทวง, ปาจ ฌ็อน และบุญจันทร์ มล ถูกส่งตัวไปรับการพิจารณาคดีที่ไซ่ง่อน พระอาจารย์แสม เจียว, นวน ทวง, ปาจ ฌ็อน ถูกตัดสินลงโทษประหารชีวิต แต่ก็ได้รับการลดโทษเหลือจำคุกตลอดชีวิต ส่วน บุญจันทร์ มล ได้รับโทษจำคุก 5 ปี และหลังจากพ้นโทษแล้วต้องถูกเนรเทศออกจากกัมพูชาอีกเป็นเวลา 15 ปี และในวันที่ 25 มิถุนายน 1942 ทั้งหมดก็ถูกส่งตัวไปคุมขังที่เกาะตรอกฟาจ หรือเกาะกองดอร์ (Poulo Condore) ซึ่งอยู่ในทะเลจีนใต้ พระอาจารย์แสม เจียว ถึงแก่กรรมภาพที่นั่น ส่วนคนอื่นๆ จะถูกปล่อยตัวออกมาในต้น ค.ศ.1945¹⁴³

เซียง จ็อก ทัณฑ์ นั้นหลบหนีการจับกุมของฝรั่งเศสไปยังพระตะบองซึ่งในเวลานั้นอยู่ในการปกครองของไทย จากนั้นก็เดินทางต่อเข้ามาในกรุงเทพฯ และในวันที่ 22 มกราคม 1943 ก็ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยัง

เกี่ยวกับพระอาจารย์ แสม เจียว (1893-1943) โปรดดู *คฺย ญฺล, ฌิบุรุตติพระภิกษุหม่าไซ ๐๔๖* (คริสต์ทศวรรษ: ๑๙๓๐-๑๙๔๐) *คฺย ญฺล, ฌิบุรุตติพระภิกษุหม่าไซ ๐๔๖* (คริสต์ทศวรรษ: ๑๙๓๐-๑๙๔๐) และ Henri Locard, "Achar Ham Chieu (1893-1943)," 71-75.

¹⁴⁰ ที่เรียกเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า สงครามร่ม/ การประท้วงร่ม ก็เพราะพระภิกษุซึ่งอยู่แถวหน้าของขบวนผู้ประท้วงใช้ร่มซึ่งถือติดมือเป็นเครื่องป้องกันตัว

¹⁴¹ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860-1945*, p. 237.

¹⁴² "Chapter 9 Traffic: Setting Khmerism in Motion, 1935-1945," in Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860-1945*, pp 210-241.; Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, pp. 22, 23. และ *บุนนาคธรรม ๒๕๕, ๒๕๕๖* (คริสต์ทศวรรษ: [n.p.], 1971).

ทัณฑ์เข้าไปติดต่อกับญี่ปุ่นเพื่อขอความช่วยเหลือในการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชหลังจากที่ญี่ปุ่นเข้ามาในกัมพูชาเมื่อเดือนพฤษภาคม 1941 (AOM, Aix-en-Provence. *Cambodge 7F 29 (7), Etude sur les mouvements rebelles au Cambodge, 1942-52*, p. 4. Cited in Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 23. และ *บุนนาคธรรม ๒๕๕, ๒๕๕๖* (คริสต์ทศวรรษ: [n.p.], 1971)).

¹⁴³ Henri Locard, "Achar Ham Chieu (1893-1943)," 70-81. David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p.168. และ *บุนนาคธรรม ๒๕๕, ๒๕๕๖* (คริสต์ทศวรรษ: [n.p.], 1971).

กรุงโตเกียวโดยเครื่องบินทหารของกองทัพญี่ปุ่น ท้ายเข้ารับการฝึกอบรมที่ญี่ปุ่นจัดไว้สำหรับผู้นำชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และท้ายยังมียศและตำแหน่งทางทหารในกองทัพญี่ปุ่นด้วย¹⁴⁴

ในระหว่างนี้ สมเด็จสฤษดิ์จะทรงเป็นผู้ชมเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นโดยที่ยังไม่ทรงลงมาเล่นด้วยพระองค์เอง ในขณะที่ราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศสก็พยายามที่จะใช้ยุทธวิธีที่พระองค์นี้ให้เป็นประโยชน์แก่ระบอบการปกครองอานานิคมของตนในกัมพูชาด้วยการพยายามสนับสนุนให้พระองค์กลายเป็นศูนย์รวมของกัมพูชาผ่านการจัดให้สมเด็จสฤษดิ์เสด็จเยี่ยมประชาชนในหัวเมืองและการปราศรัยต่อประชาชนในโอกาสต่างๆ¹⁴⁵

วันที่ 9 มีนาคม 1945 กองทหารญี่ปุ่นเข้าปลดอาวุธทหารฝรั่งเศสและปลดเจ้าหน้าที่ชาวฝรั่งเศสออกจากตำแหน่งในระบบปกครอง และในวันที่ 12 มีนาคม 1945 สมเด็จสฤษดิ์ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกองทัพญี่ปุ่นก็ประกาศเอกราชของกัมพูชาและยกเลิกสนธิสัญญาและพันธะกรณีทั้งปวงที่กัมพูชามีต่อฝรั่งเศส แล้วทำข้อตกลงความร่วมมือกับญี่ปุ่น¹⁴⁶ กัมพูชาที่เป็นเอกราชเป็นกัมพูชาที่อยู่ในการควบคุมของกองทัพญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด ญี่ปุ่นส่งนายทหารเข้ามาเป็นที่ปรึกษาทางการเมือง คอยกำกับดูแลความเป็นไปในราชสำนักและการดำเนินนโยบายของกัมพูชา

ในวันที่ 30 พฤษภาคม 1945 เติ้ง จ๊อก ท้าย ก็เดินทางจากโตเกียวมาถึงพนมเปญ และเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศ¹⁴⁷ นอกจากบทบาทในฐานะรัฐมนตรี ท้ายยังเริ่มจัดการฝึกให้แก่เยาวชนเขมรจำนวนหลายพันคนเพื่อตั้งเป็นกองกำลังติดอาวุธ ทั้งนี้โดยการสนับสนุนและควบคุมของญี่ปุ่น¹⁴⁸

วันที่ 9-10 สิงหาคม ก็เกิดการรัฐประหารขึ้นในกัมพูชา โดยในช่วงเช้าวันที่ 9 สิงหาคม มีกำลังจำนวนหนึ่งเข้าไปในพระบรมราชวัง และบุกไปถึงที่ประทับของสมเด็จสฤษดิ์ซึ่งในเวลานั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยเพื่อขอให้พระองค์ปลดคณะรัฐมนตรี กลุ่มนี้สามารถคุมตัวรัฐมนตรีไว้ได้ทั้งหมดยกเว้น เติ้ง จ๊อก ท้าย และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และในคืนวันที่ 9 นั้นก็มีความพยายามบังคับให้สมเด็จสฤษดิ์สละราชย์¹⁴⁹

¹⁴⁴ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 86. และ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, pp. 45, 47.

¹⁴⁵ Milton Osborne, *Politics and Power in Cambodia*, p. 35., Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 145.; Milton Osborne, *Politics and Power in Cambodia*, p. 35. และ นโรดมสีหนุ และ จัง ลากูติวัร, *เขมรในทัศนะเจ้าโรดมสีหนุ*, หน้า 29-30.

¹⁴⁶ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, pp. 87-92.

¹⁴⁷ David P. Chandler, "The Kingdom of Kampuchea, March–October 1945," in *Facing the Cambodian Past*, pp. 169-170; Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 49. และ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 8.)

¹⁴⁸ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 49.

¹⁴⁹ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 49.

ผลที่สุดของเหตุการณ์คราวนั้นก็คือในวันที่ 14 สิงหาคม เติ้ง จ๋อก ทัณฑ์ ก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรี และ ปาจ ฉีเน เป็นรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจ¹⁵⁰ ผลอีกประการหนึ่งคือทัณฑ์ซึ่งเคยเป็นเพื่อนของครอบครัวของสมเด็จพระสังฆราช¹⁵¹ กลายมาเป็นศัตรูชั่วชีวิตของสมเด็จพระสังฆราช¹⁵²

เหตุการณ์ครั้งนั้นจะยังคงอยู่ในความทรงจำของสมเด็จพระสังฆราชเสมอ เพราะนั่นเป็นครั้งแรกที่พระองค์ถูกคุกคามอย่างหนักจนถึงกับเคยตัดสินใจที่จะสละราชย์เพื่อหลีกเลี่ยงการต่อสู้ทางการเมือง¹⁵³ ใน ค.ศ.1973 ทรงเล่าถึงช่วงเวลานี้ไว้ว่า “ในช่วงเวลานั้น ข้าพเจ้าได้รับการกดดันจากแนวคิดรักปิตุภูมิของหุ่นเชิด และไม่เคยลืมนั่นเลย”¹⁵⁴ หุ่นเชิดที่สมเด็จพระสังฆราชกล่าวถึงก็คือทัณฑ์ และความทรงจำในเหตุการณ์ที่มีทัณฑ์เป็นตัวละครที่สำคัญในครั้งนั้นจะมีส่วนเพิ่มความซับซ้อนและสับสนในความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทยในเวลาต่อมาอีกด้วย

วันที่ 15 สิงหาคม 1945 ญี่ปุ่นก็ประกาศยอมแพ้สงครามอย่างไม่มีเงื่อนไข และในวันที่ 16 สิงหาคม นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของประเทศไทยก็ออกประกาศสันติภาพ ความสำคัญคือการประกาศให้ “การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ ไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย” นอกจากนี้แล้ว ในประกาศสันติภาพฉบับดังกล่าวยังประกาศด้วยว่า “บรรดาดินแดนซึ่งญี่ปุ่นได้มอบให้ไทยครอบครอง คือ รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ประวิศ เชียงตุง และเมืองพานัน ประเทศไทยไม่มีความปรารถนาที่จะได้ดินแดนเหล่านี้ และพร้อมที่จะจัดการเพื่อส่งมอบในเมื่อบริเตนใหญ่พร้อมที่จะรับมอบไป”¹⁵⁵

ประกาศสันติภาพนี้ไม่มีการกล่าวถึงดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งไทยได้มาจากฝรั่งเศสตามอนุสัญญากรุงโตเกียว ค.ศ.1941 แต่อย่างใด นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังดำเนินการหลายอย่างอันเป็นการแสดงเจตจำนงที่จะครอบครองดินแดนดังกล่าวต่อไป

หลังการประกาศยอมแพ้สงครามของญี่ปุ่น สัมพันธมิตรเริ่มเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นและฝรั่งเศสก็เตรียมการที่จะกลับเข้ามาในกัมพูชาอีกครั้ง ทัณฑ์พยายามที่จะรักษาสถานะเดิมของกัมพูชาเอาไว้ ด้วยการจัด

¹⁵⁰ David P. Chandler, “The Kingdom of Kampuchea, March–October 1945,” in *Facing the Cambodian Past*, pp. 178–180. และ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 9.

¹⁵¹ Milton Osborne, *Sihanouk: Prince of light, prince of darkness* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1994), p. 66.

เมื่อ เติ้ง จ๋อก ทัณฑ์ ตั้งหนังสือพิมพ์นครวัดใน ค.ศ.1936 นั้น เติ้ง จ๋อก ทัณฑ์ เคยขอให้พระองค์มจะสืบทอดถิ่นนี้เรต รับเป็นองค์อุปถัมภ์หนังสือพิมพ์ แต่พระองค์มจะสืบทอดถิ่นนี้เรตทรงปฏิเสธ ที่สุดแล้วทัณฑ์ได้นักองค์มจะโรดมสุรามิตซึ่งเป็นพระวรวงษาบิดาของสมเด็จพระนโรดมสีหนุเป็นองค์อุปถัมภ์แทน

¹⁵² Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 145. และ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 9.

¹⁵³ Milton Osborne, *Politics and Power in Cambodia*, p. 41.

¹⁵⁴ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 147.

¹⁵⁵ กนตธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทศบาของไทย*, หน้า 178.

ให้มีการลงประชามติเพื่อขอเสียงสนับสนุนเอกราชของกัมพูชาในวันที่ 3 ตุลาคม 1945 และในวันที่ 6 ตุลาคม ทัณฑ์ส่งผู้แทนพิเศษออกไปกรุงเทพฯ เพื่อพูดคุยกับรัฐบาลไทยซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้ส่วนใหญ่เป็นเสรีไทย มีนโยบายต่อต้านลัทธิอาณานิคม และมี ปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าเสรีไทย เป็นผู้ทรงอิทธิพลอยู่เบื้องหลังรัฐบาล¹⁵⁶ ศัตรูของทัณฑ์กล่าวหาว่า ผู้แทนพิเศษของทัณฑ์ได้รับมอบอำนาจในการเจรจาขอรับความช่วยเหลือทางทหารจากไทยแลกกับการที่ไทยจะยังคงปกครองจังหวัดพระตะบองและพิบูลสงครามต่อไป¹⁵⁷

ในเรื่องเดียวกันนี้ ปรีดีเล่าไว้ในภายหลังว่า “หลังจากที่ญี่ปุ่นยอมจำนนแล้ว นักล่าอาณานิคมชาวตะวันตกกลุ่มเก่าก็มายึดเอาอาณานิคมเดิมของตน แต่พวกเขาก็ต้องเผชิญกับการต่อต้านของผู้รักชาติในประเทศนั้นๆ ผู้รักชาติจำนวนหนึ่งก็ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย เพื่อขอความช่วยเหลือจากเรา”¹⁵⁸ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งในเวลานั้นเรียนหนังสืออยู่ที่พระตะบองเล่าไว้ว่าทางการไทยสนับสนุนด้วยการ “เปิดโอกาสให้ประชาชนเขมรเคลื่อนไหว ‘เอี้ยสระวะ’ (อิสระ) อย่างเต็มที่ เพื่อนักเรียนเขมรจำนวนมากเข้าร่วมการเคลื่อนไหวนี้ มีการแสดงละครปลุกใจประชาชนเขมรเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศส และแสดงทุกครั้งที่มีงานวัดหรืองานเทศกาล (ซึ่งมีค่อนข้างบ่อยมาก) ประชาชนก็นิยมอย่างล้นหลามด้วย นอกจากนั้นก็มีการรับสมัครขบวนการเขมรอิสระ มีการฝึกอาวุธไม้ ซึ่งทำกันตามวัด โดยพระภิกษุให้ความช่วยเหลือร่วมมือ”¹⁵⁹ แต่รัฐบาลไทยก็พยายามหลีกเลี่ยงการเอาตัวเข้าไปพัวพันใกล้ชิดกับรัฐบาลของทัณฑ์ซึ่งไม่มีใครจะมีอนาคตนัก¹⁶⁰

28 กันยายน กองกำลังของสัมพันธมิตรก็เข้ามาในกัมพูชา¹⁶¹ และหลังจากที่ พันโท อี ดี เมอร์เรย์ (Lieutenant Colonel E.D. Murray) ผู้บัญชาการทหารสัมพันธมิตรปรึกษาหารือกับฝรั่งเศสแล้ว ทัณฑ์ถูกจับกุมตัวในขณะที่อยู่ที่สำนักงานของพันโทเมอร์เรย์ในเวลาบ่ายของวันที่ 15 ตุลาคม และถูกส่งตัวไปคุมขังที่

¹⁵⁶ David P. Chandler, “The Kingdom of Kampuchea, March–October 1945,” in *Facing the Cambodian Past*, p. 182. และดู สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, *แผนชิงชาติไทย* (กรุงเทพฯ: สมาพันธ์, 2534), หน้า 45.

¹⁵⁷ Norodom Sihanouk, *Souvenirs doux et amers* (Paris, 1981), p. 112. Cited in David P. Chandler, “The Kingdom of Kampuchea, March–October 1945,” in *Facing the Cambodian Past*, p. 182.

¹⁵⁸ ปรีดี พนมยงค์, *ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราชบูรณจีน*, แปลโดย จำนงค์ ภควรรุฒิ และพรทิพย์ ไตใหญ่ (กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, 2529), หน้า 88.

¹⁵⁹ วิชัย นนารัตน์, *หลายชีวิต จิตร ภูมิศักดิ์* (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2546), หน้า 15.

¹⁶⁰ David P. Chandler, “The Kingdom of Kampuchea, March–October 1945,” in *Facing the Cambodian Past*, p. 182.

¹⁶¹ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, fn. 2, p. 106.

เรือนจำกลางกรุงไซ่ง่อน¹⁶² ทัณฑ์ถูกตัดสินให้รับโทษจำคุก 20 ปี ก่อนจะถูกส่งตัวไปรับโทษด้วยการกักบริเวณ
อยู่ในบ้านพักที่ฝรั่งเศส¹⁶³

รัฐบาลไทย, เสรีไทย และเขมรอิสระ

หลังจากที่ เติ้ง จ๋อก ทัณฑ์ ถูกจับกุม ผู้สนับสนุนทัณฑ์จำนวนหนึ่งก็หนีออกนอกประเทศ ปาจ ฉิ่น, เจา
เซน โกซ็อล และอิน ต๋า เดินทางไปทางตะวันออก และตั้งกลุ่มเขมรอิสระขึ้น¹⁶⁴ อีกส่วนหนึ่งหนีไปทาง
ตะวันตกไปยังพระตะบองซึ่งในเวลานั้นยังคงอยู่ใต้การปกครองของไทยและไปตั้งกลุ่มต่อต้านฝรั่งเศสซึ่งก็จะ
ได้ชื่อว่าเขมรอิสระขึ้นที่นั่นเช่นกัน

ที่พระตะบองนั้นมีกลุ่มเขมรอิสระอยู่ก่อนแล้ว โดย ปก กุณ ซึ่งตั้งกลุ่มเขมรอิสระขึ้นที่กรุงเทพฯ มา
ตั้งแต่ ค.ศ.1940 ได้เคลื่อนไหวรวบรวมผู้คนเพื่อตั้งกองกำลังขึ้นในจังหวัดพระตะบองและจังหวัดปิบูลสงคราม
และการจับกุมพระอาจารย์แฮม เจียว และการปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมในเหตุการณ์การประท้วงในวันที่ 20
กรกฎาคม 1942 ทำให้มีคนมาเข้าร่วมกับเขมรอิสระของ ปก กุณ มากขึ้น¹⁶⁵ และเมื่อหลวงพิบูลสงครามลาออก
จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1944 และเสรีไทยขึ้นสู่อำนาจในรัฐบาลใหม่ที่มี
นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เขมรอิสระของ ปก กุณ ก็ได้รับการสนับสนุนที่เพิ่มขึ้นจากรัฐบาลไทย
ในการเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศส¹⁶⁶

¹⁶² David P. Chandler, "The Kingdom of Kampuchea, March–October 1945," in *Facing the Cambodian Past*, p. 183-184.

¹⁶³ Virginia Thompson and Richard Adloff, "Cambodia Moves toward Independence," *Far Eastern Survey* 22, 9 (August 1953): 106.

¹⁶⁴ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 9.

อิน ต๋า เกิดที่กำปงจาม หลังจากเข้าร่วมกับเขมรอิสระก็ไปเป็นตำรวจ และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาแห่งชาติ
ใน ค.ศ.1966 เป็นรัฐมนตรีใน ค.ศ.1968 และในเดือนมีนาคม 1970 ก็เป็นประธานสภาแห่งชาติแทนที่ เจง เฮง ที่ขึ้นไปเป็น
ประมุขแห่งรัฐ อิน ต๋า ได้รับความนิยมในหมู่ประชาชนแต่ไม่เป็นที่นิยมในกองทัพ (Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*,
p.46-47, 106-107.)

เจา เซน โกซ็อล นี้ต่อมาจะเป็นอุปทูตกัมพูชาประจำประเทศไทยคนแรก เข้ามาประจำการอยู่ที่กรุงเทพฯ ใน ค.ศ.
1950 (ม.ร.ว.เบญจภา ไกรฤกษ์, *เนาแหมร์* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547), หน้า17-18.)

¹⁶⁵ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 118.

¹⁶⁶ Virginia Thompson and Richard Adloff, "Cambodia Moves toward Independence," 106. และ Michael
Leifer, "Cambodia and Her Neighbors" *Pacific Affairs* 34, 4 (Winter, 1961–1962): 362–363.

คนหนึ่งเดินทางมาเข้าร่วมกับ ปก กุณ คือ บุณณันท์ มล ซึ่งเป็นหลานลุงของ ปก กุณ¹⁶⁷ โดยเมื่อไปถึงพระตะบองนั้น บุณณันท์ มล ไปพบ ปก กุณ ที่บ้านหม่อมละม้าย อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นแม่ยายของ ปก กุณ บุณณันท์ มล เขียนไว้ว่า “ท่านบอกกับข้าพเจ้าว่า เรากำลังจะก่อตั้งกลุ่มเขมรนักต่อสู้กลุ่มหนึ่งขึ้นมาทำงานปลดปล่อยบ้านเมืองจากกำมือของฝรั่งเศส”¹⁶⁸ การที่ บุณณันท์ มล เชี่ยวชาญการตั้งเขมรอิสระขึ้นมาอีกนั้นก็คงหมายถึงการตั้งกลุ่มย่อยเขมรอิสระขึ้นที่พระตะบองซึ่งเกิดขึ้นใน ค.ศ.1946 นั้นเอง¹⁶⁹

บุณณันท์ มล เล่าเรื่องการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยไว้ว่า “อาของข้าพเจ้าเดินทางไปยังกรุงเทพฯ ปรึกษากับทางการไทย ขอให้สนับสนุนด้านความสะดวกและอาวุธยุทโธปกรณ์....หนึ่งเดือนต่อมาการติดต่อก็ครั้งนั้นก็เกิดผล คือรัฐบาลไทยได้อนุญาตให้เปิดใช้สถานที่แห่งหนึ่งที่บ้านอันลึงวิล ห่างจากเมืองปัตตาบองประมาณ 5 กม. เราจึงมีศักยภาพในการก่อตั้ง “เขมรอิสระ” ในปี 1946”¹⁷⁰ ขณะที่ อุดร วงษ์ทับทิม เล่าเรื่องการสนับสนุนเขมรอิสระของไทยไว้ว่า “สำหรับขบวนการเขมรอิสระภายใต้การนำของ ดร.เขิน จีก ทันท์ ขบวนการเสรีไทยได้มอบหมายให้นายผล แสนสระดี ส.ส.ขอนแก่น เป็นผู้ดำเนินการจัดอาวุธของเสรีไทยส่วนหนึ่งมอบให้ผ่านทางนายสอนและนายทัน อดีต ส.ส.พระตะบอง”¹⁷¹ นอกจากการสนับสนุนทางอาวุธแล้ว รัฐบาลเสรีไทยยังให้ทุนสนับสนุนให้เขมรอิสระตั้งหนังสือพิมพ์ขึ้นในกรุงเทพฯ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่แนวคิดของตนอีกด้วย¹⁷²

ฝ่ายเขมรอิสระเองก็ระดมและตั้งข้อสงสัยในเจตนาของไทยซึ่งให้ความสนับสนุนแก่พวกตน บุณณันท์ มล ตั้งคำถามและตอบในเรื่องนี้ว่า

เหตุใดไทยจึงได้ยินดีสนับสนุนอาวุธให้แก่กลุ่มเขมรอิสระในขณะที่จังหวัดปัตตาบองกำลังจะกลับคืนสู่เขมร ตรงนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่พวกเราต้องคิด คือมันมาจากการที่เขาต้องการใช้เขมรแปรพักตร์ ไม่เพียงแต่ให้ต่อต้านฝรั่งเศสเท่านั้น แต่ยังให้ต่อสู้กับเขมรด้วยกันอีกด้วย แต่

¹⁶⁷ Pok Loun ซึ่งเป็นน้องสาวของ ปก กุณ แต่งงานกับ บุณณันท์ มงคล มีลูกชายด้วยกัน 2 คน คนหนึ่งคือ บุณณันท์ มล (Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 31.)

¹⁶⁸ บุณณันท์ มล, *จิตเขมร*, แปลโดย ชุนหาญ (กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์), หน้า 25.

¹⁶⁹ บัญญัติธรรม ยุธ, *สุภะเวทเท* (กรุงเทพฯ: [n.p.], 1971).

¹⁷⁰ บุณณันท์ มล, *จิตเขมร*, หน้า 27.

¹⁷¹ อุดร วงษ์ทับทิม, *ปรีดี พนมยงค์ กับขบวนการกู้เอกราชในลาว* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาเซียน ภาคเอกชน และสถาบันปรีดี พนมยงค์: 2543), หน้า 94.

¹⁷² Virginia Thompson and Richard Adloff, *Minority Problems in Southeast Asia* (Stanford, 1955), p. 174. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955* (Tirupari: Sri Venkateswara University, 1971), p. 120.

พวกเราก็ไม่ไปถึงขนาดไปเอาอาวุธมาเช่นฆ่าเขมรด้วยกันเองหรอก ที่พวกเราจำเป็นต้องรับเอามาก็เพื่อนำมารับใช้วัตถุประสงค์ของเรา คือต่อต้านฝรั่งเศสพวกเดียวเท่านั้น¹⁷³

อันเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกที่ว่าอาจถูกไทยครอบงำ อย่างไรก็ตาม เขมรอิสระไม่ได้พึ่งพาความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากทางการไทยเท่านั้นแต่มีการแสวงหารายได้มาเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวของตนเองด้วย ดังเช่นเขมรอิสระที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในบัตฎาบองซึ่งนำโดย Kao Tak หรือ Tak Limitrakoul ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกับ ปก กุณ และพวกอภัยวงศ์ ก็หารายได้จากการส่งออกไม้และปลาแห้งไปยังประเทศไทย¹⁷⁴

ในเดือนสิงหาคม 1946 เขมรอิสระเข้าโจมตีที่ตั้งกองทหารฝรั่งเศสที่เซียมเรียบ และยึดอาวุธไปได้ทั้งหมด จากนั้นก็เริ่มขยายปฏิบัติการสงครามกองโจรออกไปยังพื้นที่อื่นๆ¹⁷⁵

ปลาย ค.ศ.1946 ผู้แทนรัฐบาลให้มินห์ ผู้แทนลาวอิสระ และผู้แทนเขมรอิสระ ก็มาประชุมกันที่กรุงเทพฯ ทั้งสามฝ่ายร่วมลงนามในบันทึกลงวันที่ 1 มกราคม 1947 เสนอหลักการที่จะให้ตั้งสหพันธรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศไทย พม่า มลายู อินโดนีเซีย เวียดนาม กัมพูชา และลาว¹⁷⁶ ในขณะที่นั้นนายกรัฐมนตรีคือหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดให้เกิดการประชุมดังกล่าวขึ้นคือนายปรีดี พนมยงค์

ปรีดี เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า

จากการที่ข้าพเจ้าได้สนทนากับผู้รักชาติเหล่านี้ เราได้ลงความเห็นกันว่า ในอนาคตอันใกล้นี้ ทุกประเทศในเอเชียอาคเนย์จะได้รับเอกราช อันเป็นผลมาจากความพยายามของพวกเขาเอง แต่เราจะต้องเผชิญหน้ากับยักษ์ใหญ่สองประเทศ ได้แก่จีนคณะชาติซึ่งโดดเด่นขึ้นมาหลังชัยชนะต่อญี่ปุ่น อีกประเทศหนึ่งคือ อินเดียซึ่งก็ได้เอกราชจากอังกฤษ ฉะนั้นหากพวกเราแต่ละประเทศต่างคนต่างอยู่ภายหลังจากทุกประเทศในภูมิภาคนี้ได้เอกราชแล้ว ก็จะเป็นการยากที่จะป้องกันตนเองในกรณีที่ยักษ์ใหญ่ทั้งสองประเทศรุกรานเรา

¹⁷³ บุญญจันทร์ มุล, *จิตเขมร*, หน้า 28-29.

¹⁷⁴ Bordereau d'envoi à M. Haut Commissaire de France pour l'Indochine (Conseiller Diplomatique) à SG. Note sur l'affaire Mey Phurin-Ros Yoeun, AOM. Indo., CD 36; Secret: La situation en Thaïlande au regard de la sécurité des Etats Associés et des troupes de l'Union Française, MEA, carton 330. Cited in Thomas Engelbert, "The enemy needed: the Cochinchina issue and Cambodian factional struggles, 1949-1950," *South East Asia Research* 6, 2 (July 1998): fn.34, p.144.

¹⁷⁵ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, p. 17.

¹⁷⁶ กนตธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทศนโยบายของไทย*, หน้า 450.

ด้วยเหตุนี้ เราจึงก่อตั้งสมาคมสหชาติแห่งเอเชียอาคเนย์ขึ้นมา เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการป้องกันประเทศ องค์การนี้มีได้เป็นสหภาพหรือสมาพันธ์รัฐ เนื่องจากแต่ละประเทศจะมีอิสระทั้งกิจการภายในและกิจการต่างประเทศของตนอย่างสมบูรณ์ องค์การนี้เป็นเพียง “ความเข้าใจกันอย่างฉันมิตร” ระหว่างรัฐสมาชิกด้วยกันเท่านั้น เพื่อที่จะทำให้ประชาชนในภูมิภาคนี้ยอมรับสมาคมดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเริ่มก่อตั้งสมาคมให้เป็นองค์การของประชาชน เนื่องจากประเทศสยามตั้งอยู่ในใจกลางภูมิภาคนี้ ข้าพเจ้าจึงรับที่จะให้กรุงเทพฯ เป็นที่ตั้งของศูนย์กลางแห่งแรกขององค์การ ด้วยการให้สร้างที่ทำการและจัดเงินช่วยเหลือตามความจำเป็น

ผู้รักชาติในประเทศเอเชียอาคเนย์จำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมสมาคมนี้ นักล่าอาณานิคมทั้ง รุ่นเก่าและรุ่นใหม่ได้กล่าวหาข้าพเจ้าว่าเป็นผู้นำเหล่าขบถในการต่อต้านรัฐบาลอาณานิคม และเป็นศูนย์กลางของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้¹⁷⁷

รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ยังได้รับรองกลุ่มเขมรอิสระในฐานะ “รัฐบาลเขมรอิสระ (Free Cambodian Government) ด้วย¹⁷⁸

หลังรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 1947 การสนับสนุนของรัฐบาลไทยที่มีต่อการเรียกร้องเอกราชของชาติต่างๆ ในอินโดจีนก็ยุติลง¹⁷⁹ ค่ายฝักเขมรอิสระในประเทศไทยจึงถูกยกเลิกและพลพรรคเขมรอิสระก็ย้ายเข้าไปในกัมพูชาโดยตั้งมั่นอยู่ตามแนวชายแดน¹⁸⁰ แต่ยังคงเคลื่อนไหวต่อต้าน รวมถึงปฏิบัติการโจมตีด้วยอาวุธต่อฝรั่งเศสและรัฐบาลกัมพูชาอยู่เนืองๆ

กัมพูชาภายหลังสงคราม, ค.ศ. 1945–1946

เป็นเรื่องลำบากที่ฝรั่งเศสจะกลับคืนสู่ฐานะผู้ปกครองกัมพูชาดังที่เคยเป็นมาก่อนหน้านั้น¹⁸¹ ทั้งนี้เนื่องมาจากเกียรติภูมิของฝรั่งเศสที่เสื่อมลงอย่างหนักในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ตลอดจนความอ่อนแอทั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมืองภายหลังสงคราม ประกอบกับนโยบายของสหรัฐอเมริกา, ประเทศที่กำลังขึ้นมา

¹⁷⁷ ปรีดี พนมยงค์, *ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราชญ์จีน*, หน้า 88-89.

¹⁷⁸ Virginia Thompson and Richard Adloff, “Cambodia Moves toward Independence,”: 106. และ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 135.

¹⁷⁹ ปรีดี พนมยงค์, *ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราชญ์จีน*, แปลโดย จำนงค์ ภควรรุฒิ และพรทิพย์ ไตใหญ่ (กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, 2529), หน้า 90.

¹⁸⁰ Virginia Thompson and Richard Adloff, “Cambodia Moves toward Independence,”: 106-107.

¹⁸¹ David Joel Steinberg, “Cambodia and Laos,” in *In Search of Southeast Asia: A Modern History* (Honolulu, Hawaii: Hawaii University Press, 1987), p. 374.

เป็นมหาอำนาจแทนที่สหราชอาณาจักรและฝรั่งเศสหลังสงครามโลกครั้งที่สอง, ที่ต้องการเห็นการส่งคณะมนตรีในภาวะทรัสตีเข้าไปจัดการอดีตอาณานิคมก่อนที่จะให้เอกราชแก่ดินแดนต่างเหล่านั้น ซึ่งเท่ากับการไม่สนับสนุนให้บรรดาเจ้าอาณานิคมกลับไปปกครองอาณานิคมดังที่เคยเป็นมาในช่วงก่อนมหาสงคราม

ก่อนที่สงครามโลกครั้งที่สองจะยุติลง รัฐบาลรักษากรของฝรั่งเศสจึงออกมาประกาศในวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ.1945 ว่าจะจัดรูปการปกครองอินโดจีนฝรั่งเศสในรูปแบบสหพันธรัฐอินโดจีน (Indochinese Federation) ซึ่งประกอบด้วยรัฐ 5 รัฐ คือ ตังเกีย อันนัม โคชินจีน ลาว และกัมพูชา โดยสหพันธรัฐอินโดจีนจะอยู่ใต้อำนาจของสหภาพฝรั่งเศส (French Union) รัฐต่างๆ ในสหพันธรัฐอินโดจีนจะมีสิทธิในการปกครองตนเองในระดับที่เพิ่มขึ้น¹⁸²

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการลงนามใน *ข้อตกลงชั่วคราว (modus vivendi)* ในวันที่ 7 มกราคม 1946 ระหว่างกัมพูชากับฝรั่งเศส กัมพูชากลายมาเป็นรัฐในสหภาพอินโดจีนซึ่งอยู่ภายใต้สหภาพฝรั่งเศส กัมพูชาสามารถมีรัฐธรรมนูญของตนเองและมีสิทธิตั้งพรรคการเมือง โดยที่ฝรั่งเศสยังคงควบคุมการเงินการคลัง การป้องกันประเทศ และการต่างประเทศเอาไว้¹⁸³ นอกจากนี้กษัตริย์กัมพูชาก็ยังคงต้องมีที่ปรึกษาชาวฝรั่งเศสอยู่ประจำพระองค์และที่ปรึกษาสามารถเข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีได้ด้วย รวมถึงบรรดารัฐมนตรีก็ต้องมีที่ปรึกษาชาวฝรั่งเศสคอยกำกับอยู่อย่างน้อยหนึ่งคน ในหน่วยงานระดับกรมก็มีชาวฝรั่งเศสทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางเทคนิคด้วย¹⁸⁴

ควรกล่าวด้วยว่า *ข้อตกลงชั่วคราว* มีส่วนทำให้เขมรอิสระได้รับการสนับสนุนมากขึ้นจากนักชาตินิยมเขมร¹⁸⁵ เพราะในสายตาของนักชาตินิยมจำนวนหนึ่งนั้น *ข้อตกลงชั่วคราว* หมายความว่าฝรั่งเศสสามารถสถาปนาอำนาจในกัมพูชาได้อีกครั้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่นักชาตินิยมเหล่านั้นไม่ปรารถนาที่จะเห็น

กระนั้นก็ดี ปัญหาสำคัญที่สุดที่กัมพูชาต้องเผชิญหลังจากการกลับเข้ามาของฝรั่งเศสยังไม่ใช่เรื่องเอกราชหรือการทวงคืนดินแดนแต่คือปัญหาที่ว่ากัมพูชาควรมีรูปแบบการปกครองอย่างไร สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ

¹⁸² Ellen J. Hammer, "Blueprint a New Indochina," *Pacific Affairs*, 21, 3 (September 1948): 252-253. และ Elenor Lattimore, "Indo-China: French Union or Japan "Independence"?" *Far Eastern Survey*, 14, 10 (May 23, 1945): 132-133.

¹⁸³ David Chandler, *A History of Cambodia*, p. 172. และ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 117.

¹⁸⁴ Ellen J. Hammer, "Blueprint a New Indochina," 258.

¹⁸⁵ Pann Yung, *La Politique Francaise et les Condamnes Politiques du Protectorat Francais au Cambodge* (Paris, 1950), footnote on page 12. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 119. และ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, p. 16.

วัดถัมมิเนเรตซึ่งฝรั่งเศสแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นสนับสนุนการปกครองในระบอบราชาธิปไตย¹⁸⁶ ต่างไปจากอีกชาวเขมรกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นปัญญาชนคนหนุ่มที่ต้องการระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ¹⁸⁷ การตอบคำถามเรื่องรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมนี้ทำผ่านการเลือกตั้งสมาชิกสภาที่ปรึกษาเพื่อถวายเป็นคำแนะนำแด่กษัตริย์ในการร่างรัฐธรรมนูญ โดยการเลือกตั้งดังกล่าวกำหนดให้มีขึ้นในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1946

ในเดือนเมษายน 1946 กลุ่มปัญญาชนคนหนุ่มหรืออาจจะเรียกว่าพวก *นิยมทัญ* (Thanhist) จำนวนหนึ่งซึ่งนำโดยนายเขม วาร์ นายเอียว เกอส และนายเขียน วอม วางแผนกันก่อตั้งคณะพรรคประชาธิปไตยเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้น นักกองคัมจะสีสุวตัญญูทวงศ์เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้นด้วยและได้รับเลือกเป็นหัวหน้าพรรค¹⁸⁸

นักกองคัมจะสีสุวตัญญูทวงศ์ในเวลานั้นชันษาได้ 33 ปี ทรงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากฝรั่งเศสใน ค.ศ.1941 และมีชายาเป็นชาวฝรั่งเศส นอกจากนี้ยังทรงเป็นสมาชิกพรรคสังคมนิยมฝรั่งเศส ต้องการเห็นกัมพูชาเป็นประชาธิปไตยอย่างที่เขาเห็นและชื่นชมในฝรั่งเศส และปรารถนาจะให้กัมพูชาเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ¹⁸⁹ อันเป็นแนวทางเดียวกันกับพวก *นิยมทัญ*

¹⁸⁶ สมเด็จพระเจ้าสุวตัญญูเนเรต (*សម្តេចក្រុមព្រះសិស្សត្ថិ មុនីវរ្ម័ន*, ค.ศ.1909-1975) เป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าสุวตัญญูเนวงศ์ ทรงได้รับการคาดหมายว่าอยู่ในฐานะที่รัชทายาทที่จะทรงราชย์สนองพระวรวงศาบิดา สมเด็จพระเจ้าสุวตัญญูเนเรตเป็นพระอนุชาร่วมพระมารดากับพระองค์มัจจะสีสุวตัญญูโกสมะ (ค.ศ.1904-1975) พระวรวงศาชนนีในสมเด็จพระนโรดมสีหนุ เท่ากับว่าทรงคือพระมาตุลาในสมเด็จพระนโรดมสีหนุ พระองค์มัจจะสีสุวตัญญูเนเรตทรงเรียนวิชาทหารที่ฝรั่งเศสเช่นเดียวกับพระวรวงศาบิดา พระองค์อาสาเข้าร่วมรบกับกองทัพฝรั่งเศสในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองที่เกิดขึ้นในยุโรป เมื่อเยอรมนียึดได้ฝรั่งเศสพระองค์ก็เสด็จกลับกัมพูชาพร้อมกับพระองค์มัจจะสีสุวตัญญูเนวงศ์ พระอนุชาร่วมพระมารดา ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าสุวตัญญูเนเรตในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ

¹⁸⁷ Milton Osborne, *Politics and Power in Cambodia*, p. 42.

¹⁸⁸ Thomas Engelbert, "The enemy needed: the Cochinchina issue and Cambodian factional struggles, 1949-1950," 136, 137.

นักกองคัมจะสีสุวตัญญูทวงศ์ (*អ្នកកង្កែបចាស់សិស្សត្ថិ យុត្តិវរ្ម័ន*, ค.ศ.1913? - 1947) เป็นโอรสในพระองค์มัจจะจำเริญวงศ์ สายราชตระกูลนี้สืบลงมาจากพระองค์มัจซึ่งเป็นทวดของพระองค์มัจจะจำเริญวงศ์ (พระองค์มัจเป็นอนุชาในสมเด็จพระอุทัยราชาธิราชองค์จัน และเป็นพระเชษฐาในสมเด็จพระนริศร์รามมาธิราชบดินทร์ทวง สมเด็จพระนริศร์นั้นนับถือกันในกลุ่มพระวงศ์กัมพูชาโดยเฉพาะในสายราชสกุลนโรดมและสีสุวตัญญูว่าเป็นต้นวงศ์)

พระองค์มัจจะจำเริญวงศ์นั้นเสกสมรสกับนักกองคัมจะสีสุวตัญญูพิพันธุ์ (Yubhiphan) ธิดาในพระองค์มัจจะสีสุวตัญญูอิสสรวงศ์ (โอรสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าสุวตัญญู) นักกองคัมจะสีสุวตัญญูพิพันธุ์เป็นเชษฐภคินีในนักกองคัมจะราชหริ (Rathary) ซึ่งเป็นพระบิดาของนักกองคัมจะสีสุวตัญญูสีริมตะ และเป็นเชษฐภคินีในสมเด็จพระเจ้าสุวตัญญูเนวงศ์ เท่ากับนักกองคัมจะสีสุวตัญญูทวงศ์เป็นลูกพี่ของทั้งพระองค์มัจจะสีสุวตัญญูเนเรต และนักกองคัมจะสีสุวตัญญูสีริมตะ

¹⁸⁹ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 10.

นอกจากคณะพรรคประชาธิปัตย์แล้ว มีพรรคการเมืองสำคัญอีกสองพรรคที่เข้าร่วมในการเลือกตั้งครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของกัมพูชา ได้แก่ คณะเสรีภาพ และกรมจำเริญชาติเขมร¹⁹¹ ทั้งสองพรรคนี้นมีนโยบายอนุรักษ์นิยม สอดคล้องกับความต้องการของสมเด็จพระสีสุวตธิ์มนีเรตและชนชั้นนำทางการเมืองการปกครองส่วนใหญ่ของกัมพูชาในเวลานั้น และรวมถึงความต้องการของราชการอาณานิคมฝรั่งเศสเองด้วย ผลของการเลือกตั้งคือคณะพรรคประชาธิปัตย์ได้ 50 ที่นั่ง จากทั้งหมด 67 ที่นั่ง ขณะที่คณะเสรีภาพได้ 14 ที่นั่ง ที่เหลืออีก 3 ที่นั่งเป็นผู้สมัครอิสระ ส่วนกรมจำเริญชาติเขมรไม่ได้รับเลือกตั้ง¹⁹²

ผลการเลือกตั้งที่ออกมาเช่นนี้ไม่เป็นที่ถูกใจของทั้งราชการอาณานิคมฝรั่งเศส สมเด็จพระเจ้า และสมเด็จพระสันตะปาปา ความไม่พอใจของราชการอาณานิคมฝรั่งเศสนั้นเกิดจากนโยบายของคณะพรรคประชาธิปไตยที่ไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของฝรั่งเศส ส่วนสมเด็จพระเจ้ากรุงกัมพูชาซึ่งอาจจะทรงสนับสนุนกรมเจ้าเจริญชาติเขมรซึ่งมีพระองค์มจะโรดมพนิตเป็นหัวหน้าพรรคนั้น ทรงเห็นว่าผลการเลือกตั้งที่ออกมาเช่นนี้เท่ากับเป็นการปฏิเสธพระองค์¹⁹³ ในขณะที่สมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งในเวลานั้นทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็คาดหวังว่าคณะพรรคประชาธิปไตย และนักกองคัมจะสืบทอดวิถีของพระองค์ในบุญคุณของพระองค์ที่ทรงสนับสนุนทางการเงิน และนับถือพระองค์ในฐานะที่ทรงอาวโลกวาทะทั้งในทางชนมายุและอิสรียศ ซึ่งจะทำให้ทรงได้รับคำเชิญให้เข้าร่วมรัฐบาลใหม่ในฐานะผู้นำรัฐบาล แต่การณ์ไม่เป็นอย่างที่พระองค์คาดหวังเมื่อนักกองคัมจะสืบทอดวิถีของพระองค์ต้องการจะเป็นนายกรัฐมนตรีเสียเอง¹⁹⁴ คณะพรรคประชาธิปไตยจึงประสบปัญหาในการตั้งรัฐบาลเมื่อรัฐบาลเดิมไม่ยอมลาออก กระทั่งสี่เดือนหลังการเลือกตั้งผ่านไป นักกองคัมจะสืบทอดวิถีของพระองค์จึงสามารถตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ และได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

¹⁹⁰ Justin Corfild, *Khmers Stand Up!*, p. 10.

¹⁹¹ หัวหน้าคณะเสรีภาพคือ พระองค์มั่งจะนโรดมสุทราวรณินรินเทศ ส่วนหัวหน้ากรมจำเริญชาติเขมรคือนักองค
โรดมมงตาดนา

¹⁹² Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 11.

¹⁹³ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 176.

¹⁹⁴ Thomas Engelbert, "The enemy needed: the Cochin China issue and Cambodian factional struggles, 1949-1950," fn.24, p.138.

ระหว่างที่กัมพูชากำลังทำความตกลงกับฝรั่งเศสที่กลับเข้ามาในกัมพูชาอีกครั้งนั้น ดินแดนกัมพูชาที่อยู่ในการปกครองของไทยก็มีความเคลื่อนไหวที่สำคัญเกิดขึ้นคือ หลังจากที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ประกาศยุบสภาในวันที่ 15 ตุลาคม 1945 และในวันที่ 6 มกราคม 1946 ก็มีการเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระตะบองคือ นายชวลิต อภัยวงศ์ ส่วนจังหวัดพิบูลสงครามนั้น ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรคือ นายประยูร อภัยวงศ์¹⁹⁵

ในวันที่ 5 สิงหาคม 1946 ก็มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติม ปก ภูณ ซึ่งใช้ชื่อไทยว่า วิบูล ปกมนตรี และนายสวาสดี อภัยวงศ์ ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระตะบอง ส่วนที่จังหวัดพิบูลสงครามนั้น นายญาติ ไหวดี ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹⁹⁶

จังหวัดพระตะบองในเวลาก่อนหน้านั้นมีนายเชียด อภัยวงศ์ เป็นข้าหลวงพิเศษประจำจังหวัด เชียดเป็นน้องชายต่างมารดาของนายควง ก่อนจะถูกส่งตัวไปเป็นข้าหลวงพิเศษเขียดรับราชการเป็นผู้อำนวยการโรงงานเภสัชกรรม¹⁹⁷ ควงกล่าวว่าที่ส่งเชียดไปก็เพื่อ “จงใจชาวเมืองนั้น หากภายหลังสงครามจะมีปัญหาว่า

¹⁹⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติการเมืองไทย*, เจริญธรรม 68 หน้า 377. และดู *67 ปี สมาชิกวุฒิสภาไทย พ.ศ. 2475-2542* (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2542), หน้า 149, 420.

นายชวลิต อภัยวงศ์ เป็นหลานชายของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (เลื่อม อภัยวงศ์) กับคุณหญิงอภัยภูเบศร (สงวน สิงหนะ) นายชวลิตจึงมีศักดิ์เป็นหลานอาของนายควง อภัยวงศ์ นายชวลิตมีน้องสาวต่างมารดาคนหนึ่งชื่อนางสาวเครือแก้ว (เกิดแต่คุณเล็ก บุนนาค) ซึ่งต่อมาจะรับสถาปนาเป็นพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีพระประสูติกาลพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นคือ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี (“ลำดับสายสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 139, 167. และ “วงศ์ตระกูลของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 25.)

¹⁹⁶ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ปราสาทเขาพระวิหาร-หลุมดำ-หีบพยนต์-ลัทธิชาตินิยม-ประวัติศาสตร์แผลเก่า-ตัดตอน-กับบ้านเมืองของเรา*, หน้า 27. และดู *67 ปี สมาชิกวุฒิสภาไทย พ.ศ. 2475-2542*, หน้า 175, 420, 479.

กรณีของ ปก ภูณ ดู Eiji Murashima, “Opposing French Colonialism,”: 366 and fn. 59, 366.

นายสวาสดี อภัยวงศ์ เป็นบุตรชายของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) ที่เกิดแต่หม่อมลมูล (“ลำดับสายสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 158-159, 256-257. และ “วงศ์ตระกูลของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 35.) นายสวาสดีจึงเป็นน้องชายต่างมารดาของนายควง อภัยวงศ์

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านี้จะยังคงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจนกระทั่งวันที่ 9 พฤศจิกายน 1947 (Eiji Murashima, “Opposing French Colonialism,”: 366 and fn. 59, 366.) ซึ่งเป็นเวลาหลังจากที่ไทยมอบดินแดนที่ได้มาในสงครามอินโดจีนฝรั่งเศสคืนแก่ฝรั่งเศส

¹⁹⁷ นายเชียด อภัยวงศ์ เป็นบุตรชายของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) ที่เกิดแต่หม่อมวิ้ว เกิดที่ปัตตานีบอง เมื่ออายุได้ 4 ขวบก็อพยพตามบิดาเข้ามาในเมืองไทย นายเชียดสมรสกับ ม.ล.พวงร้อย สนิทวงศ์ (ท่านผู้หญิงพวงร้อย อภัยวงศ์) (“ลำดับสายสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า 151, 225.; “บุคคลสำคัญในสกุลอภัยวงศ์,” ใน *สกุลอภัยวงศ์*, หน้า

ดินแดนนี้ควรจะอยู่กับฝ่ายฝรั่งเศสหรือฝ่ายไทย และจะต้องมีการออกเสียงประชาชน (plebiscite) เพื่อตัดสินในภายหลัง”¹⁹⁸

การไม่กล่าวถึงดินแดนกัมพูชาในประกาศสันติภาพก็ดี การเลือกตั้งก็ดี รวมถึงการส่งนายเซียด อภัยวงศ์ ไปเป็นข้าหลวงพิเศษก็ดี แสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายของรัฐบาลไทยที่จะปกครองกัมพูชาต่อไป ความมุ่งหมายนี้ยังเห็นได้ชัดเจนในระหว่างที่มีการเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาทกับฝรั่งเศส

ในช่วงที่มีการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ 5 สิงหาคมนั้น รัฐบาลไทยได้ส่งคณะผู้แทนไปกรุงปารีสเพื่อเจรจาระงับข้อพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส หัวหน้าคณะผู้แทนไทยคือ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร และมี ควง อภัยวงศ์ ซึ่งในเวลานั้นเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านเป็นรองหัวหน้าคณะ¹⁹⁹ ควงเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “นายควงเป็นห่วงเรื่องดินแดนนี้มาก ทั้งๆ ที่เป็นห่วงการเลือกตั้ง ข้าตนเองก็แตกแยกมาจากนายปรีดีแล้วก็ตาม ก็ยอมรีบไปเจรจาด่วน”²⁰⁰ และเล่าด้วยว่าในระหว่างการเจรจานั้น

ท่านเหล่านั้นจึงถามว่าเป็นลูกพระยาธรรหรือ (คือเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ขณะเมื่อเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลบูรพาอยู่มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาธรรารณินทร ฝรั่งเศสในอินโดจีนส่วนมากรู้จักในบรรดาศักดิ์นี้) ฝ่ายฝรั่งเศสชักจะรู้สึกเป็นกันเองบ้าง นายควงจึงมีจดหมายมาเล่าให้ญาติฟังว่า ฝรั่งเศสทำท่าจะคืนดินแดนบางส่วนให้ โดยเอาดินสอตำลากบนแผนที่แล้วว่า “เราไม่อยากจะคืนดินแดนที่เป็นป่าๆ เช่นนี้ไว้ทำไม แต่เราไม่ต้องการให้เราเสียเกียรติไปโดยไม่จำเป็น” นายควงมีความดีใจในเรื่องนี้มาก ถึงกับมีจดหมายมาส่งพรรคประชาธิปัตย์ไม่ให้คัดค้านเรื่องคืนดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส ประเทศไทยต้องได้รับดินแดนในมณฑลบูรพาคืนเป็นส่วนใหญ่ แต่การณ์กลับปรากฏว่าทางรัฐบาลได้เปลี่ยนนโยบายใหม่ มุ่งมั่นไปในทางสร้างแผนเอเชีย ฉะนั้นจึงไม่สนใจที่จะได้ดินแดนเหล่านี้คืนมาจากฝรั่งเศส หากฝรั่งเศสจะยอมให้อิสระภาพแก่ประเทศลาว เขมร และญวน

201

108, 110-111. และ “วงศ์ตระกูลของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 31.)

¹⁹⁸ “เรื่องราวของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 72-73.

¹⁹⁹ ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*, หน้า 468.

²⁰⁰ “เรื่องราวของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 84.

²⁰¹ “เรื่องราวของพันตรีควง อภัยวงศ์,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์*, หน้า 84-85.

เรื่องที่ควงเล่าไว้เช่นที่ว่า “ฝรั่งเศสทำท่าจะคืนดินแดนบางส่วนให้” นั้น ที่จะเป็นได้ยาก แต่แม้จะมีข้อให้ได้สงสัยแต่เรื่องที่ควงเล่านี้ก็เป็นอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการจะได้พระตะบองกลับมาอยู่ในความครอบครองของไทยอีกครั้ง

ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 1946 ผู้แทนรัฐบาลไทยคือ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร และนายควง อภัยวงศ์ ก็ลงนามในความตกลงระงับกรณีระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ความโดยสำคัญคือ

ข้อ 1. อนุสัญญากรุงโตเกียว ฉบับวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ.1941 ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสบอกปฏิเสธมาก่อนนั้น เป็นอันยกเลิกและสถานภาพก่อนอนุสัญญานั้นเป็นอันกลับสถาปนาขึ้น

ฉะนั้น อาณาเขตอินโดจีนตามที่มิบัญญัติไว้ในอนุสัญญาดังกล่าว จึงจะได้โอนให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายฝรั่งเศส ตามเงื่อนไขที่แจ้งอยู่ในพิธีสารซึ่งกระทำไว้เพื่อกำหนด²⁰²

ไทยก็ต้องคืนดินแดนที่ได้มาในคราวสงครามอินโดจีนฝรั่งเศสกลับคืนให้ฝรั่งเศส เท่ากับว่ารัฐบาลใหม่ของกัมพูชาที่มีนงกตมจะสีสุวดีถึงทวงคืนเป็นนายกรัฐมนตรีได้ปกครองดินแดนที่กัมพูชาเคยครอบครองมาตั้งแต่ ค.ศ.1907 อีกครั้ง

เหตุการณ์ทางการเมืองในกัมพูชา และ “เอกราชห้าสิบเปอร์เซ็นต์”. ค.ศ.1947-1950

ในวันที่ 7 พฤษภาคม 1947 ก็มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่คณะพรรคประชาธิปไตยลงมือร่างเอง แทนที่จะทำหน้าที่เป็นเพียงเป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ในการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวให้อำนาจแก่กษัตริย์น้อย ทำให้สมเด็จพระสันตปาปาไม่ทรงพอพระทัยเป็นอย่างมาก ทรงอ้างว่ากัมพูชาในเวลานั้นยังไม่พร้อมกับการมีประชาธิปไตยเสรีนิยมตามแบบตะวันตก เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษา ในทัศนะของพระองค์แล้วจึงควรจะต้องจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนก่อนแล้วจึงจะมอบประชาธิปไตยให้²⁰³ ทัศนะแบบนี้ไม่ต่างอันใดกับทัศนะของชนชั้นปกครองในประเทศไทย

รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1947 กำหนดให้มีสองสภาคือ รัฐสภาชาติ (រដ្ឋសភាជាតិ, National Assembly) และกรมปรึกษาพระราชอาณาจักร (ក្រុមប្រឹក្សាព្រះរាជាណាចក្រ, High Council of the Kingdom) โดยสมาชิกรัฐสภาชาติมาจากการเลือกตั้งทั่วไป (เลือกตั้งแบบสากล) ส่วนที่ปรึกษาพระราชอาณาจักรนั้นมีที่มา

²⁰² ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*, หน้า 713-715.

²⁰³ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 131.

ทั้งจากการแต่งตั้งและเลือกตั้งเฉพาะ (เลือกตั้งแบบอสภาล)²⁰⁴ และหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญก็มีการยุบสภาและให้มีการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา

วันที่ 18 กรกฎาคม 1947 นักองค์มจะสีสุวตถิยุทรวงศ์ก็สิ้นพระชนม์โดยมีเสียงร่ำลือกันว่าฝรั่งเศสมีส่วนเข้าไปมีส่วนจัดการให้พระองค์สิ้นพระชนม์ด้วยพระชันษาเพียง 35 ปี และในเดือนกันยายนปีเดียวกันนั้น ลน นล และเบ็ก เตียวลง ก็ตั้งคณะพรรคเขมรปณณการ (គណបក្សខេមរ្យប្រណុណករ, Khmer Renewal Party) โดยได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระสีสุวตถิมุนีเรต สมาชิกจำนวนหนึ่งเป็นอดีตสมาชิกคณะพรรคประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็น สีสุวตถิ สิริมตะ และ Chhuop Hell เจา เซน โกซ็อล ซึ่งเคยเข้าร่วมกับเขมรอิสระก็เข้าเป็นสมาชิกพรรคนี้ด้วย และเดือนเดียวกันนั้นเอง กิม ติด ก็ตั้ง คณะรวมชาติเขมร ขึ้น²⁰⁵

อย่างไรก็ดี คณะพรรคประชาธิปไตยก็ยังคงได้เสียงข้างมากในการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาชาติซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ 21 ธันวาคม 1947 โดยได้รับเลือกตั้ง 55 ที่นั่งจากที่นั่งทั้งหมดในสภาจำนวน 75 ที่นั่ง ส่วนอีก

²⁰⁴ รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1947 กำหนดให้ที่ปรึกษาพระราชอาณัติจักรมีที่มาจากแต่งตั้ง และการเลือกตั้งแบบอสภาล โดยผู้ที่มิสิทธิได้รับแต่งตั้งหรือเลือกตั้งจะต้องมีอายุขั้นต่ำ 40 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 70) สมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งนั้น พระมหากษัตริย์ตั้งพระบรมวงศานุวงศ์เป็นที่ปรึกษา 2 คน (มาตรา 71) รัฐสภาตั้งที่ปรึกษา 2 คน (มาตรา 72) และเลือกตั้งแบบอสภาลจำนวน 23 คน เพื่อเป็นตัวแทนของภูมิภาคหรือกรุงพนมเปญ (มาตรา 73) มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี (มาตรา 76)

การเลือกตั้งแบบอสภาล หมายถึงเฉพาะบางบุคคลเท่านั้นที่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ใน รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 ฉบับที่พิมพ์โดยโรงพิมพ์เขมรยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายไว้ว่า “ดังเช่นในการเลือกตั้งที่ปรึกษาพระราชอาณัติจักรคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้แทนพ่อค้าชาว ๆ ผู้ที่ไม่ได้ขายข้าว ทำแต่อย่างอื่นหรือไม่ได้ทำการค้า ไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งที่ปรึกษาพระราชอาณัติจักรคนนั้น”

²⁰⁵ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 11.

ลน นล (លន់ នល់, ค.ศ.1913-1985) ปู่ของ ลน นลเป็นชาวเขมรต่ำจากเตยนินห์ ย่าเป็นลูกครึ่งเขมร-จีนและเป็นลูกสาวของผู้ว่าราชการเขตไพรแวง ส่วนพ่อเป็นเจ้าหน้าที่ในระบบปกครองของฝรั่งเศส ในช่วงเวลานั้นสถาบัน การศึกษา ระดับสูงที่สุดในกัมพูชาคือวิทยาลัยสีสุวตถิซึ่งรับเฉพาะเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเข้าเรียน เจ้าหน้าที่ในระบบการปกครองของฝรั่งเศสจึงนิยมส่งลูกหลานของตนไปเรียนที่ไซ่งอน ลอน ฮิน ก็ส่งลูกชายวัย 14 ปีของตนคือ ลน นล ไปเรียนที่ลีเซซาสลูลู-โลบาต ฌ ไซ่งอน ซึ่งเป็นลีเซแห่งเดียวกับที่นักองคราชนวงศ์โรดมสีหนุจะได้มาเรียนก่อนที่จะถูกเรียกตัวกลับไปทรงราชย์ เมื่อ ลน นล สำเร็จการศึกษาก็กลับมาทำงานในระบบการปกครองของฝรั่งเศส ก้าวหน้าในหน้าที่การงานมาโดยลำดับ

สีสุวตถิ สิริมตะ (ค.ศ.1914-1975) โอรสในนักองค์มจะราชหริ นัตดาในพระองค์มจะอิสสรวางศ์ ปนัดดาในสมเด็จพระสีสุวตถิ

กิม ติด (ឃឹម ទិត) เคยอาสาไปรบในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง หลังสงครามยุติก็กลับเข้ามาทำงานกับระบอบราชการอาณานิคม ใน ค.ศ.1945 ได้เป็นอธิบาลเขตกอมโปต (Governor of Kampot) (Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 20.)

20 ที่นั่งที่เหลือเป็นของคณะเสรีภาพ²⁰⁶ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้คณะพรรคประชาธิปไตยได้รับชัยชนะคือการจัดตั้งที่ดีกว่าด้วยการเข้าไปสร้างสาขาและเครือข่ายในระดับจังหวัดและอำเภอ

อย่างไรก็ดี การจัดตั้งที่ดีกว่าเช่นนี้ไม่ช่วยให้คณะพรรคประชาธิปไตยชนะการเลือกตั้งที่ปรึกษาพระราชอาณาจักรในเดือนมกราคม 1948 เพราะการเลือกตั้งดังกล่าวเป็นการเลือกตั้งแบบอสมมาตร “หมายถึงเฉพาะบางบุคคลเท่านั้นที่มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลก็คือผู้สมัครจากคณะพรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกเพียง 3 ที่นั่ง จาก 23 ที่นั่ง ขณะที่ผู้สมัครจาก *คณะรวมชาติเขมรา* ของ กิม ติด ซึ่งไม่มีที่นั่งในรัฐสภาชาติเลยกลับได้รับเลือกตั้งถึง 12 ที่นั่ง²⁰⁷

ในระหว่างที่การเมืองกัมพูชากำลังเดินหน้าไปบนเส้นทางประชาธิปไตยแบบตัวแทน ในวันที่ 8 พฤศจิกายน 1949 ผู้แทนฝรั่งเศสกับผู้แทนกัมพูชาก็ลงนามในสนธิสัญญาฉบับหนึ่งซึ่งมอบ “เอกราชห้าสิบเปอร์เซ็นต์” แก่กัมพูชา²⁰⁸

สนธิสัญญา ค.ศ.1949 กำหนดให้ยกเลิกสนธิสัญญา ค.ศ.1863 และอนุสัญญา ค.ศ.1884 กัมพูชาแต่นี้ไปมีฐานะเป็นรัฐเอกราช (independent state) ที่อยู่ในสหภาพฝรั่งเศส (Union Française) การตั้งที่ปรึกษาฝรั่งเศสเข้าไปกำกับการบริหารกิจการต่างๆ ที่เคยมีมาตาม *ข้อตกลงชั่วคราว* ค.ศ.1946 ถูกยกเลิกไป แต่กัมพูชาก็ยังไม่ได้อิสระในการดำเนินนโยบายทางการเงิน การคลัง การค้าต่างประเทศ ตลอดจนการสื่อสาร โทรคมนาคม รวมถึงกิจการด้านการศาลและการป้องกันประเทศ และการดำเนินนโยบายต่างประเทศและความสัมพันธ์ทางการทูต ฝรั่งเศสเป็นผู้เลือกเจ้าหน้าที่ทางการทูตของกัมพูชา อย่างไรก็ตามประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา อิตาลี ออสเตรเลีย ฯลฯ ก็เริ่มรับรองรัฐบาลกัมพูชา และเริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชา ในจำนวนนี้มีประเทศไทยรวมอยู่ด้วย²⁰⁹

หลังจากที่สงครามโลกครั้งที่สองยุติลง รัฐบาลไทยพยายามเจรจาเพื่อปรับเส้นเขตแดนกับฝรั่งเศสแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังมีส่วนอย่างสำคัญในการสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านฝรั่งเศสและขบวนการเรียกร้องเอกราชในอินโดจีน แต่หลังจากรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลหลวงอภินาวาสวัสดิ์เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 1947 การสนับสนุนของรัฐบาลไทยที่มีต่อการเรียกร้องเอกราชของชาติ

²⁰⁶ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 11.

²⁰⁷ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 12.

²⁰⁸ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 177.

²⁰⁹ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, pp. 165-173.; *L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance de Cambodge 1941-1955* (Phnom Penh: Imprimerie du Ministère de l'Information, 1959), pp. 11-12. และ *ព្រះរាជក្រឹត្យសម្រេចប្រកាសឯកត្តសិទ្ធិ, ព្រះរាជក្រឹត្យសភា ដើម្បីបង្កើនឯករាជ្យប្រជាជនកម្ពុជា 1940-1950*, បកប្រែដោយ គឹម យ៉ាន់ រឹង លង្វើង ភុក្ខុតុលី (ភ្នំពេញ: ឥន្ទ្រទេវី, 2003), ទំព័រ 26-27.

ต่างๆ ในอินโดจีนก็ยุติลง และรัฐบาลหลังรัฐประหารที่มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีก็บริหารราชการแผ่นดินมาได้เพียงวันที่ 6 เมษายน 1948 นายควงก็ถูกจี้ให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในวันที่ 8 เมษายน 1948 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่แม้ว่าจอมพล ป. จะเคยเป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลที่ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมาก่อน แต่รัฐบาลของจอมพล ป. ได้รับการรับรองอย่างรวดเร็วจากสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ทั้งนี้เพราะในเวลาดังกล่าวสหรัฐอเมริกากำลังวิตกกังวลต่อการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์และรัฐบาลใหม่ของไทยก็แสดงตนอย่างชัดเจนว่าต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์²¹⁰ ข้างจอมพล ป. เองก็ “บำเพ็ญตนให้อังกฤษและอเมริกันเลื่อมใสในฐานะศัตรูเสียที่ ท่านพยายามเอาใจทุกอย่าง แม้แต่ฝรั่งเศสซึ่งเป็นศัตรูคู่อาฆาตของท่านสมัยเรียกร้องดินแดนอินโดจีนท่านก็ต้องทำดีด้วย”²¹¹ ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. ไม่จำเพาะแต่ได้รับการรับรองจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรเท่านั้น รัฐบาลฝรั่งเศสซึ่งเป็นคู่สงครามกับไทยโดยตรงในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองก็รับรองรัฐบาลจอมพล ป. เช่นกัน

เพื่อเอาใจฝรั่งเศสที่ให้การรับรองรัฐบาลท่าน ท่านประกาศร่วมมือกับฝรั่งเศสในการป้องกันไม่ให้พวกเวียดมินห์เข้ามาอาศัยให้ประเทศไทยเป็นฐานปฏิบัติการลับ แม้แต่ดินแดนเดิมของไทยที่ท่านสามารถปลุกระดมให้ปวงชนชาวไทยลุกฮือขึ้นสละเลือดเนื้อเรียกร้องเอาคืนจากฝรั่งเศสจนสำเร็จ เมื่อไทยถูกอำนาจกดดันจากภายนอกให้จำต้องคืนกลับให้แก่ฝรั่งเศสภายหลังสงคราม ท่านก็ได้ตั้งใจอีกต่อไป ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้ลั่นวาจา กับนายจิลแบร์ต เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสว่าเป็นเรื่องในอดีต ซึ่งควรจะลืมได้แล้ว ท่านจะลืมได้จริงหรือเปล่าข้าพเจ้าไม่แน่ใจ แต่ก้าวใหม่ในการดำเนินวิเทโศบายดูจะหนักไปในทางเอาใจประเทศใหญ่ฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งรวมถึงฝรั่งเศสศัตรูเดิมของท่าน²¹²

เมื่อทูตฝรั่งเศสขอให้รัฐบาลไทยรับรองรัฐบาลเวียดนาม ลาว และกัมพูชา หลังจากที่มีการถกเถียงและแสดงความเห็นกันหลายครั้งอันแสดงให้เห็นถึงความเห็นที่ไม่ลงรอยกันของบรรดาระัฐมนตรีและข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะในกรณีการรับรองรัฐบาลเบ้าดำย แต่ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 1950 จอมพล ป. ก็มีคำสั่งให้ประกาศรับรองรัฐบาลเวียดนาม ลาว และกัมพูชา²¹³

²¹⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติการเมืองไทย*, หน้า 404-405.

²¹¹ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทโศบายของไทย*, หน้า 447.

²¹² กนต์ธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทโศบายของไทย*, หน้า 451.

²¹³ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทโศบายของไทย*, หน้า 456.

ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 1950 ประเทศไทยก็รับรองฐานะของกัมพูชา และมีแถลงการณ์ออกมาในวันเดียวกันว่า

การรับรองรัฐบาลเวียดนาม รัฐบาลลาว และรัฐบาลเขมร ซึ่งประเทศฝรั่งเศสได้มอบความเป็นเอกราชให้ด้วยเมตตาจิตต์ในระบอบนี้ ย่อมจะนำความผาสุกและความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประชาชน ชาวเวียดนาม ลาว และเขมร ได้อย่างดีตามวิถีทางแห่งระบอบประชาธิปไตย และตามหลักการของสหประชาชาติต่อไป ทั้งจะเป็นทางให้ประชาชาติเพื่อนบ้านผู้เป็นมิตรของไทยได้พ้นจากภัยของการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ กับทั้งจะเป็นทางช่วยประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงทั้งหลาย รวมทั้งประเทศไทยให้ปลอดภัยแห่งระบอบคอมมิวนิสต์โดยมิต้องประสบความอดอยากทรมาน ทั้งปวง²¹⁴

และในวันที่ 19 ธันวาคม 1950 รัฐบาลไทยซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีก็สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชา โดยเป็นความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาล รัฐบาลไทยเวลานั้นได้แต่งตั้งให้กงสุลใหญ่ประจำกรุงไซ่งอนรับตำแหน่งกงสุลใหญ่ประจำกรุงพนมเปญอีกตำแหน่งหนึ่ง หลังจากนั้นอีกไม่นานก็ยกระดับจากกงสุลใหญ่ขึ้นเป็นอุปทูต²¹⁵

จากนั้นเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองเต็มไปด้วยสีสันที่หลายหลากและมากด้วยอารมณ์ความรู้สึก กล่าวเฉพาะเรื่องอันสืบเนื่องกับความสัมพันธ์ทางการทูตและการเมืองในระยะ 59 ปีของความสัมพันธ์ทางการทูตนั้น (ค.ศ.1950–2009) มีการลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตหนึ่งครั้ง ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตสองครั้ง ปิดพรมแดนหลายครั้ง และการปะทะกันตามแนวพรมแดนอีกมากกว่าหลายครั้ง และแม้ว่าความขัดแย้งระหว่างประเทศทั้งสองเป็นแต่เพียงมุมหนึ่งของความสัมพันธ์ทางการทูตและการเมือง แต่แง่มุมอย่างนี้เองที่จะถูกขบเน้นให้เด่นชัดในความทรงจำ ดังที่ชาวไทยคงจำได้แต่ความรู้สึกว่า โดนปล้นปราสาทพระวิหารไปจากผืนแผ่นดินและประชาชนคนไทยโดย “คนทรยศต่อคนไม่เลือกหน้า” ขณะที่ภาพของ “กษัตริย์หนุ่มผู้เกรียงไกรและเสน่ห์แรง” นั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะลืมได้แล้ว

²¹⁴ กนตธีร์ ศุภมงคล, *การวิเทศนโยบายของไทย*, หน้า 457.

²¹⁵ ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาเขมร*, หน้า 15. และ พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา* (พระนครฯ: กองการพิมพ์สลากกินแบ่งรัฐบาล, 2501), หน้า 30.

รักและชิง, ค.ศ.1951–1960

บรรดาข้าราชการที่โดยเสด็จในครั้งนั้นต่างพากันปีติโสมนัสในความโอบอ้อมอารีของชาวไทย
ที่ได้แสดงไมตรีจิตมิตรภาพต่ออาคันตุกะอย่างน่าสรรเสริญยิ่ง
คล้ายกับอยู่ในหมู่เครือญาติตลอดเวลาที่เจ้าฟ้าประทับอยู่ในพระนคร
พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์

หนังสือพิมพ์สยามได้กล่าวเมื่อเร็วๆ นี้ว่า ข้าพเจ้านึกถึงบุญต่อประเทศไทย
แล้วได้ย้อนไปถึงครั้งเมื่อไทยได้ต้อนรับการมาเยือนของข้าพเจ้าอย่างยิ่งใหญ่
สมกับฐานะของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าได้รับมาที่กรุงบางกอก ฯ
ความจริงคือโกหกทั้งเพ ฯ

สมเด็จพระบรมมหาราชวัง, พระเจ้ากรุงกัมพูชา

ละคอนการเมืองเรื่องล้มอำนาจ (coup de theater)

จุดมุ่งหมายต่อไปของกลุ่มการเมืองในกัมพูชาคือเอกราชสมบูรณ์ กลุ่มพลังทางการเมืองที่สำคัญซึ่ง
มุ่งหมายจะแสวงหาเอกราชสมบูรณ์ในเวลานั้นประกอบด้วย (1) สมเด็จพระเจ้าและพวกนิยมเจ้า (2) คณะพรรค
ประชาธิปไตย, เจริญกิจ, ทัณ, และเขมรอิสระ และ (3) พวกคอมมิวนิสต์

หลังการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาชาติในวันที่ 21 ธันวาคม 1947 คณะพรรคประชาธิปไตยซึ่งได้เสียง
ข้างมากในสภาก็จัดตั้งรัฐบาล แต่รัฐบาลแต่ละชุดก็มีอายุไม่ครบปี ทำให้มีรัฐบาลหลายชุดเวียนเปลี่ยนกันเข้า
มาเข้ามามีการบริหารประเทศ “รัฐบาลกัมพูชามีสภาพคล้ายกับรัฐบาลสาธารณรัฐที่ 4 ของฝรั่งเศสเข้าไปทุกที”²¹⁶
การเจรจากับฝรั่งเศสในเรื่องเอกราชจึงไม่สามารถคืบหน้าไปได้

ในช่วงเวลาดังกล่าว สมเด็จพระเจ้าก็จะทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองมากขึ้น ทรงยุบสภาในวันที่ 17
กันยายน 1949 ทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในระหว่างวันที่ 3–31 พฤษภาคม 1950 อาจเรียกช่วงเวลา
ดังกล่าวว่าเป็นช่วงของการบ่มเพาะประสบการณ์ทางการเมืองและการแทรกแซงทางการเมืองอย่างชั่วคราว
ของพระองค์ก่อนที่จะทรงเข้ามาเล่นการเมืองด้วยพระองค์เองอย่างเต็มที่โดยตรง

หลังจากที่กัมพูชาไม่มีรัฐสภามาเป็นระยะเวลาเกือบ 2 ปีบริบูรณ์ วันที่ 9 กันยายน ค.ศ. 1951ก็มีการ
เลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาชาติ คณะพรรคประชาธิปไตยก็ยังคงชนะการเลือกตั้งโดยได้ 54 ที่นั่ง จาก 78 ที่นั่ง²¹⁷
และ สุย ก้อนธูล จากคณะพรรคประชาธิปไตยก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรี และสัญญาว่าจะนำเอกราชมาสู่กัมพูชา

²¹⁶ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 177.

เฉียน วอม (2 มกราคม – 14 สิงหาคม 1948) และแปน นุต (15 สิงหาคม 1948 – 11 กุมภาพันธ์ 1949)

²¹⁷ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 191.

ในวันที่ 30 ตุลาคม 1951 เติ้ง จ๋อก ทัณฑ์ ซึ่งได้รับนิรโทษกรรมตามสนธิสัญญา ค.ศ.1949 ก็เดินทางกลับกัมพูชา ศัตรูคนสำคัญของสมเด็จพระเจ้าสุริยวรมันได้รับการต้อนรับจากผู้คนมากกว่า 100,000 คน ที่ยื่นเรียงรายสองข้างทางจากสนามบินไปจนถึงตัวกรุงพนมเปญ คนจำนวนนี้เป็นจำนวนที่มากพอที่จะทำให้สมเด็จพระเจ้าสุริยวรมันทึ่งอย่างหนัก เพราะนั่นหมายความว่าชาวเขมรอาจจะมีศรัทธาในตัวทัณฑ์มากกว่าพระองค์ หรือถ้าประชาชนเรือนแสนนั้นมาจากการเกณฑ์ของคณะพรรคประชาธิปไตยซึ่งแกนนำพรรคจำนวนหนึ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับทัณฑ์ ก็เท่ากับเป็นการยืนยันว่าคณะพรรคประชาธิปไตยซึ่งชนะเลือกตั้งทุกครั้งที่มีขึ้นในกัมพูชาตั้งแต่ ค.ศ.1946 เป็นต้นมา มีการจัดตั้งมวลชนที่ทรงกำลังและไม่มีที่ท้าวว่าจะลดน้อยถอยลง แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามก็หมายความว่าสมเด็จพระเจ้าสุริยวรมันอยู่ในฐานะที่ลำบาก เพราะทั้งทัณฑ์และคณะพรรคประชาธิปไตย แม้แต่นิยามระบอบการปกครองที่กษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่นิยามสาธารณรัฐซึ่งไม่มีที่ว่างสำหรับสถาบันกษัตริย์ อย่างไรก็ตามก็ทัณฑ์ปฏิเสธตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลของคณะพรรคประชาธิปไตย และหันไปจ้างงานหนังสือพิมพ์เพื่อเป็นสื่อกลางในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเหมือนที่เคยทำในหนังสือพิมพ์ *นครวัด* ทัณฑ์ตั้งหนังสือพิมพ์ *เขมรวิกรุก* [เขมรตื่น] ขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 1952 แต่ก็ถูกสั่งปิดในเดือนเดียวกันนั้นเอง²¹⁸

ในวันที่ 9 มีนาคม 1952 ทัณฑ์ซึ่งเชื่อว่าฝรั่งเศสไม่มีความตั้งใจอย่างแท้จริงที่จะมอบเอกราชแก่กัมพูชา ก็เดินทางออกจากพนมเปญมุ่งหน้าไปทางตะวันตกแถบชายแดนไทยเพื่อร่วมงานกับเขมรอิสระและตั้งกลุ่ม *อิสระประชาชน* (People's Freedom Movement) ขึ้น²¹⁹ ชื่อซึ่งเป็นที่รู้จักกันมากกว่าของกลุ่มนี้คือ *เขมรเสรี* หลังจากนั้นก็มีผู้ติดตามทัณฑ์ไปอีกหลายคน²²⁰ การตัดสินใจครั้งนี้ของทัณฑ์หมายความว่าทัณฑ์เลือกที่จะต่อสู้เพื่อเอกราชในอีกแนวทางหนึ่งที่ต่างไปจากการต่อสู้ของคณะพรรคประชาธิปไตย หรือของสมเด็จพระเจ้าสุริยวรมัน

คึกฤทธิ์เมื่อครั้งเดินทางไปเยี่ยมเรียบและพนมเปญในปลาย ค.ศ.1952 ต่อต้น ค.ศ.1953, ไม่นานหลังจากที่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง, เขียนหนังสือออกมาเล่มหนึ่งคือ *ถกเขมร* ซึ่งพิมพ์ในเดือนธันวาคม 1953 คึกฤทธิ์เล่าถึงทัณฑ์ไว้ใน *ถกเขมร* ยาวพอควรและเล่าไว้น่าสนใจ

นายชันจ็อกทูลคนนี้จะถ้าจะว่าไปก็มีใจคนเล็กน้อย เปรียบกับเมืองไทยก็น้องๆ นายควง อภัยวงศ์ เพราะนายชันจ็อกทูลเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย ซึ่งชนะการเลือกตั้งทั่วประเทศ มีเสียงข้างมากในรัฐสภาเขมร ซึ่งเขาเรียกว่า “เรียกรัฐสภา” นายชันจ็อกทูลจึงได้เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งซึ่งนานพอๆ แต่ต่อมาก็มีเสียงเลื่องลือว่านายชันจ็อกทูลเล่นพวกเล่นพ้อง แจกจ่ายอภิสิทธิ์ต่างๆ ให้แก่พวกพ้องของตน เห็นประโยชน์ของตนและของพวกพ้องและของพวกพ้องยิ่งกว่าประโยชน์ของบ้านเมือง และอื่นๆ อีกมากมาย อันเป็น

²¹⁸ Milton Osborne, *Sihanouk: Prince of light, prince of darkness*, p. 67.

²¹⁹ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*, p. 219.

²²⁰ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 15.

ธรรมดาที่รัฐบาลประชาธิปไตยจะต้องถูกด่า จะเท็จหรือจริงนั้นก็เป็นอย่างอื่นเรื่องหนึ่ง แต่ข้อสำคัญนั้น นัยว่ารัฐบาลนายชวันรอกทูลปรารถนาจะได้เอกราชอันสมบูรณ์จากฝรั่งเศส เมื่อจะเจรจาทันทีกันด้วยสันถวไมตรียังไม่มีทางสำเร็จลง รัฐบาลนายชวันรอกทูลก็เริ่มจะฝักฝ่ายไปทางกระบวนการกู้ชาติของนายโฮจิมินห์ อย่างไรก็ตาม วันดีคืนดีพระมหากษัตริย์เมืองเขมรก็โปรดเกล้าฯ ให้มีการรัฐประหาร งดใช้รัฐธรรมนูญ บอกเลิกสภาผู้แทนราษฎร และตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่โดยมีพระมหากษัตริย์เข้ามาเป็นหัวหน้ารัฐบาลเอง ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าจะเจรจากับฝรั่งเศสเอาเอกราชมาให้ได้ภายในสามปี และในระหว่างนั้นก็จะต้องปกครองแผ่นดินให้ราบคาบ ด้วยเหตุนี้ นายชวันรอกทูลจึงต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่นายชวันรอกทูลมิได้ไปนอนอิงพนักคอยให้ราชรถมาเกยอยู่ที่หน้าบ้านสนามกีฬา หรือจะเป็นเพราะเมืองเขมรไม่มีสนามกีฬาก็เป็นได้ พอออกจากตำแหน่ง นายชวันรอกทูลก็หลบเข้าไปอยู่กับเขมรอิสระ หรือที่เขาเรียกกันในเมืองเขมรว่าพวก “อิสสรัก” แล้วก็คอยรอฟังและรวบรวมรัฐบาลอยู่ในป่าเถวๆ ใกล้ชายแดนไทย จนเป็นเหตุให้ฝรั่งเศสและรัฐบาลเขมรต้องส่งทหารไปปราบปรามที่เราได้เห็นที่เสียมเรียบ²²¹

ที่ว่าเล่าไว้น่าสนใจนั้นเพราะว่าคึกฤทธิ์เล่าผิดข้อเท็จจริงเกือบทั้งหมด แต่ *ถกเขมร* ก็ได้รับการพิมพ์อีกหลายครั้งและมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความรับรู้เกี่ยวกับกัมพูชาในหมู่คนไทย ควบคู่ไปกับ *นิราศนครวัด* ของ สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพ²²²

²²¹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *ถกเขมร*, หน้า 93.

²²² ความรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ *ถกเขมร* ทิ้งไว้ก็คือ ชาวเขมรในปัจจุบันไม่ใช่ผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากคนที่สร้างนครวัด (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *ถกเขมร*, หน้า 62–63.) กระทั่งในปัจจุบันนี้ ชาวไทยจำนวนมากก็ยังคงเชื่อว่าขอม และเขมรเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์ และขอมซึ่งเป็นผู้สร้างปราสาทอันมีจำนวนมากมายในเมืองพระนครเป็นชนชาติที่สาบสูญไปแล้ว ดังจะเห็นตัวอย่างได้ในหนังสืออันเกี่ยวเนื่องกับความขัดแย้งกรณีปราสาทพระวิหารที่พิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ.2551 ของ โรม บุนนาค และดวงธิดา ราเมศวร์

โรม บุนนาค เขียนไว้ใน *เขาพระวิหาร ไทยเสียดินแดนครั้งสุดท้าย* ว่า “ขอมเป็นชนชาติโบราณเผ่าหนึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอินเดีย ได้เข้ามามีอิทธิพลในสุวรรณภูมิซึ่งเป็นดินแดนของชนเผ่าไทยในราวพุทธศตวรรษที่ 13 และครองความยิ่งใหญ่อยู่ได้นานถึง 5 ศตวรรษ...ขอมได้ปกครองคนพื้นเมืองด้วยการกดขี่อย่างเหี้ยมโหด...จนเมื่ออาณาจักรน่านเจ้าของชนเผ่าไทยถูกจีนรุกราน ต้องร่นลงมาทางใต้ สมทบกับคนไทยที่ตั้งเมืองเป็นอิสระอยู่ จึงมีกำลังเข้มแข็งพอจะต่อกรกับขอมได้ ขอมกับชนเผ่าไทยได้ทำสงครามขับเคี่ยวกันมาตลอด จนขอมอ่อนกำลังลงต้องเป็นฝ่ายขอสมานไมตรี....ใน พ.ศ.1974 พระเจ้าสามพระยา กษัตริย์พระองค์ที่ 6 ของกรุงศรีอยุธยา ได้ยกทัพใหญ่ไปปราบขอมอีกครั้ง คราวนี้ถือได้ว่าเป็นสงครามล้างชาติกวาดต้อนชนชาติขอมออกจากดินแดนกัมพูชาจนหมดสิ้น...ขอมจึงดำดินสูญพันธุ์ไปตั้งแต่บัดนั้น จะเด็ดขาดไปได้ก็เพียงส่วนน้อยที่หลบเข้าป่ากลายเป็นคนป่าคนดงไป ปัจจุบันเชื้อสายของขอมก็ยังหลงเหลืออยู่บ้างในบุรีรัมย์ สุรินทร์ และจันทบุรี” (โรม บุนนาค, *เขาพระวิหาร ไทยเสียดินแดนครั้งสุดท้าย* (กรุงเทพฯ: สยามบันเทิง, 2551), หน้า 20, 22–23).

การจากไปของทัณฑ์ทำให้ศัตรูทางการเมืองที่มีศักยภาพสูงในการคุกคามสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีในเดือนเมษายน 1952²²³ ซึ่งเท่ากับคณะพรรคประชาธิปไตยได้ครองเสียงข้างมากทั้งสองสภา แต่ในวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1952 สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี²²⁴ และประกาศว่าจะนำเอกราชบริบูรณ์มาสู่กัมพูชาอย่างช้าที่สุดในเวลาไม่เกิน 3 ปี²²⁵

วิทยุเขมรเสรีของทัณฑ์ออกอากาศโจมตีการปลดคณะรัฐมนตรีจากคณะพรรคประชาธิปไตยว่าเป็นเพราะรัฐบาลเรียกร้องเอกราชมากเกินไป²²⁶ ซึ่งวิทยุเขมรเสรีเห็นว่ากรกระทำเช่นนี้ของรัฐบาลทำให้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีทำสำเร็จก็เท่ากับสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีจะทรงหมดความหมายและบทบาททางการเมือง ด้านคณะพรรคประชาธิปไตยมองว่าการกระทำของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีนั้น “ละเมิดรัฐธรรมนูญและไม่เป็นประชาธิปไตย”²²⁷ นักเรียนโดยเฉพาะจากลี้เซอีสุวตี และ Ecole Normal กล่าวหาสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีว่าเป็น “ผู้ทรยศ” ชาติ²²⁸ นักเรียนเหล่านี้พากันนัดหยุดเรียนและขว้างระเบิดใส่ครูชาวฝรั่งเศสของตน²²⁹ เพราะในทัศนะของผู้ที่

ในขณะที่ ดวงธิดา ราเมศร์ อธิบายไว้ใน *ปราสาทพระวิหาร ความขัดแย้งตลอดกาลของสองประเทศ* ? ว่า “ชาวเขมรนั้นเป็นชนพื้นเมืองเชื้อสายหนึ่งที่เป็นบรรพบุรุษของชาวเขมรในปัจจุบัน ในทางชาติพันธุ์นั้นถือว่าเป็นเพียงเผ่าพันธุ์หนึ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นชาวขอมในยุคสมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาจเท่านั้น ชาวเชื้อสายเขมรจึงมิได้หมายความว่าชาวขอมทั้งหมดตามที่มักเข้าใจกัน ซึ่งก็ตรงกับความคิดเห็นของนักวิชาการมากมายที่พยายามออกมาอธิบายให้เข้าใจกันว่าชาวเขมรในปัจจุบันไม่ได้หมายความว่าชาวอาณาจักรขอมในสมัยโบราณ เมื่อมีความพยายามที่จะนำเอาความเกี่ยวเนื่องนี้มาใช้ประโยชน์กัน” (ดวงธิดา ราเมศร์, *ปราสาทพระวิหาร ความขัดแย้งตลอดกาลของสองประเทศ* ? (กรุงเทพฯ: มายิกสำนักพิมพ์, 2551), หน้า 66–67.)

²²³ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 15.

²²⁴ Michael Leifer, “Cambodia and Her Neighbors,”: 363.

²²⁵ *L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance de Cambodge 1941-1955*, p. 42. และ *พระราชกฤษฎีกาสัญญาเขตแดนระหว่างราชอาณาจักรสยามกับราชอาณาจักรฝรั่งเศส พุทธศักราช 2475*, 27.

²²⁶ British Broadcasting Corporation, *Summary of World Broadcasts*, 5, 15 July 1952, 69-70. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 193.

²²⁷ *Asia 1952-3* (Saigon): 205-206. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 193.

²²⁸ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 193.

²²⁹ *Cambodge*, 11 September 1952 & 15 September 1952. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 193.

ต่อต้านการกระทำของสมเด็จพระสันตะปาปาแล้ว ข้าหลวงฝรั่งเศสมีส่วนร่วมในการปลดคณะรัฐมนตรีคราวนี้ด้วย ²³⁰
สมเด็จพระสันตะปาปาทรงกล่าวหาว่าทำอยู่เบื้องหลังนักเรียนเหล่านี้ ²³¹

รัฐบาลใหม่ที่เกิดขึ้นมาแทนที่มี เปน นุต, ซึ่งมีทัศนคติที่นิยม, เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีเรื่องเรื่อง
ขัดแย้งกับรัฐสภาชาติที่คณะพรรคประชาธิปไตยครองเสียงข้างมาก ในวันที่ 13 มกราคม 1953 สมเด็จพระสันตะปาปา
ประกาศยุบสภาทั้งรัฐสภาชาติและกรมปรึกษาพระราชอาณาจักร และในวันเดียวกันนั้นก็ประกาศใช้กฎ
อัยการศึกด้วย ²³² สภาที่ปรึกษาแห่งชาติ (National Consultative Assembly) ถูกตั้งขึ้นโดยมี พระองค์มจะ
นโรดมมุนตาณาเป็นประธาน ²³³ เจ้านายองค์นี้เคยเป็นหัวหน้ากรมเจ้าริญชาติเขมรซึ่งมีแนวทางอนุรักษนิยม
และสมาชิกพรรคไม่ได้รับเลือกตั้งเลยในการเลือกตั้ง ค.ศ. 1947

สมเด็จพระสันตะปาปาสีสุวดีมุนีเรตทรงบันทึกไว้ว่า ที่สมเด็จพระสันตะปาปายุบสภาในคราวนั้นเพราะพระราช
ชนนีของสมเด็จพระสันตะปาปาได้ยื่นมาว่าคณะพรรคประชาธิปไตยจะตั้งสาธารณรัฐ ²³⁴ ส่วน ไมเคิล ลีเฟอร์ (Michael
Leifer) ตั้งข้อสังเกตถึงการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของสมเด็จพระสันตะปาปาที่เกิดขึ้นหลายครั้งตั้งแต่ กลาง ค.ศ.
1952 เป็นต้นมาว่าเป็น “ละคอนการเมืองเรื่องลัทธิอำนาจ (coup de theater)” ซึ่ง “ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่ง
ของมายาคติของกัมพูชาในชื่อที่รู้จักกันว่า ครุเสดของพระราชเจ้าเพื่อเอกราช (the royal crusade for
independence)” ²³⁵

ครุเสดของพระราชเจ้าเพื่อเอกราช

ในเดือนกุมภาพันธ์ 1953 สมเด็จพระสันตะปาปาเดินทางไปฝรั่งเศสเพื่อเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสในเรื่องเอกราชของ
กัมพูชา ทรงมีพระราชสารไปยังประธานาธิบดีแวงแซงต์ โอริโอล (Vincent Auriol) แห่งฝรั่งเศสจำนวน 2 องค์
ลงวันที่ 5 มีนาคมองค์หนึ่งและลงวันที่ 18 มีนาคมอีกองค์หนึ่ง ก่อนที่สมเด็จพระสันตะปาปาจะได้พบกับประธานาธิบดี
ฝรั่งเศสในวันที่ 25 มีนาคม ²³⁶ ในการพบกันครั้งนั้นสมเด็จพระสันตะปาปาทรงแจ้งความประสงค์ว่าทรงต้องการเจรจา

²³⁰ V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 193.

²³¹ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969: From curiosity to confrontation* (London: Routledge, 2004), p. 30.

²³² V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 194.

²³³ *Cambodge*, 30 January 1953 & *Le Monde*, 30 January 1953. Cited in V.M. Reddi, *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*, p. 195.

²³⁴ *Monireth's memoirs* (n.d.), p. 197-198. Cited in Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 16.

²³⁵ Michael Leifer, “Cambodia and Her Neighbors,” 363.

²³⁶ *L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance de Cambodge 1941-1955*, pp. 27-36

ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចប្រះនរោត្តមសីហនុ, *ព្រះរាជសកម្មភាពដើម្បីឯករាជ្យប្រទេសកម្ពុជា 1940-1950*, ទំព័រ 42-

เรื่องเอกราชของกัมพูชาโดยเร็วที่สุด แต่ก็ถูกปฏิเสธและได้รับแจ้งว่าให้เสด็จกลับกัมพูชาโดยเร็วที่สุด²³⁷ แต่สมเด็จพระสันตะปาปาจะไม่เสด็จกลับและในเดือนเมษายนก็จะทรงได้พบกับนาย Jean Letourneau รัฐมนตรีรับผิดชอบกิจการของรัฐในความร่วมมือ (Minister in-charge of the Associated States) หลังจากนั้นก็ทรงรู้สึกว่าการฝรั่งเศสไม่ประสงค์จะเจรจาและไม่ยินดีที่จะให้เอกราชบริบูรณ์แก่กัมพูชา จึงทรงวางแผนจะยกระดับการเรียกร้องเอกราชของพระองค์ไปสู่ระดับนานาชาติและเตรียมเดินทางไปสหรัฐอเมริกา ก่อนการเดินทางนั้น นาย Letourneau ได้ฝากคำผ่านสมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งในเวลานั้นเป็นผู้แทนของกัมพูชาในฝรั่งเศส มาเพื่อกราบบังคมทูลว่า “ระวังมีปัญหาราชสมบัติ”²³⁸ และให้พระองค์รีบเสด็จกลับกัมพูชา²³⁹

คำของนาย Letourneau ซึ่งข่มขู่และคุกคามสมเด็จพระสันตะปาปา นี้จะเป็นวิธีการในทำนองเดียวกับที่ฝรั่งเศสเคยใช้ก่อนหน้านี้คือการที่ราชอาณาจักรอานานิคมฝรั่งเศสในกัมพูชาสร้างกองกำลังเขมรอิสระหลอกๆ ขึ้นมาเพื่อก่อความวุ่นวายและความหวาดกลัวขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เกิดความหวาดกลัวขึ้นแก่สถาบันกษัตริย์ว่ากำลังถูกคุกคาม ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นข้ออ้างของการดำรงอยู่ในกัมพูชาของฝรั่งเศส²⁴⁰

วันที่ 12 เมษายน สมเด็จพระสันตะปาปาเดินทางไปถึงกรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนที่นั่นก่อนจะเดินทางต่อไปยังสหรัฐอเมริกาและถึงกรุงวอชิงตันในวันที่ 13 เมษายน ได้ทรงพบกับนายฟอสเตอร์ ดัลเลส (Foster Dulles) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาซึ่งเตือนให้พระองค์ร่วมมือกับฝรั่งเศสเพื่อมิให้คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะและให้เสด็จกลับกัมพูชา²⁴¹ คำเตือนของดัลเลส

50. และ Norodom Sihanouk, “XVe Anniversaire de l'Indépendance Retrospective 1953-1968,” *Etudes Cambodgiennes*, n° 15 (Juillet-Septembre 1968): 12.

²³⁷ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, pp. 18, 19. และ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 152.

²³⁸ *L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance de Cambodge 1941-1955*, pp. 27-36.; *ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចប្រសាទព្រះរាជវង្សសិរីសោភ័ណ, ព្រះរាជសកុម្មភាពដ៏ម៉ឺងម៉ាត់ក្នុងបរិបទប្រវត្តិសាស្ត្រ 1940-1950*, ទំព័រ 42-50. และ Norodom Sihanouk, “XVe Anniversaire de l'Indépendance Retrospective 1953-1968,”: 12.

²³⁹ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, p. 20.

²⁴⁰ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, pp. 18, 19.

²⁴¹ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, p. 30.; Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, p. 20. และ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, pp. 153.-154

ทำให้สมเด็จพระสันตะปาปาไม่พอพระทัย²⁴² สมเด็จพระสันตะปาปายังได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนก่อนจะเดินทางกลับกัมพูชาโดยแวะที่กรุงโตเกียวก่อน²⁴³

สมเด็จพระสันตะปาปาเดินทางมาถึงพนมเปญในวันที่ 14 พฤษภาคม และเป็นที่ชัดเจนว่าการเจรจาเรื่องเอกราชของกัมพูชาจะยังไม่เกิดขึ้น ในตอนต้นเดือนมิถุนายนก็เสด็จไปยังเซียมเรียบ ที่นั่นพระองค์จะแสวงหาความสนับสนุนจากเขมรอิสระและอาจจะทรงติดต่อกับ เติ้ง จ๋อ กั๋ว ด้วย²⁴⁴ ก่อนที่ในวันที่ 13 มิถุนายน สมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งเนรเทศพระองค์เองออกจากกัมพูชาด้วยความสมัครพระทัยก็เสด็จมาถึงประเทศไทยเพื่อทรงดำเนินการทางการทูตและการเรียกร้องความสนใจจากสื่อมวลชนนานาชาติในปัญหาเอกราชของกัมพูชา

นายหนวย หรือ ศิลปชัย ชาญเฉลิม ซึ่งเวลานั้นติดตามรายงานข่าวการเสด็จเยือนประเทศไทยของสมเด็จพระสันตะปาปาในฐานะนักข่าวหนังสือพิมพ์เล่าถึงเหตุการณ์ในคราวนั้นว่า “[สมเด็จพระสันตะปาปา] จัดขบวนคาราวานการเมืองประกอบด้วยพระประยูรญาติ พระสนมเอก (เรื่องนี้ขาดไม่ได้) และรัฐมนตรีกลาโหมพร้อมด้วยข้าราชการชั้นเบิ้มๆ 27 คน ขับรถยนต์ตามกันมาเป็นแถวเข้าประเทศไทยด้านปราจีนบุรี แล้วติดต่อเข้ามาทางรัฐบาลไทยของท่านจอมพล ป. พิบูลสงครามขอตั้งกองการเมือง (นัยว่าอย่างนี้) วันนั้นคือวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2496 รัฐบาลก็ต้องรับรองตามหลักมนุษยธรรมและหลักอื่นๆ อีกหลายหลัก (แล้วแต่จะอ้างเอาขึ้นมาพูด)”²⁴⁵

รัฐบาลไทยปฏิเสธที่จะให้สมเด็จพระสันตะปาปาทั้งรัฐบาลพลัดถิ่น²⁴⁶ และยังปฏิเสธคำร้องขอของสมเด็จพระสันตะปาปาที่จะให้เสนอเรื่องของกัมพูชาเข้าสู่สหประชาชาติ กับทั้งทางการไทยยังปฏิบัติต่อสมเด็จพระสันตะปาปาดังเช่น ผู้ลี้ภัยทางการเมืองมากกว่าที่จะถวายการรับรองพระองค์ในฐานะที่เป็นกษัตริย์²⁴⁷ สมเด็จพระสันตะปาปาไม่เคยทรงล้มการรับรองที่แสนจะเย็นชาจากรัฐบาลไทย พระองค์ทรงเล่าถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

²⁴² Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 153.

²⁴³ *L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance de Cambodge 1941-1955*, pp. 37-43.; *ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចប្រះនរោត្តមសីហនុ, ព្រះរាជសកម្មភាពដើម្បីឯករាជ្យប្រទេសកម្ពុជា 1940-1950*, ទំព័រ 51-58. และ Norodom Sihanouk, “XVe Anniversaire de l'Indépendance Retrospective 1953-1968,”: 12.

²⁴⁴ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, p. 31.

²⁴⁵ นายหนวย, *พงศาว (สัน) ดานเขมร*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วชิรวิทย์การพิมพ์, 2537), หน้า 125-126.

²⁴⁶ Virginia Thompson and Richard Adloff, “Cambodia Moves toward Independence,”: 111.

²⁴⁷ *L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance de Cambodge 1941-1955*, p. 56.; *ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចប្រះនរោត្តមសីហនុ, ព្រះរាជសកម្មភាពដើម្បីឯករាជ្យប្រទេសកម្ពុជា 1940-1950*, ទំព័រ 69-70.; Michael Leifer, “Cambodia and Her Neighbors,”: fn.7, p. 364, *Prince Sihanouk and the New Order in Southeast Asia* (Washington: Working paper of the DD/I Research staff, CIA, [n.d.], p. 9.; และ Roger M. Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, second printing (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1966), p. 48.

วันรุ่งขึ้น ราชรัฐสวาเบีย (เสียม) แจ้งให้สำนักเลขาธิการของข้าพเจ้าทราบว่า ข้าพเจ้าต้องถูกจัดว่าเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองโดยทั่วไปคนหนึ่ง และเพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงไม่มีสิทธิ์กระทำการอะไรในประเทศแม้แต่จะเป็นการเล็กน้อยก็ตาม ๙ เขาได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่า กรุงบาวกอกต้องการรักษามิตรภาพของตนกับฝรั่งเศส ๙

นายกรัฐมนตรีไทย ท่านจอมพลพิบูลได้ให้เขามาทูลถวายข้าพเจ้าว่า ถ้าหาก
ข้าพเจ้ามีกิจการอะไรจะเสนอท่านนั้น ท่านมีความยินดีที่จะรับไว้ ๕

ข้าพเจ้าขอเปิดวงเล็บไว้ ณ ที่นี้ว่า หนังสือพิมพ์สยามได้กล่าวเมื่อเร็วๆ นี้ว่า ข้าพเจ้านี้ก็กตัญญูต่อประเทศไทย แล้วได้ย้อนไปถึงครั้งเมื่อไทยได้ต้อนรับการมาเยือนของ ข้าพเจ้าอย่างยิ่งใหญ่ สมกับฐานะของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าได้รับมาที่กรุงบังกอก ฯ

ความจริงคือโกหกทั้งเพ ๕ หนังสือพิมพ์ไทยได้กล่าวอ้างว่า รัฐบาลไทยได้ต้อนรับข้าพเจ้าในฐานะประมุขรัฐ และได้แจ้งความมายังข้าพเจ้าว่า ให้พำนักที่สถานทูตของเรา หรือที่ในปราสาทซึ่งจัดไว้สำหรับอาคันตุกะชั้นสูงทั้งหลาย แต่ว่าเวลานั้นเขาเสนอให้ข้าพเจ้าอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองโดยทั่วไปคนหนึ่งแต่เท่านั้น ๕

ตามจริงมีอีกเรื่องหนึ่ง ๕ ข้าพเจ้าได้เสนอว่าจะพำนักรอยู่ ณ สถานเอกอัครราชทูตของเรา แต่ท่านพลตำรวจเอกเผ่าได้นำแกมบังคับให้ข้าพเจ้าไปโรงแรมรัตนโกสินทร์ ๕

ท่านจอมพลพิบูลได้หลบเลี่ยงไม่มาพบข้าพเจ้าโดยอ้างเหตุผลว่า โรงแรมเป็นสถานที่
ซึ่งเก็บซ่อนความลับได้ไม่สู้รัดกุมสำหรับการพดคุยในเรื่องสำคัญๆ นั้น ฯ²⁴⁸

และทรงเล่าไว้ในอีกที่หนึ่งด้วยว่า รัฐบาลไทยเข้มงวดต่อการเคลื่อนไหวของพระองค์²⁴⁹ ประสิทธิภาพที่สมเด็จพระสันตะปาปาได้รับในคราวนี้จะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะแต่งแต้มสีสันให้แก่ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย นอกเหนือ ไปจากเรื่องของทศและเขมรเสรี

ในเรื่องเดียวกันนี้ ฝ่ายไทยกล่าวว่า

ประเทศไทยได้ปฏิบัติต่อเจ้าฟ้านโรดมสีหนุอย่างใดนั้น ข้าพเจ้าจะไม่พูด แต่จะขอ
ยืนยันว่า พอเจ้าฟ้า นโรดมสีหนุเสด็จออกจากประเทศไทยกลับกัมพูชา วิทยุพนมเปญได้
เสนอข่าวเป็นภาษาเขมรในคืนวันนั้นเองว่า บรรดาข้าราชการบริพารที่โดยเสด็จในครั้งนั้นต่างพา

²⁴⁸ *L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance de Cambodge 1941-1955*, p. 56. และ
ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចបរមនរោត្តមសីហនុ, *ព្រះរាជសកម្មភាពដើម្បីឯករាជ្យប្រជាជាតិកម្ពុជា 1940-1950*, ទំព័រ 69-
70. เน้นตามต้นฉบับ. ดูข้อความในทำนองเดียวกันนี้ได้ใน John P. Armstrong, *Sihanouk Speaks*, p. 69.

²⁴⁹ Norodom Sihanouk, *Shadow Over Angkor volume 1: Memoires of His Majesty King Norodom Sihanouk of Cambodia*, Julio A. Jeldres (ed.) (Phnom Penh: Monument Books, 2005), p. 49.

กันปิติโสมนัสในความโอบอ้อมอารีของชาวไทย ที่ได้แสดงไมตรีจิตมิตรภาพต่ออาคันตุกะ
อย่างน่าสรรเสริญยิ่ง คล้ายกับอยู่ใน หมู่เครือญาติตลอดเวลาที่เจ้าฟ้าประทับอยู่ในพระนคร

250

แม้ว่ารัฐบาลไทยจะเข้มงวดต่อการเคลื่อนไหวของพระองค์ สมเด็จพระสันตปาปาก็ทรงส่งหนังสือไปยังสถานทูต
ของประเทศต่างๆที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ทรงกล่าวว่าชาวเขมรทุกคนตั้งแต่ชาวนาไปจนถึงชนชั้นนำของสังคม
ต้องการเอกราช และจะทำทุกวิถีทางแม้แต่การลุกฮือขึ้นเพื่อขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากกัมพูชา²⁵¹

สมเด็จพระสันตปาปาเสด็จกลับกัมพูชาในวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1953 แต่ไม่กลับพนมเปญ ไปประทับยังอยู่ที่
เซียมเรียบ การเผชิญหน้ากับฝรั่งเศสอย่างไม่ลดละก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นในกัมพูชา และสมเด็จพระสันตปาปา
ประสบความสำเร็จในการทำให้ฝรั่งเศสซึ่งกำลังประสบกับความถดถอยอย่างหนักในเวียดนามยอมให้เอกราช
สมบูรณ์แก่กัมพูชา และเมื่อสมเด็จพระสันตปาปาเสด็จกลับพนมเปญในเดือนตุลาคม ประชาชนนับหมื่นคนมารอ
ต้อนรับพระองค์ ทั้งๆ ที่อาจจะไม่รู้เลยว่าเอกราชมีความหมายอย่างไร แต่เขาก็ดีใจที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
กลับมาและหวังว่าสงครามจะยุติ²⁵²

ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 1953 กัมพูชาก็เป็นเอกราชอีกครั้งหนึ่ง สำหรับสมเด็จพระสันตปาปาแล้ว แม้ว่า “เอกราช
ของเราจะได้รับการรับรองและรับประกันจากนานาชาติในที่ประชุมเจนีวาระหว่างอินโดจีน ค.ศ. 1954 แต่วันที่
9 พฤศจิกายน 1953 เป็นวันเฉลิมฉลองความสำเร็จที่แท้จริง”²⁵³

โรเจอร์ เอ็ม สมิธ (Roger M. Smith) บรรยายถึงความสัมพันธ์โดยส่วนมากระหว่างกัมพูชากับไทย
หลังจากที่กัมพูชาได้เอกราชเป็นต้นมาไว้ว่า “วนเวียนอยู่กับชุดของเหตุการณ์ที่พัวพันอยู่กับการโจมตีผ่านสื่อ
สิ่งพิมพ์และวิทยุของแต่ละฝ่าย การลักขโมยวัวควาย การปล้นสะดม การกล่าวหาว่ามีการจับกุมโดยไม่
ถูกต้อง, การบุกโจมตีของกำลังตำรวจทั้งสองฝ่าย การละเมิดน่านฟ้า และการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนของ
ไทย”²⁵⁴ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย ตั้งแต่ ค.ศ. 1953 ประกอบด้วย
ปัญหาเส้นเขตแดน การเมืองภายในของกัมพูชา ตัวของสมเด็จพระสันตปาปาเอง และสงครามเย็น

อย่างไรก็ดี ดูเหมือนว่าสิ่งต่างๆเหล่านี้จะยังไม่เกิดก่อนการเสด็จเยือนไทยอย่างเป็นทางการของ
สมเด็จพระสันตปาปาใน ค.ศ. 1954

²⁵⁰ พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 30-31.

²⁵¹ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, p. 21.

²⁵² David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 186.

²⁵³ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 153.

²⁵⁴ Roger M. Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, p. 140.

การเสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระสันตะปาปา ปอลที่ 6 ค.ศ. 1964

ในระหว่างวันที่ 15-20 ธันวาคม ค.ศ. 1964 สมเด็จพระสันตะปาปา ปอลที่ 6 เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในเวลานั้นสมเด็จพระสันตะปาปาดำรงอยู่ในที่สมเด็จพระเจ้ากรุงกัมพูชา ประมุขของประเทศซึ่งมีเอกราชบริบูรณ์

เอกราชบริบูรณ์ในความรับรู้ของสมเด็จพระสันตะปาปาและชาวเขมรส่วนใหญ่แล้ว เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1953 แต่ในความรับรู้ของนานาชาติรวมถึงของไทยด้วยนั้น เอกราชบริบูรณ์ของกัมพูชาเกิดขึ้นหลังจากการประชุมที่เจนีวาใน ค.ศ. 1954 เมื่อฝรั่งเศสรับรองเอกราชอย่างเป็นทางการของกัมพูชาในวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 1954²⁵⁵ รัฐบาลไทยเพิ่งจึงยกระดับสถานทูต ณ กรุงพนมเปญเป็นสถานเอกอัครราชทูต และยกระดับอัครราชทูตเป็นเอกอัครราชทูตหลังจากการรับรองของฝรั่งเศส

พล.ท.บุศรินทร์ ภักดีกุล ซึ่งได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชองครักษ์ประจำพระองค์สมเด็จพระสันตะปาปา ในเวลาที่เสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1964 เล่าเรื่องเบื้องหลังการเสด็จเยือนไว้ว่า ก่อนที่จะเสด็จเยือนนั้นมีข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เมืองไทยว่าพระองค์ “จะเสด็จมาหาสาวชาวเหนือชาวเชียงใหม่ไปเป็นมเหสี เมื่อเรื่องนี้ปรากฏขึ้นจึงกลัวเป็นอันมาก และขอเลื่อนการเสด็จมาประเทศไทยไปก่อน” นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่ว่า “ไม่ทรงพอพระทัยในการที่นายตำรวจผู้ใหญ่ซึ่งได้รับการแต่งตั้งไปเป็นเอกอัครราชทูต ณ กรุงพนมเปญไปปรากฏตัวแบ่งในงานอย่างหนึ่ง ดูเหมือนจะเป็นมหรสพที่ฟ้าอะไรทำนองนั้น เลยกลัวขึ้นมา และของดการเดินทางมาประเทศไทยก่อนโดยไม่มีกำหนด”²⁵⁶

เอกอัครราชทูตไทยที่บุศรินทร์ เล่าไว้ว่า “ไปปรากฏตัวแบ่งในงานอย่างหนึ่ง” นั่นก็คือ พล.ต.จ.จำรัส มั่นชุกานนท์ คนเดียวกันกับที่ ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์ เล่าไว้ว่า “ได้รับความเคารพนับถือจากข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศที่อยู่ได้บังคับบัญชาเป็นอย่างมาก และได้รับความไว้วางใจจากเจ้านายและผู้หลักผู้ใหญ่ฝ่ายเขมรอย่างสูง”²⁵⁷ และเป็นคนเดียวกับจำรัสซึ่งติดตามเสด็จสมเด็จพระสันตะปาปามาเยือนเมืองไทยซึ่งเล่าไว้ในเช้าวันที่สมเด็จพระสันตะปาปาเสด็จกลับนั้น เมื่อเสด็จลงจากห้องประทับ ณ วังสวนกุหลาบ “ก็รับสั่งแก่ข้าพเจ้าเป็นคำแรกว่า It is like a dream.”²⁵⁸

²⁵⁵ ดู ดิเรก ชัยนาม, “Thailand Situation in Southeast Asia,” ใน *รวมปาฐกถาชุดล่าสุด ของ ดิเรก ชัยนาม* (พระนคร: 2512), หน้า 71. ดิเรกแสดงปาฐกถาในหัวข้อนี้เมื่อวันที่ 13 เมษายน ค.ศ. 1965

²⁵⁶ *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท บุศรินทร์ ภักดีกุล ม.ว.ม., ป.ช., ท.จ.ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2532* (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2532), หน้า 9.

²⁵⁷ พล.ต.จ.จำรัส มั่นชุกานนท์, *เป็นตำรวจมา 44 ปี*, อ้างถึงใน ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาแซมร์*, หน้า 24-25.

²⁵⁸ พล.ต.จ.จำรัส มั่นชุกานนท์, *เป็นตำรวจมา 44 ปี*, อ้างถึงใน ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาแซมร์*, หน้า 43.

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนในคราวนั้น เสด็จมาโดยเครื่องบินของกองทัพอากาศกัมพูชามาลง ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง จากนั้นก็เสด็จไปยังสถานีรถไฟดอนเมืองเพื่อประทับขบวนรถไฟพระที่นั่งไปยังสถานี จิตรลดาซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรอรับเสด็จอยู่ ณ ที่นั้น จากนั้นก็ทรงนำตรวจแถวทหารกองเกียรติยศ แล้วทั้งสองพระองค์เสด็จโดยขบวนรถยนต์พระที่นั่งไปยังวังสวนกุหลาบซึ่งจัดเป็นที่ประทับ²⁵⁹ แต่จะได้ความเข้าใจต่างไปหากอ่านจากคำบรรยายของจอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งในเวลานั้นมียศเป็นพลโท และทำหน้าที่เป็นผู้ต้อนรับฝ่ายทหาร

ประภาสเล่าเรื่องนี้ไว้ว่า “การรับเสด็จพระเจ้าบรมมหาราช ในสมัยนั้นมารถไฟ ลงที่สถานีสวนจิตร แล้วก็เสด็จโดยขบวนรถยนต์ มาผ่านกองเกียรติยศเอาที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ แล้วก็ทรงวางพวงมาลาที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ผมก็ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้บังคับการกองเกียรติยศโดยเป็นตัวผู้บัญชาการกองพลเอง”²⁶⁰ ซึ่งให้รายละเอียดบางอย่างไม่ตรงกันหรือไม่เช่นนั้นก็เล่าในแบบที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ต่างกัน แต่ประเด็นที่น่าสนใจไม่ได้อยู่ที่ตรงนี้ หากอยู่ที่ความซึ่งประภาสเล่าไว้ก่อนนั้นเรื่องที่จะเตรียมทหารกองเกียรติยศถวายสมเด็จพระสันตะปาปาให้เห็นทัศนคติของประภาสซึ่งต่อมากจะเป็นผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินความสัมพันธ์กับกัมพูชา

ประภาสเล่าว่าสฤษดิ์ซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารบกสั่งให้จัดกองพันที่ 1 ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์เป็นทหารกองเกียรติยศ แต่ประภาสไปทัดทานว่า

ถ้าใช้กองพันที่ 1 ทหารมหาดเล็กก็ต้องแต่งเต็มยศนะ เพราะเขาเป็นพระเจ้าอยู่หัวมันจะไม่ได้ เพราะผมเป็นทหารมหาดเล็กของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันจะต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเสียก่อน เห็นสมควรที่จะหลีกเลี่ยง หรือว่าผู้บัญชาการทหารบกจะไปกราบบังคมทูลขอเอาเองก็จะได้ มิฉะนั้นแล้วผมจะทำหน้าที่ได้ไม่ถนัด จอมพลสฤษดิ์ก็ได้เปลี่ยน บอกว่าให้แต่งตัวทหารรักษาพระองค์ไปให้เป็นกองเกียรติยศก็จะมากไป เอาละ เพื่อให้เกียรติยศในฐานะ Head of State ก็ตกลงให้กองพลที่ 1 ไปตั้งเป็นกองเกียรติยศ แต่ผมก็เอาไปตั้งเพียง 2 กรม กรม 1 ก็ใช้ทหารเพียงกองพันเดียว คือ กรม 1 กับกรม 11 ผมเป็นผู้บัญชาการกองพลไปตั้งแถวรับเสด็จพระเจ้าสฤษดิ์²⁶¹

²⁵⁹ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท บุศรินทร์ ภักดีกุล, หน้า 3. และ พล.ต.จ.จรัส มั่นทุกันนท์, เป็นตำรวจมา 44 ปี, อ้างถึงใน ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, เนาแชนร์, หน้า 40.

²⁶⁰ “เรื่องความช่วยเหลือประเทศในเอเชียให้เป็นเอกราชและเรื่องเขาพระวิหาร บรรยายโดยจอมพลประภาส จารุเสถียร ณ โรงแรมรอยัล เมื่อวันเสาร์ที่ 7 พฤษภาคม 2537,” ใน นายหนวย, พงสาว (สัน) ดานเขมร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์, 2537), หน้า 129.

²⁶¹ “เรื่องความช่วยเหลือประเทศในเอเชียให้เป็นเอกราชและเรื่องเขาพระวิหาร บรรยายโดยจอมพลประภาส จารุเสถียร ณ โรงแรมรอยัล เมื่อวันเสาร์ที่ 7 พฤษภาคม 2537,” ใน นายหนวย, พงสาว (สัน) ดานเขมร, หน้า 128-129.

ถ้าเรื่องนี้เกิดขึ้นจริง ประภาสรวมถึงสฤณีก็จะมองสมเด็จสืหนุอย่างไม่ให้เกียรติอย่างที่พระองค์สมควรจะได้รับในฐานะพระเจ้ากรุงกัมพูชาซึ่งเป็นเอกราชมาตั้งแต่นั้นแล้ว แต่ก็อาจเป็นได้ว่าความรู้สึกอย่างนั้นซึ่งมีความรู้สึกดูแคลนแฝงอยู่ด้วยนั้น จะเป็นของที่เกิดขึ้นภายหลังแล้วสร้างเรื่องให้รับกับความรู้สึกอย่างใหม่ที่เปลี่ยนไป เพราะบางเรื่องที่ประภาสเล่านั้นเป็นเรื่องที่ผิดข้อเท็จจริงไปโดยสิ้นเชิง เรื่องที่ว่านั้นคือการเอ่ยอ้างเอาความชอบว่าเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือในการต่อสู้เพื่อเอกราชของกัมพูชา

ในเวลาว่าง ผมได้มีโอกาสเผ้าก็มีโอกาสคุยกัน ท่านก็ปรารภถึงเรื่องว่าการที่ติดต่อกับฝรั่งเศสทางการเมืองในการที่จะแยกตัวออกมานั้นทำได้ยาก ในที่สุดพูดกันขึ้นแล้วก็จะต้องมีปัญหาถึงรบราฆ่าฟันกันแน่ เพราะว่าต้องใช้วิธีการพลเมืองเขาเรียกร้องเอกราช แต่ว่าทหารเขมรมีอาวุธไม่พอเพียงที่จะเข้ายึดสถานที่ต่างๆ ในกรุงพนมเปญได้เวลานั้น ก็มาปรึกษาหารือกันว่าขอให้ทางไทยจัดอาวุธให้ได้ไหม เวลานั้นผมก็ไม่ได้คิดว่าจะเป็นเรื่องรบราฆ่าฟันอะไรใหญ่โต เป็นแต่เพียงเรื่องการยึดสถานที่สำคัญ แล้วก็จับผู้คนสำคัญ ผมก็พูดไปว่า จับเอา Governor ฝรั่งเศสเอาไว้เป็นตัวประกันแล้วก็ประกาศเอกราช เอาทหารเข้ายึดบริเวณสำคัญต่างๆ ไว้ก็พอแล้ว.....ในที่สุดแกก็บอกว่า มาพูดกันเรื่องอาวุธเสียก่อนเถิด ทางไทยจะช่วยอะไรได้บ้าง ผมบอกว่าเรื่องที่จะเอาอาวุธของกองทัพไปมอบให้ อย่างนั้นเราทำไม่ได้ ถ้าทำเข้าเขาก็ต้องรู้ ถ้าจะให้กันมันก็ต้องเกิดเรื่องเสียก่อนแล้วส่งไปให้กัน มันก็จะพอได้ ครั้งแรกนี้ถ้าเพียงจะก่อการจลาจลผมมีปืนลูกซองซึ่งกำลังสั่งซื้อจากเบลเยียมอยู่ 2,000 กระบอก คือเป็นปืนลูกซองที่ผมสั่งมาตั้งใจจะเอามาแจกกำนันผู้ใหญ่บ้าน สมัยนั้นกระบอกละ 6 บาท (สงสัยจะจำตัวเลขผิด เพราะพูดปากเปล่า) ของมาถึงเรียบร้อยแล้วถ้าจะเขาก็ได้ แกก็เอา ผมก็ให้ไป เขาก็ให้ทหารเอาไปส่งที่ปอยเปต ตอนนั้นผมไม่ได้ไปดูในรายละเอียด อาจจะเป็นแต่เพียงเอาปืนไปมอบที่อรัญประเทศ ทหารที่อรัญประเทศเราจัดการกันเอง เรียกว่าเป็นการช่วยเหลือครั้งแรกของไทยโดยกองทัพ²⁶²

แต่เรื่องที่ประภาสเล่านั้นเกิดขึ้นหลังจากที่กัมพูชามีเอกราชโดยบริบูรณ์แล้ว ไม่ว่าจะเป็นในความรับรู้ของสมเด็จสืหนุและชาวเขมรหรือในความรับรู้ของนานาประเทศก็ตามที เรื่องการช่วยเหลือกัมพูชาให้เป็นเอกราชตาม คำบอกเล่าของประภาสจึงไม่เคยเกิดขึ้นจริง ที่มีความจริงเจืออยู่ด้วยมีแต่เรื่องการมอบอาวุธให้กัมพูชาซึ่งเกิดขึ้น

²⁶² “เรื่องการช่วยประเทศในเอเชียให้เป็นเอกราชและเรื่องเขาพระวิหาร บรรยายโดยจอมพลประภาส จารุเสถียร ณ โรงแรมรอยัล เมื่อวันเสาร์ที่ 7 พฤษภาคม 2537,” ใน นายหนวย, **พงสาว (สัน) ดานเขมร**, หน้า 129-130.

ในปลาย ค.ศ.1953²⁶³ ซึ่งเกิดขึ้นก่อนการเสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระสวีสวาทใน ค.ศ. 1954 โดยเรื่องการมอบอาวูร์นี้ พล.ต.จ.จำรัส เล่าไว้ว่า

ระยะแรกๆ นั้น สมเด็จพระนโรดมสีหนุได้ระดมราษฎรฝึกอาวูร์โดยที่ไม่มีอาวูร์ก็ใช้ปืนทำ ด้วยไม้แทน ราษฎรเข้ารับการฝึกมาก จึงได้ปรารภกับข้าพเจ้าขออาวูร์จะเป็นปืนลูกซองก็ได้....จึงตกลงส่งปืนลูกซองให้ 2 พันกระบอก กระสุน 5 หมื่นนัด เป็นที่พอใจแก่รัฐบาลและประชาชนเขมรมาก ได้มีพิธีมอบอาวูร์ในพระราชวัง สมเด็จพระนโรดมสีหนุออกมารับมอบ ด้วยพระองค์เอง²⁶⁴

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ในระยะนี้ยังอยู่ในระดับที่ดี แต่ความขัดแย้งระหว่างประเทศทั้งสองที่เริ่มขึ้นหลังจากกัมพูชาได้เอกราชบริบูรณ์ไม่นานก็จะกลบเลี้ยวซึ่งสัมพันธ์อันดีนี้ และยิ่งจะนำไปสู่ความริ้วฉานในความสัมพันธ์ในที่สุด ความขัดแย้งที่ว่าที่ว่านี้คือเรื่องปราสาทพระวิหาร และกรณีเขมรเสรี แต่ก่อนจะไปถึงเรื่องนั้นควรที่จะกลับมาทำความเข้าใจจุดยืนและนโยบายต่างประเทศของกัมพูชาในช่วงเวลานั้นเสียก่อน สังคมราษฎรนิยมกับนโยบายเป็นกลางของกัมพูชา

ข้อตกลงเจนีวา ค.ศ.1954 กำหนดให้มีการเลือกตั้งขึ้นในกัมพูชาใน ค.ศ.1955 และเมื่อถึงต้น ค.ศ. 1955 นักสังเกตการณ์หลายคนก็คาดว่าพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายอย่างคณะพรรคประชาธิปไตยและกรรมประชาชนจะชนะการเลือกตั้ง²⁶⁵

คณะพรรคประชาธิปไตยอ่อนกำลังลงมากตั้งแต่การสูญเสียอำนาจทางการเมืองอันเกิดจากการเข้ามาแทรกแซงของสมเด็จพระสวีสวาทตั้งแต่กลาง ค.ศ.1952 เป็นต้นมา แต่ในราวกลาง ค.ศ.1954 คนหนุ่มหัวก้าวหน้า (young progressive) อย่างเช่น เกง วันสีก และจวน มุม ซึ่งเพิ่งสำเร็จการศึกษาจากฝรั่งเศสก็เข้ามา ร่วมงานกับพรรค²⁶⁶ รวมถึงพวกนิยมทัญอย่าง ปก กุณ²⁶⁷ และ ฮง ทุนฮัก²⁶⁸ ทำให้คณะพรรคประชาธิปไตยฟื้นตัวขึ้นมาได้ ที่

²⁶³ พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 31.

²⁶⁴ พล.ต.จ. จำรัส มณฑุกานนท์, *เป็นตำรวจมา 44 ปี*, อ้างถึงใน ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาخمมร์*, หน้า 37.

²⁶⁵ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 188.

²⁶⁶ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 157.

²⁶⁷ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*, p. 334.

²⁶⁸ ฮง ทุนฮัก (1926-1975) เกิดที่กัมปงจามในครอบครัวชาวนา เรียนหนังสือที่วิทยาลัยสุวตถิ์และเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่นั่น เมื่ออายุได้ 21 ปี คือใน ค.ศ.1947 เขียนบทความเรื่อง Koki Komar เพื่อส่งเข้าประกวดงานวรรณกรรม จากนั้นไปเรียนต่อด้านการละครที่ Sarah Bernhard Ecole des Comediens ประเทศฝรั่งเศส และเดินทางกลับกัมพูชาใน ค.ศ.1951 ก่อนที่จะเดินทางเข้าป่าร่วมกับ เขมร จ๊อก ทัญ ใน ค.ศ.1952

สำคัญก็คือคณะพรรคประชาธิปไตยยังคงมีเครือข่ายและการจัดตั้งมวลชนที่ดี ส่วนกรมประชาชนนั้นเป็นพรรคการเมืองที่กลุ่มนิยมคอมมิวนิสต์ตั้งขึ้นในต้น ค.ศ.1955²⁶⁹

การคาดการณ์ว่าคณะพรรคประชาธิปไตยและกรมประชาชนจะชนะการเลือกตั้งทำให้สมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์ซึ่งเป็นพระบิดาเอกราชชาติไม่ทรงพอพระทัย ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1955 จึงโปรดให้มีการลงประชามติเพื่อสอบถามประชาชนว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับครุเสถียรเพื่อเอกราชของพระองค์ ผลก็คือคะแนนเสียง ที่เห็นด้วยคิดเป็นกว่าร้อยละ 98 เดวิด แชนด์เลอร์ อธิบายว่าผลประชามติออกมาอย่างนั้นเพราะ “ประชาชนต้องเลือกกระหว่างบัตรสีขาวที่มีพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์และบัตรสีดำที่มีตัวอักษรเขมรเขียนไว้ว่า ‘ไม่’ คะแนนเสียงที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์ได้รับอย่างท่วมท้นมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า การปฏิเสธพระฉายาลักษณ์ถูกมองว่าเป็นการแสดงความไม่เคารพ และเป็นเหตุให้ถูกจับกุมตัวได้”²⁷⁰

วันที่ 2 มีนาคม 1955 สถานีวิทยุกระจายเสียงกรุงพนมเปญออกอากาศแถบบันทึกเสียงสมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์เรื่องการสละราชย์²⁷¹ หลังจากนั้นกรมบริหารราชบัลลังก์ก็ประชุมกันและมีมติเลือกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุริยวงค์ให้ทรงราชย์เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชาทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระนโรดมสุรามฤต ส่วนสมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์รับพระราชทานฐานันดรศักดิ์ที่ *อุปยุวราช*

สองสัปดาห์หลังสละราชย์ สมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์ก็ปราศรัยผ่านทางวิทยุกระจายเสียงเพื่อสื่อสารกับประชาชนของพระองค์เรื่องการสละราชย์

“ในเวลาที่เราพเจ้าเผชิญหน้ากับมหาอำนาจในการต่อสู้เพื่อต่อต้านการครอบงำของต่างชาติ, อาญาสิทธิ์ในฐานะกษัตริย์ของข้าพเจ้าเป็นสิ่งที่จำเป็น...ข้าพเจ้าต้องการตำแหน่งเพื่อจะได้เป็นผู้แทนที่ถูกต้องตามกฎหมายของประเทศของข้าพเจ้า...ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้พูดในฐานะกษัตริย์, พวกเขาจะตอบว่าข้าพเจ้าไม่ใช่ตัวแทนของกัมพูชาทั้งมวล...วันนี้สถานการณ์ได้เปลี่ยนไปแล้ว ปัญหาหลักอยู่ที่ภายในประเทศ

.....
ถ้าข้าพเจ้าต้องการที่จะเดินทางและดูสิ่งต่างๆ ด้วยตัวของข้าพเจ้าเอง การเดินทางของข้าพเจ้า

²⁶⁹ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, pp. 156-157.

²⁷⁰ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 188. และ หูร ภิธิน, “ระบบประชาธิปไตยแบบกษัตริย์กษัตริย์” *กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์ กษัตริย์* [Ourn Pheakiny, “Pluralist democracy regime in Cambodia after the World War II to the creation of Sangkum Reastr Niyum],” in *Proceeding of the 2nd National Socio-Cultural Research Congress on Cambodia, February 3-5, 1999* (Phnom Penh: Royal University of Phnom Penh, 1999), p. 213.

²⁷¹ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, p. 28.

ร่วมกับสังคมและยืนยันที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง²⁷⁶ อย่างไรก็ตาม ครอบครัวย้ายมาด้วยว่าสังคม มี เข็ม วาร์ ผู้ร่วมก่อตั้งหนังสือพิมพ์นครวัดร่วมกับ เขิง จ๊อก ทัญ และผู้ร่วมก่อตั้งคณะพรรคประชาธิปไตย, เป็นอัครเลขาธิการพรรค

277

เพื่อให้ สังคม พร้อมสำหรับการเลือกตั้ง การเลือกตั้งจึงถูกเลื่อนออกไปเป็นเดือนกันยายน²⁷⁸ และในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 11 กันยายน 1955 ซึ่งมีผู้มาใช้สิทธิ์เลือกตั้งร้อยละ 81 นั้นผลก็คือ สังคม ได้คะแนนเสียงร้อยละ 83 ขณะที่คณะพรรคประชาธิปไตยได้คะแนนเสียงร้อยละ 13 และกรมประชาชนได้คะแนนเสียงร้อยละ 3 ส่วนพรรคอื่นๆ ได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละ 1 สังคมจึงได้ครองที่นั่งจำนวน 91 ที่นั่งซึ่งเป็นจำนวนสมาชิกทั้งหมดของรัฐสภา สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่วนประธานรัฐสภาก็คือ อุม เมียงซุน²⁷⁹

ครอบครัวย้ายมาด้วยว่า สังคม มีสัญลักษณ์ของพรรคเป็นฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระมหากษัตริย์และสัญลักษณ์นี้จะอยู่บนบัตรเลือกตั้งด้วย ลูกเล่นนี้เห็นได้ครั้งหนึ่งแล้วในการลงประชามติในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1955 นอกจากนี้แล้ว “ชาวบ้านถูกข่มขู่ว่าจะถูกลงโทษ รวมถึงขู่ฆ่า ถ้าพวกเขาไม่ลงคะแนนให้สังคม ประชาชนถูกบังคับให้ขอบัตรสมาชิกสังคม จากนั้นก็ถูกบอกว่าถ้าพวกเขาลงคะแนนเลือกพรรคอื่นก็จะถูกลงโทษ เทคนิคอื่นๆ ก็คือการบังคับให้ชาวบ้านสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะเลือกสังคม หลังจากนั้นพวกเขาก็จะไม่กล้าผิดคำสาบาน”²⁸⁰

การสละราชย์และตั้งพรรคการเมืองจึงเป็นวิธีที่สมเด็จพระมหากษัตริย์ใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองกับบรรดาศัตรูของพระองค์ แต่การสละราชย์ก็ไม่ใช่มีเหตุผลแต่เพียงเพื่อให้ได้อำนาจทางการเมืองเท่านั้น หากยังวางอยู่บนฐานของความคิดที่ว่า “พระราชอำนาจมิได้ผูกขาดอยู่แต่โดยกษัตริย์แต่อย่างใด [แต่ยัง] สามารถมาจากราษฎรสามัญ...ในการต่อสู้ทางการเมืองสมัยใหม่ [สมเด็จพระ] นโรดมสีหนุทรงอิงอยู่กับชนบแบบนี้

²⁷⁶ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, pp. 162-163.

²⁷⁷ អូន គគីនី, “របបប្រជាធិបតេយ្យពហុបក្សស្រីកម្ពុជា

ក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទីពីរដល់ការបង្កើតសង្គមរាស្ត្រនិយម [Ourn Pheakiny, “Pluralist democracy regime in Cambodia after the World War II to the creation of Sangkum Reastr Niyum],” p. 213.

²⁷⁸ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*.

²⁷⁹ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 163. และ អូន គគីនី,

“របបប្រជាធិបតេយ្យពហុបក្សស្រីកម្ពុជា ក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទីពីរដល់ការបង្កើតសង្គមរាស្ត្រនិយម [Ourn Pheakiny, “Pluralist democracy regime in Cambodia after the World War II to the creation of Sangkum Reastr Niyum],” p. 214.

²⁸⁰ Michael Vickery, “Looking Back at Cambodia,” *Westerly*, 4 December 1976, p. 98. Cited in Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 160.

ความคิดแบบใหม่ดังกล่าวนี้ เพื่อพิสูจน์ว่าพระองค์มาจากราชภัฏสามัญด้วย กับทั้งราชวงศ์เขมรใหม่นั้นเป็นประชาธิปไตยและได้รับการยอมรับโดยทั่วไป”²⁸¹

แม้ว่าในโลกทางการเมืองสมัยใหม่นั้นประชาชนจะคือที่มาของอำนาจ แต่สมเด็จพระสันตปาปาเห็นว่ประชาชนทั้งหมดต้องมีผู้นำ ดังที่สมเด็จพระสันตปาปากล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “สังคม ของเราคือ ‘การปลุก’ ประชาชนของเรา [ให้ตื่นขึ้น] และเกณฑ์พวกเขาเข้าร่วมในครูเสดอันเข้มข้นและต่อเนื่องเพื่อการสร้างชาติ, ด้วยการหันกลับไปสู่พุทธศาสนาและไปสู่ประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นเมื่อหลายศตวรรษมาแล้วโดยกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของเรา”²⁸²

“กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของเรา” ที่สมเด็จพระสันตปาปากล่าวถึงก็คือพระบาทชัชวรมันที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายแห่งอาณาจักรพระนคร ซึ่งถูกโยกเข้ากับสมเด็จพระสันตปาปาในฐานะที่เป็นผู้นำของกัมพูชาที่อาจนำประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเพียงอย่างเดียวกับอดีตกษัตริย์พระองค์นั้น²⁸³

สมเด็จพระสันตปาปาเห็นว่าความยิ่งใหญ่ของ “จักรภพอังกอร์อันบวรรุ่งโรจน์” เกิดขึ้นได้เพราะผู้อยู่ใต้ปกครองโดยเสด็จผู้ปกครองในการร่วมมือกันสร้างความยิ่งใหญ่ของอังกอร์ กับทั้งทรงตีความและใช้ความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทชัชวรมันที่ 7 “กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของเรา” กับประชาชนเป็นต้นแบบของความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระสันตปาปาหรือ ซ็อมดัจโฮว [สมเด็จพระพ่อ] กับประชาชนหรือลูกๆ ของพระองค์ ในความสัมพันธ์แบบนี้แต่ละคนในสังคมจะมีที่ทางและหน้าที่ของแต่ละคนเป็นการเฉพาะ และผู้ที่ปฏิเสธแนวทางของสมเด็จพระสันตปาปาจะถูกพิจารณาว่าไม่ใช่เขมร และอาจจะมีที่หมายอยู่ที่คุก²⁸⁴ ถ้ายังอยากจะเป็นเขมรและไม่อยากอยู่ในคุก ประชาชนก็ต้องโดยเสด็จด้วยการเลือก สังคม

ในระหว่างที่กำลังทรงรุกในทางการเมืองในประเทศ สมเด็จพระสันตปาปาก็ทรงเคลื่อนไหวในทางการเมืองต่างประเทศไปพร้อมกัน และที่สุดก็จะทรงเป็นกมุสสภาพทางการเมืองในกัมพูชาไว้ได้อย่างค่อนข้างเบ็ดเสร็จกับทั้งจะทรงเป็นผู้กุมทิศทางด้านการต่างประเทศของกัมพูชาไว้ด้วย

²⁸¹ Say Bory, *L'administration rurale au Cambodge et ses projets de réforme* (Thèse pour le doctorat en sciences administratives, Université de Paris II, 1974), p.24. Cited in Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, p.63. ความในวงเล็บเหลี่ยมเป็นของผู้เขียน

²⁸² Norodom Sihanouk, *Notre socialisme bouddhique (Our Buddhist socialism)* (Phnom Penh: Ministry of Information, 1969), p. 37. ความในวงเล็บเหลี่ยมเป็นของผู้เขียน.

คำว่า “ครูเสด” ที่สมเด็จพระสันตปาปาใช้นั้นมีนัยทางศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของการต่อสู้เพื่อ “ชาติ”

²⁸³ ดู David P. Chandler, “Introduction” in *A History of Cambodia*, pp. 1-8. และ David P. Chandler, “The Tragedy of Cambodian History,” in *Facing the Cambodian Past*, p. 300.

²⁸⁴ David P. Chandler, *The Land and People of Cambodia* (New York: Harper Collins, 1991), pp. 120-121.

เมื่อทัศนะของพระองค์เกี่ยวกับความเป็นไปของโลกเปลี่ยน ความสัมพันธ์ของกัมพูชากับ
โลกตะวันออกและโลกตะวันตกก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย การครอบงำของพระองค์มีส่วน
รับผิดชอบ

ต่อการเปลี่ยนนโยบายไปมาอย่างฉับพลันทันใดในอดีตที่ผ่านมาของกัมพูชา ไม่ว่าจะเอนไป
ทางขวาหรือเอียงไปทางซ้าย²⁸⁵

ถึงซีไอเอจะกล่าวหาว่าพระองค์ดำเนินนโยบายซ้ายบ้าง ขวาบ้าง แต่สมเด็จพระเจ้าสีหนุก็ทรงประกาศอย่างชัดเจนมา
โดยตลอดว่า นโยบายต่างประเทศของพระองค์คือ นโยบายเป็นกลาง แม้ว่าจะต้องเผชิญกับแรงกดดันให้
พระองค์เลือกที่จะอยู่ข้างเดียวกับโลกเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ โดยเฉพาะการกดดันให้เข้าเป็นภาคีของ
สนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ส.ป.อ. (the Southeast Asia Treaty Organization –
SEATO) ที่ตั้งขึ้นเพื่อปิดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ และมีนโยบายต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีน
โดยตรง โดยในปลาย ค.ศ.1955 แรงกดดันดังกล่าวก็เพิ่มมากขึ้น โดย จอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ที่มีส่วนในการร่วมกดดันด้วยตนเอง²⁸⁶
ดัลเลสผู้นี้คือผู้ให้คำเตือนอันทำให้สมเด็จพระเจ้าสีหนุไม่ทรงพอพระทัยมาแล้วในครั้งที่ทรงเคลื่อนไหวในครูเสดเพื่อ
เอกราช

ต่างไปจากเพื่อนบ้านของสมเด็จพระเจ้าสีหนุทั้งที่อยู่ทางตะวันออกและตะวันตกของกัมพูชา ในทาง
ตะวันตกซึ่งคือไทยนั้น มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและแนบแน่นกับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่หลังจากที่พรรค
คอมมิวนิสต์จีนสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 และในวันที่ 17 ตุลาคม
ค.ศ. 1950 รัฐบาลไทยในเวลานั้นซึ่งมีจอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ร่วมลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความ
ช่วยเหลือทางการทหารกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และเริ่มความสัมพันธ์อันใกล้ชิดแต่นั้นมา

ความขัดแย้งกรณีปราสาทพระวิหาร

ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่บนยอดเขาที่วางตัวอยู่บนเทือกเขาดงเร็ก ทั้งกัมพูชาและไทยต่างอ้างว่า
ปราสาทพระวิหารเป็นของตน ความขัดแย้งกรณีพระวิหารเกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนหน้าที่กัมพูชาจะได้เอกราช
บริบูรณ์แล้ว โดยไทยถูกกล่าวหาจากฝรั่งเศสว่าละเมิดอธิปไตยดินแดนบริเวณปราสาทพระวิหาร²⁸⁷ แต่หลังจาก
ที่กัมพูชาได้เอกราชบริบูรณ์ในวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1953 คู่ขัดแย้งก็เปลี่ยนไปเป็นกัมพูชากับไทย

²⁸⁵ CIA Document, *Outlook in Mainland Southeast Asia*, 28 March 1961, p. 12.

²⁸⁶ Wilfred Burchett, *Second Indochina War*, p. 31.

²⁸⁷ *บทกวีบุคลาณคดีพระวิหาร* (คุรุติการ: Apsara edition, 2001), ใจ้ 14-15.

ความขัดแย้งครั้งใหม่นี้เริ่มต้นจากการที่รัฐบาลไทยส่งตำรวจเข้าไปประจำการบริเวณปราสาท พระวิหาร การเจรจาเพื่อหาทางแก้ปัญหาของทั้งสองฝ่ายที่เกิดขึ้นหลายครั้งในระหว่าง ค.ศ.1954–1958 ไม่ประสบความสำเร็จ²⁸⁸ และในระหว่างที่การเจรจาดำเนินไป ไทยก็ส่งกำลังตำรวจเข้าไปครอบครองบริเวณตัวปราสาท และพื้นที่รอบข้าง²⁸⁹ จากที่เคยมีกองกำลังตั้งอยู่เดิมแล้ว กัมพูชาจัดการกับเรื่องที่เกิดขึ้นด้วยการประท้วงตามช่องทางทางทูต²⁹⁰

นอกจากกรณีที่ทางการไทยส่งตำรวจขึ้นไปประจำบนเขาพระวิหารแล้ว กัมพูชายังยื่นหนังสือประท้วงในอีกหลายกรณี ในต้น ค.ศ.1954 เอกอัครราชทูตกัมพูชา ณ กรุงเทพฯ ก็ยื่นหนังสือลงวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1954 แก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเพื่อประท้วงในกรณีที่ทางการไทยบังคับให้กุลิเขมร 3 คน ที่ทางการกัมพูชาส่งขึ้นไปดูแลปราสาทพระวิหารหยุดการทำงานและบังคับให้ออกจากปราสาทพระวิหาร²⁹¹

27 มีนาคม 1958 ก็เกิดการประท้วงที่มีการจัดตั้งขึ้นหน้าสถานทูตเอกอัครราชทูตไทยในกรุงพนมเปญ²⁹² และเมื่อถึงวันที่ 13 เมษายน 1958 ซ็อม ซารี ซึ่งในเวลานั้นเป็นเอกอัครราชทูตกัมพูชาประจำกรุงลอนดอนก็เขียนบทความลงวารสาร *Cambodge d'aujourd'hui* เกี่ยวกับเรื่องปราสาทพระวิหาร

ประเทศไทยอ้างสิทธิเหนือวิหารนี้โดยการใช้กำลังทหารเข้ายึดเอาพระวิหารอันเป็นการกระทำแบบฮิตเลอร์ ตลอดจนเขตแดนนี้ตั้งอยู่.....[ประเทศไทย] พยายามทำให้คนอื่นเข้าใจว่า สนธิสัญญาฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 1904 (พ.ศ.2477) กำหนดเขตปลอดทหารตามชายแดนเขมร-ไทยอันทำให้พระวิหารตั้งอยู่ในเขตกัมพูชานั้นเป็นสัญญาที่ฝรั่งเศสใช้อำนาจบังคับให้ไทยต้องยอมทำ โดยการแสดงเหตุผลทำนองนี้ ไทยก็หักทักเอาอย่างประหลาดที่จะเรียกร้องเอาดินแดนที่เป็นของกัมพูชาอย่างแท้จริงแต่ได้ถูกคร่าเอาไปจากกัมพูชา (พระตะบอง เกาะกง ฯลฯ) การอ้างสิทธิทำนองนี้ทำความเคียดแค้นให้ประชากรกัมพูชา และได้แสดงความรู้สึกเช่นนี้ออกมาเมื่อเร็วๆ นี้ คือในเดือนมีนาคมที่แล้ว ประชาชน

²⁸⁸ L.P. Singh, "The Thai-Cambodian Temple Dispute," *Asian Survey* volume 2, issue 8 (October 1962), pp. 23–24.

²⁸⁹ The letter of May 10, 1957, to the International Truce and Supervisory Commission in Cambodia protesting against Thai police occupying the temple and flying of the Thai flag there. Six Interim report of the International Commission for Supervision and Control in Cambodia for period January 1st, 1957 – December 31st 1957 (London: Cmd. 526), p. 31. Cited in Michael Leifer, "Cambodia and Her Neighbors": 365.

²⁹⁰ *ขบวนการกัมพูชาพระวิหาร*, ใต้ 16.

²⁹¹ *ขบวนการกัมพูชาพระวิหาร*, ใต้ 15.

²⁹² *Relations between Thailand and Cambodia* (Bangkok: Ministry of Foreign Affairs, 1959), p. 4.

ได้ไปชุมนุมกันหน้าพระราชวังที่พนมเปญ เรียกร้องให้ไทยคือเขาพระวิหาร พร้อมกับ
สนับสนุนนโยบายสันติของเจ้าฟ้านโรดม

.....

ประเทศไทยได้ถูกบังคับให้ทำข้อตกลงที่วอชิงตัน จึงเรียกร้องเอาพระตะบองคืน
อย่างนั้นหรือ หากว่าประเทศไทยยกเอาความเป็นมาในประวัติศาสตร์ซึ่งไทยใช้ในการคด
โกงยึดเอาพระตะบองและเกาะกงไปจากกัมพูชาแล้ว กัมพูชาก็ยังมีเหตุผลดีกว่าขึ้นไปอีกที่
จะเรียกร้องเอากรุงเทพฯ ซึ่งเคยอยู่ในอาณาเขตของกัมพูชาเมื่อปี 1002 (พ.ศ.1545) และ
1050 (พ.ศ.1593) ในสมัยนั้นกัมพูชาครอบครองดินแดนทั้งหมดที่อยู่ระหว่างแม่น้ำ
เจ้าพระยากับกัมพูชาขณะนี้คือประเทศไทยทั้งหมด²⁹³

และในวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ. 1958 หนังสือพิมพ์ *La Dépêche du Cambodge* ซึ่ง เซิม วาร์ มีบทบาท
สำคัญอยู่ก็ลงบทความโจมตีประเทศไทย ในบทความดังกล่าวชาวเขมรถูกบอกกล่าวให้รับทราบว่าเป็นประเทศไทย
เป็นศัตรูของชาวเขมร และพยายามจะทำลายเอกราชที่กัมพูชาเพิ่งได้มาด้วยการเข้าครอบครองปราสาทพระ
วิหารรวมถึงปรารถนาจะครอบครองส่วนอื่นๆ ของกัมพูชาด้วย ในบทความเดียวกันนั้นยังกล่าวด้วยว่าควรใช้
นกอีแร้งเป็นตราประจำแผ่นดินของไทยแทนที่ครุฑ²⁹⁴

วันที่ 12 กรกฎาคม สมเด็จพระเจ้าสุริเยนทร์แห่งประเทศไทยเป็นการส่วนพระองค์ หลังจากนั้นก็มี
ประกาศแถลงการณ์ร่วมออกมาว่ากัมพูชาและไทย“ได้ตกลงกันในอันที่จะแต่งตั้งคณะผู้แทนทั้งสองฝ่ายเพื่อ
เจรจาปัญหาเหล่านี้”²⁹⁵ ปัญหาที่ว่านั้นก็คือข้อขัดแย้งเรื่องพรมแดนบริเวณปราสาทพระวิหาร และปัญหาอื่นๆ
²⁹⁶

ในขณะที่ความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับไทยดำเนินไปก็เรื่องแทรกซ้อนขึ้นมามากซึ่งจะทำให้ปัญหา
ระหว่างกัมพูชาและไทย เพิ่มความรุนแรงมากขึ้นรวมถึงซับซ้อนมากยิ่งขึ้น นั่นคือการที่รัฐบาลกัมพูชาประกาศ
รับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนในวันที่ 18 กรกฎาคม ค.ศ. 1958

²⁹³ โรม บุนนาค, *เขาพระวิหาร ไทยเสียดินแดนครั้งสุดท้าย*, หน้า 33-34, 36.

²⁹⁴ *Relations between Thailand and Cambodia*, p. 2, 4. และดู “Extract from *La Dépêche du Cambodge* of Thursday, June 19, 1958” in Annex 2 in *Relations between Thailand and Cambodia*, p. 17.

²⁹⁵ “Joint Communiqué Issued on the Occasion of the Visit to Bangkok of H.R.H. Prince Norodom Sihanouk, 12 juillet E.B. 2501 (1958),” in Annex 3 in *Relations between Thailand and Cambodia*, pp. 18-19. และดู โรม บุนนาค, *เขาพระวิหาร ไทยเสียดินแดนครั้งสุดท้าย*, หน้า 46.

²⁹⁶ ดู วัฒนะ กาญจนอักษรเดช, *สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489* (วิทยานิพนธ์การทูตมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 60-61.

การรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนของกัมพูชาทำให้รัฐบาลไทยเป็นกังวลต่ออิทธิพลของคอมมิวนิสต์ที่เพิ่มมากขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยช่วงเวลานั้นประเทศไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับฝ่ายโลกเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ โดยในเดือนธันวาคม 1954 ไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ส.ป.อ. (the Southeast Asia Treaty Organization – SEATO) ที่ตั้งขึ้นเพื่อปิดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ และมีนโยบายต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยตรง²⁹⁷ ขณะที่กัมพูชาปฏิเสธที่จะเข้าร่วม

รัฐบาลไทยจะต้องเป็นกังวลมากขึ้นโดยลำดับเมื่อดินแดนที่อิทธิพลของจีนเพิ่มขึ้นนั้นเป็นกัมพูชาซึ่งกำลังมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับไทย เมื่อรวมเข้ากับความกังวลและความหวาดระแวงของรัฐบาลไทยเรื่อง “การแทรกซึมของคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศ” ทำให้รัฐบาลไทยใช้เรื่องดังกล่าวเป็นเหตุผลในการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในจังหวัดชายแดนเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1958 และเพิ่มความเข้มงวดในการลาดตระเวนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อรักษา “ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของชาติ”²⁹⁸ ปฏิบัติการดังกล่าวของรัฐบาลไทยแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ธงชัย วินิจจะกูล เสนอไว้ว่า “วาทกรรมเรื่องความมั่นคงของชาติ ซึ่งไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าเป็นอาการหวาดระแวงอย่างจริงจัง ถูกรัฐจับยึดใส่หัวของคนไทย”²⁹⁹ จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับของไทยพากันวิจารณ์การรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนของรัฐบาลกัมพูชา³⁰⁰ มีเพียง *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ที่แสดงทัศนะในทำนองเข้าอกเข้าใจการกระทำของรัฐบาลกัมพูชา³⁰¹

ในระหว่างวันที่ 16 สิงหาคม ถึงวันที่ 4 กันยายน ค.ศ. 1958 มีการเจรจาระหว่างตัวแทนของรัฐบาลกัมพูชาและรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ ในเรื่องปัญหากรณีพระวิหาร³⁰² ในระหว่างที่การเจรจาดำเนินไปนั่นเอง สถานีวิทยุกระจ่ายเสียงแห่งประเทศไทยได้ออกอากาศบทบรรยายของ พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เรื่อง *มหากยทางเอเชียอาคเนย์* ในวันที่ 2 กันยายน 1958 ความบางตอนมีว่า “ความจริง การที่กัมพูชาประกาศรับรองจีนแดงหรือไม่ นั่น เป็นเรื่องภายในของประเทศนั่นเอง แต่โดยฐานะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ กัมพูชาเป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ในเขตการป้องกันตามสนธิสัญญาซีโต ฉะนั้นจึงเปรียบได้กับ

²⁹⁷ สมาชิกประกอบด้วย ไทย ฟิลิปปินส์ ปากีสถาน สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

²⁹⁸ *Relations between Thailand and Cambodia*, p. 6.

²⁹⁹ Thongchai Winichakul, *Siam Mapped*, p. 167.

³⁰⁰ *Prince Sihanouk and the New Order in Southeast Asia*, p. 47.

³⁰¹ Siam Rath Weekly Review (Aug 7, 1958). Cited in Roger M. Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, pp. 143–144.

³⁰² Norodom Sihanouk, “XVe Anniversaire de l'indépendance, retrospective 1953–1968,” 23.

ก่อนเนื้อที่เกิดขึ้นในไขไก่สด ถึงหากจะยังรับประทานได้อยู่ก็นับได้ว่าเป็นไขชั้นเลว ซึ่งผู้เลี้ยงไก่จะต้องรีบค้นคว้าหาสาเหตุแก้ไขเสีย จะนิ่งดูตายหาได้ไม่”³⁰³

บทบรรยายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความหวาดระแวงคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทย และโยงความหวาดระแวงนั้นเข้ากับเรื่องความขัดแย้งกับกัมพูชา กับทั้งกล่าวพาดพิงถึงการเจรจาที่กำลังดำเนินอยู่ ณ กรุงเทพฯ และการเดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนของสมเด็จพระสันตะปาปา

ขณะที่ผู้แทนของกัมพูชากำลังมาเจรจาปัญหาชายแดนอยู่กับผู้แทนฝ่ายไทยในกรุงเทพฯ เจ้าฟ้านโรดมสีหนุ นายกรัฐมนตรีกัมพูชาก็ไปเยี่ยมกรุงปักกิ่ง ในวันที่ 24 สิงหาคม คือ 1 วันหลังจากเกาะคิมยอญกระดมยิง ทางกรุงปักกิ่งก็มีแถลงการณ์ร่วมกันระหว่างจูเอนไคกับเจ้าฟ้าสีหนุประกาศออกมา

ในแถลงการณ์ร่วมตอนหนึ่งถึงกับกล่าวว่า “นายกรัฐมนตรีจูเอนไคแสดงความเสียใจอย่างมากต่อความจริงที่ดินแดนของกัมพูชาถูกรุกล้ำและถูกปิดล้อมจากเพื่อนบ้านเสมอมา และเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นมิตรอย่างยิ่ง” ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปได้ว่า ทั้งประเทศไทยและเวียดนามซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้รุกรานนั้น ได้ถูกตวาดเข้าแล้ว³⁰⁴

แม้อธิปไตยประชาสัมพันธจะไม่พังทลายไปว่า แถลงการณ์ร่วมระหว่างกัมพูชากับจีนนั้นจะส่งผลอย่างไรต่อการเจรจา โดยกล่าวแต่ว่า “เราไม่อาจทึกทักเอาว่าแถลงการณ์ร่วมของจูเอนไคจะถูกใช้เป็นเครื่องมือบีบรัดการเจรจาที่ยังคาราคาซังอยู่ แต่เราอาจถือได้โดยชอบด้วยเหตุผลว่า ในท่ามกลางการปรองดองระหว่างมิตรประเทศเพื่อนบ้านนั้น ก็ได้มีประเทศที่ 3 ได้ก้าวล้ำเข้ามามีส่วนอยู่ด้วยแล้วไม่มากนักน้อย”³⁰⁵ แต่รัฐบาลไทยก็ทักท้วงไปเลยว่า “สมเด็จพระสันตะปาปายามชูประเศไทยด้วยการตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้ามาร่วมด้วยในขณะที่การเจรจาระหว่างไทยและกัมพูชาดำเนินไปที่กรุงเทพฯ”³⁰⁶ จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยว่าการเจรจารั้งนั้นจะยุติลงด้วยความล้มเหลว³⁰⁷

7 กันยายน ค.ศ. 1958 ก็เกิดการเดินขบวนครั้งใหญ่ขึ้นในกรุงเทพฯ ข้อเรียกร้องของกลุ่มผู้เดินขบวนคือให้รัฐบาลไทยดำเนินการเรียกร้องกรรมสิทธิเหนือเขาพระวิหาร ขบวนเคลื่อนไปถึงหน้าสถานเอกอัครราชทูต

³⁰³ พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี, “มหากัณฑ์ทางเอเชียอาคเนย์,” ใน พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 13.

³⁰⁴ พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี, “มหากัณฑ์ทางเอเชียอาคเนย์,” ใน พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 13-14.

³⁰⁵ พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี, “มหากัณฑ์ทางเอเชียอาคเนย์,” ใน พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 14-15.

³⁰⁶ *Relations between Thailand and Cambodia*, p. 7.

³⁰⁷ Norodom Sihanouk, “XVe Anniversaire de l'indépendance, retrospective 1953–1968,” 23.

กัมพูชาก็เกิดการปะทะกันระหว่างผู้เดินขบวนกับตำรวจที่ตั้งสกัดไม่ให้ผู้ชุมนุมบุกเข้าไปในสถานเอกอัครราชทูต³⁰⁸

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองเลวร้ายลงโดยลำดับ และการกล่าวหาซึ่งกันและกันก็ปรากฏให้เห็นโดยตลอด การโจมตีจากฝั่งไทยเห็นตัวอย่างได้ในวันที่ 25 กันยายน 1958 เมื่อสถานวิเทศทูตกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้ออกอากาศบทบรรยายเรื่อง *เขาพระวิหารมีสองแห่งจริงหรือ* ของ พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ บทบรรยายดังกล่าวเริ่มด้วยการกล่าวถึงความเหลวไหลของสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีว่า “ประกอบทั้งเจ้าฟ้าสุทนต์มณีเมื่อเสด็จมาประเทศไทยก่อนหน้าการเจรจาครั้งนี้ก็ได้แสดงความปรารถนาไว้ล่วงหน้าว่า การเจรจามีลักษณะเป็นการปรึกษาหารือกันในเรื่องระหว่างญาติพี่น้องมากกว่า ครั้นการเจรจาได้เริ่มขึ้นจริงก็กลายเป็นเจรจาเพื่อเรียกร้องดินแดนไปทั้งสิ้น”³⁰⁹ และกล่าวถึงย้อนไปถึงเหตุการณ์ที่ชาวเขมรเดินขบวนประท้วงผ่านไปยังหน้าสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ ในวันที่ 27 มีนาคม 1958 แสดงความไม่พอใจต่อกรณีที่หนังสือพิมพ์ไทยเขียนบทความตีความกัมพูชา สุรจิตกล่าวถึงเหตุการณ์ในคราวนั้นว่า “เป็นการเดินขบวนที่จัดขึ้นโดยผู้ยิ่งใหญ่ของฝ่ายกัมพูชาอย่างชัดแจ้ง เป็นการแสดงออกซึ่งจะนับได้ว่าเป็นมรยาทของผู้เป็นมิตรได้ด้วยเหตุผลน้อยเต็มที”³¹⁰ แม้จะไม่กล่าวออกมาตรงๆ ว่า “ผู้ยิ่งใหญ่ของฝ่ายกัมพูชา” ท่านนั้นเป็นใคร ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าหมายถึงสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีนั่นเอง

ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 1958 เอกอัครราชทูตกัมพูชา ณ กรุงเทพฯ ได้ยื่นหนังสือต่อปลัดกระทรวงการต่างประเทศของไทย แจ้งว่าจะระงับการมีผู้แทนทางการทูตของกัมพูชาในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว³¹¹ ความหมายของหนังสือฉบับดังกล่าวก็คือการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยนั่นเอง คณะปฏิวัติจึงได้ตอบด้วยการสั่งเรียกเอกอัครราชทูตไทยและเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญกลับ และ “เพื่อป้องกันภัยพิบัติอันอาจเกิดขึ้นตามมา และเพื่อระงับเหตุร้ายทางชายแดน จึงมีความจำเป็นจะต้องปิดพรมแดนด้วย”³¹² และวันรุ่งขึ้นพรมแดนระหว่างประเทศทั้งสองก็ถูกปิด

พล.ท.บุศรินทร์ ภักดีกุล ซึ่งเคยปฏิบัติหน้าที่ราชองครักษ์ประจำพระองค์สมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี ในเวลานั้นดำรงตำแหน่งรองเจ้ากรมแผนที่ทหารบกได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตในครั้งนี้

³⁰⁸ วัฒนะ กาญจนอักษรเดช, *สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489*, หน้า 61-62.

³⁰⁹ พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี, “เขาพระวิหารมีสองแห่งจริงหรือ,” ใน พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 19-20. การเจรจาดังกล่าวในบทบรรยายของ พล.ท.สุรจิต คือการการเจรจาระหว่างตัวแทนของรัฐบาลกัมพูชาและรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ ในเรื่องปัญหากรณีพระวิหาร ระหว่างวันที่ 16 สิงหาคม – 4 กันยายน ค.ศ.1958

³¹⁰ พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี, “เขาพระวิหารมีสองแห่งจริงหรือ,” ใน พล.ท. สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 23-24.

³¹¹ “Annex 9 Note No.1,200 dated 24 November 1958 from the Royal Embassy of Cambodia in Bangkok to the Ministry of Foreign Affairs of Thailand,” in *Relations between Thailand and Cambodia*, p. 26.

³¹² “แถลงการณ์ของสำนักงานแถลงข่าว กองบัญชาการปฏิวัติ,” ใน พล.ท.สุรจิต จารุเศรณี, *กรณีกัมพูชา*, หน้า 4.

ด้วย พล.ท.บุศรินทร์เล่าไว้ว่า “เมื่อเกิดการตัดสัมพันธ์ไมตรีกับเขมรครั้งแรก และจะต้องมีการพิมพ์แผนที่ชายแดนไทยและแผนที่ในประเทศเขมรเท่าที่สามารถจะหาได้ ก็มีคำสั่งลงมาให้จัดการเป็นการด่วน ต้องทำงานกันทั้งกลางวันและกลางคืนก็ได้จัดทำจนเป็นที่เรียบร้อย”³¹³ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยในเวลานั้นตระหนักถึงความสำคัญของข้อพิพาทเรื่องพระวิหารอันเป็นสาเหตุหนึ่งของความตึงเครียดและนำมาซึ่งการตัดความสัมพันธ์ทางการทูต กับทั้งดูเหมือนว่ารัฐบาลไทยเองก็พยายามที่จะอ้างความชอบธรรมเหนือดินแดนอันเป็นที่มาของความขัดแย้งนั้น

อย่างไรก็ดี กัมพูชาและไทยก็กลับมาหารือฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันอีกครั้งในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 1959 แต่การโจมตีกันในสงครามน้ำลายยังคงดำเนินต่อไป

ในท่ามกลางสงครามน้ำลายนั้น รัฐบาลไทยพยายามแสดงตนให้เป็นที่ประจักษ์ว่า ตนพยายามที่จะแสวงหาข้อยุติในความขัดแย้งด้วยการเจรจา เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติกล่าวคำปราศรัยในวันที่ 24 มิถุนายน 1959, ซึ่งในเวลานั้นยังคงมีฐานะเป็นวันชาติ จึงมีตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

ปัญหาการต่างประเทศเรื่องเดียวที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่กล่าวนี้คือเรื่องเกี่ยวกับ กัมพูชา ซึ่งท่านทั้งหลายทราบเรื่องอยู่แล้ว ข้าพเจ้าถือว่าปัญหากัมพูชาเป็นวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นชั่วคราว ซึ่งในที่สุดก็สามารถจะทำความเข้าใจกันได้ ข้าพเจ้าได้ดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาเรื่องนี้ด้วยความเลื่อมเยิน และด้วยน้ำใจกว้างขวาง ยึดหลักอาริไมตรีจิตเป็นแนวทางดำเนินนโยบายเพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติและความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน เรื่อง กัมพูชาจึงเป็นปัญหาอยู่ไม่นาน ในที่สุดก็หมดปัญหาไป ความรักใคร่ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้านก็ได้กลับคืนมา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ดำเนินไปด้วยดี จนกระทั่งถึงเวลานี้³¹⁴

บางครั้งก็มีการกล่าวโจมตีและแม้จะไม่กล่าวออกมาตรงๆ ผู้ฟังก็ทราบว่าหมายถึงกัมพูชา ดังในสุนทรพจน์ของสฤษดิ์ที่แสดงในวันครบรอบปีที่ 5 แห่งการลงนามในสนธิสัญญาป้องกันรวมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 1959

³¹³ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท บุศรินทร์ ภักดีกุล, ไม่มีเลขหน้า.

³¹⁴ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, “คำปราศรัยในวันชาติ 24 มิถุนายน 2502,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505* (พระนคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 30.

“เลื่อมเยิน” ของสฤษดิ์มีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า “เลือดร้อน” ไม่ได้หมายความว่า “อำมหิต, โหดเหี้ยม” แต่อย่างไร

ความอีกข้อหนึ่งที่ขบถกล่าวกันคือว่า ในบางกรณี ประเทศที่แสดงตนเป็นกลางกลับได้รับความช่วยเหลือมากกว่าประเทศที่เข้าพวกรวมกำลังต่อต้าน ในบางกรณีประเทศซึ่งอยู่ในฐานะอย่างที่เราเรียกว่า “ยอมลุ่มหัวจมท้าย” กลับได้รับความช่วยเหลือน้อยกว่าประเทศที่ไม่แสดงความแน่นอนว่าจะเป็นพวกไหน คำกล่าวเช่นนี้ข้าพเจ้าได้ยินมาหลายและข้าพเจ้าก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ เพราะมีตัวอย่างบางกรณีที่เป็นความจริงอย่างนี้³¹⁵

“ประเทศที่เป็นแสดงตนเป็นกลาง” นั้นหมายถึงกัมพูชาซึ่งได้รับความช่วยเหลือทั้งทางการทหารและเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกา ส่วนประเทศซึ่งในฐานะที่เรียกว่า “ยอมลุ่มหัวจมท้าย” นั้นคือประเทศไทยซึ่งเป็นสมาชิกของ ส.ป.อ. การกล่าวเช่นนี้นอกจากกระทบไปถึงกัมพูชาแล้ว ในทางหนึ่งเป็นการตีให้กระทบถึงสหรัฐอเมริกาด้วย ในเอกสารเรื่อง *Outlook in Mainland Southeast Asia* ของซีไอเอซึ่งออกมาใน ค.ศ.1961 ก็กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “ที่มาของความฉุนเฉียวของฝ่ายไทยซึ่งจะคงอยู่ตลอดไปก็คือนโยบายของสหรัฐที่จะให้ความช่วยเหลือจำนวนมาก, โดยเปรียบเทียบ, แก่ประเทศเป็นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนบ้าน ของไทยซึ่งคือกัมพูชา ความพยายามที่จะชักจูงให้สหรัฐและผู้นำรัฐบาลคนอื่น ๆ เชื่อว่าความช่วยเหลือของสหรัฐแก่ประเทศเป็นกลางแม้กระทั่งกัมพูชาจะเป็นประโยชน์แก่โลกเสรีนั้นประสบความสำเร็จน้อยมาก”³¹⁶

ในวันที่ 6 ตุลาคม 1959 กัมพูชาก็ยื่นฟ้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (the International Court of Justice – ICJ) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ศาลโลก ในสองประเด็นคือ

- (1) ราชอาณาจักรไทยมีพันธะที่จะต้องถอนหน่วยทหารที่ได้ส่งไปตั้งประจำ ณ บริเวณสิ่งหักพังของปราสาทพระวิหารตั้งแต่ ค.ศ.1954
- (2) อำนาจอธิปไตยแห่งดินแดนเหนือปราสาทพระวิหารเป็นของราชอาณาจักรกัมพูชา

เรื่องปราสาทพระวิหารอันเป็นเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยและดินแดนจึงกลายมาเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย เมื่อสหรัฐกล่าวคำปราศรัยในวันที่ 20 ตุลาคม 1959 อันเป็นวันครบรอบปีแห่งการปฏิวัติ จึงยกเรื่องนี้ขึ้นมาพูดด้วย

³¹⁵ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, “สุนทรพจน์ในวันครบรอบปีที่ 5 แห่งการลงนามในสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วันอังคารที่ 8 กันยายน 2502,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505*, หน้า 48.

³¹⁶ CIA Document, *Outlook in Mainland Southeast Asia*, 28 March 1961, p. 10.

ส่วนทางกัมพูชานั้นเราก็ได้ทำความพยายามทุกสถาน รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของเราได้ไปเยือนกัมพูชา โดยหวังจะลบรอยร้าวที่มีมาในเรื่องตัดสัมพันธ์ทางทูต แต่การรักษาความสัมพันธ์อันดีกับกัมพูชานั้นมีความยากลำบากอยู่เสมอ นานๆ ครั้งก็เกิดมีปัญหาย่อยๆ โดยอย่างหนึ่งขึ้นมา ในชั้นหลังนี้รัฐบาลกัมพูชาได้ยื่นฟ้องต่อศาลโลก ขอให้ศาลโลกตัดสินชี้ขาดว่ากัมพูชามีอำนาจอธิปไตยเหนือเขาพระวิหาร และขอให้ไทยถอนกำลังถืออาวุธออกไปจากที่นั่น รัฐบาลได้ออกคำแถลงการณ์ไปแล้วว่ารัฐบาลได้รับทราบเรื่องนี้ด้วยความเสียใจอย่างที่ต้องเสียใจมาแล้วเนืองๆ ในเรื่องของกัมพูชา เมื่อเรื่องนี้กลายเป็นคดีขึ้นถึงศาลก็ต้องต่อสู้กันไปตามกระบวนการความ ข้าพเจ้าขอให้คำมั่นแก่เพื่อนร่วมชาติและมิตรร่วมชีวิตทั้งหลาย ว่าข้าพเจ้าจะร่วมแรงร่วมใจอยู่เคียงข้างท่าน เพื่อรักษาสมบัติของชาติขึ้นนี้ไว้ด้วยเหงือด้วยเลือด และด้วยชีวิตของพวกเรา เพราะข้าพเจ้าทราบอยู่ว่าท่านทั้งหลายจะไม่ยอมเสียสมบัติอันนี้ไป³¹⁷

และในวันสหประชาชาติ 24 ตุลาคม 1959 สฤษดิ์ก็กล่าวคำปราศรัยความตอนหนึ่งว่า

แม้เมื่อกัมพูชาตัดความสัมพันธ์ทางทูตและจับคนของเราไปกักขังเมื่อปีกลาย ผู้แทนเลขาธิการสหประชาชาติมาไกล่เกลี่ยให้เลิกแล้วกันไป ประเทศไทยก็ยอมรับการไกล่เกลี่ยโดยไม่เรียกร้องค่าเสียหายที่คนเราถูกจับขัง และยอมรับความสัมพันธ์ทางทูตใหม่กับกัมพูชา ทั้งๆ ที่ฐานะทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยได้เปรี๊ยะอยู่มากในเวลาที่ดีตัดสัมพันธ์กัน ประเทศไทยได้ยอมรับสภาพการเหล่านี้เพื่อปฏิบัติหน้าที่สมาชิกที่ดีของสหประชาชาติ ข้าพเจ้าจึงหวังว่าสหประชาชาติก็คงจะเห็นใจความดีของประเทศไทย และให้ความช่วยเหลือแก่เรา อย่างน้อยก็ช่วยให้เราไม่ต้องสูญเสียสมบัติของชาติอันเป็นที่รักหรือต้องสละอะไรให้แก่การกระทำที่ก้าวร้าวระรานอีกต่อไป³¹⁸

นอกจากการสื่อสารไปยังคนในชาติผ่านทางคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีแล้ว รัฐบาลยังกระตุ้นคนในชาติให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้อง “สมบัติของชาติอันเป็นที่รัก” ด้วยการปลุกกระดมให้ประชาชนบริจาค

³¹⁷ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, “คำปราศรัยในวันครบรอบปีแห่งการปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2502,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505*, หน้า 80.

³¹⁸ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, “คำปราศรัยในวันสหประชาชาติ 24 ตุลาคม 2502,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505*, หน้า 91-92.

เงินคนละ 1 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการสู้คดี³¹⁹ ในแวดวงวิชาการโบราณคดีและศิลปะก็มีส่วนร่วมในการต่อสู้ด้วยดังจะเห็นได้จาก คำกล่าวของสฤณีเนื่องในการเปิดงานแสดง “ศิลปะเรื่องเขาพระวิหาร” ของมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ว่า

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาเปิดงานแสดงศิลปะเกี่ยวกับเขาพระวิหารในวันนี้ การที่มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดงานแสดงนี้ขึ้นนับว่าเหมาะสมแก่กาลสมัย เพราะขณะนี้เรื่องราวเกี่ยวแก่เขาพระวิหารเป็นเรื่องที่คนไทยทุกคนควรจะต้องรู้ต้องสนใจ และถ้ามีโอกาสก็ควรจะไปชมเขาพระวิหารเพื่อตระหนักถึงคุณค่าซึ่งจะเพิ่มพูนความรักใคร่หวงแหนในสมบัติของชาติ แต่คงจะยังมีคนเพียงจำนวนน้อยที่ได้มีโอกาสไปถึง การที่นักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรได้อาสาไปทำงานบูรณะเขาพระวิหาร ด้วยการหักล้างทางพง ลอกมูลดินที่ปิดทับส่วนล่างของโบราณสถานอยู่ ทำงานพัฒนาการเขาพระวิหาร จนเป็นความสะดวกสบายแก่ผู้ที่จะเดินทางไปทัศนจาร และได้สำรวจทำแผนผังมาโดยถูกต้องตามมาตรฐาน เขียนภาพโบราณสถานเขาพระวิหารมาให้ชม ทั้งภาพสีน้ำมันและสีถ่าน ถ่ายรูปถอดแบบลดรายละเอียดจำลองโบราณสถานเขาพระวิหารทั้งหมดด้วยหุ่นพลาสติกมาจัดแสดงไว้ให้ประชาชนได้ชม เช่นนี้ เป็นการกระทำที่ควรอนุโมทนา³²⁰

อาจกล่าวได้ว่า การบูรณะเขาพระวิหารนี้เป็นความพยายามที่จะสร้างความชอบธรรมเหนือปราสาทพระวิหาร เขมรแปรพักตร์ที่เขาพระวิหาร

ในวันที่ 18 ตุลาคม 1959 ไม่ถึงสองสัปดาห์หลังจากที่กัมพูชาขึ้นฟ้องต่อศาลโลกในกรณีปราสาทพระวิหาร ก็ปรากฏกลอนบทหนึ่งที่ตั้งโดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ซึ่งลูกไทยจำนวนหนึ่ง, แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้, อ่านแล้วก็พลอยให้อุกอังกะคั้นและผยองขึ้นมาได้โดยพลัน

สัปดาห์นี้มีเรื่องความเมืองใหญ่	ไทยถูกฟ้องขโมยขึ้นโรงศาล
เคยเป็นเรื่องได้เถียงเกียจมานาน	ที่ยอดเขาพระวิหารรู้ทั่วกัน
กะลาครอบมานานโบราณว่า	พอแลเห็นท้องฟ้าก็หุนหัน

³¹⁹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ปราสาทเขาพระวิหาร-หลุมดำ-หีบพยนต์-ลัทธิชาตินิยม-ประวัติศาสตร์แปลเก่า-ตัดตอน-กับบ้านเมืองของเรา*, หน้า 37.

³²⁰ จอมพลสฤณี ธนะรัชต์, “คำกล่าวเนื่องในการเปิดงานแสดง “ศิลปะเรื่องเขาพระวิหาร” ของมหาวิทยาลัยศิลปากร วันพฤหัสบดีที่ 11 กุมภาพันธ์ 2503,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤณี ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505*, หน้า 166.

คิดว่าตนนั้นใหญ่ใครไม่ทัน	ทำกำเร็บเสิบส้นทุกอย่างไป
อันคนไทยนั้นสุภาพไม่หยาบหยาม	เห็นใครอ่อนหย่อนความก็ยกให้
ถึงล่วงเกินพลาดพลั้งยังอภัย	ด้วยเห็นใจว่ายังเยาว์เบาความคิด
เขียนบทความด่าตะบึงถึงหัวหู	ไทยก็ยังยั้งนิ่งอยู่ไม่ถือผิด
ส่งถอนทูตเอิกเกริกเล็กเป็นมิตร	แล้วกลับติดตามต่อขอคืนดี
ไทยก็ยอมตามใจไม่ตั้งดี	เพราะไทยถือเขมรมองเหมือนน้องพี่
คิดตกลงปลงกันได้ด้วยไมตรี	ถึงคราวนี้ใจเขมรแลเห็นกัน
หากไทยจะล้าเลิกบ้างอ้างขอบเขต	เมืองเขมรทั้งประเทศของใครนั้น ?
ใครเล่าตั้งวงศ์ษัตริย์ปัจจุบัน	องค์ด้วงนั้นคือใครที่ไหนมา ?
เป็นเพียงเจ้าไม่มีศาลชมชานวิ้ง	ได้แอบอิงอำนาจไทยจึงใหญ่กล้า
ทัพไทยช่วยปราบศัตรูภูพารา	สถาปนาจักรระบอบให้ครอบครอง
ได้เดชไทยไปคุ้มกะลาหัว	จึงตั้งตัวขึ้นมาอย่าจองหงอน
เป็นข้าชั้นทาสีมาฝ่าละออง	ส่งดอกไม้เงินทองตลอดมา
ไม่เหลียวดูโกไคยไธสวรรย์	ทั้งเครื่องราชกกุธภัณฑ์เป็นหนักหนา
ฝีมือไทยแน่นักประจักษ์ตา	เพราะทรงพระกรุณาประทานไป
มีพระคุณจนเจือเหลือประมาณ	ถึงลูกหลานกลับเนรคุณได้
สมกับคำโบราณท่านว่าไว้	อย่าไว้ใจเขมรเห็นจริงเอย ³²¹

ทัศนะของคึกฤทธิ์ดังข้างต้นนี้อาจเรียกว่าทัศนะแบบ *เขมรแปรพักตร์*

เรื่อง *ขอม/เขมรแปรพักตร์* มาในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหลายฉบับ มีใจความสำคัญตรงกัน ผิดกัน แต่ พลความ เช่นที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ความว่า “ทรงพระกรุณาตรัสว่า ขอมแปรพักตร์ จะให้ออกไปกระทำเสีย”³²² เว้นแต่พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ที่ ไม่มีกล่าวถึงเรื่องนี้

เพื่อที่จะอ่าน “ทรงพระกรุณาตรัสว่า ขอมแปรพักตร์ จะให้ออกไปกระทำเสีย” ให้ได้ความ ต้องแปล *ขอมแปรพักตร์* ว่า ขอมกระด้างกระเดื่อง ขอมเอาใจออกหาก ดังที่สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยราชานุกาภทรง

³²¹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, 18 ตุลาคม 2502. อ้างถึงใน *ไทยแพ้คดีเสียดินแดนในเขมร (คดีเขาพระวิหาร)*, รวบรวมโดย บุญร่วม เทียมจันทร์ และคณะ (กรุงเทพฯ: อนิเมทกรุ๊ป, 2550), หน้า 238-240

³²² “พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม).” ใน *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38* (พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2512), หน้า 2. และดู *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2534), หน้า 57.

อธิบายเรื่องไว้ว่า เมื่อแรกที่พระเจ้าอู่ทองประกาศอิสรภาพนั้น อยู่ยากกับขอมเป็นมิตรกันอยู่ ครั้นขอมเปลี่ยนแผ่นดินก็ “ไม่รักษาไมตรีที่มีมาแต่ก่อน บางทีจะคิดร้ายต่อสมเด็จพระรามาธิบดีฯ จึงชิงส่งกองทัพ ลงไปตีพระนครหลวง”³²³ พงศาวดารไทยเล่าถึงเหตุการณ์นั้นต่อไปว่า “พระราเมศวรได้ฤกษ์ยกพลห้าพัน ไปถึงกรุงกัมพูชาธิบดีเพลาพลบค่ำ” ก่อนจะเสียทีแก่ทัพกัมพูชา สมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทองจึงให้อัญเชิญสมเด็จพระบรมราชาธิราชพ่อจ๋อออกไปช่วย “สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าจึงรับยกทัพออกไปถึงกรุงกัมพูชาธิบดี ก็รบเอาชนะได้ ให้กวาดครัวชาวกัมพูชาธิบดีเข้ามาพระนครเป็นอันมาก”³²⁴

อย่างไรก็ดี ความในจุลยุทธการวงศ์ซึ่งแต่งเป็นภาษาบาลีกลับไม่ได้กล่าวถึง *ขอมแปรพักตร์* ในความหมายว่า ขอมกระด้างกระเดื่อง ขอมเอาใจออกหาก แต่กล่าวถึง *ขอมแปรพักตร์* ในฐานะที่เป็นชื่อของเมือง โดยออกชื่อในภาษาบาลีว่า *นครปริวตตมุขสุส* และแปลเป็นภาษาไทยว่า *เมืองเขมรแปรพักตร์*³²⁵

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงพระราชนิพนธ์ *เรื่องแผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค* ทรงใช้คำว่า *ขอมแปรพักตร์* เรียกพื้นที่ทางตะวันตกของกัมพูชา พื้นที่ดังกล่าวมีอีกชื่อหนึ่งว่า *เขมรไทย* อย่างไรก็ดี ไม่ทราบแน่ชัดว่าต้นเค้าของการเรียกพื้นที่ทางตะวันตกของกัมพูชาว่า *ขอมแปรพักตร์* ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ้างว่า “นับถือสืบเนื่องกันมาแต่โบราณ”³²⁶ นี้คืออะไร แต่เป็นไปได้มากกว่าจะเป็นจุลยุทธการวงศ์ซึ่งเรียกพื้นที่ที่สมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทองโปรดให้พระราเมศวรยกทัพไปตีว่า *เมืองขอมแปรพักตร์*

327

ขอมแปรพักตร์ จึงมีอย่างน้อย 2 ความหมายคือ ความหมายในเชิงการกระทำและความหมายเชิงพื้นที่ อย่างไรก็ดี ลอว์เรนซ์ ปาลเมอร์ บริกส์ (Lawrence Palmer Briggs) ในบทความเรื่อง *Siamese Attacks on Angkor before 1430* ตีพิมพ์ใน ค.ศ.1948 ได้เสนอและพิสูจน์ข้อเสนอนี้อย่างน่าเชื่อถือว่า การยกทัพไปตี

³²³ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, หน้า 199.

³²⁴ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, หน้า 57.

³²⁵ “จุลยุทธการวงศ์,” ใน พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและจุลยุทธการวงศ์ (กรุงเทพฯ: พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธิธำมณี, 2535), หน้า 318.

³²⁶ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “แผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค,” ใน *ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย*, หน้า 184–189.

³²⁷ การอธิบายว่า *ขอมแปรพักตร์* คือพื้นที่ทางตะวันตกของกัมพูชานั้นยังเป็นที่ยอมรับจากนักวิชาการในชั้นหลังด้วย ดังเช่น วินัย พงศ์ศรีเพียรที่เชื่อว่า *ขอมแปรพักตร์* เป็นคำที่ใช้มาแต่โบราณหมายถึงดินแดนเขมรไทยหรือเขมรภาคตะวันตก ส่วนความหมายว่าเขมรเปลี่ยนความจงรักภักดีนั้นเป็นเรื่องของความเข้าใจผิดในสมัยหลัง (วินัย พงศ์ศรีเพียร, “อโยธยาปุระ-ศรียไธธร,” ใน *ความยากย้อนของประวัติศาสตร์: พิพนธ์นิพนธ์เชิดชูเกียรติศาสตราจารย์หม่อมเจ้า สุภทรดิศ ดิศกุล*, วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ) (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี, 2539), หน้า 8.)

ไม่ทราบอีกเช่นกันว่าที่วินัย อ้างว่า *ขอมแปรพักตร์* เป็นคำที่ใช้มาแต่โบราณหมายถึงดินแดนเขมรไทยหรือเขมรภาคตะวันตกนั้นอ้างจากอะไร แต่การอ้างอย่างนี้รับกับความที่มาจาก *จุลยุทธการวงศ์* และ *เรื่องแผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค*

กัมพูชาของอยุธยา นั้น เกิดขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ.1430 ตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าสามพระยา ไม่ได้เกิดในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทอง³²⁸ และไมเคิล วิกเคอรี (Michael Vickery) ได้ข้อสรุปจากการศึกษาพงศาวดารอยุธยาและพงศาวดารเขมรว่า ความใดในพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศที่แปลกไปจากฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์เป็นข้อมูลที่คลาดเคลื่อน และแสดงให้เห็นทัศนคติของราชสำนักของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในการสร้างสิทธิธรรมเพื่อครอบงำกัมพูชามากกว่าจะเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์

329

เรื่อง *ขอมแปรพักตร์* ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทองจึงเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ และอาจถูกสร้างขึ้นในรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง เท่ากับว่า ขอมไม่ได้กระด้างกระเดื่อง ขอมไม่ได้เอาใจออกห่าง และขอมไม่ได้เปลี่ยนความจงรักภักดี

ถ้าเช่นนั้นจะหมายความว่า *ขอมแปรพักตร์* หมายถึงดินแดนเขมรไทยอย่างในบทพระราชนิพนธ์ *เรื่องแผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค* ข้อนี้ได้เสนอไว้ในตอนต้นแล้วว่า เป็นได้ว่าแผ่นดินเขมรเพิ่งจะถูกแบ่งเป็น 4 ภาคเพื่ออธิบายว่าดินแดนที่สยามเสียไปใน ค.ศ.1867 นั้นไม่สำคัญแก่สยามเพราะคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนนั้นส่วนใหญ่เป็นเขมรและชาติอื่นที่ไม่ใช่ไทย *ขอมแปรพักตร์* จึงอาจหมายถึงดินแดนเขมรไทยอย่างในบทพระราชนิพนธ์ *เรื่องแผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค* จริง แต่เป็นเรื่องที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น

แม้ว่าเรื่องการตีกรุงกัมพูชาในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทองจะเป็นเรื่องที่เพิ่งแต่งขึ้น แต่ความหมายของ *ขอมแปรพักตร์* โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีความหมายว่า ขอม/เขมรกระด้างกระเดื่อง ขอม/เขมรเอาใจออกห่าง และขอม/เขมรเปลี่ยนความจงรักภักดี จะกลายมาเป็นการรับรู้หลักของไทยที่มีต่อชาวเขมร

การมองชาวเขมรในการอธิบายแบบ *ขอมแปรพักตร์* ยังมีปรากฏในพงศาวดารไทยตอนอื่นๆ และมีความหมายขยายไปถึง ขอม/เขมรไม่อยู่ตั้งอยู่ในสัจย์ ขอมเนรคุณ ที่สำคัญคือความที่มาในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาตอนที่กล่าวถึงเรื่องในแผ่นดินพระนเรศวร โดยพงศาวดารอาศัยพระโอรสสมเด็จพระนเรศวรตรัสถึงกัมพูชาว่า

³²⁸ Lawrence Palmer Briggs, "Siamese Attacks on Angkor before 1430," *Far Eastern Quarterly* VIII (1948): 3-33.

³²⁹ ดู Michael Vickery, *Cambodia After Angkor, The Chronicular Evidence For the Fourteenth to Sixteenth Centuries* (Ph.D. Thesis, Yale University, 1977).; Michael Vickery, "The 2/K.125 Fragment, A Lost Chronicle of Ayutthaya," *Journal of the Siam Society* 65, 1 (January, 1977): 1-49. และ Michael Vickery, "The Composition and Transmission of the Ayudhya and Cambodian Chronicles, in Anthony Reid and David Marr (editors), *Perceptions of the Past in Southeast Asia* (Singapore: Asian Studies Association of Australia, 1979), pp.130-155.

แผ่นดินกรุงกัมพูชาประเทศกูรารัฐนั้น ผู้ใดครองราชสมบัติ จิตมักเป็นสันดานพาล
 ทุจริต เหมือนพระยาละแวกบิดาที่พระสุโทนักรพระสุทันเมื่อศึกกรุงหงสาวดียกมาคราวแรก
 ครั้งสมเด็จพระอัยการาชเจ้าผ่านพิภพใหม่นั้น พระยาละแวกก็ยกทัพมาพลอยเข้าตีกวาด
 เอาอพยพชาวเมืองปราจีนบุรีไป จนสมเด็จพระบรมราชอัยกาต้องเสด็จยกพลพยุหโยธา
 ออกไปปราบ จึงถวายนักพระสุโทนักรพระสุทันราชบุตรเข้ามา แล้วนักพระสัฏฐาผู้น้องไปเอา
 ทัพญวนมาตี ฆ่าบิดาที่พระสุโทนักรพระสุทันเสีย นักพระสัฏฐาได้สมบัติกรุงกัมพูชาธิบดี
 เป็นพระยาละแวก ครั้นแผ่นดินเป็นของพระราชบิดาเรา ก็ยกทัพมาตั้งวัดสามวิหาร จน
 เสียพระจำปาธิราชลูกชายก็ยังหาเซ็ดหลาบไม่ มีศึกหงสามาติดพระนครครั้งใด ก็มีแต่ยกทัพ
 มาพลอยเข้าตีกวาดเอาประชาราษฎร์เข้าขอบเขตเสมาไปทุกครั้ง แล้วกลับแต่งทูตานุทูตขอ
 เป็นทางพระราชไมตรี สมเด็จพระบรมราชบิดาเรามีได้มีพระทัยอาฆาต เพื่อมิให้เสียธรรม
 ราชประเพณี จนบันเขตแดนปักศิลาจารึก ครั้นศึกพระเจ้าเชียงใหม่ยกมา พระยาละแวก
 แต่งน้องชายมาช่วยงานพระราชสงคราม น้องชายนั่นมิได้มีสติสัมปชัญญะ ดุจนึงสิ่งศาล
 ชาติไปตก ฝ่ายพระยาละแวกก็ขาดพิจารณาปัญญา มีแต่พาลทุจริตในสันดาน และสัจย์สุจริต
 ธรรมเสีย กลับยกมาตีปัจจนตชนบทอีกเล่า ความแค้นของเราดังว่าเสียนยกอยู่ในอูระไม่
 หายเลย และครั้งนี้แผ่นดินเป็นของเราแล้ว เราจะยกไปแก้แค้นเอาโลหิต พระยาละแวกล้าง
 บาปเสียให้จงได้³³⁰

เรื่องนี้นำมาสู่ฉากประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นอีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องปฐมกรรมพระยาละแวกซึ่งเป็นอีก
 เรื่องหนึ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นจริง เพราะหลักฐานที่เป็นอิสระจากกันจำนวนหนึ่งชี้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ไทยออกชื่อว่าพระยาละแวกนั้นหลบหนีการจับกุมของกองทัพอยุธยาไปได้ โดยหนีไปอยู่ที่สตีงตรงและเสด็จ
 สวรรคตที่นั่น³³¹ แต่นิยายเรื่องปฐมกรรมพระยาละแวกซึ่งเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับนิยายเรื่อง ขอม/ เขมรแปรพักตร์
 ก็จะกลายมาเป็นความรับรู้หลักอีกเรื่องหนึ่งของไทยที่มีต่อชาวเขมร

กรอบการอธิบายแบบ เขมรแปรพักตร์ นี้ นอกจากจะอธิบายว่า ขอมกระด้างกระเดื่อง, ขอมเอาใจ
 ออกห่าง, ขอมเปลี่ยนความจงรักภักดี และขอมไม่อยู่ตั้งอยู่ในสัตย์ แล้ว ยังมีนัยด้วยว่ากัมพูชานั้นอยู่ในสถานะที่
 ต่ำกว่าไทย

³³⁰ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, หน้า 130.

³³¹ เกี่ยวกับเรื่องนี้ดู *กรุงศรีอยุธยาในหลักฐานสเปน*, แปลโดย จันทรฉาย ภักดิคม (กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ ใน
 พระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2532). และ จันทรฉาย ภักดิคม, “พระราชพิธีปฐมกรรมใน พ.ศ.
 2127: ข้อโต้แย้งในประวัติศาสตร์ไทย,” ใน *พระนเรศวรตีเมืองละแวกแต่ไม่ได้ “ฆ่า” พระยาละแวก*, สุจิตต์ วงษ์เทศ
 (บรรณาธิการ) (กรุงเทพฯ: มติชน, 2544), หน้า 3–64.

กรอบการอธิบายแบบนี้จะปรากฏขึ้นก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทยซึ่งเดิมนั้นเป็นสมบัติของคนจำนวนน้อยของชาติไทย ก่อนที่จะไปปรากฏในแบบเรียนและถูกส่งผ่านไปยังประชาชนในชาติไทย และกลายมาเป็นความทรงจำร่วมของคนในชาติ

แบบเรียนไทยนับตั้งแต่การประกาศใช้แผนการศึกษาใน ค.ศ.1960 (พ.ศ.2503) เรื่อยมาจึงกล่าวถึงกัมพูชาในสมัยอยุธยาว่าอยู่ในฐานะประเทศราช³³² ที่ “เมื่อใดเขมรเข้มแข็งขึ้นก็จะแข็งเมือง ไทยก็ต้องยกทัพไปปราบ”³³³ และ “ยามใดก็ตามที่ไทยทำศึกกับพม่า เขมรจะต้องส่งกองทัพมารุกราน”³³⁴ คำอธิบายอย่างนี้อยู่มาจนปัจจุบัน แบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เล่มหนึ่งจึงจัดความสัมพันธ์ไทยกับกัมพูชาไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์กับประเทศ ที่มีฐานะอ่อนแอกว่า โดยกัมพูชาอยู่ในฐานะที่เป็น “เมืองประเทศราชของไทย”³³⁵ และเรื่องการตีกัมพูชาในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร จะถูกกล่าวถึงซ้ำแล้วซ้ำเล่าในหนังสือเรียนทุกหลักสูตรนับตั้งแต่การประกาศใช้แผนการศึกษาใน ค.ศ.1960 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน³³⁶ ต่างกันไปก็แต่เพียงความสั้นยาวและรายละเอียดบางตอน ความในเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นก็ยกมาจากพงศาวดารเป็นหลัก³³⁷

นอกจากแบบเรียนแล้ว กรอบการอธิบายแบบ เขมรแปรพักตร์ ยังถูกผลิตซ้ำผ่านช่องทางต่างๆ ช่องทางสำคัญหนึ่งคือบทความในหนังสือพิมพ์

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ และยังทำหน้าที่เป็นคอลัมน์นิสต์ที่มีผู้ติดตามอ่านเป็นจำนวนมากเคยเขียนบทความลงพิมพ์เป็นตอนในหนังสือพิมพ์สยามรัฐใน ค.ศ.1976 และ

³³² พงษ์ศรี วิทยานนท์ และคณะ, **หนังสือประกอบการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1** (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2514), หน้า 9.

³³³ กรมวิชาการ, **หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2525), หน้า 168.

³³⁴ กรมวิชาการ, **หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4** (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540), หน้า 110.

³³⁵ วังเดือน นาราสัจจ์ และคณะ, **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย ช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3)** (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2547), หน้า 6.

³³⁶ ดูตัวอย่างใน กรมวิชาการ, **แบบเรียนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ฉบับปรับปรุง** (พระนคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2509), หน้า 68; วิลาสวงศ์ นพรัตน์ และคณะ, **หนังสือประกอบการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2**, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2517), หน้า 23, 32. และ กรมวิชาการ, **หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4** (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540), หน้า 110.

³³⁷ ดูรายละเอียดใน ธิปติ บัวคำศรี, “อุษาคเนย์กับกระบวนการกล่อมเกลாதองศาทางการเมืองผ่านการศึกษาในระบบ: กัมพูชาในแบบเรียนของไทย,” หน้า 198-246.

รวบรวมพิมพ์เป็นเล่มในเดือนธันวาคมปีเดียวกันนั้นในชื่อว่า *กฤษฎาภินิหารอันบัดบังมิได้* ซึ่งเป็นการนำเอา *The Short History of the Kingdom of Siam* ของ Jeremias Van Vliet ซึ่งรู้จักกันในชื่อว่า วัน วลิต มาอ่านซ้ำ อ่านใหม่ โดยเลือกเฉพาะตอนที่เกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวร

ส่วนที่เกี่ยวแก่เรื่อง *เขมรแปรพักตร์* และเรื่องปฐมกรรมพระยาละแวกที่มาใน *กฤษฎาภินิหารอัน บัดบังมิได้* มีว่า

“เมื่อพระเจ้ากรุงกัมพูชาทราบว่ กรุงศรีอยุธยาถูกทำลายและอ่อนกำลังลง ก็มีใจกำเริบจะแสวงหาประโยชน์จากการนั้น จึงส่งทหารจำนวนหนึ่งไปยังเมืองนครราชสีมา (ซึ่งอยู่ติดกับอาณาเขตกัมพูชา) แล้วส่งเรือเล็กเข้ามาตีปล้นในลำน้ำเจ้าพระยาทุกปี ทำให้เกิดความเสียหายมาก และได้กวาดต้อนผู้คนจำนวนมากมาจากเมืองบางกอก และบริเวณใกล้เคียงเป็นเชลยส่งไปไว้ ณ กรุงกัมพูชา”

ความข้างต้นเป็นความที่คึกฤทธิ์แปลมาจากที่ วัน วลิต เขียนไว้ จากนั้นคึกฤทธิ์ก็จะอ่านซ้ำแล้วเขียนออกมาใหม่เป็นว่า

ข้อความที่ วัน วลิต กล่าวไว้ในที่นี้ตรงกับเรื่องราวในพระราชพงศาวดาร ขณะใดที่ไทยเป็นปกติสุขมีอำนาจแข็งแรงขึ้นมา เขมรก็ส่งทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีหรือยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมา แต่ในยามใดที่เห็นว่าไทยเพลี่ยงพล้ำอ่อนกำลังลง เขมรก็จะฉวยโอกาสเข้าโจมตีปล้นบ้านเมืองและกวาดต้อนคนไทยไปเป็นเชลย ทำเช่นนั้นเสมอมา ในสมัยนั้นพระเจ้ากรุงกัมพูชาที่ วัน วลิต กล่าวถึงนี้นักพระสัถยาหรือที่พระราชพงศาวดารเรียกว่าพระยาละแวก ผู้ซึ่งพระนเรศวรเป็นเจ้าเสด็จไปทำปฐมกรรมประหารชีวิตเสียในที่สุด³³⁸

ในเรื่องปฐมกรรมพระยาละแวกนี้คึกฤทธิ์เขียนไว้ว่า “พระราชพงศาวดารยืนยันต้องกันว่า พระนเรศวรทรงทำปฐมกรรมประหารชีวิตพระยาละแวก” และว่า “ปัจจุบันนี้เชื่อว่าหนีไปได้และไปล้นพระชนม์ในประเทศลาว”³³⁹ “เรื่องพระยาละแวกที่พระนเรศวรทรงกระทำปฐมกรรมประหารชีวิตนั้น นักประวัติศาสตร์ปัจจุบันเชื่อว่าพระยาละแวกหนีไปได้ และไปอยู่เมืองล้านช้าง” แต่ก็เขียนกำกับไว้ด้วยว่า “ซึ่งผมไม่เชื่อว่าจะเป็นจริง”³⁴⁰

³³⁸ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *กฤษฎาภินิหารอันบัดบังมิได้*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2533), หน้า 31.

³³⁹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *กฤษฎาภินิหารอันบัดบังมิได้*, หน้า 44-45.

³⁴⁰ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *กฤษฎาภินิหารอันบัดบังมิได้*, หน้า 91.

ในตอนที่กำลังถึงปฐมกรรมพระยาละแวกนั้น *กฤษฎาภินิหารอันดบังมิได้* ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 ค.ศ. 1990 มีภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณดารารามตอนที่ว่าด้วยเหตุการณ์นั้นอยู่ด้วย³⁴¹ ภาพจิตรกรรมดังกล่าวเป็นฝีมือของพระยาอนุศาสน์จิตรกร (จันทร์ จิตรกร) ที่วาดขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพนี้จะถูกผลิตซ้ำอยู่เรื่อยๆ และจะกลายมาเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการสร้างความรับรู้ในเรื่อง *เขมรแปรพักตร์*

ในส่วนของ *ขอมแปรพักตร์* ซึ่งมีความหมายว่าดินแดนเขมรไทยนั้น ไม่ใช่เรื่องที่ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งเท่า

ในสมัยจารีตนั้น ความสัมพันธ์ของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแบบไม่เท่าเทียมกัน แต่เมื่อเข้าสู่สมัยใหม่แต่ละรัฐก็จะสัมพันธ์กันในแบบที่มีความเท่าเทียมกัน กรอบของความสัมพันธ์แบบใหม่นี้ครอบคลุมมาบนกรอบของความสัมพันธ์เดิมที่ไม่ได้หายไป ความรู้ที่ว่ากัมพูชาดีกว่า อ่อนแอกว่า ซึ่งดำรงอยู่ในกรอบความสัมพันธ์แบบที่กัมพูชาเป็นประเทศราชนั้นจึงยังคงอยู่

ความเป็นประเทศราชนั้นทำให้เกิด การกระด้างกระเดื่อง การเอาใจออกห่าง การเปลี่ยนความจงรักภักดี ขึ้นได้ และถ้ากล่าวได้ว่ารัฐบาลไทยและชาวไทยรับรู้กัมพูชาในกรอบความสัมพันธ์แบบที่กัมพูชาเป็นประเทศราช รัฐบาลไทยและชาวไทยก็ย่อมจะสามารถรับรู้ได้ว่ากัมพูชาการกระทำการในทำนองกระด้างกระเดื่อง เอาใจออกห่าง และก็เกิดขึ้นแล้วอย่างชัดเจนในวันที่ 18 ตุลาคม 1959

ได้เคยไทยไปคุ้มกะลาหัว	จึงตั้งตัวขึ้นมาอย่าจงหอง
เป็นข้าขันตลึงมาฝ่าละออง	ส่งดอกไม้เงินทองตลอดมา
ไม่เหลียวดูโกไคยไศสวริย์	ทั้งเครื่องราชกกุธภัณฑ์เป็นหนักหนา
ฝีมือไทยแน่นักประจักษ์ตา	เพราะทรงพระกรุณาประทานไป
มีพระคุณจนเจือเหลือประมาณ	ถึงลูกหลานกลับเนรคุณได้
สมกับคำโบราณท่านว่าไว้	อย่าไว้ใจเขมรเห็นจริงเอย ³⁴²

เสียแต่คึกฤทธิ์แทนที่คำว่า กระด้างกระเดื่อง, เอาใจออกห่าง ด้วยคำว่า เนรคุณ

ในปีเดียวกันนั้น รัฐบาลไทยก็สำแดงทัศนะที่ตนเองเดียวกับคึกฤทธิ์ผ่านทางเอกสารที่รัฐบาลไทยโดยกระทรวงการต่างประเทศจัดพิมพ์คือ *Relations between Thailand and Cambodia* ตามที่มาในเอกสารนั้น รัฐบาลไทยเอ่ยอ้างว่าไทยมีส่วนช่วยเหลือให้กัมพูชาประสบความสำเร็จในการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส เอกสารนั้นจึงบรรยายไว้ว่าสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา “สำนึกในความจริงใจรวมถึงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจที่มีต่อ

³⁴¹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *กฤษฎาภินิหารอันดบังมิได้*, หน้า 53.

³⁴² ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *สยามรัฐสดาหวีจาวรณ*, 18 ตุลาคม 2502. อ้างถึงใน *ไทยแพ้คดีเสียดินแดนในเขมร (คดีเขาพระวิหาร)*, หน้า 238-240

กัมพูชาของรัฐบาลไทยในการที่กัมพูชาเรียกร้องเอกราช” ทำให้สมเด็จพระสันตะปาปาเยียนประเทศไทยอย่างเป็นทางการใน ค.ศ.1954³⁴³ แต่หลังจากนั้นไม่นาน รัฐบาลกัมพูชาก็เริ่มต้นการทวงสิทธิ์เหนือปราสาทพระวิหาร ประติดปะต่อความเหล่านั้เข้าด้วยกันก็จะสรุปได้ว่า สมเด็จพระสันตะปาปาไม่สำนึกว่าไทยได้เคยช่วยเหลือกัมพูชาในการต่อสู้เพื่อเอกราช ถ้าพูดอย่างคึกฤทธิก็คือ เนรคุณ

เขมรเสรีและแผนกรุงเทพฯ

นอกจากประเด็นเรื่องพระวิหารแล้ว อีกเรื่องหนึ่งที่จะมีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองคือ เรื่องเขมรเสรี

เขมรเสรีเป็นกลุ่มติดอาวุธต่อต้านคอมมิวนิสต์และต่อต้านสมเด็จพระสันตะปาปา มี เชน จ็อก ทัณ เป็นผู้นำ พลพรรคเขมรเสรีนั้นโดยมากก็คือเขมรอิสระ แต่หลังจากที่ทัณเข้าร่วมกับเขมรอิสระและตั้งเขมรเสรีขึ้น กองพันทหารของกองทัพบกในพระตะบองก็ไปเข้ากับทัณในเดือนมีนาคม ค.ศ.1953³⁴⁴ ทัณจะเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศสด้วยอาวุธมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในวันที่ 30 กันยายน 1954 ทัณก็ปรากฏตัวขึ้นที่เซียมเรียบเพื่อแสดงความภักดีต่อรัฐบาล แต่สมเด็จพระสันตะปาปาปฏิเสธที่จะให้ทัณเข้าพบ และในวันที่ 19 พฤศจิกายน ทัณก็เดินทางกลับเข้าไปยังชายแดนตามเดิม การตัดสินใจเช่นนี้ทำให้ทัณถูกกันออกไปอยู่ที่ชายขอบการการแย่งชิงอำนาจ และทำให้ทัณต้องพึ่งพิงความสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาและไทยมากขึ้น³⁴⁵

ในระยะแรกนั้นทัณคงจะอาศัยคนและเครือข่ายเดิมที่มีของเขมรอิสระในการเคลื่อนไหว แต่เมื่อสมเด็จพระสันตะปาปาตัดสินใจพระทัยว่าจะเสด็จปักกิ่งในต้น ค.ศ.1956 รัฐบาลไทยก็ตัดสินใจให้ความช่วยเหลือทัณ รวมถึงการที่ทางการไทยส่งทหารไปคุ้มครองทัณด้วย³⁴⁶ นอกจากนี้ทางการไทยยังช่วยรับสมัครคน ฝึกอาวุธ ตลอดจนให้ที่พักพิงแก่เขมรเสรีอีกด้วย³⁴⁷

สมเด็จพระสันตะปาปาทรงกล่าวหาว่ารัฐบาลไทยอยู่เบื้องหลังว่าให้การสนับสนุนเขมรเสรีซึ่งปฏิบัติการอันเป็นปฏิปักษ์และมุ่งจะโค่นอำนาจของพระองค์ แม้ว่ารัฐบาลไทยจะปฏิเสธข้อกล่าวหาดังกล่าวอย่างหนักแน่น แต่ก็เป็นความจริงที่ว่ารัฐบาลไทยสนับสนุนเขมรเสรีและเข้าไปมีส่วนพัวพันกับแผนการโค่นล้มสมเด็จพระสันตะปาปา

ในการปราศรัยที่กำลังจามเมื่อวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1959 สมเด็จพระสันตะปาปาเปิดเผยถึงแผนการโค่นล้มพระองค์ “แผนดังกล่าวถูกกำหนดโดยจอมพลคนหนึ่ง, หัวหน้ารัฐบาลของราชอาณาจักรเพื่อนบ้านแห่งหนึ่ง,

³⁴³ *Relations between Thailand and Cambodia*, p. 2. การเน้นเป็นของผู้เขียน.

³⁴⁴ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, p. 30

³⁴⁵ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power*, p. 156

³⁴⁶ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, pp. 51, 52, 68.

³⁴⁷ “Intelligence Report: Thailand’s Khmer Minority,” CIA, September 1970, p. 10. Available from:

โดยทูตของรัฐเพื่อนบ้านรัฐหนึ่ง, และโดย เชน จ็อก ทัณ³⁴⁸ หัวหน้ารัฐบาลของราชอาณาจักรที่เป็นเพื่อนบ้านของ กัมพูชานั้นก็คือสฤษดิ์ โดยสมเด็จพระสฤษดิ์กล่าวไว้อย่างชัดเจนในอีกแห่งหนึ่งว่าสฤษดิ์เข้าประชุมเพื่อวางแผนโค่นล้มพระองค์³⁴⁹ เมื่อสมเด็จพระสฤษดิ์ถูกโค่นลงแล้วก็จะมีการมีรัฐบาลใหม่ที่นิยมตะวันตกขึ้นมาแทนที่และจะอยู่ในร่มของ ส.ป.อ. สมเด็จพระสฤษดิ์ตรัสถึงเรื่องนี้กับทูตออสเตรเลียว่า พวกที่วางแผนดังกล่าวนี้ “ติดอาวุธและจ่ายจากแหล่งซึ่งที่สุดแล้วก็คือมหาอำนาจตะวันตก”³⁵⁰ ซึ่งหมายถึงประเทศอื่นไปไม่ได้นอกจากสหรัฐอเมริกา การสมคบคิดกันโค่นอำนาจของสฤษดิ์ในครั้งนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า แผนกรุงเทพฯ (Bangkok plot)

แผนกรุงเทพฯ เป็นการร่วมสมคบคิดกันของหลายฝ่ายโดยมี ชีอม ชารี เป็นผู้ริเริ่ม³⁵¹ เอกสารลับของซีไอเอกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

ช่องที่ทางที่จะขับไล่สฤษดิ์ปรากฏอย่างแจ่มชัดในเดือนธันวาคม เมื่อ ชีอม ชารี – ผู้ถูกล่อลวงโดยเวียดนาม – สวามิภักดิ์ต่อไซ่ง่อน, ชารีไม่เพียงแต่จะทำข้อตกลงกับเสียมใน เรื่องที่เกี่ยวกับความปรารถนาที่จะโค่นสฤษดิ์เท่านั้น แต่ยังสามารถแนะนำให้นายเวียดนามทราบเกี่ยวกับทัศนคติของดาบชวณด้วย, ถ้าพวกเวียดนามไม่รู้ในเรื่องนี้อยู่ก่อนแล้ว ในสัปดาห์แรกของเดือนมกราคม ค.ศ.1959 Ngo Trong Hieu ผู้แทนจาก special intelligence (SEPE) ของเสียมที่พนมเปญเดินทางมากรุงเทพฯ และอยู่ที่นั่นเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์เพื่อพบปะเจรจากับสมาชิกระดับสูงของระบอบทหารและ ชีอม ชารี ในการสนทนา [ต้นฉบับถูกลบ], นายพลประกาศกล่าวว่าไทยตกลงใจที่จะสนับสนุนรัฐประหารต่อต้านสฤษดิ์, และยอมรับว่าความสำเร็จเกี่ยวข้องกับความร่วมมือของ ลน นล ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของ กัมพูชา อย่างไรก็ดี ผู้ร่วมวางแผนเชื่อว่าจะไม่มีการกำลังเป็นของตนเอง ดาบชวณมีทหารอยู่ 3,000 นายที่เสียมเรียบ และอีก 1,200 นาย ในสังกัดของ เชน จ็อก ทัณ ที่ “กำลังฝึก” อยู่ตามแนวชายแดนทางฝั่งไทย และยังมีชาวเขมรที่ไม่ลงรอยกับรัฐบาลกลุ่มเล็กอยู่ในเวียดนามได้ด้วย

³⁴⁸ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 107.

³⁴⁹ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 104. *Prince Sihanouk and the New Order in Southeast Asia*, p. 49. และ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, p. 67.

หลังการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ๑๑ ธันวาคม ๑๙๕๘ เป็นต้นมา คณะปฏิวัติซึ่งมีสฤษดิ์เป็นหัวหน้าได้บริหารประเทศในนามของกองบัญชาการปฏิวัติ เท่ากับว่าสฤษดิ์มีฐานะเป็นหัวหน้ารัฐบาล กระทั่งในวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๙ ก็มีประกาศแต่งตั้งสฤษดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี

³⁵⁰ Australian Legation Phnom Penh to EXAF, 27 January 1959, Savingram 3, Series No. A 1838/280, Control Symbol 3016/2/1 Part 9, NAA. Cited in Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, p. 67.

³⁵¹ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*, p. 27.

ประกาศ, ผู้ซึ่งเคยอ้าง...[ต้นฉบับถูกลบ]...ว่าเขาควบคุมแผนการรัฐประหารได้อย่างเบ็ดเสร็จ, กล่าวว่าการรัฐประหารจะเริ่มต้นด้วยการแทรกซึมเข้าไปในกัมพูชาของซีอัม ซารี เพื่อกระจายการโฆษณาชวนเชื่อและ “จัดตั้ง” ฝ่ายค้านทางการเมือง หลังจากนั้นก็จะมีการใช้กำลังเข้าทำรัฐประหาร, (กองกำลังนั้น) อาจนำโดยดาบชนและความ – ของ ลน นล กองกำลังของ เชง จ็อก ทัณ นั้นจะมี ส่วนเพียงเล็กน้อย, แต่เป็นที่คาดคะเนว่ากองกำลังดังกล่าวจะช่วยเสริม (กองกำลังของ) ดาบชนได้ หากมีความต้องการ³⁵²

ประกาศที่ถูกเอ่ยอ้างถึงก็คือ พลโทประกาศ จารุเสถียร ซึ่งในเดือนมกราคม 1959 นั้นเป็นแม่ทัพกองทัพนาคที่ 1 และหัวหน้ากองอำนาจการฝ่ายพลเรือนในกองบัญชาการปฏิบัติที่มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิบัติ และเมื่อสฤษดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1959 ประกาศได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอันเป็นตำแหน่งเดิมที่เคยได้รับในรัฐบาลพจน์ สารสิน (18 กันยายน ถึง 28 ธันวาคม 1957) และรัฐบาลพลโทถนอม กิตติขจร (1 มกราคม ถึง 20 ตุลาคม 1958) ประกาศเคยเป็นผู้บังคับการกองเกียรติยศที่รัฐบาลจัดถวายสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีเมื่อ ค.ศ.1954

ซีอัม ซารี (ค.ศ.1917–1961) เคยเป็นหนึ่งในคณะเจรจาของกัมพูชาในการประชุมเจนีวา ค.ศ.1954 ต่อมาเข้าร่วมกับ *สังคม*³⁵³ ใน ค.ศ.1957 ถูกส่งไปเป็นเอกอัครราชทูตกัมพูชาที่กรุงลอนดอน ก่อนจะถูกเรียกตัวกลับเพราะไปก่อเหตุทุบตีคนใช้ในสถานทูตซึ่งซารีเอาเป็นเมียน้อยและกำลังตั้งครรภ์ เรื่องนี้แดงขึ้นเมื่อเธอวิ่งออกไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจกรุงลอนดอน แต่ ซีอัม ซารีก็อ้างว่าที่ตนเองทำลงไปนั้นเป็นการกระทำตามประเพณีอันดีงามของกัมพูชา³⁵⁴ หลังจากนั้น ซีอัม ซารี ก็ประกาศแยกตัวออกจาก *สังคม* และตั้งคณะพรรคราษฎรธิปไตย (the Democrativ's People Party) ขึ้น³⁵⁵ ก่อนจะเข้าไปพัวพันกับ *แผนกรุงเทพ*

ดาบชน หรือชน เข้มเพชร (ค.ศ.1912–1959) เคยทำงานกับกองกำลังทหารบ้าน (militia) ดาบชน ถูกทหารไทยจับกุมตัวไว้ในช่วงสงครามอินโดจีน แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าดาบชนจะหนีไปเข้ากับกองทหารของไทย ส่วน บุญฉวีจันทร์ มล เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า

เมื่อก่อนนั้นคนชื่อดาบชนคนนี้เป็นหัวหน้าหน่วยทหารของทางราชการเขมร-ฝรั่งเศสที่ทำการสู้รบกับไทย ครั้นนั้นราชการไทยได้ใช้อุบายลวงล่อด้วยการโฆษณาชวนเชื่อ ว่า ขอเพียงหัวหน้านายทหาร หรือรองหัวหน้านายทหาร และหัวหน้ากลุ่มฝ่ายเขมรคนใด

³⁵² Prince Sihanouk and the New Order in Southeast Asia, pp. 47-48. การเน้นเป็นของผู้เขียน.

³⁵³ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*, p. 360.

³⁵⁴ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, fn. 1, p. 104.

³⁵⁵ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*, p. 360.

ไปเข้าร่วมกับฝ่ายไทย ก็จะต้องตั้งยศตำแหน่งให้ใหญ่โตกว่าตอนอยู่เขมรเสียอีก เมื่อดาบ
 ชวนได้ฟังโฆษณานั้น ด้วยความอยากได้ลาภยศสูงขึ้นกว่าเดิม ก็หลบหนีไปเข้ากับทหารไทย
 ทันที³⁵⁶

ดาบชวนได้เข้าทำราชการกับกองทัพไทยที่ยึดครองกัมพูชา³⁵⁷ ในเรื่องนี้ คีฤทธิ์ ปราโมช เขียนไว้ว่า
 “นายดาบชวนเคยอยู่เมืองไทยและเรียนวิชาการทหารที่เมืองไทยจนเป็นนายดาบ”³⁵⁸ ต่อมาก็ได้รับการ
 สนับสนุนจากพรรคพวกซึ่งเป็นคนไทยโดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์และตั้งกองกำลังอิสระขึ้นที่เขมรเรียบ³⁵⁹
 “ในกระบวนหน่วยเขมรอิสระทั้งหลายทั้งปวงนั้น ครั้งหนึ่งหน่วยที่ใหญ่ที่สุด มีกำลังคนมีอาวุธมากที่สุด เห็นจะ
 ได้แก่หน่วยเขมรอิสระของนายดาบชวน เข้มเพชร ที่เมืองเสียมเรียบ”³⁶⁰

ในเดือนมกราคม ค.ศ.1948 ดาบชวนก็ได้รับเลือกเป็นประธานของ Liberation Committee of the
 Khmer People ซึ่งเป็นองค์กรที่พยายามจะรวมเขมรอิสระที่มีอยู่หลายกลุ่มเข้าด้วยกัน และในเดือน
 กรกฎาคม 1949 ดาบชวนก็ลาออกจาก Liberation Committee of the Khmer People เมื่อมีการอภิเษก
 ให้แก่เขมรอิสระในเดือนมกราคม 1949³⁶¹ และในเดือนตุลาคม 1949 แยม ซ้อมโบร์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีใน
 เวลานั้นก็เกลี้ยกล่อม ดาบ ชวน และกองกำลังเขมรอิสระของเขาซึ่งตั้งอยู่ที่เขมรเรียบให้มาเข้าร่วมกับรัฐบาล
 ได้สำเร็จ รัฐบาลอนุญาตให้ดาบชวนคงกองกำลังของตนเองไว้ได้ โดยรัฐบาลเป็นผู้จ่ายเงินเดือน³⁶² ดาบชวน
 จึงมีฐานะเป็นขุนศึกศักดินา (Feudal war lord) ซึ่งมีที่มั่นอยู่ที่เขมรเรียบและยังเป็นผู้ร่วมก่อตั้งคณะพรรค
 อีสานมีชัยเพื่อลงเลือกตั้งใน ค.ศ.1951 ด้วย³⁶³

³⁵⁶ บุญญจันทร์ มุล, *จิตเขมร*, หน้า 29-30.

³⁵⁷ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*, pp. 96.

³⁵⁸ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *ถกเขมร*, หน้า 94.

³⁵⁹ Additif à la note No. 4.882/2 (Dossier sur les provinces cedes au Siam, Saigon, 28 October 1946, SHAT 10 H142; Commissariat de la République au Cambodge, Le Commissaire, Note sur les mouvements d'indépendance au Cambodge et sur l'aspect actuel des problèmes de sécurité dans ce pays, Phnom Penh, November 1947, AOM, Inco., CP 86). Cited in Thomas Engelbert, “The enemy needed: the Cochinchina issue and Cambodian factional struggles, 1949-1950,”: fn.34, p.144.

³⁶⁰ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *ถกเขมร*, หน้า 94.

³⁶¹ Virginia Thompson and Richard Adloff, “Cambodia Moves toward Independence,”: 107.

³⁶² Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 13.

³⁶³ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*, p. 96.

ดาบชนวนนั้นเคยถูกสหรัฐอเมริกาวางตัวไว้ให้ขึ้นมาแทนที่สมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี ในเวลาที่สหรัฐอเมริกามีแผนที่จะโค่นล้มสมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดีมาตั้งแต่ต้นเดือนตุลาคม 1956 เป็นอย่างช้า เพราะเป็นพวกต่อต้านคอมมิวนิสต์ ดาบชนวนยังมีความสัมพันธ์ฉันมิตรกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยหลายคน³⁶⁴

ในกรณีของสหรัฐอเมริกา สมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดีกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่อเมริกันไปปรากฏตัวในการประชุมร่วมกับแพทย์ที่กรุงเทพฯ และทรงระบุว่าเจ้าหน้าที่คนนั้นคือ วิกเตอร์ มาซาโอ มัตสึอิ³⁶⁵ (Victor Masao Mutsui) หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว คาร์ล ดับเบิลยู สโตรม (Carl W. Strom) ซึ่งเป็นเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำกรุงพนมเปญเข้าพบสมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดีเพื่อปฏิเสธความเกี่ยวข้องกับแผนกรุงเทพฯ³⁶⁶ แต่หลักฐานที่เปิดเผยในภายหลังจะชี้ให้เห็นว่าองค์กรสืบราชการกลางหรือ ซีไอเอ มีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในแผนกรุงเทพฯ โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ วิกเตอร์ มาซาโอ มัตสึอิ³⁶⁷ ซึ่งหน้าที่อย่างเป็นทางการคือเลขาธิการโท แต่หน้าที่จริงก็คือเจ้าหน้าที่ข่าวกรอง³⁶⁸

รัฐบาลไทยปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ว่าไทยเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนการโค่นล้มสมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดีโดยตลอด เมื่อกระทรวงการต่างประเทศของไทยตีพิมพ์ *Fact about Relations between Thailand and Cambodia* ออกมาใน ค.ศ.1961 ในเอกสารนั้นก็มีแก้ข้อกล่าวหาเรื่องที่ถูกรัฐบาลกล่าวหาว่าไทยตั้งใจจะใช้ ดาบชนวนและ เริง จ็อก ทัณ เป็นเครื่องมือในแผนการผนวกกัมพูชาให้เป็นส่วนหนึ่งของไทย³⁶⁹

ความสัมพันธ์ที่ขาดสะบั้น, ค.ศ.1961–1970

³⁶⁴ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, p. 68.

³⁶⁵ Bernard Gordon, *The dimensions of conflict in Southeast Asia* (New Jersey: Prentice-Hall, 1966), p. 125.

³⁶⁶ Kenton Kylmer, *The United States and Cambodia, 1870-1969*, pp. 68, 69.

³⁶⁷ Stanley Karnow, *Washington Post*, March 28, 1970. A. 10. Cited in Peter Dale Scott, *Drugs, Oil, and War: the United States in Afghanistan, Columbia, and Indochina* (New York: Rawman & Littlefield, 2003), p. 172.

³⁶⁸ Kenton Clymer, *Troubled Relations: The United States and Cambodia Since 1870* (Illinois: Northern Illinois University Press, 2007), p. 39.

³⁶⁹ *Facts about Relations between Thailand and Cambodia* (Bangkok: Ministry of Foreign Affairs, 1961), pp. 6-7.

ควรกล่าวด้วยว่า กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีการปฏิเสธความเกี่ยวข้องระหว่างรัฐบาลไทยกับแผนกรุงเทพฯ ในเว็บไซต์ของ บก. 333 ซึ่งเป็นหน่วยงานลับที่ตั้งขึ้นเพื่อทำสงครามลับในลาวที่กล่าวถึงวีรกรรมของตนอย่างเปิดเผยก็ยังปฏิเสธถึงความเกี่ยวข้องกับแผนกรุงเทพฯ ของรัฐบาลไทย ดังว่า “[กัมพูชา] เข้าใจผิดว่าไทยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของกัมพูชา โดยให้การสนับสนุน นายซันจ็อก ทันห์ กับ นายซัม ซารี ทำการล้มล้างรัฐบาลสีหนุ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งและการปฏิบัติงานของกองทัพเขมรเสรี ที่มีแผนประทุษร้ายต่อราชบัลลังก์กัมพูชาก็เป็นได้ ส่งผลให้ประเทศเพื่อนบ้านหวาดระแวงไทยด้วย” (พลเอก จตุฤทธิ์ พรหมสาขา ณ สกลนคร, “ภูมิหลัง นักรบนิรนาม,” Available from: http://www.uwa333.net/index.php?option=com_content&task=view&id=66&Itemid=38 [2009])

ประชาชนชาวไทยจะระลึกอยู่เสมอว่า ปราสาทเขาพระวิหารของไทยถูกปล้นเอาไป

ด้วยอุปเท่ห์ให้กลของคนที่ไม่รักเกียรติและไม่รักความชอบธรรม

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, นายกรัฐมนตรีราชอาณาจักรไทย

4 กรกฎาคม 1962

ไทยและเวียดนามได้บุกรุกดินแดนเขมรอย่างต่อเนื่องและผิดกฎหมาย

อันเป็นผลให้อาณาเขตของประเทศเราทุกวันนี้มีขนาดลดลง

นโรดมสีหนุ, ประมุขแห่งรัฐราชอาณาจักรกัมพูชา

ธันวาคม 1965

การตัดความสัมพันธ์ทางการทูตครั้งที่สอง, ค.ศ.1961

ในวันที่ 23 ตุลาคม 1961 กัมพูชาก็ประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลไทยเป็นครั้งที่สอง ในรอบทศวรรษของความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศทั้งสอง

ในหนังสือตัดความสัมพันธ์ทางการทูตที่กระทรวงการต่างประเทศกัมพูชาส่งถึงสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญนั้น ยกเหตุผลว่า

[นายกรัฐมนตรีของไทยกระทำการซึ่ง] ขัดแย้งกับวิธีปฏิบัติทางการทูตซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ ซึ่งเปิดช่องให้ตัวของเขาเองเยาะหยันศักดิ์ศรีของประชาชาติกัมพูชาอย่างเปิดเผย ต่อหน้าคณะทูต และกล่าวร้ายกัมพูชาอย่างซึ่งขัดด้วยข้อกล่าวหาที่ไม่มีพื้นฐานของความเป็นจริง เลยกว่า กัมพูชาอนุญาตให้คอมมิวนิสต์เข้ามาตั้งฐานทัพอยู่ในเขตแดนของกัมพูชาเพื่อเปิดปฏิบัติการคุกคามเหล่าประเทศเพื่อนบ้าน³⁷⁰

ข้อกล่าวหาของนายกรัฐมนตรีของไทยที่กัมพูชาพาดพิงถึงนั้นเป็นคำปราศรัยของสฤษดิ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 1961 ในวันครบรอบ 3 ปีแห่งการปฏิวัติ คำปราศรัยดังกล่าวมีประเด็นที่ว่าด้วยการต่างประเทศและการกล่าวโจมตีประมุขของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยไม่เอ่ยนามว่า

ความปั่นป่วนในเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันเป็นที่น่าห่วงใยอยู่ทั่วไป ประเทศไทยเราเองนั้นก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการถูกระทบกระเทือน รัฐบาลต้องดำเนินวิเทโศบายด้วยความรอบคอบและอดทน

³⁷⁰ “Annex XXV Noted No.1005 DGP/2R/X dated 23 October 1961 from Ministry of Foreign Affairs of Cambodia to the Royal Thai Embassy in Phnom Penh” In *Facts about Relations between Thailand and Cambodia*, p. 46.

รอบคอบคือ ไม่ได้ตัดสินใจในปัญหาอะไรอย่างรีบด่วนว่าผม อดทนคือต้องยอมรับความรำคาญ ในการกล่าวโทษใส่ร้าย และความโอหังของประมุขประเทศหนึ่งที่ทำตนเป็นศัตรูกับไทยอยู่ตลอดเวลา แสดงเจตนาร้ายอย่างแรงชัดถึงกับประกาศก้องในที่ประชุมนักหนังสือพิมพ์ที่กรุงโตเกียว ว่าเขาจะไม่สู้รบกับคอมมิวนิสต์ แต่จะสู้รบกับไทย ทั้งโลกย่อมจะรู้และเข้าใจว่าลำพังแต่ตัวเขาไม่สามารถสู้รบกับไทยได้ ถ้อยคำที่เขากล่าวออกมาเช่นนั้น แสดงแรงชัดว่ามีแผนการที่จะเป็นสื่อเป็นสะพานชักจูงคอมมิวนิสต์ มาทำร้ายเพื่อนบ้าน อันเป็นการทรยศต่อชาติภูมิเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลต้องระมัดระวัง อันตรายทางด้านนี้อีกทางหนึ่ง และในเวลาเดียวกันก็ต้องพยายามอดใจให้อยู่แก่ความโอหัง โดยยึดถือสุภาพสันติเรื่องหมุ่ทำรบราชสีห์เป็นคติปลอบใจ เรื่องความรอบคอบนั้น เราจะต้องรอบคอบอยู่เสมอไป แต่เรื่องความอดทนย่อมจะมีขอบเขต อาจจะมีสักวันหนึ่งที่เราไม่สามารถอดทนต่อไปได้ และจำต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อรักษาความปลอดภัยและเกียรติศักดิ์แห่งประเทศชาติของเราเอง³⁷¹

ในเวลาต่อมา หลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นที่ปรึกษาคนสำคัญของสฤษดิ์ออกมายืนยันว่าสุนทรพจน์ดังกล่าว กล่าวพาดพิงถึงสมเด็จพระสันตะปาปา³⁷²

นอกจากจะตัดความสัมพันธ์ทางการทูตแล้ว สมเด็จพระสันตะปาปาก็ทรงออกมาตอบโต้คำปราศรัยของสฤษดิ์ ด้วยการกล่าวว่า ถ้าสฤษดิ์เปรียบว่าพระองค์ว่าเหมือนหมู สฤษดิ์เองก็เป็นหมูที่อ้วนกว่า ถ้ามีซูปที่มาจากผู้นำทั้งสองคนนี้ ซูปที่ทำจากสฤษดิ์ก็คงจะมีรสชาติดีกว่า³⁷³

อย่างไรก็ดี แต่เพียงการกล่าวหาหรือเปรียบเปรยกันว่าเป็นหมูเป็นราชสีห์ไม่ใช่เรื่องเดียว และไม่ใช่ว่าเรื่องสำคัญที่สุดที่นำไปสู่การตัดความสัมพันธ์ทางการทูต แม้สมเด็จพระสันตะปาปาทรงอธิบายในภายหลังว่าคำปราศรัยของสฤษดิ์เปรียบเหมือนกับ “หยดน้ำที่ทำให้ในแจกันล้นออกมา”³⁷⁴ ก็ตาม แต่ทัศนคติของสมเด็จพระสันตะปาปาที่มีต่อประเทศไทย รวมไปถึงการกระทบกระทั่งที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้นอันทำให้ความสัมพันธ์เสื่อมลงโดย

³⁷¹ สฤษดิ์ ธนะรัชต์, “คำปราศรัยในวันครบรอบ 3 ปีแห่งการปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2504,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505*, หน้า 644-645.

³⁷² *The Times (London)* October 21, 1961, cited in Michael Leifer, “Cambodia and Her Neighbors”: 366. และ *Bangkok World*, October 21, 1961, cited in Roger M. Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, p. 148.

อย่างไรก็ดี *Fact about Relations between Thailand and Cambodia* ยังคงปฏิเสธว่านายกรัฐมนตรีของไทย ไม่ได้กล่าวร้ายกัมพูชาเช่นนั้น (*Facts about Relations between Thailand and Cambodia*, p. 4.)

³⁷³ “In the Jungle of Love,” *Time* (Friday 29 June 1962), [Online]. Available from: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,897944,00.html> [Aug , 2008].

³⁷⁴ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 129.

ลำดับต่างหาก ที่นำไปสู่การยุติลงของความสัมพันธ์ทางการทูต นิทานเรื่องหม่ำสู้กับราชสีห์เป็นแต่เพียงข้ออ้างเท่านั้น

เรื่องสำคัญที่น่าจะเป็นเหตุของการตัดสัมพันธ์ทางการทูตในครั้งนี้ก็คือ กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร และ แผนกรุงเทพฯ

กรณีพิพาทปราสาทพระวิหารนั้นเป็นตัวแทนความกังวลใจของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีในเรื่องการคุกคามและการรุกรานของไทย และแผนกรุงเทพฯ ก็ทำให้สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีในทำนองเดียวกัน เพราะแผนดังกล่าวไม่หมายความว่าถึงแต่เพียงการโค่นพระองค์ลงจากตำแหน่งเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการที่ไทยและเวียดนามได้จะขยายอำนาจเข้ามาในกัมพูชาด้วย

ความวิตกกังวลนี้เป็นจริงมากขึ้นทุกที ดังเมื่อกัมพูชากำลังเจรจากับไทยในกรณีที่ไทยละเมิดอธิปไตยของกัมพูชาบริเวณปราสาทพระวิหารอยู่นั้นเอง ในเดือนมิถุนายน 1958 เวียดนามได้ส่งกำลังทหารเข้ามาทางตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชาบริเวณเขตสี่เหลี่ยมตรง กองทหารดังกล่าวรุกเข้ามาเป็นระยะเกือบ 15 กิโลเมตรจากเส้นเขตแดนและยังพยายามที่จะปักหลักเขตแดนใหม่³⁷⁵

ความกังวลเรื่องการขยายอิทธิพล คุกคาม หรือรุกรานของไทยนี้อาจย้อนไปได้ถึงช่วงทศวรรษที่ 1940 เมื่อรัฐบาลไทยสมัยหลวงพิบูลสงครามพยายามจะสร้างมหาอาณาจักรไทยขึ้น และผลประการหนึ่งที่ตามมาจากความพยายามนั้นก็คือการผนวกดินแดนบางส่วนของกัมพูชาให้อยู่ในการปกครองของไทย แต่เมื่อกัมพูชาจะแสดงความกังวลของตนให้ปรากฏ เรื่องที่ถูกยกมากล่าวเป็นประจักษ์พยานกลับไม่ใช่เรื่องในทศวรรษที่ 1940 นั้น หากแต่ย้อนกลับไปยกเรื่องเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว ดังใน ค.ศ.1958 สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี แพน นุด ซึ่งในเวลานั้นเป็นพหุสมมติกรรมอดุมปรีชาในพระราชฯ เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า *ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เขมร-สยาม*³⁷⁶ ความตอนหนึ่งกล่าวถึงการอพยพพลอพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนเขมรของชนชาติไทยตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา³⁷⁷ และว่าเดิมนั้นคนไทยเป็นพวกไม่มีอารยธรรม เมื่ออพยพลงมาจากทางเหนือแถบยูนนาน ก็รับอารยธรรมจากกัมพูชา

แม้ชนชาติไทยได้รับอารยธรรมเขมรอย่างมากหลายดูนั้นก็ดี ก็ไม่มีเกรง นึกถึงคุณสักเล็กน้อยก็ไม่มี มีแต่ทำลายหรือรากถอนโคนอารยธรรมเขมรในเวลา 4 ศตวรรษ ๆ มีเหตุหนึ่งซึ่งควรจดจำเป็นที่ยิ่งก็คือว่า

³⁷⁵ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 102.

³⁷⁶ บัณฑิต, *บุรุษลัทธิศาสนาสุริยวงศาธิบดีเจ้าสุริยวงศาธิบดี* (กรุงเทพฯ: หบสภ, 2001).

หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นโดยอาศัยแนวทางและเนื้อความตามอย่างบทความที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาฝรั่งเศส และตีพิมพ์ในวารสารกัมพูชาปัจจุบัน

³⁷⁷ บัณฑิต, *บุรุษลัทธิศาสนาสุริยวงศาธิบดีเจ้าสุริยวงศาธิบดี*, ใต้ 4-5.

ในศตวรรษที่ 18 และที่ 19 ชาดไทยได้พยายามขู่เชิญให้ชาติเขมรปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมของเขมรที่ตัวเอาไปดัดแปลงตามลักษณะของตัว ฯ³⁷⁸

รัฐบาลไทยเองก็แลดูจะเล็งเห็นในข้อกังวลของกัมพูชาและพยายามแก้ต่างประเด็นนี้ในหลายคราว เห็นได้จากเอกสารชิ้นหนึ่งคือ *Fact about Relations between Thailand and Cambodia* ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศของไทยจัดพิมพ์ใน ค.ศ.1961

Fact about Relations between Thailand and Cambodia เริ่มต้นด้วยการกล่าวว่า แม้กัมพูชาจะละเมิดธรรมเนียมทางการทูตซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาชาติและกล่าวหาประเทศไทยด้วยข้อกล่าวหาที่ไม่เป็นความจริง “รัฐบาลไทยและชาวไทยก็ยังคงดำเนินการทุกเรื่องในขอบเขตอำนาจ, ในขณะที่ต้องเผชิญกับการรณรงค์ของรัฐบาลกัมพูชาในเรื่องการกล่าวประณามและการฉ้อฉล, เพื่อรักษาทัศนคติเรื่องความอดทนอดกลั้นและขันติธรรมเพื่อคำนึงถึงสันติสุขและความสมานฉันท์ของนานาชาติ”³⁷⁹ จากนั้นก็เริ่มลำเลิกบุญคุณที่ไทยมีต่อกัมพูชาในคราวที่กัมพูชาเรียกร้องเอกราชสมบูรณ์จากฝรั่งเศส³⁸⁰ ก่อนที่จะแก้เรื่องที่ถูกกัมพูชากล่าวหาว่าไทยตั้งใจจะใช้ ดาบชวณ และ เฑิง ง็อก ทัณ เป็นเครื่องมือในแผนการผนวกกัมพูชาให้เป็นส่วนหนึ่งของไทย³⁸¹

สฤษดีเองก็กล่าวเรื่องนี้ในหลายกรณหลายวาระ ดังเมื่อครั้งที่สฤษดีไปเป็นประธานในพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อหน้าธงไชยเฉลิมพลเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 1961 ก็ให้โอวาทแก่ทหารความตอนหนึ่งว่า

เราไม่มีเจตนาที่จะไปรุกรานใคร ดินแดนของเรามีมากพอที่จะหล่อเลี้ยงประชาชนของเราไปอีกช้านาน แม้พลเมืองไทยซึ่งมีอยู่ 25 ล้านคนในเวลานี้ จะเพิ่มขึ้นอีกเป็น 40 หรือ 50 ล้านในวันข้างหน้า เราก็ยังสามารถจะเลี้ยงตัวเราได้ งานภายในประเทศของเรายังมีอีกมากมายในด้านพัฒนา ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะไปแสวงหาดินแดน หรือพลเมืองต่างชาติเข้ามาเป็นภาระมากขึ้น เพราะฉะนั้นเราจึงอาจกล่าวได้ว่า ความคิดในทางรุกรานนั้นไม่มีในจิตใจของเรา³⁸²

³⁷⁸ บัณฑิต, *บุรุษสุภาพบุรุษผู้เปี่ยมด้วยเกียรติยศและคุณงามความดี*, ๘-๙.

³⁷⁹ *Facts about Relations between Thailand and Cambodia*, p. 7.

³⁸⁰ *Facts about Relations between Thailand and Cambodia*, p. 1.

³⁸¹ *Facts about Relations between Thailand and Cambodia*, pp. 6-7.

³⁸² จอมพลสฤษดี ธนะรัชต์, “โอวาทเนื่องในพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงไชยเฉลิมพล 8 พฤศจิกายน 2504,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดี ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505*, หน้า 657.

และเมื่อไปเป็นประธานในพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อหน้าธงไชยเฉลิมพลเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 1962
สฤษดิ์ก็คงย่ำในประเด็นนี้อยู่ว่า

ความจริงประเทศไทยไม่เคยมีรัฐประศาสนบายแสวงหาพื้นที่มาเพิ่มเติมพระราชอาณาเขต
ไม่เคยเกะกะระรานเพื่อนบ้าน ไม่เคยก่อการวิวาทบาดหมางกับใคร เราพยายามอยู่อย่าง
สงบสุข ตั้งหน้าพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่ความสุขสมบูรณ์ และเพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้
อยู่เย็นเป็นสุขถ่ายเดียว แต่ก็ยังไม่วายถูกใส่ไคล้ ใส่ความอย่างปราศจากศีลธรรมจากบาง
ประเทศ³⁸³

และในวันที่ 25 เดือนเดียวกันนั้นก็มีอบสารแก่ที่ประชุมสัมมนาของบรรดาบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แห่งเอเชีย
อาคเนย์ความว่า “ข้าพเจ้าและรัฐบาลแห่งประเทศไทย ไม่ต้องการพื้นที่ของใครแม้แต่หนึ่งตารางนิ้ว”³⁸⁴

น่าสังเกตว่า การโต้ตอบของไทยนั้นไม่ได้ย้อนกลับไปยกอดีตขึ้นมาเช่นเดียวกับที่ สมเด็จฯ แปน นูต
กระทำ เพราะนักวิชาการไทยจำนวนมากในเวลานั้นเชื่อกันว่าชนชาติไทยนั้นอพยพมาจากที่อื่นก่อนที่จะเข้า
ครองแหลมทองให้เป็นแดนไทย

ในพระนิพนธ์ 2 เรื่องของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ คือ *แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม* ซึ่ง
ทรงบรรยาย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน ค.ศ.1924 และ *ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ* ซึ่ง
ทรงแสดง ณ สามัคคยาจารย์สมาคมใน ค.ศ.1927 นั้น ทรงสรุปไว้ว่าดินแดนที่เป็นประเทศในปัจจุบันนั้นเดิม
เป็นที่อยู่ของพวก ละว้า มอญ เขมร ต่อมาคนไทยซึ่งมีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่บริเวณมณฑลเสฉวนถูกจีนรุกรานก็
อพยพลงมาทางใต้เข้าสู่แหลมทอง โดยสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงรับข้อเสนอนี้มาจาก
The Cradle of the Shan State ของ เตเรียน เดอ ลาคูเปอรี (Terrien de la Couperie) ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.
1885³⁸⁵ และใน ค.ศ.1928 ชุนวิจิตรมาตราก็เสนอไว้ในหนังสือ *หลักไทย* ว่า “ในชั้นแรกทีเดียว ไทยจะมีชาติ
ภูมิอยู่ตรงไหนนั้นไม่มีทางทราบได้ชัด แต่อาจกล่าวได้กว้างๆ ว่ามีแหล่งเดิมอยู่ในบริเวณภูเขาอัลไตอันเป็นบ่อ

³⁸³ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, “โอวาทในพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงไชยเฉลิมพล 8 พฤศจิกายน 2505,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ.2505-2506* (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507), (คณะรัฐมนตรีพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2507), หน้า 814.

³⁸⁴ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, “สารแก่ที่ประชุมสัมมนาของบรรดาบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แห่งเอเชียอาคเนย์ 25 พฤศจิกายน 2506,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ.2505-2506*, หน้า 1315.

³⁸⁵ กาญจณี ละอองศรี, *ถิ่นกำเนิดของคนไทย* (กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, 2528), หน้า 13.

เกิดของพวกมองโกลด้วยกันเท่านั้น ภายหลังจึงแยกลงมาข้างใต้” *หลักไทย* นี้ได้รับรางวัลชั้นที่สองในการประกวดหนังสือของราชบัณฑิตยสภาในปีเดียวกันนั่นเอง³⁸⁶

ต้นกำเนิดของแนวคิดอย่างนี้มาจากงานเขียนเรื่อง *The Tai Race: The Elder Brother of the Chinese* ของ วิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์ (William Clifton Dodd) ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.1909³⁸⁷ งานเขียนชิ้นนี้ถูกแปลเป็นภาษาไทยและ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ของไทยก็พิมพ์หลายครั้งในทศวรรษที่ 1970 และได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน³⁸⁸

แบบเรียนระดับชั้นประถมศึกษาของไทยที่พิมพ์ในทศวรรษที่ 1960 และ 1970 ถ่ายทอดคำอธิบายข้างต้นมาไว้ในแบบเรียนว่า “ในสมัยโบราณ ประชาชนชาวไทยไม่ได้อยู่ในแผ่นดินที่เราอยู่ในสมัยปัจจุบันนี้ บรรพบุรุษดั้งเดิมของคนไทยนั้นอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ต่อมาชาวไทยถูกถูกราน บรรพบุรุษของเรา ก็อพยพอพยลงมาทางทิศใต้ ชาวไทยอพยพติดต่อกันลงมาเป็นเวลานาน และใช้เวลาอพยพนับเป็นร้อยๆ ปี บรรพบุรุษของเราเคลื่อนที่ลงมาเรื่อยๆ จนได้เข้ามาอยู่ในดินแดนของประเทศไทยสมัยนี้”³⁸⁹ เดิมนั้นดินแดนของประเทศไทยสมัยนี้เป็นที่อยู่ของชน 3 ชาติ ซึ่งต่างก็แบ่งกันครองอำนาจอยู่ คือ ชาติขอม ชาติมอญ และชาติละว้า³⁹⁰ โดยที่ขอมเป็นชาติที่มีอำนาจมากกว่าชาติอื่น และเมื่อไทยลงมาตั้งมั่นอยู่ในแหลมทองได้แล้ว ก็รวมกำลังกันขับไล่ขอมที่มีอำนาจอยู่แต่เดิมออกไป แล้วสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้น³⁹¹ ซึ่งเป็นการกล่าวในทำนองเดียวกับ *A History of Thailand* ของ รong ศยามานนท์ ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1971³⁹² อันเป็นงานที่ได้อิทธิพลมาจากแนวความคิดที่ว่าไทยมีถิ่นกำเนิดอยู่ทางใต้ของจีน³⁹³

หลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นสถาปนิกคนสำคัญของมหาวิทยาลัยไทยก็เชื่อว่า

³⁸⁶ ขุนวิจิตรมาตรา, *หลักไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น, 2517), หน้า 9-10.

³⁸⁷ กาญจน์ ละอองศรี, *ถิ่นกำเนิดของคนไทย*, หน้า 16.

³⁸⁸ วิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์, *ชนชาติไทย*, แปลโดย หลวงนิเพทย์นิติสรณ์, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2520).

³⁸⁹ ก่อ สวัสดิ์พานิชย์, *แบบสอนอ่านสังคมศึกษา ชุดเสริมประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2518), หน้า 99.

³⁹⁰ กรมวิชาการ, *แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* (พระนคร: กรมวิชาการ กระทรวง ศึกษาธิการ, 2507), หน้า 61.

³⁹¹ ก่อ สวัสดิ์พานิชย์, *แบบเรียนสังคมศึกษา ตอนที่ 1-2 (เราและเพื่อนบ้านของเรา) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (พระนคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2514), หน้า 99.

³⁹² Rong Syamananda, *A History of Thailand*, 7th edition (Bangkok: Chulalongkorn University, 1990), pp. 6-12.

³⁹³ กาญจน์ ละอองศรี, *ถิ่นกำเนิดของคนไทย*, หน้า 16.

ชาติเรามีสมัญญานาว่าชาติไทย	เป็นชาติใหญ่แต่โบราณนานหนักหนา
ภูมิลำเนาของเราแต่ก่อนมา	อยู่ท่ามกลางพสุธาของเอเชีย
เมื่อชาติจีนรุกรันร่นลงใต้	เข้าแย่งไทยทำกินถิ่นก็เสีย
จีนไล่ไทยเหมือนไฟไหม้ลามเลีย	ไทยต้องเสียดินแดนแคว้นโบราณ
ถูกแย่งที่หนีร่นลงทางใต้	ไทยมาตั้งเมืองใหม่อย่างไพศาล
ชื่อน่านเจ้าอยู่ไปได้ไม่นาน	จีนก็ตามรุกรานถึงทางนี้
เมื่อถูกรุกสุดสู้อยู่ไม่ได้	ไทยก็แตกแยกกันไปหลายวิถี
ไทยอีสานเลื่อนลงโขงนที	ไทยใหญ่หนีร่นลงมาสาละวิน
พวกไทยน้อยพลอยเลื่อนเคลื่อนลงมา	อยู่แม่น้ำทั้งห้าทางทักษิณ
คือ ยม น่าน ปิง วัง ตั้งทำกิน	พวกไทยกลางยึดถิ่นเจ้าพระยา ³⁹⁴

ในจังหวะเวลานั้น แนวคิดที่ว่าคนไทยอพยพมาจากที่อื่นพลังพอที่จะอธิบายและสร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินงานของรัฐบาลไทย แต่คำอธิบายเดียวกันนี้ใช้ตอบได้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ได้ทรงตอบว่า “ไม่ได้” จะเถียงในเรื่องนี้จึงทำไม่ได้ด้วยการอ้างกลับไปหาประวัติศาสตร์ที่ย้อนหลังกลับไปไกล

คำพิพากษาคดีพระวิหาร, ค.ศ.1962

วันที่ 26 พฤษภาคม 1961 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศก็อ่านคำพิพากษายกคำคัดค้านเบื้องต้นข้อแรกของรัฐบาลไทยอันเปิดทางไปสู่การเริ่มต้นพิจารณาคดี แต่นั่นมาความสัมพันธ์กับพหุชา-ไทยก็เสื่อมลงมากขึ้นเป็นลำดับ³⁹⁵

ฝ่ายไทยมีความมั่นใจอย่างเต็มที่ว่าชนะคดี³⁹⁶ นอกจากความมั่นใจในแง่ของหลักฐานและข้อกฎหมายแล้ว ทนายฝ่ายไทยยังมีตัวช่วยสำคัญคือสมเด็จพระเจ้าตากสิน โดยในระหว่างที่มีการไต่สวนคดีนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นหัวหน้าทนายฝ่ายไทยก็มีจดหมายลงวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1962 มาถึงพระยาศร-ภักย์พิพัฒน์ เล่าความเป็นไปในการพิจารณาคดีโดยมีใจความสำคัญอยู่ที่ “เจ้าตากเสด็จมาช่วย”³⁹⁷ เสนีย์เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า

³⁹⁴ หลวงวิจิตรวาทการ, *เพลงดนตรีประวัติศาสตร์* (พระนคร: บำรุงธรรม, 2482), หน้า 16-13. อ้างถึงใน กาญจนี ละอองศรี, *ถิ่นกำเนิดของคนไทย*, หน้า 15-16.

³⁹⁵ Michael Leifer, “Cambodia and Her Neighbors”:366. and Roger M. Smith, *Cambodia’s Foreign Policy*, p. 145.

³⁹⁶ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 54.

³⁹⁷ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “พระเจ้าตากฯ กับคดีเขาพระวิหาร,” *ศิลปวัฒนธรรม*, 27 , 6 (เมษายน 2551): 66.

สำหรับท่านเจ้ากรรมนั้น [พระเจ้าตาก] รับสั่งว่าวันแรกเริ่มเปิดคดีให้ป้ายหน้ามาทางเมืองไทยเพื่อทูลให้ทรงทราบ ถ้าส่งข่าวไม่ได้ด้วยคว้นญปให้ส่งทางกระแสดิจิต เป็นเชิงว่าจะเสด็จมาช่วยปิดปากทนายเขมร.....เมื่อทั้งสองฝ่ายไปปรากฏตัวพร้อมกันต่อหน้าประธานศาลฯ ตั้งเรื่องจากในมุ้งมาเล่นงานบินโต ทนายเขมร จนบินโตพูดไม่ออก ผมจึงนึกขึ้นได้ว่าท่านเจ้ากรรมได้พูดมาตลอดทางจากเมืองไทยว่า พระเจ้าตากจะเสด็จมาช่วยปิดปากทนายเขมร.....ครั้นเขมรแถลงเมื่อวันที่ 1

รอยบุญรอยบาปก็ปรากฏขึ้นอีก ทนายเขมรมี 3 คนด้วยกัน อเมริกัน 1 คน ฝรั่งเศส 2 คน แทนที่จะแถลงกันเป็นทีมกลับต่างคนต่างแถลงไปคนละทางสองทาง...ถึงคราวบินโตมาแถลงจริงๆ ก็แถลงข้อนี้ไม่ออก ในปัญหาสำคัญที่สุดเกี่ยวกับการแพ้หรือชนะของเขมรเอง เขมรไม่แถลงเหมือนมีใครมาปิดปาก.....ถ้าคดีนี้แพ้ ต่อไปนี้ผมไม่เชื่ออะไรอีกนอกจากว่าตายแล้วสูญ ทำดีทำชั่วผลเท่ากัน³⁹⁸

ท่านเจ้ากรรมที่เสนียกกล่าวถึงคือ พล.ท.บุศรินทร์ ภัคดีกุล เจ้ากรรมแผ่นดิน ซึ่งเคยเคยปฏิบัติหน้าที่ราชองครักษ์ประจำพระองค์สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีในคราวที่เสด็จเยือนประเทศใน ค.ศ.1954 นอกจากนี้ พล.ท.บุศรินทร์ ในเวลาดำรงตำแหน่งรองเจ้ากรรมแผ่นดินที่ทหารบกเคยต้องรับสนองคำสั่งของรัฐบาลให้พิมพ์แผนที่ชายแดนไทย และแผนที่ในประเทศเขมรในเวลาที่กัมพูชาตัดความสัมพันธ์ทางการทูตครั้งแรกกับไทยใน ค.ศ.1958 และใน ค.ศ.1962 อยู่ในฐานะผู้เชี่ยวชาญฝ่ายไทยในการพิจารณาคดีปราสาทพระวิหาร พล.ท.บุศรินทร์เคยเขียนถึงเรื่องเกี่ยวแกเขาพระวิหารไว้ในคราวที่ปฏิบัติหน้าที่ราชองครักษ์ประจำพระองค์สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีในงานเลี้ยงที่กรมตำรวจซึ่ง พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจจัดถวายนั้น พล.ต.อ.เผ่าเตรียมดาบเพชรฆาตไว้ถวาย และพล.ท.บุศรินทร์ ก็เตรียมเงินใส่ซองไว้ถวายสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีเพื่อซื้อของมีคมแก้เคล็ด “และจะเป็นเพราะเคล็ดเรื่องดาบเพชรฆาตนี้หรือเปล่าก็ไม่รู้ เราจึงถูกตัดเขาพระวิหารไปภายหลัง”³⁹⁹

วันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1962 “วันนั้นคนไทยทุกคนไม่เป็นอันทำงาน เงียบหุบคอกฟังข่าววิทยุ เพราะในป้ายวันนั้นสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประกาศล่วงหน้าว่า ในเย็นวันนั้นจะทราบผลการตัดสินของศาลโลกในคดีที่กัมพูชาฟ้องประเทศไทยกรณีเขาพระวิหาร”⁴⁰⁰ ผลคือศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาว่าปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในอาณาเขตภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา

³⁹⁸ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “พระเจ้าตากฯ กับคดีเขาพระวิหาร,”: 70, 71, 72, 73.

³⁹⁹ **อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท บุศรินทร์ ภัคดีกุล**, หน้า 8.

⁴⁰⁰ นายหนวย, “กราวพากซ์,” ใน **พงสาว (สัน) ดานเขมร**, ไม่มีเลขหน้า.

ในกัมพูชา สมเด็จเจ้าพระยาฯ ประกาศให้หยุดราชการเพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสดังกล่าวเป็นเวลา 7 วัน และทรงกล่าวด้วยว่าจะทรงไถ่พระเสียดในโอกาสอันน่ายินดีด้วย⁴⁰¹ ในขณะที่ฝั่งไทยนั้นรัฐบาลสฤษดิ์สนับสนุนให้ประชาชนนักเรียนนักศึกษาออกมาเดินขบวนประท้วงคำพิพากษาของศาลโลก การเดินขบวนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนานราวครึ่งเดือนหลังจากที่มีคำพิพากษาในกว่า 50 จังหวัดของไทยจากทั้งหมด 71 จังหวัด⁴⁰²

พนัส ทัศนียานนท์ เล่าย้อนไปถึงบรรยากาศในครั้งนั้นว่า “การเดินขบวนทั่วประเทศเป็นโดยอัตโนมัติ การจัดตั้งโดยรัฐบาลก็มีส่วนจริง แต่ผมเองออกไปด้วยใจจริง ๆ เรายอมไม่ได้”⁴⁰³ ส่วน สุรชาติ บำรุงสุข เล่าถึงเรื่องเดียวกันนั้นว่า “อ.พนัส (ทัศนียานนท์) เป็นนิสิต ปี 4 ตอนเกิดเรื่องเขาพระวิหาร ผมเป็นนักเรียน ป.1 ผมไม่ได้เดินขบวนครั้งแรกในชีวิตด้วยเรื่อง 14 ตุลา 2516 แต่เดินขบวนด้วยด้วยคำสั่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียกร้องเขาพระวิหารคืน เมื่อปี 05”⁴⁰⁴

ในเวลานั้นมีความเป็นไปได้ที่ฝ่ายไทยจะไม่ยอมรับคำพิพากษา และมีแนวโน้มว่าความขัดแย้งจะขยายตัวไปเป็นการปะทะด้วยอาวุธ ดังที่มีการชูจากฝ่ายไทยว่าจะยิงชาวเขมรทุกคนที่ข้ามแดนเข้ามา⁴⁰⁵ นาย

⁴⁰¹ Charles E. Moore to SS, 16 June 1962, Tel 751, Kennedy Papers, NSF: CO: Cambodia, Box 16.

Cited in Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 54.

⁴⁰² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ปราสาทเขาพระวิหาร-หลุมดำ-หีบพยนต์-ลัทธิชาตินิยม-ประวัติศาสตร์แผลเก่า-ตัดตอน-กับบ้านเมืองของเรา*, หน้า 45, 47.

⁴⁰³ พนัส ทัศนียานนท์, “เสวนาปราสาทพระวิหาร: ประมวลเหตุพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร และการวินิจฉัยของศาล,” ประชาไทออนไลน์. Available from: <http://www.prachatai.com/05web/th/home/12831> [Jul 18, 2008].

บทความซึ่งเผยแพร่ในประชาไทออนไลน์ชิ้นนี้เป็นการถอดเทปเสียงงานอภิปรายเรื่อง *สยามประเทศ (ไทย) หลังสมัคร 1: การเมืองกับลัทธิชาตินิยม—กรณีศึกษาปราสาทเขาพระวิหาร/รัฐบาลสมัคร—ปัญหาและทางออก* ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2551 ณ ห้อง 201 คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโดย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, กองทุนจิตร์ ภูมิศักดิ์, สมาคมจดหมายเหตุสยาม, และคณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ร่วมอภิปรายได้แก่ พนัส ทัศนียานนท์ อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดตากและอดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, รศ. ดร.พิภพ อุดร อาจารย์คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ รศ.ดร.สุรชาติ บำรุงสุข อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีนายสมฤทธิ์ ลือชัย เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

⁴⁰⁴ สุรชาติ บำรุงสุข, “เสวนาปราสาทพระวิหาร: รักชาติต้องไม่เอาชาติเข้าสงคราม,” ประชาไทออนไลน์. Available from: <http://www.prachatai.com/05web/th/home/12854> [Jul 18, 2008].

บทความนี้เป็นการถอดเทปเสียงงานอภิปรายเดียวกันกับของ พนัส ทัศนียานนท์ ข้างต้น

⁴⁰⁵ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 54.

ทหารบางคนถึงกับขอร้องให้สหรัฐฯตีอนุญาตให้ “เดินทัพไปพนมเปญ”⁴⁰⁶ และในวันที่ 18 มิถุนายน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้นคือ ดีน รัสก์ (Dean Rusk) ก็มีหนังสือมาถึงสถานทูตสหรัฐอเมริกา ณ กรุงเทพฯ แสดงความวิตกว่าไทยอาจจะยกทัพบุกกัมพูชา⁴⁰⁷ ซึ่งถ้าเกิดขึ้นจริง ย่อมอาจหมายความว่าความถึงการเข้ามาแทรกแซงของคอมมิวนิสต์อันเป็นความกังวลใจอย่างที่สุดของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาพยายามจะทำให้สถานการณ์สงบลงด้วยการที่ประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี มีจดหมายไปกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเวลานั้นอยู่ในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเยือน สหพันธ์มลายา และมีจดหมายไปถึงสหรัฐฯ นายกรัฐมนตรี ความพยายามของสหรัฐอเมริกาบังเกิด ผลเมื่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าไทยควรจะยอมรับคำพิพากษา⁴⁰⁸ และในวันที่ 4 กรกฎาคม สหรัฐก็ ออกมาปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

สำหรับกรณีปราสาทพระวิหารซึ่งศาลโลกได้วินิจฉัยชี้ขาดไปแล้วนั้น ข้าพเจ้าขอ ทบทวนความเข้าใจกับเพื่อนร่วมชาติทั้งหลายว่า รัฐบาลและประชาชนชาวไทยไม่เห็นด้วยกับ คำตัดสินของศาลโลก ทั้งในข้อเท็จจริงในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และในหลักความ ยุติธรรมตามเหตุผลที่รัฐบาลแถลงไปแล้ว แต่เราก็ตระหนักดีว่าคำพิพากษาของศาลเป็นอัน เบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่มีทางที่จะอุทธรณ์ได้.....เมื่อเป็นดังนี้ แม้ว่ารัฐบาลและประชาชนชาว ไทยจะได้มีความรู้สึกสลดใจและขมขื่นเพียงใด ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกของ สหประชาชาติ ก็จะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีในกฎบัตรสหประชาชาติ กล่าวคือต้องยอมให้ กัมพูชาถืออธิปไตยเหนือพระวิหารแห่งนั้นตามพันธกรณีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ แต่ รัฐบาล ขอตั้งข้อประท้วงและข้อสงวนสิทธิอันชอบธรรมของประเทศไทยในเรื่องนี้ไว้ เพียงสงวนสิทธิที่ จะดำเนินทางกฎหมายที่จำเป็นซึ่งอาจจะมีขึ้นในภายหน้า ให้ได้กรรมสิทธิ์นี้กลับคืนมาตาม โอกาสอันสมควร.....แต่ที่รัฐบาลจำต้องโอนอ่อนปฏิบัติตามพันธกรณีในกฎบัตร สหประชาชาติก็โดยคำนึงถึงเกียรติภูมิของประเทศไทยซึ่งเราได้สร้างสมไว้นับเป็นเวลาร้อยๆ ปี ยิ่งกว่าปราสาทพระวิหาร...ถ้าชาติของเราต้องเสียศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิไปอันเนื่องจากซาก ปราสาทพระวิหารคราวนี้แล้ว อีกกี่สิบกี่ร้อยปีเราจึงจะสามารถสร้างเกียรติภูมิที่สูญเสียไป คราวนี้กลับคืนมาได้ ข้าพเจ้าทราบดีว่า การสูญเสียปราสาทเขาพระวิหารครั้งนี้เป็นการ สูญเสียที่สะเทือนใจของคนไทยทั้งชาติ ฉะนั้น แม้ว่ากัมพูชาจะได้ปราสาทเขาพระวิหารนี้ไป

⁴⁰⁶ Bernard Gordon, *The dimensions of conflict in Southeast Asia*, p. 64.

⁴⁰⁷ Dean Rusk to U.S. Embassy Bangkok, 18 June 1962, Tel. NIACT 2018, 751H.022/6-1862, RG 59, CDF 1960-63, Box 1751, NAIL. Cited in Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 54.

⁴⁰⁸ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, pp. 54-55.

ก็คงได้ไปแต่ซากสลักหักพังและแผ่นดินที่รองรับเขาพระวิหารนี้เท่านั้น แต่วิญญาณของปราสาทเขาพระวิหารยังคงอยู่กับไทยตลอดไป ประชาชนชาวไทยจะระลึกอยู่เสมอว่าปราสาทเขาพระวิหารของไทยถูกปล้นเอาไป ด้วยอุปเท่ห์เล่ห์กลของคนที่ไม่รักเกียรติและไม่รักความชอบธรรม เมื่อประเทศไทยประพฤติดุปฏิบัติตนดีในสังคมโลก เป็นประเทศที่มีศีลมีสัตย์ ในวันหนึ่งข้างหน้า ไม่ช้าก็เร็ว ปราสาทเขาพระวิหารจะต้องกลับมาอยู่ในดินแดนไทยอีกครั้งหนึ่ง

.....

อนึ่ง ในเรื่องนี้รัฐบาลรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระประมุขที่เคารพยิ่งของปวงชนชาวไทย ที่ได้พระราชทานคดีและพระบรมราโชวาทแก่รัฐบาล ด้วยความที่ทรงห่วงใยสวัสดิภาพของชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง

.....

พี่น้องชาวไทยที่รัก ในวันหนึ่งข้างหน้า เราจะต้องเอาปราสาทพระวิหารกลับคืนมาเป็นของชาติไทยให้จงได้⁴⁰⁹

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1963 สมเด็จสีหนุก็เสด็จโดยพระบาทขึ้นปราสาทพระวิหารจากทางฝั่งกัมพูชา เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาและอัญเชิญธงชาติขึ้นเหนือผืนดินอันเป็นที่ตั้งของปราสาทพระวิหารอย่างเป็นทางการ มีชาวเขมรโดยเสด็จขึ้นไปร่วมพิธีดังกล่าวราว 1,000 คน ในโอกาสเดียวกันนั้น สมเด็จสีหนุตรัสในคราวเดียวกันนั้นว่า ชาวไทยสามารถที่จะมาเยี่ยมชมปราสาทพระวิหารได้โดยไม่ต้องลงตราประทับวีซ่าและตราสประเทศไทยสามารถเก็บรักษาโบราณวัตถุที่นำออกไปจากปราสาทพระวิหารไว้โดยไม่ต้องส่งคืนกัมพูชาก็ได้⁴¹⁰ แม้ว่าศาลโลกจะพิพากษาให้ไทยคืนโบราณวัตถุเหล่านั้นให้แก่กัมพูชาก็ตาม

ทัศนคติที่เปลี่ยนไป และสงครามน้ำลาย

คำพิพากษาคดีปราสาทพระวิหารนั้นโหมกระพือความสัมพันธ์ที่เยื้องเยื้อแล้วในช่วงก่อนหน้านั้นให้แย่งไปอีก รวมถึงทำให้ทัศนคติที่คนไทยมีต่อประเทศกัมพูชาและคนเขมรแย่งไปอีก

ทัศนคติที่เปลี่ยนไปในทางที่แย่งไปอีกนี้ ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากสิ่งที่ พณีส ทัศนียานนท์ เคยพูดไว้ว่า

⁴⁰⁹ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, “คำปราศรัยคดีปราสาทพระวิหาร วันที่ 4 กรกฎาคม 2505,” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2505-2506*, หน้า 683-686.

⁴¹⁰ Stephen Kurczy, “Putting Diplomacy First,” *A special supplement to the Cambodia Daily, His Majesty Norodom Sihanouk 86th Birthday*, (October 2008): 14.

ส่วนใหญ่พวกเรามักจะเชื่อกันตามที่ถูกหลักผู้ใหญ่พูดให้ฟัง โดยเฉพาะนักศึกษาคณะนิติศาสตร์ ซึ่งครูบาอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรงมาสอนและเล่าให้ฟัง ความรู้สึกตอนนั้นทุกคนเข้าใจว่าเราไม่มีทางแพ้คดี เพราะฟังดูแล้วทุกอย่างน่าจะเป็นของเรา เพราะทางขึ้นก็อยู่ในซีกของเรา ฝ่ายกัมพูชาเองก็ไม่มีทางป็นขึ้นมาได้ เพราะเป็นชะง่อนผาสูงมาก เพราะฉะนั้นจากการบอกเล่าเหล่านี้ เกิดเป็นกระแสขึ้นมา กลายเป็นปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศระหว่างไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ความสัมพันธ์ไม่ค่อยดีเท่าไรหรอก โดยเฉพาะรู้สึกว่าการฝ่ายเขาโดยเฉพาะผู้นำกองหรือเจ้าเลห์ นี่คือนี่ที่บอกเล่ากันและพวกเราก็เชื่อกันอย่างนั้น⁴¹¹

ปฏิกิริยาที่มีเมื่อทราบว่ายไทยแพ้คดีก็คือ “นี่เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้”⁴¹²

พนัสถูกอาจารย์กล่อมให้เชื่อว่า “เราไม่มีทางแพ้คดี” ส่วนคนไทย (ทั้งประเทศ?) ก็ถูกรัฐบาลกล่อมให้เชื่อว่าเราชนะแน่ เพราะเห็นๆ อยู่ว่าทางขึ้นอยู่ฝั่งไทย !! เมื่อแพ้ทั้งที่เตรียมตัวเตรียมใจว่าจะต้องชนะความรู้สึกที่เกิดขึ้นจึงเป็นความรู้สึกที่รุนแรง และเป็นตัวกระตุ้นอย่างสำคัญที่ทำให้ทัศนคติของคนไทยที่มีต่อรัฐบาลและผู้นำกัมพูชาเปลี่ยนไปอย่างรุนแรงเช่นกัน

ในวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1962 นายหนวย (นามปากกา) กิติพิมพ์หนังสือออกมาเล่มหนึ่งใช้ชื่อว่า *พงศาวดาร (สั้น) ดานเขมร* ถ้าฟังเพียงชื่อก็แสดงให้เห็นถึงเจตนาอย่างเข้มข้นของผู้เขียนที่มีต่อกัมพูชา และเนื้อหาในเล่มก็แสดงให้เห็นถึงทัศนคติในทางลบอย่างมากต่อสมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์ทั้งนายหนวยพูดเอง เช่น “มีผู้ถามว่าสีหนุเป็นคนอย่างไร ผมก็บอกได้ตรงๆ ว่าสีหนุเป็นคนตลบตลึงร้ายลึนกระลวนอย่างหาที่เปรียบมิได้ และข้อร้ายที่สุดนั้นสีหนุเป็นคนทรยศต่อคนไม่เลือกหน้า”⁴¹³ และการที่นายหนวยยืมปากคนอื่นพูดว่า

ขณะที่สีหนุเกิด ดาวอังคารโคจรอยู่ราศีเมษ 8 องศา 53 ลิปดา มีรัศมีเป็นมหาอุจจ์ เพราะฉะนั้นดาวอังคารเป็นตฤณเกษตร เป็นเหตุให้สีหนุมีอุปนิสัยขุ่นเคียววุ่นวาย, เจ้าโทสะจริต, เต็มไปด้วยความรู้สึกอิจฉาริษยา และเมื่อรัศมีของดาวอังคารเป็นมหาอุจจ์ ความรู้สึกที่รุนแรงดังกล่าวจึงเพิ่มทวีคูณ ดาวอังคารเป็นอริ โคจรอยู่เรือนพันธุแก่ลัคนาและเรือนสหัชชะแก่ตฤณเกษตร จึงเป็นเหตุให้บังเกิดความแตกแยกชิงดีชิงเด่นกันในระหว่างญาติและมิตรสหาย ความซื่อสัตย์สุจริตไม่จำเป็น ต้องพึงมีเพราะตัวอริเข้าไปครองอยู่ในเรือนพันธุและมิตรสหาย สีหนุจึงไม่มี

⁴¹¹ พนัส ทัศนียานนท์, “เสวนาปราสาทพระวิหาร: ประมวลเหตุพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร และการวินิจฉัยของศาล,” ประชาไทออนไลน์. Available from: <http://www.prachatai.com/05web/th/home/12831> [Jul 18, 2008].

⁴¹² พนัส ทัศนียานนท์, “เสวนาปราสาทพระวิหาร: ประมวลเหตุพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร และการวินิจฉัยของศาล,”

⁴¹³ นายหนวย, *พงศาว (สั้น) ดานเขมร*, หน้า 47.

ญาติและมิตรที่แท้จริง เนื่องจากตนเองคอยฉวยโอกาสรีดไถและคิดตลบหักหลังอยู่ตลอดเวลา ตามสันดานผู้เป็นอริแก่กัน ดาวอังคารมีองศา 8 องศา 53 ลิปดา เสวยโจราแห่งฤกษ์ ตะติยะนวางค์พฤษภที่ซึ่งเป็นนิจ จึงตรงกับอุปนิสัยของสีห์ทุกประการ ได้มาซึ่งสิ่งของ เงินตรา ชื่อเสียง ย่อมได้มาด้วยเล่ห์กระเท่ห์ บีบบังคับฉกฉวยชิงเอา เพราะเกิดมาดาวอังคารอยู่ใต้ฤกษ์ดาวโจรฤกษ์ที่ 21 ราศีมังกร บันดาลให้อุปนิสัยสันดานทรยศไม่เชื่อตรงต่อมิตรสหาย (ญาติและมิตรของสีห์ควรสังวรณไว้) คิดหักหลังตลบแต่งจนสิ้นอายุขัย⁴¹⁴

และอื่นๆ ซึ่งไม่มีดีแม้แต่้อยอีกยี่ดียวหลายหน้ากระดาษ

เดือนกรกฎาคม 1962 นายอานันท์ ปันยารชุน, ซึ่งจะดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการต่างประเทศใน ค.ศ.1976, เวลานั้นเป็นเลขานุการของ พ.อ. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็กล่าวไว้ว่า “ตราบเท่าที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประเทศไทยก็มีความหวังอย่างน้อยนิดที่ความสัมพันธ์กับพมเปญจะสามารถอยู่ในระดับที่น่าพอใจได้”⁴¹⁵ ไม่ต่างกับตัวของถนัดเองซึ่งในหนังสือราชการที่มีไปยังนายกรัฐมนตรีลงวันที่ 20 สิงหาคม 1963 ก็กล่าวว่า

กัมพูชาและไทยเฉพะอย่างยิ่งประมุขรัฐกัมพูชา ได้เป็นผู้ก่อความเสื่อมโทรมแก่ให้สัมพันธ์ภาพระหว่างกัมพูชากับไทยอยู่เสมอ โดยไม่มีเหตุผลสมควรหรือเหตุผลที่อ้างได้..... ข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งแล้วว่า กัมพูชาและเจ้าสีหนุยอมเป็นผู้รับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียวในสถานการณ์อันไม่เป็นที่พึงพอใจระหว่างกัมพูชากับไทยในขณะนี้ ประเทศไทยเรานั้น ได้แสดงออกตลอดมาถึงความไม่รุนแรง ผ่อนปรน และอดทนต่อความไม่แน่นอนและการดำเนินการอย่างมีเล่ห์เพทุบายของเจ้าสีหนุ.....ประเทศไทยไม่ได้รับความกระทบกระเทือนใดๆ จากการไม่มีสัมพันธภาพกับกัมพูชา แม้จะเสียใจที่เห็นความแตกแยกเกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนี้ ฉะนั้นไทยจึงไม่สนใจที่จะกลับไปมีความสัมพันธ์กับกัมพูชา ซึ่งอาจถูกเจ้าสีหนุตัดเสียอีกได้⁴¹⁶

ความเห็นอย่างของอานันท์และถนัดยังเห็นในวิทยุรายการ เพื่อนนอน ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 1963

⁴¹⁴ นายหนวย, พงสาว (สัน) ดานเขมร, หน้า 48.

⁴¹⁵ Bernard Gordon, *The dimensions of conflict in Southeast Asia*, p. 124.

⁴¹⁶ “ภาคผนวก 37,” ใน วัฒนธรรม กาญจนอักษรเดช, *สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2489*, หน้า 126-127.

ถ้าหากว่าสีหนุพ้นจากกัมพูชาแล้ว จะไปคิดผูกมิตรกับประชาชนกัมพูชาซึ่งเราไม่ได้เป็นศัตรู ในตอนนั้นก็น่าจะทำ

แต่ตราบดีที่สีหนุยังปกครองกัมพูชาอยู่ ผมก็ยังไม่เห็นทางที่จะผูกมิตรกับท่านอย่างไรได้

.....

ผมหวังว่ารัฐบาลไทยจะได้คำนึงถึงเรื่องนี้อีกทีหนึ่ง และบอกเขาไปตรงๆ ว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่จะผูกมิตรกับคนอย่างสีหนุ การที่จะผูกมิตรกับกัมพูชานั้นไปทำกันเมื่อไรก็ได้ เพราะคนเรานั้นไม่ใช่ว่าจะเนื้อหนังเหนียวยั่งยืนตลอดไป

สีหนุตายแล้วหรือหมดอำนาจไปแล้วก็ว่ากันใหม่ เห็นจะได้ประโยชน์มากกว่า⁴¹⁷

การแสดงออกซึ่งทัศนคติอย่างนี้เกิดขึ้นหลังกรณีพระวิหาร แต่ก่อนนั้นจะแสดงให้เห็นในแบบที่ต่างไป ดังเมื่อ พล.ท.บุศรินทร์ รักดีกุล เล่าถึงสมเด็จพระเจ้าสีหนุที่ท่านรู้จักในฐานะที่ท่านเป็นราชวงศ์จักรีประจำพระองค์ในเวลาที่สมเด็จพระเจ้าสีหนุเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในปลาย ค.ศ.1954 แม้ว่าบุศรินทร์จะเขียนเรื่องนี้ขึ้นหลังจากที่ศาลโลกมีคำพิพากษาในคดีปราสาทพระวิหาร ก็ดูเหมือนว่าสมเด็จพระเจ้าสีหนุในความทรงจำของบุศรินทร์จะงดงามกว่าในแบบของนายหนววย

ทรงเป็นคนท่าทางสง่า พระทัยดี และมักจะมีพระอารมณ์ฉุนเฉียวบางขณะโดยเฉพาะเวลาค่ำๆ เพราะเท่าที่ได้สดับตรับฟังมานั้นว่าท่านมีอารมณ์โรแมนติคเกี่ยวกับอิสตรีอยู่เหมือนกัน แต่ไม่แสดงออกเอิกเกริกมากนัก และโปรดพระอิสริยยศที่ทำให้พระอารมณ์ดีขึ้นไม่หุจดหิดฉุนเฉียว หลังจากเสด็จนอกวัง ทุกครั้งที่กลับมาจะต้องกริ้วพวกข้าราชการบริพาร แต่เมื่อทรงพระอิสริยยศพิเศษแล้วก็มีพระอารมณ์ดีเป็นที่สังเกตเห็นได้ชัดโดยทั่วกันสำหรับผู้ใกล้ชิด⁴¹⁸

และใน ค.ศ.1954 นั้น ประชาชนคนไทยโดยทั่วไปก็แล้วจะเฝ้าเพื่อชื่นชมพระบารมีสมเด็จพระเจ้าสีหนุเป็นอย่างมาก นายหนววยซึ่งเคยคำบริภาษอย่างแรงไว้ใน พงสาว (สัน) ดานเขมร ก็เล่าไว้เองว่า สมเด็จพระเจ้าสีหนุ “ได้รับความนิยมนิยมขึ้นจากคนไทยในฐานะกษัตริย์หนุ่มผู้เกรียงไกรและเสน่ห์แรงจนสาวไทยรุมตอมเฝ้า”⁴¹⁹ ซึ่งในเรื่องนี้พล.ท.บุศรินทร์ก็เล่าไว้ว่า

⁴¹⁷ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “คนป่วยของกัมพูชา,” ใน *เขมร สีหนุ ขวาทูการ์โน*, หน้า 72-73.

⁴¹⁸ *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท บุศรินทร์ รักดีกุล*, หน้า 14.

⁴¹⁹ นายหนววย, “กราวพากซ์,” ใน *พงสาว (สัน) ดานเขมร*, ไม่มีเลขหน้า.

ในระหว่างประทับอยู่อย่างไปรว่นั้นมีการจะเสด็จไปทอดพระเนตรงานฤดูหนาวที่สวนลุมพินี และวันนั้นเป็นวันสุดท้ายของการประกวดนางสาวไทยด้วย เมื่อได้แจ้งไปให้เจ้าหน้าที่ต่างๆ ทราบแล้ว ก็ได้ทราบว่ามีการกำหนดการจะเสด็จไปเวทีประกวดนางสาวไทยเวลาประมาณ 23.30 น. ตอนเสร็จพิธีประกวดซึ่งได้ทราบผลการตัดสินแล้ว

ข้าพเจ้าเองเมื่อได้ทราบกำหนดการเช่นนี้ก็รู้สึกหนักใจมาก เพราะ ณ ที่สวนลุมพินีในวันสุดท้ายนี้ คนคงจะล้นหลามทั่วไปและที่ประกวดนางงามก็คงจะไม่ใช่น้อยเหมือนกัน และก็คงจะแห่กันชมพระบารมีพระเจ้าบรมมหาราชวัง ซึ่งยังทรงเป็นโสดอยู่ จึงได้แต่นั่งนึกว่าควรพาไปที่ไหน ควรให้ชมอะไร และทำอะไรตามสมควร แต่ที่เวทีประกวดนางงามนั้นดีแล้วท่าจะแย่ เพราะท่านเป็นโสด นางงามคงจะต้องถูกนำตัวเข้าถวายตัวให้ทอดพระเนตรและคงจะประทานอะไรแก่นางงามเป็นธรรมเนียม คนจะโห่ร้องรับรองชุลมุนวุ่นวายเป็นที่สุด เพราะเรื่องกับผู้หญิงนี้ก็โดนมาทีหนึ่งแล้วที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตอนเสด็จถึงก็ยังเป็นระเบียบเรียบร้อยดี แต่ตอนเสด็จกลับนั้นท่านก็ขึ้นชมนักศึกษาที่เอาใจใส่ท่าน และนักศึกษาที่ซักคิก โบกมือโบกไม้เข้าเกาะรถพระที่นั่ง ท่านก็สั่งให้ข้าพเจ้าเปิดหน้าต่างรถแล้วก็ยื่นพระหัตถ์ออกไปตามที่พวกนักศึกษาหญิงยื่นมา ตอนนั้นก็รู้ว่าก็มีมือต่อก็มีอรุ่มกันมาจับพระหัตถ์ท่าน บางคนถึงกับจุมพิตพระหัตถ์เอาเฉยๆ⁴²⁰

แต่หลังจากเกิดกรณีพิพาทเรื่องพระวิหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากศาลโลกมีคำพิพากษาว่าปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในเขตอธิปไตยของกัมพูชา “กษัตริย์หนุ่มผู้เกรียงไกรและเสน่ห์แรง” ก็กลายฐานะมาเป็น “คนตลบตลึงร้อยลั่นกระลาวันอย่างหาที่เปรียบมิได้” และ “เป็นคนทรยศต่อคนไม่เลือกหน้า”

ผู้กลืนกินแผ่นดินเขมร

สหรัฐอเมริกาเคยประเมินไว้ว่า

สมเด็จพระสันตะปาปาเชื่อว่า ภัยร้ายแรงที่คุกคามความอยู่รอดของกัมพูชามาจากประเทศไทยและเวียดนามได้มากกว่าจะมาจากจีนคอมมิวนิสต์ สหภาพโซเวียต หรือแม้กระทั่งเวียดนามเหนือ ด้วยความทรงจำเกี่ยวกับแผนการต่อต้านพระองค์เมื่อเร็วๆ นี้ซึ่งวางแผนโดยชาวกัมพูชาที่ต่อต้านพระองค์ในประเทศไทย และโดยสมาชิกในรัฐบาลของเวียดนามได้ สันตสันดานอย่างหนักแน่นว่าศัตรูของพระองค์ในกรุงเทพฯ และเวียดนามเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดของสหรัฐ

⁴²⁰ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท บุศรินทร์ ภักดีกุล ม.ว.ม., ป.ช., ท.จ.ณ เมรุหน้าพลับพลา อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2532 (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2532), หน้า 14.

ที่ว่าอาจช่วยอธิบายได้ก็เพราะ “ศัตรูที่สร้างความทุกข์ให้แก่กัมพูชาถูกทำลายหมดแล้ว” นับว่าควรค่าแก่การยินดี ขณะที่ในอีกฟากฝั่งหนึ่งนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

อย่างท่านจอมพลสฤษดิ์เช่นนี้ ผมก็ไม่เห็นว่าท่านไปทำอะไรให้กัมพูชา ก็มีแต่ท่านสื
 หนุมาฟ้องความเรียกเขาพระวิหารคืนในขณะที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่

เมื่อแพ้ความแล้วท่านก็แสดงความเป็นสุภาพบุรุษ โดยที่ว่าเมื่อแพ้แล้วก็คืนให้เขาไป
 แล้วท่านก็ไม่ตามไปต่อความสาวความยัดอะไรอีก

ตลอดเวลาที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรี สี่หนุกก็ยั่วเย้า พยายามที่จะยั่วให้เกิดโทษต่างๆ
 ความจริงท่านจอมพลสฤษดิ์ท่านก็เป็นทหาร ท่านไม่ใช่ นักการทูต ท่านเป็นคน
 ธรรมดาสามัญเมื่อถูกยั่วโมโหก็มักจะแสดงความโมโหของท่านออกไปบ้าง ท่านก็อุตส่าห์อด
 กลั้นขันติให้มาตลอดอายุของท่าน ไม่ได้เคยไปรุกรานก้าวร้าวกับประเทศกัมพูชาเลย

แต่ก็ยังไม่วายที่สี่หนุกจะเหมาเอาว่าท่านเป็นศัตรู แล้วก็แข่งชักหักกระดูก ถึงแม้ว่า
 ตายไปแล้วก็ยังไม่ลดละให้ ยังตามจองล้างจองผลาญเช่นพูดว่าตายแล้วไปนรกบ้าง ซึ่งแสดง
 ให้เห็นสันดานของคนเช่นสี่หนุกว่าเป็นคนที่ต่ำเพียงไร

เพราะเรื่องเหล่านี้มนุษย์เขาไม่ทำกัน⁴²⁶

ความข้างต้นนี้คึกฤทธิ์พูดออกอากาศรายการวิทยุ เพื่อนนอน ในวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1963 ซึ่งถ้าพูดซ้ำกว่า
 นี้อีก 2 ปีคงมีเรื่องให้บริภาษสมเด็จพระสันตปาปาอีกมาก เพราะในบทความที่สมเด็จพระสันตปาปาและตีพิมพ์ในเดือน
 ธันวาคมค.ศ. 1965 สองปีหลังความตายของสฤษดิ์นั้นกล่าวว่า “คำพิพากษาทำให้ผู้นำในกรุงเทพฯ โกรธเป็น
 ฟืนเป็นไฟ.....นั่นอาจจะทำให้ สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่กรรมอย่างรวดเร็ว สฤษดิ์คนเดียวเท่ากับที่
 หนังสือพิมพ์ไทยหวังไว้ว่าวันหนึ่งจะสามารถ ‘ล้างเท้าของท่านด้วยเลือดของ สี่หนุก’...”⁴²⁷

แม้ว่าสฤษดิ์จะตายไปแล้ว รัฐบาลไทยก็จะยังดำเนินนโยบายต่อกัมพูชาในแบบที่ไม่ต่างไปจากเดิม
 ตลอดทศวรรษที่ 1960 รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือเขมรเสรีอย่างต่อเนื่อง โดยอนุญาตให้ใช้ประเทศไทยเป็น
 ที่ตั้งของเครื่องส่งวิทยุของวิทยุเขมรเสรีซึ่งกระจายเสียงโจมตีรัฐบาลพนมเปญอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังช่วย
 รับสมัครคนเข้ามาฝึกอาวุธและให้ที่พักพิงแก่เขมรเสรี ในช่วงที่การต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาของเขมรเสรีเข้มข้นถึง
 ที่สุดในราวกลางทศวรรษที่ 1960 นั้น สถานที่มั่นสำคัญของเขมรเสรีอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ส่วน
 พื้นที่ปฏิบัติการนั้นอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของกัมพูชา โดยเขมรเสรีจะใช้วิธีเข้าโจมตีแล้วถอนกำลังกลับมา

⁴²⁶ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “สี่หนุกคั่ง,” ใน *เขมร สี่หนุก ขวา ชูการ์โน*, หน้า 78-79.

⁴²⁷ Norodom Sihanouk, “The Eaters of Khmer Empire,” *Kambuja* 1, 9 (December 1965): 16.

ตั้งในประเทศไทย สมาชิกของเขมรเสรีโดยมากเป็นเขมรและเขมรต่ำ แต่ก็มีรายงานด้วยว่ามีเขมรไทย (Thai-Khmers) อยู่ร่วมในกลุ่มเขมรเสรีหลายร้อยคน⁴²⁸

ด้านสหรัฐอเมริกาเองก็ยังคงติดต่อและคบหากับเขมรเสรี ตลอดทศวรรษที่ 1960 ซีไอเอที่เซี่ยงไฮ้ยังคงติดต่อกับ เติ้ง จ๋อก ทัญ และเขมรเสรี อย่างต่อเนื่อง⁴²⁹ สหรัฐมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้เขมรเสรีเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาได้⁴³⁰ กองกำลังพิเศษของสหรัฐฯ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของทางการไทยยังเข้าไปช่วยฝึกอาวุธให้แก่พวกเขมรเสรีอีกด้วย⁴³¹

อย่างไรก็ดี กองกำลังเขมรเสรีก็ยังมีไม่มากพอที่จะสั่นคลอนเสถียรภาพของรัฐบาลพนมเปญได้โดยง่าย เรื่องที่รบกวนพระทัยสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีก็คือการที่วิทยุเขมรเสรีออกอากาศโจมตีพระองค์ ที่ตั้งของเครื่องส่งวิทยุกำลังสูงนี้อยู่ในไทยและเวียดนามใต้

ประเทศไทยจึงเป็นภัยคุกคามที่สำคัญของกัมพูชาแม้ว่าจะไม่มีสฤทธิแล้ว

ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1964 สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีกล่าวว่า “คนไทยบางคนเขียนว่าอาณาเขตประเทศไทยนั้นจรดแม่น้ำโขง, ที่ซึ่งพระบรมราชวัง [ของกัมพูชา] ตั้งอยู่....ดังนั้น เห็นแล้วใช่ไหมว่าประเทศไทยต้องการที่จะยึดครองดินแดนของเรา”⁴³² และในวารสาร *กัมพูชา* ฉบับเดือนธันวาคม ค.ศ. 1965 ก็พิมพ์บทความเรื่อง “ผู้กลืนกินผืนดินเขมร (The Eaters of Khmer Earth)” ของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี⁴³³ บทความดังกล่าวเป็นการโต้แย้งแนวความคิดเรื่องมหาอาณาจักรไทยของหลวงวิจิตรวาทการ และกล่าวอ้างสิทธิเหนือดินแดนที่เป็นกรณีพิพาทระหว่างกัมพูชากับไทย และกัมพูชากับเวียดนามใต้ ในตอนต้นของบทความ สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงกล่าวว่า

หนังสือทุกเล่มที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สนับสนุนความจริงที่ว่า เพื่อนบ้านทั้งสองของเรา – ไทย (เดิมคือ สยาม) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 และเวียดนาม (เดิมคือ

⁴²⁸ Intelligence Report: Thailand's Khmer Minority, CIA, September 1970, p. 10. Available from: www.foia.cia.gov/browse_docs_full.asp [Feb 2009]

⁴²⁹ New York Times, January 28, 1970, 1; San Francisco Chronicle, May 29, 1970, 14. Cited in Peter Dale Scott, *Drugs, Oil, and War*, p. 172.

⁴³⁰ Foreign Relations, 1961-63, Vol XXIII, Southeast Asia, pp. 108-109. Cited in <http://www.geocities.com/larryjodaniel/17.html> [Feb 2009].

⁴³¹ Peter Dale Scott, *Drugs, Oil, and War*, p. 172.

⁴³² From Sihanouk's speech of February 21, 1964, reported on Phnom Penh Radio. Cited in Bernard Gordon, *The dimensions of conflict in Southeast Asia*, p. 64.

⁴³³ Norodom Sihanouk, “The Eaters of Khmer Earth,”: 13-17.

อันนาม) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 – ได้บุกรุกดินแดนเขมรอย่างต่อเนื่องและผิดกฎหมาย อันเป็นผลให้อาณาเขตของประเทศเราทุกวันนี้มีขนาดลดลง⁴³⁴

แม้สมเด็จพระเจ้าบรมโกศจะย้อนกลับหาความไทยถึงในคริสต์ศตวรรษที่ 15 แต่ความทรงจำอันอันเจ็บปวดซึ่งเกิดจากการรุกรานของไทยนั้นดูจะแจ่มชัดกว่าในช่วงทศวรรษที่ค.ศ. 1940 ซึ่งไทยเข้ายึดครองทางตะวันตกของกัมพูชา

ถ้าหากจะย้อนกลับไปไกลกว่านั้นก็ย้อนกลับไปได้ถึงตั้งแต่ ค.ศ.1794 เป็นต้นมาเมื่อเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ปกครองพระตะบองในฐานะที่เป็นประเทศราชของสยาม แต่ความทุกข์ทรมานที่ชาวเขมรได้รับไม่ใช่อยู่แต่เพียงชาวเขมรในกัมพูชาที่อยู่ใต้อำนาจของพวกอภัยวงศ์เท่านั้น เพราะในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้นกรุงเทพฯ กับเว้ก็รบกันโดยใช้กัมพูชาเป็นสนามรบในสงครามที่รู้จักกันในชื่อ *อันนัมสยามยุทธ*

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการครอบครองดินแดนทางตะวันตกของกัมพูชาโดยสยามตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18, สงครามที่สยามมีส่วนทำให้เกิดขึ้นในทศวรรษที่ 1820 และ 1830, และการกลับมาครอบครองดินแดนทางตะวันตกของกัมพูชาโดยสยามอีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ.1940 ทำให้ชาวเขมร “ไม่รู้สึกรักและผูกพันอย่างยิ่งกับชาวสยามผู้ปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างเลวร้าย พวกเขาเชื่อว่าสยามจะปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างคนที่ต่ำกว่าถ้าสยามแผ่ขยายอำนาจมาปกครองพวกเขา”⁴³⁵ นอกจากนี้ “คนเขมรไม่เคยลืมความต่ำต้อยของพวกเขาในเวลาที่อยู่ในการปกครองของไทย และไม่ลืมว่าเมื่อเร็วๆ นี้ไทยพยายามจะทำให้จังหวัดชายแดนของกัมพูชาเป็นสยาม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาสองสามปีที่ดินแดนส่วนนั้นอยู่ในความควบคุมของไทย”⁴³⁶

ความสัมพันธ์ของกัมพูชาหลังสงครามโลกครั้งที่สองกับไทยจึงมีความทรงจำเรื่องการรุกรานที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ⁴³⁷ นอกเหนือไปจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่งนั้น

สัมพันธ์ที่ปั่นป่วน, ค.ศ.1970–1979

การช่วยเหลือของรัฐบาลไทยไม่ใช่เป็นเรื่องไปช่วยเขมร

แต่เป็นการช่วยให้ประเทศไทยอยู่รอด

สารประชาชน, 7 มิถุนายน 1970

ทำไมเราจึงต้องมุ่งไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว ?

⁴³⁴ Norodom Sihanouk, “The Eaters of Khmer Earth,”: 14.

⁴³⁵ Pierre Gourou, “For a French Indo-China Federation,” *Pacific Affairs*, 20, 1 (March 1947): 21.

⁴³⁶ Virginia Thompson and Richard Adloff, “Cambodia Moves toward Independence,”: 106.

⁴³⁷ Virginia Thompson and Richard Adloff, “Cambodia Moves toward Independence,”: 107.

ก็เพราะพวกศัตรูใจดีและทรمانเรา

จากทางตะวันออกและตะวันตก

พวกมันหมั่นบดขยี้และรังควานเรา

ปล โปต

หกโมงเช้าของวันที่ 18 มีนาคม 1970 นักองค์ราชวงศ์สีสุวตีสิริมตะกับนายทหารอีกสองนาย เดินทางไปพบนายพล ลน นล ที่บ้านพัก สิริมตะต้องการให้ ลน นล ลงนามในเอกสารสนับสนุนการลงคะแนน ปลดสมเด็จพระเจ้าสีหนุในสภาแห่งชาติ ลน นล ลังเลใจที่จะร่วมลงนามแต่หลังการเจรจาพักใหญ่และถูกสิริมตะขู่ ด้วยอาวุธปืน ลน นล ก็ยอมให้ความร่วมมือ ในขณะที่ลงนาม ลน นล ถึงกับร้องไห้⁴³⁸ ในวันเดียวกันนั้นเอง สมาชิกสภาแห่งชาติซึ่งมาจากการเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ.1966 ก็ลงมติปลดสมเด็จพระเจ้าสีหนุออกจากตำแหน่งประมุข แห่งรัฐ

สมเด็จพระเจ้าสีหนุซึ่งในเวลานั้นอยู่ที่กรุงมอสโกเล่าไว้ว่า ในตอนบ่ายของวันที่ 18 มีนาคมระหว่างที่ทรงอยู่ บนรถยนต์ซึ่งมุ่งหน้าไปสนามบินเพื่อจะเดินทางต่อไปยังกรุงปักกิ่งตามกำหนดการ นายกรัฐมนตรีอเล็กไซ โคซีกิน (Alexei Kosygin) ของสหภาพโซเวียตซึ่งนั่งอยู่ในรถคันเดียวกันกับพระองค์หันมาถามว่า

‘มีการลงมติในสภาแห่งชาติของท่านเพื่อถอดท่านออกจากอำนาจแล้ว สิ่งนั้นหมายความว่าอย่างไร?’ ในเวลานั้นเราใกล้จะถึงสนามบินแล้ว ข้าพเจ้าได้ทราบในภายหลังว่าสมาชิกในคณะของข้าพเจ้า ได้ยินข่าวนี้จากวิทยุก่อนแล้ว แต่ไม่มีใครมาบอกข้าพเจ้าในเวลานั้น

‘หมายความว่าอย่างไรหรือ? ก็หมายความว่าข้าพเจ้าถูกเขาไล่เสียแล้วนะสิ’ ข้าพเจ้าตอบ

‘ท่านตั้งใจจะทำอย่างไรต่อไป’ นายกฯ โคซีกินถาม

‘แน่นอนที่สุด ข้าพเจ้าจะสู้’ ข้าพเจ้าตอบ⁴³⁹

ทูตฝรั่งเศสซึ่งอยู่ในคณะที่มาต้อนรับสมเด็จพระเจ้าสีหนุซึ่งเดินทางมาถึงกรุงปักกิ่งในเช้าวันที่ 19 มีนาคม เสนอ สถานะผู้ลี้ภัยให้แก่พระองค์⁴⁴⁰ แต่สมเด็จพระเจ้าสีหนุปฏิเสธ⁴⁴¹

⁴³⁸ TCH, p. 198. Cited in Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p.77. ส่วนเดวิด แชนด์เลอร์ว่า นักองค์ราชวงศ์สีสุวตีสิริมตะไปพร้อมด้วยทหารสามนาย (David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 204.)

เรื่องที่ว่า ลน นล ร้องไห้ในขณะที่ลงนามนั้นชวนให้นึกถึงเรื่องที่สมเด็จพระเจ้าสีหนุเล่าไว้ในขณะเมื่อขึ้นเขาได้ 18 ปี และรับทราบข่าวว่าจะได้เป็นกษัตริย์ว่า “ปฏิกิริยาแรกของข้าพเจ้าคือความกลัวและความสยดสยอง ข้าพเจ้าร้องไห้ ซึ่งยังความพิศวงให้แก่พ่อแม่ของข้าพเจ้าอย่างยิ่ง แม้ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องนี้เป็นลางไม่ดี ดูก็แล้วกัน กษัตริย์ซึ่งต้นรัชกาลด้วยการร้องไห้” (นโรดมสีหนุ และ จัง ลาภูติวัธ, *เขมรในทัศนะเจ้านโรดมสีหนุ*, หน้า 19.)

⁴³⁹ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, pp. 26-27.

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชสฤษฎิยา (สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชสฤษฎิยา) สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชสฤษฎิยา

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชสฤษฎิยา (The Gouvernement Royal d'Union Nationale de Kampuchea – GRUNK, ชื่อในภาษาอังกฤษคือ Royal Government of National Union of Cambodia) ซึ่งเป็นองค์กรในทางการเมืองที่ใช้ในการต่อสู้กับรัฐบาล ลน นล รัฐบาลนี้มีสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชสฤษฎิยา เป็นนายกรัฐมนตรี และมี เคียว ช็อมพอน เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกลาโหม นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชสฤษฎิยา ยังได้ก่อตั้งและเป็นประธานของ แนวร่วมแห่งชาติกัมพูชา (รณ:ស្ថិតិស្ថេរជាតិកម្ពុជា, Front Uni National de Kampuchea – FUNK, National United Front of Kampuchea) ซึ่งเป็นกองกำลังที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล ลน นล สมาชิกส่วนใหญ่ของ FUNK เป็นเขมรแดง รัฐบาลพลัดถิ่นและกองกำลังที่ต่อต้านรัฐบาล ลน นล นี้ได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน

สหรัฐอเมริกาและรัฐบาลไทยกับรัฐประหาร 18 มีนาคม 1970

ในเดือนพฤษภาคม 1970 ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แห่งสหรัฐอเมริกากล่าวแก่ประธานาธิบดี ซูฮาร์โตแห่งอินโดนีเซียว่า “เราไม่มีบทบาทอันใดในการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล [กัมพูชา]”⁴⁴² วิลเลียม ซอร์คอฟสกี ก็ดูจะเห็นไปในทางเดียวกันกับคำกล่าวของนิกสัน โดยซอร์คอฟสกีเห็นว่าประธานาธิบดีนิกสัน และเฮนรี คิสซิงเจอร์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศอยู่ในเวลานั้นไม่รับรู้ถึงแผนการดังกล่าวมาก่อน⁴⁴³ ขณะที่เดวิด แชนด์เลอร์กล่าวว่าเจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐอเมริกาที่เพิ่งเปิดใหม่ในกรุงพนมเปญจะรู้เห็นในทางใดทางหนึ่งหรือไม่กับแผนการรัฐประหารนั้นเป็นประเด็นที่ยังคงไม่มีคำตอบ⁴⁴⁴ อย่างไรก็ตาม มีการตั้งข้อสงสัยกันว่าสหรัฐอเมริกา น่าจะมีส่วนไม่ทางใดก็ทางหนึ่งกับรัฐประหาร โดย จัสติน คอรัฟฟิลด์ เห็นว่าสหรัฐอเมริกามีส่วนรับรู้และให้การ

⁴⁴⁰ Etienne Manac'h, *Mémoires d'extrême Asie: La Chine*, p. 90. Cited in Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, p. 79.

⁴⁴¹ ต่างจากจักรพรรดิบาวาเรียที่ทรงเลือกจะใช้ชีวิตอย่างผู้ลี้ภัยในฝรั่งเศสเรื่อยมาหลังจากที่ถูก โง ดินห์ เสียม ไค่น พระองค์ลงเียจากตำแหน่งประมุขของรัฐเวียดนาม (State of Vietnam) เมื่อเดือนตุลาคม 1955 ในเวลาที่ประทับอยู่ ณ ฝรั่งเศส บาวาเรียสิ้นพระชนม์ ณ ประเทศฝรั่งเศสในวันที่ 31 กรกฎาคม 1997.

⁴⁴² Memorandum of Conversation, Suharto and Nixon, 26 May 1970, enclosed in Alexander M. Haig to Theodore L. Eliot Jr., 3 June 1970, RG 59, SNF 1970-73, Box 2372, folder POL 7 INDON 6/1/70, NAIL. Cited in Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 102.

⁴⁴³ William Shawcross, *Sideshow: Kissinger, Nixon and the Destruction of Cambodia* (London: The Hogarth Press, 1986), p. 112.

⁴⁴⁴ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p. 203

สนับสนุนแผนการรัฐประหารมาตั้งแต่ต้น⁴⁴⁵ ส่วนสมเด็จพระสันตะปาปาและ ฮุน เซนเชื่อว่าซีไอเอ มีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐประหาร⁴⁴⁶ และหนังสือพิมพ์ เดอะไทมส์ (The Times) ของอังกฤษก็ตั้งข้อสังเกตในทำนองเดียวกัน⁴⁴⁷

เมื่อ เคนตัน ไคลเมอร์ (Kenton Clymer) กล่าวถึงการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องของสหรัฐอเมริกาในรัฐประหาร 18 มีนาคม 1970 จึงกล่าวไว้ว่ามีความเห็นที่ต่างกันไปในหมู่นักวิชาการและยังไม่มีที่ชัดเจนว่าสหรัฐอเมริกามีบทบาทเช่นไร แต่ไคลเมอร์ก็กล่าวไว้ด้วยว่านักวิชาการโดยมากเห็นว่าสหรัฐอเมริการู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดรัฐประหารขึ้นในวันที่ 18 มีนาคม 1970 และถ้าซีไอเอไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ก็อาจเป็นไปได้ที่ผู้ที่มีบทบาทในเรื่องดังกล่าวจะเป็นเจ้าหน้าที่ชาวกรรมาธิการทหารของสหรัฐในเวียดนาม เพราะฝ่ายทหารเองไม่พอใจกับการที่สมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งเคยต่อกรณที่เวียดนามเข้ามาใช้กัมพูชาเป็นที่พักพิง และฝ่ายทหารยังเชื่อกับว่าสมเด็จพระสันตะปาปาแอบส่งความช่วยเหลือให้แก่เวียดนาม ยิ่งไปกว่านั้นผู้นำทางทหารของสหรัฐอเมริกานั้นเคยวางแผนบุกกัมพูชาใน ค.ศ.1967 และ ค.ศ.1968 ด้วยซ้ำไป แต่ประธานาธิบดีลินดอน จอห์นสัน ไม่อนุมัติแผนการดังกล่าว⁴⁴⁸

ไม่ว่าสหรัฐอเมริกามีบทบาทอย่างไรในรัฐประหาร 18 มีนาคม 1970 ก็ตาม รัฐบาลใหม่ของกัมพูชาได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนอย่างมากทั้งทางการทหารและทางเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกา แต่สิ่งนี้มาพร้อมกับการที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แถลงต่อประชาชนอเมริกันในวันที่ 30 เมษายน 1970 ว่ากองกำลังของสหรัฐอเมริกาและเวียดนามได้จะบุกเข้าไปในกัมพูชา⁴⁴⁹ ซึ่งเท่ากับเป็นการเปลี่ยนสถานะของกัมพูชาจากที่เคยเป็น “การแสดงประกอบ/ เครื่องเคียง (sideshow)” ของสงครามเวียดนามให้กลายมาเป็นสนามรบโดยตรง ด้วยข้ออ้างว่าเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองกัมพูชาที่ไม่เป็นคอมมิวนิสต์จากการคุกคามของคอมมิวนิสต์

สหรัฐอเมริกายังพยายามชักชวนให้รัฐบาลของประเทศต่างๆ สนับสนุนรัฐบาลใหม่ของกัมพูชาแต่ก็ประสบความสำเร็จน้อยมาก มิตรประเทศของสหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะเป็น ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย และไต้หวัน ต่างก็ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลใหม่ของกัมพูชาในระดับต่ำ ยกเว้นไทย⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ Justin Corfield, *Khmers Stand Up!*, pp. 52-58.

⁴⁴⁶ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 102. และ บ็อบ สโรว์ 10 *ธันวาคม 1979-1989*, *บะเตตฤต นเรศวร 2 (คริสต์ทศวรรษ: สิบปีแห่งบะเตตฤต)*, [n.d.], ๕๕-๕๖.

⁴⁴⁷ *The Times*, 21 March 1970, 4. Cited in Alexander J. Banks, “Britain and the Cambodian Crisis of Spring 1970,” *Cold War History*, 5, 1 (February 2005): 89.

⁴⁴⁸ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 102.

⁴⁴⁹ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 106.

⁴⁵⁰ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 111-113.

เจ็ดแปดปีก่อนหน้ารัฐประหาร 18 มีนาคม 1970 คึกฤทธิ์ ปราโมช และอานันท์ ปันยารชุน แสดงความเห็นไว้ในทำนองเดียวกันว่าการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชาที่มีสมเด็จพระเจ้าสีหนุเป็นผู้นำนั้นเป็นเรื่องยุ่งยาก คึกฤทธิ์ถึงกับกล่าวว่า “การที่จะผูกมิตรกับกัมพูชาขึ้นไปทำกันเมื่อไรก็ได้ เพราะคนเรานั้นไม่ใช่จะเนื้อหนังเหนียวยั่งยืนตลอดไป สีหนุตายแล้วหรือหมดอำนาจไปแล้วก็ว่ากันใหม่ เห็นจะได้ประโยชน์มากกว่า”⁴⁵¹ เมื่อสมเด็จพระเจ้าสีหนุถูกโค่นจากอำนาจก็เป็นการเปิดช่องให้รัฐบาลไทยรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับกัมพูชาอีกครั้ง

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทยในระยะนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มีอย่างใกล้ชิดและดำเนินไปอย่างราบรื่นเพราะรัฐบาลของทั้งสองประเทศต่างก็เป็นอริกับสมเด็จพระเจ้าสีหนุและต่างก็เป็นพันธมิตรของสหรัฐอเมริกา ประเด็นที่เคยเป็นปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทยอย่างกรณีปราสาทพระวิหารนั้นก็ไม่ใช่ประเด็นปัญหาอีกต่อไป กองกำลังที่ภักดีต่อรัฐบาล ลน นล ซึ่งเข้ามาตั้งฐานอยู่ที่ปราสาทพระวิหารอนุญาตให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปเที่ยวชมปราสาทพระวิหารได้โดยใช้เส้นทางขึ้นจากฝั่งไทย⁴⁵²

หลังเกิดรัฐประหารในกัมพูชา รัฐบาลไทยก็ส่งคณะผู้แทนไปยังกรุงพนมเปญในเดือนมีนาคมนั้นเอง ทั้งนี้เพื่อปรึกษาหารือและเตรียมการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน คณะผู้แทนดังกล่าวมีจอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นหัวหน้าคณะ ในขณะที่คณะผู้แทนชุดนั้นยังมี พล.ท.จำรัส มั่นทุกานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจซึ่งเคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญคนแรก และ พล.ต.ต.ชนะ สมุทวนิช ซึ่งถูกวางตัวไว้ให้เป็นเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญเดินทางไปด้วย รัฐบาลไทยประกาศรับรองรัฐบาลใหม่ของกัมพูชาในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1970 และในวันที่ 30 สิงหาคม 1970 ชนะก็ได้รับแต่งตั้งเป็นเอกอัครราชทูต ณ กรุงพนมเปญ แต่เพิ่งจะเดินทางมาถึงกรุงพนมเปญในเดือนมกราคม 1971⁴⁵³

หลังรัฐประหาร 18 มีนาคม 1970 เติ้ง จ๊อก ทัญ ซึ่งเป็นผู้นำเขมรอิสระปรากฏตัวขึ้นอีกครั้งที่พนมเปญ พรรคพวกของทัญและเขมรเสรีหลายคนก็เข้ารับตำแหน่งเข้ารับตำแหน่งในรัฐบาลของ ลน นล และ

⁴⁵¹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “คนป่วยของกัมพูชา,” ใน *เขมร สีหนุ ขวาทูการ์โน*, หน้า 72-73. และดูความเห็นของอานันท์ ปันยารชุน ใน Bernard Gordon, *The dimensions of conflict in Southeast Asia*, p. 124.

⁴⁵² Bertil Lintner, “Temple Furor Exposes Delicate Ties,” *Far Eastern Economic Review* (4 June 2008) [Online]. Available from: <http://www.feer.com/essays/2008/august/temple-furor-exposes-delicate-ties> [Aug 12, 2008]

⁴⁵³ ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาแฉมร*, หน้า 111-112, 119, 124. และ กรมประชาสัมพันธ์, *วิทยุสารประจำวัน* ที่ 1 กันยายน 2513, ปีที่ 20 ฉบับที่ 166. อ้างถึงใน วัฒนธรรมกาญจนนครเดช, *สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489*, หน้า 86.

ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์ ว่าชนะได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงพนมเปญในวันที่ 7 กรกฎาคม 1970 (ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาแฉมร*, หน้า 119.)

ถึงแม้จะยังไม่มีตำแหน่งในรัฐบาลแต่ก็เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่ปรึกษาของ ลน นล การเข้าร่วมรัฐบาลของเขมรเสรีทำให้เขมรเสรีในประเทศไทยสลายตัวลง⁴⁵⁴ และการสนับสนุนของรัฐบาลไทยที่มีต่อเขมรเสรีก็ยุติลง โดย ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ *Bangkok World* ในวันที่ 9 กันยายน 1970 ว่ารัฐบาลไทยตัดสินใจที่จะยุติการส่งกำลังทหารรวมถึงกำลังของพวกเขาเขมรเสรีเข้าไปในกัมพูชา⁴⁵⁵ การให้สัมภาษณ์ของถนัดเท่ากับเป็นการยอมรับโดยปริยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับเขมรเสรีซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลเคยปฏิเสธมาก่อน

รัฐบาลใหม่ของกัมพูชามีความสัมพันธ์อันดีและใกล้ชิดกับเขมรเสรี อาจเพราะด้วยเหตุผลนี้ที่ขณะซึ่งคุ้นเคยกับเขมรเสรีเพราะเคยรับผิดชอบงานอันเกี่ยวข้องกับเขมรอิสระกับทั้งเคยดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์และปราจีนบุรีอันเป็นจังหวัดชายแดนซึ่งเคยเป็นที่ตั้งกองกำลังของเขมรเสรีจึงถูกวางตัวให้ไปเป็นเอกอัครทูต ณ กรุงพนมเปญ เห็นได้จากในเวลาที่เขาไปเป็นทูตนั้น “มิตรเก่าที่ทำงานทูตชนะสร้างไว้ในป่าแถบชายแดนสุรินทร์คือเขมรอิสระต่างก็ทยอยเข้าสู่กรุงพนมเปญ กลุ่มเขมรอิสระกับรัฐบาลลอนดอนนี้เข้ากันได้ดี ทำให้ทำงานทูตชนะได้เป็นมิตรกับรัฐบาลใหม่ไปด้วย” และ เขิง จีอก ทัณ นั้นก็ไม่ใช่คนเดียวที่กลายเป็น “เพื่อนเก่าของท่านทูตชนะนั่นเอง”⁴⁵⁶

วันที่ 8 ตุลาคม ค.ศ. 1970 ก็มีการประกาศสถาปนาสาธารณรัฐเขมร สาธารณรัฐเขมรจะยังมี เจง เฮง เป็นประมุขแห่งรัฐไปจนถึง ค.ศ. 1972 ก่อนที่จะถูกบีบให้ลาออกเพื่อเปิดทางให้ ลน นล ขึ้นมารับตำแหน่งแทน ส่วนัญจะจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีในต้น ค.ศ. 1972 แต่ในปลายปีเดียวกันนั้นทัณก็พ้นจากตำแหน่ง และหมดบทบาททางการเมืองโดยสิ้นเชิง ทัณใช้ชีวิตในบั้นปลายที่เวียดนามก่อนที่จะเสียชีวิตที่นั่นใน ค.ศ. 1977

รัฐบาลไทยไม่เพียงแต่สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลกัมพูชาเท่านั้น หลังการรัฐประหารไม่นานรัฐบาลไทยก็เสนอตัวว่าจะส่งทหารเข้าไปช่วยรัฐบาล ลน นล รบกับคอมมิวนิสต์ แต่สิ่งนี้ไม่เกิดขึ้นเพราะสหรัฐอเมริกาปฏิเสธที่จะออกค่าใช้จ่ายในการส่งทหารไทยเข้าไปในกัมพูชา⁴⁵⁷ นอกเหนือไปจากการส่งทหารไปกัมพูชาถูกต่อต้านจากกลุ่มต่างๆ ภายในประเทศไทย⁴⁵⁸ การเสนอตัวที่จะส่งทหารเข้าไปรบในกัมพูชาจึง

⁴⁵⁴ *Intelligence Report: Thailand's Khmer Minority*, CIA, September 1970, p. 10. Available from: www.foia.cia.gov/browse_docs_full.asp [Feb 2009]

⁴⁵⁵ *Intelligence Report: Thailand's Khmer Minority*, CIA, September 1970, p. 1. Available from: www.foia.cia.gov/browse_docs_full.asp [Feb 2009]

⁴⁵⁶ ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาแฉมร์*, หน้า 135, 136.

⁴⁵⁷ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ 'รัฐไทย'* (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549), หน้า 111.

⁴⁵⁸ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 113.

อยู่บนพื้นฐานความเชื่อของบรรดาผู้นำทางการเมืองและการทหารของไทยที่ว่า “การช่วยเหลือของรัฐบาลไทยไม่ใช่เป็นเรื่องไปช่วยเหลือนิยม แต่เป็นการช่วยให้ประเทศไทยอยู่รอด”⁴⁵⁹

ในทางเปิดเผย รัฐบาลไทยจึงทำได้เพียงการฝึกอบรมนายสิบ นายทหาร และอาสาสมัครให้แก่ชาวเขมร⁴⁶⁰ แต่ในอีกทางหนึ่งนั้นก็มีการส่งทหารจ้างไทยเข้าไปในกัมพูชาโดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังตกลงที่จะออกค่าใช้จ่ายในการฝึกชาวไทยเชื้อสายเขมรจำนวนหลายพันคนซึ่งโดยมากก็คือเขมรเสรีเพื่อไปรบในกัมพูชา นอกจากนี้รัฐบาลไทยให้กองทัพอากาศของกัมพูชาใช้เครื่องบิน ตลอดจนส่งที่ปรึกษาทางเทคนิคเข้าไปช่วยจำนวน 361 นาย เรือลาดตระเวน 9 ลำ เครื่องแบบทหารและอุปกรณ์ประจำกายจำนวน 50,000 ชุด และยังส่งยุทธภัณฑ์ที่ได้รับจากสหรัฐอเมริกาไปให้ ทั้งนี้ด้วยความเห็นชอบของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้กองทัพไทยยังส่งเครื่องบินไปบินลาดตระเวนเหนือ่านฟ้ากัมพูชา และหลังจากที่สหรัฐอเมริกาถอนออกไปจากกัมพูชาในปลายเดือนมิถุนายน 1970 นั้น กองทัพไทยก็ร่วมปฏิบัติการสนับสนุนกองทัวกัมพูชาสองถึงสามครั้ง⁴⁶¹ ยิ่งไปกว่านั้น ฐานทัพอากาศในประเทศไทยยังรับช่วงการส่งเครื่องบินไปโจมตีและทิ้งระเบิดในกัมพูชามาจากฐานทัพสหรัฐอเมริกาในเวียดนามได้อีกด้วย⁴⁶²

ถ้ายกเว้นเวียดนามได้แล้ว ไทยเป็นประเทศที่ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาล ลน นล มากที่สุด เมื่อเทียบกับบรรดาประเทศผู้ให้ความช่วยเหลืออื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความช่วยเหลือหลักที่รัฐบาล ลน นล ได้รับจากสหรัฐอเมริกา โดยในปีงบประมาณ 1970 สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่กัมพูชาเป็นจำนวน 8.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และในปีงบประมาณ 1971 ก็เพิ่มขึ้นเป็น 40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยโยกงบประมาณที่ให้แก่ กรีซ ตุรกี และได้หวันมาให้กัมพูชา และในเดือนพฤศจิกายน 1971 ประธานาธิบดีนิกสันก็ขอให้สภาองเกรสนุมัติงบประมาณเพิ่มเติมอีก 225 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁴⁶³ อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือทางการทหารและทางเศรษฐกิจที่กัมพูชาได้รับก็ไม่ได้ทำให้กัมพูชามีความเข้มแข็งพอที่จะรับมือกับฝ่ายเขมรแดงได้ เนื่องจากว่าเกิดการจู่โจมอย่างกว้างขวางและเป็นที่ยึดกันโดยทั่วไปในหมู่สาธารณชน หน่วยทหารบางแห่งถึงกับนำอาวุธที่ได้รับจากสหรัฐอเมริกาไปขายให้กับเขมรแดง เซิม วาร์ กล่าวไว้ใน ค.ศ.1971 ว่า รัฐมนตรีนั้นเหมือนกับ

⁴⁵⁹ สารประชาชน 7, 310 (7 มิถุนายน 2513): หน้า 2. อ้างถึงใน พงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ 'รัฐไทย'*, หน้า 38.

⁴⁶⁰ กรมประชาสัมพันธ์, *วิทยุสารประจำวัน* ที่ 10 กันยายน 2513, ปีที่ 20 ฉบับที่ 172. และ กรมประชาสัมพันธ์, *วิทยุสารประจำวัน* ที่ 30 สิงหาคม 2513, ปีที่ 20 ฉบับที่ 158. อ้างถึงใน วัฒนะ กาญจนอักษรเดช, *สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489*, หน้า 86.

⁴⁶¹ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 113.

⁴⁶² พงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ 'รัฐไทย'*, หน้า 111.

⁴⁶³ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, pp. 114-115.

“หยิบมาจากข้างถนน” สมัชชาแห่งชาติก็ “ขาดวุฒิภาวะทางการเมือง” และบริวารของ ลน นล นั้นก็ “อื้อราษฏร์บังหลวง”⁴⁶⁴

FUNK ซึ่งกำลังพลส่วนใหญ่เป็นเขมรแดงสามารถควบคุมพื้นที่ส่วนใหญ่ในชนบทและเรียกระดมคนเข้าร่วมกับพรรคได้มากขึ้น จากกองกำลังที่มีอยู่ประมาณ 800 คน ใน ค.ศ.1970 สิริมตะประมาณการว่าในสิงหาคม 1971 กองกำลังเขมรแดงมีจำนวน 15,000 คน และเจ้าหน้าที่ข่าวกรองของรัฐบาลกัมพูชาก็ประมาณว่าในสิ้นปีนั้นกองกำลังเขมรแดงเพิ่มจำนวนเป็น 20,000 คน ขณะที่นักวิเคราะห์ข่าวกรองทางการทหารของสหรัฐประมาณการว่าในเดือนสิงหาคม 1971 กองกำลังเขมรแดงมีจำนวนอยู่ในระหว่าง 35,000 ถึง 50,000 คน สถานการณ์ใน ค.ศ.1971 จึงอยู่ในภาวะวิกฤต ในเดือนพฤศจิกายนปีนั้นเอง สถานทูตสหรัฐอเมริกาในพนมเปญก็กล่าวหาว่าไม่มีความหวังที่รัฐบาลกัมพูชาจะขับไล่คอมมิวนิสต์เวียดนามออกไปได้ และไม่สามารถกลับไปยึดและควบคุมกัมพูชาทั้งประเทศได้⁴⁶⁵

27 มกราคม ค.ศ. 1973 มีการลงนามในข้อตกลงสันติภาพเพื่อยุติสงครามในเวียดนาม ข้อตกลงดังกล่าวมีความที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาด้วย โดยให้ต่างชาติยุติปฏิบัติการทางทหารและถอนกำลังทหารออกจากกัมพูชา ให้ยุติการแทรกแซง ให้ทุกฝ่ายเคารพเอกราช อธิปไตย บูรณภาพดินแดน และความเป็นกลางของกัมพูชา⁴⁶⁶ ข้อตกลงดังกล่าวคือการปล่อยสาธารณรัฐเขมรให้เผชิญหน้ากับกองกำลังเขมรแดงโดยลำพังปราศจากทั้งความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาและไทย

14 ตุลาคม 1973 กับรัฐบาลไทย และนโยบายที่มีต่อเขมรแดง

หลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 1973 ไปจนกระทั่งวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 รัฐบาลที่ขึ้นมาปกครองประเทศไทยล้วนแต่เป็นรัฐบาลพลเรือน ซึ่งถูกบังคับให้ต้องยอมรับนโยบายสองเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันคือ การถอนฐานทัพอเมริกา และการสถาปนาความสัมพันธ์ในระดับปกติกับประเทศคอมมิวนิสต์⁴⁶⁷ นโยบายทั้งสองเรื่องนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในคำแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 1975

⁴⁶⁴ Memorandum of Conversation with Sim Var, 13 July 1971, U.S. Embassy Phnom Penh to USDS, 13 July 1971, Airgram A-101, RG 59, SNF 1970-73, Box 2155J, folder POL CAMB-INDIA, NAII. Cited in Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 118.

⁴⁶⁵ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, pp. 118-119.

⁴⁶⁶ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, pp. 130.

⁴⁶⁷ Surachart Bamrungsuk, *United States Foreign Policy and Thai Military Rule, 1947-1977* (Bangkok: D.K. House, 1988), pp. 174-175. Cited in Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” in *Genocide in Cambodia and Rwanda: New Perspectives*, Susan E. Cook (ed.) (New Brunswick: Transaction Publisher, 2006), p. 74.

เป้าหมายทางการต่างประเทศ

รัฐบาลนี้จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระ โดยจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติตามเป้าหมายเศรษฐกิจและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศเป็นสำคัญ

รัฐบาลนี้จะส่งเสริมการดำรงอยู่ร่วมกันโดยสันติ โดยยึดหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบการปกครอง แต่จะยึดหลักความยุติธรรมและความเสมอภาคเป็นสำคัญ ทั้งจะไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน

เพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ รัฐบาลนี้จะดำเนินการเพื่อให้มีการรับรองและมีความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน จะให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทยในระยะเวลา 1 ปี โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ และเจรจากันอย่างฉันท์มิตร

รัฐบาลนี้จะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและสนับสนุนความร่วมมือกับกลุ่มประเทศอาเซียนในทุกวิถีทาง ทั้งจะไม่ลดละความพยายามในการหาช่องทางเพื่อให้มีการติดต่อในทางสร้างสรรค์กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเหนือ ในด้านการรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้น รัฐบาลนี้จะพิจารณาถึงภาระผูกพันเป็นสำคัญ และจะไม่ยอมให้มีการเสียเปรียบใดๆ ทั้งสิ้น เพราะรัฐบาลประสงค์จะสร้างพื้นฐานการพึ่งตนเองให้มากที่สุด และโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการทหาร⁴⁶⁸

ควรกล่าวด้วยว่า ความที่ปรากฏในนโยบายที่ว่า “ทั้งจะไม่ลดละความพยายามในการหาช่องทางเพื่อให้มีการติดต่อในทางสร้างสรรค์กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเหนือ” นั้นต่างไปจากทัศนะเดิมของ คึกฤทธิ์ใน ค.ศ.1961 ที่พูดออกอากาศทางรายการวิทยุ “เพื่อนนอน” ว่า

พรรคลาวแดงหรืออีกนัยหนึ่งพรรคคอมมิวนิสต์ของเวียดนามก็ได้สั่งให้มีการปลดแอกเวียดนามใต้ ทั้งนี้หมายความว่าสั่งให้พวกคอมมิวนิสต์พยายามทุกทางที่จะเข้าครอบครองเวียดนามใต้ให้ได้ สำหรับการปลดแอกนี้ในความหมายของคอมมิวนิสต์ก็หมายถึงการบ่อน

⁴⁶⁸ สละ ลิขิตกุล, *คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พี.จี., [ม.ป.ป.]), หน้า 64-65.

ทำลาย การก่อวินาศกรรม การฆ่าคน การทรมานคน และการกระทำอื่นๆ ที่เป็นการทารุณ
ร้ายแรงต่างๆ⁴⁶⁹

ทัศนคติที่เปลี่ยนไปนี้อาจอธิบายได้ด้วยสถานะที่เปลี่ยนไปของคิกฤตจากนักหนังสือพิมพ์เป็นนายกรัฐมนตรี ที่
จะต้องรักษาผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ไม่ว่าชาติที่ว่่านั้นจะมีความหมายอย่างไรก็ตาม

ในการประชุมสภาความมั่นคงแห่งชาติ เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 1975 มีการพิจารณาเรื่องสถานการณ์
ระหว่างประเทศโดยเฉพาะในอินโดจีน พิจารณาเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ และการพิจารณาตามนโยบายที่
รัฐบาลแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า “จะไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน” ในเรื่องนี้ที่ประชุมสภา
ความมั่นคงแห่งชาติตกลงว่าจะไม่ยินยอมให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพในไทยเป็นจุดลำเลียงความช่วยเหลือไปให้
รัฐบาลสาธารณรัฐเขมร และจะงดการช่วยเหลือทหารให้รัฐบาลสาธารณรัฐเขมรด้วย⁴⁷⁰ และในวันที่ 3 เมษายน
1975 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีก็สั่งการให้องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) ระงับการขน
อาวุธจากค่ายทหารของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยไปให้แก่รัฐบาลสาธารณรัฐเขมร⁴⁷¹ ปฏิบัติการดังกล่าว
ของรัฐบาลไทยไม่มีผลอย่างไรต่อความสามารถในการต้านทานกองกำลังเขมรแดงของรัฐบาลสาธารณรัฐ
กัมพูชา แต่มีนัยสำคัญคือเป็นการแสดงท่าทีในทางการเมืองต่างประเทศที่เป็นอิสระอย่างชัดเจนของรัฐบาลไทย

ในวันที่ 17 เมษายน 1975 เขมรแดงซึ่งปิดล้อมกรุงพนมเปญอยู่นานสามเดือนก็เข้าถาทัพเข้ากรุง
พนมเปญ หลังจากที่เขาเขมรแดงก็บุกยึดกรุงพนมเปญได้สำเร็จรัฐบาลไทยก็สั่งปิดชายแดนไทย-กัมพูชา และ
เชิญกลุ่มประเทศอาเซียนมาปรึกษากันในเรื่องการรับรองรัฐบาลใหม่ของกัมพูชา⁴⁷² ก่อนที่รัฐบาลไทยจะ
ประกาศรับรองรัฐบาลใหม่ของกัมพูชาในวันรุ่งขึ้น (18 เมษายน)

การประกาศรับรองรัฐบาลของกัมพูชาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากรัฐบาลไทยตระหนักว่า เมื่อปราศจาก
ความช่วยเหลือและการแทรกแซงทางการทหารของสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยก็ต้องพยายามหาทางอยู่
ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์⁴⁷³ อย่างไรก็ตามไทยยังไม่ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับ
กัมพูชา การติดต่อกันระหว่างประเทศทั้งสองกระทำผ่านคณะกรรมการประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่ง
ตั้งอยู่ที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี

⁴⁶⁹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ 'รัฐไทย'*, หน้า 40-41.
ภาวครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ 'รัฐไทย'*, หน้า 40-41.

⁴⁷⁰ สละ ลิขิตกุล, *คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน*, หน้า 137, 139.

⁴⁷¹ สละ ลิขิตกุล, *คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน*, หน้า 140.

⁴⁷² สละ ลิขิตกุล, *คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน*, หน้า 150.

⁴⁷³ Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 76.

ในช่วงเวลาดังกล่าว รัฐบาลไทยแสดงความเป็นตัวของตัวเองในการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้อย่างชัดเจน ต่างจากช่วงเวลาก่อนหน้านั้นที่เดินตามแนวนโยบายของสหรัฐอเมริกา สิ่งหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นได้ผ่านทางกรณีมายาเกซ

บ่ายวันที่ 12 พฤษภาคม 1975 กองกำลังฝ่ายรัฐบาลเขมรแดงเข้ายึดเรือ เอส เอส มายาเกซ (SS Mayaguez) ซึ่งเป็นเรือสินค้าของสหรัฐขณะกำลังแล่นอยู่ในน่านน้ำกัมพูชาบริเวณอ่าวไทยเอาไว้และนำไปจอดที่เกาะ Tang ซึ่งอยู่ในอาณาเขตของกัมพูชา ประธานาธิบดีเจอร์รัลด์ ฟอร์ด (Gerald Ford) แห่งสหรัฐอเมริกาตัดสินใจที่จะใช้กำลังเข้าจัดการในกรณีที่ลูกเรือไม่ถูกปล่อยตัวออกมาในระยะเวลาอันใกล้ และในวันที่ 13 พฤษภาคม เครื่องบินลาดตระเวนของสหรัฐก็พบเรือมายาเกซ ในวันเดียวกันนั้นรัฐบาลไทยก็แจ้งแก่อุปทูตสหรัฐในกรุงเทพฯ ว่า รัฐบาลไทยจะไม่อนุญาตให้สหรัฐอเมริกาใช้ฐานทัพในประเทศไทยเพื่อจัดการยึดเรือมายาเกซกลับคืนมาเพราะเป็นการขัดแย้งกับนโยบายของรัฐบาลไทยที่ประกาศไว้ว่าจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น แต่ในวันที่ 14 พฤษภาคม เครื่องบินซึ่งบรรทุกนาวิกโยธินอเมริกันจำนวน 1,100 นายจากโอกีนาวากิลลงจอดที่สนามบินอู่ตะเภาโดยไม่มีคำสั่งให้รัฐบาลไทยทราบ เมื่อรัฐบาลไทยทราบก็ออกแถลงการณ์ประณามการกระทำดังกล่าว แต่สหรัฐอเมริกาก็ยังคงเดินหน้าใช้กำลังเข้าโจมตีเพื่อยึดเรือมายาเกซ และใช้กำลังทางอากาศโจมตีสนามบินที่กำลังโจมตีเพื่อตัดการสนับสนุนทางอากาศของฝ่ายกัมพูชา รวมถึงการโจมตีฐานทัพเรือของกัมพูชาที่เรียม สี่ชั่วโมงหลังจากที่นาวิกโยธินอเมริกันบุกเกาะ Tang กัมพูชาก็ปล่อยตัวลูกเรือซึ่งถูกควบคุมตัวไว้ที่กำลังโจมตีและคืนเรือมายาเกซให้สหรัฐอเมริกา แต่การโจมตีสนามบินที่กำลังโจมตีและฐานทัพเรือที่เรียมยังคงดำเนินต่อไป⁴⁷⁴

วันที่ 16 พฤษภาคม นายกรัฐมนตรีไทยก็เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นกรณีพิเศษเพื่อพิจารณาปัญหากรณีมายาเกซ เพราะแม้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวระหว่างกัมพูชาและสหรัฐอเมริกาและเป็นเรื่องที่ยุติลงแล้ว แต่รัฐบาลไทยก็ต้องแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยไม่มีความเกี่ยวข้องอันใดกับกรณีดังกล่าวและแสดงความไม่เห็นด้วยมาตั้งแต่ต้น ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคมเห็นว่าสหรัฐอเมริกालะเมิดอธิปไตยของไทย และมีมติให้รัฐบาลไทยประท้วงด้วยการยื่นบันทึกรายการกับทั้งให้รัฐบาลมีคำสั่งเรียกตัว นายอานันท์ ปันยารชุน เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. กลับประเทศ และในวันที่ 18 พฤษภาคม อุปทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยก็เข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

⁴⁷⁴ สละ ลิขิตกุล, *คิกฤตภัย ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน*, หน้า 164-165, 167.; Kenton Clymer, *Troubled Relations*, pp. 159-160.; Puangthong Rungswasdisab, "Thailand's Response to the Cambodian Genocide," p. 76. และ Roy Rowen, *The Four Days of Mayaguez* (New York: Norton, 1975). Cited in Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Geocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-79* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1999), p. 103.

ของไทยเพื่อแสดงความเสียใจและยื่นจดหมายแสดงความเสียใจของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้รัฐบาลไทยด้วย
475

ในส่วนของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งกำหนดไว้ในนโยบายที่รัฐบาลแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า “รัฐบาลนี้จะดำเนินการเพื่อให้มีการรับรองและมีความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน” นั้น รัฐบาลได้ดำเนินการโดยส่งยานที่ซึ่งถูกเรียกตัวกลับจากสหรัฐอเมริกาตั้งแต่กรณีมาเยาเกชเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยเดินทางไปยังกรุงปักกิ่งในวันที่ 16 มิถุนายน 1975 และในเวลาไล่เลี่ยกันนั้น นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ก็นำคณะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ตามมาด้วยคณะของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ซึ่งเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในระหว่างวันที่ 30 กรกฎาคม – 6 มิถุนายน⁴⁷⁶

ผลสำคัญอันเกิดขึ้นจากการเดินทางเยือนในคราวนั้นคือ มีการลงนามในคำแถลงร่วมสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม⁴⁷⁷ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนจะมีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในช่วงเวลาที่ระบอบกัมพูชาประชาธิปไตยถูกโค่นล้มลง

ปลายเดือนตุลาคม 1975 เฝิง ชารี รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกัมพูชาประชาธิปไตยเดินทางเยือนไทยอย่างเป็นทางการเป็นเวลา 5 วัน เฝิง ชารี แจ้งแก่คึกฤทธิ์ว่า กัมพูชาปฏิเสธที่จะรับความช่วยเหลือจากนานาชาติและต้องการที่จะพึ่งตนเอง แต่ เฝิง ชารี ก็ได้แสดงความจำนงจะขอเปิดการค้ากับประเทศไทยอย่างเป็นทางการอันเนื่องมาจากกัมพูชา กำลังเผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหาร สินค้าที่กัมพูชาต้องการคือ ข้าว น้ำตาล น้ำมันพืช และเกลือ⁴⁷⁸ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์กัมพูชาและไทยที่ดูเหมือนว่าจะเป็นไปได้ด้วยดีนี้ดำเนินไปท่ามกลางการกระทบกระทั่งและการใช้กำลังเข้าปะทะกันตามแนวชายแดนกัมพูชา-ไทยตั้งแต่เดือนเมษายน 1975 ไปจนกระทั่งสิ้น ค.ศ.1976⁴⁷⁹

⁴⁷⁵ สละ ลิขิตกุล, *คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน*, หน้า 167-168, 169. และ Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 76.

⁴⁷⁶ สละ ลิขิตกุล, *คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน*, หน้า 172-176.

⁴⁷⁷ สละ ลิขิตกุล, *คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน*, หน้า 184.

⁴⁷⁸ Bangkok Nation, 31 October 1975; Bangkok Post, 13 November 1975. Cited in Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime*, p. 143. และ Bangkok Post, 12 November 1975. Cited in Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 77.

⁴⁷⁹ ดูรายละเอียดของการปะทะกันตามแนวชายแดนในช่วง ค.ศ.1975 ได้ใน Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 77.

เหตุการณ์ในกัมพูชาซึ่งผลต่อความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย

ในเดือนมีนาคม 1975 ก็มีการเลือกตั้งสภาแห่งชาติขึ้นในกัมพูชา ผู้สมัครเป็นตัวแทนของคนกลุ่มต่างๆ ในกัมพูชาอาทิ ชาวนา คนงานในสวนยางพารา ฯลฯ อย่างไรก็ตามสภาที่ไม่มีบทบาทอะไรในยุคเขมรแดง และระหว่างวันที่ 25–27 เมษายน 1975 มีการเปิดสมัยประชุมวิสามัญมหาสมันนิบาตชาติ ที่ประชุมครั้งนั้นมีมติให้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้น⁴⁸⁰

ในเดือนกันยายน 1975 พล โปต ส่ง เคียว ซ้อมพอน และเอียง ธิเรท ซึ่งเป็นน้องสาวของเคียว ซ้อมพอน และเป็นภรรยาของเอียง ซารี เดินทางไปยังปักกิ่งเพื่อทูลเชิญสมเด็จพระสังฆราชให้เสด็จนิวัติกัมพูชา ในบันทึกความทรงจำของสมเด็จพระสังฆราชซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.1989 อธิบายถึงสาเหตุที่พระองค์รับคำเชิญในคราวนั้นว่า “ข้าพเจ้ายอมตกลงกลับ ด้วยข้าพเจ้าคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอนและประชาชนของข้าพเจ้าเป็นที่สุดแล้ว,” และทรงให้เหตุผลทำนองเดียวกันในที่หนึ่งว่า “ข้าพเจ้ายอมรับคำเชิญครั้งนี้โดยไม่ลังเลใจเลย ด้วยความคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน ประกอบกับคิดถึงความรักภักดีของประชาชนของข้าพเจ้าด้วย”⁴⁸¹

สมเด็จพระสังฆราชทรงเข้ารับตำแหน่งประมุขแห่งรัฐแต่อำนาจที่แท้จริงอยู่ในมือของพรรคคอมมิวนิสต์ กัมพูชาซึ่งยังคงไม่เปิดเผยตัวผู้นำต่อสาธารณชน กระทั่งในวันที่ 5 มกราคม 1976 ก็มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งอย่างเป็นทางการของกัมพูชาตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ กัมพูชาประชาธิปไตย และกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาประชาชนในวันที่ 20 มีนาคม 1976 ก่อนหน้าที่จะมีการเลือกตั้งนั้นสมเด็จพระสังฆราชลาออกจากตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ และเกิดมีคณะประธานรัฐซึ่งกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตย ค.ศ.1976 ขึ้นมาแทนที่⁴⁸² สมเด็จพระสังฆราชใช้เวลาอีกสองปีกว่าต่อจากนั้นอยู่แต่ในพระบรมราชวัง พระญาติพระวงศ์จำนวน 19 พระองค์สิ้นพระชนม์ในช่วงที่เขมรแดงเรืองอำนาจ⁴⁸³ ในจำนวนนี้เป็นโอรสธิดาของสมเด็จพระสังฆราช 5 พระองค์⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ พ. พ. ยีบาเยเฟ (หุสกริตธธนาเยก), *บุรพฤตสิริอุบธปุโรหิตเสกษุณฺณ*, บก.บุโรเฟเยเย ธูณฺ ส.เยเย (ผู้สํารุ: คุโรสุธาร หณฺธิการบ.เอะฤยตธฺสหายบุโรบุโรกุส, 1985), ๕๔๙ 495.

⁴⁸¹ สมเด็จพระสังฆราชและเบอร์นาร์ด กริสเซอร์, *ความทรงจำของสมเด็จพระสังฆราช: ผู้นำของโลกที่ข้าพเจ้ารู้จัก*, แปลโดย สว่าง วงศ์พิพัฒน์ (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2534), หน้า 164, 174.

⁴⁸² พ. พ. ยีบาเยเฟ (หุสกริตธธนาเยก), *บุรพฤตสิริอุบธปุโรหิตเสกษุณฺณ*, ๕๔๙ 495-496.

⁴⁸³ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide? Elusive Justice and the Khmer Rouge Tribunal* (London: Pluto Press, 2004), p. 26. และ David P. Chandler, *History of Cambodia*, p. 213.

⁴⁸⁴ ได้แก่ HRH Samdech Norodom Naradipo (1946-1976), HRH Samdech (Princess) Norodom Sorya Roeungsey (1947-1976), HRH Samdech Norodom Khemaranourak (1949-1975), HRH (Princess) Samdech Norodom Botum Bopha (1951-1976), และ HRH Princess Norodom Socheatvateya (Sujata) (1953-1975) (“Genealogy of HM King Norodom Sihanouk,” in Julio A. Jeldres, *The Royal House of Cambodia*, pp. II - III.)

30 มีนาคม ก่อนที่จะมีการประชุมสภาประชาชน สมเด็จแปน นุต ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีของราชอาณาจักรลาวรวบรวมชาติก็พ้นจากตำแหน่งและ ปล โปต ก็เข้ารับตำแหน่งแทน สมเด็จแปน นุต⁴⁸⁵ ก่อนที่สภาประชาชนซึ่งประชุมกันในวันที่ 14 เมษายน จะมีมติเลือก ปล โปต เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

ในระหว่างวันที่ 21 กรกฎาคมถึง 2 สิงหาคม 1976 คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาก็ประชุมกันเพื่อวางแผนการด้านเศรษฐกิจซึ่งจะรู้จักกันในชื่อว่า แผน 4 ปี ตามแผนการที่วางไว้แผน 4 ปี จะเริ่มมีผลบังคับใช้ในเดือนกันยายน ค.ศ.1977⁴⁸⁶ แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่เคยมีการนำแผนนี้มาใช้⁴⁸⁷ แผน 4 ปีวางอยู่บนฐานคิดและอุดมการณ์เรื่องการพึ่งตนเอง แผน 4 ปีจึงกำหนดว่าใน ค.ศ.1977 กัมพูชาต้องผลิตข้าวให้ได้ 3 ล้านตันต่อหนึ่งเฮกเตอร์ (6.25 ไร่)⁴⁸⁸ ซึ่งมากกว่าผลผลิตข้าวที่กัมพูชาเคยผลิตได้ในทศวรรษที่ 1960 อันเป็นเวลาที่บ้านเมืองสงบถึงสามเท่า การตั้งเป้าหมายที่ยากแก่การบรรลุนี้ สตีเฟน เจ มอริส อธิบายว่าเพราะเขมรแดงยึดหลักการของการพึ่งตนเอง (doctrine of self-reliance) อย่างแรงกล้า⁴⁸⁹ และการก้าวกระโดดไกลเช่นนี้ ปล โปต อธิบายไว้ว่า

ทำไมเราจึงต้องมุ่งไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว ? ก็เพราะพวกศัตรูโจมตีและทรمانเรา จากทางตะวันออกและตะวันตก พวกมันหมั่นบดขยี้และรังควานเรา; นี่เป็นยุทธศาสตร์ของพวกมัน..... ถ้าเรายังเชื่องช้าและอ่อนแอ ผู้คนที่นำซึ่งทางตะวันตกจะปฏิบัติอย่างไม่ดีต่อเราด้วย ในอีกด้านหนึ่ง ถ้าเราแข็งแรงและเข้มแข็งภายในหนึ่ง, สอง, สาม หรือสี่ปี, ผู้คนที่นำซึ่งทางตะวันออกและผู้คนที่นำซึ่งทางตะวันตกจะไม่สามารถทำอะไรเราได้⁴⁹⁰

⁴⁸⁵ พ. พ. ยีบาเยน (สุริยภักดิ์ธนาพร), *บุรุษลึกลับของเขมรแดง*, 495-496.

⁴⁸⁶ "The Party's Four-Year Plan to Build Socialism in All Fields, 1977-1980," in David Chandler, Ben Kiernan, and (Chanthou Bua (eds.), *Pol Pot Plans the Future: Confidential Leadership Documents From Democratic Kampuchea, 1976-1977*, (New Haven: Yale University Southeast Asian Studies, 1988), p. 36.

⁴⁸⁷ David Chandler, *A History of Cambodia*, p. 214.

⁴⁸⁸ "The Party's Four-Year Plan to Build Socialism in All Fields, 1977-1980," in David Chandler, Ben Kiernan, and (Chanthou Bua (eds.), *Pol Pot Plans the Future*, p. 37.

⁴⁸⁹ Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War* (Stanford, California: Stanford University Press, 1999), p. 74.

⁴⁹⁰ "Preliminary Explanation Before Reading the Plan, by the Party Secretary," (Party Center, August 21, 1976), in David P. Chandler, Ben Kiernan, and Chanthou Boua (eds.), *Pol Pot Plans the Future*, p. 126.

การพึ่งตนเองจึงเป็นอุดมการณ์ที่มีฐานส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อที่ว่า กัมพูชาถูกคุกคามจากเวียดนามซึ่งเป็นเพื่อนบ้านทางตะวันออกและไทยที่เป็นเพื่อนบ้านทางตะวันตก ภัยคุกคามนี้ไม่ใช่เพิ่งเกิดในช่วงเวลาอันใกล้แต่มีความเป็นมาที่ยาวนาน

ในเวลาไล่เลี่ยกันนั้นก็เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญขึ้นในประเทศไทยนั่นคือเหตุการณ์สังหารหมู่ใจกลางเมืองหลวงและรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม 1976 ความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์กลับมาเป็นสิ่งกำหนดการดำเนินนโยบายของไทยที่มีต่อกัมพูชาอีกครั้ง และรัฐบาลไทยที่มีนายธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นนายกรัฐมนตรีเริ่มให้ความสนับสนุนแก่เขมรเสรีซึ่งต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย⁴⁹¹ เขมรเสรีที่ว่านี้มีทั้งที่เป็นผู้นำและทหารของรัฐบาล ลน นล ที่เมื่อพ่ายแพ้แก่เขมรแดงแล้วก็หลบเข้ามาเคลื่อนไหวอยู่บริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทย และร่วมกับเขมรเสรีที่มีอยู่เดิม⁴⁹² เขมรเสรีที่สำคัญกลุ่มหนึ่งนำโดย อิน ต้า ซึ่งเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีในสมัยสาธารณรัฐเขมร เขมรเสรีกลุ่มนี้มีที่มั่นอยู่แถบจังหวัดปราจีนบุรีของไทย (ปัจจุบันคือบริเวณพื้นที่จังหวัดสระแก้ว) และปัตตานีของกัมพูชา⁴⁹³

ในเดือนมกราคม 1977 เขมรแดงก็ตัดสินใจที่จะใช้นโยบายรุกรานในกรณีชายแดนและใช้กำลังเข้าครอบครองพื้นที่ซึ่งกัมพูชาถือว่าเป็นของตนโดยยึดเส้นเขตแดนตามสนธิสัญญา ค.ศ.1904 ซึ่งเป็นคนละเส้นกับที่รัฐบาลไทยยึดถือ⁴⁹⁴ นำไปสู่การเผชิญหน้ากันระหว่างกัมพูชาและไทยบริเวณแนวชายแดน⁴⁹⁵

หลังจากนั้น ผู้นำเขมรแดงก็ออกมากล่าวหาว่ารัฐบาลไทยว่ากำลังจัดตั้งกองกำลังเขมรทรยศ “เพื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการกระทำที่ก้าวร้าวต่อ [กัมพูชา]”⁴⁹⁶ เขมรทรยศที่ว่าก็คือเขมรเสรีนั่นเอง และตลอด ค.ศ.1977 กำลังทหารของกัมพูชาที่รุกเข้ามาในดินแดนประเทศไทยหลายครั้ง⁴⁹⁷

⁴⁹¹ Sorpong Peou, *Intervention & Change in Cambodia: Toward Democracy ?* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2000), p. 146. และ Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 78.

⁴⁹² เทวี สโร, 10 ธงฉัตรแก้วกษัตริย์ 1979-1989, ๑๕๖-๑๕๗.

⁴⁹³ Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” pp. 78-79.

⁴⁹⁴ Steven Heder, *Thailand’s Relations with Kampuchea: Negotiation and Confrontation Along the Prachinburi-Battambang Border*, unpublished paper, Cornell University, pp. 16-20. และ Surachart Bamrungsuk, *United States Foreign Policy and Thai Military Rule, 1947-1977* (Bangkok: D.K. House, 1988), p. 179. Cited in Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 78.

⁴⁹⁵ *Sydney Morning Herald*, 8 August 1977. Cited in Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime*, p. 366.; Sorpong Peou, *Intervention & Change in Cambodia*, p. 147. และ Elizabeth Becker, *When the War Was Over: Cambodia and the Khmer Rouge Revolution* (New York: Public Affairs, 1998), p. 291.

⁴⁹⁶ *Asian Research Bulletin*, 31 March 1977, p. 305. Cited in Sorpong Peou, *Intervention & Change in Cambodia*, p. 147.

แม้ว่ารัฐบาลไทยจะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเขมรเสรี แต่มีหลักฐานน้อยมากที่ชี้ว่าไทยจะใช้กำลังทหารเข้ารุกรานกัมพูชากัมพูชาประชาธิปไตย กระนั้น พล โปต เองก็ยังกล่าวหาไทยอยู่เสมอว่า สบคบกับประเทศต่างๆ ในแผนการทำลายกัมพูชา

1. โซเวียตเป็นหัวหน้าของการวางอุบายทรยศหักหลัง พวกญวนเป็นคนลงมือ
2. จักรพรรดินิยมอเมริกันสมรู้ร่วมคิดกับโซเวียตโดยการบังคับไทยให้จัดหาสิ่งสนับสนุนแก่เขมรเสรีในประเทศไทย
3. ภายในประเทศ, เจ้าหน้าที่ซีไอเอและโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกญวนนิยมการขยายอำนาจร่วมมือกันสนับสนุนแผนดังกล่าวโดยติดต่อกับภายนอกอย่างสม่ำเสมอ⁴⁹⁸

ซึ่งดูจะเป็นความหวาดระแวงมากกว่าจะเป็นความจริง

อย่างไรก็ดี เพื่อเทียบกันแล้วกัมพูชาประชาธิปไตยหวาดระแวงเวียดนามมากกว่าไทย ความหวาดระแวงเวียดนามเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การกล่าวหาสมาชิกพรรคว่าทรยศต่อพรรคซึ่งนำไปสู่การจับกุมและสังหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลพรรคในเขตภาคตะวันออกซึ่งอยู่ติดกับเวียดนาม และพลพรรคบางคนมีความสัมพันธ์อันดีกับเวียดนาม เช่น โซ พิม ซึ่งทำงานใกล้ชิดกับฮานอยในระหว่าง ค.ศ.1946–1954⁴⁹⁹ ความหวาดระแวงของกัมพูชายังนำไปสู่การที่กองกำลังกัมพูชาประชาธิปไตยซึ่งได้รับการสนับสนุนจากจีนบุกเข้าไปในดินแดนของเวียดนามหลายครั้งใน ค.ศ.1977 และ 1978 ซึ่งเวียดนามก็ตอบโต้ด้วยการโจมตีกลับและรุกเข้ามาในดินแดนกัมพูชา⁵⁰⁰ กัมพูชาประชาธิปไตยเห็นว่าฝ่ายแพ้ของตนมาจากการทรยศของผู้นำพรรคและประชาชนในเขตภาคตะวันออกซึ่งอยู่ติดกับเวียดนาม พลพรรคและประชาชนในพื้นที่ทางตะวันออกจำนวนมากจึงถูกสังหารด้วยข้อหา “ใจญวน ตัวเขมร” จำนวนหนึ่งหนีเข้าไปในเวียดนาม ในเวลาต่อมาคนพวกนี้จะเข้าร่วมกับ แนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยชาติกัมพูชา (The Kampuchean National United Front for National Salvation – KNUFNS) ซึ่งตั้งขึ้นในปลาย ค.ศ.1978

แม้ว่าจะเกิดความตึงเครียดตามแนวชายแดนกัมพูชา–ไทยตลอด ค.ศ.1977 แต่ในปลายปีนั้นคือในวันที่ 12 ตุลาคม นายอุปติศร์ ปาจารย์กร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยก็ได้พบกับนายเอียง ชารี รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่างประเทศของกัมพูชาประชาธิปไตยที่สำนักงานใหญ่องค์การ

⁴⁹⁷ Sorpong Peou, *Intervention & Change in Cambodia: Toward Democracy* ?, p. 146.

⁴⁹⁸ Karl D. Jackson (ed.), *Cambodia, 1975-1978: Rendezvous with Death* (Princeton N.J.: Princeton University Press, 1989), p. 299. Cited in Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia*, p. 74.

⁴⁹⁹ Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime*, p. 14.

⁵⁰⁰ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ใน Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime*, pp. 357-366.

สหประชาชาติ กรุงนิวยอร์ก ผลของการพบปะกันในคราวนั้นคือทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะยุติการเผชิญหน้าระหว่างกัน⁵⁰¹

หลังการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลธานินทร์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 1977 พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ก็เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นโยบายรัฐบาลไทยที่มีต่อกลุ่มประเทศในอินโดจีนก็เปลี่ยนไปอีกครั้งหนึ่ง⁵⁰² พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ อธิบายถึงความเป็นไปของนโยบายดังกล่าวว่าเป็นผลเนื่องมาจากรัฐบาลไทยต้องการสร้างสมดุลทางอำนาจกับเวียดนามซึ่งกำลังขยายอิทธิพลของตนเข้าครอบงำลาวและกัมพูชา⁵⁰³

ต้น ค.ศ.1978 กัมพูชาก็มีท่าทีมิตรกับไทยมากขึ้น⁵⁰⁴ โดยในปลายเดือนมกราคม 1978 เอียง ซารี ก็มีโทรเลขเชิญอุปทูตไปเยือนกัมพูชา⁵⁰⁵ และในระหว่างวันที่ 30 มกราคม – 2 กุมภาพันธ์ 1978 อุปทูตก็นำคณะฝ่ายไทยเดินทางเยือนกัมพูชา ในการเยือนคราวนั้น เอียง ซารี กล่าวแก่รัฐมนตรีต่างประเทศของไทยว่า “เราต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการละเมิดความมั่นคงของแต่ละฝ่าย, อย่างเช่นการจารกรรม และดำเนินกิจกรรมอันเป็นการล้มล้างระบอบการปกครอง และเราต้องไม่อนุญาตให้ผู้ใดใช้ดินแดนของเราไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมในด้านใดก็ตาม.....[ซึ่ง] ขัดแย้งกับข้อตกลงร่วมกัมพูชา-ไทย วันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ. 1975”⁵⁰⁶ และระหว่างวันที่ 14 – 17 กรกฎาคม 1978 เอียง ซารี ก็เดินทางเยือนประเทศไทย⁵⁰⁷ เอียง ซารี ให้คำสัญญาแก่ผู้นำของไทยว่าจะหยุดการโจมตีประเทศไทยด้วยกำลังทหารอย่างที่เคยกระทำมาก่อนหน้านั้น

508

⁵⁰¹ *Bangkok Post*, 20 October 1977. Cited in Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” pp. 81-82.

⁵⁰² Sorpong Peou, *Intervention & Change in Cambodia*, p. 147. และ Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 82.

⁵⁰³ Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 82.

⁵⁰⁴ Sorpong Peou, *Intervention & Change in Cambodia: Toward Democracy ?*, p. 147.

⁵⁰⁵ ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาแซมร์*, หน้า 205. ม.ร.ว.เบญจมา เล่าถึงเหตุการณ์คราวนี้ไว้ว่า “โดยไม่คาดคิดมาก่อน ๗ phenomen รัฐมนตรีอุปทูตได้รับโทรเลขเชิญจากนายเอียง ซารี รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของกัมพูชาประธาธิปไตยให้ไปเยือนกัมพูชาอย่างเป็นทางการ”

⁵⁰⁶ *Far Eastern Economic Review*, 10 February 1978, p. 10. Cited in Sorpong Peou, *Intervention & Change in Cambodia*, p. 147.

⁵⁰⁷ ม.ร.ว.เบญจมา ไกรฤกษ์, *เนาแซมร์*, หน้า 207.

⁵⁰⁸ บัณฑิต สโร, 10 *ดุสิตนิมิต* 1979-1989, ฉบับ 14-15.

การเผชิญหน้าเพื่อผลประโยชน์ของชาติ, ค.ศ.1979 – 1991

วันก่อนต่อต้านปลด โปต

วันนี้ร่วมมือกับปลด โปตต่อต้านประชาชนกัมพูชา

ฮุน แชน

“ไม่มีมิตรแท้และศัตรูที่ถาวรในวงการเมืองระหว่างประเทศ”

มิตรอาจกลายเป็นศัตรู ศัตรูอาจกลับกลายเป็นมิตร

และศัตรูที่หันมาเป็นมิตรก็อาจกลับเป็นศัตรูเหมือนเดิมได้อีก

ทั้งนี้และทั้งนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ

ขจัดภัย บรูซพัตน์

ใน ค.ศ.1978 เกิดการกบฏต่อต้านอำนาจของ ปลด โปต ซึ่งประสบกับความล้มเหลว หลังจากนั้นพลพรรคเขมรแดงจำนวนหนึ่งก็หนีไปเข้ากับเวียดนาม เวียดนามก็รวมพลพรรคเขมรแดงเหล่านั้น รวมถึงเขมรแดงที่เคยหนีเข้าไปในเวียดนามก่อนหน้านี้และเขมรเวียดนาม⁵⁰⁹ เข้าด้วยกันและประกาศตั้ง *แนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยชาติกัมพูชา (รณ:ស៊ុសសាមគ្គីសង្គមរៀនជាតិកម្ពុជា, The Kampuchean National United Front for National Salvation – KNUFNS)* ขึ้นในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1978 และในวันที่ 4 ธันวาคม ก็มีการแต่งตั้งสมาชิก KNUFNS จำนวน 14 คน มี เฮง ซ็อมริน เป็นประธาน เจีย ซิม เป็นอนุประธาน สมาชิกคนหนึ่งซึ่งจะมีบทบาทอย่างมากในเวลาต่อมาคือ ฮุน แชน⁵¹⁰

วันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1978 กองทัพเวียดนามยกกำลังพลราว 180,000 – 200,000 นายบุกกัมพูชา⁵¹¹ และในต้นเดือนมกราคม ค.ศ. 1979 ก่อนที่ระบอบกัมพูชาประชาธิปไตยจะล่มสลาย ปลด โปต ก็เชิญสมเด็จพระ

⁵⁰⁹ เขมรเวียดนามหมายถึงพลพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่หลบเข้ามาในเวียดนามภายหลังข้อตกลงเจนีวา ค.ศ.1954.

⁵¹⁰ Chhay Yuheang et al., *Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen: From Farming Family to Prime Minister* (Phnom Penh: Pounloeu Pich, 2007), pp. 15-51.

⁵¹¹ ดูการอภิปรายเรื่องสาเหตุสงครามระหว่างกัมพูชากับเวียดนามซึ่งนำไปสู่การของการที่เวียดนามบุกกัมพูชาได้ในวารสาร *Southeast Asia Chronicle* ฉบับที่ 64 Vietnam-Kampuchea War (กันยายน-ตุลาคม 1978) ซึ่งมีบทความหลัก 2 ชิ้นเขียนโดย สตีเฟน อาร์. เฮเดอร์ (Stephen R. Heder) และโลเวลล์ ฟินลีย์ (Lowell Finley) (Stephen R. Heder, “Origin of the Conflict: Traditional antagonism, colonial manipulation, and incompatible ideology have led to open warfare. The split between Kampuchea and Vietnamis probably as deep as any in the world today,” in *Southeast Asia Chronicle*, 64 (September-October 1978): 3-18. และ Lowell Finley, “The Major Powers Still Play for Keeps in Indochina,”: 19-30.) นอกจากนี้ยังมีข้อเขียนขนาดสั้นอีกสามชิ้นคือ Lowell Finley, “Propaganda War: The bitter exchange reveals little ground for compromise between Hanoi and Phnom Penh,”: 31-36.; Stephen R. Heder,

สีหนุมาพบ พล โปต กล่าวแก่สมเด็จพระสีหนุด้วยน้ำเสียงดูแก่โทษและขอร้องให้สมเด็จพระสีหนุ ผู้ซึ่งถูกกักบริเวณตั้งแต่เมษายน 1976 และอยู่ในฐานะนักโทษเขมรแดง (អ្នកទោសខ្មែរក្រហម - Prisonnier des Khmers Rouges) รับภารกิจพิเศษในนามของกัมพูชาประชาธิปไตยในการเดินทางไปโน้มน้าวให้สหประชาชาติสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยที่กำลังจะล่มสลาย และต่อต้านการรุกรานของเวียดนาม

ไม่ทราบได้ว่าในเวลานั้นสมเด็จพระสีหนุจะทรงทราบหรือยังว่าพระญาติพระองค์จำนวน 19 องค์ สิ้นพระชนม์ไปในระหว่างที่พระองค์ถูกกักบริเวณ และในจำนวนนี้เป็นโอรสธิดาของพระองค์จำนวน 5 องค์ อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระสีหนุทรงยอมตามคำขอร้องของ พล โปต และเวลาเที่ยงตรงของวันที่ 6 มกราคม 1979 เครื่องบินแบบโบอิง 707 ของสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ลงจอดที่สนามบินไปเจินตงเพื่อนำสมเด็จพระสีหนุออกจากพนมเปญไปยังกรุงปักกิ่ง⁵¹² ก่อนที่กองทัพเวียดนามจะยึดเข้าเหยียบกรุงพนมเปญในตอนเช้าของวันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1979 และสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาขึ้นในวันที่ 10 มกราคมนั่นเอง

ปัญหากัมพูชา

การรุกรานกัมพูชาทำให้รัฐบาลของประเทศในโลกเสรีประชาธิปไตยซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ รวมถึงรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนออกมาประณามเวียดนาม กับทั้งมีน้ำเสียงของความวิตกกังวลเจืออยู่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประเทศไทย

การรุกรานกัมพูชาของเวียดนามนำมาซึ่งความวิตกกังวลและหวาดระแวงอย่างยิ่งของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานด้านความมั่นคงของไทยตลอดรวมไปถึงกระทรวงการต่างประเทศซึ่งมองว่าเป้าหมายถัดไปของเวียดนามหลังจากที่รุกรานกัมพูชาก็คือไทย โดยความหวาดระแวงนั้นวางอยู่ที่ความเชื่อที่ว่าเวียดนามมีแผนการที่จะสถาปนาสหพันธ์อินโดจีนซึ่งจะผนวกเอา 17 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยไว้ด้วย “ในเมื่อเวียดนามมีนโยบายแนชัดที่จะเข้าครอบงำลาวและกัมพูชาอย่างสมบูรณ์ในรูปของการจัดตั้งสหพันธ์

“The Border Dispute on the Land,”: 37- 38.; และ Lowell Finley, “The Border Dispute on the Seas,”: 39-40.) ส่วนการอภิปรายในประเด็นเรื่องการบุกกัมพูชาของเวียดนาม ดู Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia*.

⁵¹² Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 26.

ใน *ความทรงจำของสมเด็จพระโรตมสีหนุ* นั้น สมเด็จพระสีหนุทรงเล่าว่า “ภายหลังที่ระบอบพล พต ได้ถูกโค่นล้มไปแล้ว และในที่สุดเมื่อสามารถกลับไปกรุงปักกิ่งโดยพ้นออกจากกรุงพนมเปญในคืนวันที่ 5 มกราคม 1970 ข้าพเจ้าเอง และลูกอีกสองคน – สีมณีและนรินทร์พงศ์ ก็ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากท่านรองนายกรัฐมนตรีขณะนั้น นั่นคือนายเตี๋ย เสี่ยว ผิง” (สมเด็จพระโรตมสีหนุ และเบอร์นาร์ด กริสเซอร์, *ความทรงจำของสมเด็จพระโรตมสีหนุ: ผู้นำของโลกที่ข้าพเจ้ารู้จัก*, หน้า 166.) ที่ลงปีไว้ว่าเป็น ค.ศ.1970 คงจะพิมพ์ผิด ที่จริงต้องเป็น ค.ศ.1979 แต่ที่สมเด็จพระสีหนุว่าท่านเดินทางออกจากพนมเปญในวันที่ 5 มกราคมนั้นคงจะเป็นความทรงจำที่คลาดเคลื่อน.

อินโดจีน จึงเป็นการยากที่ประเทศไทยจะยอมมองข้ามประเด็นนี้ได้ ด้วยจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของไทยโดยตรง”⁵¹³

ความเชื่อข้างต้นนี้ไม่ต่างจากความเชื่อของนักวิชาการจำนวน 765 คน ที่ร่วมลงชื่อในต้นเดือนสิงหาคม 1985 เพื่อคัดค้านการยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม⁵¹⁴ ธงชัย วินิจจะกุล ชี้ให้เห็นว่านับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่รัฐบาลไทยได้รับความสนับสนุนและความร่วมมือจากนักวิชาการจำนวนมาก ไซ้แต่เท่านั้น กระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและองค์กรนักศึกษาอย่างสโมสรนักศึกษา 18 สถาบันก็มีความเห็นในทางเดียวกับรัฐบาลไทย⁵¹⁵ และความเชื่อเช่นนี้ก็จะกลายมาเป็นความเชื่อกระแสหลักในสังคมไทย รายงานข่าวของสื่อมวลชนไทยในประเด็นที่เกี่ยวกับกัมพูชาไม่มีความต่างอย่างไรกับเอกสารข่าวของทางการไทย⁵¹⁶

บนฐานความเชื่อข้างต้น กระทรวงการต่างประเทศของไทยจึงมองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในกัมพูชาหรือ ปัญหากัมพูชาว่า

[มีสาเหตุมาจาก] การที่เวียดนามใช้กองกำลังราวสองแสนคนรุกรานละเมิดอธิปไตยของกัมพูชาเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 2521 โดยละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและกฎบัตรสหประชาชาติ และหลังจากได้ใช้กำลังจัดตั้งระบอบ เสง สัมริน ขึ้นที่กรุงพนมเปญในเดือนมกราคม ค.ศ.2522 แล้ว เวียดนามได้คงกองกำลังยึดครองกัมพูชามาจนถึงทุกวันนี้โดยเผชิญกับการต่อสู้และต่อต้านของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยที่ปฏิเสธอิทธิพลและอำนาจอันมิชอบธรรมของเวียดนามในกัมพูชา

517

⁵¹³ ไทยกับปัญหากัมพูชา (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 9, 34-36.

กรณีของเจ้าหน้าที่ในสภาความมั่นคงแห่งชาติดู ชจิตภัย บุรุษพัฒน์, ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2531), หน้า 234, 236-268.

⁵¹⁴ *Bangkok Post*, 8 August 1985. Cited in Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 86.

⁵¹⁵ ธงชัย วินิจจะกุล, “กัมพูชา: มายาภาพกับมนุษย์ธรรม,” *วารสารธรรมศาสตร์* 14, 2 (มิถุนายน 2528): 55. Cited in Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 86. และ ภูเก็ท กาญจนวนิชย์, อินโดจีน: การให้ความหมายภายใต้บริบทการเมืองไทยหลัง พ.ศ.2518 (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546), หน้า 59-60.

⁵¹⁶ Puangthong Rungwasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” pp. 86, 87.

⁵¹⁷ ไทยกับปัญหากัมพูชา, หน้า 1.

ขณะที่ ฮุน แชน ซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศในรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา และในเวลาต่อมาจะเป็น นายกรัฐมนตรีของรัฐบาล “ระบอบเฮง สัมริน” มองว่าปัญหากัมพูชาเกิดขึ้นจาก “นโยบายทำลายล้างเผ่าพันธุ์ ของ พล โปต”⁵¹⁸ ส่วน เฮง สัมริน ซึ่งเป็นประธานาธิบดีของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาก็กล่าวว่า “เรา” เป็นผู้ปลดปล่อยกัมพูชาจากระบอบเขมรแดง⁵¹⁹ ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่เข่นฆ่าประชาชนของตนเอง แต่การกระทำเช่นนั้น

ไม่เป็นการพอใจของประเทศจำนวนหนึ่งเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับจีนซึ่งเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ของพวก พล โปต และอเมริกาซึ่งได้ออกจากอินโดจีนไปอย่างหมดความหวัง แล้วมุ่งหมายในใจ ที่จะ ทำสงครามกับเวียดนาม ต้องการให้เกิดการเข้ามาแทรกแซงของตนในเอเชียอาคเนย์แล้วกำลังกระทำ การลากจูงจีนเข้ามาในการต่อต้านสหภาพโซเวียต ต่อต้านสังคมนิยมฯ ทั้งหมดนี้ได้กลายเป็น ประเด็นร่วมกันระหว่างมหาอำนาจทั้งสองในเรื่องที่เรียกกันว่า “ปัญหากัมพูชา” ซึ่งมหาอำนาจทั้งสองได้ พยายามอย่างเต็มที่กำลังในการชักจูงสัมพันธมิตรเข้ามาในยุทธศาสตร์ต่อต้านสาธารณรัฐประชาชน กัมพูชา ฯ ดังนั้น แม้ว่ากัมพูชาถูกปลดปล่อยแล้วก็ตาม แต่สงครามก็ยังไม่ทันจบเลยในระยะเวลา 10 ปีมานี้⁵²⁰

แน่นอนว่าทัศนคติของ ฮุน แชน และเฮง สัมริน ในเรื่องปัญหากัมพูชาที่ถูกมองจากกระทรวงการ ต่างประเทศของไทยว่า “เป็นสมมติฐานที่ผิดๆ”⁵²¹ และ เขียน ธีระวิทย์ ก็เห็นว่าคำอธิบายของสื่อมวลชนและ ทางการเวียดนามซึ่งตรงกันกับทัศนคติของ ฮุน แชน นั้น “เป็นข้ออ้างมากกว่าเหตุผล.....ถ้าหากเวียดนามเพียง ต้องการทำโทษ “รัฐบาลล้างเผ่าพันธุ์พอล พต” เขาก็ควรจะจัดการให้เรียบร้อยแล้วถอนทหารออกไป.....เป็น ข้ออ้างที่ไม่สมเหตุผล เพราะการต่อสู้ฆ่ากันในกัมพูชาในระหว่าง 2518 และ 2521 นั้น เวียดนามมีส่วนสร้าง ผลกรรมอันนั้นด้วย”⁵²² แต่ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ก็ตั้งข้อสังเกตว่าเขียนไม่สามารถให้รายละเอียดของยอด ผู้เสียชีวิตในกัมพูชาที่เขียนเชื่อว่าเกิดจากการกระทำที่เวียดนามมีส่วนรับผิดชอบได้⁵²³ ซึ่งย่อม หมายความว่า คำอธิบายของเขียนนั้นก็ เป็น “ข้ออ้างมากกว่าเหตุผล” เช่นกัน

⁵¹⁸ ហ៊ុន សែន, 10 ឆ្នាំដំណើរកម្ពុជា 1979-1989, ទំព័រ 20.

⁵¹⁹ Erika Kinetz and Yun Samean, “Textbook on KR Spotlights Cambodia's History Wars,” *The Cambodia Daily* (25 April 2007).

⁵²⁰ ហ៊ុន សែន, 10 ឆ្នាំដំណើរកម្ពុជា 1979-1989, ទំព័រ 22-23.

⁵²¹ *ไทยกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 31.

⁵²² *ไทยกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 76.

⁵²³ Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” pp. 86, 87.

ทัศนคติที่ต่างกันนี้เป็นผลให้การดำเนินนโยบายตลอดไปจนถึงการปฏิบัติของรัฐบาลไทยและรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชามีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง อันจะทำให้ไม่มีการติดต่อสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศ เพราะรัฐบาลไทยประกาศรับรองและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยและให้ความร่วมมือกับกองกำลังของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญ รัฐบาลไทยยังร่วมมือกับรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีน สหรัฐอเมริกา ประเทศในสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (The Association of the Southeast Asian Nations – ASEAN) ที่เหลืออีก 4 ประเทศคือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ตลอดไปจนถึงรัฐบาลของประเทศในโลกตะวันตกในการปิดล้อมเวียดนามและกัมพูชา ทั้งนี้โดยได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากนักวิชาการและนักสื่อสารมวลชนไทย

โลกล้อมกัมพูชา

ในวันที่ 11 มกราคม 1979 คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติก็เริ่มการประชุมฉุกเฉินเพื่อพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในกัมพูชา สมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งรับมอบหมายภารกิจจาก ปอล ปอโต ในฐานะผู้แทนของกัมพูชาประชาธิปไตยได้เข้าชี้แจงต่อที่ประชุมคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ⁵²⁴ เอกสารของกระทรวงต่างประเทศของไทยฉบับหนึ่งคือ *เอกสารเกี่ยวกับปัญหา กัมพูชา* ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.1985 กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “เจ้าสัวหนุ อดีตรัฐมนตรีของกัมพูชาประชาธิปไตย ได้กล่าวปราศรัยอย่างจับใจต่อคณะมนตรีความมั่นคงถึงภัยพิบัติภายใต้การยึดครองของเวียดนาม”⁵²⁵ ซึ่งถ้าเทียบกับการกล่าวถึงสมเด็จพระสันตะปาปาในเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศของไทยในทศวรรษที่ 1950 และ 1960 ดังที่กล่าวถึงแล้วข้างต้นแล้วจะพบได้ว่าเป็นการกล่าวถึงด้วยน้ำเสียงที่เปลี่ยนไป

ในที่ประชุมคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ สาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเป็นสมาชิกถาวรเสนอญัตติให้กองกำลังต่างชาติถอนออกจากกัมพูชาในทันที ญัตติดังกล่าวได้รับเสียงสนับสนุน 13 จาก 15 เสียง แต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติเพราะสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นสมาชิกถาวรใช้สิทธิยับยั้ง (veto)⁵²⁶

การประชุมคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติในวันที่ 11 มกราคม เป็นเพียงการเริ่มต้นของการต่อสู้ทางการเมืองในเวทีโลกระหว่างกัมพูชาประชาธิปไตยที่มีสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติอย่างสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนสนับสนุน กับสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาที่มีสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติอย่างสหภาพโซเวียตสนับสนุน สหประชาชาติจะกลายเป็นเวทีของการต่อสู้ที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกหลายครั้ง

⁵²⁴ Nayan Chanda, *Brother Enemy: The War after the War* (New York: Collier Books, 1988), p. 364.

⁵²⁵ กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหา กัมพูชา* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2528), หน้า V.

⁵²⁶ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 26, 27.

การสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยของสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นเป็นเรื่องที่คาดเดาได้ เพราะจีนเองให้การสนับสนุนเขมรแดงมาตั้งแต่ก่อนที่เขมรแดงจะได้อำนาจรัฐใน ค.ศ.1975 และจีนยังคงสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยมาอย่างต่อเนื่อง และเมื่อเวียดนามรุกรานกัมพูชานั้นจีนก็ยกพลบุกเวียดนามในระหว่างวันที่ 17 กุมภาพันธ์ – 7 มีนาคม 1979 เพื่อ “ส่งสอนบทเรียนแก่เวียดนาม” และเพื่อเป็นการกดดันเวียดนามซึ่งแม้ว่าจะยังไม่ถอนกำลังของตนออกจากกัมพูชาแต่ก็ต้องส่งทหารจำนวนมากมาตริ่งกำลังตามแนวชายแดนเวียดนาม-จีน⁵²⁷ ขณะที่การสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยอย่างแข็งขันของสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ.1979 เป็นเรื่องที่ไม่คาดเดาได้ยากกว่า

อย่างไรก็ดี การสนับสนุน หรือไม่ต่อต้าน, กัมพูชาประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นมาก่อนการรุกรานกัมพูชาของเวียดนามแล้ว โดยใน ค.ศ.1976 เมื่อทราบวกัมพูชาประชาธิปไตยเสนอที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับออสเตรเลีย เฮนรี คิสซิงเจอร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาก็กล่าวว่า “อะไรก็ตามที่จะช่วยปิดล้อมเวียดนาม ดีทั้งนั้น”⁵²⁸ นั่นคือการสนับสนุนหรือไม่ต่อต้านกัมพูชาประชาธิปไตยนั้นเกิดจากความพยายามที่จะปิดล้อมเวียดนามของสหรัฐอเมริกา ความวิตกกังวลของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็เพิ่มสูงขึ้นที่เห็นเวียดนามขยายอิทธิพลเข้ามาในกัมพูชา รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงให้การสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยซึ่งเท่ากับเป็นการปิดล้อมไม่ให้เวียดนามขยายอิทธิพลของตนได้อีก อันเป็นการตอบสนองผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาเอง⁵²⁹ ใน ค.ศ.1979 บิกซ์นิว บรีซินสกี (Zbigniew Brezezinski) ที่ปรึกษาด้านความมั่นคงรัฐบาลของประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ แห่งสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1977–1980) ซึ่งมีแนวทางแข็งกร้าวจึงกล่าวว่า “ผมสนับสนุนให้จีนช่วยเหลือปอล โปต ผมสนับสนุนให้ไทยช่วยเหลือกัมพูชาประชาธิปไตย คำถามมีว่าเราจะช่วยประชาชนชาวกัมพูชาได้อย่างไร ปอล โปต เป็นคนที่น่ารังเกียจ เราไม่สามารถช่วยเหลือเขา แต่จีนสามารถ”⁵³⁰

นโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อกัมพูชาจึงอาจสรุปลงได้อย่างที่ เคนตัน ไคลเมอร์ กล่าวไว้ว่า คือ “การสนับสนุนฝ่ายที่ต่อต้านเวียดนามในกัมพูชา รวมถึงเขมรแดง ‘ที่น่าเกลียดชัง’” สหรัฐอเมริกาถือปฏิบัติตามแนวนโยบายอย่างนี้เป็นเวลา 15 ปี นับตั้งแต่ ค.ศ.1976 เป็นต้นมา⁵³¹

⁵²⁷ Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia*, p. 221.

⁵²⁸ Memorandum of Conversation, J. Malcolm Fraser, Ford, Kissinger et al., 27 July 1976, Ford Papers, National Security Adviser, Memoranda of Conversation, Box 20, folder 7/27/76 – Ford, Kissinger, ... Fraser. Cited in Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 165.

⁵²⁹ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, pp. 165, 168.

⁵³⁰ Elizabeth Becker, *When the War Was Over*, p. 435.

⁵³¹ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 165.

การสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาต้องร่วมมือกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างใกล้ชิด และนับเป็นบททดสอบที่สำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์สองฝ่าย นับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ในระดับปกติในเดือนธันวาคม 1978

นอกจากสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยอย่างเต็มตัวแล้ว ประเทศอื่นๆ ในโลกตะวันตก และประเทศเพื่อนบ้านของกัมพูชาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงประเทศไทยที่อยู่ติดกับกัมพูชาก็ให้การสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตย การสนับสนุนทั้งนี้เกิดขึ้นแม้ว่ารัฐบาลของประเทศเหล่านั้นจะไม่ทราบว่าเกิดอะไรขึ้นในกัมพูชาก็ตาม สิ่งที่รัฐบาลของประเทศเหล่านั้นทราบมีแต่เพียงข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยัดยัดเข้าโค่นล้มรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย และฝ่ายกัมพูชาประชาธิปไตยกำลังหนีเข้ามาบริเวณชายแดนไทยเพียงเท่านั้น

ในกรณีของอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 5 ประเทศคือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย, ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กัมพูชาที่สุด, ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยจัดให้มีการพบปะกันของรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่กรุงเทพฯ ในวันที่ 12 มกราคม ค.ศ. 1979 และออกแถลงการณ์ซึ่งมีความทำนองเดียวกันกับมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ถูกสหภาพโซเวียตใช้สิทธิยับยั้ง นั่นคือ “2. รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนแสดงความเสียใจอย่างลึกซึ้งต่อการการใช้กำลังแทรกแซงเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนกัมพูชา..... 4. ที่สุดนี้, รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนเรียกร้องให้มีการถอนกำลังทหารต่างชาติทั้งหมดออกจากดินแดนกัมพูชาทันที”⁵³²

ปฏิกิริยาของประเทศในอาเซียนต่อสถานการณ์ในเวียดนามเป็นผลมาจากความหวาดระแวงว่าเวียดนามซึ่งมีสหภาพโซเวียตสนับสนุนจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของภูมิภาค และสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนก็สามารถที่จะหาประโยชน์จากความหวาดระแวงดังกล่าวของอาเซียนได้เป็นอย่างดี

การต่อสู้ครั้งสำคัญในสหประชาชาติระหว่างกัมพูชาประชาธิปไตยกับสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาเกิดขึ้นอีกครั้งในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติสมัยที่ 34 ซึ่งมีขึ้น ณ สำนักงานสหประชาชาติ กรุงนิวยอร์กในเดือนสิงหาคม 1979 โดยมีประเด็นที่เข้าสู่อการพิจารณาของที่ประชุม 2 ประเด็นคือ ข้อเสนอของอาเซียนเรื่องการถอนทหารต่างชาติออกจากกัมพูชา และการพิจารณาที่นั่งของกัมพูชาในสหประชาชาติ

ข้อเสนอของอาเซียนเรื่องการถอนทหารต่างชาติออกจากกัมพูชาได้รับการสนับสนุนจาก 91 ประเทศ มีประเทศที่คัดค้าน 21 ประเทศ และงดออกเสียง 29 ประเทศ และในสมัยประชุมต่อไป มาของที่ประชุมสมัชชา

⁵³² “Joint Statement – Special Meeting of ASEAN Foreign Ministers on the Current Political Issue Development in the South East Asian Region, Bangkok, 12 January 1979,” ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหา กัมพูชา*, หน้า 74.

ใหญ่แห่งสหประชาชาติก็มีการพิจารณาในประเด็นดังกล่าว และประเทศส่วนใหญ่ก็เห็นชอบกับข้อเสนอที่ให้มีการถอนทหารออกจากกัมพูชาโดยมีคะแนนเสียงสนับสนุนเพิ่มขึ้นทุกปี⁵³³

ในส่วนของการพิจารณานี้ของกัมพูชาในสหประชาชาตินั้น สมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งพยายามจะแยกตัวออกจากเขมรแดงส่งจดหมายเปิดผนึกไปยังประเทศสมาชิกของสหประชาชาติเสนอให้ปล่อยที่นั่งของกัมพูชาในฐานะรัฐสมาชิกของสหประชาชาติว่างลงไว้ก่อน นอกจากนั้นยังทรงร้องขอให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเลิกสนับสนุนเขมรแดง และวิงวอนต่อประชาคมโลกให้เลิกสนับสนุนระบอบเขมรแดงด้วย⁵³⁴

อย่างไรก็ดี สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และอาเซียนไม่สนใจต่อข้อเรียกร้องของสมเด็จพระสันตะปาปา และมั่นใจว่าจะเกลี้ยกล่อมให้ประเทศสมาชิกเห็นด้วยกับการให้กัมพูชาประชาธิปไตยยังคงสามารถครอบครองที่นั่งในสหประชาชาติต่อไป แม้ว่ากัมพูชาประชาธิปไตยจะครอบครองพื้นที่ของกัมพูชาได้เพียงน้อยนิด กับทั้งยังไม่มีความสำเร็จในการเหนือองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ของรัฐได้แล้วก็ตาม⁵³⁵

ผลการลงคะแนนในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติก็คือ มีประเทศสมาชิกที่เห็นชอบกับการรับรองสาส์นตราตั้งของรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย, ซึ่งหมายความว่าผู้แทนของกัมพูชาประชาธิปไตยยังคงเป็นผู้แทนของกัมพูชาในองค์การสหประชาชาติ, 71 เสียง ไม่เห็นชอบ 35 เสียง งดออกเสียง 34 เสียง และไม่เข้าร่วมประชุม 17 เสียง⁵³⁶ ประเทศสมาชิกที่เห็นชอบนำโดยสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และอาเซียน⁵³⁷ โรเบิร์ต โรเซนสตอค (Robert Rosenstock) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากบริซินสกีให้เป็นผู้แทนของ

⁵³³ ดูรายละเอียดใน ข้อมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 33/22 (14 November 1979), 35/6 (22 October 1980), 36/5 (21 October 1981), 37/6 (28 October 1982), 38/3 (27 October 1983), 39/5 (30 October 1984) ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 126-137.

⁵³⁴ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 27.

สมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งพยายามที่จะแยกตัวออกจากกัมพูชาประชาธิปไตยด้วยการขอลี้ภัยทางการเมืองในสหรัฐอเมริกา หลังจากการประชุมคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติในวันที่ 11 มกราคม 1979 แต่จีนกดดันไม่ให้สหรัฐอเมริกาให้สถานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองแก่พระองค์ ความพยายามอีกครั้งหนึ่งของสมเด็จพระสันตะปาปาคือการไปขอพักพิงเกาะลี้หนีที่กรุงเปียงยาง สมเด็จพระสันตะปาปาโจมตีการปกครองที่กดขี่และโหดร้ายของเขมรแดงและเรียกร้องให้จีนถอนการสนับสนุนเขมรแดง แม้ว่าจะทรงรับความช่วยเหลือทางการเงินจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและครอบครัวของพระองค์ก็ยังคงพำนักอยู่ที่กรุงปักกิ่งก็ตาม (Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 27.)

⁵³⁵ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 27.

⁵³⁶ "Appendix II Voting record at the UN General Assembly," in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor: The International Isolation of Kampuchea* (Oxford: Oxfam, 1988), pp. 156-161.

⁵³⁷ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และอาเซียน ออกเสียงเห็นด้วยกับการให้ผู้แทนของกัมพูชาประชาธิปไตยยังคงเป็นผู้แทนของกัมพูชาในองค์การสหประชาชาติในทุกครั้งที่มีการมติเรื่องนี้ในที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ (ดู "Appendix II Voting record at the UN General Assembly," in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, pp. 156-161.)

สหรัฐอเมริกาในสหประชาชาติอธิบายถึงเหตุผลของการที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนกัมพูชาประชาธิปไตยในสหประชาชาติว่า “ทางเลือกของเราคือเลือกระหว่างหลักศีลธรรมและกฎหมายระหว่างประเทศ น้ำหนักเทไปทางกฎหมายเพราะทางเลือกนั้นตอบสนองผลประโยชน์ทางความมั่นคงของเรา”⁵³⁸ ส่วนประเทศสมาชิกที่ไม่เห็นชอบกับการให้ผู้แทนของกัมพูชาประชาธิปไตยเป็นผู้แทนของกัมพูชาในสหประชาชาติมีสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นผู้นำ

การลงมติในเรื่องเดียวกันนี้ในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติใน ค.ศ.1980 และ 1981 ก็มีผลเช่นเดียวกันโดยคะแนนเสียงของสมาชิกที่เห็นด้วยมีจำนวนเพิ่มขึ้นโดยลำดับ ขณะที่ฝ่ายอื่นๆ มีคะแนนเสียงลดลงโดยลำดับ⁵³⁹ ส่วนการลงมติในเรื่องเดียวกันนี้ใน ค.ศ.1982 เป็นการรับรองรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย (Coalition Government of Democratic Kampuchea – CGDK) ซึ่งสืบสิทธิ์จากรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยว่าเป็นตัวแทนของกัมพูชาในสหประชาชาติ

กระทรวงการต่างประเทศของไทยอ้างมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในการทำให้นโยบายและการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับกัมพูชาของรัฐบาลไทยเป็นเรื่องที่ชอบธรรม

ข้อมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นเสียงของประเทศส่วนใหญ่ในโลกจึงมีน้ำหนักทางการเมืองระหว่างประเทศที่จะชี้ให้เห็นว่าการกระทำเช่นใดผิดหรือถูก และมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศโดยการชี้แนะทางการแก้ไขปัญหาที่ยุติธรรม การที่สหประชาชาติรับรองสาส์นตราตั้งของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องของชาวกัมพูชาและปฏิเสธความชอบธรรมของระบอบเฮง สัมริน⁵⁴⁰

แต่ ทอม ฟอว์ธโรป (Tom Fawthrop) และเฮเลน จาร์วิส (Helen Jarvis) ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เมื่อเกิดรัฐประหารโค่นอำนาจสมเด็จพระเจ้าสีหนุเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 1970 ก็เกิดปัญหาในเรื่องผู้แทนของกัมพูชาในสหประชาชาติตามมาเช่นเดียวกันกับหลังการโค่นล้มกัมพูชาประชาธิปไตย แต่ที่ผลที่ออกมาต่างกันโดยสิ้นเชิงเมื่อที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติไม่รับพิจารณาข้อเสนอของสมเด็จพระเจ้าสีหนุที่เสนอให้สหประชาชาติปฏิเสธตัวแทนของรัฐบาลที่ตั้งโดยการรัฐประหาร แต่ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติกลับรับรองผู้แทนรัฐบาล ลอนนอล เป็นผู้แทนของกัมพูชาในสหประชาชาติ นอกจากนี้ ฟอว์ธโรปและจาร์วิสยังชี้ให้เห็นด้วยว่าในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลของประเทศในแอฟริกาและอเมริกากลางโดยการรัฐประหารและการแทรกแซงของ

⁵³⁸ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 30.

⁵³⁹ “Appendix II Voting record at the UN General Assembly,” in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, pp. 156-161.

⁵⁴⁰ ไทยกับปัญหากัมพูชา, หน้า 21. เน้นตามต้นฉบับ.

ต่างชาติซึ่งมีสหรัฐอเมริกา รวมอยู่ด้วยที่เกิดขึ้นในปลายทศวรรษที่ 1970 และทศวรรษที่ 1980 จำนวน 4 ครั้ง นั้น ที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติต่างก็รับรองผู้แทนของรัฐบาลที่เกิดจากรัฐประหารและการแทรกแซงของต่างชาติว่าเป็นผู้แทนที่ชอบธรรมของประเทศต่างๆ เหล่านั้น⁵⁴¹ เช่นนี้แล้วถึงแม้ว่ามติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจะ “เป็นเสียงของประเทศส่วนใหญ่” ก็จริง แต่มตินั้นไม่สามารถชี้ผิดชี้ถูกได้เสมอไป มติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงไม่ใช่ความชอบธรรมหากเป็นเพียงเครื่องมือในการอ้างความชอบธรรมในเวทีการเมืองระหว่างประเทศแต่เท่านั้น

การรับรองว่าผู้แทนกัมพูชาประชาธิปไตยและในเวลาต่อมาคือผู้แทนของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยเป็นผู้แทนของกัมพูชาในสหประชาชาตินั้น นอกจากจะทำให้กัมพูชาประชาธิปไตยฟื้นกลับคืนชีพขึ้นมาแล้ว ยังทำให้รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาซึ่งมีอำนาจปกครองกัมพูชาอย่างแท้จริง กลายเป็นรัฐบาลนอกกฎหมายในสายตาของสหประชาชาติ การเข้าไปช่วยฟื้นฟูบูรณะกัมพูชาของหน่วยงานต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติจึงเป็นสิ่งต้องห้าม กัมพูชาจึงเป็นประเทศโลกที่สามเพียงประเทศเดียวในโลกที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือด้านการพัฒนาจากสหประชาชาติ⁵⁴²

นอกจากการปิดล้อมกัมพูชาในทางการทูตและกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ยังมีการปิดล้อมกัมพูชาในด้านความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมอีกด้วย การปิดล้อมดังกล่าวเริ่มต้นด้วยการไม่เร่งส่งความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมให้แก่ประชาชนในกัมพูชา นอกจากนี้สหรัฐอเมริกาและมิตรประเทศอย่างสหราชอาณาจักรและไทยยังและพยายามที่จะสกัดกั้นความพยายามขององค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ (Non-Government Organizations, NGOs) ที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินแก่ประชาชนในกัมพูชาอีกด้วย ดังในเดือนตุลาคม 1979 เมื่อ Oxfam ซึ่งเป็น NGO จะส่งความช่วยเหลือไปให้แก่ชาวเขมรในกัมพูชา รัฐบาล บริติชและรัฐบาลไทยก็พยายามสกัดกั้น โดยกระทรวงการต่างประเทศของสหราชอาณาจักรเตือนว่าเครื่องบินที่บรรทุกความช่วยเหลืออาจถูกยิง และรัฐบาลไทยก็ไม่อนุญาตให้ Oxfam ใช้สนามบินและท่าเรือในประเทศไทยสำหรับปฏิบัติการช่วยเหลือทางมนุษยธรรมดังกล่าว⁵⁴³ สหรัฐอเมริกาเองก็อาศัย The International Emergency Economic Powers Act ในการควบคุม NGOs ที่ทำงานด้านมนุษยธรรมซึ่งให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชาและเวียดนาม โดยกำหนดว่าองค์กรเหล่านั้นต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้แม้กระทั่งในกรณีที่เป็นการบรรเทาทุกข์และการให้ความช่วยเหลือในกรณีเร่งด่วนฉุกเฉิน⁵⁴⁴ และ

⁵⁴¹ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 27, 31. และดู Elizabeth Becker, *When the War Was Over*, p. 444.

⁵⁴² Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 73.

⁵⁴³ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 19, 65-66.

⁵⁴⁴ Joel Carney and John Spragens, Jr., *Obstacles to Recovery in Kampuchea and Vietnam: US embargo on humanitarian aid* (Oxfam America, 1984), p. 110. Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 82.

สหรัฐอเมริกายังเกลี้ยกล่อมให้ประเทศต่างๆ รวมถึงองค์กรการกุศล องค์กรความช่วยเหลือนานาชาติ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund, IMF) และธนาคารโลก (World Bank) ยุติความช่วยเหลือที่ให้แก่วียดนามและกัมพูชา โดยในฤดูร้อนของ ค.ศ.1979 สหรัฐอเมริกาก็ประสบความสำเร็จในความพยายามเกลี้ยกล่อมดังกล่าว⁵⁴⁵

อย่างไรก็ดี สหรัฐอเมริกาก็เป็นประเทศผู้บริจาครายใหญ่ที่สุดในการให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมแกกัมพูชาแต่เป็นการให้ความช่วยเหลืออย่างมีเงื่อนไข นั่นคือให้ความช่วยเหลือเฉพาะชาวเขมรที่พักพิงอยู่ในพื้นที่ค่ายผู้พลัดถิ่นตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาเท่านั้น⁵⁴⁶ ไม่รวมไปถึงชาวเขมรในประเทศกัมพูชา นโยบายเช่นนี้ของสหรัฐอเมริกาก็ทำให้องค์การกองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations International Children's Emergency Fund – UNICEF) และคณะกรรมการกาชาดสากล (International Committee of the Red Cross – ICRC) ซึ่งเริ่มต้นดำเนินโครงการบรรเทาทุกข์ฉุกเฉินในเดือนกันยายน 1979 มีพื้นที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่อยู่บริเวณค่ายผู้พลัดถิ่นชาวเขมรในประเทศไทยมากกว่าจะเข้าไปปฏิบัติการบรรเทาทุกข์ในกัมพูชาซึ่งมีผู้ต้องการความช่วยเหลือจำนวนมากกว่าอาศัยอยู่⁵⁴⁷

ไม่แต่เพียงเท่านั้น สหรัฐอเมริกายังปฏิบัติตนสองมาตรฐาน คือในขณะที่ตรวจสอบไม่ให้ความช่วยเหลือหลุดรอดไปถึงกองทัพเวียดนามซึ่งตั้งอยู่ในกัมพูชา แต่ความช่วยเหลือที่ส่งไปให้แก่ประชาชนเขมรตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาจำนวนมากกลับถูกส่งไปยังทหารฝ่ายต่อต้านเวียดนามในกัมพูชา รายงานชิ้นหนึ่งของยูนิเซฟระบุว่าร้อยละ 87 ของความช่วยเหลือทางอาหารถูกใช้อย่างผิดวัตถุประสงค์⁵⁴⁸ สมเด็จสีหนุเองก็ทรงกล่าวไว้ใน ค.ศ.1980 ว่า “ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม (ของ UNICEF, กาชาด ฯลฯ) ที่ถูกส่งมาช่วยพวกเขาโดยส่วนมากถูกเปลี่ยนไปอยู่ในมือของ ‘ขุนศึก’ ‘รัฐบาล [ไทย]’ และชาวกัมพูชาที่เป็น ‘ฝ่ายต่อต้าน’ ซึ่งได้รับความคุ้มครองจากจีนและไทย”⁵⁴⁹

ความช่วยเหลือบางส่วนที่ตกมาอยู่แก่รัฐบาลไทยนั้นเพราะรัฐบาลไทยให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเต็มที่ในการปิดล้อมกัมพูชา โดยในวันที่ 21 มกราคม ค.ศ.

⁵⁴⁵ Elizabeth Becker, *When the War Was Over*, p. 446.

⁵⁴⁶ Linda Mason and Roger Brown, *Rice, Rivalry and Politics: Managing Cambodian Relief* (University of Notre Dame Press, 1983), pp. 135-136, 159. อ้างถึงใน พงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์, “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, ปัญหาและการเมืองของการนิยามความรุนแรงในยุคเขมรแดง,” *รัฐศาสตร์สาร*, 20, 3 (2541): 338.

⁵⁴⁷ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 19.

⁵⁴⁸ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, pp. 175-176.

⁵⁴⁹ Sihanouk's letter is in Leonard Woodcock to SS, 7 April 1980, Tel 3134, Carter Papers, WHCF-Country Files, CO-81, Box CO-40. Cited in Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 178.

1979 รัฐบาลไทยซึ่งในเวลานั้นมี พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีก็รับรองรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องชอบธรรมของกัมพูชา ทั้งนี้โดยการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา⁵⁵⁰

การประกาศรับรองดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากที่กองทัพเวียดนามสามารถยึดและควบคุมพื้นที่บริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทยได้ทั้งหมดในวันที่ 17 มกราคม ค.ศ. 1979 สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งทำให้ผู้นำรัฐบาลเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคง และผู้นำกองทัพของไทยหวาดวิตกมากขึ้นว่าเวียดนามจะรุกรานไทย การร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อปิดล้อมกัมพูชาจึงเป็นการทำให้รัฐบาลไทยมีหลักประกันซึ่งทำให้ความรู้สึกไม่มั่นคงของชนชั้นนำไทยลดลง ถ้าใช้คำกล่าวของกระทรวงการต่างประเทศของไทยก็ต้องว่า “[ประเทศไทย] จึงได้ร่วมมือกับนานาประเทศแสวงหาทางยุติปัญหากัมพูชาลงอย่างยุติธรรมโดยเร็วและสันติวิธี ซึ่งเมื่อนั้นปัญหาด้านความมั่นคง และภาระด้านมนุษยธรรมที่ไทยเผชิญอยู่จึงจะหมดไป”⁵⁵¹ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือการตัดสินใจของรัฐบาลไทยวางอยู่บนสิ่งที่เรียกว่าผลประโยชน์ของชาติ⁵⁵²

ความร่วมมือของรัฐบาลไทยเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปิดล้อมกัมพูชาและเวียดนามประสบความสำเร็จ เพราะการมีพรมแดนติดต่อกับกัมพูชาของไทยทำให้ไทยเป็นทั้งพื้นที่รองรับผู้อพยพและที่พักพิงของกองกำลังฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญ และเป็นช่องทางของการส่งความช่วยเหลือทางอาหาร เวชภัณฑ์ ตลอดจนความช่วยเหลือทางการทหารให้แก่กองกำลังฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญอีกด้วย โดยผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญที่สำคัญคือสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน

รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของไทยร่วมกับรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิดในการควบคุมการส่งความช่วยเหลือให้แก่กัมพูชา และใช้ความช่วยเหลือดังกล่าวเป็นอาวุธต่อสู้กับรัฐบาลพนมเปญที่มีเวียดนามหนุนหลัง ผู้ปฏิบัติงานด้านความช่วยเหลือชาวอเมริกันกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

ไทย, ประเทศซึ่งเป็นที่ตั้งของปฏิบัติการบรรเทาทุกข์, และรัฐบาลสหรัฐอเมริกา, ซึ่งเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือรายใหญ่ของการบรรเทาทุกข์, ยืนยันว่าเขมรแดงต้องได้รับความช่วยเหลือ ในช่วงระหว่าง ค.ศ.1979-81, โครงการอาหารโลก, ซึ่งอยู่ใต้อิทธิพล

⁵⁵⁰ Raoul Jennar, *Les clés du Cambodge*, [s.l.]: Maisonneuve & Larose, 1995. Cited in Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 53.

⁵⁵¹ *ไทยกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 5.

⁵⁵² ดูตัวอย่างทัศนะอย่างนี้ได้ใน *ไทยกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 81.

ของสหรัฐอเมริกาเต็มที่, มอบอาหารมูลค่า 12 ล้านดอลลาร์สหรัฐแก่กองทัพไทยเพื่อแจกจ่าย
ให้แก่ค่ายของเขมรแดงที่อยู่บริเวณชายแดน⁵⁵³

การที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาและไทยยืนยันกรณว่าเขมรแดงต้องได้รับความช่วยเหลือเนื่องจากความช่วยเหลือ
ดังกล่าวจะทำให้ฝ่ายต่างๆ ที่ต่อต้านรัฐบาลพนมเปญ ซึ่งในจำนวนนี้ฝ่ายเขมรแดงมีกำลังทหารมากที่สุด,
สามารถที่จะต้านทานและต่อสู้รัฐบาลพนมเปญที่มีเวียดนามหนุนหลังได้

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศผู้บริจาครายใหญ่ที่สุดจึงให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชาผ่านทาง
โครงการบรรเทาทุกข์ของ UNICEF และกาชาดสากล เพราะองค์กรทั้งสองได้รับอนุญาต (อย่างไม่เป็นลาย
ลักษณ์อักษร) ให้ส่งความช่วยเหลือให้แก่พื้นที่ที่อยู่ในความควบคุมของ พล โปตเท่านั้น⁵⁵⁴ สิ่งที่เกิดขึ้น
ตามมาก็คือความอดอยากและขาดแคลนในกัมพูชา และแม้ว่าในเวลาต่อมา UNICEF และกาชาดสากลจะเข้า
ไปตั้งสำนักงานในกรุงพนมเปญเพื่อดำเนินโครงการความช่วยเหลือฉุกเฉิน แต่มูลค่าและปริมาณความ
ช่วยเหลือก็อยู่ในระดับที่ต่ำเมื่อเทียบกับความช่วยเหลือที่ให้แก่ชาวเขมรในค่ายผู้อพยพ

ความช่วยเหลือที่ต่างกันอย่างมากในระหว่างชาวเขมรในกัมพูชาซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่กับชาว
เขมรในค่ายผู้อพยพบริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทยเห็นได้จากตัวเลขความช่วยเหลือเฉลี่ยต่อหัวประชากร
ในช่วงทศวรรษที่ 1980 โดยเขมรอพยพได้รับความช่วยเหลือคิดเป็นเงิน 142 เหรียญสหรัฐต่อคนต่อปี⁵⁵⁵
ขณะที่ชาวเขมรที่อาศัยในกัมพูชาซึ่งมีจำนวนประมาณ 7 ล้านคนได้รับความช่วยเหลือเพียง 3 เหรียญสหรัฐ
ต่อคนต่อปี (แยกเป็นความช่วยเหลือจากองค์กรบรรเทาทุกข์ต่างๆ 1.5 เหรียญสหรัฐต่อคนต่อปี และความ
ช่วยเหลือจาก NGOs อีก 1.5 เหรียญสหรัฐต่อคนต่อปี)⁵⁵⁶

นอกจากความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพชาวเขมรแล้ว ความช่วยเหลือจำนวนหนึ่งยังมีให้แก่ชาวไทยที่
อาศัยอยู่บริเวณชายแดนซึ่งได้รับผลกระทบจากการอพยพเข้ามาของชาวเขมรและการสู้รบที่เกิดขึ้นตามมา
รัฐบาลไทยประเมินตัวเลขของผู้ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวไว้ว่ามีจำนวนประมาณ 200,000 คน ขณะที่สถานทูต-
สหรัฐอเมริกาในกรุงเทพฯ ประมาณว่ามีจำนวน 70,000 คน⁵⁵⁷ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานของสหประชาชาติก็ให้

⁵⁵³ Linda Mason and Roger Brown, *Rice, Rivalry and Politics: Managing Cambodian Relief* (University of Notre Dame Press, 1983), pp. 135-136. Cited in Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 64.

⁵⁵⁴ Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 175.

⁵⁵⁵ O.J. Scoville, *Relief and Rehabilitation in Kampuchea* (Western Illinois University, 1986). Cited in Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 73.

⁵⁵⁶ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, pp. 73, 151-155.

⁵⁵⁷ William Shawcross, *The Quality of Mercy: Cambodia, Holocaust and Modern Conscience* (Glasgow: Fontana Collins, 1985), p. 229.

ความช่วยเหลือแก่ชาวไทยที่ได้รับผลกระทบเป็นจำนวน 80,000 คน และหน่วยปฏิบัติงานบรรเทาทุกข์บริเวณชายแดนของสหประชาชาติ (United Nations Border Relief Operation – UNBRO) ยังให้เงินแก่ทหารไทยจำนวน 5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อใช้ในโครงการบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนชาวไทย⁵⁵⁸

การต่อสู้จากค่ายผู้อพยพ

เมื่อกองทัพเวียดนามรุกเข้ามาในกัมพูชาของเวียดนามในวันที่ 25 ธันวาคม 1978 ตามมาด้วยการปลดปล่อยพื้นที่ทั้งหมดในกัมพูชาจากการปกครองของเขมรแดงได้ในเดือนพฤษภาคม 1979 ก็ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรครั้งใหญ่ขึ้นอีกครั้งในกัมพูชา ชาวเขมรจำนวนมากอพยพกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของตนจากที่เคยถูกบังคับให้ต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเรือนของตนในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย⁵⁵⁹ ขณะที่อีกเป็นจำนวนมากอพยพไปบริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทยเพื่อข้ามเข้าไปในประเทศไทย โดยในเดือนมิถุนายน 1979 ชาวเขมรราว 40,000 คน ก็หลบหนีการต่อสู้ระหว่างทหารเขมรแดงกับทหารเวียดนามข้ามเข้ามาฝั่งไทย รัฐบาลไทยรับมือกับคลื่นผู้อพยพด้วยการผลักดันให้กลับเข้าไปในกัมพูชา ซึ่งทำให้มีผู้อพยพลี้ชีวิตไปราว 10,000 คน⁵⁶⁰ ฝ่ายความมั่นคงของไทยอ้างว่าการปฏิเสธที่จะรับผู้อพยพนั้นเป็นเพราะ “ผู้อพยพอินโดจีนที่หลบหนีเข้าสู่ไทยตั้งแต่ปี 2518 [1975] ยังตกค้างอยู่ในศูนย์รับผู้อพยพจำนวนนับแสนคน ถ้าปล่อยให้ชาวกัมพูชาเข้ามาอีกจะยิ่งเป็นปัญหาและภาระอันหนักหน่วงแก่ประเทศไทย”⁵⁶¹ กล่าวจำเพาะผู้อพยพชาวเขมร คนกลุ่มนี้

⁵⁵⁸ A.C. Theophanous, “The Tragedy of the Kampuchean Refugees,” Report, January 1987., p. 14.

Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 110.

⁵⁵⁹ Evan Gottesman, *Cambodia After the Khmer Rouge: Inside the Politics of Nation Building* (New Haven: Yale University Press, 2002), pp. 38-39. และดูรายละเอียดเรื่องการอพยพที่เกิดขึ้นในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย (เมษายน 1975 – มกราคม 1979) ได้ใน ณัฐพร ไทยจงรักษ์, **สภาพการดำรงชีวิตของชาวเขมรระหว่าง พ.ศ. 2518-2522: ศึกษา “ภูมิภาค” ตะวันออก ตะวันตกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงเหนือ** (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร มหบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 82-103, 116-125.

⁵⁶⁰ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor: The International Isolation of Kampuchea* (Oxford: Oxfam, 1988), pp. 95-96.; Kenton Clymer, *Troubled Relations*, p. 172.; Evan Gottesman, *Cambodia After the Khmer Rouge*, pp. 41-42.; Yumiko Suenobu, *Management of Education Systems in the Zones of Conflict-Relief Operations: A Case-study of Thailand* (Bangkok: UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific, 1995), p. 9. และ Lindsay Cole French, *Eduring Holocaust, Surviving History: Displaced Cambodians on the Thai-Cambodian border, 1989-1991* (Ph.D. Thesis, Harvard University, 1994), p. 15.

⁵⁶¹ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, **ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน**, หน้า 235.

อพยพเข้ามาในประเทศไทยหลังจากการล่มสลายของ รัฐบาลสาธารณรัฐเขมรในเดือนเมษายน ค.ศ.1975 ประมาณว่าในระหว่าง ค.ศ.1975–1978 มีพลเรือนชาวเขมรอพยพเข้ามาในประเทศไทยราว 34,000 คน⁵⁶²

แม้ว่ารัฐบาลไทยจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงวิธีปฏิบัติต่อผู้อพยพชาวเขมรและถูกกดดันจากองค์กรระหว่างประเทศให้เปิดรับผู้อพยพ รัฐบาลไทยก็ยังมีความลังเลไม่รับผู้อพยพ แต่เมื่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์และแรงกดดันเพิ่มขึ้น ประกอบกับรัฐบาลไทยได้รับคำมั่นสัญญาว่าจะได้รับความช่วยเหลือในการรับมือกับผู้อพยพแล้ว ในวันที่ 19 ตุลาคม 1979 รัฐบาลไทยก็เปิดชายแดนรับผู้อพยพโดยยินยอมให้ชาวเขมรเข้ามาอาศัยเป็นการชั่วคราว⁵⁶³ และว่าการเปิดชายแดนครั้งนั้น “เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม”⁵⁶⁴ ศูนย์ที่พักชั่วคราวถูกจัดตั้งขึ้นบริเวณแนวชายแดน

ผู้อพยพ, ซึ่งรัฐบาลไทยพิจารณาว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง, ที่เข้ามาในประเทศไทยมีทั้งทหารและชาวบ้านที่เจ็บป่วย ผ่าผอมและหิวโซ ระหว่างตุลาคม 1979 ถึง มกราคม 1980 นั้นประมาณว่ามีผู้อพยพชาวเขมรเข้ามาในประเทศไทยราว 180,000–200,000 คนซึ่งกลายเป็นภาระหนักที่รัฐบาลไทยต้องรับผิดชอบ นอกจากนี้ก็ยังคงมีชาวเขมรที่รอข้ามแดนเข้าไปในประเทศไทยอีกเป็นจำนวนมาก ในเดือนมกราคม 1980 รัฐบาลไทยก็สั่งปิดชายแดนอีกครั้ง ผู้อพยพถูกย้ายไปเข้าไปอยู่ในศูนย์ผู้อพยพของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR) ที่เขาอีต้างซึ่งตั้งขึ้นในเดือนกันยายน 1979 การควบคุมค่ายผู้อพยพที่เขาอีต้างเป็นความรับผิดชอบของทหารไทยโดยมี UNHCR เป็นผู้บริหารค่าย ผู้อพยพเหล่านั้นมีสถานะเป็นผู้ลี้ภัย (refugee) ซึ่งสามารถที่จะเดินทางไปยังประเทศที่สามได้⁵⁶⁵

อย่างไรก็ดี ยังคงมีผู้อพยพอยู่อีกเป็นจำนวนมากบริเวณชายแดนกัมพูชา–ไทย คนกลุ่มนี้ไม่ได้รับสถานะผู้ลี้ภัยแต่จะได้รับการปฏิบัติจากทางการไทยและรัฐบาลของชาติตะวันตกในฐานะผู้พลัดถิ่น (displaced people) โดยมีองค์กรบรรเทาทุกข์อย่าง UNICEF และคณะกรรมการกาชาดสากล รวมถึง NGOs กลุ่มต่างๆ เข้าไปให้ความช่วยเหลือผู้อพยพที่อยู่ตามแนวชายแดนเหล่านั้น UNICEF ปฏิบัติงานบรรเทาทุกข์บริเวณแนวชายแดนไปจนปลาย ค.ศ.1981 ก็ถอนตัวออกไปและมีหน่วยปฏิบัติงานบรรเทาทุกข์บริเวณ

⁵⁶² UNBRO, *Displacement and Survival* (Bangkok: UNBRO, 1994), p. 13. Cited in Yumiko Suenobu, *Management of Education Systems in the Zones of Conflict-Relief Operations: A Case-study of Thailand*, p. 5.

⁵⁶³ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 96. และ ขจัดภัย บรูซพัฒน์, *ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน*, หน้า 236.

⁵⁶⁴ ขจัดภัย บรูซพัฒน์, *ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน*, หน้า 236.

⁵⁶⁵ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 96. และ Yumiko Suenobu, *Management of Education Systems in the Zones of Conflict-Relief Operations: A Case-study of Thailand*, p. 12.

ชายแดนของสหประชาชาติ (United Nations Border Relief Operation – UNBRO) ซึ่งตั้งขึ้นใน ค.ศ.1982 เข้ามารับหน้าที่หลักในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พลัดถิ่นในค่ายพักพิงชั่วคราวต่างๆ เหล่านั้น

ค่ายผู้พลัดถิ่นขึ้นบริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทยตั้งแต่จังหวัดตราดไปจนถึงจังหวัดศรีสะเกษ บางค่ายอยู่ในดินแดนกัมพูชาแต่ในบางกรณีก็อยู่ในดินแดนไทย⁵⁶⁶ ค่ายผู้พลัดถิ่นดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มตามการควบคุมดูแลของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญ นั่นคือค่ายผู้พลัดถิ่นที่อยู่ในการควบคุมของเขมรแดง, ค่ายที่อยู่ในความควบคุมของ *แนวร่วมปลดปล่อยชาติเขมร* และค่ายที่อยู่ในความควบคุมของ *แนวร่วมเอกภาพแห่งชาติเพื่อกัมพูชาที่เป็นเอกราช เป็นกลาง สันติภาพ และความร่วมมือ* หรือ ฟุนซินเปค

ใน ค.ศ.1978 เซิน ซาน วางแผนที่จะตั้ง *แนวร่วมปลดปล่อยชาติเขมร* (Khmer Peoples National Liberation Front – KPNLF, ชื่อในภาษาเขมรคือ *រណសិរសរីរដង្ហោជាតិខ្មែរ*, โดยจะกล่าวถึงข้างหน้าโดยย่อว่า KPNLF) ขึ้นกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เพื่อต่อต้านระบอบเขมรแดง ก่อนที่จะมีความเคลื่อนไหวอีกครั้งหลังการรุกรานกัมพูชาของเวียดนามในเดือนมกราคม 1979 โดยในวันที่ 9 ตุลาคม 1979 ก็มีการตั้ง KPNLF ขึ้นอย่างเป็นทางการ มี เซิน ซาน เป็นผู้นำ KPNLF เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของกลุ่มที่มีความมุ่งหมายทางการเมืองต่างกันไป KPNLF มีกองกำลังของตนเองคือ Khmer Peoples National Liberation Armed Forces (KPNLAF) มีผู้บัญชาการคือ Dien Del⁵⁶⁷

แนวร่วมเอกภาพแห่งชาติเพื่อกัมพูชาที่เป็นเอกราช เป็นกลาง สันติภาพ และความร่วมมือ (Front Uni National pour un Cambodge Indépendant, Neutre, Pacifique et Coopératif – FUNCINPEC ชื่อในภาษาอังกฤษคือ National United Front for an Independence, Neutral, Peaceful and Cooperative Cambodia, ชื่อในภาษาเขมรคือ *រណសិរសរប្រជា ដើម្បីប្រជា ឯករាជ្យ អព្យាក្រឹត សន្តិភាព និងសហប្រតិបត្តិការ*, โดยจะกล่าวถึงข้างหน้าโดยย่อว่าฟุนซินเปค) เป็นองค์กรทางการเมืองที่สมเด็จพระสันตปาปาประกาศตั้งขึ้นที่กรุงปารีสในเดือนมีนาคม 1981 มีสมเด็จพระสันตปาปาเป็นประธาน ญีก เดียวลง เป็นอนุประธานคนที่ 1 และ อิน ต้า เป็นอนุประธานคนที่ 2 พร้อมทั้งควบตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพสันตปาปา (Armée Nationale Sihanoukienne – ANS, ชื่อในภาษาอังกฤษคือ Sihanoukist National Army, ชื่อในภาษาเขมรคือ *កងទ័ពសីហនុវិយ*) ก่อนที่ใน ค.ศ.1985 ตำแหน่งของอนุประธานคนที่ 2 ของอินต้าจะถูกแทนที่ด้วยเจ้าหญิงโมนิค, ชายาในสมเด็จพระสันตปาปา และตำแหน่งผู้บัญชาการ ANS ก็จะถูกแทนที่ด้วยสมเด็จพระโฆสมเด็จพระญาณสังวร, โอรสองค์โตในสมเด็จพระสันตปาปา

ผู้ที่พักพิงอยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่นซึ่งอยู่ในความควบคุมของกลุ่มการเมืองและกองกำลังฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญของทั้ง 3 ฝ่ายนี้มีทั้งพลเรือนและทหาร ค่ายผู้พลัดถิ่นจึงเป็นที่มั่นทั้งในทางการเมืองและการทหาร

⁵⁶⁶ Eva Mysliwek, *Punishing the Poor*, pp. 96-97.

⁵⁶⁷ CIA Document, “The Kampuchean Third Force Alternative: Characters in Search of an Author,” 6 November 1979), p. 3.

ของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญ และดำรงอยู่ได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ รวมถึงกาชาดสากล และ NGOs⁵⁶⁸

ด้วยแรงกดดันของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศผู้บริจาครายใหญ่ที่ให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชา ความช่วยเหลือจำนวนมากตกไปอยู่กับเขมรแดง ซึ่งในทัศนะของบุคคล องค์การ และรัฐบาลบางประเทศนั้น เขมรแดงได้ปกครองกัมพูชาอย่างทารุณโหดร้ายในระหว่างเดือนเมษายน 1975–มกราคม 1979 และต้องรับผิดชอบในการเสียชีวิตของชาวเขมรจำนวนมากในระหว่างนั้น ในขณะที่ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศของไทยก็มองเรื่องเดียวกันนี้ว่าเขมรแดงนั้นมี “ภาพพจน์ที่ไม่ดี” แต่นักวิชาการไทยบางส่วนก็เห็นว่า “หากพอล พต ชั่วร้ายดังอดีต อามิน ทหารแดงสามสี่หมื่นคนคงหนีเขาไปหมดแล้ว”⁵⁶⁹

แม้ว่า พล โปต จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย, ซึ่งเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายระหว่างประเทศ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 1979 และพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาจะประกาศยุบตัวเองลงใน ค.ศ.1981 แล้วก็ตาม แต่ “ภาพพจน์” ของเขมรแดงก็ยังไม่ดีขึ้น ในทัศนะของบุคคล องค์การ และรัฐบาลบางประเทศจึงมองว่าสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน อาเซียน และประเทศต่างๆ สนับสนุนระบอบเขมรแดงที่โหดร้ายทารุณ

เพื่อทำให้การให้ความช่วยเหลือเขมรแดงมีความชอบธรรมจึงต้อง “แก้ไขภาพพจน์ที่ไม่ดีของเขมรแดง” ทำให้เขมรแดงมีความน่าเชื่อถือในทางการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้น⁵⁷⁰ จึงมีการดึงเอาฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญอีก 2 กลุ่มซึ่งไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือ KPNLF และฟุนซินเปคให้มาร่วมกับพรรคกัมพูชาประชาธิปไตย (Party of Democratic Kampuchea – PDK) ของเขมรแดง (ตั้งขึ้นหลังการยุบพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาใน ค.ศ.1981) เพื่อตั้งรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย (Coalition Government of Democratic Kampuchea – CGDK) ซึ่งเป็นเพียงการรวมตัวกันในนามเพราะแต่ละฝ่ายต่างยังคงควบคุมค่ายผู้อพยพและกองกำลังของตนไว้ การประกาศตั้งรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยมีขึ้นในวันที่ 22 มิถุนายน 1982 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย รัฐบาลดังกล่าวมีสมเด็จสีหนุเป็นประธานาธิบดี เคียว ชีอมพอน เป็นรองประธานาธิบดีและรัฐมนตรีต่างประเทศ ส่วน เซิน ซาน เป็นนายกรัฐมนตรี⁵⁷¹ และรัฐบาลนี้ก็ได้ครอบครองที่นั่งในสหประชาชาติแทนกัมพูชาประชาธิปไตยใน ค.ศ.1982 นั้นเอง⁵⁷² ไมเคิล วิคเคอรี กล่าวถึงการรับรองรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยของสหประชาชาติในครั้งนั้นว่า “เป็นการสร้าง

⁵⁶⁸ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 97.

⁵⁶⁹ *ไทยกับปัญหา กัมพูชา*, หน้า 58, 59.

⁵⁷⁰ *ไทยกับปัญหา กัมพูชา*, หน้า 38, 58.

⁵⁷¹ “Declaration of the Formation of the Coalition Government of Democratic Kampuchea,” ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหา กัมพูชา*, หน้า 119-120.

⁵⁷² Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 67.

ฉากสำหรับสุนทราภรณ์เรื่องหนึ่งซึ่งจะขึ้นในอีกสองสามปีข้างหน้าที่รัฐบาลซึ่งทำงานอย่างมุ่งมั่นเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนถูกปฏิบัติเหมือนกับว่าเป็นพวกคนเลวทรามต่ำช้า, ขณะที่พวกคอนทราลลายมาเป็นตัวแทนที่ชอบธรรมของกัมพูชา”⁵⁷³

หลังจากที่กองทัพสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาและกองทัพเวียดนามได้โจมตีค่ายผู้อพยพของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยครั้งใหญ่ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 1984 ถึงเดือนมีนาคม 1985 ผู้อพยพราว 200,000 – 240,000 คน ก็ถูกบีบบังคับให้อพยพเข้ามาในประเทศไทย ด้วยความช่วยเหลือของหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ รวมถึงกาชาดสากล และ NGOs ค่ายอพยพจำนวน 8 แห่งก็ถูกตั้ง ขึ้นในประเทศไทย ห่างจากพรมแดนไทย-กัมพูชาตั้งแต่ 1 ถึง 6 กิโลเมตร⁵⁷⁴ เพื่อรองรับผู้อพยพเหล่านั้น ในบรรดาค่ายผู้อพยพทั้ง 8 แห่งนี้แบ่งเป็นค่ายที่อยู่ในความควบคุมของเขมรแดงจำนวน 5 แห่งคือ Site 8, บ่อไร่ (Borai), Ta Luán, Natao และห้วยจาน (Huay Chan) อยู่ในความควบคุมของ KPNLF จำนวน 2 แห่งคือ Site 2 และ Sok Sann ที่เหลืออีก 1 แห่งคือ Site B อยู่ในความควบคุมของ FUNCINPEC⁵⁷⁵ ค่ายที่มีจำนวนผู้อพยพมากที่สุดสามอันดับแรกคือ Site B, Site 2 และ Site 8 นอกจากนี้ยังมีค่ายผู้อพยพขนาดเล็กและและค่ายทหารอีกเป็นจำนวนมากบริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทย

ในเดือนเมษายน 1987 มีพลเรือนชาวเขมรจำนวน 261,000 คน อาศัยอยู่ในค่ายอพยพจำนวน 8 แห่ง และมีทหารเขมรอีก 60,000 นาย อาศัยอยู่ในค่ายทหาร ในจำนวนนี้เป็นทหารเขมรแดงประมาณ 30,000–40,000 นาย ทหารของ ANS ประมาณ 10,000 นาย และทหารของ KPNLAF ประมาณ 7,000–8,000 นาย⁵⁷⁶ นอกจากนี้ก็มีการนำพลเรือนในค่ายผู้อพยพไปเป็นทหาร อาจจะเป็นโดยสมัครใจดังที่ผู้ควบคุมค่ายอพยพที่ Sok Sann ซึ่งเป็นค่ายของ KPNLF กล่าวแก่เจ้าหน้าที่ของโครงการอาหารโลกที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือว่า “ค่ายแห่งนี้ทำงานเพื่อปลดปล่อยประเทศของเรา...ร้อยละ 90 ของชายหนุ่มต้องการเป็นทหาร”⁵⁷⁷ หรืออาจจะเป็นการบังคับเช่นที่เกิดขึ้นกับผู้อพยพในศูนย์ผู้อพยพบางแห่งซึ่งถูกบังคับให้เข้าร่วมกับกอง

⁵⁷³ Michael Vickery, *Cambodia: A Political Survey* (Phnom Penh: Funan, 2007), p. 15.

วิกเคอรีใช้คำว่า คอนทรา (Contras) สำหรับเรียกรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย และอธิบายว่าคำนี้ถูกใช้ในการเรียกกลุ่มฝ่ายขวาในเอล ซัลวาดอร์ และนิคารากัว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจเทียบได้กับรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาเช่นกัน

⁵⁷⁴ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 97.

⁵⁷⁵ Court Robinson, "Something Like Home Again" the Repatriation of Cambodian Refugees (The U.S. Committee for Refugees, Washington DC., 1994), p. 10. Cited in Yumiko Suenobu, *Management of Education Systems in the Zones of Conflict-Relief Operations: A Case-study of Thailand*, p. 7.

⁵⁷⁶ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 99.

⁵⁷⁷ Tony Jackson, "Just Waiting to Die," Oxfam UK, July 1987. Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, pp. 99, 100.

กำลังเขมรแดง⁵⁷⁸ และผู้ควบคุมค่ายผู้อพยพห้วยจางจังหวัดศรีสะเกษซึ่งเป็นค่ายของเขมรแดงก็กล่าวแก่คณะของโครงการอาหารโลกคณะเดียวกันนี้ว่า “นี่คือค่ายของฝ่ายต่อต้าน ทุกอย่างที่เราทำก็เพื่อสนับสนุนทหาร”

579

ค่ายผู้อพยพเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็นทั้งที่มั่นในทางการเมืองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่มั่นและฐานปฏิบัติการทางการเมืองของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญ⁵⁸⁰ ความเป็นที่มั่นทางการเมืองและการทหารนั้นเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ โดยเฉพาะ UNBRO นอกจากนี้ยังมีองค์กรที่ให้ความช่วยเหลืออย่างเช่น กาชาดสากล รวมถึง NGOs มี Catholic Office for Emergency Relief and Refugees (COERR) และ Co-Operation for American Relief Everywhere (CARE) เป็นอาทิ⁵⁸¹

นอกจากเป็นที่ยึดมั่นทางการเมืองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่มั่นและฐานปฏิบัติการทางการเมืองของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญแล้ว พลเรือนในค่ายผู้อพยพและกองกำลังทหารเขมรฝ่ายต่างๆ ยังทำหน้าที่เป็นกันชนที่คอยรับหน้ากองกำลังทหารเวียดนามให้แก่ประเทศไทยอีกด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับพลเรือนนั้น เจ้าหน้าที่สหประชาชาติคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “ยุทธศาสตร์ของประเทศไทย, ได้รับความเห็นพ้องจากรัฐบาลของประเทศในโลกละตะวันตก, คือเก็บประชาชนเหล่านี้ไว้ในพื้นที่ที่มีการสู้รบ”⁵⁸² และนักวิเคราะห์การเมืองชาวไทยคนหนึ่งก็กล่าวว่าถึงจะมีการโยกย้ายที่ตั้งค่ายผู้อพยพ “แต่ยุทธศาสตร์ของเราที่จะใช้ผู้อพยพเป็นกันชนทางทหารและโล่มนุษย์ระหว่างเรากับเวียดนามยังคงดำเนินต่อไป”⁵⁸³ กระนั้นก็ดี ราษฎรไทยที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาต้องเผชิญกับการโจมตีและปล้น สะดมของทหารเขมรและเวียดนามอยู่เนืองๆ⁵⁸⁴

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทหารนั้น รัฐบาลไทยได้จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจ 80 (ฉก. 80) ขึ้นใน ค.ศ.1980 เป็นหน่วยขึ้นตรงต่อกองบัญชาการทหารสูงสุดทำหน้าที่ตรวจตราและควบคุมค่ายผู้อพยพ โดยปกติแล้วค่ายผู้อพยพเหล่านี้จะอยู่ในความควบคุมของกองกำลังฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญทั้ง 3 ฝ่าย ดังนั้นการควบคุม

⁵⁷⁸ Linda Mason and Roger Brown, *Rice, Rivalry, and Politics* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1983), chapter 4. Cited in Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 91.

⁵⁷⁹ Tony Jackson, “Just Waiting to Die,” Oxfam UK, July 1987. Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, pp. 99, 100.

⁵⁸⁰ Linsay Cole French, *Eduring Holocaust, Surviving History: Displaced Cambodians on the Thai-Cambodian border, 1989-1991*, pp. 72-73.

⁵⁸¹ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, pp. 97, 111-115, 162.

⁵⁸² Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 108.

⁵⁸³ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 110.

⁵⁸⁴ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ใน ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน*, หน้า 236-268.

และตรวจตราค่ายผู้อพยพจึงไม่ใช่หน้าที่หลักของ จก. 80 แต่หน้าที่หลักคือการเสริมสร้างความร่วมมือในบรรดากลุ่มต่อต้านรัฐบาลพมเปญที่แยกเป็นฝักฝ่ายและในบางครั้งก็โจมตีกันเอง ทั้งนี้เพื่อร่วมกันปฏิบัติการสงครามกองโจรต่อต้านเวียดนามตามนโยบายของรัฐบาลไทย⁵⁸⁵

เมื่อเทียบในระหว่างกองกำลังต่อต้านรัฐบาลพมเปญแล้ว กองกำลังของเขมรแดงมีความเข้มแข็งมากที่สุด รัฐบาลไทยจึงมีความร่วมมือทางการทหารกับเขมรแดงมากกว่ากองกำลังฝ่ายอื่น โดยศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบก 315 (สปก.ทบ. 315) ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ ทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์และทำงานร่วมกับผู้นำเขมรแดง โดยมี ขวลิต ยงใจยุทธ เป็นหัวหน้า สปก.ทบ. 315 นอกจากนี้ใน ค.ศ.1979 รัฐบาลไทยได้ตั้งกองกำลังพิเศษซึ่งใช้รหัสว่า 838 ขึ้น โดยเป็นหน่วยขึ้นตรงต่อกองบัญชาการทหารสูงสุด หน่วยนี้มีหน้าที่หลักคือจัดหาที่พักพิง ติดต่อกับ และคุ้มครองผู้นำเขมรแดงในประเทศไทย⁵⁸⁶ มีสำนักงานประสานงานที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กำลังพลในกองกำลังพิเศษ 838 นั้นมาจากกองพลรบพิเศษที่ 1 ลพบุรี ซึ่งในจำนวนนี้มี สุรยุทธ์ จุลานนท์ และ สนิธิ บุญยะรัตกลิน รวมอยู่ด้วย⁵⁸⁷

นอกจากการติดต่อประสานงานแล้ว รัฐบาลไทยยังให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญในหลายทาง ความช่วยเหลือซึ่งดำเนินไปตลอดทศวรรษที่ 1980 นี้มีทั้งที่เป็นการส่งทหารไทยเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ตลอดไปจนถึงการฝึกอาวุธและการสนับสนุนทางอาวุธยุทธภัณฑ์

กองกำลังพิเศษที่รัฐบาลไทยส่งเข้าไปปฏิบัติการในกัมพูชาพร้อมกับเขมรทั้งสามฝ่ายก็คือหน่วย 838 การส่งทหารออกไปร่วมรบกับเขมรสามฝ่ายก็ดำเนินไปบนฐานคิดและวิธีคิดเดียวกับในเวลาที่รัฐบาลไทยเสนอว่าจะส่งทหารเข้าไปช่วยรัฐบาล ลน นล ใน ค.ศ.1970 นั่นคือทำสงครามนอกบ้านดีกว่าทำสงครามในบ้าน มีความพยายามจะอธิบายและให้ความชอบธรรมแก่การเข้าไปรบในกัมพูชาครั้งนั้นว่า “ถ้าหากจะว่ากันโดยกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว รัฐบาลของเขมร 3 ฝ่าย หรือรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยที่สมเด็จนโรดมสีหนุเป็นผู้นำซึ่งสหประชาชาติให้การรับรอง เป็นการเข้าไปอย่างถูกต้องด้วยความต้องการและยินดีของรัฐบาล

⁵⁸⁵ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 59.; Eva Mysliwek, *Punishing the Poor*), p. 97.; ทักร์ บัรฮะ, *สังคมมนุษย์ยุคสมัยทุนนิยมและประชาธิปไตย* ((n.p.), 1998), ๕๓. และ William Shawcross, *The Quality of Mercy*, pp. 79-80.

⁵⁸⁶ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 59.

⁵⁸⁷ Lindsay French, “From Politics to Economics at the Thai–Cambodian Border: Plus ça Change...,” *International Journal of Politics, Culture and Society*, 15, 3 (Spring 2002): 443. และ “ถอดรหัสชีวิต “สุรยุทธ์ จุลานนท์,” *Positioning Magazine* [Online], (ตุลาคม 2549). Available from: <http://www.positioningmag.com/Magazine/PrintNews.aspx?id=52946> [January 2009].

นั้น เช่นเดียวกันกับการเข้าไปลาวในอดีต ก็ด้วยความยินยอมของรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย ณ นคร เวียงจันทน์เช่นกัน”⁵⁸⁸

นอกจากทหารแล้ว สมาคมความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ก็เป็นอีกหน่วยงานที่มีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนฝ่ายต่อต้านรัฐบาลกัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขมรแดง สมช. มีส่วนร่วมอยู่ในสำนักงานประสานงานของหน่วย 838 ที่อรัญประเทศด้วย และเลขาธิการ สมช. ในเวลานั้นคือ น.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ ก็ทำงานใกล้ชิดกับ บิ๊กชีว ปริซันสกี ที่ปรึกษาด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกา⁵⁸⁹ ผู้ซึ่งเคยกล่าวไว้ใน ค.ศ. 1979 ว่า “ผมสนับสนุนให้ไทยช่วยเหลือกัมพูชาประชาธิปไตย”⁵⁹⁰

อย่างไรก็ดี ความช่วยเหลือที่สำคัญที่สุดของไทยคือ การเป็นช่องทางส่งความช่วยเหลือโดยเฉพาะอย่างยิ่งความช่วยเหลือทางการทหารจากสาธารณรัฐประชาชนจีนไปให้แก่กองกำลังฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญ ความร่วมมือของรัฐบาลไทยเกิดขึ้นจากความวิตกกังวลว่าจะถูกเวียดนามรุกราน และสาธารณรัฐประชาชนจีนจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยปิดล้อมเวียดนามซึ่งจะทำให้ภัยคุกคามจากเวียดนามลดลง และทำให้ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญเข้มแข็งขึ้น

สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชาประชาธิปไตยในเดือนมกราคม 1979 โดยในวันที่ 11 มกราคม 1979 เอียง ซารี รัฐมนตรีต่างประเทศของกัมพูชาประชาธิปไตยเดินทางมาถึงชายแดนกัมพูชา-ไทยและข้ามเข้ามาในประเทศไทย จากนั้นเครื่องบินปีกหมุนของกองทัพไทยก็นำ เอียง ซารี มาที่สนามบินดอนเมืองเพื่อขึ้นเครื่องบินไปยังฮองกงและเดินทางต่อไปยังปักกิ่ง⁵⁹¹ เอียง ซารี เข้าพบ หวู่ ก๊วยฝง ในวันเดียวกันนั่นเอง จากนั้นในวันที่ 13 มกราคม ก็เข้าพบ เติ้ง เสี่ยวผิง⁵⁹² ใน ค.ศ.1982 กระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาพิมพ์เอกสารที่อ้างว่ายึดได้จากเขมรแดง หนึ่งในจำนวนเอกสารนั้นเป็นบันทึกการสนทนาระหว่าง เติ้ง เสี่ยวผิง กับ เอียง ซารี โดยหลังจากได้ตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือในการตั้งสถานีวิจัยแล้ว เติ้งก็ถามเอียง ซารี ว่า

“เราจะให้เงินคุณอย่างไร ? ส่งไปกรุงเทพฯ ? หรือส่งไปให้เกรียงศักดิ์ ? หรือฝากไว้กับธนาคารของไทย ? คุณสามารถถอนออกมาได้ตลอดเวลา เราสามารถฝากเงินห้าล้าน

⁵⁸⁸ “ถอดรหัสชีวิต “สุรยุทธ์ จุลานนท์,” *Positioning Magazine* [Online], (ตุลาคม 2549). Available from: <http://www.positioningmag.com/Magazine/PrintNews.aspx?id=52946> [January 2009].

⁵⁸⁹ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 61.

⁵⁹⁰ Elizabeth Becker, *When the War Was Over*, p. 435.

⁵⁹¹ Nayan Chanda, *Brother Enemy*, p. 347.

⁵⁹² Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 55.

เหรียญสหรัฐซึ่งสามารถถอนได้ตลอดเวลา เราสามารถฝากไว้กับธนาคารของไทยหรือเก็บไว้ที่สถานทูตจีน, หรือที่สถานทูตกัมพูชาในประเทศไทยก็ได้”

คำตอบของ เอียง ซารี คือ “เราจะไปรับจากสถานทูตจีนในกรุงเทพฯ”⁵⁹³

หนังสือเรื่อง *Brother Enemy* ของนายัน จันดา (Nayan Chanda) เล่าเรื่องการสนทนาระหว่างเต็ง เสี่ยว ผิง กับ เอียง ซารี ไว้เช่นกัน เนื้อความตรงกันโดยมากผิดกันแต่ที่คำว่า ธนาคารของไทย (Thai Banks) ใน *Quality of Mercy* ของวิลเลียม ชอว์ครอส ถูกแทนที่ด้วยคำว่า ธนาคารแห่งประเทศไทย (Bank of Thailand)⁵⁹⁴ แต่ไม่ว่าจะอย่างไร จีนไม่เคยออกมาปฏิเสธว่าบทสนทนาไม่เป็นความจริง

เกรียงศักดิ์ที่เต็งเอ่ยถึงก็คือ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีของไทยในเวลานั้น เกรียงศักดิ์เองไม่น่าจะทราบหรือรับรู้มาก่อนว่าจะถูกใช้เป็นตัวกลางระหว่างจีนกับเขมรแดง เพราะหลังการสนทนาระหว่างเต็ง เสี่ยว ผิง กับ เอียง ซารี Geng Biao สมาชิกคณะกรรมการเมือง และ Han Nianlong รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนซึ่งอยู่ในการพบปะสนทนาระหว่าง เต็ง เสี่ยว ผิง กับเอียง ซารี ด้วยก็เดินทางโดยเครื่องบินมาลงจอดที่สนามบินอู่ตะเภา เกรียงศักดิ์เดินทางมาพบกับผู้แทนของรัฐบาลจีนที่อู่ตะเภาในวันเดียวกันนั้นและมีการพบปะเจรจากันอย่างลับๆ ในวันที่ 14 มกราคม ผลของการเจรจาคือเกรียงศักดิ์อนุญาตให้ใช้ดินแดนประเทศไทยเพื่อส่งการสนับสนุนให้เขมรแดง⁵⁹⁵ นอกจากนี้การเจรจาลี้ลับระหว่างผู้แทนของรัฐบาลจีนกับผู้นำทางการทหารของไทยยังได้ข้อตกลงในการเป็นพันธมิตรกันของจีนและไทย⁵⁹⁶

10 ปีจากนั้น เอียง ซารี ไปรับเงินจากสถานทูตจีนในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง และนอกจากเงินส่วนนี้แล้ว จีนยังให้ความช่วยเหลือในโครงการต่างๆ อีกซึ่งมีมูลค่ารวมปีละ 80–100 ล้านดอลลาร์⁵⁹⁷ สถานทูตจีนในกรุงเทพฯ ยังร่วมมือกับนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน และกองทัพไทยในการส่งความช่วยเหลือด้านอาหาร ยา และเครื่องอุปโภคต่างๆ ให้แก่เขมรแดงอีกด้วย⁵⁹⁸ ลี กวน ยิว ให้ตัวเลขความช่วยเหลือของจีนที่

⁵⁹³ William Shawcross, *The Quality of Mercy*, pp. 76-77.

⁵⁹⁴ “Record of a conversation between Deng Xiaoping and Ieng Sary on 13 January,” *Vietnam Courier* (October 1979). Cited in Nayan Chanda, *Brother Enemy*, p. 348.

⁵⁹⁵ “Geng Biao’s conversation,” in *The Chinese Rulers’ Crime Against Kampuchea* (Phnom Penh: Ministry of Foreign Affairs, People’s Republic of Kampuchea, 1984), p. 112. Cited in Nayan Chanda, *Brother Enemy*, p. 348. และ *Thai Policy vis a vis Kampuchea* (Phnom Penh: Minister of Foreign Affairs, 1983). Cited in Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 56, 58.

⁵⁹⁶ *The Chinese Rulers’ Crime Against Kampuchea* (Phnom Penh: Ministry of Foreign Affairs, People’s Republic of Kampuchea, 1984), p. 111. Cited in Nayan Chanda, *Brother Enemy*, p. 348.

⁵⁹⁷ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 56.

⁵⁹⁸ Nayan Chanda, *Brother Enemy*, p. 381.

ให้แก่เขมรแดงในระยะหนึ่งทศวรรษไว้ที่ 1 พันล้านเหรียญสหรัฐ ขณะที่ความช่วยเหลือที่ให้แก่องค์การที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ อันได้แก่ KNPLAF ของ เซิน ซาน และ ANS ของสมเด็จเจ้าสีหนุ มีมูลค่าเพียง 100 ล้านเหรียญสหรัฐ⁵⁹⁹ ความช่วยเหลือเหล่านี้เป็นไปโดยสะดวกก็โดยความร่วมมืออย่างเต็มที่ของไทย

นอกจากความช่วยเหลือทางการเงินแล้ว จีนยังให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่เขมรแดงด้วย และไทยก็เป็นช่องทางสำคัญสำหรับส่งความช่วยเหลือทางการทหารทั้งจากจีนไปให้แก่ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพนมเปญ

ท่าเรืออย่างน้อย 3 แห่ง คือท่าเรือกรุงเทพ (ท่าเรือคลองเตย), ท่าเรือที่อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี, และท่าเรือที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด รวมถึงสนามบินตาคี จังหวัดนครสวรรค์ ถูกใช้เป็นจุดขนส่งอาวุธยุทธภัณฑ์จากจีนตามข้อตกลงลับไทย-จีนที่ทำไว้ในเดือนมกราคม 1979 โดยหลังจากที่เรือจีนขนอาวุธยุทธภัณฑ์มาจอดที่ท่าเรือตามที่กำหนดแล้ว กองทัพไทยจะรับผิดชอบในการขนส่งไปยังค่ายของเขมรแดงโดยทางการเงินจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่ง ก่อนที่จะแบ่งอาวุธยุทธภัณฑ์บางส่วนส่งไปยังค่ายของฝ่ายต่อต้านที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์⁶⁰⁰

เรือเที่ยวแรกจากจีนมาถึงท่าเรือของไทยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1979 หนังสือพิมพ์สตาร์ของมาเลเซียรายงานว่าเรือสินค้าของจีนนำอาวุธมาส่งที่เกาะกูด แล้วเรือหาปลาของไทยก็ขนอาวุธต่อไปขึ้นที่ท่าเรือคลองใหญ่ จากนั้นก็ขนขึ้นรถทหารไปยังค่ายและคลังอาวุธของเขมรแดงบริเวณชายแดนซึ่งมีอยู่ตลอดแนวพรมแดนตั้งแต่อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ไปจนถึงบ้านแหลมซึ่งอยู่ด้านใต้อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี นอกจากนี้ยังมีคลังอาวุธของเขมรแดงอีกอย่างน้อยสี่แห่งอยู่บริเวณชายแดนในเขตจังหวัด ศรีสะเกษ⁶⁰¹ การขนส่งอาวุธและการควบคุมคลังอาวุธกระทำได้อย่างง่ายดาย เพราะรัฐบาลประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่บริเวณแนวชายแดนส่วนที่อยู่ในประเทศไทย และวางแผนป้องกันตลอดแนวชายแดน โดยมอบหมายให้กองทัพบกโดยกองกำลังบูรพาและกองกำลังสุรนารีรับผิดชอบพื้นที่ตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานีลงไปจนถึงจังหวัดปราจีนบุรี และกองทัพเรือโดยกองกำลังจันทบุรี-ตราดรับผิดชอบพื้นที่ด้านจังหวัดจันทบุรีและตราด⁶⁰²

⁵⁹⁹ Lee Kuan Yew, "From Third World to First: the Singapore story, 1965-2000," Singapore: *Times*, 2000, pp. 379. Cited in Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 56.

⁶⁰⁰ Nayan Chanda, *Brother Enemy*, pp. 349, 381. และ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 58-59.

⁶⁰¹ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 58-59.

⁶⁰² Lindsay French, "From Politics to Economics at the Thai-Cambodian Border: Plus ça Change...", *International Journal of Politics, Culture and Society*, 15, 3 (Spring 2002): 443. และ "ถอดรหัสชีวิต "สุรยุทธ์ จุลานนท์," *Positioning Magazine* [Online], (ตุลาคม 2549). Available from: <http://www.positioningmag.com/Magazine/PrintNews.aspx?id=52946> [January 2009].

นอกจากผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงของชาติแล้ว กองทัพได้ยังได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการที่รัฐบาลไทยร่วมมือกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในการใช้ประเทศเป็นช่องทางส่งความช่วยเหลือทางทหารให้แก่ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญ ในประการแรกคือ กองทัพไทยได้รับอาวุธบางส่วนที่ทางการเงินส่งมาช่วยฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญ ทั้งนี้เป็นการมอบให้โดยไม่คิดมูลค่า และประการที่สอง ทางการเงินยังถ่ายทอดเทคโนโลยีในการผลิตอาวุธต่อต้านรถถังให้แก่กองทัพไทยด้วย โดยมีเงื่อนไขว่ากองทัพไทยจะต้องมอบอาวุธที่ผลิตได้บางส่วนให้แก่กองกำลังเขมรแดง⁶⁰³ และไม่เพียงแต่จะได้รับความช่วยเหลือทางทหารจากรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเท่านั้น กองทัพไทยยังได้รับความช่วยเหลือในลักษณะเดียวกันจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอีกด้วย⁶⁰⁴

ตลาดมืดและการค้าชายแดน

การที่องค์กรบรรเทาทุกข์ต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพเป็นการทำให้มีเม็ดเงินจำนวนมหาศาลไหลเวียนอยู่ในประเทศไทย โดยในระหว่าง ค.ศ.1979–1982 มีการใช้เงินไปในความพยายามบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้พลพชาวเขมรในประเทศไทยราว 350 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁶⁰⁵ และเมื่อ UNBRO เข้ามาปฏิบัติงานองค์กรนี้ก็ใช้เงินไปในการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเขมรที่พำนักอยู่ในประเทศไทยราวปีละ 36 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ร้อยละ 90 ของเงินจำนวนดังกล่าวถูกใช้จ่ายในประเทศไทย⁶⁰⁶ เม็ดเงินเหล่านี้มีส่วนช่วยกระตุ้นอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยทั้งในระดับชาติและเศรษฐกิจในเมืองชายแดน

หลังจากการรุกรานกัมพูชาของเวียดนาม เมืองชายแดนในฝั่งประเทศไทยก็คึกคักไปด้วยกิจกรรมทางการเศรษฐกิจในตลาดมืดอันเนื่องมาจากความต้องการเครื่องอุปโภคบริโภคของผู้พลพชาวเขมร⁶⁰⁷ แม้ว่าผู้พลพจะได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรบรรเทาทุกข์ แต่ความช่วยเหลือนั้นก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้พลพเรือนแสน⁶⁰⁸ และความต้องการยังมาจากชาวเขมรที่พำนักอยู่ตามแนวชายแดนฝั่งกัมพูชา

⁶⁰³ Nayan Chanda, *Brother Enemy*, p. 381.

⁶⁰⁴ Puangthong Rungwasdisab, "Thailand's Response to the Cambodian Genocide," p. 76.

⁶⁰⁵ Michael Vickery, "Refugee Politics: The Khmer Camp System in Thailand," to be published in *Cambodia: People and politics in the interregnum*. Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, pp. 108, 110.

⁶⁰⁶ A.C. Thomas, "The Tragedy of the Kampuchean Refugees," Report, January 1987, p. 14. Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 110.

⁶⁰⁷ *The Southeast Asia Record*, 30 November – 6 December 1979. Cited in Puangthong Rungwasdisab, "Thailand's Response to the Cambodian Genocide," p. 92. และ วัชรินทร์ ยงศิริ, *การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา: ปัญหาที่ประสบในปัจจุบันและแนวทางแก้ไขในอนาคต* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 51.

⁶⁰⁸ Lindsay French, "From Politics to Economics at the Thai–Cambodian Border," 446.

ซึ่งไม่ได้รับความช่วยเหลือด้วย ประมาณว่าในปลาย ค.ศ.1979 มีชาวเขมรที่พักพิงอยู่ตามแนวชายแดนฝั่งกัมพูชาราว 600,000 – 750,000 ⁶⁰⁹

โดยมากผู้อพยพจะใช้ทองคำที่ตนเก็บซุกซ่อนไว้ในการแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่ตนเองต้องการ และพ่อค้าไทยส่วนใหญ่ก็หาประโยชน์อย่างเต็มที่ด้วยการโก่งราคาสินค้า ชาวเขมรจำนวนมากกล่าวกันว่าทองคำทั้งหมดที่มีอยู่ในกัมพูชาไหลเข้ามาในประเทศไทยในช่วงสองสามปีแรกหลังจากที่เวียดนามรุกรานกัมพูชา การหาประโยชน์ของพ่อค้าไทยส่วนใหญ่ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่ชาวเขมรอยู่ในสภาพที่อ่อนแอและไม่สามารถต่อรองได้เช่นนี้เป็นความขมขื่นร่วมกันประการหนึ่งของชาวเขมร ⁶¹⁰

เมืองชายแดนที่มีกิจกรรมทางการค้าคึกคักที่สุดในช่วงเวลาดังกล่าวคืออำเภออรัญประเทศ วิลเลียม ชอว์ครอส เห็นว่าอรัญฯ กลายเป็นเมืองที่ขยายตัวเร็วที่สุดเมืองหนึ่งของเอเชีย, และอาจบางทีของโลกด้วยซ้ำไป ⁶¹¹

หลังจากการรุกรานกัมพูชาของเวียดนาม อรัญฯ ก็คึกคักไปด้วยพ่อค้า ขบวนคอนวอยขนส่งสินค้าวิ่งกันขวักไขว่ในตัวเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเข้ามิดเพื่อมุ่งหน้าไปยังตลาดมืดบริเวณบ้านโนนหมากมุ่นและหนองเสม็ดซึ่งอยู่ทางเหนือของตัวอำเภอ วิลเลียม ชอว์ครอส กล่าวถึงตลาดแห่งนี้ไว้ว่าเป็นตลาดกลางแจ้งที่ใหญ่ที่สุดในโลก “เกือบทุกอย่างที่คุณต้องการมีขายที่นี่” ⁶¹²

ประชากรชาวต่างชาติที่ไม่ใช่ชาวเขมรในเมืองอรัญฯ เพิ่มจากประมาณ 20 คน ใน ค.ศ.1978 เป็นราว 1,000 คน ในต้น ค.ศ.1980 คนเหล่านี้เป็นเจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของสหประชาชาติ กาชาดสากล และ NGOs และองค์กรอาสาสมัคร 95 องค์กร ที่เข้ามาตั้งสำนักงานในอรัญฯ ⁶¹³ ธุรกิจบ้านและสำนักงานให้เช่าเติบโตอย่างรวดเร็ว ราคาบ้านเช่าเริ่มที่ 50 ไปจนถึง 1,000 เหรียญสหรัฐ (ราว 1,250 – 25,000 บาท) ⁶¹⁴ ร้านรวงในตัวเมืองที่เคยปิดตั้งแต่สองทศวรรษเปลี่ยนเวลาปิดให้บริการเป็นสองยาม กิจกรรม

⁶⁰⁹ William Shawcross, *The Quality of Mercy*, p. 227.

⁶¹⁰ Lindsay French, “From Politics to Economics at the Thai–Cambodian Border,” : 446.; William Shawcross, *The Quality of Mercy*, p. 237. และ ศิริกมล สายสร้อย และคณะ, “สระแก้ว-เมืองอรัญ” *ชุมชนชาติพันธุ์ชายแดน*, (เอกสารเสนอในการประชุมเสนอผลงานวิจัยชุด ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง วันพฤหัสบดีที่ 22 สิงหาคม 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (มหาชน) กรุงเทพฯ), หน้า 6.

⁶¹¹ William Shawcross, *The Quality of Mercy*, p. 237.

⁶¹² William Shawcross, *The Quality of Mercy*, p. 236.

⁶¹³ William Shawcross, *The Quality of Mercy*, pp. 237-238.

⁶¹⁴ *The Southeast Asia Record*, 30 November – 6 December 1979. Cited in Puangthong Rungswasdisab, “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide,” p. 92. และ William Shawcross, *The Quality of Mercy*, p. 238.

ร้านอาหารเฟื่องฟู ตามมาด้วยคาเฟ่ และไนท์คลับ⁶¹⁵ ในช่วง ค.ศ.1979–1981 เงินหมุนเวียนในระบบธนาคารพาณิชย์ในอำเภออรัญประเทศมีไม่ต่ำกว่าวันละ 20 ล้านบาท⁶¹⁶ กล่าวโดยสรุป ความคึกคักของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมืองอรัญฯ เกิดขึ้นจากปัจจัยสำคัญ 2 อย่างคือ ชาวเขมรอพยพและชาวต่างชาติที่ไม่ใช่เขมร

การค้าชายแดนเข้าสู่ภาวะซบเซาใน ค.ศ.1981 เมื่อรัฐบาลไทยออกพระราชกำหนดควบคุมสินค้าตามชายแดน และ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีก็ใช้อำนาจตามพระราชกำหนดฉบับดังกล่าวในฐานะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็ประกาศให้อำเภอตาพระยา อำเภออรัญประเทศ และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี เป็นเขตควบคุมตามพระราชกำหนดฉบับดังกล่าว และในวันที่ 30 พฤศจิกายน 1981 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็ออกประกาศอีกฉบับหนึ่งเพื่อกำหนดชนิดหรือประเภทสินค้าควบคุมในเขตควบคุม ซึ่งครอบคลุมถึงอุปกรณ์หรือสิ่งของที่ใช้สำหรับทหาร อาหาร เวชภัณฑ์และยารักษาโรค และสินค้าเบ็ดเตล็ดอื่นๆ รวม 59 รายการ⁶¹⁷ อย่างไรก็ตาม ความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภคที่ยังคงมีสูงในกัมพูชาทำให้เกิดการลักลอบค้าชายา⁶¹⁸ กิจกรรมนี้รู้จักกันในชื่อว่าการค้าของหนีภาษี

การค้าชายแดนตั้งแต่ ค.ศ.1981 เป็นต้นมาอยู่ในกำมือของเจ้าพ่อในท้องถิ่นซึ่งใช้อิทธิพลในการควบคุมตลาดการค้าในฝั่งไทยขายของให้แก่พ่อค้าชาวเขมร ซึ่งจะนำสินค้านั้นไปขายต่ออีกทอดหนึ่งและตลาดไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะกัมพูชาแต่สินค้าเหล่านี้ถูกส่งไปขายยังเวียดนามด้วย⁶¹⁹ และนอกจากการค้าตามแนวชายแดนแล้ว สินค้าจากไทยจำนวนหนึ่งยังถูกส่งผ่านสิงคโปร์เพื่อส่งต่อไปยังกัมพูชาและเวียดนาม แม้ว่า “สิงคโปร์เป็นประเทศที่สนับสนุนอย่างแข็งขันที่สุดในการกระทำที่เรียกว่า “ลงทุนทางเศรษฐกิจแก่เวียดนามและกัมพูชา” แต่ประเทศนี้กลายเป็นประเทศที่ทำมาหากินกับกัมพูชาและเวียดนามมากที่สุด กระทั่งสินค้าไทยที่เข้าไปในกัมพูชาและเวียดนามก็ต้องผ่านมือสิงคโปร์ และสินค้าจากกัมพูชาและเวียดนามที่ส่งไปไทยก็ผ่านมือสิงคโปร์ ซึ่งทำให้สิงคโปร์หากำไรได้อย่างมาก ฯ”⁶²⁰

การโจมตีครั้งใหญ่ของกองทัพสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาและกองทัพเวียดนามในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 1984 ถึงเดือนมีนาคม 1985 นอกจากจะทำให้มีผู้พลีพราว 240,000 คน เดินทางเข้ามาในประเทศไทยแล้วยังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าชายแดนไปจากเดิมด้วย โดยตั้งแต่ ค.ศ.1985 เป็นต้นมา พ่อค้าไทยก็ติดต่อทำการค้ากับผู้นำของกลุ่มต่อต้านรัฐบาลพนมเปญที่อาศัยอยู่ในค่ายผู้พลีพราว โดยกลุ่ม

⁶¹⁵ William Shawcross, *The Quality of Mercy*, pp. 237-239.

⁶¹⁶ ศิริกมล สายสร้อย และคณะ, “สระแก้ว-เมืองอรัญ” ชุมทางชาติพันธุ์ชายแดน, หน้า 4.

⁶¹⁷ “ประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง กำหนดชนิดหรือประเภทสินค้าควบคุมในเขตควบคุม,” ใน วชิรินทร์ ยงศิริ, *การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา*, หน้า 242-244.

⁶¹⁸ วชิรินทร์ ยงศิริ, *การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา*, หน้า 51.

⁶¹⁹ Lindsay French, “From Politics to Economics at the Thai–Cambodian Border,”: 446-447.

⁶²⁰ บัณฑิต สโร, 10 ฐานันดรภิรมย์ 1979-1989, ฉบับ 154.

ต่อต้านรัฐบาลพมเปญจะนำสินค้าที่ผลิตได้จากที่มันของตนในฝั่งกัมพูชามาแลกเปลี่ยนกับสินค้าจากพม่า
ไทย สินค้าหลักจากกัมพูชาคือไม้ซุง เครื่องเรือนที่ทำจากไม้ อัญมณี และโบราณวัตถุ⁶²¹ พม่ารายหนึ่งอาจ
ทำธุรกิจหลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่นมีรายงานว่าบริษัททำไม้ของไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้า
โบราณวัตถุด้วย⁶²² พม่าต้องจ่าย “ภาษี” ให้แก่หน่วยทหารเพราะพื้นที่บริเวณแนวชายแดนไทย-กัมพูชาเป็น
พื้นที่ได้กฏอัยการศึก มีจุดตรวจของทหารตลอดแนวชายแดนและบนเส้นทางที่มุ่งสู่ชายแดน การทำการค้า
ชายแดนโดยปราศจากความร่วมมือของทหารจึงเกือบจะเป็นไปไม่ได้ ทหารที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวพันกับการค้า
ชายแดนนี้มีทั้งทหารระดับล่างและระดับสูง⁶²³

กัมพูชาที่ถูกปิดล้อมและโดดเดี่ยว

8 มกราคม มีประกาศตั้งกรมปรึกษาประชาชนปฏิวัติกัมพูชา (ក្រុមប្រឹក្សាប្រជាជនបដិវត្តកម្ពុជា –
The People's Revolutionary Council of Kampuchea) เพื่อทำหน้าที่เป็นรัฐบาลปฏิวัติของสาธารณรัฐ
ประชาชนกัมพูชา และในวันที่ 8 มกราคม เสง ซ้อมริน ซึ่งเป็นประธานแนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยชาติกัมพูชา
ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรมปรึกษาประชาชนปฏิวัติกัมพูชา และมีสมาชิกกรมปรึกษาอีก 7 นาย ซึ่ง
รับผิดชอบหน้าที่ด้านต่างๆ⁶²⁴ ความท้าทายที่สำคัญของกรมปรึกษาประชาชนปฏิวัติกัมพูชาคือฟื้นฟูประเทศ
ที่ยับเยินหลังการปกครองของเขมรแดง และการต่อสู้กับฝ่ายต่อต้านรัฐบาลที่ตั้งมั่นอยู่ตามแนวชายแดน
กัมพูชา-ไทย

อีวา มิสลิวีค (Eva Mysliwiec) บรรยายสภาพของประเทศกัมพูชาใน ค.ศ.1979 ไว้ว่า “ไม่มีเงินตรา ไม่
มีตลาด ไม่มีสถาบันการเงิน และไม่มีอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง ไม่มีระบบขนส่งสาธารณะ ไม่มีรถไฟวิ่งและ
ถนนถูกทำลายและขาดการซ่อมบำรุง ไม่มีระบบไปรษณีย์ ไม่มีโทรศัพท์ และอันที่จริงก็ไม่มีกระแสไฟฟ้า น้ำ
สะอาด ระบบสุขภาพ หรือการศึกษา”⁶²⁵

⁶²¹ Lindsay French, “From Politics to Economics at the Thai-Cambodian Border,” : 447.

⁶²² Masayuki Nagashima, *The Lost Heritage: The Reality of Artifact Smuggling in Southeast Asia*
(Bangkok: Post Books, 2002), p.53.

⁶²³ Lindsay French, “From Politics to Economics at the Thai-Cambodian Border,” : 447.

⁶²⁴ Chhay Yuheang et al., *Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen*, p. 55. และ Tom Fawthrop
and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 16.

ใน ประวัติศาสตร์สังเขปของกัมพูชา กล่าวถึงการแต่งตั้งสมาชิกในกรมปรึกษาประชาชนปฏิวัติกัมพูชาว่าเกิดขึ้น
ในวันที่ 11 มกราคม 1979 (พ. พ. ยีฮะเยเฟ (สุรศรีตฤณธายก), *บุรุษลึกลับของเขมรแดง*, ใจ้ 520.)

⁶²⁵ Eva Mysliwiec, *Punishing the Poor*, p. 11. และดูการบรรยายในลักษณะเดียวกันได้ใน Tom Fawthrop and
Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 13.

ก่อน ค.ศ.1975 มีนายแพทย์อยู่ในกัมพูชา 450 คน แต่ใน ค.ศ.1979 เหลืออยู่เพียง 43–45 คน ที่เหลือถูกสังหารหรือไม่เช่นนั้นนั้นก็หลบหนีออกนอกประเทศ⁶²⁶ มีนักกฎหมายเหลืออยู่เพียง 7-8 คน⁶²⁷ และในต้นทศวรรษที่ 1980 ก็เหลือครูอยู่เพียง 5,000-7,000 คน จากที่เคยมีจำนวนสูงถึง 20,000 คน ในตอนต้นทศวรรษที่ 1970⁶²⁸ นอกจากกัมพูชายังต้องประสบกับปัญหาขาดแคลนอาหารตั้งแต่กลาง ค.ศ.1979 ต่อเนื่องไปจนถึง ค.ศ.1980⁶²⁹

นักข่าวชาวเวียดนามคนหนึ่งสะท้อนความรู้สึกของเขาที่มีต่อกัมพูชาใน ค.ศ.1979 ไว้ว่า “ที่จุดก่อเกิดสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา แม้แต่ผู้สังเกตการณ์ที่มองโลกในแง่ดีที่สุดยังคิดไม่ได้เลยว่า ทำอย่างไรระบอบการปกครองใหม่จึงจะฟื้นชีวิตให้คืนกลับสู่สภาพปกติได้บนซากอันมหึมาของสังคมทั้งสังคม, ซึ่งรวมถึงความล่มสลายของชุมชนทั้งมวลและครอบครัวทั้งหมด”⁶³⁰

ความพยายามสร้างประเทศขึ้นใหม่ประสบกับอุปสรรคอย่างมาก ที่สำคัญคือการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงาน วิธีที่ระบอบการปกครองใหม่ใช้ในการแสวงหาคณะเข้าร่วมทำงานก็คือ การควานหาตัวคนที่มีการศึกษาจากที่พักรับเลี้ยงของคนที่เดินทางเข้ามาในพนมเปญแต่ไม่สามารถเข้ามาได้เพราะทหารเวียดนามไม่อนุญาต⁶³¹ คนเหล่านั้นโดยมากเป็นคนหนุ่มสาวที่ไม่มีประสบการณ์

คนที่เข้าร่วมกับระบอบการปกครองใหม่ถูกมองว่า “ทำงานรับใช้ญวน”⁶³² ข้อกล่าวหานี้สะท้อนให้เห็นถึงความเกลียดชังเวียดนามซึ่งพบได้โดยทั่วไปในบรรดาชาวเขมรจำนวนหนึ่ง นักเรียนชาวเขมรกลุ่มหนึ่งที่มิชีวิตรอดจากช่วงเวลาที่เขาแดงปกครองกัมพูชาจึงไม่กล้าเข้ามาในพนมเปญซึ่งกองทัพเวียดนามยกทัพเข้า

⁶²⁶ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, pp. 10-11. และ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 15.

⁶²⁷ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 15. และ Evan Gottesman, *Cambodia After the Khmer Rouge*, p. 4.

⁶²⁸ “Public School System,” in Cambodia: A Country Study. Russell R. Ross (ed.). (Federal Research Division, 1987). Available from: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+kh0079\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+kh0079)) [17 Nov 2006]]. และ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 11.

⁶²⁹ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 11.

⁶³⁰ “The Peoples Republic of Kampuchea at the Threshold of its Sixth Year,” *Vietnam Courier*, 1983, pp. 12-16. Cited in Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 14.

⁶³¹ Evan Gottesman, *Cambodia After the Khmer Rouge*, pp. 39-40. และ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 15-16.

⁶³² Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 11.

มายึดได้ในวันที่ 7 มกราคม 1979 พวกเขาบอกว่ารู้สึกกลัวว่า “พวกญวนจะฆ่าเรา”⁶³³ ความรู้สึกอย่างนี้ทำให้คนที่มีการศึกษาจำนวนหนึ่งเลือกที่จะหนีไปยังค่ายผู้อพยพและคาดหวังว่าตนเองจะมีอนาคตที่ดีในประเทศที่สาม มากกว่าจะร่วมกับรัฐบาล “หุ่นเชิดของเวียดนาม” นั่นยังทำให้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่จะมาช่วยสร้างประเทศขึ้นใหม่รุนแรงมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ไซว่าผู้ที่ยอมเข้ามาทำงานกับระบอบการปกครองใหม่ที่สนับสนุนโดยเวียดนามจะเป็นผู้ที่สนับสนุนหรือนิยมเวียดนาม ชาวเขมรคนหนึ่งจึงกล่าวว่า “สำหรับเวียดนาม – เราเคารพความช่วยเหลือของเขาที่ให้แก่ประชาชนกัมพูชา แต่เราไม่เคยยอมรับการครอบงำของเวียดนาม”⁶³⁴ และ Dr.Thong Khon, อดีตนักเรียนแพทย์ซึ่งเลือกที่จะเข้าช่วยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาและสุดท้ายก็ได้เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร, ก็กล่าวว่า “ใน ค.ศ.1993 ผมต้อนรับการกลับมาของฟุนซินเปค (คนเหล่านั้นกลับมาจากชายแดนไทยและค่ายผู้อพยพ) ผมขอแค่สองเรื่อง : อย่าเรียกผมว่าคอมมิวนิสต์ และอย่าเรียกผมว่าหุ่นเชิดของเวียดนาม.”⁶³⁵

การให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านการกำลังคนที่ทำงานด้านพลเรือน กำลังทหาร งบประมาณ อาหาร ฯลฯ ของเวียดนามรวมถึงสหภาพโซเวียตด้วยนั้น นอกจากเพราะกัมพูชาถูกเวียดนามยึดครองแล้วยังมีสาเหตุมาจากการที่กัมพูชาถูกปิดล้อมทางการทูตและกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาเป็นรัฐบาลนอกกฎหมายในสายตาของสหประชาชาติ การขอรับความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาประเทศจากหน่วยงานต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติจึงไม่สามารถทำได้ เว้นแต่ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมในภาวะฉุกเฉิน แต่บ่อยครั้งที่ความช่วยเหลือลักษณะยุติลงด้วยปัญหาทางการเมือง เช่น การส่งความช่วยเหลือให้แก่เด็กนักเรียนในกัมพูชาซึ่งถือว่าเป็นความช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉินถูกสั่งระงับเมื่อดำเนินการไปได้ 1 ปี เพราะความช่วยเหลือเหล่านี้ถูกมองว่าเป็น “การพัฒนา”⁶³⁶ เจ้าหน้าที่ของ NGO ในสหรัฐอเมริกาจึงกล่าวว่า “ช่วงบ๊าสันดีที่แจ็บปลา เครื่องสูบน้ำ เรือ รถบรรทุก และเครื่องมือทางการเกษตรถูกมองว่าเป็นสิ่งที่บ่อนทำลายผลประโยชน์ของสหรัฐ จึงมีการสั่งห้ามไม่ให้ส่งของพวกนี้ไปยังกัมพูชา”⁶³⁷ ใน ค.ศ.1982 เมื่อหลังจากที่กัมพูชาพ้นจากภาวะฉุกเฉิน ความช่วยเหลือดังกล่าวก็ยิ่งลดลง และ สุน แซน ก็กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “แม้ว่าประเทศตะวันตกจำนวนหนึ่งซึ่งในนั้นมีประธานาธิบดีคาร์เตอร์เป็นอาทิ ได้กล่าวหา

⁶³³ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, p. 16.

⁶³⁴ Prum Sokha interview by Tom Fawthrop, July 1997, in Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide*, p. 19.

⁶³⁵ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide*, p. 19.

⁶³⁶ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 82.

⁶³⁷ Andrea Panritis, “Cambodia: The Rough Road to Recovery,” *Indochina Issue*, 56 (April 1985). Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 82.

พวก ปล โปต ว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนในกัมพูชาก็ตาม ก็ไม่มีประเทศตะวันตกสักประเทศไหนเลย หรือประเทศอาเซียนประเทศสักประเทศเดียวที่เอาใจใส่ต่อทุกขเวทนาของประชาชนกัมพูชาเลย”⁶³⁸ ขณะที่ เซอร์ โรเบิร์ต แจ็คสัน (Sir Robert Jackson) ผู้ช่วยเลขาธิการใหญ่แห่งสหประชาชาติ กล่าวถึงประสบการณ์ที่เขาได้รับจากการทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานพิเศษเพื่อภาวะฉุกเฉินในกัมพูชา (special coordinator for the Kampuchean Emergency) ระหว่าง ค.ศ.1979 – 1983 ว่า

จากประสบการณ์ของข้าพเจ้า ไม่เคยมีปฏิบัติการด้านมนุษยธรรมครั้งใดในศตวรรษนี้ที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยทางการเมืองอย่างเต็มที่และต่อเนื่องเช่นครั้งนี้, ซึ่งทำให้ชาย หญิง และ เด็ก หลายแสนคนที่ผ่านพบกับความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน และความสิ้นหวังอันไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดได้ยังคงเผชิญกับความขาดแคลนปัจจัยจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากการเผชิญหน้ากันทางการเมืองระหว่างประเทศซึ่งทำให้พวกเขาเหล่านั้นกลายเป็นเหยื่อที่ไม่มีความผิดอะไร⁶³⁹

ส่วนปฏิกริยาของชาวเขมรที่มีต่อท่าทีของสหประชาชาติและรัฐบาลของประเทศต่างๆ ก็คือ ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจว่าทำไมสหประชาชาติจึงสนับสนุนรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยซึ่งถูกครอบงำโดยเขมรแดง ไม่เข้าใจด้วยว่าเพราะอะไรประเทศส่วนใหญ่ในโลกนี้จึงรับรองรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยซึ่งเป็นศัตรูกับประชาชนเขมร และหันหลังให้แก่พวกเขา⁶⁴⁰ เรื่องนี้ กระทรวงการต่างประเทศของไทยอธิบายว่า “การที่อาเซียนและนานาประเทศที่รักสันติให้การสนับสนุนรัฐบาลผสมฯ ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า รัฐบาลผสมฯ เป็นชาวกัมพูชารักชาติ มีสิทธิอันถูกต้องขอบรรรมที่จะต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประเทศของตนให้พ้นจากการรุกรานและยึดครองอย่างผิดกฎหมายของเวียดนาม”⁶⁴¹

ความรู้สึกลึกซึ้งของชาวเขมรที่ว่ารัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยเป็นศัตรูกับชาวเขมนั้นเพราะว่าเชื่อกันว่ารัฐบาลดังกล่าวถูกครอบงำโดยเขมรแดง การโจมตีที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการโจมตีของเขมรแดงซึ่งเป็นกลุ่มที่มีกำลังเข้มแข็งที่สุดทำให้ชาวเขมรรู้สึกถึงความไม่มั่นคง และหวาดหวั่นว่าเขมรแดงจะกลับมาครองอำนาจอีกครั้ง⁶⁴² และแม้ จีน สหรัฐอเมริกา และอาเซียนจะด่วนแปลความว่าจำนวนปฏิบัติการโจมตีของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญที่เพิ่มขึ้นนั้นหมายถึงการที่เขมรแดงได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นจากประชาชนทั้งที่ไม่มี

⁶³⁸ เบ็ญ สโร, 10 *ธำนิณเภาเว็กรษุณเฒา* 1979-1989, ฐัฒ 13.

⁶³⁹ Robert Jackson, “Preface,” in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. III.

⁶⁴⁰ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 57.

⁶⁴¹ *ไทยกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 15.

⁶⁴² Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 57.

หลักฐานชี้ไปในทางนั้น แต่ชาวเขมรในชนบทโดยมากนั้นไม่มีฝักฝ่ายทางการเมือง ถ้าทหารเขมรแดงเข้าไปหมู่บ้านชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือเพราะไม่อยากเห็นหมู่บ้านของตนเองถูกเผาทำลาย⁶⁴³ ทอม ฟอว์ธโรป และเฮเลน จาร์วิส เห็นว่า ความหวาดเกรงว่าเขมรแดงจะกลับมามีอำนาจยังคงหลอกหลอนชาวเขมรอยู่จนกระทั่งทศวรรษที่ 1990⁶⁴⁴

การปิดล้อมกัมพูชาทำให้รัฐบาลสาธารณรัฐกัมพูชาถูกบีบให้เลือก เจ้าหน้าที่เขมรจำนวนมากกล่าวว่า ความเลวร้ายที่สุดอันเกิดจากการโดดเดี่ยวกัมพูชาของชาติตะวันตกคือการที่ทำให้ชาวกัมพูชาที่มีการเลือกที่จำกัดมากขึ้นในการกำหนดอนาคตของตนเอง และเป็นการผลักดันให้กัมพูชาต้องพึ่งพิงเวียดนามและสหภาพโซเวียตมากขึ้น และกล่าวด้วยว่า “เราจะกำหนดอนาคตของเราเองได้อย่างไร ถ้าคุณ (รัฐบาลชาติตะวันตก) ไม่ให้ทางเลือกเราสักทาง”⁶⁴⁵ สุน แซน จึงกล่าวว่า “พิจารณาจากสภาพการเมืองทั้งในประเทศและนอกประเทศ เวลานั้นไม่มีทางออกนอกจากการเสนอขอความช่วยเหลือจากจากสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามนั้นเลย ฯ”⁶⁴⁶

ความช่วยเหลือที่กัมพูชาได้รับจากเวียดนาม สหภาพโซเวียต และประเทศในยุโรปตะวันออก นั้นมีหลายรูปแบบ ทั้งความช่วยเหลือทางทหาร การเงิน การพัฒนาประเทศ ฯลฯ โดยเวียดนามส่งที่ปรึกษาเข้ามาช่วยเหลือกัมพูชาทั้งในส่วนของพรรคและส่วนของรัฐ นอกจากนี้ที่ปรึกษาชาวเวียดนามแล้วยังมีชาวต่างชาติชาติอื่นที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือกัมพูชา โดยใน ค.ศ.1985 มีที่ปรึกษาจากโซเวียตในกัมพูชา 310 คน จากมิตรประเทศอื่นๆ ของกัมพูชา คือ เชคโกสโลวเกีย คิวบา เยอรมันตะวันออก ลาว บัลแกเรีย และอินเดีย อีกจำนวน 52 คน และชาวต่างชาติอีก 22 คน (สวิส ฟิลิปปีนส์ เบลเยียม คานาดา ดัตช์ ออสเตรเลีย และฟินน์) ที่ทำงานกับ NGOs ในกัมพูชา⁶⁴⁷ ในด้านของความช่วยเหลือทางการเงินนั้น สหภาพโซเวียตซึ่งเป็นประเทศผู้บริจาครายใหญ่ที่สุด⁶⁴⁸ ให้ความช่วยเหลือปีละประมาณ 80 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งความช่วยเหลือที่ให้ในรูปแบบของโครงการขนาดใหญ่ต่างๆ⁶⁴⁹ ส่วนเวียดนามนั้นให้ความช่วยเหลือราวปีละ 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁶⁵⁰ ซึ่งเมื่อเทียบกับความช่วยเหลือที่ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลได้รับแล้วจะเห็นได้ว่ามีมูลค่าน้อยกว่ามาก

⁶⁴³ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 88.

⁶⁴⁴ Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide*, p. 52.

⁶⁴⁵ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 63.

⁶⁴⁶ *ก๊อส สไร, 10 รัชสมัยกษัตริย์ 1979-1989, ใต้ 16.*

⁶⁴⁷ Report 135, Cabinet, Council of Ministers, Nov. 27, 1985, p. 8 (Doc 12-60). Cited in Evan Gottesman, *Cambodia after the Khmer Rouge*, p. 146.

⁶⁴⁸ Paul Vallely, Wpower Politics – So This Nation Suffers,” *The Times*, January 1, 1987. Cited in Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 80.

⁶⁴⁹ Eva Mysiweck, *Punishing the Poor*, p. 80.

อย่างไรก็ดี ความช่วยเหลือจากมิตรประเทศของกัมพูชาก็ไม่เพียงพอต่อการที่จะทำให้กัมพูชาพัฒนาไปได้อย่างเข้มแข็ง ปัญหาอย่างหนึ่งมาจากการที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาต้องใช้งบประมาณจำนวนมากไปเพื่อการต่อสู้กับฝ่ายต่อต้านรัฐบาล จึงเหลืองบประมาณสำหรับใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ น้อยตัวอย่างในกรณีของการจัดการศึกษา งบประมาณที่มีอยู่น้อยทำให้ที่ปรึกษาสหประชาชาติที่เข้าไปในกัมพูชาพบว่าโรงเรียนนั้น “ล้อมรอบไปด้วยดงทุ่นระเบิดบกและหลุมฝังศพ บางโรงเรียนมีดินสอเพียง 8 แท่ง สำหรับชั้นเรียนที่มีนักเรียน 50 คน ชั้นเรียนที่อาศัยร่มไม้เป็นห้องเรียนต้องหยุดเรียนในฤดูฝน นักเรียนบางคนอยู่ในสภาพที่เรียกได้ว่า ‘ตัวเปล่าเปลือย’ ” ⁶⁵¹

ในสภาพการณ์เช่นนี้ รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาก็ไม่ได้มีเมตตาอันหาที่จำกัดมิได้ต่อประชาชนของตนนัก ชาวเขมรคนหนึ่งกล่าวว่า “ประเทศของเราไม่มีเสรีภาพ ผู้นำของเราพูดได้ดี อุดมการณ์ของพวกเขาดี แต่พวกเขาไม่ทำตามความคิดของตัวเอง และเราก็พูดอะไรไม่ได้” อีวา มิสลิวีก อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยน้ำเสียงเห็นอกเห็นใจว่า เป็นผลมาจากความเปราะบางทางการเมืองในช่วงเวลานั้น นอกจากนี้แล้วการที่ชาวเขมรไม่กล้าแสดงความเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์ยังเป็นผลมาจากประสบการณ์ในสมัยเขมรแดงที่การกระทำเช่นนั้นมิใช่คือประหารชีวิต ⁶⁵²

ทัศนะของ สุน แชน ที่มีต่อประเทศไทย

สุน แชน (5 สิงหาคม 1952 – ปัจจุบัน) เกิดที่จังหวัดกำแพงจามในครอบครัวชาวนา เริ่มเรียนหนังสือในระดับชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน ก่อนจะเข้ามาอาศัยในวัด ณ กรุงพนมเปญเพื่อศึกษาต่อในลีเซอ็อนทรเทวีเมื่อ ค.ศ. 1964 ⁶⁵³

สุน แชน กล่าวถึงตัวเองว่าเป็นเด็กบ้านนอกที่เข้ามาพบกับความไม่เป็นธรรมในสังคมเมืองหลวง และกล่าวด้วยว่า “ผมเกลียดพวกเด็กอวดดีที่มาจากครอบครัวที่มีอำนาจและร่ำรวย เกลียดคนจน เด็กพวกนี้ไม่เคยอ่านหนังสือเรียนเลย และก็เรียนไม่เก่ง แต่สอบผ่านเสมอ” สุน แชน กล่าวว่าเขาชื่นชมสมเด็จพระสังฆราช แต่เกลียดข้าราชการที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่ในขณะเดียวกันเขาก็กล่าวว่า ตนเองเรียนไม่จบเพราะเข้าร่วมกลุ่มที่ต่อต้านสมเด็จพระสังฆราชจึงต้องหลบหนีการจับกุมของตำรวจลับของสมเด็จพระสังฆราชที่เข้ามากวาดล้างพวกต่อต้านถึง

⁶⁵⁰ Sophie Quinn-Judge, “Kampuchea in 1982: Ploughing Towards Recovery,” *Southeast Asian Affairs*, 1983 (Singapore Institute of Southeast Asian Studies, 1983), p. 162. Cited in Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 80.

⁶⁵¹ David M. Ayres, *Anatomy of Crisis: Education, Development, and the State in Cambodia, 1953-1998* (Chiang Mai: Silkworm Books, 2003), p. 133.

⁶⁵² Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 57.

⁶⁵³ Chhay Yuheang et al., *Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen*, pp. 10, 12.

ในวัดที่ ฮุน เซน อาศัยอยู่ และจับญาติของ ฮุน เซน ซึ่งเป็นพวกต่อต้านสมเด็จพระเจ้าสีหนุไป ฮุน เซน กล่าวด้วยว่าเขาเกลียดเขมรแดงเพราะความโหดร้ายของพวกนั้น และไม่นิยมเขมรแดงที่ต่อต้านราชวงศ์เพราะพวกนี้ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา แต่หลังจากการรัฐประหารของนักกองค้ำราชวงศ์ สีสุวดีก็สืบทอดและลอน นล ในวันที่ 18 มีนาคม 1970 ฮุน เซน ก็หนีเข้าไปพร้อมกับ *แนวร่วมแห่งชาติกัมพูชา* (FUNK) ซึ่งเป็นความร่วมมือกันระหว่างสมเด็จพระเจ้าสีหนุกับพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาเพื่อโค่นอำนาจรัฐบาล ลอน นอล ฮุน เซน อ้างว่าในตอนที่เขาเข้าร่วมกับแนวร่วมแห่งชาติกัมพูชานั้น “...พวกเขา (แนวร่วมแห่งชาติกัมพูชา) ไม่ได้บอกว่าการกำลังของสีหนุนำโดยเขมรแดง.....(ผม) ไม่มีทางเลือกอื่น.....ถ้าผมไม่ร่วมกับสีหนุ ผมก็ต้องร่วมกับ ลอน นล” ฮุน เซน กล่าวด้วยว่าตนรู้ตั้งแต่ ค.ศ.1974 แล้วว่าแนวร่วมแห่งชาติกัมพูชาของสมเด็จพระเจ้าสีหนุนำโดยเขมรแดงและให้เหตุผลที่ยังอยู่ร่วมงานกับเขมรแดงว่า “แต่เราจะไปไหนได้.....เราเป็นตัวประกันของสงคราม เราอยู่ในสิ่งเลวร้ายที่ ปล โปต ทำ แต่เราไม่รู้ว่าเราจะหนีไปไหน คนที่หนีไปเวียดนามก็ถูกส่งกลับมาให้ ปล โปต และถูก ปล โปต ฆ่า” และในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1977 ฮุน เซน กับพวกก็หนีเข้าไปลี้ภัยในเวียดนาม และเข้าร่วมกับฝ่ายต่อต้านเขมรแดงในเวียดนาม และหลังจากที่มีการจัดตั้ง *แนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยชาติกัมพูชา* ขึ้นในวันที่ 2 ธันวาคม 1978 ฮุน เซน ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกของแนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยชาติกัมพูชาด้วย ⁶⁵⁴

ในวันที่ 8 มกราคม 1979 วันที่สองของการสิ้นสุดลงของระบอบเขมรแดง ฮุน เซน ซึ่งเวลานั้นมีอายุ 27 ปี ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกกรมปรึกษาประชาชนปฏิวัติกัมพูชามีหน้าที่รับผิดชอบกิจการต่างประเทศ ⁶⁵⁵ และก็ได้ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกรัฐสภาในการเลือกตั้งที่จัดให้มีขึ้นในเดือนพฤษภาคม 1981 พร้อมกันนั้นก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกในคณะกรรมการเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติกัมพูชา (People's Revolution Party of Kampuchea – PRPK) ซึ่งเป็นองค์กรที่กุมอำนาจสูงสุด นอกจากนี้ ฮุน เซน ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศในรัฐบาลชุดใหม่และจะดำรงตำแหน่งนี้อย่างต่อเนื่องกระทั่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 14 มกราคม 1985 ขณะเมื่อมีอายุได้ 33 ปี

ในฐานะที่เป็นทั้งผู้รับผิดชอบในระดับควบคุมและสั่งการในการปฏิบัติงานเป็นไปตามนโยบาย และเป็นผู้กำหนดนโยบายมาอย่างต่อเนื่อง ทักษะของ ฮุน เซน ทั้งต่อปัญหากัมพูชาและทักษะที่มีต่อประเทศไทย จึงเป็นทักษะที่น่าสนใจ

ทักษะของ ฮุน เซน ที่มีต่อประเทศไทยเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับปัญหากัมพูชาซึ่ง ฮุน เซน เห็นว่าเกิดขึ้นจาก “นโยบายทำลายล้างเผ่าพันธุ์ของ ปล โปต” ⁶⁵⁶ แต่ไทยก็ร่วมมือกับสาธารณรัฐประชาชนจีนและ

⁶⁵⁴ Harish C. Mehta and Julie B. Mehta, *Hun Sen: Strongman of Cambodia* (Singapore: Graham Brash, 1999), pp. 17-28, 45. และ Chhay Yuheang et al., *Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen*, pp. 15-55.

⁶⁵⁵ Chhay Yuheang et al., *Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen*, p. 55.

⁶⁵⁶ *เบ็ญ สโร, 10 ฐานันดรเอกษัตริย์ 1979-1989, ฉบับที่ 20.*

สหรัฐอเมริกาในการสนับสนุนฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขมรแดงที่มี พล โปต เป็นผู้นำ แม้ว่าประเทศไทยจะ

เคยถูกพวก พล โปต โจมตีสังหารผู้คนมาแล้วในเวลาที่ พล โปต มีอำนาจเหนือแผ่นดิน กัมพูชา [กับทั้ง] มีค่ายรวบรวมกำลังคนต่อต้านรัฐบาลไทยก็ตาม ก็ในช่วงหลังระบอบ พล โปต ไทยได้กลายเป็นที่มั่นให้กองกำลัง พล โปต ในการทำสงครามต่อต้านประเทศ เวียดนามต่อต้านกองกำลังของประชาชนกัมพูชา....ไทยได้กลายเป็นที่พักพิงภายนอกให้ พวกกัมพูชาประชาธิปไตยไปแล้ว ฯ⁶⁵⁷

ความตรึงนี้สรุปลงได้ด้วยประโยคนี้นี้เป็นชื่อของหัวข้อย่อในหนังสือเรื่อง 10 ปีของความเป็นไปในกัมพูชา, 1979-1989 ซึ่งเขียนโดย สุน แชน ประโยคที่ว่า “วันก่อนต่อต้าน พล โปต วันนี้ร่วมกับ พล โปต ต่อต้าน ประชาชนกัมพูชา”⁶⁵⁸

สุน แชน ยังกล่าวต่อไปด้วยว่า ไม่เฉพาะการการสนับสนุนเขมรแดงซึ่งเป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาล พมเปญเท่านั้น แต่ประเทศไทยยังมีประวัติในการให้การสนับสนุนฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพมเปญในอีกหลาย กรณี

เป็นธรรมเนียมในอดีตกาล ไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับกัมพูชาย่อมจะทำตัวเป็นที่ มั่นให้พวกต่างชาติต่อต้านกัมพูชาและอินโดจีน โดยเหตุการณ์แต่ก่อนนั้นได้แสดงให้เห็นชัด คือเวลาญี่ปุ่นเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ ไทยเป็นสัมพันธมิตรที่ญี่ปุ่นไว้วางใจได้เพื่อโจมตี ฝรั่งเศสในอินโดจีน แล้วไทยก็ถือโอกาสเอากำไรจากสถานการณ์นี้เพื่อแย่งเอาดินแดน จำนวนหนึ่งของกัมพูชา ดังเช่น บัตฎาบอง เขียมเรียบ กำปงธม เปรีเยวียเอียร์ ฯ เวลาญี่ปุ่น แพ้แล้วต่อมาอเมริกาเข้ามารุกรานเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ไทยไม่เพียงแต่เป็นที่ตั้งสำคัญ ของอเมริกาเท่านั้น แต่ยังเข้าร่วมในสงครามนั้นด้วย ฯ เวลาจีนทำสงครามกับบรรดาประเทศ ในอินโดจีน ไทยก็ได้เข้าร่วมกับจีน ฯ⁶⁵⁹

และพฤติกรรมดังว่าก็เห็นได้แม้เมื่อมองย้อนกลับไปเมื่อหลายร้อยปีที่แล้ว

⁶⁵⁷ บักร สโร, 10 *ธรรมาภิบาลกัมพูชา* 1979-1989, ใต้ 13, 16.

⁶⁵⁸ บักร สโร, 10 *ธรรมาภิบาลกัมพูชา* 1979-1989, ใต้ 25.

⁶⁵⁹ บักร สโร, 10 *ธรรมาภิบาลกัมพูชา* 1979-1989, ใต้ 83.

ในอดีตกาล ไม่ว่าระบอบใดจะมีอำนาจในกัมพูชาก็ตาม ไทยก็มักเล็งดูกองกำลังที่ต่อต้านอำนาจของรัฐกัมพูชาเป็นนิจ ๕ ครั้งราชอาณาจักรกัมพูชา ในดินแดนไทยมีกองกำลังเขมรเสรีเพื่อต่อต้านสมเด็จสีหนุ ๕ ถึงสมัยสาธารณรัฐเขมรของ ลน นล ถึงไทยจะสนับสนุน ลน นล ก็ตามก็มีพวกเขมรเสรีจำนวนหนึ่งอยู่ในประเทศไทยด้วย ๕ มาถึงระบอบกัมพูชาประชาธิปไตยของ พล โปต แม้ว่าไทยจะมีการติดต่อสัมพันธ์กับระบอบนั้นก็ตาม แต่ไทยก็ได้ช่วยพวกติดอาวุธเขมรเสรีหลายกลุ่มให้ต่อต้านกัมพูชาประชาธิปไตย แล้วเมื่อมาถึงรัฐอำนาจสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา ก็มีทั้งกำลังของพวกซ้ายสุดโต่งกับพวกขวาสุดขั้วที่ไทยทำนุบำรุงเพื่อให้ต่อต้านกัมพูชา ๕ ดังนั้นไม่มีระบอบใดเลยในกัมพูชาที่จะหลีกเลี่ยงจากการแทรกแซงและต่อต้านจากประเทศไทยได้เลย ๕ นี่เราไม่ได้คิดถึงเมื่อศตวรรษก่อนๆ ที่ไทยเคยได้รักษาक्षัตริย์เขมรไว้เป็นเชลยศึกอยู่ในประเทศไทย เพื่อเตรียมใช้ในการโค่นล้มक्षัตริย์เขมรองค์ที่ไม่พร้อมยอมลงให้ประเทศไทย ๕⁶⁶⁰

ประเด็นหลักในคำกล่าวที่ยกมาข้างต้นนี้อยู่ตรงประโยคว่า “เป็นธรรมเนียมในอดีตกาล ไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับกัมพูชาย่อมจะทำตัวเป็นพี่ม้นให้พวกต่างชาติต่อต้านกัมพูชาและอินโดจีน,” และ “ในอดีตกาล ไม่ว่าระบอบใดจะมีอำนาจในกัมพูชาก็ตาม ไทยก็มักเล็งดูกองกำลังที่ต่อต้านอำนาจของรัฐกัมพูชาเป็นนิจ ๕” ส่วนประโยคที่ตามมานั้นเป็นขยายความด้วยการยกตัวอย่าง

ฐานะของประเทศไทยในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทยที่ยาวนานหลายร้อยปีในทัศนะของ สุน แชน จึงคือชาติที่คุกคามกัมพูชามาโดยตลอดตั้งแต่อดีตกาล คล้ายกับสิ่งที่สมเด็จสีหนุพูดไว้ใน ค.ศ.1974 ว่า

ความมุ่งหมายของกรุงเทพฯ และไซ่ง่อนนั้นขัดแย้งเสมอมา ประเทศของข้าพเจ้าต่อสู้กับสยามมากกว่าพันปี เราทุกข์ทนมามากเกินไปสำหรับช่วงเวลาที่ยาวนานเกินไปจากน้ำมือของเพื่อนบ้านทางตะวันออกและตะวันตกจนไม่มีความสงสัยอีกแล้วเมื่อเห็นพวกเขาดำเนินนโยบายที่คุกคาม และเป็นระบอบการปกครองที่มุ่งขยายอำนาจเช่นเดียวกับพวกอยู่ในความอุปถัมภ์จากสหรัฐ⁶⁶¹

โดยต้องยกคำว่าไซ่ง่อนออก

ทัศนะของ สุน แชน จะทาบกันได้สนิทกับทัศนะของสมเด็จสีหนุ และชนชั้นนำทางการเมืองของกัมพูชาในทศวรรษที่ 1960 เมื่อ สุน แชน เคยว่า “ไทยเกลียดสีหนุอย่างมากในกรณีปัญหาพระวิหารและ

⁶⁶⁰ เกิร์ส สโร, 10 ตุลาคมเอิร์กษัตริย์ 1979-1989, ๕๕ 84-85.

⁶⁶¹ Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*, p. 127.

ดินแดนจำนวนหนึ่งซึ่งไทยถูกบังคับให้คืนให้กัมพูชาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี 1947 ดังนั้นการสนับสนุนของไทยที่มีต่อสีหนุจึงเป็นการชั่วคราว เพื่อบีบเอาดินแดนทั้งนั้นกลับคืน ฯ”⁶⁶²

ฮุน เซน จึงเห็นว่าการคุกคามของไทยที่มีต่อกัมพูชา รวมถึงการสนับสนุนของไทยที่ให้แก่ฝ่ายต่อต้านกษัตริย์และรัฐบาลกัมพูชาที่ศูนย์กลางอำนาจนั้น เป็นความพยายามของไทยที่จะขยายอำนาจเข้ามาในกัมพูชา

การคุกคามของไทยนั้นเกิดขึ้นจริง และความพยายามในการขยายอำนาจของไทยเข้าไปในกัมพูชาก็เคยเกิดขึ้นจริง แต่การขยายอำนาจของไทยเข้าไปเหนือดินแดนกัมพูชาที่ ฮุน เซน กล่าวถึงนั้นน่าจะเป็นความหวาดระแวงมากกว่าที่จะเป็นความจริง แม้ ฮุน เซน จะอ้างไปถึงคำกล่าวของสมาชิกรัฐสภาไทยผ่านทางกรรมาธิการของวุฒิสภาของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์ที่ล่วงลับ ฮุน เซน ในการพบปะกันระหว่างเขมรสีฝ่ายที่กรุงจาการ์ตาในวันที่ 27 กรกฎาคม 1988 ว่า “สมาชิกรัฐสภาไทยบางคนได้ไปเยี่ยมที่ตั้งค่ายของข้าพเจ้าตามแนวชายแดน อยู่ที่นี่เขาได้ถามนายทหารของข้าพเจ้าว่า “คาดหวังสีหนุรับแล้วว่าจะคืนเขตเปรียะวิเฮียร์ บัตท้อมบอง เขียมเรียบ และกำปงธมคืนให้ไทย”⁶⁶³ รวมถึงยืนยันเรื่องความพยายามขยายดินแดนของไทยโดยอ้างคำกล่าวของ อิน ต้า, อนุประธานคนที่ 2 ของฟุนซินเปค และผู้บัญชาการกองทัพลีหนุญนิม, ที่เขียนไว้ในแถลงการณ์ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 1985 ซึ่งเป็นแถลงการณ์ชี้แจงเรื่องการลาออกจากตำแหน่งผู้นำของขบวนการปลดปล่อยชาติเขมร (Mouvement de Liberation National du Kampuchea – Molinaka, ชื่อในภาษาเขมรคือ ចលនាដកដានជាតិខ្មែរ (ยุบเลิกแล้ว), และชื่อในภาษาอังกฤษคือ National Liberation Movement of Kampuchea, นิยมเรียกชื่อที่ย่อจากภาษาฝรั่งเศสคือ โมลินากา – Molinaka. โมลินากาเป็นกองกำลังที่เป็นฐานในการตั้งกองทัพลีหนุญนิม) และเผยแพร่ผ่านทางสำนักข่าวเอเอฟพี ในวันที่ 1 มีนาคม 1985

ประการซึ่งสำคัญกว่าเรื่องอื่นคือ อิน ต้า ได้กล่าวถึงนโยบายแย่งเอาดินแดนของไทยที่เสียไปกลับคืน ได้แก่ เขตบัตท้อมบอง เขียมเรียบ อุดดอร์เมียนเจีย ทมอปกว เปรียะวิเฮียร์ และเกาะกง ซึ่งเสียมได้มอบให้กัมพูชาตามสนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยาม ปี 1907 และได้มอบคืนอีกครั้งหลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในเวลานั้นมีเขตกำปงธมด้วย ฯ อิน ต้า ยกให้เห็นชัดว่า “ในระยะเวลา 3 ปีที่ข้าพเจ้าอยู่ในป่าเพื่อต่อสู้ ข้าพเจ้ามีความเชื่อว่าประเทศไทยถึงแม้จะสัญญาว่าจะไม่รื้อฟื้นปัญหาปราสาทพระวิหารนั้นก็ดี แต่ประเทศไทยไม่ได้ละทิ้งซึ่งนโยบายแย่งชิงดินแดนเขตบัตท้อมบอง เขียมเรียบ อุดดอร์เมียนเจีย ทมอปกว เปรียะวิเฮียร์ และเกาะกง ซึ่งมีประวัติศาสตร์อาจเปรียบเทียบกับตำบลอัลซาส ลอร์เรน

⁶⁶² บักร์ สโร, 10 *ธันวาคมเอกราช* 1979-1989, ฉบับที่ 146.

⁶⁶³ บักร์ สโร, 10 *ธันวาคมเอกราช* 1979-1989, ฉบับที่ 146-147.

(Alsace Lorraine)” ท่านกล่าวต่อไปด้วยว่า “.....เอาพวกไทยแดงออกโจมตีกองกำลังเวียดนามและจัดแจงแผนการตีแย่งคืนเอาดินแดนทั้งนั้น” ”⁶⁶⁴

เรื่องที่ ฮุน แซน อ้างว่าสมเด็จพระสันตะปาปาจะคืน “เปรียะวิเฮียร์ บัตฎ็อมบอง เซียมเรียบ และกำปงธม” ให้ไทยนั้นไม่มีหลักฐานที่มากเกินไปกว่าการอ้างคำกล่าวของสมาชิกรัฐสภาไทยซึ่งมีคนฟังมาแล้วจึงเล่าให้ ฮุน แซน ฟังอีกต่อหนึ่ง และไทยแดงที่ อิน ต้า กล่าวถึงนั้นหมายถึง สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในเขตงานอีสานใต้ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับกัมพูชา และมีความร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาหรือเขมรแดงด้วย⁶⁶⁵ เรื่องที่รัฐบาลไทยจะ “เอาพวกไทยแดงออกโจมตีกองกำลังเวียดนามและจัดแจงแผนการตีแย่งคืนเอาดินแดนทั้งนั้น” ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่มีความหลักฐานที่ชี้ชัดไปในทางนั้น

แต่ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เกิดขึ้นกว่าคนโดยทั่วไปจะคิดถึงไปได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่มีคนไทยที่คิดจะเรียกร้องเอา “เขตบัตฎ็อมบอง เซียมเรียบ อุดดอร์เมียนเจีย ทมอปกว เปรียะวิเฮียร์ และเกาะกง” ซึ่งเสียมาได้มอบให้กัมพูชาตามสนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยาม ปี 1907” กลับคืน เพราะใน ค.ศ.2007 ข้อเรียกร้องทำนองนี้ได้ปรากฏขึ้นในเมืองไทยแล้ว

คลื่นความเปลี่ยนแปลง

ในทัศนะของประเทศที่สนับสนุนรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย ปัญหาการกัมพูชาเกิดขึ้นจากการที่เวียดนามรุกรานและยึดครองกัมพูชา วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงต้องทำด้วยการถอนทหารเวียดนามรวมถึงกองกำลังต่างชาติอื่นๆ ออกจากกัมพูชา และให้ประชาชนชาวเขมรตัดสินใจอนาคตของตนเองโดยเสรีผ่านการเลือกตั้ง วิธีการดังกล่าวได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติตั้งแต่ ค.ศ.1979 เป็นต้นมา⁶⁶⁶ อาเซียนซึ่งเป็นผู้เสนอข้อเสนอเรื่องการถอนทหารต่างชาติออกจากกัมพูชาก็ยืนยันข้อเสนอของตนมาโดยตลอดทั้งในสหประชาชาติและในการประชุมของอาเซียนในวาระต่างๆ⁶⁶⁷ ซึ่งเป็นท่าทีเดียวกับ

⁶⁶⁴ เบ็ญ สโร, 10 ธุสัณัณเฏเฐวเฐกษุณเฐ 1979-1989, ฐัฒั 123-124.

⁶⁶⁵ เขตงานอีสานใต้ประกอบไปด้วย เขตงาน 11 (อุบลราชธานี, ศรีสะเกษ), เขตงาน 30 (ศรีสะเกษ, สุรินทร์), เขตงาน 20 (บุรีรัมย์, ปราจีนบุรี, นครราชสีมา), และเขตงาน 404 (ปราจีนบุรี, จันทบุรี, ระยอง, ชลบุรี) (“บ้านแปดอุมักับ “ทฤษฎีบังคับปฏิวัติแบบเขมรแดง,” ใน รุงมณั เมฆโสณณ, *ถกแฆมร แลแฆมร* (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2552), หน้า 63.)

⁶⁶⁶ ดูรายละเอียดใน ข้อมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 33/22 (14 November 1979), 35/6 (22 October 1980), 36/5 (21 October 1981), 37/6 (28 October 1982), 38/3 (27 October 1983), 39/5 (30 October 1984) ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 126-137.

⁶⁶⁷ กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 74, 77-117.

กระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงของไทย ตลอดไปจนถึงนักวิชาการไทยด้วย⁶⁶⁸ ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่ยืนกรานข้อเสนอเรื่องการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชาถึงกับจัดเรื่องนี้ไว้เป็นหนึ่งใน “อุปสรรคใหญ่ 3 ประการ” ที่ขัดขวางการฟื้นฟูสัมพันธไมตรีระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสหภาพโซเวียต จีนย้ำเสมอในการเจรจากับสหภาพโซเวียตว่าจะต้องจัด “อุปสรรคใหญ่ 3 ประการ” เสียก่อน การฟื้นฟูสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศทั้งสองจึงจะเกิดขึ้นได้⁶⁶⁹

กล่าวเฉพาะไทยซึ่งมีพรมแดนติดกับกัมพูชา การเรียกร้องให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชานั้น เพราะรัฐบาลไทยพิจารณาว่าการคงอยู่ของทหารเวียดนามในกัมพูชาเป็นการคุกคามความมั่นคงของประเทศไทย ดังที่ใน ค.ศ.1981 ประสงค์ สุ่นศิริ ซึ่งในเวลานั้นเป็นเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติกล่าวว่า “ภัยคุกคามเฉพาะหน้าต่อประเทศไทยมาจากเวียดนาม”⁶⁷⁰ และข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศก็แสดงทัศนะไว้ ค.ศ.1985 ว่า “การที่เวียดนามมีกองกำลังยึดครองอยู่ในกัมพูชานั้น ได้คุกคามความมั่นคง อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของไทยมาตลอด”⁶⁷¹ ขณะที่เวียดนามเห็นว่า “ภัยคุกคามของจีนและเขมรแดงที่ชายแดนตอนบนและตอนล่างคือภัยคุกคามความมั่นคงของตน จึงไม่ต้องการให้เขมรแดงกลับเข้ามาใหม่”⁶⁷² นอกจากนี้จีนยังสนับสนุนเขมรแดงซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของเวียดนาม เวียดนามจึงยังต้องคงกำลังทหารไว้ในกัมพูชา

ในวันที่ 28 มกราคม 1981 ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอินโดจีน (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม, สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, และสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา) ครั้งที่ 3 ก็ออก *แถลงการณ์ โฮชีมินห์* (Ho Chi Minh Statement) ความสำคัญตอนหนึ่งมีว่า

เมื่อใดที่การคุกคามจากจีนไม่ปรากฏอีกต่อไป, กรมปรึกษาประชาชนปฏิวัติกัมพูชาและรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะพิจารณาเรื่องการถอนกำลังทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา ณ

⁶⁶⁸ *ไทยกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 5-6, 30, 66-69. และ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน*, หน้า 233.

⁶⁶⁹ เฉียน ฉีเชิน, *บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง*, แปลโดย อาทร พึ่งธรรมสาร (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), หน้า 51-52, 54, 57, 59-93.

⁶⁷⁰ *Bangkok Post*, 10 November 1981. อ้างถึงใน หว่าง คัก นาม, *ความเป็นมาแห่งความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม (1976-2000)* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงฮานอย, 2550), หน้า 90.

⁶⁷¹ *ไทยกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 4.

⁶⁷² หว่าง คัก นาม, *ความเป็นมาแห่งความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม (1976-2000)*, หน้า 90. และดู “Ho Chi Minh Statement, January 28, 1981,” ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหากัมพูชา*, หน้า 152.

ปัจจุบันนี้ กองทหารเวียดนามจำนวนหนึ่งจะถอนออกจากกัมพูชา, ถ้าประเทศไทยยุติการทำให้ดินแดนของไทยสะดวกแก่การใช้ประโยชน์ของพวกเขา ปลด โปต และกองกำลังเขมรปฏิวัติอื่นๆ ในฐานะที่มั่นเพื่อต่อต้านประชาชนกัมพูชา, ยุติการให้ความช่วยเหลือทางอาวุธและอาหารแก่พวกเขาเหล่านั้น, ปลดอาวุธและกักกันพวกเขาเหล่านั้นไว้ในค่ายที่อยู่ห่างไกลจากชายแดน⁶⁷³

กล่าวโดยสรุป นี่คือการประกาศว่าจะยอมถอนทหาร (บางส่วน) อย่างมีเงื่อนไข ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่รัฐบาลไทยยอมรับไม่ได้ และแถลงการณ์ที่ออกมาหลังการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอินโดจีนครั้งที่ 4 ณ กรุงพนมเปญเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1981 ครั้งที่ 5 ณ กรุงเวียงจันทน์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 1982 และครั้งที่ 6 ที่นครโฮจิมินห์ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1982 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการถอนทหารเวียดนามนั้นก็เป็นการย้ำตามที่เคยแถลงไว้ใน แถลงการณ์โฮจิมินห์ 28 มกราคม 1981⁶⁷⁴

อย่างไรก็ดี แถลงการณ์ที่ออกมาหลังการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอินโดจีนครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1982 นั้นมีความที่แปลกไปจากแถลงการณ์ครั้งอื่นๆ นั่นคือมีการกำหนดเวลาถอนทหารไว้ด้วย

เพื่อแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริง, สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามตกลงที่จะดำเนินการขั้นแรก – พวกเขาตัดสินใจที่จะถอนกองทหารเวียดนามจำนวนหนึ่งออกจากกัมพูชาในเดือนกรกฎาคม 1982 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะด้านความมั่นคงและเสถียรภาพบริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทยและขึ้นอยู่กับคำตอบของของไทยที่มีต่อความริเริ่มของพวกเขาในครั้งนี้, กัมพูชาและเวียดนามยังจะพิจารณาถึงการถอนกองกำลังต่อไปอีกของเวียดนามออกจากกัมพูชาในอนาคตอันใกล้⁶⁷⁵

แม้ว่าเวียดนามจะถอนทหารจำนวนหนึ่งออกไปจากกัมพูชาตามที่ประกาศไว้ แต่ปฏิกิริยาของฝ่ายตรงกันข้ามก็คือการกล่าวหาว่าเวียดนามเพียงแต่สับเปลี่ยนกำลังเท่านั้น ไม่ใช่การถอนทหาร เช่นเดียวกับ ที่การถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชาเป็นจำนวนมากครั้งแรกที่เกิดขึ้นใน ค.ศ.1985 ก็ถูกมองว่าเป็นเพียง

⁶⁷³ “Ho Chi Minh Statement, January 28, 1981,” ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหา กัมพูชา*, หน้า 152.

⁶⁷⁴ “Phnom Penh Statement, June 14, 1981,” “Vientiane Communique, February 17, 1982,” และ “Ho Chi Minh Communique, 7 July 1982,” ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหา กัมพูชา*, หน้า 155, 159, 162.

⁶⁷⁵ “Ho Chi Minh Communique, 7 July 1982,” ใน กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ, *เอกสารเกี่ยวกับปัญหา กัมพูชา*, หน้า 162.

การสับเปลี่ยนกำลังเช่นกัน⁶⁷⁶ ไมเคิล วิกเคอรี ซึ่งศึกษางานเขียนในประเด็นการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชาในวารสารรายเดือน *Asian Survey* ช่วงทศวรรษที่ 1980 พบว่าผู้เขียนประเด็นที่เกี่ยวกับกัมพูชาซึ่งมีหลายคนนั้นมีทั้งเป็นนักวิชาการ เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ นักหนังสือพิมพ์ที่เชื่อฟังองค์กรที่ตนเองทำงานให้ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐหรือพรรคการเมือง และพบด้วยว่าคนเหล่านั้นมักอ้างว่าได้ข้อมูลจาก “ข่าวกรองตะวันตก” “นักการทูตในกรุงเทพฯ” ผลก็คือคนเหล่านี้อาศัยข้อมูลจากรัฐบาลหรือองค์กรของรัฐซึ่งต่อต้านเวียดนามป้อนให้และเชื่อตามโดยไม่สงสัย การถอนทหารเวียดนามที่เกิดขึ้นจริงจึงเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นจริง ที่เห็นก็เพียงแต่การสับเปลี่ยนกำลังเท่านั้น⁶⁷⁷ ความเชื่อที่ว่าเวียดนามเพียงแต่สับเปลี่ยนกำลังยังเป็นความเชื่อของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ เจ้าหน้าที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ ทหารและผู้นำกองทัพ นักวิชาการ และนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยด้วย

การถอนทหารเวียดนามจำนวนมากใน ค.ศ.1985 เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชามีความมั่นใจว่าสามารถรับมือกับการคุกคามของฝ่ายต่อต้านได้โดยลำพังตนเองมากขึ้น โดยใน ค.ศ. 1982 กองทัพของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชามีกำลังพลราว 30,000 นาย ใน ค.ศ.1983 ก็ขยายเวลาประจำการของทหารเกณฑ์จาก 3 ปี เป็น 5 ปี⁶⁷⁸ ใน ค.ศ.1989 กำลังพลเพิ่มขึ้นเป็นราว 40,000 – 50,000 นาย และมีกองกำลังกึ่งทหาร (paramilitary) อีกราว 100,000 คน⁶⁷⁹ เทียบกับกำลังของฝ่ายต่อต้านซึ่งใน ค.ศ. 1987 มีอยู่ประมาณ 60,000 นาย ในจำนวนนี้เป็นทหารเขมรแดงประมาณ 30,000–40,000 นาย ทหารของ ANS ประมาณ 10,000 นาย และทหารของ KPNLF ประมาณ 7,000–8,000 นาย⁶⁸⁰

เวียดนามยังคงถอนทหารของตนออกจากกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง นำเชื่อกับคำกล่าวอ้างของเวียดนามที่ว่าเวียดนามถอนทหารจำนวน 20,000 นาย ออกจากกัมพูชาในเดือนพฤศจิกายน 1987 และในระหว่างเดือนมิถุนายน–ธันวาคม 1988 เวียดนามก็ถอนทหารอีก 50,000 นายออกจากกัมพูชา⁶⁸¹

⁶⁷⁶ Michael Vickery, *Cambodia: A Political Survey*, pp. 22, 23.

⁶⁷⁷ Michael Vickery, *Cambodia: A Political Survey*, pp. 20-31.

⁶⁷⁸ Timothy Carney, “The Heng Samrin Armed Forces and the Military Balance in Cambodia,” in David A. Ablin and Marlowe Hood (eds.), *Cambodia Agony* (Armonk, New York: M.E. Sharpe, Inc., 1987), pp. 192-193. Cited in Michael Vickery, *Cambodia: A Political Survey*, p. 30. และ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 89.

⁶⁷⁹ Rodney Tasker and Murray Hiebert, “A test of arms,” *Far Eastern Economic Review*, 28 September 1989, p. 20. Cited in Michael Vickery, *Cambodia: A Political Survey*, p. 30.

⁶⁸⁰ Eva Mysliweck, *Punishing the Poor*, p. 99.

⁶⁸¹ ហ៊ុន សែន, 10 ឆ្នាំដំណើរកម្ពុជា 1979-1989, ទំព័រ 110-111.; Michael Vickery, *Cambodia: A Political Survey*, p. 29. และ Nayan Chander, “A troubled friendship,” *Far Eastern Economic Review*, 9 June 1988, p. 16. Cited in Margaret Slocumb, *The People’s Republic of Kampuchea 1979-1989: The Revolution After Pol Pot* (Chiang Mai: Silkworm Books, 2003), p. 247.

การถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชาจึงสามารถอธิบายได้ด้วยสถานการณ์ด้านความมั่นคงในกัมพูชา นอกเหนือไปจากที่เคยอธิบายกันว่าการถอนทหารของเวียดนามเกิดขึ้นเนื่องจากสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญของเวียดนามปรับเปลี่ยนนโยบายของตน (กลาสนอสต์ – Glasnost, 1985) และลดความช่วยเหลือที่ตนให้แก่เวียดนามลง ราคาของการดูแลกัมพูชาแพงมากเกินไปสำหรับเวียดนามและมีความสำคัญน้อยกว่าการดูแลและจัดการปัญหาของเวียดนามเอง (โดยเมย์ – Doi Moi, 1986) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือคำอธิบายอย่างหลังนี้ให้ความสำคัญกับสถานการณ์ระหว่างประเทศในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษที่ 1980 และการสิ้นสุดของสงครามเย็น⁶⁸² ขณะที่คำอธิบายอย่างแรกให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกัมพูชา

ในท่ามกลางความคลี่คลายของสถานการณ์ในกัมพูชา และการเปลี่ยนไปของบรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศนั้น ในประเทศไทยก็เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขึ้นนั่นคือการสิ้นสุดลงของระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบเมื่อ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์, ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างต่อเนื่องมานานกว่า 8 ปี (มีนาคม 1980 – สิงหาคม 1988) โดยไม่เคยลงสมัครรับเลือกตั้งเลย, ประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในวันที่ 4 สิงหาคม 1988 พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทย

ก่อนหน้าการขึ้นสู่อำนาจของชาติชาย การดำเนินนโยบายของไทยต่อกัมพูชาในระยะเกือบตลอดทศวรรษที่ 1980 ถูกกำหนดโดยกระทรวงการต่างประเทศ กองทัพ และสภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยกระทรวงการต่างประเทศทำหน้าที่กำหนดนโยบายและดำเนินการทางการทูต ส่วนกองทัพรับผิดชอบดูแลความมั่นคงตามแนวชายแดนและค่ายผู้ลี้ภัย⁶⁸³ ขณะที่สภาความมั่นคงแห่งชาติรับผิดชอบในทางยุทธศาสตร์

การดำเนินนโยบายและการปฏิบัติของรัฐบาลไทยต่อกัมพูชาในช่วงเวลาดังกล่าวมีความต่อเนื่องและเป็นเอกภาพอย่างมาก ส่วนที่สำคัญอันเนื่องมาจากตัวบุคคลที่รับผิดชอบในการกำหนดนโยบายดำรงตำแหน่งอย่างต่อเนื่อง โดย พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมาตั้งแต่มีนาคม 1980 และยึดครองตำแหน่งนี้ในรัฐบาลเปรมทุกชุด นอกจากนี้ตัวบุคคลที่มีส่วนรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายยังมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สิทธินั้นเคยดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคง (ค.ศ.1974–1980) ก่อนที่ ประสงค์ สุ่นศิริ ซึ่งเคยทำหน้าที่นายทหารติดตามสิทธิมาก่อนจะเข้ารับตำแหน่งเลขาธิการความมั่นคงแห่งชาติต่อจากสิทธิ ประสงค์จะอยู่ในตำแหน่งดังกล่าวมาจน ค.ศ.1986 ก็

⁶⁸² Tom Fawthrop and Helen Jarvis, *Getting Away With Genocide?*, pp. 84-100.; เจียน ฉีเจิน, *บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง*, หน้า 72-93.; หว่าง คัก นาม, *ความเป็นมาแห่งความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม (1976-2000)*, หน้า 105-142.

⁶⁸³ Puangthong Rungswasdisab, "Thailand's Response to the Cambodian Genocide," p. 84.

ลาออกไปรับตำแหน่งเลขาธิการของนายกรัฐมนตรีที่ชื่อเปรม ขณะที่ในด้านของกองทัพ, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กองทัพบกซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายต่อกัมพูชาและรับผิดชอบความมั่นคงตามแนวชายแดน, นั้น แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบกตามวาระ แต่เปรมก็ครองตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมาอย่างต่อเนื่อง

การผูกขาดการกำหนดด้านนโยบายต่างประเทศของไทยที่เกี่ยวกับกัมพูชาของกระทรวงการต่างประเทศ กองทัพ และสภาความมั่นคงแห่งชาติ ยุติลงในรัฐบาลชาติชายเมื่อชาติชายลงมากำกับและกำหนดการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยตนเอง ร่วมกับคณะที่ปรึกษาซึ่งรู้จักกันในชื่อที่ปรึกษากันพิษณุโลกซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการแก้ปัญหาของกระทรวงการต่างประเทศ โดยวิจารณ์ว่า นโยบายของกระทรวงการต่างประเทศซึ่งถูกครอบงำจากข้าราชการประจำนั้นเป็นนโยบายที่คับแคบ แข็งกร้าว และนำประเทศเข้าไปผูกติดกับผลประโยชน์ของจีนมากเกินไป⁶⁸⁴ ที่ปรึกษากันพิษณุโลกบางคนเสนอว่า วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวที่ดีที่สุดคือการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศซึ่งเป็นของ สิทธิ เสวตศิลา⁶⁸⁵ อย่างไรก็ตามสิทธียังคงมีรายชื่อในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลชาติชาย แต่นั่นก็ยิ่งทำให้ความขัดแย้งระหว่างนายกรัฐมนตรีและที่ปรึกษากันพิษณุโลก กับกระทรวงการต่างประเทศตลอดไปจนถึงกองทัพเพิ่มสูงขึ้น

นโยบายของชาติชายที่มีต่อกัมพูชาก็คือ จะต้องเปิดการติดต่อกับรัฐบาลพนมเปญซึ่งมีอำนาจปกครองกัมพูชาอย่างแท้จริงอันสัมพันธ์กับแนวนโยบายซึ่งเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดของชาติชายคือ “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” นั่นคือใช้เศรษฐกิจเป็นหลักในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา รวมถึงประเทศอื่นๆ ในอินโดจีนด้วย ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศที่มีสิทธิเป็นรัฐมนตรีว่าการยังคงยึดจุดยืนเดิมเดิมคือรับรองรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย และร่วมมือกับจีนและอาเซียนกดดันเวียดนามทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อบีบบังคับให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา⁶⁸⁶

ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ชาติชายยังคงเดินหน้าตามแนวนโยบายของตนต่อไปและสิทธิถูกปรับออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในวันที่ 26 สิงหาคม 1990

⁶⁸⁴ สุณัย ผาสุข, *นโยบายต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหากัมพูชา (4 สิงหาคม ค.ศ.1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1991)* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, 2540), หน้า 10-11.

⁶⁸⁵ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร, “แนวโน้มทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นับต่อประเทศไทย (ตอนจบ),” *สุวนาคต* (ธันวาคม 2530): 22-23. อ้างถึงใน สุณัย ผาสุข, *นโยบายต่างประเทศของไทย*, หน้า 11.

⁶⁸⁶ สุณัย ผาสุข, *นโยบายต่างประเทศของไทย*, หน้า 11-12.

บทส่งท้าย: ความสัมพันธ์ในระดับปกติ (?), ค.ศ.1991–2006

บูรณภาพดินแดนของพระราชอาณาจักรกัมพูชาไม่อาจจะเกิดได้โดยเด็ดขาด

ในพรมแดนของตนซึ่งมีกำหนดในแผนที่ขนาด 1/100,000 ทำขึ้นในระหว่างปี 1933–1953

และได้รับการรับรองจากนานาชาติในระหว่างปี 1963–1969 ๙

มาตรา 2, รัฐธรรมนูญในพระราชอาณาจักรกัมพูชา ค.ศ.1993

สันติภาพและการเลือกตั้ง

ในวันที่ 21 กันยายน 1989 ทหารเวียดนามชุดสุดท้ายก็เดินทางออกจากกัมพูชา ก่อนการถอนทหารชุดสุดท้ายของเวียดนาม รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาก็ดำเนินการปฏิรูปชุดหนึ่ง กัมพูชาได้ซื้อประเทศใหม่ว่า รัฐกัมพูชา ศาสนาพุทธได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญให้เป็นศาสนาประจำชาติ กฎเกณฑ์ที่เคยอนุญาตให้เฉพาะชายชาวกัมพูชาอายุ 50 ขึ้นไปเท่านั้นที่จะบวชได้ถูกยกเลิก ระบบกรรมสิทธิ์รวมล้มหายตายจากไปพร้อมๆ กับกรมสามัคคี กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลกลับมาเฟื่องฟู และก่อนการลงนามในข้อตกลงปารีสเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 1991 พรรคประชาชนปฏิวัติกัมพูชาก็จัดให้มีสมัชชาพรรคขึ้นในวันที่ 17–18 ตุลาคม 1991 ที่ประชุมมีมติให้เปลี่ยนชื่อพรรคเป็น พรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodian People's Party – CPP) พรรคใหม่นี้ยอมรับระบบหลายพรรคการเมือง และยอมรับระบบตลาดเสรี ประธานพรรคคนใหม่คือ เจีย ชิม อนุประธานคือ ฮุน แชน ส่วน เสง ชาร์น เป็นประธานกิตติมศักดิ์

ในวันที่ 23 ตุลาคม 1991 ก็มีการลงนามในข้อตกลงสันติภาพที่กรุงปารีสของผู้นำเขมรทั้งสี่ฝ่าย⁶⁸⁷ อันเป็นการยุติปัญหา^{๖๘๗}กัมพูชาที่ดำเนินมาว่าสองทศวรรษ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาหลังข้อตกลงสันติภาพกรุงปารีส ค.ศ.1991 คือ การตั้ง สภาสูงสุดแห่งชาติกัมพูชา (Supreme National Council of Cambodia – SNC) ขึ้นตามมาด้วยการเข้ามาของ United Nations Advanved Mission in Cambodia (UNAMIC, ตุลาคม 1991 – มีนาคม 1992) และ องค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชา (United Nations Transitional Authority in Cambodia – UNTAC) ในเดือนมีนาคม 1992 เพื่อบริหารประเทศในช่วงเปลี่ยนผ่าน เลขาธิการ UNTAC คือ นายยาสุกิ อาคาชิ (Yasuki Akashi)

หลังจากการลงนามในข้อตกลงสันติภาพ ประเทศต่างๆ ก็เริ่มเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชาอีกครั้ง โดยทูตที่ประเทศต่างๆ ส่งมาประจำอยู่ที่กัมพูชาในระยะนี้อยู่ในระดับผู้แทนถาวร (Permanent Representative) ซึ่งรับคำสั่งแต่งตั้งจากรัฐมนตรีต่างประเทศ เพราะถือว่ากัมพูชายังไม่มีรัฐบาลของตนเอง

⁶⁸⁷ เจียนฉีเชิน, *บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง*, หน้า 94-124. และ Michael Vickery, *Cambodia: A Political*

และยังไม่มีประมุขของ แต่ในกรณีของประเทศไทยมีการยกระดับทูตให้สูงขึ้นด้วยการให้นายกรัฐมนตรีลงนามในคำสั่งแต่งตั้ง⁶⁸⁸ นายกรัฐมนตรีของไทยในเวลานั้นคือ นายอานันท์ ปันยารชุน

22 – 24 พฤศจิกายน 1991 นายอาสา สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเดินทางเยือนกัมพูชาอย่างเป็นทางการซึ่งนับเป็นประเทศแรก ในการเยือนครั้งนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเสนอความช่วยเหลือในการสร้างถนนจากปอยเปตถึงศรีโสภณ⁶⁸⁹

ผู้แทนถาวรของไทยคือ นายสุนัย บุญยศิริพันธุ์ ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมสภาสูงสุดแห่งชาติซึ่งมีขึ้นทุกเช้าวันเสาร์ ในการประชุมนี้มีทูตจาก 9 ประเทศที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส จีน และรัสเซียซึ่งเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และอินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และไทยซึ่งมีบทบาทในการตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติ สุนัยยังมีหน้าที่ส่งเสริมให้พ่อค้าไทยมาลงทุนในกัมพูชาด้วย⁶⁹⁰

ระหว่างวันที่ 22 – 28 พฤษภาคม 1993 ก็มีการเลือกตั้งทั่วไปอย่างเสรีในกัมพูชาโดยการอำนวยความสะดวกของ UNTAC⁶⁹¹ ผลการเลือกตั้งคือพรรคฟุนซินเปคของสมเด็จกรมพระฯ ชนะพรรคประชาชนกัมพูชาซึ่งครองอำนาจต่อเนื่องมา 14 ปี โดยฟุนซินเปคได้คะแนนเสียงร้อยละ 45.5 และได้ที่นั่งในรัฐสภาจำนวน 58 เก้าอี้ จากที่นั่งทั้งหมดในรัฐสภาจำนวน 120 เก้าอี้ ขณะที่พรรคประชาชนกัมพูชาได้รับคะแนนเสียงร้อยละ 38.2 และได้ที่นั่งในรัฐสภาจำนวน 51 เก้าอี้ ส่วนพรรค (Buddhist Liberal Democracy Party, BLDP) ได้คะแนนเสียงร้อยละ 3.8 และได้ที่นั่งในรัฐสภาจำนวน 10 เก้าอี้ เหลืออีก 1 เก้าอี้เป็นของพรรค Moulinaka

สมัยนิติกาลที่ 1 ในพระราชอาณาจักรที่ 2 ต้องประสบกับภาวะชะงักงันเมื่อพรรคประชาชนกัมพูชาที่กุมอำนาจอยู่ในมือไม่ยอมเสียอำนาจ ทางออกที่เกิดขึ้นในเวลานั้นจึงคือ การอยู่ในอำนาจร่วมกันของสองพรรคการเมืองด้วยการมีนายกรัฐมนตรีสองคนจากสองพรรค และรัฐมนตรีร่วมสองคนในหนึ่งกระทรวงจากสองพรรค ปรากฏการณ์นี้ถูกกล่าวถึงในภายหลังว่า “ใน ค.ศ.1993 เมื่อกัมพูชามีสหนายกรัฐมนตรี ไม่มีประเทศใดเป็นดุษฎีกัมพูชา [ซึ่งมีการปกครอง] ในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภานิยม สมัยนั้นพระมหากษัตริย์ได้คิดถึงประโยชน์ชาติเป็นใหญ่ จึงเกิดรูปลักษณะอย่างที่ไม่ใช่ประเทศใดเป็นดุษฎีกัมพูชา”⁶⁹²

วันที่ 21 กันยายน 1993 ก็มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และตั้งการพระราชพิธีราชาภิเษกสมเด็จสีหนุเป็นพระมหากษัตริย์แห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชาในวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 1993 ตามมาด้วยการจัดตั้ง

⁶⁸⁸ ม.ร.ว.เบญจภา ไกรฤกษ์, *เนาแฉมร์*, หน้า 273-274, 316-318.

⁶⁸⁹ ม.ร.ว.เบญจภา ไกรฤกษ์, *เนาแฉมร์*, หน้า 319-320.

⁶⁹⁰ ม.ร.ว.เบญจภา ไกรฤกษ์, *เนาแฉมร์*, หน้า 320, 322.

⁶⁹¹ ไมเคิล วิคเคอรี เห็นว่าการเลือกตั้งในเดือนพฤษภาคม 1993 เป็นการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรมและมีการจัดการเพื่อทำให้ผลการเลือกตั้งออกมาอย่างที่สหรัฐอเมริกาต้องการ (Michael Vickery, *Cambodia: A Political Survey*, pp. 50-77.)

⁶⁹² *กตเวสตรศึกษา*, 8 กรกฎาคม 2004.

ราชรัฐสวาภิบาล ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยทั่วไปขึ้นทั้งในส่วนชีวิตของประเทศ และชีวิตของผู้คนชาว กัมพูชา

การเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ.1993 นำไปสู่การตั้งรัฐบาลใหม่ที่มีพื้นฐานอยู่บนการปกครองแบบเสรี ประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาด และใน ค.ศ.1993 นี้เองที่รัฐบาลไทยรื้อฟื้นความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับรัฐบาลกัมพูชา นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งในความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย

เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจที่ไทยและชาติอื่นๆ ใช้เป็นนโยบายหลัก ในการดำเนินความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน นโยบายนี้ให้ความสำคัญแก่ประเด็นทางเศรษฐกิจใน อันดับต้น และเชื่อว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจจะทำให้ก้าวข้าม ความสัมพันธ์อันเลวร้ายที่เคยมีมาในอดีต ตลอดจนก้าวข้ามความแตกต่างกันของระบบการปกครองในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่ผลประโยชน์และความพึงพอใจร่วมกันในที่สุด⁶⁹³

ใน ค.ศ.1999 กัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations – ASEAN) กัมพูชาและไทยซึ่งเป็นสมาชิกก่อตั้งของอาเซียนจึง ถูกผูกเข้าด้วยกันในฐานะสมาชิกอาเซียน และใน ค.ศ.2006 สมาชิกอาเซียนทั้งสิบประเทศก็ลงนามใน คำ ประกาศเซบู (the Cebu Declaration) ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ณ ประเทศฟิลิปปินส์ ตามคำประกาศเซบู, สมาชิกอาเซียนเห็นพ้องกันว่า จะตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ให้แล้ว เสร็จใน ค.ศ.2015

ในเวลาทีเื่องทางเศรษฐกิจกลายมาเป็นปัจจัยที่สำคัญมากกว่าปัจจัยทางการเมืองในการกำหนด ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาและไทย ประเด็นในทางเศรษฐกิจก็จะกลายเป็นที่มาของการกระทบกระทั่งกัน หรือความหมองใจกัน ในระหว่างประเทศทั้งสองซึ่งเกิดขึ้นในหลายกรณี แต่จะยกมาเป็นตัวอย่างเพียงกรณี เดียว

ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2004 คราวที่สมเด็จพระนโรดมรณฤทธิ์ซึ่งในเวลานั้นเป็นประธานรัฐสภา เสด็จไปทรงเปิดงานงานหนึ่ง ตอนหนึ่งของคำกล่าวเปิดงานซึ่งเป็นละเรื่องกับงานที่ท่านไปเปิดนั้น ท่าน กล่าวถึงสโลแกนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ว่า One Destination, Two Kingdoms สมเด็จพระ พระฯ มีพระบันทูลด้วยสีพระพักตร์ที่เห็นได้ถนัดว่าไม่สบพระทัยว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกล่าวอย่าง นั้นไม่ถูก ที่ถูกต้องเป็น One Destination, One Kingdom ต่างหาก ที่ทรงมีพระบันทูลเช่นนั้นเพราะทรงเห็น ว่า Destination ที่คือพระนครซึ่งคนไทยรู้จักว่านครวัดนครมนนั้นเป็นของพระราชอาณาจักรกัมพูชา เช่นเดียวกับที่ชาวกัมพูชาก็เห็นและเชื่ออย่างนั้น

ไม่ว่าสโลแกนนี้จะมีหรือไม่ แต่สิ่งที่มีจริง ๆ ก็คือแคมเปญที่มุ่งมาดให้ไทยเป็นศูนย์กลางการ

⁶⁹³ Lindsay French, "From Politics to Economics at the Thai-Cambodian Border," 444.

ท่องเที่ยวในภูมิภาค น่าคิดว่าใครที่ไหนจะชอบใจที่ประเทศของตัวเองจะมีนักท่องเที่ยวมาแต่ประเดี๋ยวประด๋าวก่อนที่นักท่องเที่ยวเหล่านั้นจะกลับมาหาความสำเร็จสำราญที่เมืองไทย ยิ่งไปกว่านั้นคือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ยกเอามรดกทางวัฒนธรรมของกัมพูชามาทำเป็นสินค้าโฆษณาให้แกกิจการของไทยเพื่อประโยชน์ภคผลของชาติไทยนั้น ที่ไหนกัมพูชาจะทำให้ใจให้ชอบได้

การวางตำแหน่งให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคนี้ เห็นได้อีกในการเชื่อมโยงเมืองมรดกโลกของประเทศสมาชิกยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (The Ayeyarwaddy – Chao Phya – Mekong Economic Cooperation Strategy) เข้าด้วยกันเพื่อการท่องเที่ยวและใช้สโลแกนว่า Five Cities, One Destination โดยเมื่อต้นเดือนกันยายน 2005 ไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศสมาชิกยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ซึ่งประกอบด้วย พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

ประเด็นหลักในการประชุมคือเพื่อแสวงหาความร่วมมือทางด้านการท่องเที่ยวในเมืองซึ่งเป็นมรดกโลกของประเทศสมาชิก อันได้แก่ สุโขทัย – ไทย, หลวงพระบาง – ลาว, พระนคร – กัมพูชา, และเว้ – เวียดนาม รวมถึงเมืองที่ไม่ได้เป็นมรดกโลกอย่าง พุกาม – พม่า เรื่องส่วนใหญ่ที่พูดคุยกันในที่ประชุมคือ การพัฒนาและเชื่อมโยงระบบคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว⁶⁹⁴

กล่าวเฉพาะเพียงแต่ชื่อของกลุ่มความร่วมมือนี้ก็มิประเด็นทางประวัติศาสตร์-วัฒนธรรมที่น่าสนใจอยู่มาก เช่นอาจถามได้ว่า เวียดนามซึ่งเริ่มประวัติศาสตร์ของตนเองที่ลุ่มแม่น้ำแดงทางตอนเหนือของประเทศคิดเห็นอย่างไรกับการที่ถูกโหมเมให้มีแม่น้ำโขงเป็นภาพแทน และเราอาจถามได้อีกในกรณีของไทยว่าเจ้าพระยาเป็นภาพแทนของประเทศไทยได้เพียงไหน ถ้าว่าตามประวัติศาสตร์ชาติฉบับรัฐไทย เจ้าพระยาก็คือประเทศไทยเพราะราชธานีของไทยตั้งแต่สุโขทัยไล่ลงมาถึงอยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ และกรุงเทพฯ ล้วนแต่ตั้งอยู่แทบแม่เจ้าพระยา (สุโขทัยอยู่ริมน้ำยมก็จริงอยู่ แต่น้ำยมก็คือสาขาหนึ่งของเจ้าพระยา) แต่ถ้าว่าตามฉบับประชาไทย ประเทศไทยย่อมไม่ใช่เพียงเจ้าพระยา

โดยชื่อแล้ว ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง จึงหยาบในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

จุดขายของโครงการ “เส้นทางมรดก” คือวัฒนธรรม ไม่มีใครปฏิเสธถึงความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองทั้ง 5 ที่ถูกหยิบขึ้นมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว (แม้ว่าอาจจะมีคนตั้งข้อสงสัยถึงคุณค่าในฐานะมรดกโลกที่ยูเนสโกมอบให้อยู่บ้าง) และเสียงที่จะค้านการนำเมืองเหล่านั้นมาแปรเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็แลจะอ้อยๆ อยู่ เสียงเตือนที่มีอยู่บ้างก็คือให้จัดการท่องเที่ยว

⁶⁹⁴ “Heritage Trail,” *The Nation*, 7 September 2005: 1A, 2A

โดยคำนึงถึงความต่างทางวัฒนธรรม มุ่งให้นักท่องเที่ยวชื่นชมคุณค่าทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น และให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม⁶⁹⁵

ประเด็นทางวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และเพิ่มระดับของความละเอียดอ่อนและอ่อนไหวอีก เป็นหลายเท่าเมื่อนำไปผูกพันกับเรื่องของชาติ เมื่อจะนำเอาเมืองประวัติศาสตร์-วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของชาติมาทำเป็นสินค้าโดยที่คนได้ประโยชน์คือต่างชาติ ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาได้โดยง่าย

การลงมานั่งคุยกันที่เมืองไทยถึงการดำเนินงานที่จะให้เกิดผลในทางปฏิบัตินั้น แสดงให้เห็นว่ามีการเจรจาตกลงกันในระดับนโยบายในประเทศสมาชิกแล้วว่า จะร่วมมือกันทำให้ Five Cities, One Destination เกิดขึ้นจริง แต่ตัวอย่างในกรณีพระบันทูลของสมเด็จพระนโรดมมรณฤทธิ์ทำให้คิดไปได้ว่า หัวจิตหัวใจของประเทศอื่นที่มอบมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองเป็นของกลาง เพื่อให้ประเทศอื่นๆ นำไปแสวงประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้น อาจมีอะไรแฝงอยู่

เมืองที่ถูกยกมาเป็นจุดขายจะถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันด้วยเส้นทางคมนาคม ด้วยความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ และความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและการท่องเที่ยว ไทยจึงวาดฝันที่จะเป็นศูนย์กลางของ “เส้นทางมรดก (โลก)” นั้น ผู้ที่ได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 5 แห่งนี้ จึงตกอยู่ที่ไทย

ควรกล่าวด้วยว่า ไม่ใช่แต่เพียงประเด็นทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่กลายมาเป็นชนวนของความขัดแย้งและหมางใจกันในระหว่างกัมพูชาและไทย แต่เรื่องเดิมๆ ที่เคยเป็นประเด็นปัญหาในความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็ยังคงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาและไทยตั้งแต่ ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา ดังที่เห็นได้จากชุดของเหตุการณ์ที่สำคัญ 2 ชุดคือ เหตุจลาจลในกรุงพนมเปญ ค.ศ.2003 และบทโหมโรงของกรณีพระวิหาร ค.ศ.2007-2008

ปลาย ค.ศ.2002 มีข่าวลือแพร่กระจายไปในกรุงพนมเปญว่า สุวนันท์ คงยิ่ง, นักแสดงหญิงชาวไทย ซึ่งเป็นที่นิยมชมชื่นในหมู่ชาวเขมรในบทธาวพระศุภร์, พูดว่า “เธอจะรับคำเชิญให้มาแสดงในกัมพูชาหากนครวัดกลับมาเป็นของไทยเท่านั้น และเธอยังจะถูกเหยียดหยาม [ชาวเขมร] ด้วยการพูดว่าเกิดชาติหน้าเธอขอเกิดเป็นหมาดีกว่าเกิดเป็นชาวเขมร”⁶⁹⁶

คำร่ำลือว่าสุวนันท์พูดเช่นนั้นทำให้ประชาชนในพนมเปญเกิดความไม่พอใจและนำไปสู่การจลาจลต่อต้านไทย ผู้ประท้วงบุกเข้าไปในสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ และจุดไฟเผา สถาน

⁶⁹⁵ “Heritage Trail,” *The Nation*, 7 September 2005: 2A.

⁶⁹⁶ Rasmei Angkor (18 Jan 2003). Cited in Alexander Hinton, “Khmerness and the Thai ‘Other’: Violence, Discourse and Symbolism in the 2003 Anti-Thai Riots in Cambodia” *Journal of Southeast Asian Studies* 37, 3 (October 2006): 445.

ประกอบการธุรกิจของคนไทยในพนมเปญถูกคุกคามโดยผู้ชน ทำที่สุดแล้วเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงพนมเปญต้องเดินทางหนีออกจากกัมพูชาเช่นเดียวกับนักธุรกิจและชาวไทย

นอกจากจะอธิบายด้วยเรื่องของการเมืองในประเทศของกัมพูชา เรื่องความรู้สึกว่าถูกไทยครอบงำทางเศรษฐกิจแล้ว เหตุผลจากใน ค.ศ.2003 ยังอธิบายได้ด้วยความรู้สึกที่ตกตะกอนนอนอยู่ในใจของชาวเขมรและชาวไทย โดยชาวเขมรจำนวนมากมองว่าไทยเป็นเพื่อนบ้านที่ไม่เคารพเอกราชของกัมพูชา⁶⁹⁷ ซึ่งเคยอธิบายในเรื่องนี้โดยละเอียดแล้วที่ข้างต้น ในขณะที่ชาวไทยคนหนึ่งกล่าวถึงกัมพูชาหลังจากเกิดเหตุจลาจลว่า “เขมรเป็นพวกชั่วร้าย พวกนั้นไม่เคยจริงใจกับคนไทย ขณะที่เราให้อภัยเขมรเสมอตั้งแต่กรณีพิพาทพระวิหาร.....เราช่วยเขมรในทุกทางที่เราทำได้ แต่ถึงลงไปแล้ว เขมรไม่เคยทำอย่างเดียวกับเรา.....เรายกโทษให้เขมรมาโดยตลอด แต่จริงๆ แล้วเราไม่เคยไว้วางใจเขมรเลย”⁶⁹⁸

ภาพหลอนของอดีต

ข้อที่ว่า “พวกนั้นไม่เคยจริงใจกับคนไทย” อาจใช้คำว่า “เขมรแปรพักตร์” แทนได้ และจะเห็นได้ว่ากรอบการอธิบายแบบ *ขอม (ประเทศราช) แปรพักตร์* ไม่ได้ถูกใช้เฉพาะแต่ในกรณีเผด็จการเขมรแดง ค.ศ.2003 เท่านั้น แต่ยังถูกนำมาใช้ในการอธิบายความขัดแย้งในกรณีที่ถูกกัมพูชาเสนอขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ดังจะเห็นตัวอย่างได้ในการแสดงความเห็นของผู้อ่านข่าวที่มีต่อข่าว 3 ชิ้นที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ ในเดือนกรกฎาคม 2007, อันเป็นปีแรกของศตวรรษที่สองของความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย, ทั้งนี้จะรักษาอักขรวิธีตามต้นฉบับ แต่การขีดเส้นใต้เน้นความเป็นของผู้เขียน

ความเห็นที่ปรากฏโดยมากจะกล่าวถึงกัมพูชาว่าไม่ตั้งอยู่ในความสัตย์ ว่าเนรคุณ ดังเช่นความคิดเห็นของผู้ที่ใช้ชื่อว่า *กก* ที่ว่า “มริ่งจะทำไรก็เรื่องของมริ่ง ไทยไม่เกี่ยว ชอบหาเรื่องจริง รู้มั๊ยตอนนี้คนไทยเอาใจออกห่างไปญาติกับลาวแล้วรู้ได้ด้วย พวกไม่รู้จักบุญคุณ”⁶⁹⁹ และความคิดเห็นของผู้ที่ใช้ชื่อว่า *ไทยชัยภูมิ* ที่ว่า “เขมรก็คือเขมร หนึ่งท้องตึงเมื่อไหร่ กัดไทยเมื่อนั้น เป็นอย่างนี้มาแต่ไหนแต่ไร ชั่งหัวมันเถอะ...พอหนึ่งท้องมัน

⁶⁹⁷ Bertil Lintner, “Temple Furor Exposes Delicate Ties,” *Far Eastern Economic Review* (4 June 2008) [Online]., Available from: <http://www.feer.com/essays/2008/august/temple-furor-exposes-delicate-ties> [Aug 12, 2008]

⁶⁹⁸ Cited in Alexander Hinton, “Khmerness and the Thai ‘Other’: Violence, Discourse and Symbolism in the 2003 Anti-Thai Riots in Cambodia”: 464.

⁶⁹⁹ ความคิดเห็นที่ 15 ใน “รวมต.เขมรตอกสื่อ..ไทยไม่ได้ขวางเขาพระวิหาร,” ผู้จัดการออนไลน์, [Online]. 3 กรกฎาคม 2550. Available from: <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9500000077157> [21 กันยายน 2551].

หย่อน มันก็มาเลียไทยอีก”⁷⁰⁰ บางความเห็นมีการลำเลิกบุญคุณที่ไทยมีต่อพม่าด้วย ดังผู้ที่ใช้ชื่อว่า 14 ต.ค. กล่าวว่า “พวกเดียวกับเชื้อสาย พม่า เนรคุณ ชุบมือเปิบ เกรกรรมตามสนองประเทศทั้งสองนี้ จงรูนวาย ปาเถื่อนอยู่ชั่วกัลลนาน”⁷⁰¹

ที่สืบเนื่องกับความเห็นที่ว่ากัมพูชาว่าไม่ตั้งอยู่ในความสัตย์ ว่าเนรคุณ คือกัมพูชานั้นคบไม่ได้ ดังที่ความคิดเห็นของผู้ที่ใช้ชื่อว่า Be, “คบไม่ได้ครับ”⁷⁰² ตลอดไปจนถึงการกล่าวว่กัมพูชานั้นเลี้ยงไม่เชื่อง ดัง ผู้ที่ใช้ชื่อว่า ประวัติศาสตร์มีไว้ให้จดจำ แสดงความเห็นว่ “เฮ้อ! อีกแล้วหรือซะแมร์ คงจะจริงที่เค้าว่ากัน “เขมรมันเลี้ยงไม่เชื่อง” ไม่ว่าจะยุคใด สมัยใด เมื่อไหร่ที่ไทยอ่อนแอ มันก็จะชอบลอบกัดอย่างนี้ทุกที แล้วพวกเราจะมัวมาทะเลาะกันอยู่ทำไมว่”⁷⁰³

บางความเห็นที่เห็นว่ากัมพูชาไม่ตั้งอยู่ในความสัตย์ และเนรคุณ ก็เอยอ้างไปถึงเรื่องพระยาละแวก ดังความคิดเห็นของผู้ที่ใช้ชื่อว่า จำชื่อ/e-mail ไม่ได้ ที่ว่า “พระยาละแวก มันกลับชาติมาเกิดมั่ง? ขณะที่สยามเราต้องเผชิญศึกเหนือ เสือใต้ ภายในแตกความสามัคคี ใ้พวกเขมรมักเข้ามาก่อความปั่นป่วนเสมอมา แม้นว่คนไทยปัจจุบันยังไร้ความเป็นเอกภาพ คงจะเกิดการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 3 และไม่อาจสถาปนาได้อีกแล้ว ระบบของทุนจะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต คนไทยต้องตกเป็นทาสติดแผ่นดิน ไม่เว้นกระทั่งนักการเมืองที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์อย่างที่เราเห็นๆ กันอยู่ ...เศร้า...เซ็ง...เครียด..หนทางข้างมีแต่ความมืดมน...”⁷⁰⁴ และความคิดเห็นของผู้ที่ใช้ชื่อว่า คันซัง “อยากยึดเอาเขาพระวิหารคืนจังใครช่วยทีซีครับ รุก รบ ยึด มันเลย แล้วค่อยไปคุยกันที่ศาลโลก อยากให้คุณสนธิ ลิ้มทองกุล เล่นเรื่องนี้จัง พวกนี้มันก็सानดานลูกหลานพระยาละแวก เนรคุณ ตลอด”⁷⁰⁵ นอกจากนี้ บางส่วนก็กนิยายเรื่องปฐมกรรมพระยาละแวกขึ้นมาอ้างดังความคิดเห็นของผู้ที่ใช้ชื่อว่า ไข่..... “ตัดหัวเลือดล้างตีน”⁷⁰⁶

ที่ผ่านมามีคนระลึกได้ด้วยการเรียกร้องปราสาทพระวิหารของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นหลังจากการเสด็จประพาสไทยอย่างเป็นทางการ แม้จะมีข้อปลีกย่อยที่ต่างไป นั่นคือความคิดเห็นของผู้ที่ใช้ชื่อว่า เหว ที่ว่า

⁷⁰⁰ ความคิดเห็นที่ 237 ใน “”สุนเซน” กร้าว! ทำไทยปิดทางขึ้นพระวิหาร,” ผู้จัดการออนไลน์, [Online]. 31 กรกฎาคม 2550. Available from: <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9500000089057> [21 กันยายน 2551].

⁷⁰¹ ความคิดเห็นที่ 27 ใน “รมต.เขมรตอกล้อ..ไทยไม่ได้ขวางเขาพระวิหาร.”

⁷⁰² ความคิดเห็นที่ 33 ใน “ปลุกอีกแล้วสื่อเขมร.. คราวนี้เขาพระวิหาร,” ผู้จัดการออนไลน์, [Online]. 1 กรกฎาคม 2550. Available from: <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9500000076528> [21 กันยายน 2551].

⁷⁰³ ความคิดเห็นที่ 10 ใน “รมต.เขมรตอกล้อ..ไทยไม่ได้ขวางเขาพระวิหาร.”

⁷⁰⁴ ความคิดเห็นที่ 44 ใน “”สุนเซน” กร้าว! ทำไทยปิดทางขึ้นพระวิหาร.”

⁷⁰⁵ ความคิดเห็นที่ 209 ใน “”สุนเซน” กร้าว! ทำไทยปิดทางขึ้นพระวิหาร.”

⁷⁰⁶ ความคิดเห็นที่ 25 ใน “ปลุกอีกแล้วสื่อเขมร.. คราวนี้เขาพระวิหาร.”

“สีหนุมาขอลี้ภัยทางการเมืองในไทย พอมันกลับเขมรได้ มันก็ฟ้องศาลโลก เอาเขา พระวิหารไปซะนั่น”⁷⁰⁷ ขณะที่บางความเห็นโยงกลับไปถึงเรื่องของดินแดนโดยกล่าวว่า “ที่จริงดินแดนเขมร ส่วนหนึ่งมันก็ปน ของไทยมาก่อน นั่นแหละ เพียงแต่เพิ่งยกไปให้เขมรเมื่อสมัย ร.5 นี่เองแล้วมันจะมาเอาอะไรอีก”⁷⁰⁸

และที่สุดแล้ว ความเห็นที่จะยกมาปิดท้ายคือ “โง่งอย่างนี้ ก็สมควรแล้วที่ถูกพวกเวียดนามมันฆ่าตายไปเป็นล้านคน ไอ้เขมรแปรพักตร์”⁷⁰⁹

ส่วนทัศนะของชาวเขมรในเรื่องที่เกี่ยวกับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกซึ่งแสดงผ่านการให้ความเห็นบนเว็บไซต์ในเดือนกรกฎาคม 2007 มีว่า “เมื่อไรที่เราปักหลักเขตแดน เราควรเริ่มปักตั้งแต่บางกอกมา เรียกร้องเอาแผ่นดินบรรพบุรุษเขมรเราคืนมา”⁷¹⁰

เรื่องที่ตามมาหลังจากนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องพูดในโอกาสต่อไป

⁷⁰⁷ ความคิดเห็นที่ 20 ใน “”สุนเซน” กร้าว! ทำไทยปิดทางขึ้นพระวิหาร.”

⁷⁰⁸ ความคิดเห็นที่ 165 ใน “ปลุกอีกแล้วสื่อเขมร.. คราวนี้เขาพระวิหาร”.

⁷⁰⁹ ความคิดเห็นที่ 244 ใน “”สุนเซน” กร้าว! ทำไทยปิดทางขึ้นพระวิหาร.”

⁷¹⁰ Comment no.2 in “Thailand is not opposed to Preah Vihear listing, it only wants a cut out of it and a review of the border there,” *KI Media* [Online], (Monday, July 02, 2007). Available from: <http://ki-media.blogspot.com/2007/07/thailand-is-not-opposed-to-preah-vihear.html> [Feb 19, 2008].

บรรณานุกรม

หนังสือ

- 67 ปี สมาชิกรัฐสภาไทย พ.ศ.2475-2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2542.
- กนต์ธีร์ ศุภมงคล. *การวิเทศบายของไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. *เอกสารเกี่ยวกับปัญหาแกมพูชา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- กรุงศรีอยุธยาในหลักฐานสเปน*. แปลโดย จันทรฉาย ภัคธิดม. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2532.
- ก่อ สวัสดิ์พานิชย์. *แบบสอนอ่านสังคมศึกษา ชุดเสริมประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 2 ชั้นประถมปีที่ 2*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2518.
- กาญจณี ละอองศรี. *ถิ่นกำเนิดของคนไทย*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, 2528.
- ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. *ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2531.
- คณินนิตย์ จันทบุตร. *การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ.2477-2488*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2528.
- คานธี, ราชนิฮาน. *ล้างแค้นและสมานฉันท์: สู่ความเข้าใจประวัติศาสตร์เอเชียใต้*. แปลโดย ทวีศักดิ์ เผือกสม และ ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2551.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. *กฤษฎาภินิหารอันบัดบังมิได้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2533.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. *ถกเขมร*. พระนคร: ชัยฤทธิ์, 2496.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. *เขมร สีหนุ ขวา ชูการ์โน*. พระนคร: บรรณาการ, 2513.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. *ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมวดวรรณคดีและหมวดโบราณคดี และประชุมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ภาค ปกิมกะ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสนั่น สุมิตร ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 14 มีนาคม พุทธศักราช 2541, 2541.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. *พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521.
- จักรกฤษณ์ นรินดิณการ. *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับกระทรวงมหาดไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2527.
- จุลยุทธการวงศ์. ใน *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและจุลยุทธการวงศ์*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธาภิบัติ (สง่า ปภัสสมหาเถร), 2535, 2535.
- เจียน ฉีเชิน. *บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง*. แปลโดย อาทร พึ่งธรรมสาร. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา (บรรณาธิการ). **บทเรียนจากเหตุการณ์ความรุนแรงในกัมพูชา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต, 2546.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **ประวัติการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2538.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **ปราสาทเขาพระวิหาร-หลุมดำ-หีบพยนต์-ลัทธิชาตินิยม-ประวัติศาสตร์
แผลเก่า-ตัดตอน-กับบ้านเมืองของเรา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์, 2551.

ดวงธิดา ราเมศวร์. **ปราสาทพระวิหาร ความขัดแย้งตลอดกาลของสองประเทศ ?**. กรุงเทพฯ:
มายิกสำนักพิมพ์, 2551.

ดอดด์, วิลเลียม คลิฟตัน. **ชนชาติไทย**. แปลโดย หลวงนิเพทยนิติสรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2520.

ดิเรก ชัยนาม. **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง**. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2549.

ดิเรก ชัยนาม. **รวมปาฐกถาชุดล่าสุด ของ ดิเรก ชัยนาม**. พระนคร: 2512.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. **นิราศนครวัด**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

ทวีป วรดิกล. **จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ผมรู้จัก**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2546.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยา
ทิพากรวงศ์ฉบับตัวเขียน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2539.

ไทยกับปัญหากัมพูชา. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

ไทยแพ้คดีเสียดินแดนในเขมร (คดีเขาพระวิหาร). รวบรวมโดย บุญร่วม เทียมจันทร์ และคณะ.
กรุงเทพฯ: อนิเมทกรุ๊ป, 2550.

ไทยสถาปนาภักดิ์เขมร. พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505.

ธรรมการ, กระทรวง. **ประวัติย่อดินแดนไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศส**. พระนคร: 2483.

ธิปดี บัวคำศรี. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547.

นโรดมสีหนุ และ จัง ลาภูติวัธ. **เขมรในทัศนะเจ้านโรดมสีหนุ**. แปลโดย สว่าง วงศ์พัฑฒันธุ์. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521.

นโรดมสีหนุ, สมเด็จ และเบอร์นาร์ดี กริสเซอร์. **ความทรงจำของสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ: ผู้นำของโลก
ที่ข้าพเจ้ารู้จัก**. แปลโดย สว่าง วงศ์พัฑฒันธุ์. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2534.

นายหนวย. **พงสาว (สัน) ดานเขมร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วชิรินทร์การพิมพ์, 2537.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. **แฉเอกสาร “ลับที่สุด” ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.

บุญญจันทร์ มุล. **จริตเขมร**. แปลโดย ชุนหาญ. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 16 พงศาวดารเมืองพระตะบอง. ใน **ประชุมพงศาวดารเล่ม 12 (ประชุม**

พงศาวดารภาคที่ 15-18). หน้า 123-149. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2507.

ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของ คณะรัฐมนตรี, 10 กุมภาพันธ์ 2502 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2505. พระนคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2505.

ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ.2505-2506. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507. (คณะรัฐมนตรีพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2507).

ประวัติพระราชวุฒาจารย์ (กุสุโม กุสุม). ใน ทองสืบ สุกะมาร์ค, **ภาษาเขมรในภาษาไทย และ ภาษาไทย-บาลีสันสกฤตในภาษาเขมร.** กรุงเทพฯ: วัดมกุฏกษัตริยารามพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชวุฒาจารย์ (กุสุโม กุสุม) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 20 พฤษภาคม 2522, 2522.

ประจักษ์ ฐิตะนาค. **หลวงวิจิตรวาทการกับทละครประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

ปรีดี พนมยงค์. ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน. แปลโดย จำนงค์ ภควรรุฒิ และพรทิพย์ โตใหญ่. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, 2529.

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). ใน **ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38.** พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2512.

พงษ์ศรี วิทยานนท์ และคณะ. หนังสือประกอบการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2514.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2534.

พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภวัชรพันธุ์. สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ 'รัฐไทย'. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549.

พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. อดีตชีวิตประวัติพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. กรุงเทพฯ: พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ณ พระเมรุหน้าพลับพลา อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 15 ธันวาคม 2517, 2517.

ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา. แปลโดย นายพันตรีหลวง เรืองเดชอนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์). พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: แพร่พิทยา, 2513.

รุ่งมณี เมฆโสภณ. ถกเขมร แลเขมร. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2552.

โรม บุนนาค. เขาพระวิหาร ไทยเสียดินแดนครั้งสุดท้าย. กรุงเทพฯ: สยามบันทึก, 2551.

วงเดือน นาราวัจ และคณะ. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์

- ระหว่างประเทศของไทย ช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3).** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2547.
- วัชรินทร์ ยงศิริ. **การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา: ปัญหาที่ประสบในปัจจุบันและแนวทางแก้ไข**
ในอนาคต. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- วิจิตรวาทการ, หลวง. **ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส แสดงแก่ครูอาจารย์และนักเรียน**
กรมยุทธศึกษาทหารบก วันพฤหัสบดีที่ 17 ตุลาคม 2483. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2483.
- วิชัย นนารัศมี. **หลายชีวิต จิตร ภูมิศักดิ์.** กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2546.
- วิชาการ, กรม. **แบบเรียนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ฉบับปรับปรุง.** พระนคร: กรมวิชาการ
 กระทรวงศึกษาธิการ, 2509.
- วิชาการ, กรม. **แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.** พระนคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,
 2507.
- วิชาการ, กรม. **หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.** กรุงเทพฯ:
 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540.
- วิชาการ, กรม. **หนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.** พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2525.
- วิจิตรวาทการ, ชุน. **หลักไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น, 2517.
- วิจิตรวาทการ, หลวง. **เพลงดนตรีประวัติศาสตร์.** พระนคร: บำรุงธรรม, 2482.
- วิลาสวงศ์ นพรัตน์ และคณะ. **หนังสือประกอบการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศ**
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2517.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **เขาพระวิหาร: ระเบิดเวลาจากยุคอาณานิคม.** ใน ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ.
เขาพระวิหาร: ระเบิดเวลาจากยุคอาณานิคม. กรุงเทพฯ: มติชน, 2552.
- สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.
เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร, 2542.
- สกุลอภัยวงศ์.** กรุงเทพฯ: ทีซีจี พรินติ้ง, 2549.
- สละ ลิขิตกุล. **คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายก ชีวิตและงาน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พี.จี. [ม.ป.ป.].
- สวัสด์ ภูมิรัตน์ และคณะ. **เพื่อนบ้านของเรา หนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษา ประโยคประถมศึกษา**
ตอนปลาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2510.
- สายชล สัตยานุรักษ์. **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ.**
 กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.
- สุณัย ผาสุก. **นโยบายต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาล**

នរោត្តមសីហនុ, ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចព្រះ . **ព្រះរាជសកម្មភាពដើម្បីបង្ការជ័យបរិបូណ៌នៃកម្ពុជា 1940-1950.**

បកប្រែដោយ គឹម យ៉ាន់ នឹង លឿង នក្ខត្តវី. ភូមិព្រះ: ឥន្ទ្រវរ្ម័ន, 2003. [នៃធនធាន, ព្រះករុណា ព្រះបាទ

សម្តេចព្រះ. **ប្រតិបត្តិការសកម្មភាពដើម្បីបង្ការជ័យបរិបូណ៌នៃកម្ពុជា 1940-1950.** បកប្រែដោយ គឹម យ៉ាន់ នឹង លឿង នក្ខត្តវី. ភូមិព្រះ: ឥន្ទ្រវរ្ម័ន, 2003. [នៃធនធាន, ព្រះករុណា ព្រះបាទ

បញ្ញាបត្រសាស្ត្រព្រះវិហារ. ភូមិព្រះ: Apsara edition, 2001. [បញ្ញាបត្រសាស្ត្រព្រះវិហារ. បកប្រែដោយ: Apsara edition, 2001.]

ប៊ុណ្ណាចន្ទ ម៉ុល. **គុកនយោបាយ.** ភូមិព្រះ: (n.p.), 1971. [ប៊ុណ្ណាចន្ទ ម៉ុល. **គុកនយោបាយ.** បកប្រែដោយ: (n.p.), 1971.]

ប៊ែន នុត. **បុរេវត្ថុសាស្ត្រសង្គមបេតិកភ័ណ្ឌកំណើនសង្គម.** ភូមិព្រះ: អប្សរា, 2001. [ប៊ែន នុត. **បុរេវត្ថុសាស្ត្រសង្គមបេតិកភ័ណ្ឌកំណើនសង្គម.** បកប្រែដោយ: អប្សរា, 2001.]

យ. យ. ម៉ាហេវេ (អ្នកនិពន្ធនាយក). **បុរេវត្ថុសាស្ត្រសង្គមបេតិកភ័ណ្ឌកំណើនសង្គម.** បកប្រែដោយ ឡុង សៀម. ម៉ូស្កូ: គុកនយោបាយ

អង្គការបោះពុម្ពផ្សាយប្រជាជនកម្ពុជា, 1985. [ប៊ែន នុត. **បុរេវត្ថុសាស្ត្រសង្គមបេតិកភ័ណ្ឌកំណើនសង្គម.** បកប្រែដោយ: អប្សរា, 2001.]

វចនានុក្រមខ្មែរ ភាគទី 2 យ-អ. បោះពុម្ពផ្សាយលើកទី 5. ភូមិព្រះ: ពុទ្ធសាសនាបណ្ឌិត, 1968. [ប្រតិបត្តិការសកម្មភាពដើម្បីបង្ការជ័យបរិបូណ៌នៃកម្ពុជា 1940-1950. បកប្រែដោយ: គឹម យ៉ាន់ នឹង លឿង នក្ខត្តវី. ភូមិព្រះ: ឥន្ទ្រវរ្ម័ន, 2003.]

ហ៊ុន សែន. **10 ឆ្នាំ នៃការកើតឡើងនៃកម្ពុជា** 1979-1989. បោះពុម្ពផ្សាយលើកទី 2. ភូមិព្រះ: គុកនយោបាយបោះពុម្ពផ្សាយអប្សរា, (n.d.).

អង្គការបោះពុម្ពផ្សាយប្រជាជនកម្ពុជា, 1985. [ប៊ែន នុត. **បុរេវត្ថុសាស្ត្រសង្គមបេតិកភ័ណ្ឌកំណើនសង្គម.** បកប្រែដោយ: អប្សរា, 2001.]

ស៊ីលា វិរុទ្ធវិស័យ. **វិស័យសាសនាសាស្ត្រសង្គមបេតិកភ័ណ្ឌកំណើនសង្គម** 1946. បោះពុម្ពផ្សាយលើកទី 3. វៀងច័ន្ទៈ: អង្គការបោះពុម្ពផ្សាយប្រជាជនកម្ពុជា, 2001. [ស៊ីលា វិរុទ្ធវិស័យ. **វិស័យសាសនាសាស្ត្រសង្គមបេតិកភ័ណ្ឌកំណើនសង្គម** 1946. បោះពុម្ពផ្សាយលើកទី 3. វៀងច័ន្ទៈ: អង្គការបោះពុម្ពផ្សាយប្រជាជនកម្ពុជា, 2001.]

Armstrong, John P. **Sihanouk Speaks.** New York: Walker and Company, 1964.

Ayres, David M. **Anatomy of Crisis: Education, Development, and the State in Cambodia, 1953-1998.** Chiang Mai: Silkwood Books, 2003.

Becker, Elizabeth. **When the War Was Over: Cambodia and the Khmer Rouge Revolution.** New York: Public Affairs, 1998.

Burchett, Wilfred. **Second Indochina War: Cambodia and Laos Today.** London: Lorrimer Publishing, 1970.

- Chanda, Nayan. *Brother Enemy: The War after the War*. New York: Collier Books, 1988.
- Chandler, David P. *A History of Cambodia*. 2nd ed., updated. Chiang Mai: Silkworm Books, 1998.
- Chandler, David P. *The Land and People of Cambodia*. New York: Harper Collins, 1991.
- Chandler, David, Ben Kiernan, and (Chanthou Bua (eds.)). *Pol Pot Plans the Future: Confidential Leadership Documents From Democratic Kampuchea, 1976-1977*, (New Haven: Yale University Southeast Asian Studies, 1988.
- Chhay Yuheang et al. *Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen: From Farming Family to Prime Minister*. Phnom Penh: Pounloeu Pich, 2007.
- Clymer, Kenton. *Troubled Relations: The United States and Cambodia Since 1870*. Illinois: Northern Illinois University Press, 2007.
- Corfield, Justin. *Khmers Stand Up!: A History of the Cambodian Government 1970-1975*. Victoria: Centre of Southeast Asian Studies, Monash University), 1994.
- Corfield, Justin and Laura Summers. *Historical Dictionary of Cambodia*. Maryland: Scarecrow Press, 2003.
- Edwards, Penny. *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860–1945*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007.
- Facts about Relations between Thailand and Cambodia*. Bangkok: Ministry of Foreign Affairs, 1961.
- Fawthrop, Tom and Helen Jarvis. *Getting Away With Genocide? Elusive Justice and the Khmer Rouge Tribunal*. London: Pluto Press, 2004.
- Forest, Alain. *Le Cambodge et la colonisation Française: histoire d'une colonisation sans heurts (1897-1920)*. Paris: L'Harmattan, 1980.
- Gordon, Bernard. *The dimensions of conflict in Southeast Asia*. New Jersey: Prentice-Hall, 1966.
- Gottesman, Evan. *Cambodia After the Khmer Rouge: Inside the Politics of Nation Building*. New Haven: Yale University Press, 2002.
- Hansen, Anne Ruth. *How to Behave: Buddhism and Modernity in Colonial Cambodia 1860–1930*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007.
- International Boundary Study No. 40 (Revised): Cambodia–Thailand Boundary*. Washington DC.: Office of the Geographer, Bureau of Intelligence and Research, 1966.
- Ivarsson, Søren. *Creating Laos: The Making of a Lao Space between Indochina and Siam, 1860-1945*. Malaysia: Nordic Institute of Asian Studies Press, 2008. (Nordic Institute of

- Asian Studies Monograph series, No. 112.)
- Jeldres, Julio A. *The Royal House of Cambodia*. Phnom Penh: Monument Books, 2003.
- Khin Sok. *L'annexion du Cambodge par les vietnamiens au XIX^e siècle, d'après les deux poèmes du Vénérable Bâtum Baramey Pich*. Paris: Edition You-Feng, 2002.
- Kiernan, Ben *How Pol Pot Came to Power: Colonialism, Nationalism, and Communism in Cambodia, 1930–1975*. Second edition. New Haven: Yale University Press, 2004.
- Kiernan, Ben. *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Geocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975–79*. Chiang Mai: Silkworm Books, 1999.
- Kylmer, Kenton. *The United States and Cambodia, 1870–1969: From curiosity to confrontation*. London: Routledge, 2004.
- Leclère, Adhemard. *Histoire du Cambodge depuis le 1^{er} siècle de notre ère, d'après les inscriptions lapidaires, les annales chinoise et annamites et les documents européens des six derniers siècles*. Paris: Librairie Paul Geuthner, 1914.
- L'action de S.M. Norodom Sihanouk pour l'indépendance du Cambodge 1941–1955*. Phnom Penh: Imprimerie du Ministère de l'Information, 1959.
- Martin, Marie Alexandrine. *Cambodia: A Shattered Society*. Translated by Mark W. McLeod. Berkeley: University of California Press, 1994.
- Masayuki Nagashima. *The Lost Heritage: The Reality of Artifact Smuggling in Southeast Asia*. Bangkok: Post Books, 2002.
- Mehta, Harish C. and Julie B. Mehta. *Hun Sen: Strongman of Cambodia*. Singapore: Graham Brash, 1999.
- Morris, Stephen J. *Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War*. Stanford, California: Stanford University Press, 1999.
- Mysliweck, Eva. *Punishing the Poor: The International Isolation of Kampuchea*. Oxford: Oxfam, 1988.
- Norodom Sihanouk. *Notre socialisme bouddhique (Our Buddhist socialism)*. Phnom Penh: Ministry of Information, 1969.
- Norodom Sihanouk. *Shadow Over Angkor volume 1: Memoires of His Majesty King Norodom Sihanouk of Cambodia*, Julio A. Jeldres (ed.). Phnom Penh: Monument Books, 2005.
- Norodom Sihanouk and Wilfred Burchett, *My War with CIA*. London: Pelican Books, 1974.

Osborne, Milton. *Politics and Power in Cambodia: the Sihanouk Years*. Hong Kong: Longman, 1973.

Osborne, Milton. *Sihanouk: Prince of light, prince of darkness*. Chiang Mai: Silkworm Books, 1994.

Peou, Sorpong. *Intervention & Change in Cambodia: Toward Democracy ?*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2000.

Prince Sihanouk and the New Order in Southeast Asia (Washington: Working paper of the DD/I Research staff, CIA, (n.d.).

Reddi, V.M. *A History of the Cambodian Independence Movement, 1863-1955*. Tirupari: Sri Venkateswara University, 1971.

Relations between Thailand and Cambodia. Bangkok: Ministry of Foreign Affairs, 1959.

Rong Syamananda. *A History of Thailand*. 7th edition. Bangkok: Chulalongkorn University, 1990.

Scott, Peter Dale. *Drugs, Oil, and War: the United States in Afghanistan, Columbia, and Indochina*. New York: Rawman & Littlefield, 2003.

Seidenfaden, Erik. *Set Kongelige Siameiske Provinsgendarmen og dets danske Officerer*. Copenhagen: Poul Kristensens Forlag, 1999.

Shawcross, William. *Sideshow: Kissinger, Nixon and the Destruction of Cambodia*. London: The Hogarth Press, 1986.

Shawcross, William. *The Quality of Mercy: Cambodia, Holocaust and Modern Conscience*. Glasgow: Fontana Collins, 1985.

Slocumb, Margaret. *The People's Republic of Kampuchea 1979-1989: The Revolution After Pol Pot*. Chiang Mai: Silkworm Books, 2003.

Smith, Roger M. *Cambodia's Foreign Policy*. Second printing. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1966.

Sorpong Peou. *Intervention & Change in Cambodia: Toward Democracy ?*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2000.

Suenobu, Yumiko. *Management of Education Systems in the Zones of Conflict-Relief Operations: A Case-study of Thailand*. Bangkok: UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific, 1995.

Tarling, Nicholas. *Nations and States in Southeast Asia*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

The Situation of French Indochina, vol. 1 Political Achievements. Paris: Indochinese National

Committee, International Chamber of Commerce, 1945.

Thongchai Winichakul. *Siam Mapped: a history of the geo-body of a nation*. Chiang Mai: Silkworm Book, 1998.

Tully, John. *Cambodia Under the Tricolour: King Sisowath and the 'Mission Civilisatrice' 1904–1927*. Monash Asia Institute, Monash University, 1996.

Vichitr Vadakarn, Laung. *Thailand's Case*. Bangkok: The University of Moral and Political Sciences Printing Press, 1941.

Vickery, Michael. *Cambodia: A Political Survey*. Phnom Penh: Funan, 2007.

Wolters, O.W. *History, Culture and Region in Southeast Asian Perspectives*, Revised edition Ithaca, New York and Singapore: Southeast Asia Program, Cornell University, in cooperation with the Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 1999.

บทความในหนังสือ, วารสาร รายงานการประชุมทางวิชาการ และการเสวนาทางวิชาการ

กองบรรณาธิการวารสารฟ้าเดียวกัน, “ประวัติศาสตร์ตัดตอน: บทสำรวจทัศนะ/องค์ความรู้ของไทยต่อเพื่อนบ้าน,” *ฟ้าเดียวกัน*, 1, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2546): 76-101.

แคน สาริกา (รวบรวมและเรียบเรียง). คำให้การของ จิตร ภูมิศักดิ์. ใน *วาระสุดท้ายแห่งชีวิต จิตร ภูมิศักดิ์*, หน้า 70–101. พิมพ์ครั้งที่ 13. นนทบุรี: สาลิกา, 2550.

จันทร์ฉาย ภักดีอริยม. พระราชพิธีปฐมกรรมใน พ.ศ.2127: ข้อโต้แย้งในประวัติศาสตร์ไทย. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). *พระนเรศวรตีเมืองละแวกแต่ไม่ได้ “ฆ่า” พระยาละแวก*. หน้า 3–64. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. *การเสวนาเรื่อง วิกฤตความสัมพันธ์ไทย–กัมพูชา: ภูมิหลัง ปัญหา และทางออก*.

จัดโดย สถาบันเอเชียศึกษา ร่วมกับศูนย์ไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ 31 มกราคม 2546 ณ ห้องประชุมจุมพฏ-พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปก-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. รัชกาลที่ 5 กับฝรั่งเศสและกัมพูชา. ใน *รัชกาลที่ 5: สยามกับอุษาคเนย์ และชมพูทวีป*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2547.

พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์. การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, ปัญหาและการเมืองของการนิยามความรุนแรงในยุคเขมรแดง. *รัฐศาสตร์สาร*, 20, 3 (2541).

วินัย พงศ์ศรีเพียร. อโยชชปุระ-ศรีโยโสธร. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). **ความย้อนแย้งของประวัติศาสตร์: พิพิธนิพนธ์เชิงจิตวิทยาประวัติศาสตร์อาจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล**.

กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี, 2539.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. พระเจ้าตากฯ กับคดีเขาพระวิหาร. **ศิลปวัฒนธรรม**, 27 , 6 (เมษายน 2551).

หุสริทธิ์.

ระบบบูรณาภิบาลเบญจตบะบุษยเรศ

การพัฒนาระบบราชการไทยในยุคโลกาภิวัตน์

[Ourn Pheakiny. Pluralist democratic regime in Cambodia after the World War II to the creation of Sangkum Reastr Niyum]. In *Proceeding of the 2nd National Socio-Cultural Research Congress on Cambodia, February 3-5, 1999*. pp. 196-218. Phnom Penh: Royal University of Phnom Penh, 1999.

Briggs, Lawrence Palmer. Siamese Attacks on Angkor before 1430. *Far Eastern Quarterly*, VIII (1948): 3–33.

Briggs, Lawrence Palmer. The Treaty of March 23, 1907 Between France and Siam and the Return of Battambang and Angkor to Cambodia. *The Far Eastern Quarterly*, 5, 4 (August 1946).

Chandler, David P. Cambodian Palace Chronicles (rajabangsavatar), 1927-1949: Kingship and Historiography at the End of the Colonial Era. in *Facing the Cambodian Past: Selected Essays 1971-1994*. pp. 189-203. 2nd edition. Chiang Mai: Silkworm Books, 1998.

Chandler, David P. The Constitution of Democratic Kampuchea (Cambodia): The Semantics of Revolutionary Change. *Pacific Affairs* 49, 3 (Autum 1976): 506-511.

Engelbert, Thomas. The enemy needed: the Cochinchina issue and Cambodian factional struggles, 1949-1950. *South East Asia Research* 6, 2 (July 1998).

French, Lindsay. From Politics to Economics at the Thai–Cambodian Border: Plus ça Change... *International Journal of Politics, Culture and Society*, 15, 3 (Spring 2002).

Gourou, Pierre. For a French Indo-China Federation. *Pacific Affairs*, 20, 1 (March 1947).

Hammer, Ellen J. Blueprint a New Indochina. *Pacific Affairs*, 21, 3 (September 1948).

Hinton, Alexander. Khmerness and the Thai 'Other': Violence, Discourse and Symbolism in the 2003 Anti-Thai Riots in Cambodia. *Journal of Southeast Asian Studies* 37, 3 (October 2006).

- Khin Sok. Les chroniques royales khmères. *Mon-Khmer Studies* VI (1977).
- Lattimore, Elenor. Indo-China: French Union or Japan "Independence." *Far Eastern Survey*, 14, 10 (May 23, 1945).
- Leifer, Michael. Cambodia and Her Neighbors. *Pacific Affairs* 34, 4 (Winter, 1961–1962).
- Locard, Henri. *Achar* Ham Chieu (1893-1943), The 'Umbrella Demonstration' of the 20th July 1942 and the Vichy regime. *Siksacakr* 8-9 (2006-2007).
- Murashima, Eiji. Opposing French colonialism: Thailand and the independence movements in Indo-China in the early 1940s. *South East Asia Research* , 13, 3 (2005).
- Murashima, Eiji. The Young Nuon Chea in Bangkok (1942-1950) and the Communist Party of Thailand: The Life in Bangkok of the Man Who Became "Brother No. 2" in the Khmer Rouge. in *Journal of Asia-Pacific Studies (Waseda University)*, 12 (March 2009): 1-42.
- Norodom Sihanouk. The Eaters of Khmer Empire. *Kambuja* 1, 9 (December 1965).
- Norodom Sihanouk. XVe Anniversaire de l'Indépendance Retrospective 1953-1968. *Etudes Cambodgiennes*, n° 15 (Juillet-Septembre 1968).
- Osborne, Milton. Peasant Politics in Cambodia: The 1916 Affair. *Modern Asian Studies*, 12, 2 (1978): 217-243.
- Puangthong Rungswasdisab. Thailand's Response to the Cambodian Genocide. in Susan E. Cook (ed.). *Genocide in Cambodia and Rwanda: New Perspectives*. New Brunswick: Transection Publisher, 2006.
- Puangthong Rungswasdisab. Siam and the Contest for Control the Trans-Mekong Trading Network from the Late Eighteenth to the Mid-Nineteenth Centuries. in Nola Cooke and Li Tana (eds.). *Water Frontier: Commerce and the Chinese in the Lower Mekong Region, 1750–1880*. pp. 101-118. Singapore: Singapore University Press, 2004.
- Reynolds, E. Bruce. Phibun Songkram and Thai Nationalism in the Fascist Era. *EJEAS* 3.1 (2004): 99-134.
- Singh, L.P. The Thai-Cambodian Temple Dispute. *Asian Survey* 2, 8 (October 1962).
- Slocomb, Margaret. The Nature and Role of Ideology in the Modern Cambodian State *Journal of Southeast Asian Studies*, 37, 3 (October 2006): 375–395.
- Steinberg, David Joel. Cambodia and Laos. in *In Search of Southeast Asia: A Modern History*. Honolulu, Hawaii: Hawaii University Press, 1987.

- Thompson, Virginia and Richard Adloff. Cambodia Moves toward Independence. *Far Eastern Survey* 22, 9 (August 1953).
- Vickery, Michael. The Composition and Transmission of the Ayudhya and Cambodian Chronicles. in Anthony Reid and David Marr (editors). *Perceptions of the Past in Southeast Asia*. pp. 130-155. Singapore: Asian Studies Association of Australia, 1979.
- Vickery, Michael. The 2/K.125 Fragment, A Lost Chronicle of Ayutthaya. *Journal of the Siam Society* 65, 1 (January, 1977): 1-49.

วิทยานิพนธ์

- ณัฐพร ไทยจรัลรักษ์. **สภาพการดำรงชีวิตของชาวเขมรระหว่าง พ.ศ.2518-2522: ศึกษา “ภูมิภาค” ตะวันออก ตะวันตกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ไพศาล โอวาทตระกูล. **ประวัติการปกครองดินแดนที่เคยอยู่ภายใต้อธิปไตยของไทย**. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513.
- ภูเก็ท กาญจนวนิชย์. **อินโดจีน: การให้ความหมายภายใต้บริบทการเมืองไทยหลัง พ.ศ.2518**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- มัทนียา พงศ์สุวรรณ. **การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาจากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- วัฒน์ กาญจนอัครเดช. **สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489**. วิทยานิพนธ์การทูตมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.

- Chandler, David P. *Cambodia before the French: Politics in a Tributary Kingdom, 1794-1848*. Ph.D. Thesis, University of Michigan, 1973.
- French, Lindsay Cole. *Eduring Holocaust, Surviving History: Displaced Cambodians on the Thai-Cambodian border, 1989-1991*. Ph.D. Thesis, Harvard University, 1994.
- Vickery, Michael. *Cambodia After Angkor, The Chronicular Evidence For the Fourteenth to Sixteenth Centuries*. Ph.D. Thesis, Yale University, 1977.

หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์

ธิปไตย บัณฑิตศรี. วิถีชีวิตความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย: มุมมองทางประวัติศาสตร์. จุดประกาย, **กรุงเทพธุรกิจ** (6 กุมภาพันธ์ 2546).

แนวทางส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างไทย-กัมพูชา ผ่านหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา. **จุฬาสัมพันธ์** 50, 21 (4 มิถุนายน 2550): 6-7.

กตเวสสุธาสถิต (8 กรกฎาคม 2004). [**เกาะสันติภาพ** (8 กรกฎาคม 2004)].

Kinetz, Erika and Yun Samean. Textbook on KR Spotlights Cambodia's History Wars. *The Cambodia Daily* (25 April 2007).

Stephen Kurczy. Putting Diplomacy First. *A special supplement to the Cambodia Daily, His Majesty Norodom Sihanouk 86th Birthday* (October 2008): 12-14.

เอกสารอัดสำเนาและเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

ธิปไตย บัณฑิตศรี. อนาคตเนย์กับกระบวนการกล่อมเกลாதองศาทางสังคมผ่านการศึกษาในระบบ: กัมพูชาในแบบเรียนของไทย.” ใน **อนาคตเนย์ในการรับรู้และความเข้าใจของสังคมไทยร่วมสมัย**. หน้า 198-246. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.

ประกาศคลังออมสิน. กุมภาพันธ์ 2484.

ศิริกมล สายสว้อย และคณะ. “**สระแก้ว-เมืองอรัญ**” ชุมทางชาติพันธุ์ชายแดน. เอกสารเสนอในการประชุมเสนอผลงานวิจัยชุด ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง วันพฤหัสบดีที่ 22 สิงหาคม 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (มหาชน) กรุงเทพฯ.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, **พงศาวดารเขมรครั้ง ร.2 เลขที่ 45/ ต.**

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

จตุฤทธิ์ พรหมสาขา ณ สกลนคร, พล.อ. **ภูมิหลัง นักรบนิรนาม**. [Online], (n.d.). Available from: http://www.uwa333.net/index.php?option=com_content&task=view&id=66&Itemid=38 [มกราคม 2552].

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ‘เขาพระวิหาร’ เป็นมรดกใคร? ก่อนไปเป็นมรดกโลก. ผู้จัดการออนไลน์ [Online], 13 สิงหาคม 2550. Available from: <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9500000094873>.)

ถอดรหัสชีวิต ‘สุรยุทธ์ จุลานนท์’. ใน *Positioning Magazine*, ตุลาคม 2549. [Online], (n.d.). Available from: <http://www.positioningmag.com/Magazine/PrintNews.aspx?id=52946> [มกราคม 2552].

ปลุกอีกแล้วสื่อเขมร.. คราวนี้เขาพระวิหาร. **ผู้จัดการออนไลน์** [Online], 1 กรกฎาคม 2550.

Available from: <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9500000076528> [21 กันยายน 2551].

รมต.เขมรตอกสื่อ..ไทยไม่ได้ขวางเขาพระวิหาร. **ผู้จัดการออนไลน์** [Online], 3 กรกฎาคม 2550.

Available from: <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9500000077157> [21 กันยายน 2551].

เสวนาปราสาทพระวิหาร: รักชาติต้องไม่เอาชาติเข้าสงคราม. **ประชาไทออนไลน์** [Online], (n.d.).

Available from: <http://www.prachatai.com/05web/th/home/12854> [18 กรกฎาคม 2551].

'สุนเซน' กร้าว! ทำไทยปิดทางขึ้นพระวิหาร. **ผู้จัดการออนไลน์** [Online], 31 กรกฎาคม 2550.

Available from: <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9500000089057> [21 กันยายน 2551].

CIA Document. *Intelligence Report: Thailand's Khmer Minority*, September 1970 [Online], (n.d.).

Available from: www.foia.cia.gov/browse_docs_full.asp [February 2009].

CIA Document. *Outlook in Mainland Southeast Asia*, 28 March 1961 [Online], (n.d.).

Available from: www.foia.cia.gov/browse_docs_full.asp [February 2009].

Clayton, Thomas. Restriction or Resistance? French Colonial Educational Development in Cambodia. *Education Policy Analysis Archives*, 19 (1 December 1995) [Online].

(n.d.). Available from: <http://epaa.asu.edu/epaa/v3n19.html> [25 September 2004].

Charnvit Kasetsiri. Thailand–Cambodia: A love–hate relationship. *Kyoto Review of Southeast Asia*, 3 (2003). Available from: <http://kyotoreview.cseas.kyoto-u.ac.jp/issue/issue2/index.html>.

Comment no.2 in 'Thailand is not opposed to Preah Vihear listing, it only wants a cut out of it and a review of the border there.' *KI Media* [Online], 2 July 2007. Available from: <http://ki-media.blogspot.com/2007/07/thailand-is-not-opposed-to-preah-vihear.html> [19 February 2008].

Foreign Relations, 1961-63, Vol XXIII, Southeast Asia. Cited in <http://www.geocities.com/larryjodaniel/17.html> [February 2009].

Ghoulis Glee. *Time*, 20 December 1963 [Online], (n.d.). Available from: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,938949,00.html?promoid=googlep> [August 2008].

In the Jungle of Love. *Time*, 29 June 1962 [Online], (n.d.). Available from: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,897944,00.html> [August 2008].

Lintner, Bertil. Temple Furor Exposes Delicate Ties. *Far Eastern Economic Review*, 4 June 2008 [Online], (n.d.). Available from: <http://www.feer.com/essays/2008/august/temple-furor-exposes-delicate-ties> [12 August 2008]

Mosyakov, Dmitry. The Khmer Rouge and the Vietnamese Communists: A history of their relations as told in the Soviet archives. [Online], (n.d.). Available from: www.yale.edu/gsp/publications/Mosyakov.doc [July 2003].

Public School System. In Russell R. Ross (ed.). *Cambodia: A Country Study*. Federal Research Division, 1987. [Online], (n.d.). Available from: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+kh0079\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+kh0079)) [17 Nov 2006].

ไทยในการรับรู้และความเข้าใจของเพื่อนบ้าน : มาเลเซีย

จรัญ มะลูลีม

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความสำคัญของปัญหา

แม้ว่าความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยจะดำรงอยู่อย่างยาวนาน แต่ก็มิใช่ช่วงเวลาของความสงบอยู่เป็นระยะๆ อย่างไรก็ตามนับจากปี 2547 ซึ่งมีการปล้นปืนที่ค่ายกองพันพัฒนาที่ 1 ตำบลปิเล็ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เป็นต้นไปก็ดูเหมือนว่าสามจังหวัดภาคใต้ของไทยจะไม่เคยมีความสงบอย่างต่อเนื่องอีกเลย โดยเฉพาะเมื่อความรุนแรงเกิดขึ้นอีกครั้งที่มัสญิดกรือเซะ เมื่อวันที่ 28 เมษายน ปี 2547 ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิต ตามมาด้วยเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงที่อำเภอตากใบ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม ปีเดียวกันที่ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากเช่นกัน

ทั้งเหตุการณ์ที่มัสญิดกรือเซะและที่อำเภอตากใบส่งผลกระทบทางจิตใจต่อชาวมุสลิม ทั้งภายในและนอกประเทศ โดยเฉพาะที่อำเภอตากใบนั้นชาวมุสลิมส่วนใหญ่เชื่อว่าผู้ประท้วงทำการประท้วงด้วยความบริสุทธิ์ใจ

ความขัดแย้งอื่นๆ ที่ตามหลังสองเหตุการณ์ดังกล่าวยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง และที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียและต่อชาวมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และโลกมุสลิมอย่างมาก ได้แก่ การอพยพของชาวมุสลิม 131 คนจากจังหวัดนราธิวาส ไปยังมาเลเซียด้วยข้ออ้างที่ว่าในบ้านเกิดของพวกเขาไม่มีความปลอดภัย หลังจากอิหม่ามที่ได้รับความเคารพในหมู่บ้านของพวกเขา ถูกอ้างว่าถูกสังหารโดยคนในเครื่องแบบ ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของคนจำนวนมากที่มองว่าประเทศไทยเคยเป็นดินแดนที่มีผู้ลี้ภัยมาอยู่อาศัย มิใช่ดินแดนที่ผู้คนลี้ภัยไปอยู่ที่อื่น

ที่มาแห่งความขัดแย้งในภาคใต้ตอนล่างของไทย : การขานรับจากมาเลเซีย

แม้ว่าเหตุการณ์ใหญ่ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะได้รับการประท้วงจากมาเลเซีย แต่ที่ชาวมุสลิมและประเทศอื่นๆ รวมตัวประท้วงมากที่สุดได้แก่เหตุการณ์ที่อำเภอตากใบ ซึ่งมีการประท้วงที่กรุงสุโขทัยที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงรัตนโกสินทร์ และกรุงสุโขทัยในกรุงป็นังอีกด้วย จนนำไปสู่สงครามคำพูดจากทั้งสองฝ่ายอยู่เป็นเวลานาน

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การสำรวจทัศนคติ การรับรู้ และความเข้าใจของเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซียที่มีต่อความขัดแย้งในภาคใต้ตอนล่างของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์มัสญิดกรือเซะ

เซะและการปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงที่อำเภอตากใบ เป็นด้านหลัก แต่ก็มิได้ละทิ้งบริบทรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นจากประเทศมุสลิมอย่างอินโดนีเซียหรือประเทศที่มีชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยอย่าง สิงคโปร์หรือฟิลิปปินส์ หรือจากองค์การการประชุมอิสลาม (Organization of Islamic Conference) หรือ OIC เพื่อให้เห็นการเชื่อมโยงที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

แม้ว่าความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ได้เกิดขึ้นเป็นเวลานานมาแล้วก็ตาม แต่ความรุนแรงอันเนื่องมาจากการก่อการร้ายที่มีความถี่ขึ้นทุกขณะหรือหากความถี่ลดลง ความรุนแรงก็มักจะมากขึ้น และมีระยะเวลาต่อเนื่องยาวนานนับจากเดือนมกราคม ปี 2547 ซึ่งมีการปล้นปืนที่ค่ายกองพันพัฒนา ต.ปิเล็ง อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส ซึ่งจนถึงขณะนี้ ยังไม่เป็นที่กระจ่างชัดว่าการปล้นปืนดังกล่าวเป็นฝีมือของฝ่ายใด นับจากเหตุการณ์ปล้นปืนในครั้งนั้นซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียชีวิตในที่เกิดเหตุ 4 คนเป็นต้นมาแล้ว เหตุการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ไม่เคยมีความสงบอีกเลย มีการสังหารพระสงฆ์ อิมามหรืออิหม่าม¹ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนทั่วไป ทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม สร้างความงุนงง สงสัย และประหลาดใจให้แก่ผู้คนและหน่วยงานของรัฐที่ดูแลความมั่นคงอย่างยิ่ง การก่อความไม่สงบมีความแตกต่างไปจากในอดีต ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าในอดีตที่ผ่านมาเกือบทุกครั้งจะมีการประกาศชื่อของขบวนการแบ่งแยกดินแดนว่าขบวนการใดเป็นผู้ลงมือกระทำ แต่ในปัจจุบันนี้ไม่เคยมีการทำเช่นนั้น คงมีแต่การฆ่ารายวันที่มุ่งหวังให้เกิดความไม่สงบ สุข ความหวาดผวา การแยกแยะไม่ได้ว่าใครคือมิตรใครคือศัตรู ก่อให้เกิดความระแวงสงสัยระหว่างพี่น้องชาวพุทธและชาวมุสลิมที่อยู่ร่วมกันมาช้านาน นับเป็นผลกระทบทางสังคมจิตวิทยาที่นับวันจะเลวร้ายได้ยากขึ้น ถ้าเหตุการณ์ยังดำรงอยู่อย่างนี้ต่อไป

การก่อความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้ของไทยส่วนใหญ่มิได้มีรูปแบบใดๆ ว่าผู้ก่อการจะสามารถแยกดินแดนหรือสร้างรัฐปัตตานีขึ้นมาได้ หากแต่เป็นการมุ่งสร้างความปั่นป่วนวุ่นวายเป็นหลัก โดยในบางครั้งจะมีการชักจูง ยุยง ปลุกปั่นเยาวชนให้ตกเป็นเครื่องมือก่อความไม่สงบด้วย ทั้งนี้ผู้ก่อความไม่สงบจะใช้วิธีการโจมตีแล้วหลบหนีเสียมากกว่า อาจจะมีการหยิบยืมวิธีการจากภายนอกมาใช้ในบางช่วงเช่นกัน คือการฆ่าตัดคอซึ่งเป็นวิธีการของขบวนการก่อการร้ายอะบูซัยยัฟของฟิลิปปินส์ การโค่นต้นไม้และทำลายสิ่งของซึ่งเป็นรูปแบบของขบวนการอาละฮ์เสรีในอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตามความรุนแรงในภาคใต้ก็มีบทสรุปจนถึงปัจจุบันว่าเป็นเรื่องภายในมากกว่าจะเป็นเรื่องการก่อการร้ายสากล และยังไม่มีขบวนการก่อการร้ายจากต่างประเทศเข้ามา คงมีแต่การลอกเลียนแบบวิธีการของขบวนการก่อการร้าย แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นใช้การพลีชีพ มิใช่เป็นเรื่องความขัดแย้งทางศาสนา แม้ว่าศาสนาจะถูกดึงเข้ามาเกี่ยวข้องในบางครั้ง เช่นในกรณีฆาตกรรมหรือเซะเมื่อวันที่ 24 เมษายน ปี 2547 ที่มีการปะทะกันระหว่างผู้ก่อความไม่

¹ อิมามหรืออิหม่าม หมายถึงผู้นำซึ่งในประเทศมุสลิมบางประเทศจะใช้เรียกชื่อผู้นำของเขาด้วยคำเริ่มต้นว่าอิหม่าม เช่น อิหม่ามในสำนักคิดชีอะฮ์ทั้ง 12 ทาน สำหรับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และในชุมชนมุสลิมทั่วไปอิหม่ามจะทำหน้าที่เป็นผู้นำในการละหมาดและมักจะมีอิทธิพลทางจิตใจต่อผู้คนในหมู่บ้าน ด้วยเหตุนี้การที่อิหม่ามถูกฆ่าจึงส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างลึกซึ้งไม่ต่างไปจากการฆ่าพระสงฆ์

สงบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐรวม 11 จุด ทั้งนี้เฉพาะมัสญิดกรือเซะแห่งเดียวมีผู้เสียชีวิตในมัสญิด 32 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียชีวิต 3 นาย

โดยเหตุการณ์กรือเซะมีประเด็นสำคัญดังนี้คือ เมื่อวันที่ 28 เมษายน ปี 2547 กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบได้รวมกำลังเป็นกลุ่มย่อยๆ ประมาณ 5-15 คน เข้าโจมตีที่ตั้งฐานปฏิบัติการ จุดตรวจ และสถานที่ราชการในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ รวม 11 จุด จนนำไปสู่เหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ใช้กำลังเข้าปราบปรามที่มัสญิดกรือเซะ จ. ปัตตานี เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบเสียชีวิตทั้งสิ้น 107 คน กำลังฝ่ายทหาร ตำรวจเสียชีวิต 5 นาย ภายหลังพบว่าเยาวชนผู้ร่วมก่อเหตุส่วนหนึ่งถูกชักจูงและปลุกฝังความเชื่อด้วยการบิดเบือนหลักคำสอนในศาสนาอิสลาม

แม้ว่าผู้ก่อการจะเป็นผู้เริ่มต้นโจมตีเจ้าหน้าที่ก่อน แต่การปราบปรามอย่างรุนแรงโดยเฉพาะการปิดล้อมมัสญิดและถล่มมัสญิดด้วยอาวุธร้ายแรง ทั้งระเบิดและอาวุธปืนชนิดต่างๆ ถือเป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุ (Excessive use of force) และเนื่องจากมัสญิดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เหตุการณ์กรือเซะจึงส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของชาวมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้และมุสลิมทั่วโลกอย่างมาก

แม้ว่าผู้ก่อความไม่สงบจะกระทำผิดกฎหมายด้วยความหลงผิดก็ตาม แต่รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการเยียวยาดูแลให้ความช่วยเหลือแก่ญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตตามหลักมนุษยธรรม ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงที่อำเภอตากใบเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม ปีเดียวกัน ซึ่งเหตุการณ์นี้เริ่มต้นเมื่อมีการชุมนุมประท้วงที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบในจังหวัดนราธิวาส ผู้ชุมนุมเรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา แม้เจ้าหน้าที่จะให้ประกันตัวและปล่อยตัวผู้ต้องหาเป็นการชั่วคราวพร้อมนำญาติผู้ต้องหาพร้อมผู้นำศาสนาออกมาพูดออกเครื่องขยายเสียงชี้แจงความจริงและขอปล่อยให้ผู้ชุมนุมสลายตัวไป แต่ผู้นำการชุมนุมได้ปิดกั้นเส้นทางและได้พยายามทำลายสถานที่ราชการ เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจได้ประชุมร่วมกับผู้นำศาสนาเพื่อหารือการควบคุมและสลายผู้นำชุมนุม มีการชี้แจงและดำเนินการจากเบาไปหาหนักตามขั้นตอน แต่ได้เกิดการปะทะกัน เบื้องต้นมีผู้เสียชีวิตจากการปะทะกัน 6 คน และมีผู้เสียชีวิตระหว่างการขนย้ายโดยรถยนต์ทหารอีก 78 คน เนื่องจากขาดอากาศหายใจ ซึ่งเป็นความบกพร่องและขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานผิดพลาดของเจ้าหน้าที่ในการขนย้าย ได้มีการลงโทษทางวินัยของข้าราชการไปแล้ว ส่วนการดำเนินคดีตามกฎหมายคงดำเนินการไปตามกระบวนการต่อไป รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการเยียวยาและได้มีการชดเชยและช่วยเหลือญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตตามหลักมนุษยธรรมแล้ว

เหตุการณ์ที่ตากใบไม่ต่างไปจากเหตุการณ์ที่กรือเซะเพราะเหตุการณ์นี้ได้ส่งผลกระทบต่อทางจิตใจต่อชาวมุสลิมทั้งในและนอกประเทศ เนื่องจากผู้ชุมนุมส่วนใหญ่เข้าร่วมชุมนุมด้วยความบริสุทธิ์ใจ แม้ว่ารัฐบาลจะเยียวยาให้กับครอบครัวของผู้เสียชีวิตในทั้งสองเหตุการณ์ก็ตาม แต่ก็ดูเหมือนว่าความรุนแรงและการก่อความไม่สงบยังดำรงอยู่ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

เนื่องจากจนถึงเวลานี้ยังไม่เป็นที่กระจ่างชัดว่าใครคือผู้อยู่เบื้องหลังความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อสันนิษฐานต่างๆ ว่าใครอยู่เบื้องหลังจึงเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองปัญหาของแต่ละคน ดังนั้นผู้ก่อการใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีการกล่าวหาถึงกันจึงมีตั้งแต่ประเทศตะวันตก

บางประเทศที่ขอบเข้ามาท้าทายเรื่องภายในของประเทศต่างๆ ขบวนการค้าของเถื่อนชายแดนไม่ว่าจะเป็น ขบวนการค่าน้ำมันเถื่อน ค้ามนุษย์ ขบวนการแยกดินแดนซึ่งความจริงอ่อนกำลังลงไปมากแล้ว แต่กลับ เข้มแข็งขึ้นมาอีกในภายหลัง ขบวนการทางศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อจิตใจของผู้คนหรืออาจเป็นหลายๆ ขบวนการรวมกันที่มีจุดหมายเดียวกันคือ สร้างความไร้เสถียรภาพ ด้วยเหตุนี้รูปแบบของความรุนแรงจึงมี ลักษณะหลากหลายนับตั้งแต่การใช้มีด อาวุธปืนชนิดต่างๆ ไปจนถึงระเบิด

ประเด็นในเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม ความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนก็ดู เหมือนยังไม่หมดไป และยังคงเป็นสาเหตุที่ผู้ก่อความไม่สงบนำมากล่าวอ้างว่าไม่ได้รับความยุติธรรมอยู่ ต่อไป จนนำไปสู่การลุกฮือและการใช้อาวุธและความรุนแรงตอบโต้รัฐบาลอยู่เป็นระยะๆ จนถึงปัจจุบัน

ผลกระทบจากการก่อเหตุร้ายในปัจจุบันโดยกลุ่มก่อความไม่สงบตกอยู่กับผู้บริสุทธิ์ทั้งโดยตรงและ โดยอ้อม ครู พระสงฆ์ ราษฎรที่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐตกเป็นเป้าหมายของการลอบยิง ทำร้าย ข่มขู่ สร้างความหวาดกลัวอย่างต่อเนื่อง²

ความรุนแรงในภาคใต้ตอนล่างของไทยที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องนับจากปี 2547 ทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างมาเลเซียและไทยถูกจับตามากขึ้นโดยเฉพาะสงครามคำพูด (War of Words) ระหว่างแกนนำ รัฐบาลของทั้งสองประเทศในสมัยการปกครองของรัฐบาลทักษิณ และรัฐบาลของอะห์มัด บาดาวิ อย่างไรก็ตาม มาเลเซียมีท่าทีที่เป็นทางการคือการไม่แทรกแซงโดยถือว่าเป็นปัญหาภายในของประเทศ แต่ เหตุการณ์และคำพูดจากผู้นำทั้งสองฝ่ายหลายครั้งได้สร้างความตึงเครียดขึ้นมาใหม่³

โศกนาฏกรรมที่ตากใบ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม ปี 2547 อันนำไปสู่การเสียชีวิตของผู้ประท้วง 85 คน ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเกิดขึ้นก่อนครบรอบ 15 วันของการถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน (นิสฟู เราะมะฎอน) อันเป็นเดือนสำคัญของชาวมุสลิม (ที่เน้นการหยุดพักทางร่างกายเพื่อเพิ่มพลังทางจิตใจ) เพียง เล็กน้อย ความตายที่เศร้าสลดอันเนื่องมาจากการขาดอากาศหายใจ หลังจากผู้ประท้วงถูกนำตัวไปยัง ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานีในสภาพที่แออัดยัดเยียดซ้อนกันหลายชั้น วิธีการขนส่งดังกล่าวได้รับการตำหนิจากประชาคมโลกอย่างกว้างขวางว่าเป็นการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมและขาดความเมตตา

ที่ผ่านมาในเหตุการณ์ที่ผู้ก่อความไม่สงบกระทำต่อเจ้าหน้าที่และถูกเจ้าหน้าที่ปราบปรามจน เสียชีวิตในมัสญิดกรือเซะทั้งหมด 32 คนจะได้รับความสนใจติดตามจากนานาชาติอยู่ไม่น้อย แต่ เหตุการณ์ที่ตากใบกลับได้รับความสนใจจากนานาชาติมากกว่าไม่ว่าจะเป็นสหประชาชาติ ประเทศมุสลิม ผู้นำมุสลิมและกลุ่มองค์กรสิทธิมนุษยชน แต่การประท้วงที่เห็นเด่นชัดที่สุดนั้นมาจากเพื่อนบ้านมุสลิมของ ไทยคืออินโดนีเซียและมาเลเซีย

² ดูรายละเอียดของเรื่องนี้ใน จรัญ มะลูลีม, *การใช้ความรุนแรงและการก่อการร้ายระหว่างประเทศ, กระแสโลกศึกษา* (หน่วยที่ 13) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548 หน้า 28

³ มาลาราลา โจ เสถียร, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย : 50 ปี แห่งมิตรภาพและความเป็นพันธมิตร*, ภาควิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยมลายา ตีพิมพ์ในหนังสือ *ราชพฤษ์ บูณการายา 50 ปี มิตรภาพระหว่าง ไทยและมาเลเซีย 2500-2550*, หน้า 139

เป็นที่น่าสังเกตว่าในเหตุการณ์บุกเข้าโจมตีเจ้าหน้าที่ของรัฐเมื่อวันที่ 28 เมษายน จนทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง 108 คนนั้นได้เกิดความรุนแรงหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่ป็นัง สะบาย้อย บ้านเนียง ฯลฯ แต่ผู้คนส่วนใหญ่จะติดใจเหตุการณ์ที่มีสติถูกหรือเซ่มากกว่า เช่นเดียวกันในกรณีของตากใบ คนทั่วไปไม่ค่อยติดใจการสลายม็อบ ที่มีผู้ประท้วงเสียชีวิตไป 6 คน (ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องน่าติดตาม) แต่ติดใจการขนส่งม็อบไปค่ายอิงคยุทธบริหารที่ปัตตานีมากกว่า**มาเลเซียเองเรียกความตายจากการขนส่งนี้ว่าเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์**⁴

ต่อมาเหตุการณ์ในภาคใต้ถูกกระหน่ำซ้ำเติมจากสองเหตุการณ์ใหญ่ คือ การสังหารนาวิกโยธินอย่างโหดเหี้ยมที่หมู่บ้านตันหยง ลิมอ นราธิวาส ซึ่งก่อนหน้านี้นักข่าวบ้าน 2 คนในบริเวณใกล้เคียงถูกสังหารในร้านน้ำชา โดยชาวบ้านอ้างว่าผู้สังหารเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้สถานการณ์บานปลาย กลายเป็นโศกนาฏกรรมของพื้นที่ไปอีกครั้ง ตามมาด้วยการอพยพของผู้คน 131 คนไปยังมาเลเซียในที่สุด

คนไทยมุสลิม 131 คน ซึ่งเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายและขอลี้ภัยชั่วคราวอันเนื่องมาจากความไม่สงบในภาคใต้ของไทยได้ถูกย้ายไปยังรัฐตรังกานู เพราะที่ตานะฮ์ แมเราะฮ์ แห่งกลันตันซึ่งพวกเขาเข้ามาอยู่นั้นขาดความสะดวกสบาย บางครั้งหลังคาที่รั่วเมื่อมีฝนสาด

คนไทยสองกลุ่มมาถึงเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม โดยผ่านมาทางชายแดนที่ชื่อเป็งกอลัน กุบุร (Pengalan Kubur) ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนไทยทางด้านตากใบ และรันตู ปันญัง (Rantau Panjang) ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนไทยด้านสุโขทัย-โกลก โดยใช้ทั้งแท็กซี่และเรือ พวกเขาอ้างว่าความไม่สงบทำให้ชีวิตเป็นเรื่องทนไม่ได้ และพวกเขาหวาดหวั่นต่อชีวิตของพวกเขา หลังจากข้ามมายังชายแดนมาเลเซียอย่างผิดกฎหมาย และเข้ามาอยู่ในบริเวณที่มีมัสยิดตั้งอยู่ในระหว่างที่มีการละหมาดตอนบ่าย ชาวบ้านซึ่งเห็นพวกเขาได้บอกให้ตำรวจรับรู้และเข้าไปจับกุมคนไทยมุสลิมที่นั่น กลุ่มคน 131 คน ประกอบด้วย ผู้ชาย 64 คน ผู้หญิง 24 คนและเด็ก 43 คน โดยอ้างว่าเป็นอิหม่าม ชาวนา ครูสอนศาสนา พ่อค้า เสมียนและเจ้าหน้าที่ระดับล่างของรัฐบาล

การอพยพของคน 131 คนจากจังหวัดนราธิวาสได้รับความสนใจเป็นอย่างยิ่งจากชาวมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และโลกมุสลิม เรื่องของคน 131 คนเป็นข่าวเมื่อมีรายงานว่าชาวบ้านได้หนีทันทีหลังจากอิหม่ามที่ได้รับความเคารพในหมู่บ้านของพวกเขา ได้รับการอ้างว่าถูกสังหารโดยคนในเครื่องแบบ ทั้งนี้สื่อมวลชนในมาเลเซียได้พูดถึงกรณีนี้อย่างกว้างขวาง ว่าเป็นสถานการณ์ที่ควบคุมไม่ได้ ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ประธานคณะกรรมการต่างประเทศของวุฒิสภาในเวลานั้นกล่าวว่ารัฐบาลจะจบลงด้วยการทำลายวัฒนธรรมทางการเมืองที่ได้สร้างขึ้นในประเทศไทย อันเป็นสถานที่ซึ่งมีผู้ลี้ภัยเข้ามา มีใช้ลี้ภัยออกไป⁵

⁴ การประท้วงต่อเหตุการณ์ในตากใบเริ่มจากนางหุสส์ อาร์นุร์ ข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติได้เรียกร้องให้มีการสอบสวนถึงการเสียชีวิตของชาวมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ โดยเน้นให้มีการสอบสวนที่โปร่งใส และรวดเร็ว ทั้งนี้จะต้องมีหลักประกันว่าจะมีการดำเนินคดีอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรมต่อผู้ถูกควบคุมตัวทุกคน พร้อมแสดงความกังวลเกี่ยวกับรายงานที่มีต่อภาคใต้ของไทยว่ามีการจับกุมโดยพลการ รวมทั้งการหายตัวอย่างไร้ร่องรอยของนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน และจำนวนผู้เสียชีวิตที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพราะเหตุรุนแรงในภาคใต้ของไทย

⁵ Asia Time Online, 17 September, 2005

คนไทยมุสลิม 131 คนดังกล่าวอ้างว่า พวกเขาหนีออกมาจากบ้านของพวกเขาในภาคใต้ของไทย ด้วยความหวาดกลัวการประท้วงประหาร โดยเจ้าหน้าที่ของไทย⁶

ตัวแทนสำนักงานข้าหลวงใหญ่ ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ได้พบกับคนไทย 131 คน ซึ่งหาที่พักพิงชั่วคราวที่นี้ มาเลเซียและไทยได้พูดคุยกันถึงชะตากรรมของคน 131 คนที่ผ่านมา ผู้อ้างว่าเป็นตัวแทนของคนเหล่านี้สามคนบอกว่าพวกเขาหนีมาจากประเทศไทย เนื่องจากความรุนแรงที่ขยายตัวออกไป และพวกเขาอาจตกเป็นเป้าจากการรณรงค์ของฝ่ายความมั่นคงที่จะกำจัดผู้ก่อความไม่สงบให้หมดสิ้นไป ในรอบ 18 เดือนที่ผ่านมาเป็นที่รู้กันว่าตัวแทนของ UNHCR ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่เข้มงวดโดยตัวแทนเหล่านี้จะหลีกเลี่ยงไม่พบกับผู้สื่อข่าว ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ UNHCR ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในการเข้าถึงผู้ลี้ภัยจำนวน 64 คน ซึ่งเป็นหญิง 24 คนและเด็ก 43 คน แลงการณ์ของสำนักงาน UNHCR ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ กล่าวว่า การสัมภาษณ์คนไทยเป็นการปฏิบัติที่เป็นไปตามมาตรฐาน เมื่อนักข่าวขอสัมภาษณ์ในอีกประเทศหนึ่ง

ในเวลาเดียวกัน ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส นายอับดุลเราะห์มาน อับดุลชอหมัด กล่าวว่า เป็นเรื่องดีกว่า ถ้าหากว่า ประเด็นคนที่ตั้งถิ่นฐาน 131 คน จะจัดการโดยรัฐบาลไทยและมาเลเซียเท่านั้น เขากล่าวว่าสหประชาชาติอาจมีความตั้งใจที่ดี แต่คนไทยภาคใต้ส่วนใหญ่เลือกที่จะให้ไทยและมาเลเซียแก้ปัญหาโดยไม่มีฝ่ายที่สาม ทั้งนี้จังหวัดนราธิวาสซึ่งอยู่ติดกับรัฐกลันตันมีประชากรราว 700,000 คน ซึ่งร้อยละ 82 เป็นชาวมุสลิม⁷

รัฐมนตรีต่างประเทศของไทยในเวลานั้น นายกันตธีร์ ศุภมงคล กล่าวว่า เขาจะขอความช่วยเหลือจากนาย หะมิด อัลบารี รัฐมนตรีต่างประเทศของมาเลเซียให้ส่งกลับชาวไทยมุสลิมที่หลบหนีมาจากภาคใต้และหาที่พักพิงในมาเลเซีย มันจะเป็นเรื่องดี หากนายของทั้งสองประเทศจะพบกันและพิจารณาเรื่องนี้⁸

ในขณะที่ตะโตะ ศรี นาญิบ ตุนรอซัค รัฐมนตรีกลาโหม (ปัจจุบันเป็นนายกรัฐมนตรี) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ทหารมาเลเซียถูกสั่งให้ระมัดระวังถึงสถานการณ์ความมั่นคงที่ย่ำแย่ลงในภาคใต้ของไทย ทหารได้รับการบอกกล่าวให้เตรียมการถึงความเป็นไปได้ที่จะมีการไหลบ่าเข้ามาของผู้อพยพ มาเลเซียไม่สามารถทำอย่างอื่นได้มากกว่านี้ เพราะว่าสิ่งนี้เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านที่มีอธิปไตย

มาเลเซียไม่อยู่ในตำแหน่งที่จะให้การรับประกันความปลอดภัยต่อนักหนังสือพิมพ์มาเลย์ได้เมื่อพวกเขาอยู่ในประเทศอื่น พวกเขาเข้าไปโดยความเสี่ยงของตัวเอง พลเมืองไทย 131 คนที่ข้ามชายแดนเข้ามาที่กลันตันเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สงบ ได้รับการสัมภาษณ์โดยทหารของไทยต่อหน้าเจ้าหน้าที่ของมาเลเซีย⁹

⁶ New Straits Times, October 4, 2005

⁷ The Star, September 24, 2005

⁸ The Star, September 6, 2005

⁹ The Star, September 23, 2005

ต่อมารัฐมนตรีต่างประเทศของมาเลเซียนายซัยยิด หะมิด อัลบารีได้ยืนยันกรานว่า ไทยและมาเลเซียจะไม่ให้การคุ้มครองกลุ่มผู้ก่อการ ซึ่งวางแผนก่อความไม่สงบขึ้นในประเทศไทย มาเลเซียรู้ถึงความปลอดภัยต่อสิ่งที่เกิดขึ้นข้ามแดน และไม่ต้องการให้ไทยคิดว่ามาเลเซียได้รับเอาผู้ก่อการไว้ในภายในประเทศ ชาวไทยมุสลิมที่หนีมาทางภาคเหนือของมาเลเซียได้รับการดูแลอย่างดี และมาเลเซียยินดีให้ผู้สังเกตการณ์ภายนอกได้มาเยือนพวกเขา พวกเขามีได้ถูกเอาไปไว้ที่ศูนย์กลางของการคุมขัง พวกเขาได้รับการดูแลอยู่¹⁰

ตะโตะ นาญิบ ตุนรอซัคกล่าวในเวลาต่อมาว่า

มาเลเซียจะไม่ก้าวภายในกิจการภายในของไทย มาเลเซียจะรักษาจุดยืนไม่เข้าไปก้าวภายในกับความรุนแรงในภาคใต้ของประเทศไทย มาเลเซียได้เตรียมให้ความร่วมมือกับไทย ด้วยการมีการสืบราชการลับร่วมกันและหวังว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยจะสามารถแก้ไขความไม่สงบได้ รัฐมนตรีกลาโหมของมาเลเซียกล่าวต่อไปว่ารัฐบาลมาเลเซียจะไม่ส่ง 131 คนไทยจากภาคใต้ ซึ่งหนีมาจากประเทศของพวกเขากลับบ้าน จนกว่าจะมั่นใจว่าพวกเขาไม่ได้รับการละเมิดสิทธิมนุษยชน รัฐบาลให้ความมั่นใจว่าชาวไทยที่ถูกคุมขังอยู่จะปลอดภัย และสามารถกลับบ้านได้เมื่อสถานการณ์ต่างๆ ดีขึ้น เมื่อพวกเขาเข้ามาประเทศของเราอย่างผิดกฎหมาย รัฐบาลยังไม่ได้ตัดสินใจในเรื่องนี้ ไม่ว่าการตัดสินใจจะเป็นอย่างไรก็จะกระทำขึ้นบนหลักการของสิทธิมนุษยชน¹¹ ส่วนในเรื่องของความมั่นคงนั้นเรามีความเห็นว่าเป็นที่แห่งเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังคงมีปัญหาในเรื่องของการก่อการร้าย แม้ว่ารัฐบาลมีความพยายามในการใช้นโยบายสมานฉันท์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีกับผู้คนในพื้นที่ก็ตาม

วิกฤตในสามจังหวัดภาคใต้และภาพสะท้อนจากเพื่อนบ้าน : มาเลเซีย

มาเลเซียเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่นับวันจะมีศักยภาพ บทบาท ความสำคัญและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นมากขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม ซึ่งมีลักษณะของความ เป็นพหุสังคมที่ประกอบด้วยเชื้อชาติที่หลากหลาย แต่ชาวมาเลเซียส่วนใหญ่ก็มีเชื้อสายมลายูที่มี พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความยึดมั่นและผูกพันในเชื้อชาติ และศาสนาของตนอย่างเคร่งครัด โดยแสดงออกมาให้เห็นถึงความเป็นชาตินิยม ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นตัวของตัวเองอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน ในด้านการเมืองก็มีลักษณะเฉพาะตัวในรูปของการผูกขาดอำนาจทางการเมือง บนความหลากหลาย ทั้งในแง่การทำทนายและการร่วมมือกัน ระหว่างพรรคการเมืองที่มีผลประโยชน์ซึ่ง ขัดแย้งกันและสอดคล้องกัน

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยเฉพาะกับประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันก็เป็นไปอย่าง หลากหลายมิติ และมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นในระดับพหุภาคี ภายใต้กรอบของอาเซียน ซึ่งบ่อยครั้งที่ มาเลเซียได้แสดงบทบาทและจุดยืนของตนเองอย่างชัดเจน โดยเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากทรรณะและ

¹⁰ The Star, September 27, 2005

¹¹ The Star, September 20, 2005

มุมมองของผู้นำประเทศ ส่วนระดับทวิภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีความสัมพันธ์กับไทย ส่วนใหญ่แล้วก็จะเป็นไปอย่างราบรื่นตลอดมานับตั้งแต่มาเลเซียได้รับเอกราชจากอังกฤษจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยังไม่เคยมีความขัดแย้งที่เปิดเผยและรุนแรงจนกระทั่งใช้กำลังทหารเข้าเผชิญหน้ากันเลย ทั้งๆ ที่ไทยกับมาเลเซียในภาพรวม ก็ได้มีความคล้ายคลึงกันทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีแต่อย่างใด อีกทั้งมาเลเซียกับไทยก็มีใช้ว่าจะไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันเลย หากแต่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันส่วนใหญ่ อาทิ ปัญหาเขตแดน, ปัญหาประมง, ปัญหาบุคคล 2 สัญชาติ เป็นต้น ก็มักจะสามารถบรรลุการเจรจาเพื่อยุติปัญหาไว้ชั่วคราว หรือในบางครั้งก็สามารถตกลงแก้ไขปัญหาร่วมกันได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามาให้เสร็จสิ้นได้อย่างถาวรก็ตาม และที่สำคัญหากมีปัญหามาเลเซียกับไทยต้องเผชิญร่วมกัน ทั้งสองประเทศก็จะหันหน้ามาร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหามา การที่มาเลเซียและไทยมีการพัฒนาและการสานสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยดีเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากต่างฝ่ายต่างก็อยู่บนหลักการและเหตุผลที่ยึดเอาผลประโยชน์แห่งชาติที่สอดคล้องกันเป็นที่ตั้งนั่นเอง¹²

หากเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกับไทย นับว่ามาเลเซียเป็นประเทศเพื่อนบ้านของไทยที่มีความใกล้ชิดไว้ใจกันมากกว่าเพื่อนบ้านอื่นๆ ขณะที่กัมพูชาไทยมีปัญหากรณีเขาพระวิหาร และในปี 2548 ไทยมีปัญหาเกี่ยวกับกัมพูชา กรณีเหตุการณ์การเผาสถานทูตไทยในกัมพูชา ส่วนลาวไทยเคยมีปัญหากรณีหมู่บ้านร่มเกล้า และพม่า ไทยมีปัญหากรณีชนกลุ่มน้อยของพม่า เป็นต้น ทั้งนี้ การที่ไทยและมาเลเซียมีความสัมพันธ์ที่แนบชิดต่อกันเนื่องมาจากทั้งสองประเทศไม่เคยมีความขัดแย้งในระดับที่ต้องมีการปะทะกันตามบริเวณพรมแดน อีกทั้งไทยและมาเลเซียมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน ในสมัยสงครามเย็นอยู่ในค่ายตะวันตกด้วยกัน และทั้งสองประเทศยังเป็นประเทศผู้ก่อตั้งอาเซียน นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำในยุคแรกภายหลังจากที่มาเลเซียได้รับอิสรภาพทำให้ไทยและมาเลเซียกระชับความสัมพันธ์อันดีต่อกันยิ่งขึ้น ดังนั้นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างไทยและมาเลเซียจึงได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว¹³

สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งของความใกล้ชิดระหว่างไทยกับมาเลเซีย นั่นคือ สภาพภูมิศาสตร์ที่มีที่ตั้งอยู่ติดกันและมีพรมแดนยาวต่อเนื่องกันทั้งทางบกและทางทะเล โดยทางบกนั้นพรมแดนยาวต่อเนื่องกันถึง 647 กิโลเมตร และไทยมีจังหวัดภาคใต้ที่มีพรมแดนติดกับมาเลเซียถึง 4 จังหวัด คือ จังหวัดยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล นอกจากนี้ทั้งสองประเทศยังมีความผูกพันกันทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่อดีตรัฐ

¹² ดูรายละเอียดในเรื่องนี้ได้จากเอกสารสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย : มองผ่านมิติภายในสู่ความเป็นไปในอนาคต” ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 ตึกประชาธิปก-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , กรกฎาคม ปี 2543

¹³ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, “ปัญหาพรมแดนไทยและความมั่นคงแห่งชาติ” ใน **ปัญหาพรมแดนไทย**, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศและสมาคมกฎหมายระหว่างประเทศแห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2533), หน้า 29

ทางเหนือของมาเลเซียและจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเคยเป็นรัฐเดียวกันดังนั้นก็ทำให้มีความผูกพันทางชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม แต่ความสัมพันธ์เหล่านั้นถูกตัดขาดลงเมื่ออังกฤษเข้ามายึดครองดินแดนมาลายาทำให้ไทยต้องทำสนธิสัญญาแบ่งแยกเขตแดนโดยยกดินแดนเมืองกลันตัน ตรัง กานู ไทรบุรี ปะลิส และเกาะใกล้เคียงให้แก่อังกฤษ¹⁴

แม้ไทยและมาเลเซียจะมีความสัมพันธ์ที่ราบรื่นและร่วมมือกันด้วยดีมาโดยตลอด แต่ก็มีปัญหาระหว่างกัน เช่น การลักลอบขนของหนีภาษี ปัญหาบุคคลสองสัญชาติ ปัญหาผู้ก่อการร้ายที่อาศัยพรมแดนเป็นที่ซ่อนตัวกำลั้ง ปัญหาประมง การที่รัฐบาลทั้งสองประเทศพยายามแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตามเส้นเขตแดน และทั้งสองประเทศยังไม่สามารถตกลงกันได้เกี่ยวกับการกำหนดเส้นเขตแดนที่แน่นอนในหลายจุด¹⁵

แต่เมื่อมาถึงช่วงปี 2547-2549 ความสัมพันธ์ที่ราบรื่นมาโดยตลอดระหว่างสองประเทศต้องผาสุกุดลงจากกรณีปัญหาภาคใต้ของไทยที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ นับจากเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม ปี 2547 และติดตามมาด้วยเหตุการณ์กรือเซะ ในวันที่ 28 เมษายน ปี 2547 เหตุการณ์ตากใบเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม ปี 2547 จนกระทั่งเกิดการหลบหนีเข้าประเทศมาเลเซียของชาวไทยมุสลิมจำนวน 131 คน เมื่อวันที่ 3 กันยายน ปี 2548 โดยเฉพาะกรณีเหตุการณ์ตากใบนั้นเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยมาเลเซียเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับมาเลเซียคำว่า **อุมมะฮ์** ซึ่งหมายถึงชุมชนมุสลิมอันกว้างขวางเป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดทิศทางความสัมพันธ์ในนโยบายต่างประเทศของประชากรมุสลิมส่วนใหญ่และส่วนน้อย ยิ่งไปกว่านั้นความคิดเรื่องการรวมชาวมาเลย์เข้าด้วยกัน (Pan-Malayan concept) ยังมีบทบาทสำคัญทางความรู้สึกในการก่อรูปความคิดของสาธารณชนเกี่ยวกับความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยและการเข้ามาเกี่ยวข้องของมาเลเซียในการแก้ไขปัญหา¹⁶

ในโลกมุสลิมมาเลเซียได้ชื่อว่าเป็นรัฐอิสลามสายกลางและมีความรู้แจ้ง (moderate and enlightened Islamic state) และพยายามหาที่ทางให้ระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและการให้ความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน มาเลเซียมีอิสลามเป็นสวระของรัฐและรัฐบาลสหพันธ์ก็มีความปรารถนามาอย่างยาวนานที่จะทำให้กฎหมายมีมาตรฐาน¹⁷

¹⁴ สมบูรณ์ เสียมบุตร, “ปัญหาเขตแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน” ใน *จิตวิทยาความมั่นคง*, ประณต นันทิยะกุล (บก.) (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2536) หน้า 293

¹⁵ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, “นโยบายต่างประเทศของมาเลเซีย” ใน *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์* โดย *สิดา สอนศรี* (บก.) พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 165-167

¹⁶ Imtiyaz Yusuf, *The Southern Thailand Conflict and the Muslim World*, *Journal of Muslim Minority Affairs*, vol.27, No.2 August 2007, p.319

¹⁷ Rose Ismail, *The Modern Malay Women's Dilemma* *Far Eastern Economic Review*, March 2006 vol.169 No.2, p.49

ในด้านความสัมพันธ์กับโลกมุสลิม พบว่าโลกมุสลิมโดยเฉพาะมาเลเซียมีความอ่อนไหวในความจำเป็นที่จะปกป้องผลประโยชน์ของชาวมุสลิมทั่วโลก ในความหมายนี้ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่รัฐบาลมาเลเซียจะมีความสนใจต่อการดูแลชาวมุสลิมกลุ่มน้อยโดยรัฐบาลที่มีชาวมุสลิม อย่างไรก็ตามรัฐบาลมาเลเซียก็ไม่มีนโยบายต่อชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์เป็นพิเศษ มาเลเซียจะมีปฏิกิริยาต่อปัญหาใหญ่ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับชาวมุสลิมเป็นเรื่องๆ ไป การขานรับของมาเลเซียจะถูกถือเป็นมาตรวัดในการพิจารณาทั้งในความอ่อนไหวของไทย ตลอดจนข้อเรียกร้องทางการเมืองในมาเลเซีย ในฐานะประธานของขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement) หรือ NAM ชื่อเสียงระหว่างประเทศของมาเลเซียได้รับการยกระดับขึ้นมา แต่บางทีสิ่งที่สำคัญกว่าอื่นใดก็คือนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียที่ได้เข้าถึงความสำคัญที่มีต่อหลักการที่มีความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์ในภูมิภาค

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียในยุคแรก สามารถสืบย้อนกลับไปถึงยุคของรัฐเกดะฮ์ ซึ่งเป็นรัฐมาเลย์ที่เก่าแก่ที่สุด ในยุคนั้นรัฐเกดะฮ์และรัฐอื่นๆ เช่น รัฐเตมาเล็ก (สิงคโปร์-Singapore เดิม) ได้ขอการอุปถัมภ์และการคุ้มครองจากสยาม ซึ่งมีอำนาจทางทหารมาก สัญลักษณ์อันเป็นที่รู้จักมากที่สุดในการสัมพันธ์ในอดีตระหว่างไทยและรัฐมาเลย์อาจได้แก่การส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทอง ซึ่งชาวสยามเห็นว่าเป็นเครื่องบรรณาการที่เป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับสยามในฐานะผู้ปกครอง แต่รัฐมาเลย์ต่างๆ มองว่าเป็นของขวัญแห่งมิตรภาพและการเป็นพันธมิตร ดังนั้นสยามจึงถือว่าความสัมพันธ์กับรัฐมาเลย์เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่ต่างสถานภาพกัน ในขณะที่รัฐมาเลย์มองว่าความสัมพันธ์กับสยามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมิตร ทศนคติที่แตกต่างกันเช่นนี้ส่งผลให้ต่างฝ่ายต่างอยู่ร่วมกันอย่างคุ่มเชิง สลับด้วยช่วงเวลาที่เป็นมิตร พันธมิตร และคู่สงคราม อย่างไรก็ตาม ในยุคนี้ได้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและผู้คนอย่างอิสระเสรีระหว่างกัน

การลงนามสนธิสัญญาอังกฤษ-สยาม (Anglo-Siamese Treaty) ในปี 2452 และการกำหนดเขตแดนระหว่างไทยและมลายูได้ทำการเดินทางข้ามเส้นเขตแดนยากลำบากขึ้น ประเด็นด้านความมั่นคง การลักลอบขนสินค้าหนีภาษี และสภาพการไร้ซึ่งกฎหมายบังคับในพื้นที่ชายแดน กลายเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ในความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย นอกจากนี้ ยังเริ่มเกิดปรากฏปัญหาอื่นๆ เช่น ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นชาวมุสลิมที่เพิ่มขึ้น ความเคลื่อนไหวเพื่อแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาเลย์ และการที่ขบวนการคอมมิวนิสต์หลบซ่อนตัวในป่าตามแนวชายแดน ปัญหาเหล่านี้มีนัยด้านความมั่นคงสำหรับทั้งสองฝ่าย และในบางครั้งได้ทำให้ความสัมพันธ์อันดีประเทศเพื่อนบ้านได้รับผลกระทบ¹⁸

ภายในทศวรรษ 1980 การกวาดล้างของกองทัพไทยสามารถจับสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มแบ่งแยกดินแดน แขนงนำส่วนใหญ่ได้ลี้ภัยไปต่างประเทศ ทำให้เกิดช่วงเวลาที่ยสงบสุขในระดับหนึ่งบริเวณ

¹⁸ มลาราช เสถียร, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย : 50 ปี แห่งมิตรภาพและความสัมพันธ์*, อ้างถึงแล้ว, หน้า 137

พื้นที่ชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมาเลเซียดีขึ้นเช่นกัน จากความร่วมมือด้านความมั่นคง รัฐบาลทั้งสองประเทศขยายความร่วมมือไปสู่ด้านเศรษฐกิจ ด้วยเหตุผลว่าการร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจจะ ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณชายแดนระหว่างทั้งสองประเทศด้วย

การส่งตัวผู้ต่อต้านรัฐบาลไทยที่ลี้ภัยอยู่ในมาเลเซียกลับสู่ประเทศไทย ตามคำสั่งของอดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ดร.มหวิริ (หรือมหาธีร์ที่คนไทยคุ้นเคย) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมาเลเซีย เป็นที่ชัดเจนว่ามาเลเซียจะไม่ยอมรับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลและผู้ลี้ภัยที่หลบหนีไปมาเลเซีย ในปี 2525 ดร.มหวิริ โมฮัมหมัด นายกรัฐมนตรีมาเลเซียได้กล่าวอ้างระหว่างการเยือนประเทศไทยว่า “รัฐบาลมาเลเซียไม่ได้สนับสนุนกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย รัฐบาลของข้าพเจ้าจะไม่ยอมทนต่อสิ่งใดๆ ก็ตามที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียเลวร้าย”¹⁹

จากการปล่อยปัญหาการก่อความไม่สงบไว้เป็นปัญหาภายในของไทย มาเลเซียได้เริ่มกล่าวถึงประเด็นอันละเอียดอ่อนนี้อย่างเปิดเผยและแสดงความพร้อมที่จะสนับสนุนไทยแก้ปัญหาด้วยแนวทางที่ตรงไปตรงมาของนายกรัฐมนตรีมหวิริ ได้ทำให้ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียดีขึ้นและลดความเคลงไถกัน

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา นายกรัฐมนตรีมหวิริชูนโยบายไม่แทรกแซงกิจการของประเทศเพื่อนบ้านอยู่เสมอ และได้พูดต่อต้านกลุ่มแบ่งแยกดินแดนต่างๆ ในภูมิภาค ในการเยือนประเทศไทยอีกครั้งหนึ่งใน ปี 2536 นายกรัฐมนตรีมหวิริได้ย้ำจุดยืนของมาเลเซียที่ต่อต้านการก่อความไม่สงบและให้คำมั่นว่าจะ “ร่วมมือกับกองกำลังของไทยในการปราบปรามอาชญากรรมตลอดแนวชายแดน”²⁰ เพื่อยืนยันจุดยืนข้างต้นรัฐบาลมาเลเซียได้ส่งมอบสมาชิกกลุ่มปลดปล่อยรัฐปัตตานี (PULO) ที่ถูกจับกุมที่เมืองกัวลางังซาร์ (Kuala Kangsar) และถูกคุมตัวไว้ 9 วันตามกฎหมายมาเลเซียให้ทางการไทยเมื่อ ปี 2540 สื่อมวลชนท้องถิ่นได้รายงานการส่งมอบสมาชิกที่ถูกจับกุมกลุ่มนี้ให้ทางการไทยที่สะพานมิตรภาพรันตูปันญัง-สุโงโกล (Rantau Panjang-Sungai Golok) อย่างแพร่หลาย

ในขณะที่นโยบายการไม่แทรกแซงกิจการภายในของนายกรัฐมนตรีมหวิริมีพื้นฐานมาจากแนวความคิดเรื่องการละเมิดไม่ได้ของเขตอำนาจรัฐและในระบบรัฐ ซึ่งนำมาสู่การมอบตัวชาวไทยเชื้อสายมาเลย์ที่ต่อต้านอำนาจรัฐหลายคนให้ประเทศไทย นโยบายในช่วงหลังของนายกรัฐมนตรีมหวิริได้เน้นความสำคัญของความมั่นคงจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยยังมีความร่วมมือที่คล้ายกันด้านความมั่นคงและการลาดตระเวนร่วมด้วย²¹

สื่อมาเลเซียกับความไม่สงบในภาคใต้ตอนล่างของไทย

อาจกล่าวได้ว่าความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย นับจากปี 2547 เป็นต้นมา ได้รับความสนใจจากมาเลเซียในฐานะเพื่อนบ้านเป็นอย่างยิ่ง สื่อของมาเลเซียได้สะท้อนให้เห็นว่า

¹⁹ ดู Asiaweek , December 24, 1982

²⁰ New Straits Times , April 25, 1993

²¹ Ibid., หน้า 138-139

ดินแดนซึ่งมีชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์มากที่สุดกำลังประสบกับวิกฤตความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าภายใต้ความรุนแรงที่ยังคงดำรงอยู่ในสามจังหวัดภาคใต้ของไทยนั้น มาเลเซียมีทัศนคติต่อไทยเช่นไร

หนังสือพิมพ์ชั้นนำของมาเลเซียอย่าง The Star มักจะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ตกไปว่าเป็นเรื่องแน่นอนที่จะต้องไม่มีการประนีประนอมกับการกบฏที่รุนแรงและการรบกวนความสงบอาชญากรรมหรือผู้ต้องสงสัยอื่นๆ ที่จะต้องมีการจับกุมให้เป็นไปตามขั้นตอนและการลงโทษหากพบว่ามีความผิด แต่กองกำลังรักษาความปลอดภัยก็ไม่ควรทำเกินเลยไป ด้วยการปลุกเร้าให้มีการตอบโต้ความรุนแรง ตำรวจและทหาร จะต้องได้รับการฝึกฝนดีกว่าคนหนุ่มในท้องถิ่น ดังนั้นฝ่ายความมั่นคงจะต้องปฏิบัติการอย่างยุติธรรมอยู่เสมอ และเข้าทำหน้าที่ตามกฎหมาย

ความตายและการบาดเจ็บที่นราธิวาส เป็นเรื่องที่น่าเสียใจด้วยเหตุผลหลายประการ มีรายงานที่เสนอแนะว่าทหารทำเกินเหตุ ซึ่งหมายความว่า การนองเลือดหลีกเลี่ยงได้และเวลานี้ดูเหมือนจะปลุกเร้าการลุกขึ้นสู้ในหมู่คนที่อยู่ในท้องถิ่นขึ้นมา

ในเวลาเดียวกัน วิกฤตความรุนแรงที่ไม่จำเป็นยังคงดำรงต่อไปโดยไม่มีเครื่องหมายของการแก้ปัญหาจากกรุงเทพ ความไม่พอใจที่เดือดพล่านอยู่ในภาคใต้ของไทยไม่อาจกล่าวถึงอย่างขาดจิตสำนึกได้ หากแต่ต้องมีการวางนโยบายที่มาจากความจริงในท้องถิ่น

กองกำลังของไทยได้เข้าถล่มมัสยิดกรือเซะแห่งศตวรรษที่ 16 ซึ่งคาดหมายว่าเป็นการปราบปรามผู้สร้างปัญหา เป็นอีกท่าทีหนึ่งของความไม่จำเป็นในการใช้เท่าที่เช่นนั้น ซึ่งเพิ่มเข้าไปในแรงปรารถนาที่ป่วยไข้ และทำให้เจ้าหน้าที่ได้รับความรังเกียจ

รองนายกรัฐมนตรีมาเลเซียได้มาเยือนภาคใต้เพื่อมาดูสถานการณ์โดยตรง เขาพบว่าความอึดอัดของท้องถิ่นมาจากการละเลยของเจ้าหน้าที่ ความบีบคั้น การรังแกและการคอร์รัปชันในหมู่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น

มาเลเซียมีทุกสิทธิที่จะห่วงใยในสถานการณ์ที่เลวร้ายลงในภาคใต้ของไทย อุดมลักษณะของมุสลิมนั้นมีลักษณะร่วม มีที่ตั่งที่ชิดใกล้อย่างมากต่อมาเลเซียและสายสัมพันธ์ของครอบครัวก็ก่อตัวขึ้นข้ามเขตแดน มีความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลาที่ความรุนแรง อาชญากรรมหรือผู้ลี้ภัยจะทะลักออกมา ในเวลาเดียวกัน เหตุการณ์ที่เป็นแผลกีดหนองสามารถดึงดูดผู้ก่อความไม่สงบชาวมุสลิมให้เอนเอียงไปสู่หายนะของการระบายความโกรธแค้นอันยิ่งใหญ่ได้

The Star กล่าวเอาไว้ในที่สุดว่าประเด็นทั้งหมดของการมีระบอบประชาธิปไตยของพลเรือนแทนที่เผด็จการทางทหาร ก็คือการยอมให้มีความใจกว้างและมีใช้โดยการใช้อำนาจอย่างไรเหตุผลในการแก้ไขปัญหานี้ แต่ที่เห็นได้จากตกไปนราธิวาส ประเทศไทยยังคงต้องเข้าใจแก่นแท้ของมัน

ในขณะที่ชาวมุสลิมนับพันคนจากพรรค PAS²² ได้ทำการประท้วง เมื่อวันศุกร์ที่ 30 เดือนเดียวกัน สำหรับความตายของชาวมุสลิมที่ถูกควบคุมตัวในภาคใต้ของไทยด้วยการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

²² พรรค PAS (พรรคอิสลามแห่งมาเลเซีย) มีฐานสำคัญอยู่ในชนบท ชาวประมงหรืออาชีพอื่นๆ ก็มักจะเป็นสมาชิกของพรรคนี้ พรรค PAS มีอิทธิพลอยู่ในแถบฝั่งทะเลตะวันออก เช่น กลันตัน ตรังกานุ รวมทั้งบางส่วนของชนบทในรัฐเคดะฮ์ที่

ไทยอย่างรุนแรงที่หน้าสถานทูตไทยในกรุงกัวลาลัมเปอร์ การประท้วงของชาวมาเลเซียจบลงด้วยการขอให้มุสลิมในภาคใต้ของไทยมีความเข้มแข็งเพื่อที่จะสู้กับความรุนแรงต่อไป

การประท้วงในแบบเดียวกันมีขึ้นหลังการละหมาดวันศุกร์ที่กรุงสุทไทยที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐกลันตัน ซึ่งมีชายแดนติดกับไทย นอกจากนี้การประท้วงยังมีขึ้นที่กรุงสุทไทยในกรุงปีนังอีกด้วย

สำหรับความขัดแย้งในเรื่องความมั่นคงชายแดนระหว่างสองประเทศนั้นมาเลเซียได้วิพากษ์ฝ่ายไทยว่ามีความไม่ยุติธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ได้ออกมากล่าวหาว่ากลุ่มผู้ก่อความไม่สงบทางภาคใต้ของไทยนั้นถูกฝึกฝนจากมาเลเซีย โดยให้สัมภาษณ์ว่า “หากถามผมว่ากลุ่มโจรพวกนี้ได้รับการฝึกฝนมาจากที่ไหนแน่นอนเลยว่ามีจำนวนหนึ่งที่ได้รับการฝึกฝนในมาเลเซีย แต่เราเชื่อว่าพวกนั้นไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลมาเลเซียแต่อย่างใด พวกเขาฝึกฝนกันที่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งตั้งอยู่ในป่าแห่งหนึ่งในรัฐกลันตัน”²³ และเมื่อเจ้าหน้าที่ระดับอาวุโสของไทยกล่าวว่าเราให้ที่ลี้ภัยแก่ชาวมุสลิมที่ปฏิบัติการอยู่ในภาคใต้ กรุงเทปกกล่าวว่าลัทธิซึ่งเป็นสถานที่ตากอากาศวันหยุดและเป็นสถานที่ที่ได้รับความนิยมได้ถูกใช้ไปเพื่อการวางแผนในกิจการของกลุ่มก่อการร้ายในภาคใต้ของไทย นำเสียใจที่ข้อกล่าวหาดังกล่าวไม่มีหลักฐาน และมาเลเซียก็ไม่เคยพูดถึงรายละเอียดของการพบกันดังกล่าวเลย ข้อสังเกตดังกล่าวหากมองไปในทางตรงข้ามก็อาจให้ภาพที่ฝังใจได้ว่ามาเลเซียไม่ได้จัดการอะไรมากนักกับกลุ่มที่ก่อความรุนแรง

แต่รัฐบาลมาเลเซียไม่เคยพบว่าไทยต้องการความร่วมมือใดๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ก่อความรุนแรง ซึ่งเป้าหมายหลักของพวกเขาคือการฆ่าหรือทำร้ายให้สูญเสียชีวิตอย่างไม่เลือกที่เพื่อให้ภารกิจของพวกเขาขยายตัวออกไป หน่วยงานความมั่นคงของมาเลเซียจะปฏิบัติการได้ก็ต่อเมื่อพวกเขามีข้อมูลซึ่งจะมาจากประเทศที่เผชิญกับความน่าหวาดหวั่นในแผ่นดินเท่านั้น หากว่าประเทศไทยมีข้อมูลของกลุ่มที่มาพบกันในประเทศนี้ พวกเขาก็ควรบอกพวกเราเพื่อว่าฝ่ายความมั่นคงจะได้ปฏิบัติการดังกล่าวเพื่อหยุดยั้งเหตุการณ์ทั้งหลาย

เมื่อมาถึงการจัดการกับกลุ่มผู้ก่อความรุนแรง มาเลเซียก็มีสถิติที่ดีและประเทศอื่น รวมทั้งมหาอำนาจตะวันตกก็ยอมรับปฏิบัติการของมาเลเซียในเรื่องนี้ หากว่าเพื่อนบ้านของมาเลเซียต้องการความช่วยเหลือและความร่วมมือในด้านนี้ พวกเขาสามารถมั่นใจได้ว่ามาเลเซียจะจัดการส่วนของตนจนถึงขั้นที่จะต่อต้านชาวมาเลเซียที่เข้าไปเกี่ยวข้องในกิจการดังกล่าวเลยทีเดียว²⁴

อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ นอกจากนี้พรรค PAS ยังมีครูสอนศาสนาในโรงเรียนรัฐบาล นักศึกษา ข้าราชการ และอาจารย์ มหาวิทยาลัยเป็นสมาชิกอีกด้วย

²³ “แม้ว่า ยอมรับ “โจรใต้” แอบฝึก-ซุ่มกำลังฝั่งมาเลเซีย” ผู้จัดการออนไลน์ (17 ธันวาคม 2547) อ้างถึงใน ชปา จิตต์ประทุม, “มาเลเซีย”, ในเอเชียรายปี 2005/2548, ทราเวล แก้ว ทิพากร และคณะ (บก.), (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548) หน้า 115

²⁴ The Star, September 14, 2005

ในขณะที่ วีเค ชิน (V.K. Chin) นักหนังสือพิมพ์ของมาเลเซียมีความเห็นว่า ถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลเพื่อนบ้าน จะหยุดกล่าวหามาเลเซียในเรื่องความมั่นคงบางประการ และปัญหาสังคมของตน

ชัยยิด หะมิด อัลบารี รัฐมนตรีต่างประเทศของมาเลเซียในเวลานั้นกล่าวว่าเราเป็นห่วงเพราะไม่ต้องการจะเห็นการโยกย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัยเข้ามาในประเทศของเรา มันเป็นเรื่องยากของเราที่จะจัดการ เขาบอกว่า เขาได้พบกับกัณธีร์ ศุภมงคล รัฐมนตรีต่างประเทศของไทยเกี่ยวกับรายงานของคน 131 คนที่เข้ามาว่าคนเหล่านั้นกลัวที่จะกลับบ้าน อันเนื่องมาจากความรุนแรง กัณธีร์บอกผมว่าไม่มีความจริง (อยู่ในรายงาน) ผมจะพยายามหารายงานของเราเองเพื่อดูว่าอะไรเกิดขึ้นจริงๆ อัลบารีกล่าวพร้อมกับกล่าวเพิ่มเติมว่า “ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเหตุการณ์ในประเทศยังไม่ปลอดภัย ยังคงไม่มั่นคง” รัฐบาลไทยจำเป็นต้องสร้างความไว้วางใจให้แก่มุสลิม “ผมคิดว่า สิ่งที่จะต้องรับผิดชอบในฝ่ายไทยก็คือ จะต้องมั่นใจว่าพวกเราสามารถก้าวข้ามความหวาดกลัวไปได้ ไม่ว่าจะเป็นความหวาดกลัวจริงๆ หรือเป็นความหวาดกลัวที่แลเห็นได้ในชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย เพื่อที่ว่าพวกเขาจะไม่มาที่นี่” ตามรายงานของหนังสือพิมพ์มาเลเซีย The New Straits Times มีข่าวลือว่าคนมากกว่าพันคนจะข้ามไปมาเลเซียหากว่าความรุนแรงในภาคใต้ยังคงดำเนินต่อไป

อย่างไรก็ตาม ถึงที่สุดแล้ว มาเลเซียกล่าวว่าจะไม่รับส่งกลับคนไทยมุสลิม 131 คน ซึ่งข้ามชายแดนเข้ามาอันเนื่องมาจากความรุนแรงในภาคใต้ของไทย ชัยยิด หะมิด อัลบารี บอกว่าฝ่ายไทยได้ขอว่าจะให้ส่งพวกเขากลับไปได้ไหม แต่เขากล่าวเพิ่มเติมว่า “เราไม่อาจไล่ผู้คนออกไปได้”²⁵ มีความจำเป็นสำหรับพวกเราที่จะทำการสอบสวนในฝ่ายของเรา การตอบรับเช่นนี้ของอัลบารีดูเหมือนจะก่อให้เกิดความฉุนเฉียวต่อผู้นำของไทยที่กล่าวว่าคนในกลุ่มนี้บางคนเป็นผู้ก่อความไม่สงบ

ข้อความส่วนใหญ่ว่าด้วยคน 131 คนที่หลบหนีไปมาเลเซียนี้ นำมาจากสื่อมาเลย์ เพื่อแสดงให้เห็นทัศนคติของมาเลเซียที่มีต่อไทย และเพื่อแสดงให้เห็นว่าหลังจากเหตุการณ์ตากใบแล้วมีอะไรเกิดขึ้นตามมาบ้าง และถึงที่สุดรัฐบาลจะแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร เพราะรัฐบาลได้ปรับกระบวนการแก้ไขปัญหามาแล้วหลายครั้งโดยเฉพาะกับมาเลเซีย ซึ่งในเวลานั้นเป็นประธานของ OIC ที่มีประเทศมุสลิม 57 ประเทศเป็นสมาชิก จึงไม่น่าแปลกใจว่าปัจจุบันการรับรู้ของ OIC จะเป็นไปอย่างรวดเร็วกว่าสมัยที่มาเลเซียมิได้เป็นประธาน แม้ว่าไทยจะไม่เห็นด้วยกับแถลงการณ์ของ OIC แต่ไทยก็ไม่ควรละทิ้งวิธีการทางการทูต เพราะอย่างน้อยเรายังจะต้องคบกับประเทศเหล่านี้ไปอีกนาน ไม่ว่าเราจะพอใจหรือไม่พอใจ OIC ก็ตาม

วอง ซูลอง (Wong Sulong) จาก The Star มีทัศนคติต่อจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าความคิดของกรุงเทพที่มีต่อจังหวัดภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยชาวมุสลิมได้เกิดข้อบกพร่องอย่างรุนแรง เขาแนะว่าสิ่งแรกที่เขาเห็นว่ารัฐบาลจำเป็นต้องทำก็คือเปลี่ยนจุดยืนของพวกเขาที่มีต่อภาคใต้เสียใหม่ เปลี่ยนแปลง

²⁵ The Star, September 14, 2005 ดูรายละเอียดใน Wong Sulong, *Cross Border Cooperation is Necessary*, The Star, ตีพิมพ์ใน The Nation Feb 9, 2005 หน้า 10 A.

วิธีการที่เข้มข้น ด้วยการหาทางสร้างความไว้วางใจ เคารพและเคารพ ในที่สุดกรุงเทพฯ จะต้องใช้แผนการที่ครอบคลุมซึ่งสนองต่อแรงบันดาลใจของชาวไทยมุสลิม สิ่งนี้จำเป็นจะต้องประกอบไปด้วยการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา การศึกษา สังคมและความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ

มาเลเซียเสนอการช่วยเหลือแต่ก็ถูกบดบังไป ซึ่งบางส่วนของผู้นำไทยถือว่าข้อเสนอดังกล่าวเป็นการแทรกแซงกิจการภายในของไทย ซึ่งกรณีนี้ไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น กัวลาลัมเปอร์นั้นมีความจริงจังในการนำเสนอประสบการณ์ในการจัดการกับความรุนแรง ซึ่งกรุงเทพฯ สามารถจะได้ประสบการณ์ของมาเลเซียมาด้วยอย่างมาก

มิได้เป็นความสนใจของมาเลเซียที่จะเห็นสถานการณ์ในภาคใต้ของไทยหลุดออกไปจากการควบคุมและเสื่อมถอยไปสู่วงจรความรุนแรงหรือเลวร้าย ภาคใต้ของไทยจำเป็นจะต้องมีการจัดการใหม่จากกรุงเทพฯ เพื่อที่จะลดล้างความโกรธเคืองและความแปลกแยกออกไป²⁶

ภาคใต้ตอนล่างของไทย : มองจากมุมมองของพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านที่สำคัญของมาเลเซีย

ในขณะที่ประเทศไทยก็มีความสงสัยเกี่ยวกับความช่วยเหลือของมาเลเซียและการช่วยเหลือผู้แยกดินแดนชาวไทยในภาคใต้ ประเทศไทยสงสัยว่าผู้เป็นปรปักษ์จำนวนมากได้ขอสถานะผู้ลี้ภัยเพื่อทำให้กรณีของพวกเขาเป็นกรณีระหว่างประเทศ ดังนั้นในขณะที่มีความร่วมมือในภูมิภาคอันเนื่องมาจากจิตวิญญาณแห่งความเป็นอาเซียน (ASEAN) จึงได้นำสองประเทศนี้เข้ามาอยู่ในเวทีเดียวกัน ปัญหาท้องถิ่นก็ทำให้พวกเขามีความอ่อนไหวต่อความมั่นคงระหว่างประเทศและความเกี่ยวพันด้านชาติพันธุ์ศาสนาตามลำดับ

ความจริงมาเลเซียได้แสดงความห่วงใยให้เห็นและช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยมุสลิมผู้กลายเป็นเหยื่อของความขัดแย้งอย่างเช่นในบอสเนีย ปาเลสไตน์และภาคใต้ของไทยบนข้อพิจารณาในเรื่องมนุษยธรรม อย่างไรก็ตามชาวมุสลิมที่หนีข้ามชายแดนไปยังมาเลเซียอย่างที่เกิดขึ้นในปี 2524 และในปี 2548 ซึ่งทั้งสองโอกาสมาเลเซียปฏิเสธที่จะส่งผู้ลี้ภัยกลับถิ่นที่อยู่ ผู้วิ่งเต้นในมาเลเซียได้กดดันรัฐบาลของพวกเขาให้รักษาคำมั่น สนับสนุนชาวมลายู และสนับสนุนมุสลิม (Pro-Malay and Pro Muslim) ต่อประเด็นในเรื่องผู้ลี้ภัยอย่างที่มาเลเซียได้ทำมาก่อน ในกรณีผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาหนึ่งแสนคนในปี 2521 และของชาวมุสลิมจากภาคใต้ของไทย²⁷

นักการเมืองและพรรคการเมืองมาเลเซียได้วิพากษ์วิจารณ์การจัดการกับปัญหาในเหตุการณ์ตากใบ โดยเรียกเหตุการณ์นี้ว่าการสังหารหมู่ชาวมุสลิมและตำหนิการจัดการกับปัญหาในเหตุการณ์ตากใบว่าเป็นความไม่พอเพียง โดยเปรียบเทียบความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยกับความขัดแย้งอิสราเอล-ปาเลสไตน์ มหิร โมฮัมหมัด อดีตนายกรัฐมนตรีได้เรียกร้องรัฐบาลไทยให้มอบเขตปกครองตนเองให้ภาคใต้

²⁶ *Ibid*

²⁷ "Thailand faces Malay Criticism" , 10 November 2004, available online at: <[http:// English. Alijazeera.net](http://English.Alijazeera.net)> (accessed 10 November 2004), อ้างถึงใน Imtiyaz yusuf, *Ibid* p.320

เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ แม้ว่ามทวิจะให้อิสระแก่ชาวเอกราชเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ก็ตาม คำพูดดังกล่าวจากมาเลเซียสร้างความเข้าใจให้กับรัฐบาลไทยที่มีได้มองคำพูดดังกล่าวไปในทางที่ดี

พรรคที่มักจะถูกกล่าวหาว่าสนับสนุนการแบ่งแยกดินแดนในสามจังหวัดภาคใต้ของไทยคือพรรค Parti Islam se Malaysia หรือ PAS แต่ผู้นำพรรค PAS อย่างดะโต๊ะ นิอับดุล อาซีส กลับมีมุมมองไปในทางตรงกันข้าม ทั้งนี้ ดะโต๊ะ นิ อับดุล อาซีส นิมัด ย้ำอย่างหนักแน่นถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างไทย-มาเลเซีย อยากให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายมีมากขึ้นด้วยการเยี่ยมเยียนระหว่างกัน และตัวของดะโต๊ะเองก็พร้อมเสมอที่จะต้อนรับคณะต่างๆ ที่มาจากประเทศไทย

“ขอขอบคุณพระเจ้าสำหรับความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ซึ่งเรามีอะไรเหมือนกันหลายอย่าง สิ่งของต่างๆ จากกรุงเทพฯ ก็มาถึงโกตาบารู เช่นกัน แม้ว่าจะเดินทางไกลพอสมควรก็ตาม”

ตัวของดะโต๊ะ นิอับดุล อาซีส นิมัดเองนั้นมีความผูกพันกับภาคใต้ของไทย เขาบอกว่าได้เดินทางไปภาคใต้ของไทยอยู่หลายครั้ง ทั้งไปออกรายการวิทยุ และไปพูดเรื่องศาสนา นิ อับดุล อาซีส นิมัดกล่าวว่ามาตรงๆ ว่าในด้านความปลอดภัย (เวลานี้) ตัวเขาเองมีความรู้สึกหวาดหวั่นที่จะเดินทางไปทางชายแดนพร้อมกับบอกว่า ต้องการเห็นความร่วมมือระหว่างสองฝ่ายแต่ “สารของผมผ่านเลยไป ไม่มีใครยอมรับ”

ตามความเห็นส่วนตัวของดะโต๊ะ นิ อับดุลอาซีส นิมัดมาเลเซียมีการควบคุมอาวุธ ประเทศไทยก็ควรมีการควบคุมอาวุธเช่นกัน ตัวของเขาเองไม่ขอการเผชิญหน้า แม้แต่การเผชิญหน้าระหว่างพรรค UMNO กับพรรค PAS ก็ตาม²⁸

อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้ นิอับดุล อาซีส นิมัด มุขมนตรีแห่งรัฐกลันตัน และผู้นำทางจิตวิญญาณของพรรค PAS เคยออกมาให้สัมภาษณ์ในทำนองตำหนินโยบายของรัฐบาลไทยว่าทำให้คนมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะกรณีการออกพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งเป็นสาเหตุให้ 131 คนไทยต้องอพยพหลบภัยไปยังรัฐกลันตัน

เขามีความสงสัยว่า “เหตุใดรัฐบาลจึงไม่คุ้มครองผู้นำทางศาสนาอิสลามใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เหตุใดต้องจับกุมและทำไมต้องฆ่าพวกเขาทั้งๆ ที่ผู้นำศาสนาเป็นที่เคารพของมุสลิมทุกคน” มุขมนตรีแห่งพรรค PAS กล่าว

ก่อนหน้านี้เว็บไซต์ของพรรค PAS (www.parti-pas.org) ในรัฐกลันตัน ได้เผยแพร่คำปราศรัยของฮัจญี โมฮัมหมัด ฮาญู รองประธานพรรค PAS ซึ่งกล่าวปราศรัยที่บริเวณด้านหน้า สถานเอกอัครราชทูตไทย

²⁸ สัมภาษณ์ ดะโต๊ะ นิ อับดุล อาซีส นิมัด (DatukNik Abdul Aziz Nikmat) มุขมนตรีรัฐกลันตัน และที่ปรึกษาด้านจิตวิญญาณ Menteri Besar of Kelantan ของพรรคอิสลามหรือ Party Islam se Malaysia-PAS 2 ธันวาคม ปี 2550 ที่บ้านพักของดะโต๊ะ นิ อับดุล อาซีส นิมัด จากการเลือกตั้งเมื่อต้นเดือนมีนาคม ปี 2551 ที่ผ่านมา อิทธิพลของดะโต๊ะ นิ อับดุล อาซีส นิมัดแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ลักษณะสุขุม ค่อยๆ พูดค่อยๆ เจจจาของดะโต๊ะ นิ อับดุล อาซีส นิมัดส่งผลต่อจิตใจของผู้คนในความเป็นคนสมถะ กันเอง อันเป็นเหตุผลให้พรรคของเขามีชัยชนะในรัฐกลันตัน และเกดะฮ์ ที่อยู่ติดกับภาคใต้ตอนล่างของไทย และสิ่งที่มีความปรารถนาของพรรค PAS มายาวนาน ก็กลายมาเป็นความจริง เพราะหลังจากเคยปกครองรัฐตรังกานูมาแล้ว บัดนี้ PAS ได้ปกครองเหนือเกดะฮ์และกลันตัน ซึ่งทั้งสองรัฐมีเขตติดต่อกับไทย ทั้งชายแดนยะลา สตูล นราธิวาส และสงขลา

ประจำกรุงเทพมหานคร ขณะประท้วงเรื่อง 131 คนไทยที่อพยพเข้าไปในรัฐกลันตันว่า ประชาธิปไตยในไทยเริ่มเสื่อมโทรมลง และมีการแสดงความเป็นห่วงจากทั้งนอกประเทศและในประเทศ คำปราศรัยของรองประธานพรรคพาส ฟุ่งตรงไปยังผู้นำรัฐบาลไทย ซึ่งเว็บไซต์ของ PAS ตั้งชื่อหัวเรื่องคำปราศรัยนี้ว่า “ทักษิณทำให้ไทยเสียหายในสายตาโลก” คำปราศรัยของฮัจญี โมฮัมหมัด ฮาญู ระบุว่าถึงแม้ว่าไทยจะเปลี่ยนระบบการปกครองในทางประชาธิปไตยและเคารพสิทธิมนุษยชนในช่วงที่ผ่านมา แต่การปกครองโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีทำให้ถูกมองในแง่ลบลง

“ในฐานะประชาชนมาเลเซีย เราเคารพเพื่อนบ้านและไม่ต้องการก้าวล่วงเรื่องภายในของไทย แต่อะไรที่ทำให้มีการกดขี่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เราต้องปกป้องเช่นการฆ่ากันที่อัฟกานิสถาน การรุกรานของสหรัฐอเมริกาต่ออิรัก หรือการกดขี่ของอิสราเอลต่อชาวปาเลสไตน์ ขณะนี้สิ่งที่เกิดในภาคใต้ของไทย เราเห็นชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้นับถือศาสนาอิสลาม ถูกกดขี่สาหัส แม้แต่ครูสอนศาสนายังถูกฆ่าอย่างโหดเหี้ยม”

เขายังบอกอีกว่า ในสถานการณ์ดังกล่าว รัฐบาลไทยไม่มีแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อคุ้มครองประชาชน ถึงแม้ประชาชนเหล่านั้นจะมีสิทธิเท่าเทียมกับคนไทยอื่นๆ ที่อาศัยในจังหวัดชายแดนใต้ เขาทราบว่ามีคนถูกจับโดยไม่ได้สอบสวนสืบสวนและถูกขังอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความอยุติธรรมหรือความกดดันเหล่านั้นเป็นสาเหตุที่ประชาชนเหล่านั้น ต้องอพยพจากไทยสู่มาเลเซีย เพื่อรักษาชีวิตของตัวเอง

“หากพวกเขาอพยพก็แสดงให้เห็นว่าพวกเขาได้รับการกดขี่จากรัฐบาล” และกล่าวว่า PAS ไม่อาจอยู่เฉยได้ ถึงแม้ว่าจะไม่เข้าไปก้าวล่วงในเรื่องภายในประเทศอื่น แต่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน พรรค PAS จะให้ความช่วยเหลือประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าว ในฐานะคนมาเลเซียผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งต้องเข้าช่วยเหลือบนพื้นฐานนี้ เขาบอกว่าในฐานะที่เป็นคนมาเลเซียเขาจะต่อต้านรัฐบาลทักษิณบนพื้นฐานว่าเป็นผู้กดขี่ ขณะเดียวกัน เขาร้องขอให้รัฐบาลมาเลเซีย โดยผ่านอาเซียนติดต่อกับรัฐบาลไทยในการแก้ไขปัญหาสามจังหวัดภาคใต้นอกจากนั้นมาเลเซียซึ่งจะเป็นประธานในการประชุมมุสลิมโลกหรือโอไอซี ที่จะจัดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคมนี้ ควรจะทำหน้าที่ปกป้องมุสลิมสามจังหวัดภาคใต้ให้พ้นจากความรุนแรงด้วย ...นี่คือท่าทีของพรรคการเมืองซึ่งครองอำนาจในรัฐบาลท้องถิ่นประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาเป็นท่าทีซึ่งผู้นำรัฐบาลไทยควรตระหนัก ก่อนจะแสดงท่าทีใดๆ ซึ่งอาจจะกระหน่ำซ้ำเติมให้ปัญหาที่เผชิญอยู่หนักหนาสาหัสขึ้นไปอีก²⁹

จากข้อมูลข้างต้นทำให้รัฐบาลไทยตอบโต้ด้วยการให้ข้อมูลผ่านสื่อมวลชน โดยอ้างว่า รัฐกลันตันเป็นพื้นที่ซอมซุมและฝักอาวุธของผู้ก่อการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนสองสัญชาติที่ข้ามไปมาระหว่างไทยกับมาเลเซีย

พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เคยให้สัมภาษณ์พาดพิงถึงสถานที่ต้องสงสัยว่าจะเป็นที่ซ่อนตัวและฝักอาวุธของกลุ่มหัวรุนแรงที่ก่อความไม่สงบในประเทศไทย ว่าอยู่ในปากกลันตัน พร้อมตั้ง

²⁹ ท่าทีของ “PAS” ต่อปัญหาชายแดนใต้ : สิ่งที่รัฐไทยต้องตระหนัก, ศูนย์ข่าวอิสรา, 22 กันยายน 2005

ข้อสังเกตว่ารัฐบาลมาเลเซียไม่มีส่วนรู้เห็นพฤติกรรมของคนกลุ่มนี้ ขณะที่อดีตรัฐมนตรีคนหนึ่งของรัฐบาลไทยรักไทย นำรูปซึ่งอ้างว่าเป็นรูป “ผู้ก่อการ” ฝึกอาวุธอยู่ในรัฐกลันตันเพื่อวัตถุประสงค์ร้ายมาเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

กระทรวงการต่างประเทศของไทย เคยออกมาตอบโต้คำวิจารณ์ของผู้นำพรรค PAS ที่นอกจากจะส่งผลกระทบกับความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียที่ดำเนินการมาอย่างใกล้ชิด ในการเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณแนวชายแดนระหว่างกัน และการร่วมมือพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนแล้ว ยังจะบั่นทอนต่อความพยายามของรัฐบาลไทยในการแก้ปัญหาในภาคใต้บนพื้นฐานแนวทางสมานฉันท์อีกด้วย³⁰

นิ อาชีส นิมัต ปัจจุบันอายุ 76 ปี เป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดของรัฐกลันตัน อิทธิพลด้านความคิดทางศาสนาของนิ อาชีส นิมัตที่มีต่อชาวมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้้นั้นมีอยู่มาก จึงไม่น่าแปลกใจว่าในช่วงการเลือกตั้งชาวไทยมุสลิมที่มีสองสัญชาติจะโหวตให้พรรค PAS เป็นอันดับหลัก

สำหรับพรรครัฐบาลก็มีพรรคนี้ไม่ต่างไปจากพรรคฝ่ายค้านอย่างพรรค PAS ที่มองว่ามาเลเซียเองมีความพร้อมที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ชายแดนไทยมาเลเซียเช่นกัน อย่างที่ประธานพรรค UMNO ประจำรัฐกลันตันยืนยันและต้องการให้ความสัมพันธ์ชายแดนราบรื่นอย่างที่เขาได้พูดหลายครั้งถึงการแลกเปลี่ยนด้านการกีฬา และการสานต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งฝ่ายมาเลเซียมีความพร้อมที่จะเดินทางไปภาคใต้ตอนล่างของไทยเสมอ³¹

ส่วนคนมาเลเซียเชื้อสายไทยซึ่งอยู่ติดกับชายแดนภาคใต้ของไทยก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ไทยเอาไว้อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต พวกเขาอยู่อย่างมีความสุขและพร้อมที่จะขยายความสัมพันธ์กับชาวไทยเชื้อสายมาเลเซียในประเทศไทย

ดะโต๊ะ ศรี โมฮาเหม็ด นัซรี อับดุลอาชีส รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียให้สัมภาษณ์ว่าตัวเขาเองก็มีบรรพบุรุษมาจากปัตตานี มีพื้นฐานมาจากเปรัก แต่ความผูกพันกับชาวมาเลย์เชื้อสายไทยก็มีอยู่มาก เขาบอกว่าตัวเขาและคนมาเลเซียเชื้อสายไทยจำเป็นต้องได้รับการปกป้องเพราะคนเหล่านี้เป็นผู้ที่ถือกำเนิดในมาเลเซียมาแต่ดั้งเดิม³² นอกจากนี้จะได้ความเป็นภูมิบุตร (Bumiputera) แล้ว ยังเป็นผู้มีเชื้อสายสยามแท้ๆ ได้รับการปกป้องเอกลักษณ์ความเป็นคนสยาม เขาบอกว่าตัวเขาและคน

³⁰ อ้างจาก สมเกียรติ จันทรสีมา : *ศูนย์ข่าวอิศรา สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย* 9 ธันวาคม 2005 เวลา 20.29 น.

³¹ สัมภาษณ์ดะโต๊ะ ศรี ปัน กลิม่า อันวาร ฮัจญ์มุซา (YB Datuk Seri Panglima Annur Hj Musa) ประธานพรรค UMNO ประจำรัฐกลันตัน ณ ที่ทำการพรรคประจำรัฐกลันตัน มาเลเซีย 2 ธันวาคม 2550

³² ดันกรุรัตนโกสิน 6 ใน 10 รัฐของมลายูเป็นของสยามได้แก่ปาหัง เปรัก ไทรบุรี (ปัจจุบันคือเกดะฮ์) ตรังกานู กลันตันและเปอร์ลิส ตั้งแต่ปี 2369 สยามทยอยเสียอำนาจปกครองเหนือรัฐต่างๆ รัฐสยามได้โอนสิทธิ์ทั้งหมดที่มีอยู่เหนือรัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และเปอร์ลิสให้อังกฤษตามสนธิสัญญาระหว่างสยามกับบริเตนใหญ่ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม ปี 2451 ใน ปี 2486 สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นยกดินแดน 4 รัฐให้ไทยปกครองอีกครั้ง แต่ 2 ปีต่อมาเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองไทยต้องคืนดินแดนส่วนนี้กลับให้อังกฤษ ในวันที่ 31 สิงหาคม ปี 2550 อังกฤษให้เอกราชแก่มาเลเซีย

มาเลเซียชอบที่จะเรียกคนเหล่านี้ว่าชาวสยามมากกว่า เพราะนอกจากจะเป็นชื่อเดิมที่ดังมาแล้ว ยังมีนัยหลายอย่าง เขาบอกว่าคำว่าสยามคล้ายคลึงกับคำว่าซัมซันที่มาจากภาษาอาหรับ ซึ่งดวงอาทิตย์และคำว่า **เศาม์** ซึ่งหมายถึงการถือศีลอดที่แสดงถึงการเสียสละ อดทนอีกด้วย รัฐมนตรีท่านนี้ยังบอกอีกว่าต้องการตั้งสมาคมชาวสยามที่มีแต่สมาชิกชาวพุทธ เพราะชาวพุทธมีอยู่แค่หกหมื่นคน เขาอยากเห็นคนเหล่านี้ดำรงวัฒนธรรมความเป็นพุทธเอาไว้ เพราะเขารู้ดีว่าถ้าคนมาเลย์เชื้อสายไทยเหล่านี้ไปแต่งงานกับคนจีนหรือคนมุสลิม โอกาสที่จะถูกชักกลืนก็จะมีอยู่สูง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ทั่วไปในกรณีของชนกลุ่มน้อย รัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรีกล่าวต่อไปว่ารัฐบาลจะช่วยปกป้องชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ปกป้องวัฒนธรรมสยาม เขาบอกว่ามเหศวรเป็นผู้มอบสถานะบุตรแห่งแผ่นดิน (ภุมินบุตร) ให้แก่มาเลเซียเชื้อสายไทย

ปัจจุบันมีคนไทยกระจายอยู่ทั่วมาเลเซียราว 2 แสนคน นอกจากนี้ตัวรัฐมนตรีเองก็ยังเป็นประธานสมาคมต้มยำกุ้งให้กับคนไทยที่ทำอาชีพนี้จำนวนมาก³³ เขาเองอยากให้เอกลักษณ์ไทยคงอยู่ แต่เท่าที่ผ่านมาเมื่อชาวมาเลย์เชื้อสายไทยไปแต่งงานกับเชื้อชาติใดก็就会被ชักกลืนไปกับเชื้อชาติของคนเหล่านั้น เขาจึงส่งเสริมวัฒนธรรมสยามเพื่อให้เอกลักษณ์ไทย รวมทั้งงานบุญและงานประเพณีของไทยดำรงอยู่³⁴

นอกจากเข้าไปทำงานในร้านอาหารแล้ว ชาวไทยมุสลิมยังเข้าไปเป็นคนงานหรือลูกจ้างในสวนปาล์มหรือสวนยางพารา เนื่องจากค่าแรงงานในประเทศต่ำและความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เดินทางเข้าไปในประเทศมาเลเซียเพื่อเป็นคนงานหรือลูกจ้างในสวนปาล์มหรือสวนยางพาราเป็นจำนวนมาก

มูลเหตุจูงใจที่ประชาชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เดินทางไปอาศัยหรือทำงานในประเทศมาเลเซียนั้น เนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการว่างงาน ปัญหาค่าจ้างแรงงานในประเทศต่ำ
2. ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ความปลอดภัยในพื้นที่ทั้งชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน การถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและไม่กล้าสู้คดี ตลอดจนปัญหาทางการเมือง
3. สภาพความเป็นอยู่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันระหว่างจังหวัดชายแดนของไทยมาเลเซีย

³³ เฉพาะแรงงานที่เป็นคนวัยรุ่นที่ทำงานในร้านอาหารไทยประเภทร้านต้มยำก็มีอยู่จำนวนมากจนถึงมากที่สุด ดูรายละเอียดของเรื่องนี้ใน *ต้มยำกุ้ง : สถานภาพของคนไทยในมาเลเซีย, คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาดูและแก้ไขปัญหาสถานภาพของคนไทยในมาเลเซีย, Check & Balance, (กรุงเทพ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550) หน้า 2 และจากการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาดูและแก้ไขปัญหา สถานภาพของคนไทยในมาเลเซียพบว่ามีความคนไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนมากที่เดินทางเข้ามาประกอบธุรกิจร้านอาหารในประเทศมาเลเซีย และเป็นที่ยอมรับของชาวมาเลเซียอันเนื่องมาจากรสชาติของอาหารไทยที่มีรสจัด ประกอบกับค่าแรงงานในประเทศต่ำและความไม่สงบในพื้นที่ จึงมีการชักชวนญาติ พี่น้อง หรือเพื่อนฝูงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เดินทางเข้าไปในประเทศมาเลเซียเพื่อเป็นพนักงานหรือลูกจ้างในร้านอาหารเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะร้านอาหารประเภทต้มยำ, *เรื่องเดียวกัน* , หน้า 4*

³⁴ สัมภาษณ์ ดะโต๊ะ สรี โมฮัมหมัด นัซรี อับดุล อาซีส (Datuk Mohamed Nasri Abdul Aziz) รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี วันที่ 4 ธันวาคม ปี 2550 ณ รัฐสภามาเลเซีย

4. ไม่มีตลาดรองรับสินค้า และผลผลิตทางการเกษตร
5. ปัญหาด้านการศึกษาในท้องถิ่น เช่น ค่าเล่าเรียนที่เพิ่มสูงขึ้น การไม่มีสถานศึกษารองรับนักศึกษาที่เพียงพอ และเยาวชนไม่มีโอกาสศึกษาในสถานศึกษาในพื้นที่ เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุให้เยาวชนไปศึกษาในประเทศมาเลเซียเพิ่มมากขึ้น³⁵

ในขณะที่นายกรัฐมนตรีเกาะลังกาวิ อัฎฎี บากัร บินดินได้พูดถึงความสำคัญของเกาะลังกาวิซึ่งอยู่ในรัฐเกดะฮ์ที่ฝ่ายค้านเข้าปกครองอยู่ในเวลานี้ว่าไทยกับมาเลเซีย มาจัดประชุมร่วมกันหลายครั้งในด้านต่างๆ รวมทั้งร่วมกิจการที่เป็นความสำคัญระหว่างประชาชนต่อประชาชน

นายกรัฐมนตรีบอกว่าชาวสตูลกับชาวลังกาวิ มีความสัมพันธ์อันลึกซึ้ง และไปมาหาสู่กันเสมอ ถ้ามาด้วยเรือเร็วจากสตูลก็ใช้เวลาแค่ 45 นาทีเท่านั้น ปัจจุบันชาวสตูลและชาวลังกาวิได้ตั้งสมาคมการแข่งขันการตกปลาร่วมกันระหว่างสองฝ่ายทำให้มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น³⁶

ในขณะที่ดะโต๊ะ ซาซรีล เอสเคย์ บินอับดุลลอฮ์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ไทยมาเลเซียที่ชายแดนว่าทุกวันนี้การเข้าออกด่านมาเลเซียทุกด่านทำได้ง่ายดาย ผู้ก่อความไม่สงบเมื่อก่อความรุนแรงในไทยก็สามารถหลบหนีออกตามชายแดนได้ไม่ยาก ดังนั้นไทยกับมาเลเซียน่าจะช่วยกันแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจัง ซึ่งฝ่ายมาเลเซียก็มีความยินดีที่จะให้ความร่วมมือ ดะโต๊ะบอกว่าตัวของดะโต๊ะและเพื่อนๆ กว่า 30 คน เดินทางด้วยจักรยานยนต์ไปภาคใต้ตอนล่างเสมอ ซึ่งไม่ได้มีความหวาดกลัวอะไร ดะโต๊ะอยากให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นและเป็นเนื้อเดียวกัน และยินดีให้ความร่วมมือในการสร้างสันติสุขในภาคใต้ตอนล่างของไทย³⁷

เมื่อถามคุณ ดะโต๊ะ ศรี อุตะมา อัฎฎี อับดุลเราะห์มาน บิน อัฎฎี ผู้ว่าการรัฐปีนังว่ามีความเห็นอย่างไรกับความไม่สงบในภาคใต้ของไทย ผู้ว่าการรัฐตอบว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้ตอนล่างของไทยหากเปรียบเทียบกับที่มาเลเซียต้องเผชิญกับคอมมิวนิสต์มลายาแล้วก็ถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่มีได้รุนแรงมากนัก นอกจากนี้ผู้ว่าการรัฐปีนังเองก็มีความต้องการให้เด็กไทยมาเรียนปีนังให้มากกว่านี้ โดยเฉพาะนักเรียนไทย จากภาคใต้ตอนบน และตอนล่างของประเทศไทย³⁸

ดังได้กล่าวมาแล้วในส่วนของความไม่สงบในภาคใต้ตอนล่างของไทยนั้นมเหวออดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซียซึ่งเคยครองอำนาจมาอย่างยาวนานกว่าสองทศวรรษ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ อุดซัน ในวันศุกร์ที่ 29 ตุลาคม ปี 2547 ว่าไทยควรพิจารณาเรื่องเขตปกครองพิเศษขึ้นใน 3 จังหวัดภาคใต้ พร้อมกับเปรียบ

³⁵ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ใน *ดัมยักัง* : สถานภาพของคนไทยในมาเลเซีย, คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา ติดตาม และแก้ไข ปัญหาสถานภาพของคนไทยในมาเลเซีย ใน Check and Balance อ้างถึงแล้ว, หน้า 4.

³⁶ สัมภาษณ์ อัฎฎี บากัร บินดิน (Haji Bakar Bin Din) นายกรัฐมนตรี เกาะลังกาวิ 7 เมษายน 2551 ณ ที่ทำการเทศมนตรีเกาะลังกาวิ รัฐเกดะฮ์ มาเลเซีย

³⁷ สัมภาษณ์ดะโต๊ะ ซาซรีล เอสเคย์ บินอับดุลลอฮ์ กงสุลกิตติมศักดิ์ไทย ประจำเกาะลังกาวิ รัฐเกดะฮ์ มาเลเซีย 6 เมษายน ปี 2551 ณ Yach Club เกาะลังกาวิมาเลเซีย

³⁸ สัมภาษณ์คุณ ดะโต๊ะ ศรี อุตะมา อัฎฎี อับดุลเราะห์มาน บิน อัฎฎี ผู้ว่าการรัฐปีนัง ณ จวนผู้ว่าการรัฐปีนัง 7 เมษายน ปี 2551

ความไม่สงบในภาคใต้ว่าเป็นเหมือนชาวปาเลสไตน์ที่ต้องการดินแดนของตน กระนั้นก็ตามมหาริได้พูดต่อไปว่าการตั้งเขตปกครองดังกล่าวคงไม่ใช่เรื่องง่าย

สำหรับอันวาร์ อิบรอฮีม (Anwar Ibrahim) ผู้นำฝ่ายค้านคนสำคัญของรัฐบาลมาเลเซียมีความคิดต่อความไม่สงบในภาคใต้ตอนล่างของไทยว่า “ในความคิดของผมมันเป็นปัญหาของคนที่ถูกมองว่าเป็นคนชายขอบ ชาวมุสลิมในภาคใต้ของไทยแตกต่างจากชาวจีนและชาวอินเดียในมาเลเซีย คนจีนและคนอินเดียอยู่กระจัดกระจายไปในที่ต่างๆ แต่คนมุสลิมในภาคใต้รวมอยู่ในที่เดียวกัน การแก้ไขปัญหาก็คือต้องพูดคุยกับพวกเขา ต้องแสดงให้เห็นว่าพวกเขาได้รับความเคารพทางศาสนา ให้เกียรติพวกเขา พวกเขาก็จะให้การยอมรับเหมือนอย่างเรื่องของชาวปาเลสไตน์ก็ต้องคุยกับชาวปาเลสไตน์ การสานเสวนาเป็นเรื่องสำคัญ ทหารควรถอนตัวออกมา เหมือนโอบามาบอกว่าการใช้กำลังทหารไม่มีทางประสบความสำเร็จได้ ควรใช้ความอดกลั้นและเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับผู้คน”³⁹

ในขณะที่มุสฏอฟา กามิล อัยยิบ (Mustafa Kamil Ayub) รองหัวหน้าพรรคเคอาดิลัน (Keadilan) มีมุมมองต่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทยว่าโดยทั่วไปใครๆ ก็ไม่ต้องการอยู่ในภาวะกดดัน หรือรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัย หรือมีการปะทะกัน ชาวมุสลิมในภาคใต้ของไทย ควรจะมีชีวิตอย่างสงบ ร่วมมือกับชาวพุทธและศาสนาอื่นๆ ในไทยในรูปของเขตปกครองอิสระหรืออื่นๆ ซึ่งควรจะมีการเจรจากันอย่างสันติกับรัฐบาล

สำหรับชาวมาเลย์แล้วในฐานะที่อยู่ชายแดนไทย คนมาเลย์ส่วนใหญ่ต้องการเห็นความสันติ ต้องการเห็นการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ อยากเห็นคนไทยมุสลิมพัฒนาตัวเองได้อย่างแท้จริงเป็นส่วนสำคัญของสังคมไทย และเข้าไปร่วมอยู่ในการพัฒนาทั้งหมดของประเทศ ในฐานะที่เคยอยู่ในองค์การที่ไม่ได้สังกัดรัฐบาลมาก่อนพบว่าคนที่มาจากประเทศไทยต้องการสังคมที่มั่นคง และสามารถพัฒนาสังคมได้

ถ้าพัฒนาสังคมได้เหตุการณ์ก็จะดีขึ้น มีความมั่นคง โดยเฉพาะภาคใต้ของไทย ยกตัวอย่างของผู้อพยพความไม่สงบในอาละฮ์ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นรัฐที่ร่ำรวย แต่ได้ส่วนแบ่งแค่ 0.1 จากรัฐบาลเท่านั้น เมื่อไม่ได้มีส่วนต่อการพัฒนาอย่างถูกต้อง พวกเขาก็จะพบกับความยากลำบาก จึงเกิดการต่อสู้เพื่อจะแยกดินแดนในอาละฮ์ พวกเขามีได้รับการดูแลจากรัฐบาลกลาง

พื้นที่ใดที่ไม่ได้รับส่วนแบ่งที่ถูกต้องทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ความไม่พอใจ ความสุดโต่ง ถ้าผู้คนได้รับการดูแลอย่างดี มีโอกาสในผืนแผ่นดินก็จะนำไปสู่ความเท่าเทียมกัน

ในเรื่องข้อแนะนำด้านภาษา มุสฏอฟา กามิล ให้ความเห็นว่า คนไทยในเมืองเกริก (Gerik) ที่เปรักยังคงพูดภาษาไทย เช่นเดียวกับในเกดะฮ์ นอกจากนี้ก็ยังพูดภาษามลายูได้ด้วย นโยบายของมาเลเซียอนุญาตให้ใช้ภาษาของตนเองเช่นแมนดาริน ทมิฬ ไทย อีบัน คาตาซานได้ เมื่ออันวาร์ อิบรอฮีม เป็น

³⁹ สัมภาษณ์อันวาร์ อิบรอฮีม ผู้นำพรรคเคอาดิลัน (Keadilan) และอดีตรองนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย ณ ที่ทำการพรรคเคอาดิลัน 21 มกราคม 2009

รัฐมนตรีศึกษา รัฐบาลกลางอนุญาตให้มีการสอนภาษาในระดับรัฐบาลและมัธยม และนโยบายนี้ยังให้อยู่ การมีหลากหลายภาษานำไปสู่ความปรองดอง แม้ว่าทุกโรงเรียนเพื่อให้เกิดเอกภาพจะต้องสอนภาษา มาเลย์ก็ตาม โดยมีภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองที่ใช้ในการสื่อสาร

ดังนั้นในโรงเรียนจึงควรมีการสอนทั้งภาษาหลักและภาษาอื่น นอกจากนี้ในโรงเรียนของชาวจีนก็มีชาวมุสลิมไปเรียนภาษาจีน (แมนดาริน) ที่มีบทบาทสำคัญอยู่ในโลก ในมาเลย์การเรียนรู้อาษาได้รับการ สนับสนุนอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งภาษาอาหรับที่เป็นภาษาศาสนาด้วย⁴⁰

เรารู้ว่าปัญหาความรุนแรงในประเทศไทย เป็นปัญหาทางสังคม ศาสนาที่มีต่อชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิม สิ่งที่เราไม่รู้ก็ไม่ได้มีอะไรเป็นพิเศษไปกว่าคนอื่น ๆ แต่ก็รู้ว่ารัฐบาลไทยจะต้องทำอีกหลายอย่างให้กับ ชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวไทยมุสลิม รวมทั้งในเรื่องของศาสนาที่มีความละเอียดอ่อน ควรให้มีการศึกษาให้ มากขึ้นโดยเฉพาะในชุมชนมุสลิม ควรเข้าไปสัมภาษณ์นักศึกษาที่นั่นว่าเขารู้สึกอย่างไรกับรัฐบาล รวมทั้ง เหตุการณ์ทางการเมืองด้วย ที่มาเลเซียแม้ว่าจะเคยมีความขัดแย้งระหว่างชาวจีนกับชาวมลายูมาแล้วใน ปี 2512 แต่คนมาเลย์เชื้อชาติต่างๆ ก็อยู่ร่วมกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน ในฐานะที่เคยเป็น ผู้อำนวยความสะดวกดูแลเรื่องของชาติพันธุ์มาก่อน อยากส่งเสริมให้มีการวิจัยเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะนโยบายที่มีต่อศาสนา ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ รวมทั้งการแนะนำระบบการทำงานใหม่ๆ ที่ เกิดขึ้นให้ชาวมุสลิมได้รู้จัก

ในมาเลเซีย ปัจจุบันพรรคของชาวจีน (DAP) และพรรค PAS ก็ทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี ดีกว่า ของพรรค UMNO ด้วยซ้ำ ดังนั้นในการที่จะชนะจิตใจของผู้คนได้ก็ต้องรู้ว่าเขาคิดอะไรอยู่ ซึ่งสิ่งนี้เป็น ลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ (Basic human nature) ต้องดูภาพรวม ต้องนึกถึงความรู้สึกของพวกเขาด้วย รวมถึงการส่งเสริมเศรษฐกิจให้ทั่วถึง⁴¹

กรณีความขัดแย้งในภาคใต้ตอนล่างของไทย ต้องไม่ลืมที่จะกลับไปดูประวัติศาสตร์ของสี่จังหวัด ภาคใต้ที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมากอยู่กับประเทศมาเลเซีย ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าความจริงทาง

⁴⁰ สัมภาษณ์มุสฏอฟา กามิล อัยยิบ (Mustafa Kamil Ayub) รองหัวหน้าพรรคเคอาดิลัน (Keadilan) ณ ที่ทำการพรรคเคอาดิลัน รากัต (Keadilan Rakyat) กัวลาลัมเปอร์ 21 มกราคม 2006

⁴¹ สัมภาษณ์เด๊ะโต๊ะ วัน อิสมาอิล หนึ่งในคณะทำงานของตุนกู อับดุลเราะห์มาน อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่งของมาเลเซีย หนึ่งในคณะทำงานของตุนอับดุล รอซัค นายกรัฐมนตรีคนที่สองของมาเลเซีย และหนึ่งในคณะทำงานของตุน ฮุสเซน ออน อดีตนายกรัฐมนตรี สามของมาเลเซีย รวมทั้งเป็นหนึ่งในคณะทำงานของตุน สรี มหวิริ โมฮัมมัด นายคนที่สี่ของมาเลเซีย ด้วยเช่นกัน เป็นบิดาของ วันอาชีซะห์ วัน อิสมาอิล หัวหน้าพรรคเคอาดิลัน (Keadilan) (ภรรยาของอันวาร์ อิบราฮิม อดีต รองนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย และผู้นำฝ่ายค้านของรัฐบาลคนปัจจุบัน) ณ ภัตตาคาร De's Jewel Café อัมบัง เซลังงอ 9 มีนาคม 2553

ประวัติศาสตร์ (Historical fact) มีผลต่อจิตใจของชาวมุสลิม การถล่มมัสญิดหรือเซะกืออยู่ในใจของชาวมุสลิมมาเลยเช่นกัน

ถ้าจะให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในภาคใต้ของไทยก็ควรส่งเสริมในเรื่องมาตรฐานการครองชีพ (enhance living standard) และทักษะในการดำรงชีวิต (living skill) ถ้าคนเรามีสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ชีวิตก็ไม่มีความสุข ควรมีการจัดตั้งธนาคารชุมชนด้วย อาจดูตัวอย่างของบังกลาเทศในกรณีของธนาคารกรามิน (Kramin Bank) ของยูนุส (Yunus) ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขาวินยาศาสตร์ เป็นต้น

นอกจากนี้ในเรื่องของสังคมนั้นไม่ควรให้มีอบายมุขที่ชาวมุสลิมไม่พึงปรารถนา เช่นสถานโสเภณีในที่ต่างๆ ที่มุสลิมอาศัยอยู่อย่างที่มีในสุโหง-โกลก เป็นต้น สำหรับชาวมุสลิมการมีสถานบริการเช่นนี้ถือเป็นการดูถูกพวกเขาด้วย⁴²

แม้ว่าเหตุการณ์ในเวลานี้จะเป็นไปในทิศทางใดและนโยบายของรัฐบาลไทยจะเป็นอย่างไรก็ตาม ซึ่งผมก็ไม่ได้รับทราบมากนัก แต่รัฐบาลไทยก็ควรจะทำความเข้าใจกับคนในภาคใต้ของไทยให้มากขึ้น ควรใช้ท่าทีที่อ่อนลงมาบ้าง

“เวลาที่ผมไปสุโหง-โกลก พบว่ามีทหารอยู่ทั่วไป มีระเบิดเกิดขึ้น ซึ่งแน่ละย่อมไม่เป็นผลดีต่อเพื่อนบ้านของเรา

ผมรู้ว่ารัฐบาลไทยคงทำอะไรได้ไม่มากนัก มันคงไม่ใช่ปัญหาที่แก้ได้ง่ายๆ นอกเสียจากการก่อความไม่สงบจะยุติลง ผมคิดว่ารัฐบาลควรเรียกผู้นำศาสนามาพบ ให้พวกเขาบอกถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ให้เสรีภาพทางศาสนาแก่พวกเขา และรับฟังพวกเขา ผมคิดว่ารัฐบาลไทยน่าจะเรียนรู้จากรัฐกลันตันด้วย เพราะที่นั่นนอกจากจะให้เสรีภาพทางศาสนาแล้ว นิ อาซิส นิ มัด ผู้นำทางจิตวิญญาณของพรรค PAS ยังมีการพูดคุยระหว่างนักการศาสนาด้วยกันเพื่อที่นักการศาสนาจะได้พูดถึงสิ่งที่อยากจะบอกกล่าว

สำหรับผมรัฐบาลไทยไม่ควรใช้ความรุนแรงอย่างที่ใช้ในกรณีของตากใบ เหตุการณ์ตากใบสะท้อนความรู้สึกต่างๆ ได้ดี ผมจึงคิดว่ารัฐบาลไทยคงต้องมีขั้นตอนในการนำเอาความสงบกลับมา

เมื่อหกเจ็ดปีก่อน สุโหง-โกลกเหมือนกับดินแดนในต่างประเทศ มีคนอยู่กันมากงานเลี้ยงมีอยู่ทั่วไป ผู้คนเข้ามาที่นี่ แต่เมื่อมีระเบิดเกิดขึ้น สุโหง-โกลกก็เหมือนเมืองต้องห้าม ไม่มีดนตรี ไม่มีงานเลี้ยงที่เห็นอยู่ก็เฉพาะข้างๆ โรงแรมธาราเท่านั้นที่พอมีงานเลี้ยงอยู่บ้าง เศรษฐกิจก็มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก

⁴² สัมภาษณ์อูษะมาน อติตนาธนาคร ที่ทำงานมาแล้วหลายธนาคาร ณ ภัตตาคาร De's Jewel Cafe อัมบัง เซลังอร์ 9 มีนาคม 2553

ส่วนที่ปัตตานีนั้นได้กลายเป็นดินแดนที่อันตรายไปแล้ว โดยเฉพาะที่กรือเซะ
ก็ไม่ค่อยปลอดภัย ผู้คนที่เดินทางไปบริเวณนั้นก็ไปเพราะความจำเป็น

อย่างไรก็ตามคนมาเลย์ ก็ชอบที่จะไปซื้อมอเตอร์ไซด์จากภาคใต้ของประเทศ
ไทยเพราะมีราคาถูกกว่าของประเทศมาเลเซีย

ผมได้มีโอกาสไปเยี่ยมอุสตาซ อับดุลเราะห์มานรองอิมามแห่งมัสญิดตันหยง
ลูไล๊ะ ที่มัสญิดกรือเซะตั้งอยู่และมีความเศร้าที่เห็นว่ากรือเซะเปลี่ยนไป เพราะที่นี่เป็นแหล่ง
ของการเรียนรู้ คนกลันตันจะไปที่นั่นกัน รวมทั้งมอบเงินให้เพื่อการศาสนา มีผู้ที่ต้องการ
จะไปศึกษาด้านศาสนาที่นั่น จึงหวังว่าความสงบจะกลับมาเหมือนเมื่อสิบปีก่อน แต่เท่าที่รู้
เมื่อไปสุโขทัย-โกลก จะรู้สึกไม่ปลอดภัย มีคนไม่กี่คนไปที่นั่น

สำหรับผม ผมอยากให้คนหนุ่มสาวจากภาคใต้มาหางานทำที่มาเลเซีย
เพื่อจะได้มาสอนเรื่องการทำอาหารให้พวกเราเพราะพวกเขามีฝีมือ อาชีพอื่นๆ รวมทั้งแพทย์
ก็เข้ามาทำงานที่นี่ได้ พวกเราเปิดประตูให้อยู่แล้ว หรือจะมาแต่งงานก็ได้ พวกเขาก็มีเชื้อ
สายมาเลย์อยู่แล้ว”⁴³

ประเด็นที่ว่าจะดูแลประชาชนที่หนีข้ามเขตแดนไทย-มาเลย์อย่างไร ได้ปรากฏให้เห็นอีกครั้งใน
ระหว่างความขัดแย้งปัจจุบัน ดังได้กล่าวมาแล้วในเหตุการณ์ตันหยงลิมอ (Tanyong Limoh incident) เมื่อ
มุสลิมไทย 131 คน หนีไปชายแดนรัฐกลันตันของมาเลเซียในเดือนกันยายนปี 2548 ซึ่งนิ อาซีส นิมัด มุข
มนตรีแห่งรัฐกลันตันได้ย่ำว่าความสัมพันธ์ของครอบครัวที่อยู่ระหว่างชายแดนห้อมล้อมไปด้วยเชื้อชาติ
ภาษาและศาสนาซึ่งปรากฏให้เห็นระหว่างประชาชนของทั้งสองฝ่าย⁴⁴ เขายังได้สนับสนุนรัฐบาลให้ใช้การ
เจรจากับประชาชนมุสลิมท้องถิ่นแทนที่จะใช้กำลังทหาร

ในความสัมพันธ์ที่มีต่อ 131 ชาวไทยมุสลิมที่หลบหนีไปมาเลเซียนั้น ในตอนต้นรัฐบาลมาเลเซีย มี
จุดยืนที่จะไม่คืนคนเหล่านี้กลับจนกว่าจะได้รับการยืนยันจากรัฐบาลของพวกเขาว่สิทธิมนุษยชนจะไม่ได้
รับการละเมิด⁴⁵

⁴³ สัมภาษณ์วิชาการ รือฮิม (Riezal Rahim) ผู้นำชุมชนของพรรคเคอาดิลัน รักยัต (PKR) ประจำเมืองปาเลปูเตห์ (Pase Puteh) รัฐกลันตัน ณ ภัตตาคารอาหารอินเดียใต้ ใกล้กับที่ทำการพรรคเคอาดิลัน กัวลาลัมเปอร์, 10 มีนาคม 2553

⁴⁴ “Malaysian Party Urges Thai-south Talks” , 3 September 2005 , available online at :
<http://english.aljazeera.net> (accessed 3 September 2005). อ้างถึงใน Imtiyaz yusuf *ibid* p.329

⁴⁵ “Autonomy’ Not a Good Word Both Sides Agree” , *The Nation*, 23 November 2005, p.1

ที่ผ่านมาโดยทั่วไปแล้ว ทั้งสองฝ่ายจะใช้การเจรจาและการทูตอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแก้ไข ปัญหาความสับสนที่เกิดจากบางเหตุการณ์เช่น กรณีของชาวไทยมุสลิมจำนวน 131 คน แม้ในระยะแรก รัฐบาลมาเลเซียปฏิเสธที่จะส่งกลับ “ผู้ลี้ภัย” เหล่านั้น โดยกล่าวว่าทั้ง 131 คนเป็นผู้ลี้ภัยในดินแดน มาเลเซีย ในเวลาต่อมาทางการมาเลเซียขอความช่วยเหลือจาก UNHCR เพื่อช่วยไกล่เกลี่ยแก้ไขปัญหาดังกล่าว⁴⁶ ความชะงักงันในเรื่องนี้นำไปสู่ความไม่ลงรอยระหว่างมาเลเซียและประเทศไทย

สำหรับกรณีสองสัญชาตินั้น มีข้อกล่าวหาว่าการถือสองสัญชาติของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ของ ไทยเป็นปัญหาหนึ่งในการชี้ตัวและจับกุมผู้เกี่ยวข้องกับความไม่สงบในภาคใต้เพราะมีแนวโน้มว่าผู้ต้อง สงสัยมักข้ามเขตแดนไปใช้สัญชาติมาเลเซียเพื่อหลบหนีการจับกุมของทางการไทย แต่การที่ทางการมาเลเซีย ยอมรับอย่างเปิดเผยถึงปัญหาดังกล่าว และแสดงท่าทีที่จะร่วมมือกับทางการไทยเพื่อแก้ปัญหานับเป็น พัฒนาการในทางบวกของความสับสนไทย-มาเลเซีย

จอช หง (Jooz Hong) นักวิเคราะห์ชาวมาเลเซียที่เชี่ยวชาญสถานการณ์ทางการเมืองและมีบท วิเคราะห์เผยแพร่อย่างต่อเนื่องในเว็บไซต์สื่ออิสระอย่างมาเลเซียกินีมีความเห็นว่าปัญหาความมั่นคงใน ภาคใต้มีมูลความจริง มันครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดในเขตชายแดน แต่ตอนนี้ปัญหาได้บานปลายไปถึง จังหวัดสงขลาแล้ว และจากข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐทั้งสี่ทางตอนเหนือของมาเลเซียล้อมรอบประเทศไทยอยู่ ภัย ต่อความมั่นคงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงๆ และได้รับรายงานมากมาย ทั้งจากสื่อและจากกลุ่มต่างๆ ที่บอกว่า การโจมตีที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของไทยถูกวางแผนในรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซีย รวมถึงตรังกานูและกลัน ตัน ถึงแม้จะมีหลักฐานพิสูจน์ได้ว่าไม่มีฐานฝึกสำหรับสิ่งที่เรียกว่า “กระบวนการก่อการร้าย” ในมาเลเซียก็ ตาม โดยเขามีความเห็นต่อไปว่าก้าวแรกที่จะช่วยแก้ไขในประเด็นนี้คือการแก้ปัญหาเรื่อง “บุคคลสอง สัญชาติ” (Dual Nationality) อย่างที่เรารู้ๆ กันว่าภาคใต้ของไทยและภาคเหนือของมาเลเซียมีลักษณะที่ คล้ายคลึงกันหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงกันของภาษาวัฒนธรรม ศาสนาและเชื้อชาติ ประชากรส่วนใหญ่ในมาเลเซียเป็นชาวมลายู พวกเขาพูดภาษามลายู นับถือศาสนาอิสลามและมีความ เชื่อพื้นฐานที่เหมือนกัน

นอกจากนี้ ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ ประชาชนชาวมาเลเซียและชาวไทยในภาคใต้จำนวน มากเป็นบุคคลสองสัญชาติ นั่นหมายถึงว่าพวกเขาเป็นทั้งคนสัญชาติไทยและได้รับการยอมรับจาก มาเลเซียว่าเป็นคนเชื้อชาติมาเลย์ด้วย หรือในทำนองเดียวกัน พวกเขาอาจจะได้รับอิทธิพลเมืองของทั้ง สองประเทศพร้อมกันเลย

⁴⁶ มาลาราลาโจ เสถียร, *ความสับสนระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย : 50 ปีแห่งมิตรภาพและความเป็นพันธมิตร*, อ้างถึง แล้ว, หน้า 141.

เพราะฉะนั้น ก้าวแรกของการแก้ปัญหาคือการขจัดความสับสนเรื่องอิทธิพลเมืองของทั้งสองประเทศ โดยทั้งสองฝ่ายจะต้องไม่อนุมัติให้ประชาชนของตัวเองถือสิทธิ์การเป็นบุคคลสองสัญชาติ เพื่อที่การข้ามแดนไปยังอีกฝั่งจะได้ไม่เกิดขึ้นอย่างง่ายดายนัก ผมคิดว่านี่คือก้าวแรกที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ใหญ่กว่านี้ และเป็นเรื่องที่รัฐบาลของทั้งสองประเทศต้องรับมือ ซึ่งผมคิดว่ารัฐบาลไทยคงคิดที่จะจัดการแก้ปัญหาเรื่องนี้สักระยะหนึ่งแล้ว เพราะมันเป็นประเด็นที่ยังคาราคาซังอยู่⁴⁷

อย่างไรก็ตาม คอลิด ยะฮ์ฟาร์ หนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งพรรคเคอาดิลันที่ปัจจุบันเป็นฝ่ายค้านที่มีที่นั่งในสภาถึง 31 ที่นั่ง หลังจากเคยได้แค่หนึ่งที่นั่งมาก่อน กล่าวถึงการจัดการกับความไม่สงบในภาคใต้ว่า รัฐบาลไทยจะต้องเอาจริงเอาจังกับชาวมุสลิมในภาคใต้ของไทยและชาวมุสลิมเองก็ต้องเอาจริงเอาจังกับรัฐบาล ควรเน้นให้ทุกคนพูดภาษาไทยแต่ควรเปิดทางให้ภาษามลายูถิ่นถูกใช้ ชาวมุสลิมควรเรียกร้องสิทธิจากรัฐบาลได้ แต่ไม่ควรขึ้นอยู่กับรัฐบาลเท่านั้น (demand but not depend) ควรเป็นตัวของตัวเอง ทำงานร่วมกับรัฐบาล มีการรวมตัวกันของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะที่จบการศึกษาจากตะวันตกอย่าง อียิปต์ ให้ความรู้กับพวกเขาส่งเสริมพวกเขาให้เข้าสู่โลกกว้าง ไปดูงานในยุโรป หรือประเทศตะวันตก เพื่อแลกเปลี่ยนทรรศนะกัน ส่วนในกรณีของผู้อพยพเข้าไปในมาเลเซีย ถ้าหากเป็นผู้มีความผิดก็ควรถูกส่งตัวกลับ แต่ถ้าต้องการลี้ภัยก็เป็นสิทธิของพวกเขา⁴⁸

ในเดือนพฤศจิกายนปี 2548 มหุริ อดีตนายกรัฐมนตรียได้มาเยือนกรุงเทพและได้คุยเป็นการส่วนตัวกับนายกรัฐมนตรียักษิณ นำไปสู่การสิ้นสุดเกม “การตะโกนผ่านเครื่องกระจายเสียง” ระหว่างสองประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “เขตปกครองตนเอง” ของฝ่ายมาเลเซียในการอ้างถึงภาคใต้⁴⁹

ในเวลาต่อมา มหุริให้สัมภาษณ์ Jeremy Hurewitz⁵⁰ ว่า “ผมยังคงเข้าไปเกี่ยวข้องในความพยายามที่จะหาทางออก แต่เรากียังหาทางออกไม่ได้อย่างแท้จริง และผมก็ไม่ใช่นักคิดที่จะพูดอะไร ซึ่งโดยหลักการอาจจะต่างไปจากทรรศนะของผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ผมจึงมีความโน้มเอียงที่จะลดบทบาทลงไป

⁴⁷ บทสัมภาษณ์ “จอช หง” มาเลเซียกินีระบุปัญหาใต้ต้องเริ่มที่ความสัมพันธ์ไทย-มาเลย์ ประชาไท กิตติกาน์ เดชพงศ์ แปล ที่มา : Radio Singapore International, 2 กรกฎาคม 2550 อ้างถึงในเอกสารประกอบการประชุมเชิงสัมมนาทางวิชาการของศูนย์อาเซียนศึกษาครั้งที่ 3/51 , 15 มกราคม 2551 เรื่อง ยุทธศาสตร์การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : มาเลเซีย “หุ้นส่วนผู้ใกล้ชิดหรือมิตรที่ห่างเหิน”

⁴⁸ สัมภาษณ์ คอลิด ยะฮ์ฟาร์ (Khalid jaafar) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยนโยบาย (Institute for policy Resarch-IKD) กัวลาลัมเปอร์ และผู้ร่วมก่อตั้งพรรคเคอาดิลัน ณ โรงแรม The Kanilworth Ujorda Selecte, Goa, India วันที่ 6 พฤษภาคม ปี 2551

⁴⁹ “Rebels Signal They May Talk to End Unrest” , *Bangkok Post*, 8 October 2006, p.3; “Authorities Seek Two Key Rebel Leaders” , *Bangkok Post*, 12 October 2006 , p.2; “KL May Host Negotiations with Militants” , *Bangkok Post*, 14 October 2006, p.4. อ้างถึงใน Imtiyaz yusuf *Ibid* p.329

มีปัญหาในเรื่องของคำว่า “เขตปกครองตัวเอง” ในประเทศไทยคำว่าเขตปกครองตนเองหมายถึงการได้รับเอกราช ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงตอบโต้มาอย่างรุนแรงในสิ่งที่ผมพูด แต่นั่นเป็นสิทธิของพวกเขา”⁵¹

ความขัดแย้งระหว่างมาเลเซียกับไทยในช่วงรัฐบาลทักษิณกับรัฐบาลบาตาวีทำให้นักวิเคราะห์จากกรุงเทพฯ เปรียบเปรยว่าเหมือนกับ “การปะทะกันของเด็กวัยรุ่นสองคน” ดังนั้นจึงถึงเวลาแล้วที่สองประเทศจะต้องพิจารณาหามาตรการที่สมบูรณพอสำหรับความสัมพันธ์ทวิภาคีสำหรับทั้งสองฝ่าย

ความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยที่ยังไม่สงบได้ขยายออกไปถึงดินแดนของเพื่อนบ้าน ความขัดแย้งนี้จะส่งผลกระทบยาวต่อความมั่นคงและความรุ่งเรืองของสองประเทศและจะขยายตัวออกไปอีกอย่างกว้างขวาง

ความขัดแย้งกำลังดำเนินต่อไปในสามจังหวัดภาคใต้คือ นราธิวาส ปัตตานี และยะลา ซึ่งมีประชาชนรวมกันมากกว่า 1.5 ล้านคน เป็นดินแดนที่คนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมดินแดนแถบนี้ได้พบกับความขัดแย้งมาตั้งแต่เดือนมกราคมปี 2547

การเปรียบเทียบสถานการณ์ภาคใต้ของไทยว่าเหมือนกับอิสราเอลกระทำต่อชาวปาเลสไตน์ และแนะนำให้มอบเขตปกครองตนเองให้กับชาวมุสลิม ก่อให้เกิดกระแสต่อต้านความรู้สึกที่มีต่อมาเลเซียทั่วประเทศไทย ในกรุงเทพฯ นักศึกษาได้มารวมตัวกันประท้วงหน้าสถานทูตมาเลเซียในประเทศไทย ในขณะที่ในตัวเมืองบุรีรัมย์มีคนมาชุมนุมถึง 20,000 คน ซึ่งฝูงชนที่โกรธแค้นได้เผารูปจำลองของอดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย เรียกร้องให้เขากลับคำพูดและเลิกก้าวร้าวปัญหาภายในของไทยเสีย

นายกทักษิณไม่เห็นด้วยกับข้อวิจารณ์ของนายกมฮูรี โดยกล่าวว่าข้อวิจารณ์ดังกล่าวไม่สร้างสรรค์ แต่ก็กล่าวเพิ่มเติมว่าข้อวิจารณ์ดังกล่าว ไม่มีผลกระทบกับกัวลาลัมเปอร์เพราะ (มฮูรี) มิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลมาเลเซีย

ในเวลาเดียวกันการลี้ภัยของประชาชน 131 คน จากจังหวัดนราธิวาสไปยังมาเลเซียทำให้ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียเลวร้ายลง ประเทศไทยเรียกร้องอย่างต่อเนื่องให้มาเลเซียส่งกลับผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้ทางมาเลเซียก็ปฏิเสธที่จะทำเช่นนั้นจนกว่าเจ้าหน้าที่ของไทยจะประกันถึงสิทธิมนุษยชนและความปลอดภัยของตน 131 คน

⁵⁰ Jeremy Hurewitz เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายเดือน Asian Century Series for Projects Syndicate เป็นสมาคมหนังสือพิมพ์ระหว่างประเทศที่มีได้แสงผลกำไร

⁵¹ Jeremy Hurewitz, *Interview : Dr. Mahathir on Asia, Islam and Cartoons* Far Eastern Economic Review, March 2006 vol. 169 No.2 p.55

เป็นเรื่องง่ายเช่นกันที่จะคิดว่าทำไมมาเลเซียถูกบีบให้เข้าไปยุ่งเกี่ยว เพราะเมื่อเข้าไปข้องเกี่ยวกับภาคใต้ของประเทศไทยและทางเหนือของมาเลเซีย ปัญหาอธิปไตยและชายแดนก็กลายเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน

ชาวมุสลิมในภาคใต้ของไทยเป็นคนชาติพันธุ์มาเลย์ และส่วนใหญ่เลือกที่จะพูดมาเลย์ ดินแดนของพวกเขาครึ่งหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสุลต่านอิสระ (Independent Sultanate) ของปัตตานี ซึ่งในปี 2445 ถูกรวมเข้ากับสยาม⁵² การเคลื่อนไหวนี้ต่อมาถูกทำให้เป็นทางการด้วยสัญญาอังกฤษสยาม (Siamese Treaty) ในปี 2452 ซึ่งเป็นการวางเค้าโครงชายแดนระหว่างสยามและบริติชมาลายา แม้แต่ในปัจจุบันนี้สมาชิกของครอบครัวขยายบ่อยครั้งจะอาศัยอยู่ตามคนละฝั่งของเขตแดน ซึ่งในหลายๆ แห่งมีเฉพาะแม่น้ำแคบๆ เท่านั้นที่เป็นเครื่องหมายของการอยู่แยกกัน

จากเหตุผลดังกล่าว อาจจะได้แย้งได้ว่าชาวไทยหลายคนคิดว่าในทางวัฒนธรรมพวกเขามีความใกล้ชิดกับมาเลเซียมากกว่ารัฐบาลกรุงเทพฯ ที่ยึดเอาความเป็นไทย (Thai-centric) เป็นตัวตั้งอย่างสูง ความทุกข์โศกที่เห็นได้นี้นำไปสู่การจับอาวุธขึ้นก่อกบฏในอดีต กลุ่มศึกษาวิกฤตนานาชาติ (International crisis group) กล่าวว่า กลุ่มแยกดินแดนมีความตื่นตัวในภูมิภาคมาตั้งแต่ตอนปลายของทศวรรษ 1960 และกล่าวถึงปลายทศวรรษ 1970 และ 1980 ว่าเป็นดังทศวรรษ “แห่งความขมขื่นโดยเฉพาะ” ในตอนกลางของทศวรรษ 1990 ความไม่สงบหายไปเพื่อที่จะมาปรากฏอีกครั้งในเดือนมกราคม ปี 2547

ท่ามกลางความพยายามของคณะกรรมการสมานฉันท์แห่งชาติ (National Reconciliation Council) และการวิเคราะห์จากหน่วยงานอื่นๆ ยังไม่เป็นที่กระจ่างว่ากลุ่มผู้ลุกฮือต้องการอะไร อันเป็นเรื่องที่ต้องมาถูกทำให้สลับซับซ้อนขึ้นจากการแตกแยกของผู้นำกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ กลุ่มศึกษาวิกฤตนานาชาติชี้ให้เห็นถึงสี่กลุ่มใหญ่ๆ ทุกกลุ่มต่างก็แสวงหาบางรูปแบบของเอกราชสำหรับดินแดนของตน

คนไทยมุสลิม 131 คนได้ข้ามชายแดนไปลี้ภัยในรัฐกลันตัน หลังจากเหตุการณ์โศกนาฏกรรมตากใบที่น่ารังเกียจได้ไม่นานนัก

ไม่เป็นที่แปลกใจในเวลานั้นว่าชาวมลายูหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ มีความกังวลอย่างมากเกี่ยวกับพัฒนาการข้ามเขตแดน และถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาว่ารัฐบาลกัวลาลัมเปอร์ควรแสดงการสนับสนุนพี่น้องชาวมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทยที่ได้รับการกดขี่ในภาคใต้ของไทย

ความเกี่ยวดองเพียงอย่างเดียวมิได้อธิบายถึงการตัดสินใจของมาเลเซียที่จะเดินหน้าเข้าสู่ประเด็นนี้ ซึ่งไปไกลถึงขั้นปฏิเสธที่จะส่งตัวผู้ที่หลบหนี 131 คน และนักวิเคราะห์บางคนสงสัยว่าตัวประกอบต่างๆ ในการเมืองภายในประเทศอาจมีส่วนอยู่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการเสียดเย้ยว่าการเป็นปรปักษ์ต่อกัน

⁵² สยามเป็นชื่อของประเทศไทยที่รู้จักกันถึงปี 1939

ระหว่างแนวร่วมแห่งชาติมาเลเซียหรือ UMNO และ Parti Islam Se-Malaysia หรือพรรค PAS วางอยู่เบื้องหลังผลประโยชน์ของมาเลเซีย ทั้งสองพรรคต่างก็แข่งขันกันเพื่อคะแนนเสียงจากชาติพันธุ์มาเลย์ และในเมื่อพรรค PAS เป็นพรรคที่ปกครองอยู่ในรัฐทางเหนือของกัลันตัน บางคนจึงกล่าวว่าส่วนประกอบที่มีอยู่ในรัฐบาลจะเป็นตัวผลักดันไปสู่ประเด็นของชาวไทยมุสลิม บางทีอาจจะเข้ามาในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ อย่างเช่นโดยผ่านสื่อ เพื่อที่จะไม่พ่ายแพ้ให้แก่พรรค PAS คนอื่นๆ ให้ข้อสังเกตว่ามาเลเซียเป็นยอดอยู่ในเรื่องของชาวไทยมุสลิมเพื่อที่จะได้รับคำสรรเสริญจากชุมชนมุสลิมในวงกว้าง ซึ่งมาเลเซียในเวลานี้เป็นประธานของ OIC

มีหลักฐานอยู่ไม่มากนักในการสนับสนุน ข้อกล่าวอ้างเหล่านี้และในฝ่ายของมาเลเซียเอง ปัจจัยเหล่านี้ไม่อาจอธิบายอย่างเต็มที่ว่าทำไมกัวลาลัมเปอร์จึงรู้สึกถูกบีบให้เขาไปเกี่ยวข้องกับปัญหาของเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตามปฏิกิริยาของชาวมาเลเซียก่อให้เกิดความเชื่อต่อสิ่งที่ประเทศไทยได้แนะนำมาตลอด นั่นคือความตั้งใจของมาเลเซียนั้นอาจมีอยู่น้อยกว่าความบริสุทธิ์ใจ

ในตอนต้นของเดือนพฤศจิกายน มีสัญลักษณ์ใหม่ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศค่อยๆ วิวัฒนาการไปสู่ขบวนการที่กำลังเพิ่มขึ้น ประการแรกดูเหมือนจะมีข้อตกลงว่าการใช้สื่อเพื่อระบายความทุกข์โศกจะลดลง แต่สิ่งนี้มันพุดง่ายกว่าการกระทำ

การนำเอาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียกลับมาอยู่ในฐานะที่เป็นไปในทางบวกเป็นเรื่องสำคัญ ด้วยเหตุผลหลายประการ สิ่งที่เป็นความกังวลโดยทันทีมากที่สุดก็คือตราบดที่ความรุนแรงในภาคใต้ยังไม่หยุดลงและวิธีการแก้ไขปัญหายังไม่เป็นที่ยอมรับต่อคนไทยมุสลิมส่วนใหญ่แล้วปัญหาก็จะกลับมาอีก ซึ่งอาจมาในรูปแบบที่เป็นอันตรายถึงชีวิตยิ่งขึ้นไปอีกคือการก่อการร้าย

มูอาซ อุมัร หัวหน้าฝ่ายบริหารของศูนย์ Open Dialogue ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ อธิบายว่า “หากคุณยังคงบีบคั้นและผลักดันผู้คนไปติดกำแพง ทักษิณ จะต้องคิดถึงสิ่งที่จะตามมาจากการกระทำของเขา”

มูอาซ กล่าวว่า “มาเลเซียต้องการความช่วยเหลือจากไทย และไทยก็ต้องการความช่วยเหลือในรูปแบบเดียวกันในการต่อสู้กับลัทธิก่อการร้าย” โดยกล่าวเพิ่มเติมว่าแน่นอนสองประเทศไม่ต้องการจะเห็นการปรากฏตัวของผู้ก่อการร้ายข้ามแดนอย่างที่เกิดในกรณีของอิรักในเวลานี้

หากว่าประเทศไทยเอาจริงกับการต่อสู้กับผู้ก่อความไม่สงบ ประเทศไทยจำเป็นต้องจดจำไว้ว่าประเทศไทยจะได้ประโยชน์จากการทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจหน้าที่ของมาเลเซียไม่เฉพาะในด้านความมั่นคงและประเด็นในเรื่องของการสืบสวน แต่ในหนทางที่รัฐบาลจากกรุงเทพจะต้องบูรณาการชาวไทยมุสลิมเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในคนไทยสายหลัก

หากใช้ทักษะและการทูตที่อดทน การปรึกษาหารือกับมาเลเซียในสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญข้ามเขตแดน ก็ไม่สมควรที่จะเรียกร้องให้ไทยประนีประนอมกับอำนาจอธิปไตยของตน ในทางกลับกับการพูดคุยด้วยกระบวนการที่เป็นปฏินิยามในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งก็จะช่วยในการสนับสนุนความเข้มแข็งของประเทศไทยได้

ไม่ว่าความแตกแยกในเวลานี้จะมาจากความทะนงตน ความรู้สึกที่เป็นปรปักษ์ทางเศรษฐกิจ (GDP ของมาเลเซีย อยู่ในราว 9,000 เหรียญสหรัฐ มากกว่าประเทศไทยร้อยละ 20) หรือเป็นเพราะการทูตที่ไม่เหมาะสม ความจริงก็คือความมั่นคงและความรุ่งเรืองของประเทศไทย มาเลเซียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด อาจขึ้นอยู่กับผู้นำของสองประเทศที่ต้องมีความจริงใจ และการกระทำที่แท้จริงที่จะพัฒนาผลประโยชน์ของกันและกัน⁵³

อาจกล่าวได้ว่าในส่วนของมาเลเซียนั้น มหุวิร อติตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของไทยเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนและเร่งรีบ สาเหตุมาจากปัญหาด้านยาเสพติดเป็นหลัก อีกทั้งปัญหาด้านความยุติธรรม ส่งผลให้เกิดความรุนแรงและอาชญากรรมเกิดขึ้น

หลังจากนั้นได้มีการวางแผนสันติภาพ นำเสนอแนวทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การแก้ไขปัญหาบุคคล 2 สัญชาติเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่รัฐบาลชุดที่แล้ว โดยคาดหวังว่าจะก่อให้เกิดสันติภาพแก่ชายแดนภาคใต้มากขึ้น อีกทั้งการได้รับบทบาทเป็นผู้ประสานเจรจาระหว่างกลุ่มก่อความไม่สงบกับเจ้าหน้าที่ไทย หากไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายต่างๆ ก็จะมีอุปสรรค

การโค่นรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณโดยทหารซึ่งนำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลินอาจเป็นปัจจัยบวกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง พลเอกสนธิเป็นคนแรกที่เสนอให้มีการเจรจากับผู้ก่อความไม่สงบแม้กระทั่งในช่วงของรัฐบาลทักษิณ แต่ไม่ได้รับความสนใจ แต่หลังจากเข้ามาสู่อำนาจ พลเอกสนธิและพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีให้การยอมรับบทบาทของมหุวิร อติตนายกรัฐมนตรีในการติดต่อกับผู้นำของผู้แยกดินแดน เพื่อเจรจาสันติภาพกับเจ้าหน้าที่ของไทย⁵⁴ ทั้งนี้ในระหว่างที่อยู่ในตำแหน่ง 1 ปี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้ไปเยือนมาเลเซียถึง 4 ครั้ง และในสมัยของพลเอกสุรยุทธ์ไม่พบว่ามี การประหว่งจากมาเลเซียผ่านสื่อแต่อย่างใด

⁵³ Colum Murphy, *Friction on the Thai-Malay Fault Line*, *Far Eastern Economic Review* November 2005 vol. 168 No.10

⁵⁴ Omar Farouk Bajunid, "The Malaysia Factor in the Prospects for Peace in Southern Thailand", in *Understanding Conflict and Approaching Peace in Southern Thailand*, eds. Imtiyaz Yusuf and Lars Peter Schmidt, Bangkok:Konrad-Adenauer-Stiftung, 2006, p.235.

บทบาทของมาเลเซียในกระบวนการนี้ ทั้งในอาเซียนและประเทศมุสลิมเพื่อนบ้านมีทั้งที่ยู่งยากและสำคัญแต่ก็จำเป็นยิ่ง มาเลเซียไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยวโดยไม่ได้รับเชิญ⁵⁵ ในขณะที่ส่งเสริมการเจรจาระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้แยกดินแดน ได้ประกาศว่าจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในกระบวนการเจรจา สิ่งนี้อาจเป็นไปได้ว่าความตึงเครียดทางการเมืองที่กำลังเกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลมาเลเซียและมลายู อดีตนายกรัฐมนตรีกำลังต้องการบทบาทที่กระฉ่างชัดของตัวเอง

ปาลานีชามี รามาชามี⁵⁶ มีความคิดเห็นต่อปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเป็นพิเศษ โดยเขามองว่าพัฒนาการของปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เปลี่ยนไปมากจากยุคแรกที่มีตัวบุคคลเป็นแกนนำ ต่อมาจึงมีกลุ่มองค์กรชัดเจน แต่ปัจจุบันผู้ก่อความไม่สงบไม่ปรากฏตัวตนหรือองค์กรที่ชัดเจน

ข้อเสนอของเขาก็คือรัฐบาลไทยควรจะเปิดใจเพื่อให้มีการตั้งตัวแทนพูดคุยกับกลุ่มที่กำลังก่อเหตุในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นกลุ่มของ ดร.วันกอดิร เจ๊ะมัน อดีตผู้นำกลุ่มเบอร์ซาตู (ปัจจุบันพำนักอยู่ที่สวีเดน) เป็นต้น แต่ในการเจรจานั้นจะต้องใช้ประเทศเป็นกลางเช่นเดียวกับกรณีของติมอร์ตะวันออกหรืออาเจะฮ์ ทั้งนี้ รามาชามีเชื่อว่าคนสามจังหวัดเองก็อาจจะไม่ยอมรับประเทศมาเลเซียในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ด้วยประสบการณ์ที่เคยเป็นผู้ประสานการเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้งกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลประเทศต่างๆ มาแล้วนั้น เขาเห็นว่า ลำพังแค่มีรองนายกรัฐมนตรีหรือระดับเจ้าหน้าที่ไปเจรจากันย่อมไม่เพียงพอ เพราะคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดไม่ไว้วางใจรัฐบาลไทย และไม่เชื่อในความสมัครใจของประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย อันจะนำมาซึ่งความขัดแย้งอย่างไม่สิ้นสุด

“ผมเชื่อว่าในตอนเริ่มต้นรัฐบาลไทยอาจจะปฏิเสธองค์กรที่เป็นกลางเพราะมองว่าเป็นปัญหาภายใน แต่ผมมองว่านี่ไม่ใช่ปัญหาภายใน แต่เป็นปัญหาระหว่างประเทศไปแล้ว เพราะเป็นปัญหาที่คล้ายๆ กับที่เกิดขึ้นในศรีลังกา ติมอร์ตะวันออก ปาปัวนิวกินี ไอร์แลนด์เหนือ ชูดาน และอาเจะฮ์ ซึ่งเป็นปัญหาที่โลกรับรู้ ขณะเดียวกันผมไม่อยากให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาแทรกแซงในเรื่องเหล่านี้เพราะทั่วโลกไม่ยอมรับอเมริกา ผมมีแผนที่จะเป็นตัวประสานให้กับทั้งสองฝ่าย แต่จะไม่ทำการใดๆ หากไม่ได้รับการติดต่อประสานงานจากองค์กรของคนในสามจังหวัด”

⁵⁵ “KL Backs ‘Peace’ For Far South” , *Bangkok Post* . 19 October 2006, p.1

⁵⁶ ปาลานี รามาชามีชาวมาเลเซียเชื้อสายอินเดีย เป็นนักวิชาการด้านทฤษฎีการเมืองการปกครองที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติมาเลเซียมารวม 25 ปี เขาจบการศึกษาด้านรัฐศาสตร์จากเยอรมนี ปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยคาสเซิล ประเทศเยอรมนี เขาเคยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ประสานการเจรจาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพยัคฆ์หมิฟิแลมกับรัฐบาลศรีลังกา และร่วมการเจรจาระหว่างกลุ่มอาเจะฮ์กับรัฐบาลอินโดนีเซีย

อย่างไรก็ตาม รามาชามีก็ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่าเป้าหมายของผู้ก่อความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้คืออะไร และประเด็นการแบ่งแยกดินแดนเป็นเป้าหมายหลักของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบจริงหรือไม่ เพราะทุกครั้งที่เกิดเหตุความไม่สงบก็ไม่มีใครออกมาอ้างความรับผิดชอบและไม่ปรากฏหลักฐานที่โยงไปถึงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในแง่นี้ รามาชามีกล่าวว่าต่างจากในอดีต ซึ่งมีขบวนการฟูโลออกมาอ้างความรับผิดชอบหลังเกิดเหตุการณ์

“ในอดีตการต่อสู้ของกลุ่มนี้เรียกร้องความเป็นอิสระในการนับถือศาสนา ในการศึกษาเล่าเรียน อิสระในการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมความเชื่อ แต่ปัจจุบันไม่เห็นสิ่งเหล่านี้ ทุกครั้งที่ก่อเหตุก็ไม่มีใครบ่งบอกว่าพวกเขาต้องการอะไร ผมอยากจะถามแนวร่วมผู้ก่อการทั้งหลายว่าตกลงเป้าหมายของคุณคืออะไร คุณจะมาปิดบังตัวเองไม่ได้แล้ว ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเปิดเผยตัวเองเพราะการที่คุณทำลับๆ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน”

เขาบอกด้วยว่าอยากจะติดต่อกับอดีต แต่ไม่ทราบที่อยู่แน่ชัด หากเขาได้รับการติดต่อจากกลุ่มเหล่านี้ ก็คงจะเกิดความหวังที่จะเป็นประโยชน์กับคนมลายูมุสลิมใน 3 จังหวัดเพื่อชัยชนะร่วมกันของทุกฝ่าย

รามาชามีกล่าวต่อไปว่า ขั้นตอนที่จะนำไปสู่การเจรจาระหว่างรัฐบาลไทย และกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบนั้น ควรจะมีองค์กรซึ่งเป็นกลางและมีรูปแบบคล้ายๆ พรรคการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของคน 3 จังหวัดเพื่อพูดคุยกับรัฐบาลไทย หลังจากนั้นค่อยหาประเทศที่สามมาพูดคุยเช่น ที่สวิตเซอร์แลนด์หรือเยอรมนี เพราะทั้ง 3 ประเทศได้รับการยอมรับจากทั่วโลก สำหรับประเทศมาเลเซียและไทยนั้นไม่ใช่ประเทศที่เป็นกลางอีกแล้ว

“องค์กรต้องเป็นที่ยอมรับเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนใน 3 จังหวัดและรัฐบาลไทยก็ให้การรับรอง เป็นองค์กรร่วมที่จะมีคนหลายๆ กลุ่มอยู่ภายใต้องค์กรหลักดังกล่าวนี้นะเช่น องค์กรของวันกอดีร์ก็เป็นองค์กรหนึ่ง แต่หากดูในประวัติศาสตร์ผู้นำเก่าๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ จะไม่ได้รับการยอมรับจากคนในปัจจุบัน จึงอาจตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมาเป็นตัวแทนเจรจาในเรื่องของสิทธิของคน 3 จังหวัดเพราะหากไม่มีองค์กรขึ้นมารัฐบาลไทยเองก็สงสัยว่าใครเป็นแกนนำที่แท้จริง”

สำหรับรากเหง้าของปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้ของไทยนั้น เขาวิเคราะห์ว่า 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีทั้งปัญหาประวัติศาสตร์ทางการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมจากเดิมคนมลายูมุสลิมที่นี่เป็นรัฐอิสระหรือรัฐปัตตานี แต่หลังจากที่อังกฤษได้ทำสัญญากับสยามทำให้ 3 จังหวัดตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม

“การที่เขาอยู่ภายใต้การปกครองของสยามในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อย ทำให้พวกเขาไม่มีสิทธิในแผ่นดินของตนเอง” เขาตั้งข้อสังเกตต่อไปด้วยการต่อสู้ของผู้ก่อความไม่สงบระยะหลังมีการนำศาสนามาเป็นข้ออ้าง ทางออกที่เขาเห็นก็คือระบบการเมืองน่าจะมีแนวทางให้ผู้ที่เป็นชนกลุ่มน้อยสามารถมีอิสระในการประกอบศาสนกิจและดำเนินชีวิตในวิถีที่เขาเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งจะต้องได้รับการเคารพในฐานะที่เป็นคนไทย

“คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเหล่านี้มีอัตลักษณ์ต่างกับคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้รัฐบาลไทยไม่ได้ให้ความเคารพในอัตลักษณ์ของพวกเขา” รามาชามีระบุว่าความขัดแย้งในภาคใต้เป็นกรณีเดียวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในศรีลังกาที่คนชาติทมิฬก็ไม่ได้ได้รับความเคารพจากรัฐบาลกลาง เขาบอกว่าสิ่งที่รัฐไทยควรคำนึงให้มากก็คือความเป็นคนมลายูมุสลิมที่เป็นชนกลุ่มน้อย คนเหล่านี้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ชัดเจน มีศาสนา วัฒนธรรมของตัวเอง เมื่อผนวกเข้ากับปัญหาความยากจน ไม่มีโอกาสทางเศรษฐกิจ ไม่มีโอกาสในการทำงาน คนเหล่านี้จึงคิดว่ารัฐบาลไทยไม่ดูแลและไม่ให้ความเคารพในสิทธิเหล่านี้

“การไม่ให้ความเคารพทำให้เกิดความไม่พอใจ ซึ่งสามารถดูได้จากเหตุการณ์ความรุนแรงที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ หรือกรณีเหตุการณ์ที่ สภ.อ.ตากใบ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีใช้ทหารในการแก้ปัญหา ไม่ใช้การเมือง การใช้กองกำลังทางทหารและตำรวจ ไม่สามารถแก้ปัญหาความรุนแรงได้ จะต้องใช้การเมืองนำการทหาร หรือ พ.ต.ท. ทักษิณควรจะต้องให้คนสามจังหวัดมีการปกครองตัวเองแต่ให้ผ่านระบบการเมือง” แนวทางการแก้ปัญหาโดยให้การเมืองนำการทหารในความเห็นของเขานั้น รัฐบาลไทย โดย พ.ต.ท. ทักษิณควรเปิดการเจรจาทางการเมือง สิ่งแรกคือ หาผู้นำซึ่งเป็นตัวแทนของคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเพื่อเป็นตัวแทนเจรจากับฝ่ายรัฐบาล ในการเจรจาดังกล่าว ตัวแทนของมุสลิมสามารถนำเสนอข้อเรียกร้องต่างๆ ที่จะร่วมกันแก้ปัญหา นี่ก็จุดเริ่มต้นในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

“ถ้าทักษิณทำอย่างที่ว่าด้วยการถอนทหารออกจากพื้นที่ทั้งหมดในระยะแรก เขาอาจจะชนะใจประชาชนในสามจังหวัดก็ได้ เพราะจะสร้างความสบายใจให้กับประชาชน จากนั้นก็ทำการเจรจามองว่าปัญหาจะยุติ” รามาชามีกล่าวว่าเขาไม่เห็นด้วยกับวิธีการแก้ปัญหาของ พ.ต.ท. ทักษิณ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการใช้ความรุนแรงมาตั้งแต่แรก ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิต ทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม เขาเห็นว่านโยบายของรัฐบาลทักษิณที่ออกมาส่วนใหญ่เป็นนโยบายที่แข็งกร้าว นำไปสู่การสูญเสียชีวิต

สำหรับท่าทีของมาเลเซียต่อสถานการณ์ชายแดนภาคใต้ของไทย รามาชามีคิดว่ารัฐบาลมาเลเซียรับรู้ในปัญหาของมินดาเนา ประเทศฟิลิปปินส์ ปัญหาของอาเบะฮ์ในอินโดนีเซียทำให้ค่อนข้างจริงจังกับ

ปัญหาภาคใต้ด้วย เนื่องจากทั้งหมดเป็นประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ในทางตรงกันข้ามเขาเห็นว่าท่าทีการให้ความช่วยเหลือของมาเลเซียก็มีนัยทางการเมืองภายในของมาเลเซียแอบแฝง ไม่ได้ช่วยด้วยความจริงใจ ซึ่งสะท้อนได้จากปฏิกิริยาของรัฐบาลไทย

“การที่มาเลเซียให้ความช่วยเหลือคน 3 จังหวัดภาคใต้ของไทย ที่ถูกรัฐบาลทักษิณมองว่าเป็นการก้าวล่วงเรื่องภายในของไทย ซึ่งรัฐบาลไทยมองว่ารัฐบาลมาเลเซียไม่จริงใจในการแก้ปัญหาคนมุสลิม 131 คนที่ข้ามแดนไปยังประเทศมาเลเซีย นี่เป็นเรื่องที่ยากที่จะแก้ปัญหาให้กับคนสามจังหวัด สรุปแล้วทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งไทยและมาเลเซียไม่สามารถร่วมมือกันแก้ปัญหาสามจังหวัดได้”

เขาวิเคราะห์อีกว่า หากมองภาพรวมของอาเซียนต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาติมอร์ตะวันออก ปัญหามินดาเนา ปัญหาอาละฮ์ก็จะเป็นว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ ตัวอย่างเช่น ปัญหาติมอร์ตะวันออกต้องมีออสเตรเลียเข้ามาเป็นตัวกลาง ปัญหาอาละฮ์ มีกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (อียู) เป็นตัวกลาง ในกรณีสามจังหวัดภาคใต้ก็เช่นกัน เพราะบนพื้นฐานนโยบายของประเทศอาเซียน มาเลเซียไม่สามารถเข้าไปก้าวล่วงปัญหาภายในของประเทศเพื่อนบ้านได้ แต่หากมองให้ลึกซึ้งไปกว่ากรอบของอาเซียน รามาสามีคิดว่ามาเลเซียอาจจะมีเป้าหมายอื่นก็ได้

ท้ายที่สุด รามาสามี ทั้งท้ายด้วยการเน้นย้ำต่อรัฐบาลไทยว่าการใช้กองกำลังในการแก้ปัญหาจะยิ่งสร้างความเคียดแค้น ความเดือดร้อนเพิ่มขึ้น และจะเป็นการทำลายภาพพจน์ของประเทศไทย “ผมคิดว่าทุกปัญหาในโลกนี้จะจบลงได้ด้วยการเจรจา ไม่ว่าที่ใดก็ตามหนทางนี้เป็นวิธีการแก้ปัญหาในทางการเมืองที่ดีที่สุด และในกรณีความขัดแย้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาของคนมุสลิมที่จะต้องลุกขึ้นมาแก้ปัญหาเองด้วย” รามาสามีกล่าวในที่สุด⁵⁷

ความสัมพันธ์มาเลเซีย-ไทยกับปัญหาความมั่นคง : ในสามจังหวัดภาคใต้ของไทย

ประมาณกลางทศวรรษที่ 1940 หรือช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้กำหนดนโยบายของสหราชอาณาจักรได้เริ่มหารือถึงความจำเป็นที่จะจัดระบบรักษาความมั่นคงบริเวณพื้นที่ชายแดนสยาม-มลายา ตั้งแต่คอคอดกระจนถึงรัฐมาเลย์ทางตอนเหนือ โดยในขณะนั้นรัฐบาลไทยกำลังเผชิญกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มเรียกร้องเอกราชในจังหวัดทางใต้ที่ประชากรมีเชื้อสายมลายู ส่วนในมลายาข้อเสนอของผู้ปกครองชาวอังกฤษที่ให้คนทุกเชื้อชาติมีความเท่าเทียมกันได้ทำให้เกิดกระแสชาตินิยมในหมู่ชาวมลายู และกระตุ้นให้ชาวมลายูโกรธแค้นและรวมตัวกันเคลื่อนไหว โดยมุ่งไปที่อำนาจอธิปไตยของ

⁵⁷ ไทย-มาเลย์ดับไฟใต้ ไม่ได้เสนอประเทศเป็นกลางตั้งโต๊ะเจรจา, ประชาไท, ศูนย์ข่าวอิศรา สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 11 พฤศจิกายน, 2548

สุลต่าน (Sultan – หรือสุลต่าน) รัฐต่างๆ สิทธิในที่ดิน และสิทธิของคนเชื้อชาติมาเลย์ เหตุการณ์เหล่านี้ได้ปลุกทำให้ชาวไทยเชื้อสายมาเลย์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเรียกร้องความเป็นอิสระจากการปกครองของไทย การเคลื่อนไหวต่างๆ และกระแสของความเป็นมาเลย์ที่รุนแรงมากในเวลานั้นเป็นปัญหาสำหรับทั้งรัฐบาลสหราชอาณาจักรในมลายาและรัฐไทย ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การเคลื่อนไหวต่อต้านและแบ่งแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเข้มแข็งมากขึ้นเมื่อมีการตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ขึ้นมา เช่นกาบุงัน มลายู ปัตตานี รายา (Gabungan Malayu Patani Raya (GEMPAR) ในปี 2491 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมชาวมลายูในภาคใต้ของประเทศไทย และแยกตัวออกจากการปกครองของสยาม รัฐบาลไทยได้ตอบโต้โดยการตามจับกุมผู้ต้องสงสัยเป็นแกนนำกลุ่มแบ่งแยกดินแดน ซึ่งส่วนมากไปลี้ภัยในมลายาซึ่งยังอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักร ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองเช่นนี้ รัฐบาลไทยและมลายาได้เริ่มพิจารณาความร่วมมือระหว่างกันเพื่อรักษาสันติภาพในภูมิภาค ภัยคอมมิวนิสต์ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะในทศวรรษ 1950 เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ทั้งสองประเทศร่วมมือกันยับยั้งการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (Communist Party of Malaya) ในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ เช่น การแบ่งปันข่าวกรองระหว่างทางการสหราชอาณาจักรและทางการไทย เพื่อปราบปรามองค์กรต่อต้านรัฐเช่น GEMPAR

เมื่อมีรายงานข่าวว่ากลุ่มก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ได้โจมตีรัฐกลันตันจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย รัฐบาลสหราชอาณาจักรเริ่มต้นคิดว่าอาจเป็นไปได้ที่ภัยคอมมิวนิสต์จะแทรกซึมไปทั่วทางเหนือของมลายา รัฐบาลของสหราชอาณาจักรและรัฐบาลไทยเห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันเพื่อป้องกันภัยดังกล่าว รัฐบาลทั้งสองได้บรรลุข้อตกลงเรื่องความมั่นคงชายแดนร่วมกันเมื่อต้นปี 2492 คือข้อตกลงชายแดนไทย-มลายาวาด้วยพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พ.ศ. 2492) ซึ่งเป็นความตกลงฉบับแรกระหว่างไทยและมลายา

ภายหลังการสิ้นสุดระยะฉุกเฉิน (Emergency period) ในมลายาเมื่อปี 2503 ได้เกิดความกังวลมากขึ้นเรื่อยๆ ว่าสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์มลายาที่พ่ายแพ้กันได้นี้เข้าไปในป่าเขาทางใต้ของไทย และต้องสงสัยว่ายั่วยุปลุกกระดมประชาชนในพื้นที่ชายแดนให้เข้าร่วมขบวนการกองโจร เหตุการณ์นี้ทำให้รัฐบาลทั้งสองประเทศไม่สบายใจและตระหนักมากขึ้นถึงภาวะพึ่งพิงกันและกันเพื่อรักษาความมั่นคงบริเวณชายแดน ในปี 2508 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชายแดนไทย-มาเลเซีย (Thai-Malaysia Border Committee) เพื่อประสานงานการปราบปรามคอมมิวนิสต์ร่วมกันของทหารไทยและมาเลเซียและการรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณพื้นที่ชายแดน

ในช่วงทศวรรษ 2513 รัฐบาลไทยได้เพิ่มความเด็ดขาดในการสกัดกั้นขบวนการแบ่งแยกดินแดนเชื้อสายมาเลย์ เพราะองค์กรต่างๆ เช่นแนวหน้าแห่งชาติเพื่อการปลดปล่อยสาธารณรัฐปัตตานี (National Liberation Front of the Pattani Republic (NLF)) มีความเคลื่อนไหวมากขึ้น ในช่วงเวลานี้รัฐบาลไทยและมาเลเซียต่างระแวงกันทำให้บรรยากาศเต็มไปด้วยความไม่ไว้วางใจ โดยมีต้นเหตุจากความเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์มลายาในไทยและการที่ฝ่ายไทยสงสัยว่ากลุ่มแบ่งแยกดินแดนต่างๆ ในภาคใต้ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและกลุ่มบุคคลในมาเลเซีย

มาเลเซียกล่าวหาว่าไทยให้ที่พักพิงแก่อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์มลายาและขาดความมุ่งมั่นที่จะกำจัดกลุ่มดังกล่าวให้หมดไป ในทางกลับกันไทยได้กล่าวว่ามีบางพรรคการเมือง เช่น PAS ที่สนับสนุนความเคลื่อนไหวเพื่อแบ่งแยกดินแดนในไทย ทั้งยังมีประเทศมุสลิมหลายประเทศที่ให้เงินช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นภัยต่อความมั่นคงภายในของไทย อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยตระหนักดีว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องร่วมมือกับมาเลเซีย การเติบโตของแนวความคิดรุนแรงทางศาสนาและกลุ่มหัวรุนแรงโดยเฉพาะในรัฐทางเหนือของมาเลเซียทำให้รัฐบาลมาเลเซียซึ่งหวาดเกรงผลกระทบต่อการเมืองภายในตื่นตัวขึ้นมา ภาวะการเมืองที่หมิ่นเหม่ทำให้รัฐบาลมาเลเซียต้องไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยการประกาศว่าเป็นปัญหาภายในของไทย⁵⁸

ความขัดแย้งสามจังหวัดภาคใต้ มองจากบริบทรอบข้าง

นอกจากแง่มุมของมาเลเซียแล้ว แง่มุมจากประเทศรอบข้างอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศมุสลิมอย่างอินโดนีเซียหรือประเทศที่มีชนกลุ่มน้อยมุสลิมอย่างสิงคโปร์และฟิลิปปินส์ก็เป็นมุมมองที่น่าสนใจและสามารถมองเห็นการเชื่อมโยงทางความคิดที่มีต่อสามจังหวัดภาคใต้ได้เป็นอย่างดี

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในโลก นโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียวางอยู่บนสปีริตของชาตินิยมอินโดนีเซีย อิสลามเป็นปัจจัยที่สองในนโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซีย กระนั้นในเรื่องของอิสลามระหว่างประเทศและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับมุสลิม กลุ่มอิสลามและพรรคการเมืองได้เพิ่มแรงกดดันต่อรัฐบาลและนโยบายต่างประเทศของตนให้เอาใจใส่ต่อโลกอิสลามทั่วไปและข้อพิจารณาของมุสลิม

⁵⁸ มาลา ราโจ เสถียร, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย : 50 ปี แห่งมิตรภาพและความเป็นพันธมิตร*, อ้างถึงแล้ว, หน้า 137.

รัฐบาลของประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ฮาบีบี (Habibie) เมกาวะตี (Megawati) และยูโดโยโน (Yudhoyono) บ่อยครั้งต้องรวมอิสลามเข้าไปเกี่ยวข้องกับการจัดการนโยบายต่างประเทศด้วย⁵⁹ ชาวอินโดนีเซียกลุ่มต่างๆ ได้ประท้วงเหตุการณ์กรือเซะ (Krue-Se) และตากไบ (Takbai) ในประเทศไทย บางกลุ่มอ้างถึงเหตุการณ์ทั้งสองว่าเป็นดังการสังหารหมู่มุสลิม

ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย และอินโดนีเซียสถาปนาขึ้นในปี 2493 และมีประวัติศาสตร์ยาวนาน 55 ปี ลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์เหล่านี้ครอบคลุมหลายพื้นที่รวมทั้งในด้านการเมือง ความมั่นคง สังคม วัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และมีลักษณะที่ครอบคลุมตามข้อกำหนดทางสถานภาพสังคมของสองประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้ยังได้รับความสนใจในเรื่องความมั่นคงของภูมิภาคภายใต้ ASEAN นโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียได้รับการกำกับโดยความเป็นชาตินิยมและการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม มิใช่กระตุ้นโดยศาสนา เอกอัครราชทูตอินโดนีเซียย้ำว่าอินโดนีเซียเป็นสมาชิกของ OIC และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับโลกมุสลิม แต่อินโดนีเซียให้ความสนใจต่อผลประโยชน์ในภูมิภาคอาเซียนมากกว่าผลประโยชน์ของศาสนาหรือชาติพันธุ์ ในเวลาเดียวกันภายในอินโดนีเซียรัฐบาลต้องการให้อำนาจกับมุสลิมที่ยึดความเป็นกลางให้ต่อสู้กับลัทธิก่อการร้าย และสนับสนุนให้มีการสนทนาระหว่างศาสนา⁶⁰

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย เอกอัครราชทูตอินโดนีเซียกล่าวว่าอินโดนีเซียจำกัดตัวเองตามหลักการของอาเซียนคือการไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของไทย จนกว่าจะได้รับการเชิญชวนโดยเจ้าหน้าที่ของไทย รัฐบาลไทยเชิญชวนตัวแทนมุสลิมอินโดนีเซียนำโดยฮาซิม มุชาตี ผู้นำองค์กรนะฮ์ฎาอะตุล อุละมา ซึ่งรวมทั้งสมาชิกจากองค์กรมุฮัมมะดียะฮ์ให้มาเยือนภาคใต้และไกล่เกลี่ยระหว่างรัฐบาลและผู้ก่อความไม่สงบ และขจัดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการดูแลชนกลุ่มน้อยทางศาสนาชาวมุสลิม⁶¹ หลังจากเดินทางไปเยือนภาคใต้ตัวแทนชาวอินโดได้แนะนำรัฐบาลไทยให้แก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งด้วยแนวทางแห่งความเป็นพลเมือง ด้วยการใช่วิธีการทางกฎหมายคล้ายคลึงกับแนวทางที่อินโดนีเซียใช้กับมือระเบิดบาห์ลี เพราะว่าการใช้แนวทางทางทหารและการใช้กำลังเกินไปจะนำไปสู่การลุกลามของเหตุการณ์และได้รับการประณามจากโลกมุสลิมและกลุ่มสิทธิมนุษยชนต่างๆ ตัวแทนของอินโดนีเซียยังได้

⁵⁹ Interview with Mr.Ibrahim Yusuf, Indonesian Ambassador to Thailand, 20 Octovber 2005. อ้างถึงใน Imtiyaz *op.cit* p.319

⁶⁰ "World's Largest Islamic Group Ends Peace Mission to Thailand" , *The Nation*, 1 April 2005.

⁶¹ "The OIC Condemns the Aggressions against Civilians and Foreign Tourists in Southern Thailand" , press release, 10 April 2005, available online at : <http://www.Oic.oic.org/press/English/2005-activity.htm> (accessed 10 April 2005). อ้างถึงใน Imtiyaz yusuf *op.cit* p.320

เสนอให้มีการแลกเปลี่ยน อุลละมา หรือนักวิชาการศาสนาชาวมุสลิมระหว่างสองประเทศ รวมทั้งโอกาสสำหรับนักวิชาการมุสลิมให้ไปศึกษาในอินโดนีเซีย

เหนืออื่นใดสาธารณชนอินโดนีเซียได้แสดงความห่วงใยต่อความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยด้วยจิตวิญญาณความเป็นภราดรภาพทางศาสนา รัฐบาลอินโดนีเซียได้เสนอความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในการจัดการกับความไม่สงบในภาคใต้ด้วยสปิริตแห่งความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน

เอกอัครราชทูตอินโดนีเซียให้ข้อคิดเห็นว่าอินโดนีเซียมิได้มีความสัมพันธ์พิเศษกับภาคใต้ของประเทศไทย และโดยทางอ้อมแล้ว อินโดนีเซียพิจารณาว่าภาคใต้ของไทยเป็นส่วนสำคัญของประเทศไทย ปัจจุบันนี้นักศึกษาชาวมุสลิมกำลังศึกษาอยู่ในสถาบันทางศาสนา *มัดเราะซะฮ์* โดยทุนของตัวเอง บางคนก็ศึกษาในโรงเรียนศาสนาต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จัดการโดยองค์การศาสนาที่ใหญ่ที่สุดที่รู้จักกันว่านะฮ์ฎะตุลอุละมา (Nahdatul Ulama) หรือ NU ในขณะที่คนอื่นๆ ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษา ซึ่งจัดการโดยองค์การศาสนาอย่างมุฮัมมะดียะฮ์ (Muhammadiyah) มีนักศึกษาชาวมุสลิมที่กำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยที่ศึกษาด้านศาสนาอย่างเช่น มหาวิทยาลัยอิสลามเนเกรี ชารีฟ ฮิดายะตุลลอฮ์ (Universitas Islam Negeri Syarif Hidayatullah) ในจาการ์ตา หรือสถาบันอิสลามศึกษาต่างๆ รู้จักกันว่าสถาบัน อะกะมะฮ์ อิสลามเนเกรี (Institut Agama Islam Negeri (IAIN) ในหลายๆ ส่วนของประเทศ⁶²

ความรุนแรงที่เกิดในประเทศไทยเป็นเรื่องน่าตกใจ เพราะเราเคยคิดว่าที่ผ่านมามีประเทศไทยเป็นแบบอย่างแห่งความเสรี และความใจกว้าง ในกรณีของประเทศฟิลิปปินส์เราแก้ไขความขัดแย้งด้วย Interfaith (ศาสนิกสนทนา) บางครั้งชาวแคทอลิกก็ลุกขึ้นมาปกป้องชนกลุ่มน้อยให้ด้วยตัวเอง⁶³

แม้ว่าคนส่วนใหญ่ต้องปกครองคนส่วนน้อย แต่ประเทศไทยก็ต้องให้ความเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มที่ชาวพุทธได้รับสิทธิในมาเลเซียและอย่างที่ชาวฮินดูได้รับในบาห์ลี เราต่อสู้เพื่อชนกลุ่มน้อย ด้วยมาตรฐานของสิทธิมนุษยชนสากล (Universal Standard of Human Rights) ในอินโดนีเซีย เรามีความสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งชาวพุทธ ฮินดูและจีน⁶⁴

⁶² Ibid

⁶³ สัมภาษณ์อามีนะฮ์ รอซูล (Ms. Amina Rasul) ผู้นำในการจัดประชุม สภาฟิลิปปินส์เพื่ออิสลามและประชาธิปไตย (Lead Convener of the Philippines Council for Islam and Democracy) อดีตที่ปรึกษาด้านเยาวชนของประธานาธิบดีฟิเดล รามอส (Fidel V. Ramos) ณ โรงแรม The Kenilworth, Utorda Selecte Goa, India วันที่ 6 พฤษภาคม 2551

⁶⁴ สัมภาษณ์ โยดี ละตีฟ (Dr. Yudi Latif) ผู้อำนวยการบริหารมูลนิธิ นาบิล (การสร้างชาติ) บรรณาธิการ “Biografi Politik” และประธานศูนย์กลางเพื่ออิสลามและรัฐศึกษา (Chairman of the Centre for Islam and state Studies) มหาวิทยาลัยพารามะดินะฮ์ (Paramadina) อินโดนีเซีย ณ โรงแรม The Kenilworth, Utorda Selecte Goa, India วันที่ 6 พฤษภาคม 2551

ประเทศไทยควรสนับสนุนความรู้สึกด้านอัตลักษณ์ (Feeling sense of identity) มุสลิมอย่างเช่น ชาวมุสลิมสิงคโปร์ที่ได้รับการส่งเสริมให้ใช้ทั้งภาษายาวี (Jawi) และภาษาอังกฤษ⁶⁵

สามจังหวัดภาคใต้ในรายงานของสื่อมุสลิมเพื่อนบ้าน

ทุกวันนี้การเดินทางในรูปของความรวดเร็วและข่าวต่างๆ ในภาคใต้ของไทยถูกรายงานอยู่ในทุกข่าวสารของมุสลิม สื่อของไทยได้เน้นเป็นอย่างมากเกี่ยวกับการรายงานเหตุการณ์ในภาคใต้ของไทยว่าเป็นเรื่องภายใน อย่างไรก็ตามเมื่อดินแดนของความขัดแย้งเข้าไปเกี่ยวข้องกับคนมุสลิมส่วนใหญ่ที่สุด สำนักข่าวมุสลิมนานาชาติส่วนใหญ่รายงานความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐไทยพุทธและมุสลิมท้องถิ่น การสำรวจทั่วไปจากสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และรายงานออนไลน์ในโลกมุสลิมเกี่ยวกับเหตุการณ์เหล่านี้ในภาคใต้ของไทยยืนยันถึงแนวโน้มนี้ได้

หนังสือพิมพ์ Jarkarta Post ของอินโดนีเซียได้กล่าวถึงความรุนแรงในภาคใต้ตอนล่างของไทย โดยเฉพาะวิกฤตตากใบว่า ความจริงของเรื่องก็คือ คนจำนวนมากเสียชีวิตโดยไม่จำเป็นในการดูแลของเจ้าหน้าที่ไทย และเหตุการณ์มีแต่จะเป็นเชื้อเพลิงต่อไปให้เกิดความไม่สงบในภาคใต้ของไทยจนถึงขั้นที่จะเป็นจุดเดือดที่วิกฤตได้

ความผิดพลาดของมนุษย์หรือการละเลย ดูเหมือนจะเป็นบทสรุปของการสอบสวน ในเรื่องนี้การอ้างว่าเป็นเพราะเดือนเราะมะฎอน เพราะเป็นวันหยุดหรือเพราะอากาศร้อนนั้นเป็นได้แค่เพียงความเหลวไหลเท่านั้น

ในทุกกรณี ผู้ประท้วงซึ่งกำลังถูกคุมตัวอยู่ มิได้มีการกระทำอย่างใดที่จะมาทำอันตรายใดๆ ให้กับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่สังเกตการณ์อยู่ หรือจะหาเหตุผลที่จะใช้มาตรการที่แตกหักใดๆ อันจะเป็นผลให้มีคนเสียชีวิตจำนวนมากได้ ผู้ถูกคุมขัง ไม่ว่าจะเป็นเวลาแห่งความสงบหรือความขัดแย้งย่อมมีสิทธิของตนเอง ด้วยเหตุนี้ชาติที่เจริญแล้วจึงใช้กระบวนการทางกฎหมาย

เป็นเวลาหลายปีที่ชาวอินโดนีเซีย ได้มองดูประเทศไทยพร้อมๆ ไปกับฟิลิปปินส์ว่าเป็นหนึ่งในประเทศแรกๆ ที่เข้าถึงประชาธิปไตยอย่างถูกต้องในบรรยากาศของการแสดงออกอย่างอิสระที่ประสบความสำเร็จ

⁶⁵ สัมภาษณ์โมฮาเหม็ด อิมรอน โมฮาเหม็ด ตอฮิบ (Mohamed Imron Mohamed Taib) สมาชิกสภาศาสนาอิสลามแห่งสิงคโปร์ (Islamic Religious Council of Singapore) ณ โรงแรม The Kenilworth Utorda Selecte Goa, India, วันที่ 6 พฤษภาคม 2551

ความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยส่วนใหญ่ถูกมองจากสื่อมุสลิมในเรื่องของการรวมอิสลาม (Pan-Islamist) ชุมชนในโลกมุสลิมมีความเห็นว่าเป็นความขัดแย้งที่นำไปสู่การประหัตประหารชาวมุสลิมในดินแดนที่คนส่วนใหญ่ในประเทศเป็นชาวพุทธ ในขณะที่ในระดับภูมิภาคสื่อมาเลย์มีแนวโน้มที่จะมองความขัดแย้งในเรื่องการรวมมาเลย์ (Pan-Malayness) ในส่วนที่เกี่ยวกับเอกภาพทางชาติพันธุ์ของชาวมาเลย์ สิ่งนี้แสดงให้เห็นด้วยการประท้วงสถานทูตไทยตามท้องถนนและการถกกันอย่างเผ็ดร้อนในรัฐสภามาเลเซียอันเนื่องมาจากเหตุการณ์กรือเซะและตากใบ นักวิพากษ์ชาวมาเลเซีย ฟาริซ นูร์ ได้เขียนบทความในสื่อที่มีชื่อว่า “ภาคใต้ของไทย : การนองเลือดที่สับสนวุ่นวายซึ่งจะนองเลือดมากขึ้น” (Southern Thailand : A Bloody Mess About to Get Bloodier) และ “การสังหารในภาคใต้ของไทย : ประวัติศาสตร์ประหัตประหารอันยาวนานที่ไม่ได้ถูกบันทึกเอาไว้” (The Killings in Southern Thailand : A Long History of Persecution Unrecorded”) ทั้งสองบทความเขียนขึ้นด้วยสปีริตแบบการรวมชาวมลายู (Pan-Malayan spirit) ความรู้สึกในแบบเดียวกันในเรื่องความไม่สงบในภาคใต้ของไทยมีอยู่ในรายงานของสื่อมาเลย์

ความรู้สึกแบบแพน-มาเลย์ และแพน-อิสลามแสดงให้เห็นโดยรัฐมนตรีต่างประเทศ หะมิด อัลบาร์ (Hamid Albar) ซึ่งตามรายงานในหนังสือพิมพ์ดอน (Dawn) ของปากีสถานเขาให้ข้อคิดเห็นว่าเป็นฐานะที่ประเทศไทยใกล้ชิดกับมาเลเซีย อะไรก็ตามที่เกิดกับชาวมุสลิมในประเทศไทยจะส่งแรงกระแทกกับมาเลเซียทั้งสิ้น

จาการ์ตา โพสต์ (Jakarta Post) ของอินโดนีเซียกระตุ้นนายกทักษิณให้เรียนรู้จากประสบการณ์ของอินโดนีเซียในการจัดการกับขบวนการอาเจะฮ์-เสรี (Free Aceh Movement) หรือ GAM และเรียกร้องให้มีการเจรจากับผู้แยกดินแดนในภาคใต้และนำเอาข้อตกลงอย่างสันติมาใช้

มีรายงานจำนวนมากเกี่ยวกับภาคใต้ของไทยในสื่อมุสลิมนอกภูมิภาคอาเซียน มุสลิมมีเดียอินเตอร์เนชันแนล (Muslim media international) ซึ่งมีฐานอยู่ที่แคนาดา อันเป็นสื่อออนไลน์ของนิตยสารเครสเซนต์ อินเตอร์เนชันแนล (Crescent International) และเรียกตัวเองว่านิตยสารของขบวนการอิสลามได้รายงานความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยด้วยข้อความแนวอิสลาม มีการย่ำว่าจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมถูกบังคับใช้แก่มุสลิมภาคใต้โดยรัฐบาลในกรุงเทพด้วยการกดขี่อัตลักษณ์และภาษามาเลย์ถิ่น มีการกล่าวถึงชาวมุสลิมในภาคใต้ว่าเหมือนกับชาวมินดาเนา ซึ่งพยายามแสวงหาการสนับสนุนด้านกำลังใจและวัตถุจากรัฐบาลอาหรับต่างๆ แต่ก็ไม่มีผลอะไร หวังกันว่ารัฐบาลไทยจะไม่จบลงเหมือนกับอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ซึ่งพัวพันอยู่กับสงครามที่ขยายตัวออกไปอย่างไม่สิ้นสุดซึ่งพวกเขาไม่สามารถแบกรับหรือชนะได้

บทความอื่นๆ ยังได้พูดถึงประวัติศาสตร์ของสยามที่ปกครองเหนือชาวมุสลิมภาคใต้และความอ่อนไหวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา รวมทั้งการละเลยทางเศรษฐกิจและการบังคับใช้ภาษาไทยและวัฒนธรรมของชาวพุทธ บทความดังกล่าวให้ข้อคิดเห็นว่าการกดขี่ประชาชน “ปัตตานี” เป็นส่วนหนึ่งและเป็นกลุ่มก้อนของการรณรงค์ระดับโลก ซึ่งมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การกดขี่ชาวมุสลิมทั่วโลก”

อิมติยาซ ยูสุฟ มีทรรศนะในเรื่องนี้ว่าความคิดของศาสนาอิสลามเรื่อง*อิกวะฮ์* (ภราดรภาพของมุสลิม) และ*อุมมะฮ์* (ชาวมุสลิมซึ่งประกอบขึ้นเป็นชุมชน) มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดความสนใจของชาวมุสลิมที่มีต่อความขัดแย้งในภาคใต้ในหลายระดับ นอกเหนือไปจากความจริงที่ว่าส่วนใหญ่แล้วเป็นเรื่องภายในพื้นที่

ปัญหาในภาคใต้ของไทยเป็นผลมาจากการละเลยทางเศรษฐกิจมาอย่างยาวนาน การขาดโอกาสในการทำงานสำหรับชาวมุสลิม ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน การขาดการรับรู้ของฝ่ายข้าราชการและการไม่ได้รับการยอมรับในทางศาสนา ภาษาศาสตร์ และความหลากหลายในทางวัฒนธรรมภายในระบบการปกครองของไทย การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากโดยรัฐบาลไทย เพื่อที่จะขานรับต่อข้อเรียกร้องของประชากรมุสลิมท้องถิ่น ซึ่งจะมีส่วนต่อการเสริมสร้างสันติภาพและเสถียรภาพภายในประเทศไทย มิฉะนั้นแล้วโลกมุสลิมทั้งเพื่อนบ้านและผู้ที่อยู่ห่างไกลออกไปจะได้รับข้อมูลที่ผิดพลาดและยังคงเข้าใจปัญหาในภาคใต้ของไทยว่าส่วนหนึ่งเป็นการมุ่งตรงต่อต้านมุสลิม *อุมมะฮ์* ในประเทศไทย ในทำนองเดียวกันกับประสบการณ์ในปาเลสไตน์ แคมมีร์ เซเนกัล อิรัก อัฟกานิสถาน และปาเลสไตน์

ความขัดแย้งในภาคใต้ของไทย ได้รับความสนใจจากชุมชนมุสลิมทั่วโลก และผู้ที่ต้องการใช้การ*ญิฮาด* (Jihadist) ระหว่างประเทศ เนื่องจากขาดข้อมูลของชุมชนมุสลิมทั่วโลกผู้ที่ต้องการใช้การ*ญิฮาด* ระหว่างประเทศจึงมีความคิดเห็นถึงความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยเป็นเรื่องของศาสนาที่มุ่งต่อต้านชาวไทยมุสลิม อย่างไรก็ตาม จากรายงานของกลุ่มวิกฤตระหว่างประเทศ (International Crisis Group) ในเรื่องภาคใต้ของไทยเห็นว่าความขัดแย้งยังเป็นเรื่องภายในและไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการต่อสู้แบบ*ญิฮาด* ทั้งในระดับโลกและในระดับภูมิภาค

ความขัดแย้งในภาคใต้ของไทยเป็นเรื่องของสองชาติพันธุ์-ศาสนาระหว่างสองทรรศนะนั่นคือเรื่องศาสนา (sasana) ของไทยกับอะกะมะฮ์ (agama) หรือศาสนาของชาวมาเลย์ ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจในบริบทของจักรวาลวิทยาและชาติพันธุ์-ศาสนาซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการมากกว่าแค่เพียงการขานรับในเรื่องราวทางการเมืองและอัตลักษณ์มาเลย์ในพื้นที่ของไทยเท่านั้น หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่ามันต้องมีเรื่องของการไกลทางสังคมผ่านการฟื้นฟูองค์การฝ่ายบริหารที่มีประสิทธิภาพ หนึ่งในความพยายามนี้ก็คือในยุคหลังทักษิณที่มีข้อเสนอให้ฟื้นฟูศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Southern Border Provinces

Administrative Center) หรือ SBPC อันเป็นหน่วยงานของพลเรือน ดำรวจ ทหาร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอเวทีเพื่อการสานเสวนาระหว่างพื้นที่และเจ้าหน้าที่ที่เคยประสบความสำเร็จมาแล้วเป็นต้น⁶⁶

ในเรื่องของชาติพันธุ์-ศาสนาระหว่างชาวมลายูและชาวไทย รวมทั้งวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูนี้อาจศึกษาผ่านความคิดของแพทริก จอรี (Patrick Jory) ผู้ซึ่งเคยศึกษาหลวงพ่อดาวในฐานะเป็นวีระบุรุษทางวัฒนธรรมและการบูรณาการของปัตตานี อีกทั้งยังเป็นนักประวัติศาสตร์ไทยและเป็นหัวหน้าสาขาวิชาภูมิภาคศึกษา สำนักศิลปะและศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้กล่าวถึงประเด็นสถานการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าสังคมไทยยังขาดความรู้ ขาดงานวิจัยเกี่ยวกับสังคมมุสลิมมาก จึงขาดวิธีคิดและวิธีการที่ถูกต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และที่สำคัญรัฐชาติของไทยขาดความตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ที่สั่งสมความเป็นตัวตนของชาวมุสลิมในแถบถิ่นนี้

มุสลิมทางปัตตานีหากเราจะพูดถึง “ผมคิดว่าเราต้องเข้าใจประวัติศาสตร์ปัตตานีว่าเรามีสำนักทางประวัติศาสตร์มาอย่างไร และสัมพันธ์กับรัฐไทยอย่างไร ซึ่งต้องรับว่ามันมีความพยายามจะแยกตัวออกจากรัฐมาตั้งแต่โบราณแล้ว เพื่อรักษาอำนาจของปัตตานีเอาไว้ นั่นเองอย่างนครศรีธรรมราชไม่เคยมีกรณีแบบนี้ เนื่องจากว่านครศรีธรรมราชเป็นเมืองตัวแทนของอำนาจรัฐไทยมาตั้งแต่โบราณ จนถึงปัจจุบัน แต่ปัตตานีไม่ใช่ ปัตตานีเป็นเมืองชายขอบ อีกอย่างความเป็นมลายูนั่นชัดเจนมาก แตกต่างจากที่นครศรีธรรมราช ซึ่งไม่มีเนื่องจากว่าความทรงจำในการอพยพเข้ามา มันนานมากและขาดหายไป สิ่งเหล่านี้เองที่ผมอยากรู้ว่ามึงงานที่ศึกษาจิตสำนึกคนมุสลิมนครศรีธรรมราชที่รู้สึกถึงความเป็นมลายูของตัวเองแค่ไหน ซึ่งอาจจะมึบ้างเพราะเห็นว่าบางคนพูดภาษามลายูได้

อย่างงานวิจัยของบางท่านก็พบว่าอัตลักษณ์ของมุสลิมนั้นกำลังเข้มข้นยิ่งกว่าเดิม อย่างในชุมชนทวดกลายเป็นทวดกลายเป็นบรรพบุรุษร่วมกันทั้งพุทธ มุสลิม มีการสร้างรูปปั้นขึ้นด้วย แต่ปัจจุบันชาวมุสลิมเริ่มที่จะยอมรับไม่ได้ในการเคารพรูปปั้นนั้น สังคมในท้องถิ่นเริ่มจะแบ่งแยกมากขึ้น ทั้งในโรงเรียน ตัวอย่างเรื่องค่ายลูกเสือชาวบ้าน ก็มีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งตรงนี้ไม่ได้บังคับหรือหนะว่า จะต้องเข้าร่วม ต่อมาก็มีพิธีกรรม รำลึกและเคารพถึงลอร์ดเบาว์เดนพาว ผู้ก่อตั้งลูกเสือชาวบ้านหรือบิดาลูกเสือโลก ซึ่งนั่นเขารับไม่ได้ เด็กๆ มุสลิมไม่ยอมทำ แต่เมื่อก่อนๆ ไม่มีปัญหาค่ะครับ แต่เพิ่งเริ่มเมื่อปีที่แล้วนี้เอง เนื่องจากว่าเขาคิดว่าผิดหลักศาสนา ซึ่งมันกำลังเป็นปัญหามาก ทั้งๆ ที่แต่ก่อนไม่เคยมีปัญหาแบบนี้เลย

⁶⁶ Imtiyaz yusuf, *Ibid* p.336 และ จรัญ มะลูลีม, งานวิจัยจบลงที่จอร์แดน (6), **มติชนสุดสัปดาห์**, 11-17 มกราคม 2551, หน้า 39.

หากมองในแง่กระบวนการแทรกซึมของชาติที่เข้ามาปลูกฝังจิตสำนึกนั้น มันล้มเหลวหรือไม่ ได้ผลมากเท่าที่ควรเหมือนคนกลุ่มอื่นๆ นั้น ผมเข้าใจว่าความเป็นพุทธกับความเป็นรัฐชาติ มันกำลังกลายเป็นอันเดียวกัน ผมอาจจะมองผิดนะว่าคนไทยเองที่เป็นพุทธก็ไม่ค่อยยอมรับว่าคนมุสลิมเป็นคนไทย ตัวอย่างที่ชัดเจนที่ได้ยินบ่อยๆ เช่น “นั่นไม่ใช่คนไทยนะ เป็นแขก” ความเป็นไทยมันคือความเป็นพุทธในตัวเอง ซึ่งผมเห็นว่าการพยายามจะสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย การพยายามให้ศาสนาพุทธเป็นศูนย์กลางของความเป็นไทย มันทำให้มุสลิมมีปัญหาในการเข้าถึงความเป็นไทย ถึงแม้ว่า หลายคนพยายามจะเปิดพื้นที่ยอมรับแต่ว่าทางปัตตานี ภาษาไม่เหมือน ศาสนาก็ไม่เหมือน มันก็ยิ่งทำให้กลุ่มปัตตานีมีหลายเข้าถึงความเป็นไทยยากมาก

ในขณะเดียวกันมุสลิมปัตตานีเป็นมลายู ซึ่งความเป็นมลายู ทั้งมาเลเซีย อินโดนีเซียเขาก็เป็นมลายู มีประชากรรวม 250 ล้านคน ในนั้นถ้าเขาเป็นสมาชิกรวม นี่คือกลุ่มที่ใหญ่มาก ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และปัตตานีก็ยังเป็นศูนย์กลางของมลายูในอดีตด้วย ซึ่งมันย่อมเป็นอุปสรรคในการให้เขาเป็น “คนไทย” และนอกจากความเป็นมลายูแล้ว เขายังเป็นมุสลิมที่มีสมาชิกรวม 1 พันล้านคนทั่วโลกด้วย

ในระดับโลกอัตลักษณ์ความเป็นชาติ หรือชาตินิยม เป็นอัตลักษณ์ที่มีอำนาจมากที่สุด มีจำนวนมากในทางการเมืองมากกว่าอัตลักษณ์ในทางศาสนา แม้แต่รัฐอิสลามอย่างอิหร่านก็เป็นรัฐชาติหมด หรือโลกพุทธ โลกคริสต์ ก็แบ่งเป็นรัฐชาติหมดเพราะเป็นอัตลักษณ์ที่เข้มข้นที่สุด แต่ในขณะเดียวกันอัตลักษณ์ของมุสลิมก็เข้มข้นขึ้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น นอกจากเป็นปัตตานีแล้ว เป็นมลายูแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของโลกมุสลิมอีก 1 พันล้านคนด้วย นี่คืออุปสรรคที่แตกต่าง ระหว่างการเข้าแทรกซึมกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร หรือกุ่ม หรือชาวเขาในภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ ไม่มีสมาชิกรวมที่ใหญ่กว่านั้น

เรื่องสังกัดอัตลักษณ์เพื่อสร้างอำนาจ ผมคิดว่าอาจจะมีนะ แม้จะไม่มีหลักฐานก็ตามแต่ความเป็นมลายู เป็นส่วนหนึ่งของสำนึกของการมีตัวตนแบบนี้ ผมว่ามันมีอยู่จริงกับสถานการณ์โลกปัจจุบันถ้าสำรวจความรู้สึกคนทั่วไปที่มองกลุ่มมุสลิม มันเหมือนกับว่ามันถูกอำนาจคุกคาม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจตะวันตก อเมริกา หรือว่าอำนาจรัฐ มันมีความรู้สึกว่าคนมุสลิมถูกโจมตีทุกทาง แต่เดิมประวัติศาสตร์ของมุสลิมไม่ได้เป็นอย่างนั้น เมื่อหลายร้อยปีก่อนอารยธรรมมุสลิมเป็นอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลกอย่างอาณาจักรออตโตมาน เป็นต้น บังเอิญพออำนาจของตะวันตกขยายตัวทำให้รัฐต้องรับมือกับความทันสมัย (Modernity) ที่เข้ามา และปัตตานีจึงกลายเป็นกรณีพิเศษ

อีกประเด็นหนึ่ง ที่น่าจะพูดถึงคืออุดมการณ์ทางการเมืองที่เราเองคงเคยได้ยินคือรัฐอิสลาม แต่ว่ามาตุภูมิมุสลิมอย่างแท้จริง ใช้กฎหมายชะรีอะฮ์ ซึ่งตรงนี้นั้นจะขัดกับกระแสการเมืองสมัยใหม่ ตั้งแต่ยุค

เอนไลท์เทนเมนต์ มันจะแยกศาสนาออกจากการเมือง หรือความเป็นรัฐ และมันจะต้องเป็นรัฐแบบโลกวิถีสถิต (secular state) คือคุณมีสิทธิ์ จะปฏิบัติกิจทางศาสนาตัวเองได้ แต่ว่าเรื่องของรัฐ เรื่องการเมืองการปกครอง ศาสนาไม่เกี่ยว ตุรกีในสมัยออตโตมานเติร์กก็แยกศาสนาออกจากการเมือง ในปัจจุบัน ถ้าเราไม่อยากจะรัฐแบบตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นแบบประชาธิปไตย หรือแบบคอมมิวนิสต์ แต่เราอยากได้รัฐแบบรัฐอิสลาม เช่น การปฏิบัติเป็นรัฐอิสลามของอิหร่านทำให้มีผลอย่างมากกับชาวมุสลิม เพราะว่ามันทำให้เขาสร้างรูปแบบเขาได้มันกลายเป็นตัวอย่างที่คนมุสลิมบางคน บางกลุ่มใฝ่ฝันและศึกษาความเป็นไปได้ที่จะสร้างรัฐอิสลามให้อยู่ร่วมกับโลกสมัยใหม่

นอกจากนั้น มันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงภายในด้วย “ผมคิดว่าแม้แต่ชาวพุทธเองก็ต้องยอมรับว่าบทบาทพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันนั้นหายไปจากชีวิตจริงชาวพุทธเยอะมาก ซึ่งโลกสมัยใหม่ ศาสนาไม่มีบทบาทเลยหรือ ซึ่งมุสลิมหลายคนยอมรับข้อเท็จจริงตรงนี้ไม่ได้ที่ว่าศาสนามีบทบาทต่อสังคมน้อยลงๆ

ขณะเดียวกัน หลายคนอาจจะมองว่าเราปฏิเสธโลกาภิวัตน์ไม่ได้ แต่ถ้าเรามองว่า “เราจะปฏิเสธมัน” ไม่ได้หรือ ทุกอย่างเป็นไปได้ไม่ใช่หรือ สำหรับโลกใบนี้และเราต้องมองด้วยครับว่าเรื่องของการตั้งกฎระเบียบของสังคมนั้นเราไม่มีสิทธิ์เลยหรือในสังคมปัจจุบัน หลายคนตั้งคำถามตรงนี้ อย่างอิหร่านก็ทำให้เห็นถึงแม้ว่าอาจจะมีความยุ่งยากอยู่มากนะครับ

ประเทศอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายเราและใกล้เคียงก็ไม่ได้เหมือนกันเสียทีเดียวครับ อย่างอินโดนีเซียก็เป็นกรณีพิเศษ เขาตั้งเป็นรัฐแบบโลกวิถีสถิตตั้งแต่แรก ผู้นำทางการเมืองในยุคนั้นเขาตัดสินใจไว้ว่าประเทศนี้ต้องเป็นแบบนี้ เพราะเมื่อไหร่ที่รัฐตั้งศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ พื้นที่ที่คนไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามซึ่งมีมากก็ต้องมีปัญหา อินโดนีเซียมีความหลากหลายมาก ดังนั้นทำยังไงที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน จึงทำให้เขาตัดสินใจทำให้เป็นรัฐแบบรัฐทางโลก ซึ่งทหาร ข้าราชการจะชูประเด็นนี้ตลอด ดังนั้นยากที่คนอินโดนีเซียจะไม่พอใจกับรัฐแบบนี้

กรณีมาเลเซียก็เป็นอีกแบบหนึ่งคือปัญหาการแบ่งแยกเชื้อชาติระหว่างจีนกับมลายูสูงมาก ซึ่งมลายูก็แยกไม่ออกกับความเป็นมุสลิมด้วย ปัญหาของชาวมลายูคือต้องรักษาอำนาจไว้ในการปกครองประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ต้องให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากรักษาศาสนาไว้แล้วก็ต้องการรักษาสถานภาพของชาวมลายูไว้ด้วย ท่ามกลางปัญหาทางเศรษฐกิจที่ซึ่งจีนกุมอำนาจเศรษฐกิจมาตั้งแต่สมัยประกาศเอกราช ดังนั้นในกรณีมาเลเซียนั้น อิสลามมีอำนาจกำหนดนิยามความเป็นมลายู

ส่วนในกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คนแถบนี้มีสายสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน ภาษาเดียวกัน อย่างกับคนในรัฐกลันตัน เพราะมันเพิ่งมาถูกแบ่งออกในสมัยอาณานิคมนี้เอง ปัญหาสามชายแดนภาคใต้มีคำหนึ่งที่น่าสนใจมากที่นายกทักษิณพูดว่า “ไม่รู้จะทำมันแก้ปัญหามันไม่ได้” และ “ผมยอมรับว่าเราขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้” ซึ่งก็คือทหารก็ดูไม่รู้ รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี ทำทางดูแล้วก็ไม่รู้ สังคมไทย รัฐบาลไทยขาดความรู้เรื่องนี้ทั้งนั้นทำให้เกิดการเดาสาเหตุของปัญหาว่าส่วนหนึ่งมาจากความยากจน ส่วนหนึ่งว่ามาจากชาวบ้านถูกรังแกจากเจ้าหน้าที่รัฐมานาน นี่คือการเดาเดานะ หรือว่ามีการแทรกแซงจากภายนอก เรื่องกระแสแบ่งแยกดินแดน ส่วนตัวผมคิดว่น้อยมาก คือเคยมีคนไปศึกษาความคิดของชาวบ้านที่ไม่พอใจกับรัฐไทย ปัจจุบันไม่มีใครมีความคิดที่จะแบ่งแยกดินแดน นี่คือการคิดชาวบ้านส่วนใหญ่ ที่มีก็เป็นกลุ่มน้อยมาก นี่คือการที่ผมอ่านมาจากการงานวิจัย ถ้าถามเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ผมเชื่อว่ามีแน่นอน แต่ตอนนี้มีน้อย”

“ดังนั้นเหตุการณ์นี้เท่าที่ผมสังเกตดู เขาแค่ต้องการมีสิทธิ มีอำนาจจัดการเรื่องของเขาเองบางด้าน แต่ไม่ใช่เรื่องแบ่งแยกประเทศ ส่วนทางออกปัญหานี้ ผมยอมรับเหมือนๆ กันว่าไม่มีความรู้พอ แต่กระนั้นก็ตาม ผมคิดว่าเรื่องของเขาคงต้องให้เขาเสนอทางออกในการแก้ปัญหา ส่วนที่เราอาจจะช่วยได้คือ ทักษะของสังคมไทยที่มองคนมุสลิมในตอนนี้นั้น เพราะในอดีตรัฐชาติไทยทำกับกลุ่มต่างวัฒนธรรมอย่างไรวน เราต้องรับรู้และเข้าใจตรงนี้ก่อน จนมาสู่ปฏิกริยานี้ได้อย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ตื้ะครับ ที่ขณะนี้หนังสือมืงานศึกษาเรื่องอิสลามออกมาเยอะมากขึ้น เพราะการแก้ปัญหานี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก ดังนั้นกับเท่าที่แบบแข็งกร้าวของนายกฯ ทักษิณนั้นไม่มีทางแก้ปัญหาคได้เลยครับ”⁶⁷

อย่างไรก็ตาม เมื่อเหตุความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยยืดเยื้อมาเป็นเวลาหลายปี สิ่งที่ต่างชาติได้รับรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หลายครั้งหลายหนก็เป็นเรื่องที่พูดกันปากต่อปากซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริงทั้งหมด แต่ทำให้ภาพลักษณ์ของไทยในประเด็นการเลือกปฏิบัติต่อคนมุสลิมในชาติถูกมองอย่างหวาดระแวงสงสัยและกลายเป็นสิ่งที่ถูกนำไปตั้งคำถามในโลกมุสลิม

กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศได้จัดทำโครงการเชิญสื่อมวลชนจากประเทศมุสลิมทั่วโลกกว่า 10 ประเทศให้มาเยือนไทยเพื่อให้ได้มาสัมผัสถึงความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทยที่ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกมายาวนาน และเพื่อให้สื่อมวลชนซึ่งเป็นเสมือนกระจกที่จะช่วยสะท้อนข้อเท็จจริงและสื่อกลางในการถ่ายทอดความเป็นไปต่างๆ ได้มารับรู้และรับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ

⁶⁷ ฝรั่งมองไทยกับปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทีมงานไทยเอ็นจีโอ รายงาน www.thingo.org, 12 ตุลาคม 2547

ความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมในไทย รวมไปถึงสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น

โครงการดังกล่าวทำต่อเนื่องกันมาแล้วถึง 2 ปี ซึ่งครั้งล่าสุดนั้นสื่อมวลชน 22 คนจาก 13 ประเทศมุสลิมทั้งในตะวันออกกลางเอเชียใต้และแอฟริกาได้มาใช้เวลาในไทยถึงสัปดาห์เต็ม โดยมีโอกาสเข้าเยี่ยมคารวะและพูดคุยกับรัฐมนตรีกระทรวงสำคัญหลายท่าน ผู้บัญชาการทหารบก ผู้แทนจุฬาราชมนตรี ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด รองผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นายกสมาคมนักธุรกิจและสภาอุตสาหกรรมไทย-มุสลิม และเยี่ยมชมโครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา ศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาล โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ ฯลฯ

สื่อมวลชนจากโอมาน อียิปต์ เซเนกัล ปากีสถาน และไนจีเรีย ต่างก็บอกว่าก่อนที่จะเดินทางมายังไทย พวกเขามีความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง และไม่มากนักเกี่ยวกับประเทศไทย รวมถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และในภาคใต้ แต่เมื่อได้มาเห็นและรับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริงในด้านต่างๆ แล้วก็ทำให้พวกเขามีทัศนคติที่ดีขึ้นเกี่ยวกับประเทศไทย ขณะที่ตัวแทนสื่อมวลชนจากสำนักข่าวอัลญะซีเราะฮ์ของกาตาร์ระบุว่าประทับใจกับโครงการนี้และพอใจต่อการดำเนินการของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาภาคใต้โดยยึดหลักสันติวิธี

ขณะที่สื่อมวลชนเซเนกัลทั้งในส่วนของโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ก็นำเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศไทยไปถ่ายทอดอย่างละเอียดในทุกแง่มุม ตั้งแต่ภาพรวมของชาวมุสลิมในไทยสถานการณ์ในภาคใต้ มุสลิมสายกลางในไทย สภาพเศรษฐกิจ การเป็นศูนย์กลางด้านการรักษาพยาบาลในภูมิภาคของไทย และสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

สิ่งที่นายเอล ชัยยิด เอล นักการ (El-Sayed El-Naggar) สื่อมวลชนจากหนังสือพิมพ์อัล-อัคบาร์ (Al-Akhbar) นำไปถ่ายทอดน่าจะสะท้อนสิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้จากโครงการนี้ได้ดีที่สุด โดยตอนหนึ่งของบทความจำนวนมากของเขาเล่าถึงการพูดคุยระหว่างเขากับอับดุลฮาดีม อุมร์และอุษมาน นักการทูตมุสลิมที่รับราชการในกระทรวงการต่างประเทศของไทย หลังจากที่เขาแสดงความประหลาดใจเพราะไม่เคยคาดคิดว่าจะได้เห็นสุเหร่าใกล้กับโรงแรมที่พักซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และได้รับคำตอบว่านี่อาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่เกิดจากการรับทราบข้อมูลจากสื่อตะวันตกที่ดูจะชี้ชวนให้เชื่อว่ามุสลิมในไทยถูกละเลยและเป็นพวกชนกลุ่มน้อยที่ต้องดำรงชีวิต ท่ามกลางความขัดแย้งกับผู้ที่มีนิกายศาสนาอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งที่ข้อเท็จจริงเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม

ชาวมุสลิมเข้ามาอยู่ในไทยนานกว่า 400 ปีมาแล้ว และพวกเขาต่างมีสิทธิอย่างเต็มที่ในอันที่จะปฏิบัติตามพิธีกรรมใดๆ ตามหลักการศาสนา ดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระเสรีและไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือ

แบ่งแยกใดๆ กับชาวไทยพุทธซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และนี่คือส่วนหนึ่งของมุมมองจากสื่อมุสลิมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในสภาพความเป็นไป แม้จะมีโอกาสได้เยือนเมืองไทยเพียงช่วงเวลาไม่นานนักก็ตาม⁶⁸

ความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายมลายูในภาคใต้ของไทยและชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน

ในการศึกษาด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์พบว่าพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยและพื้นที่ชายแดนตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ถือเป็นสนามวิจัยทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีความเหลื่อมล้ำทับซ้อนกันระหว่างความเป็นชาติและความเป็นชาติพันธุ์ การกำหนดพรมแดนแห่งรัฐระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซียในปี 2452 ทำให้กลุ่มชนเชื้อสายมลายูจำนวนมากกลายเป็นพลเมืองของประเทศไทย ขณะเดียวกันกลุ่มชนเชื้อสายไทยส่วนหนึ่งได้กลายเป็นพลเมืองของประเทศมาเลเซีย สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนทั้งสองกลุ่ม มีความแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ของประเทศตน และคล้ายคลึงกับชนส่วนใหญ่ของประเทศเพื่อนบ้าน ที่น่าสนใจไปกว่านั้นก็คือ ขณะที่กลุ่มชนชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยอยู่ในสังคมร่วมกับชนส่วนใหญ่ของประเทศอย่างสงบสุข แต่ชาวไทยเชื้อสายมลายูต้องดำรงอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความรุนแรง การสำรวจวรรณกรรมที่ทำการศึกษากลุ่มชนทั้งสองกลุ่มพบว่าแม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับชนทั้งสองกลุ่มในหลายประเด็นแต่การศึกษาที่มุ่งเจาะลึกถึงแก่นของการแสดงออกที่มีต่อกันระหว่างกลุ่มชนผ่านการสื่อสารอันเป็นกลไกสำคัญในการสร้างหรือลดความขัดแย้งระหว่างกันยังคงมีช่องว่างขององค์ความรู้อยู่มาก

บันทึกประวัติศาสตร์และการหยิบใช้ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยเชื้อสายมลายูมักมีลักษณะเชิงลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน แต่สำหรับชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยกลับเป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ค้นพบกับแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมจะพบว่าในประเทศมาเลเซียทั้งระบบการศึกษา⁶⁹ และครอบครัวของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยต่างช่วยกันขัดเกลาให้ชาวมาเลเซียเชื้อสาย

⁶⁸ วรรัตน์ ตานิกุล, *ไทยในมุมมองของสื่อโลกมุสลิม* คอลัมน์ วิเทศวิถี มติชนรายวัน, 21 มกราคม 2551, หน้า 21

⁶⁹ รัฐบาลมาเลเซียจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับคนมาเลเซียทุกเชื้อชาติอย่างเท่าเทียมกัน การศึกษาภาคบังคับทุกคนต้องจบมัธยมศึกษาปีที่ 5 กรณีมีฐานะยากจน รัฐจะมีกองทุนพิเศษให้การช่วยเหลือ พ่อแม่ที่ไม่ส่งลูกไปเรียนก็มีความผิดตามกฎหมายและในกรณีที่ต้องการจะเรียนในระดับสูงขึ้นไป รัฐก็จะมีกองทุนให้ความช่วยเหลือและต้องใช้คืนเมื่อมีงานทำแล้ว ภาษาที่ใช้ในการเรียนจะมี 2 ภาษาคือภาษาอังกฤษและภาษามลายู เด็กที่มีเชื้อชาติใดก็จะเรียนภาษาของเชื้อ

ไทยที่เกิดในรัฐกลันตันเติบโตมาด้วยความเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตนและประวัติศาสตร์แห่งชาติมาเลเซีย เนื่องจากมีสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษา และสถาบันอื่นๆ ทำหน้าที่เป็น “ตัวแทน” ในการขัดเกลาทางสังคม แต่ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายมลายูกลับเป็นประวัติศาสตร์ปกปิด สถาบันครอบครัวส่วนใหญ่ก็ไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตนเอง ส่วนสถาบันการศึกษาก็สอนแต่เพียงประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ค่อนข้างจะไม่ลงรอยกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายมลายู สิ่งนี้ทำให้สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาไม่สามารถทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคมให้กับเยาวชนชาวไทยเชื้อสายมลายูได้ ขณะเดียวกันตัวแทนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนก็มักนำเสนอภาพของความขัดแย้งรุนแรงระหว่างชาติพันธุ์อยู่เสมอ⁷⁰

การศึกษายังพบว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยมักถูกนำไปใช้ในเชิงบวก แต่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูมักถูกนำไปใช้ในเชิงลบ ส่วนภาพลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเชิงลบ แต่ภาพลักษณ์ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยมักมีลักษณะเป็นเชิงบวก

เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชนทั้งสองกลุ่มมาเปรียบเทียบกันจะค้นพบความแตกต่างที่สำคัญคือมโนทัศน์ที่อธิบายพฤติกรรมการสื่อสารของชาวไทยเชื้อสายมลายูที่มีต่อชาวไทยเชื้อสายไทยได้แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศการสื่อสารในเชิงลบเป็นส่วนใหญ่ แต่มโนทัศน์ที่อธิบายพฤติกรรมการสื่อสารของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยที่ค้นพบกลับแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศการสื่อสารในเชิงบวกมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาพฤติกรรมการสื่อสารในลักษณะที่เป็นการปรับตัวเข้าหากันและแยกตัวออกจากกัน เนื่องจากพฤติกรรมดังกล่าวมักเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความไม่ลงรอยกันในบางสิ่งบางอย่าง สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือชาวไทยเชื้อสายมลายูมีพฤติกรรมการสื่อสารที่พยายามปรับตัวเข้าหากันในเชิงรักษาสายสัมพันธ์ภายใต้สถานการณ์ไม่สงบในพื้นที่ แต่ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยกลับแสดงการปรับตัวเข้าหากันในเชิงเพิ่มความสัมพันธ์อันดีให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยแสดงการแยกตัวออกจากชา

ชาตินั้น เช่น ภาษาจีน อินเดีย (อินเดีย) มลายู เป็นต้น แต่เด็กมาเลเซียเชื้อชาติไทยไม่ได้เรียนภาษาไทย จึงต้องเรียนภาษาไทยที่วัด ซึ่งสอนโดยพระภิกษุหรือสอนโดยพ่อแม่ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ในต้นย่ำกึ่ง : สถานภาพของคนไทยในมาเลเซียใน Check & Balance อ้างถึงแล้ว, หน้า 7

⁷⁰ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ในพิรยัทธ ใจพันธ์ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูในภาคใต้ของไทย และมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย วิทยานิพนธ์ (คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550)

มาเลเซียเชื้อสายมลายูเมื่อต้องมีการติดต่อสื่อสารในเรื่องศาสนา⁷¹ และวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ชาวไทยเชื้อสายมลายูนอกจากจะแสดงพฤติกรรมแยกตัวออกจากชาวไทยเชื้อสายไทยด้วยเหตุผลทางศาสนาและวัฒนธรรมแล้วยังมีเหตุผลเรื่องอำนาจของคู่สื่อสารและผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่อีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่ามียุทธวิธีที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสื่อสารของชนทั้งสองกลุ่ม แต่ในปัจจัยย่อยที่เป็นรายละเอียดของแต่ละปัจจัยหลักนั้นจะมีความแตกต่างกันอยู่พอสมควรโดยความแตกต่างดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็นสองประเด็นได้แก่ประเด็นหลักเกิดจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่และประเด็นรองเกิดจากอำนาจที่มีมากกว่าของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งน้ำหนักอยู่ที่ประเด็นหลังมากกว่า ส่วนปัจจัยด้านอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของชนทั้งสองกลุ่มมีลักษณะค่อนข้างใกล้เคียงกัน

หากนำข้อมูลข้างต้นนี้มาพิจารณาผ่านแนวคิดกระจุกสะท้อนตัวตนของ Charles Horton Cooley ซึ่งเป็นรากเหง้าของแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมจะพบว่าสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและจิตวิทยาในประเทศไทยกำลังสะท้อนภาพในเชิงลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายมลายูกับชาวไทยเชื้อสายไทยและรัฐบาลไทย ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและจิตวิทยาในประเทศมาเลเซียก็กำลังสะท้อนภาพในเชิงบวกระหว่างชาวมลายูเชื้อสายไทยกับชาวมลายูเชื้อสายมลายูและรัฐบาลมาเลเซีย สภาพแวดล้อมดังกล่าวเปรียบได้กับกระจุกสะท้อนตัวตนของชนทั้งสองกลุ่ม ซึ่งกระจุกสะท้อนบานนี้อาจสะท้อนภาพในเชิงลบหรือบวก ตรงไปตรงมาหรือบิดเบี้ยวก็ได้ แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือกระจุกสะท้อนบานนี้สะท้อนภาพที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่าบรรยากาศในการสื่อสารของชาวไทยเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่มีลักษณะในเชิงลบ ขณะที่บรรยากาศการสื่อสารของชาวมลายูเชื้อสายไทยส่วนใหญ่มีลักษณะที่เป็นเชิงบวก

การศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายมลายูพบว่าความเป็นมลายูของชาวไทยเชื้อสายมลายูมักไม่ค่อยได้รับการยอมรับในสังคมไทย ขณะที่ความเป็นไทยของชาวมลายูเชื้อสายไทยค่อนข้างได้รับการยอมรับจากสังคมมาเลเซีย นอกจากนี้เอกลักษณ์บางอย่างของชาวมลายูเชื้อสายไทยก็ยังลงรอยกับเอกลักษณ์ของความเป็นชาติมาเลเซีย เช่นการเป็นมุสลิม แต่ความลงรอยดังกล่าวแทบไม่

⁷¹ คนมาเลเซียเชื้อชาติไทยประมาณร้อยละ 49 นับถือศาสนาพุทธและมีวัดในประเทศมาเลเซีย รวม 89 วัด มีวัดอยู่ในรัฐกลันตันมากที่สุดคือ 42 วัด งบประมาณในการบำรุงวัดส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากคนมาเลเซียเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาพุทธ

พบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ค้นพบกับแนวคิดของ Brown⁷² จะพบว่าความเป็นชาติของทั้งประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างชาติในเชิงการเมืองและชาติในเชิงวัฒนธรรม แต่หากพิจารณาให้ละเอียดจะพบว่าประเทศมาเลเซียมีลักษณะของความเป็นชาติในเชิงการเมืองมากกว่าประเทศไทย เนื่องจากสังคมมาเลเซียยังคงยืนยันในความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็มีแนวคิดการอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปันและร่วมกันทำงานเพื่อชาติที่เป็นจุดรวมของชาวมาเลเซีย แต่สำหรับประเทศไทยแม้รัฐบาลจะพยายามให้สิทธิแก่พลเมืองในชาติเท่าเทียมกัน แต่ประเทศไทยก็มิได้เป็นพหุสังคมอย่างแท้จริง เอกลักษณะของความเป็นไทยที่มีศูนย์รวมอยู่ที่ส่วนกลางของประเทศก็ยังคงต่อต้านเอกลักษณะทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายมลายูอยู่ในหลายรูปแบบ ข้อมูลที่ได้ต่อยอดจากแนวคิดของ Brown ที่ว่าความเป็นชาติในเชิงการเมืองเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าความเป็นชาติในเชิงวัฒนธรรม

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูและชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยแสดงภาพรวมที่เหมือนกัน ได้แก่ การสื่อสารในลักษณะที่ไม่แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน และการแสดงออกให้เห็นชัดเจนเป็นอย่างมาก

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยสามารถใช้เอกลักษณะร่วมกันกับชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูได้ในหลายลักษณะ แต่ชาวไทยเชื้อสายมลายูแทบไม่มีการใช้เอกลักษณะใดๆ ในการสร้างความเป็นพวกพ้องเดียวกันกับชาวไทยเชื้อสายไทยเลย ดังนั้นควรมีการค้นหาเอกลักษณะร่วมของคนในพื้นที่ (เช่นความเป็นคนพื้นที่ดั้งเดิมเหมือนกัน) และเน้นย้ำเอกลักษณะดังกล่าวให้เป็นเสมือนอุดมการณ์ที่สามารถทำให้ชนทุกกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่มีความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกพ้องเดียวกัน (โดยจะต้องเป็นอุดมการณ์ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของชาติพันธุ์) อุดมการณ์ดังกล่าวจะผลักดันให้ชนทุกกลุ่มมีความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของตน

ข้อค้นพบจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าขณะที่ความเป็นไทยของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยค่อนข้างได้รับการยอมรับในสังคมมาเลเซีย แต่ความเป็นมลายูของชาวไทยเชื้อสายมลายูยังไม่ได้ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีการยอมรับความเป็น “คนมลายู” ของชาวไทยเชื้อสายมลายูในพื้นที่ทั้งที่เป็นการยอมรับในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ การส่งเสริมให้มีการยอมรับการใช้

⁷² David Brown, *The State and Ethnic Politics in South East Asia*, (London and New York : Routledge, 1994) pp. 260-261 อ้างถึงในพิรยุทธ โอฬารพันธ์ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูในภาคใต้ของไทยและมาเลเซียเชื้อสายไทยรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย, อ้างถึงแล้ว, หน้า 16

ภาษามลายูถิ่นในพื้นที่มากขึ้น ส่งเสริมเรื่องความเข้าใจในวิถีชีวิตแบบอิสลาม การแสดงการยอมรับดังกล่าวจะเป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่บรรยากาศแห่งการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน

การศึกษาพบว่าในประเทศมาเลเซียมีการหยิบใช้ความแตกต่างทางด้านเอกลักษณ์ของกลุ่มชนในเชิงบวก ขณะที่ในประเทศไทยการหยิบใช้เอกลักษณ์ในลักษณะดังกล่าวแทบไม่มีให้เห็น ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้คนในพื้นที่และคนในส่วนอื่นของประเทศไทยมองความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสังคมของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ในลักษณะที่เป็นจุดเด่นมากกว่าจุดด้อย โดยมุ่งไปที่การชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างสามารถนำมาซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันได้

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าบริบทรอบข้างในด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนาของชาวไทยเชื้อสายมลายูและชาวไทยเชื้อสายไทยแม้จะทำให้ชนทั้งสองกลุ่มต้องแยกตัวออกจากกันบ้างแต่ก็ได้ส่งผลกระทบเทียบเท่าการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ไม่สงบและการใช้อำนาจที่มีมากกว่าของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทางที่ผิด ดังนั้นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นก็คือการยุติเหตุการณ์ไม่สงบ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และการทำให้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน ส่วนผลกระทบที่เกิดจากอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นก็ควรแก้ไข โดยการสร้างความยุติธรรมที่แท้จริงให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยการบังคับใช้กฎหมายทุกรูปแบบให้มีความยุติธรรมต่อชนทุกกลุ่มในพื้นที่ ความยุติธรรมดังกล่าวจะทำให้อำนาจที่อยู่ในมือของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ถูกใช้ไปในทางที่ผิด ซึ่งนำไปสู่บรรยากาศแห่งการสื่อสารที่ดีระหว่างกันที่สุดในที่สุด⁷³

บทบาทของมาเลเซียในฐานะประธานองค์การการประชุมโลกอิสลามและมุมมองที่มีต่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย

ในฐานะที่เคยเป็นประธาน OIC มาเลเซียมีความอ่อนไหวในความจำเป็นที่จะปกป้องผลประโยชน์ของชาวมุสลิมทั่วโลก ในความหมายนี้ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่รัฐบาลมาเลเซียจะมีความสนใจต่อการดูแลชาวมุสลิมกลุ่มน้อย โดยรัฐบาลที่มีชาวมุสลิม อย่างไรก็ตามรัฐบาลมาเลเซียก็ไม่มีนโยบายต่อชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์เป็นพิเศษ มาเลเซียจะมีปฏิกิริยาต่อปัญหาใหญ่ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับชาวมุสลิม-มุสลิมเป็นเรื่องๆ ไป การขานรับของมาเลเซียจะถูกถือเป็นมาตรวัดในการพิจารณา ทั้งในความอ่อนไหวของไทย ตลอดจนข้อเรียกร้องทางการเมืองในมาเลเซีย ในฐานะประธานของขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement) หรือ NAM ชื่อเสียงระหว่างประเทศของมาเลเซียได้รับการยกระดับขึ้นมา แต่บางที สิ่งที่สำคัญกว่าอื่นใดก็คือนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียที่ได้ย่ำถึง

⁷³ จรัญ มะลูลีม, มองลอดแว่นความสัมพันธ์ไทย-มาเลย์ผ่านวิทยานิพนธ์ของพิริยัทธ โอพันธ์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสมาคมไทย-มาเลย์ (3) มติชนสุดสัปดาห์ 15-21 กุมภาพันธ์ ปี 2551, หน้า

ความสำคัญที่มีต่อหลักการที่มีความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์ในภูมิภาค”⁷⁴

ครั้งหนึ่งรัฐสภาของมาเลเซียได้มีมติประณามการใช้กำลังอย่างไม่เหมาะสมโดยกองกำลังรักษาความสงบของไทยในเหตุการณ์ตากใบ (Tak Bai incident) แต่ที่สำคัญแรงผลักดันในเรื่องนี้นั้นมาจากข้อพิจารณาในด้านมนุษยธรรมมากกว่าแรงผลักดันทางการเมือง สำหรับชาวมาเลเซียทุกเชื้อชาติส่วนใหญ่ในประเทศไทยถูกพิจารณาอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นประเทศที่เข้าถึงได้ง่ายที่สุด สะดวกสบายและเป็นประเทศที่เป็นมิตรที่จะเยี่ยมเยือนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของธุรกิจหรือความเพลิดเพลิน ด้วยเหตุผลนี้คนมาเลเซียจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เดินทางไปภาคใต้อยู่เสมอจึงต้องการเห็นการแก้ไขวิกฤติการณ์เสียแต่เนิ่นๆ คนทุกอาชีพในมาเลเซียมีความกังวลหากวิกฤติการณ์ขยายตัวออกไปก็จะมีอันตรายอย่างแท้จริง ความขัดแย้งก็จะลามมาถึงมาเลเซีย ซึ่งไม่อาจจินตนาการถึงสิ่งที่จะตามมาได้ อย่างน้อยที่สุดความเจ็บและสงบของมาเลเซียก็จะถูกทำลายลงไป

การให้ที่ลี้ภัยทางการเมืองแก่ชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์จากภาคใต้ของไทยในปี 2548 โดยรัฐบาลมาเลเซีย ถูกมองว่าเป็นดังหลักฐานความพยายามของมาเลเซียที่จะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของไทย ทรรศนะนี้รัฐบาลมาเลเซียไม่เห็นด้วย โดยมาเลเซียมองว่าเรื่องของผู้ลี้ภัยเป็นปัญหาด้านมนุษยธรรมแท้ๆ บางทีอาจจะเป็นเรื่องความอ่อนไหวทางการเมืองที่ว่าทำไมรัฐบาลมาเลเซียจึงไม่มีทางเลือกนอกไปจากการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ผู้ลี้ภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อหลีกเลี่ยงพรรคฝ่ายตรงข้ามคือพรรคอิสลาม (Pan Islamic Party) ที่จะทำให้ประเด็นนี้เป็นการเมือง แต่ประเด็นเรื่องมนุษยธรรมจะมีมากกว่า นี่มิได้เป็นครั้งแรกที่มาเลเซียให้ที่พักพิงแก่ผู้ลี้ภัยมุสลิมที่หนีมาจากความรุนแรงทางการเมืองที่บ้าน แต่แน่นอนมันย่อมมิใช่การสมรู้ร่วมคิดที่มาเลเซียประโคมขึ้นมา⁷⁵ เมื่อมองย้อนกลับไปมาเลเซียค่อนข้างจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีชีวิตชีวาในประเทศไทย ด้วยเหตุผลที่ได้อธิบายมาแล้ว รวมทั้งช่วงเวลาที่มีความตึงเครียด โดยรวมแล้วความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศเต็มไปด้วย

⁷⁴ Website of the Malaysian Ministry of Foreign Affairs, <http://www.kln.gov.my>. อ้างถึงใน Omar Farouk Bajunid, *The Malaysian Factor in the Prospects for Peace in Southern Thailand* in Imtiyaz Yusuf and Lars Peter Schmidt (eds) *Understanding Conflict and Approaching Peace in Southern Thailand* (Bangkok : Konrad-Adenauer Stiftung, 2006) , p.224.

⁷⁵ *Ibid.*, p.230

ด้วยไมตรีจิตและมิตรภาพ เช่นกันมาเลเซียและประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ของความสำเร็จในความร่วมมือด้านความมั่นคงมากกว่าสี่สิบปี ซึ่งในที่สุดได้นำไปสู่การยุบพรรคคอมมิวนิสต์มาลายา⁷⁶

บทสรุปความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย (ปี 2547-2550)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา (2547-2550) เป็นช่วงที่รัฐบาลไทยและมาเลเซียฟื้นฟูความเข้าใจและความร่วมมือได้กว้างขวางกว่าเดิม รัฐบาลทั้งสองต่างมุ่งมั่นที่จะรักษาความสงบสุขจากภัยคุกคามของขบวนการแบ่งแยกดินแดน อาชญากรรมข้ามชาติ และกลุ่มผู้ก่อการร้ายสากล

ด้วยจิตวิญญาณแห่งความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและวิถีของ ASEAN มาเลเซียได้เสนอที่จะให้การฝึกอบรมด้านอาชีวศึกษาให้แก่เยาวชนไทยเชื้อสายมาเลย์จากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในทำนองเดียวกัน รัฐบาลไทยได้แสดงความสนใจที่จะให้มาเลเซียช่วยเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยระหว่างรัฐบาลไทยกับผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พัฒนาการเช่นนี้ได้ช่วยเพิ่มความก้าวหน้าของความร่วมมือทั้งในกรอบความมั่นคงและในกรอบเศรษฐกิจของ JDA

จิตวิญญาณแห่งความเป็นพันธมิตรและมิตรภาพเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างประเทศเพื่อนบ้านดังที่รัฐบาลไทยและมาเลเซียแสดงต่อกัน เป็นหนึ่งในลักษณะที่สำคัญที่สุดในความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียตลอด 50 ปีที่ผ่านมา และอาจจะนานกว่านั้น

แม้ความมั่นคงจะเป็นประเด็นหลักในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย แต่ก็มีความร่วมมือในด้านอื่นๆ ด้วย เช่นความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และความร่วมมือในประเด็นต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และการศึกษา อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือประเภทหลังอาจดูสำคัญน้อยกว่าเรื่องความมั่นคง ข้อห่วงกังวลในลำดับแรกของรัฐบาลไทยและมาเลเซียตลอด 50 ปี ที่ผ่านมาและต่อไปอีกหลายสิบปีจะยังเป็นการรักษาความมั่นคงทางภูมิรัฐศาสตร์ ทั้งทางบกและทางทะเล⁷⁷ ต่อไป

ประเทศไทยกับมาเลเซียมีการกิจกรรมร่วมกันในการนำเอาความสงบสุขกลับมาสู่ภาคใต้ตอนล่างของไทย ประเทศมาเลเซียมี Taskforce 2001 ที่นำเอาคนหนุ่มสาวจากประเทศไทยไปฝึกฝนที่เรียกกันว่า Vocational training ทั้งสองประเทศมีหน่วยงานที่พร้อมจะทำงานร่วมกันในนามรัฐบาล โครงการดังกล่าวเริ่มมาตั้งแต่สมัยของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร มาถึงรัฐบาลปัจจุบัน (รัฐบาลภายใต้ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) รวมทั้งการนำเอานักการศาสนาไปมาเลเซียเพื่อเข้าฝึกอบรมการสอนอิสลามตามแนวทางที่ถูกต้อง

⁷⁶ ดู Kitti Ratanachaya, General Dato, *The Communist Party of Malaysia and Thailand* (Bangkok : Duangkaew Publishing House, 1996) , p.33 อ้างถึงใน Omar Farouk, *Ibid.*

⁷⁷ มาลา ราใจ เสถียร, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย : 50 ปี แห่งมิตรภาพและความเป็นมิตร*, อ้างถึงแล้ว , หน้า 138

ผลจากการศึกษาวิจัยตลอดจนการสัมภาษณ์แกนนำของมาเลเซียทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล รวมถึงนักวิชาการและประชาชนทั่วไป พบว่าชาวมาเลเซียส่วนใหญ่ต้องการให้ภาคใต้มีความสงบร่มเย็น และเป็นเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดต่อไป การวิพากษ์วิจารณ์ใดๆ ที่มาเลเซียมีต่อสถานการณ์และชะตากรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ในสามจังหวัดภาคใต้ของไทย ก็เนื่องจากความเป็นอุมมะฮ์ (ประชาชาติมุสลิม) มากกว่าความเป็นศัตรู ชาวมุสลิมจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และองค์การการประชุมอิสลาม (OIC) ต่างก็มีความคิดเห็นไปในทำนองเดียวกันว่าเหตุการณ์ในสามจังหวัดภาคใต้เป็นเรื่องของการแยกดินแดน ความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมมาเลย์มากกว่าจะเป็นเรื่องของศาสนา ประเทศมาเลเซียและทุกองค์กรมุสลิมต้องการให้ประเทศไทยแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีมากกว่าการใช้วิธีอื่นใด

สัมภาษณ์

1. สัมภาษณ์ ตะโตะ นิ อับดุล อะซีซ นิมาต (DatukNik Abdul Aziz Nikmat) มุขมนตรีรัฐกลันตัน และที่ปรึกษาด้านจิตวิญญาณ (Mentri Besar of Kelantan) ของพรรคอิสลามหรือ Party Islam se Malaysia-PAS 2 ธันวาคม ปี 2550 ที่บ้านพักของตะโตะ นิ อับดุล อะซีซ นิมาต
2. สัมภาษณ์ตะโตะ ศรี ปัน กลิมา อันวาร ฮัจญ์มุซา (YB Datuk Seri Panglima Annur Hj Musa) ประธานพรรค UMNO ประจำรัฐกลันตัน ณ ที่ทำการพรรคประจำรัฐกลันตัน มาเลเซีย 2 ธันวาคม 2550
3. สัมภาษณ์ ตะโตะ ศรี โมฮัมหมัด นัซรี อับดุล อาซีซ (Datuk Mohamed Nasri Abdul Aziz) รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี วันที่ 4 ธันวาคม ปี 2550 ณ รัฐสภามาเลเซีย
4. สัมภาษณ์ ฮัจญ์ บาการ บินดิน (Haji Bakar Bin Din) นายกเทศมนตรี เกาะลังกาวิ 7 เมษายน 2551 ณ ที่ทำการเทศมนตรีเกาะลังกาวิ รัฐเกดะฮ์ มาเลเซีย
5. สัมภาษณ์ตะโตะ ซาซรีล เอสเคย์ บินอับดุลลอฮ์ กงสุลกิตติมศักดิ์ไทย ประจำเกาะลังกาวิ รัฐเกดะฮ์ มาเลเซีย 6 เมษายน ปี 2551 ณ Yach Club เกาะลังกาวิมาเลเซีย
6. สัมภาษณ์ตุน ตะโตะ ศรี อุดะมา ฮัจญ์ อับดุลเราะห์มาน บิน ฮัจญ์ ผู้ว่าการรัฐปีนัง ณ จวนผู้ว่าการรัฐปีนัง 7 เมษายน ปี 2551
7. สัมภาษณ์อันวาร อิบรอฮีม ผู้นำพรรคเคอาดิลัน (Keadilan)และอดีตรองบนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย ณ ที่ทำการพรรคเคอาดิลัน 21 มกราคม 2009
8. สัมภาษณ์มุสฏอฟา กามิล อัยยูป (Mustafa Kamil Ayub) รองหัวหน้าพรรคเคอาดิลัน (Keadilan) ณ ที่ทำการพรรคเคอาดิลัน รากยัต (Keadilan Rakyat) กัวลาลัมเปอร์ 21 มกราคม 2006
9. สัมภาษณ์ตะโตะ วัน อิสมาอิล หนึ่งในคณะทำงานของตุนกู อับดุลเราะห์มาน อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่งของมาเลเซีย หนึ่งในคณะทำงานของตุนอับดุล รอซัค นายกรัฐมนตรีคนที่สองของมาเลเซีย และหนึ่งในคณะทำงานของตุน ฮุสเซน ออน อดีตนายกรัฐมนตรี คนที่สามของมาเลเซีย รวมทั้งเป็นหนึ่งในคณะทำงานของตุน ศรี มหฎูริ โมฮัมหมัด นายกคนที่สี่ของมาเลเซียด้วยเช่นกัน เป็นบิดาของ วันอาซียะฮ์ วัน อิสมาอิล หัวหน้าพรรคเคอาดิลัน (Keadilan) (ภรรยาของอันวาร อิบรอฮีม อดีตรองนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย และผู้นำฝ่ายค้านของรัฐสภาคนปัจจุบัน) ณ ภัตตาคาร De's Jewel Café อัมปัง เซลังงอ 9 มีนาคม 2553
10. สัมภาษณ์อุษมาน อดีตนายธนาคาร ที่ทำงานมาแล้วหลายธนาคาร ณ ภัตตาคาร De's Jewel Cafe อัมปัง เซลังงอ 9 มีนาคม 2553
11. สัมภาษณ์ริซาล รอฮีม (Riezal Rahim) ผู้นำเยาวชนของพรรคเคอาดิลัน รากยัต (PKR) ประจำเมืองปาเซปูเตห์ (Pase Puteh) รัฐกลันตัน ณ ภัตตาคารอาหารอินเดียใต้ ใกล้กับที่ทำการพรรคเคอาดิลัน กัวลาลัมเปอร์, 10 มีนาคม 2553

12. สัมภาษณ์ คอลิด ยะฮ์ฟาร์ (Khalid jaafar) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยนโยบาย (Institute for policy Research-IKD) กัวลาลัมเปอร์ และผู้ร่วมก่อตั้งพรรคเคอาติลัน ณ โรงแรม The Kanilworth Utorda Selecte, Goa, India วันที่ 6 พฤษภาคม ปี 2551
13. สัมภาษณ์อามีนะฮ์ รอซูล (Ms, Amina Rasul) ผู้นำในการจัดประชุม สภาฟิลิปปินส์เพื่ออิสลาม และประชาธิปไตย (Lead Convener of the Philippines Council for Islam and Democracy) อดีตที่ปรึกษาด้านเยาวชนของประธานาธิบดี ฟิเดล รามอส (Fidel V.Ramos) ณ โรงแรม The Kenilworth, Utorda Selecte Goa, India วันที่ 6 พฤษภาคม 2551
14. สัมภาษณ์ โยดี ละตีฟ (Dr. Yudi Latif) ผู้อำนวยการบริหารมูลนิธิ นาบิล (การสร้างชาติ) บรรณาธิการ “Biografi Politik” และประธานศูนย์กลางเพื่ออิสลามและรัฐศึกษา (Chairman of the Centre for Islam and state Studies) มหาวิทยาลัยพารามะดีนะฮ์ (Paramadina’) อินโดนีเซีย ณ โรงแรม The Kenilworth, Utorda Selecte Goa, India วันที่ 6 พฤษภาคม 2551
15. สัมภาษณ์โมฮาเหม็ด อิมรอน โมฮาเหม็ด ตอฮิบ (Mohamed Imron Mohamed Taib) สมาชิกสภาศาสนาอิสลามแห่งสิงคโปร์ (Islamic Religious Council of Singapore) ณ โรงแรม The Kenilworth Utorda Selecte Goa, India, วันที่ 6 พฤษภาคม 2551

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

บทความและหนังสือ

เจริญ มะลุลีม, การใช้ความรุนแรงและการก่อการร้ายระหว่างประเทศ, **กระแสวิเคราะห์** (คณะรัฐศาสตร์ :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2548)

_____ , งานวิจัยจบลงที่จอร์แดน (6) **มติชนสุดสัปดาห์**, 11-17 มกราคม 2551

_____ , มองลอดแว่นความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ผ่านวิทยานิพนธ์ของพีรยุทธ โอฬารพันธ์และสมาคม
ไทยมาเลเซีย (3) , **คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มติชนสุด
สัปดาห์** 15-21 กุมภาพันธ์ ปี 2551)

ชปา จิตต์ประทุม, มาเลเซีย ใน **เอเชียรายปี** 2005/2548, ทราเวล แก้ว ทิพากร และคณะ (บก.) , (กรุงเทพ :

สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548)

ท่าทีของ “PAS” ต่อปัญหาชายแดนใต้ : สิ่งทีรัฐไทยต้องตระหนัก, **ศูนย์ข่าวอิศรา**, 22 กันยายน 2005

อ้างจาก สมเกียรติ จันทลีมา : **ศูนย์ข่าวอิศรา สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย** 9
ธันวาคม 2005 เวลา 20.29 น.

ชัยโชค จุลศิริวงศ์, **ปัญหาพรมแดนไทยและความมั่นคงแห่งชาติ, ปัญหาพรมแดนไทย** (กรุงเทพ : ศูนย์

ศึกษาการต่างประเทศและสมาคมกฎหมายระหว่างประเทศ, 2533)

_____ , นโยบายต่างประเทศของมาเลเซีย ใน **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายต่างประเทศใน**

ยุคโลกาภิวัตน์ สีดา สอนศรี (บก) พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2546)

คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาคัดตามและแก้ไขปัญหาสถานภาพของคนไทยในมาเลเซีย, **Check &**

Balance, (กรุงเทพ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550)

พีรยุทธ โอฬารพันธ์, **การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูในภาคใต้ของไทยและ**

มาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน วิทยานิพนธ์ (กรุงเทพ : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550)

มาลาราช เสถียร, **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย : 50 ปีแห่งมิตรภาพและความเป็นมิตร,**

**ภาควิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยมลายา ราชพฤกษ์ บุนนาค 50 ปี แห่งมิตรภาพ
ระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550** (กรุงเทพ : กระทรวงการต่างประเทศ)

สมบุญ เสี่ยมบุตร, **ปัญหาเขตแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ใน จิตวิทยาความมั่นคง, ประณต นันทิยะ**

กุล (บก) (กรุงเทพ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2536)

เอกสารการประชุมเชิงสัมมนาทางวิชาการของศูนย์อาเซียนศึกษาครั้งที่ 3/51, ยุทธศาสตร์การดำเนิน
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : มาเลเซีย หุ่นส่วนผู้ใกล้ชิดหรือมิตรที่
ห่างเหิน (กรุงเทพ : ศูนย์อาเซียนศึกษา, 2551)

สมเกียรติ จันทรสีมา : ศูนย์ข่าวอิสรา, **สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย**, ธันวาคม 2005

ไทย-มาเลย์ดับไฟได้, ไม่ได้เสนอประเทศเป็นกลางตั้งโต๊ะเจรจา, ประชาไท, ศูนย์ข่าวอิสรา สมาคม
นักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย 11 พฤศจิกายน, 2548

ฝรั่งมองไทยกับปัญหาความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทีมงานไทยเอ็นจีโอ www.thingo.org.
12 ตุลาคม , 2547

หนังสือพิมพ์

New Straits Times, October 4, 2005

The Star, September 24, 2005

The Star , September 6, 2005

The Star , September 23, 2005

The Star, September 27, 2005

The Star , September 20, 2005

New Straits Times , April 25, 1993

The Star, September 14, 2005

"Autonomy Not a Good Word Both Sides Agree" , The Nation, 23 November 2005, p.1

Bangkok Post, 8 October 2006,

Bangkok Post, 12 October 2006

KL Backs 'Peace' For Far South , Bangkok Post , 19 October 2006, p.1

World's Largest Islamic Group Ends Peace Mission to Thailand , The Nation, 1 April 2005.

บทความภาษาอังกฤษ

Imtiyaz Yusuf, *The Southern Thailand Conflict and the Muslim World*, *Journal of Muslim Minority
Affairs*, vol.27, No.2 August 2007, p.319

Rose Ismail, *The Modern Malay Women's Dilemma* *Far Eastern Economic Review*, March 2006
vol.169 No.2, p.49

The Star, September 14, 2005 ดูรายละเอียดใน Wong Sulong, *Cross Border Cooperation is Necessary*, **The Star**, ตีพิมพ์ใน The Nation Feb 9, 2005 หน้า 10 A

“Autonomy’ Not a Good Word Both Sides Agree” , *The Nation*, 23 November 2005, p.1

Jeremy Hurewitz, *Interview : Dr. Mahathir on Asia, Islam and Cartoons* **Far Eastern Economic Review**, March 2006 vol. 169 No.2 p.55

Omar Farouk Bajunid, “The Malaysia Factor in the Prospects for Peace in Southern Thailand” , in *Understanding Conflict and Approaching Peace in Southern Thailand*, eds. Imtiyay Yusuf and Lars Peter Schmidt, Bangkok:Konrad-Adenauer-Stiftung, 2006, p.235.

“KL Backs ‘Peace’ For Far South” , *Bangkok Post* . 19 October 2006, p.1

“World’s Largest Islamic Group Ends Peace Mission to Thailand” , *The Nation*, 1 April 2005.

Colum Murphy, *Friction on the Thai-Malay Fault Line*, **Far Eastern Economic Review** November 2005 vol. 168 No.10

ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ปี 2004 – 2006

ชปา จิตต์ประทุม

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสำคัญ

ไทยและมาเลเซียได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 1957 ความสัมพันธ์ฉันท์ประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันของไทยและมาเลเซียนั้น สามารถนับย้อนไปนานกว่านั้นมาก ไทยและมาเลเซียได้วางรากฐานและมีความพึงพอใจในมิตรภาพที่ใกล้ชิด ตลอดจนผลลัพธ์จากความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ทั้งในระดับทวิภาคีเช่นคณะกรรมการความร่วมมือว่าด้วยความร่วมมือไทย-มาเลเซีย (Thailand-Malaysia Joint Commission: JC) พื้นที่พัฒนาร่วม (Joint Development Area: JDA) และคณะกรรมการว่าด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ร่วมสำหรับพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย (Joint Development Strategy for borders Areas: JDS) เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนเชื้ออำนาจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนไทยและมาเลเซียในบริเวณชายแดน ดังเช่นการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก เชื่อมบ้านบูกะตา ที่จังหวัดนราธิวาส กับบ้านบูกิตบุหงา ในรัฐกลันตัน ยิ่งไปกว่านั้นสมาคมไทย-มาเลเซีย (Thai-Malaysian Association: TMA) และสมาคมมาเลเซีย-ไทย (Malaysian-Thai Association: MTA) ได้รับการก่อตั้งขึ้นมาเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดและเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ของทั้งสองประเทศ

ส่วนความร่วมมือในระดับพหุภาคนั้น ไทยและมาเลเซียได้แสดงบทบาทที่สำคัญ ๆ และมีความรับผิดชอบร่วมกันหลายครั้งโดยผ่านกลไกความร่วมมือหลายระดับ การดำเนินงานที่มีผลเด่นชัดเป็นรูปธรรมคือการที่ไทยและมาเลเซียร่วมเป็นสมาชิกก่อตั้งอาเซียน (ASEAN) ในปี 1967 ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอาเซียนได้ช่วยเสริมสร้างสันติภาพ และความมั่นคงในภูมิภาคให้ก้าวหน้าไปได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งช่วยเร่งให้เศรษฐกิจของภูมิภาคเติบโต ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวยังปรากฏในที่อื่น ๆ เช่นในความร่วมมือสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย

การที่ทั้งสองประเทศผ่านช่วงเวลาที่ดีมาด้วยกันนี้ ไทยและมาเลเซียจึงเป็นมากกว่าเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนร่วมกัน หากแต่เป็นมิตรที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และความรับผิดชอบที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน อีกทั้งประชาชนทั้งสองฝากฝังแม่น้ำโก-ลก ก็มีความผูกพันกันเป็นเครือญาติ จึงเป็นเครื่องพิสูจน์ความเชื่อมั่นของประเทศและของประชาชนทั้งสองประเทศเป็นอย่างดี

แต่แล้วเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดภาคใต้ของไทยตั้งแต่ปี 2004 เป็นต้นมา มาเลเซียในฐานะเพื่อนบ้านได้ให้ความสนใจต่อประชาชนในสามจังหวัดภาคใต้ของไทยเป็นอย่างยิ่ง จากสื่อของมาเลเซียสะท้อนให้เห็นว่า ดินแดนซึ่งมีชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์มากที่สุดกำลังประสบกับวิกฤตความรุนแรงอย่างต่อเนื่องจึงเป็นที่น่าสนใจว่าภายใต้ความรุนแรงที่ยังคงดำรงอยู่ในสามจังหวัดภาคใต้ของไยนั้น มีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้มีตราบาประหว่างไทยกับมาเลเซียที่ดีตลอดมานั้นเกิดสะดุด และปัจจัยใดบ้างที่จะส่งเสริมให้มีตราบาปที่พึงปรารถนาหวนกลับมา

ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ในที่นี้ จะพิจารณาจากแง่มุมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดภาคใต้ของไทย ได้แก่เหตุการณ์ปล้นปืน เหตุการณ์กรือเซะ เหตุการณ์ตากใบ และเหตุการณ์ 131 คนไทยหนีเข้าไปในมาเลเซีย ซึ่งเหตุการณ์ส่วนใหญ่มีใจความสำคัญตรงกัน มีแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด แต่ไม่ว่าเนื้อหาจะเหมือนหรือต่างกัน ทั้งไทยและมาเลเซียต่างอธิบายความและให้ความหมายแก่เหตุการณ์เดียวกันในรูปแบบที่ต่างกัน ทำให้เกิดการรับรู้ที่ต่างกัน นั่นคือไทยมองมาเลเซียในมุมมองที่มาเลเซียไม่ให้ความร่วมมือในการจับกุมผู้ก่อเหตุ และปกป้องกลุ่มคนศาสนาเดียวกัน ขณะที่มาเลเซียมองไทยในมุมมองที่ไทยไม่ปฏิบัติตามหลักยุติธรรมสากล ภาพการรับรู้ของไทยอย่างนี้เกิดขึ้นจากปมหลังทางประวัติศาสตร์ การตีความ และให้ความหมายของเหตุการณ์ในอดีต และถูกผลิตซ้ำผ่านช่องทางต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นแบบลายลักษณ์อักษร เช่นปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดน ปัญหาพรรคคอมมิวนิสต์มลายา เรื่องเหล่านี้คือการใช้อคติอธิบายปัจจุบัน จึงมีแนวโน้มที่ว่า ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย จะเป็นไปในทางลบมากกว่าบวก เนื่องจากมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุปสรรคหรือความขัดแย้ง มากกว่าปัจจัยที่เป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ ทั้งนี้ในการพิจารณาเรื่องดังกล่าวจะอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีความเชื่อมโยงทางการเมืองภายในกับการเมืองภายนอก (linkage politics) เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ของการเมืองภายในประเทศกับการเมืองระหว่างประเทศ ว่าส่งผลกระทบต่อกันมากน้อยเพียงใด และแนวโน้มของความสัมพันธ์ที่จะเป็นไปได้ในอนาคต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการรักษาภาพลักษณ์ของประเทศ และกำหนดปัจจัยบวกของไทยต่อมาเลเซีย

งานนี้จึงใช้วิธีวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยอาศัยข้อมูลงานวิทยานิพนธ์จากสถาบันการศึกษา บทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย เช่นจากข้อเขียนของนักการทูต นักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์และบุคคลต่าง ๆ ส่วนการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ทั้ง 4 ที่เกิดขึ้นอาศัยข้อมูล ตลอดจนทัศนะของบุคคลที่แสดงออกในช่วงเวลานั้น ๆ จากหนังสือพิมพ์ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ งานทั้งหมดจะประมวลขึ้นและเสนอรายงานในการรูปของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา รวมถึงการสนทนา และการใช้ประสบการณ์ร่วม (shares experiences) ในบางโอกาส

ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย โดยสังเขป

รัฐที่อ่อนแอ

พัฒนาการความสัมพันธ์ไทย – มาเลเซีย สามารถสืบย้อนกลับไปถึงยุคของรัฐไทรบุรี ซึ่งเป็นรัฐมาเลย์ที่เก่าแก่ที่สุด ในยุคนั้นรัฐไทรบุรีและรัฐอื่นๆ ได้รับการอุปถัมภ์และการคุ้มครองจากสยาม ซึ่งมีอำนาจทางทหารมาก สัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุดในความสัมพันธ์ที่ดีนั้นได้แก่ การส่งต้นไม้ทองต้นไม้เงิน ซึ่งชาวสยามเห็นว่า เป็นเครื่องบรรณาการที่เป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับสยามในฐานะผู้ปกครอง

“ไทยมีความสัมพันธ์กับดินแดนใกล้เคียงที่มีฐานะอ่อนแอกว่าในฐานะเป็นเมืองประเทศราชของไทย เช่น ในสมัยอยุธยา ได้แก่ ล้านนา เขมร และมลายู ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ได้แก่ ล้านนา เขมร ลาว และมลายู ดินแดนเหล่านี้มีการปกครองตนเอง แต่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการ ต้นไม้ทอง ต้นไม้เงิน มาถวายแด่กษัตริย์ไทยตามกำหนด และจะต้องส่งกำลังพลมาช่วยในยามที่ไทยเกิดศึกสงคราม¹

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังกลับจากเสด็จประพาสหัวเมืองมลายู ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับปัญหาหัวเมืองมลายูที่กำลังถูกคุกคามจากประเทศตะวันตกว่า

“เราไม่มีผลประโยชน์เป็นพิเศษแต่อย่างใดในบรรดาหัวเมืองเหล่านี้ หากเราต้องสูญเสียหัวเมืองเหล่านี้แก่อังกฤษ เราจะขาดแต่เพียงดอกไม้ทอง นอกเหนือไปจากเครื่องราชบรรณาการนี้แล้ว ก็ไม่มีการสูญเสียทางด้านวัตถุอื่นใดอีก อย่างไรก็ตาม การสูญเสียดินแดนเหล่านี้ไป ย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติภูมิของประเทศ นี่เป็นเหตุผลว่าทำไมเราจึงต้องย้ำความเป็นเจ้าของดินแดนส่วนนี้”²

¹ วงเดือน นรารัตน์ และคณะ, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม วิชาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2547), หน้า 5-6.

² ชารอม อาหมัด, ความสัมพันธ์ระหว่างเคดาห์กับสยาม, 2528. หน้า 119-120. อ้างถึงใน ครองชัย หัตถา, ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต, (ปัตตานี : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี, 2541), หน้า 111.

เมื่อสยามลงนามใน "สัญญากรุงเทพฯ" ยกสิทธิการปกครองและบังคับบัญชาเหนือไทรบุรี กลันตัน ตรังกานูและปะลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียงให้อังกฤษแล้ว สยามจึงตัดขาดการรับรู้ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นอย่างไรต่อไป

สัญญาดังกล่าวทำให้สุลต่านมลายูบางองค์ โดยเฉพาะที่กลันตันและตรังกานูโกรธเคืองมาก จนถึงปรารภกับนาย Arthur C. Adams ที่ปรึกษาการคลังอังกฤษประจำไทรบุรีว่า

*"ประเทศของฉัน ประชาชนของฉัน ถูกขายไปเหมือนกับการขายลูกวัว
ฉันให้อภัยคนซื้อ ซึ่งไม่มีพันธะกับฉันได้ แต่ฉันให้อภัยคนขายไม่ได้"*³

สุลต่านมูฮัมหมัด ที่ 4 แห่งกลันตัน ได้แสดงความไม่พอใจต่อสัญญาดังกล่าวอย่างชัดเจน พระองค์ทรงเห็นว่า เป็นการแยกพ่อกับแม่ พี่กับน้อง หรือแบ่งแยกคนในครอบครัวปัตตานี-กลันตัน ออกไป⁴

สุลต่านไทรบุรีก็ไม่พอใจในสัญญาแบ่งเขตแดนดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง พระองค์เห็นว่ามหาอำนาจทั้งสองได้ทำลายสิทธิอันพึงมีพึงได้ของชาวมลายู และดูเหมือนว่าบ้านเมืองของพระองค์เหมือนวัวควายที่พวกเขา (มหาอำนาจ) ซื้อขายกันได้⁵

ทัศนคติที่แตกต่างกันเช่นนี้ คือสิ่งที่ตกค้างจากอดีต ที่ปรากฏการปลุกฝังความทรงจำนี้ให้กับอนุชนผ่านความรู้ในแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการสืบต่อ ๆ มา จากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นเสมือนตราประทับที่ติดแน่น ยามใดที่ความคิดคำนึงย้อนกลับไปที่ต้นความทรงจำดังกล่าว ยามนั้นชาวไทยย่อมมีความภูมิใจและนึกโชคดีที่ได้เกิดบนแผ่นดินนี้

ประเทศที่เท่าเทียม

1. กลุ่มแบ่งแยกดินแดน หนามตำใจความสัมพันธ์

ปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 มาเลเซียยังอยู่ในการปกครองของอังกฤษ การเตรียมให้ "เอกราช" ของอังกฤษที่ให้แก่คนทุกเชื้อชาติได้สัญชาติอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้เกิดกระแสชาตินิยมในหมู่ชาวมลายูที่นำไปสู่

³ อ.บางนรา. **ปัตตานี : อดีต-ปัจจุบัน**. หน้า 164-165 . อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ เผือกสม. "อยุธยาในเงื้อมมือของปัตตานี :

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของปัตตานีและบทสนทนาระหว่างศูนย์กลางกับท้องถิ่นในการเขียนประวัติศาสตร์" (เอกสารต้นฉบับ, กำลังจะตีพิมพ์), หน้า ๔๔.

⁴ อารีฟิน บินจิ, อ.ลออแมน และ ซูฮัยมีย์ อิสมาแอล, **ปัตตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู**, (สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550), หน้า 234.

⁵ Andaya, B.W.& Andaya L.Y., **Sejarah Malaysia**, (Kuala Lumpur: Mac Millan Publisher, 1983), P. 229 อ้างถึงใน อารีฟิน บินจิ, และคณะ , อ้างแล้ว, หน้า 235.

เหตุการณ์ปลูกไร่ให้ชาวไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนใต้ เรียกร้องความเป็นอิสระจากการปกครองของไทย รัฐบาลไทยได้เพิ่มความเข้มข้นในการสกัดกั้นขบวนการแบ่งแยกดินแดนเชื้อสายมลายู และจับกุมผู้ต้องสงสัยที่เป็นแกนนำซึ่งหนีภัยเข้าไปอยู่ในมาเลเซีย⁶ ส่งผลให้บรรยากาศความสัมพันธ์ปกคลุมไปด้วยความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน และเต็มไปด้วยความไม่ไว้วางใจ

2. การต่อสู้ภัยคอมมิวนิสต์ รากฐานแห่งความร่วมมือ

ห้วงเวลาเดียวกันและต่อเนื่องมา สภาพแวดล้อมทางการเมืองของภูมิภาคที่ “ภัยคอมมิวนิสต์” เป็นปัจจัยหลัก ผลักดันให้ทั้งรัฐบาลไทยและมาเลเซียหันมาพิจารณาความร่วมมือระหว่างกันภายใต้กรอบอาเซียน เพื่อรักษาสันติภาพในภูมิภาค ยับยั้งการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์มลายา⁷ ที่นำไปสู่ความร่วมมือในการปราบปรามโจรคอมมิวนิสต์มลายาร่วมกันของทหารไทยและมาเลเซียในเวลาต่อมา⁸ ตลอดจนการรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณพื้นที่ชายแดน

การยุติความไม่สงบจากพรรคคอมมิวนิสต์มลายาในปี 1989 ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่รัฐบาลไทยอำนวยความสะดวกในการเจรจากับจีน เป็ง (Chin Peng) และผู้นำคนอื่น ๆ ถึงแม้จะมีปัจจัยอื่นที่ช่วยกดดันให้กลุ่มดังกล่าวต้องยุติการต่อสู้ด้วยอาวุธก็ตาม⁹ อีกทั้งการกวาดล้างกลุ่มแบ่งแยกดินแดนของกองทัพไทยจนแกนนำส่วนใหญ่ลี้ภัยไปต่างประเทศ ทำให้เกิดช่วงเวลาสงบสุขระดับหนึ่งในบริเวณพื้นที่ชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียได้ฟื้นกลับมาดีขึ้น ภายใต้นโยบายความมั่นคงของรัฐ¹⁰ ขณะนั้นผู้นำประเทศ ได้แก่ อดีตนายกรัฐมนตรีหม่อมราชวงศ์

⁶ ตัวอย่างผลงานเช่น อารีฟีน บินจิ, อ.ลออแมน และ ชูฮัยมีย์ อิสมาแอล, **ปาตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู**, (สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550), เจลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, **หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์: กบฏ...**

หรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2547).

⁷ ตัวอย่างผลงานที่ได้ศึกษาไว้แล้ว เช่น นันทวัฒน์ สามารถ, “พรรคคอมมิวนิสต์มลายา: ศึกษาเฉพาะความล้มเหลวในการปฏิวัติ,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. และที่ได้มีการบันทึกถึงการสิ้นสุดของเหตุการณ์นี้ ได้แก่ กิตติ รัตนฉายา (พลเอก), **ดับไฟใต้กับพรรคคอมมิวนิสต์มลายา** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2538). เป็นต้น

⁸ ตัวอย่างงานที่ศึกษาไว้แล้วเช่น มานพ จิตต์ภูษา จวีวรรณ วรรณประเสริฐ และพีรยศ ราฮิมมูลา, **ความร่วมมือระหว่างไทยและมาเลเซีย ในการปราบปรามกองกำลังที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยและมาเลเซีย**, งานวิจัย 2525 (เอกสารอัดสำเนา)

⁹ ตะโตะ ไซด์ อารีฟ ฟัดซิลลาห์ บิน ไซด์ อวาลุดดิน, “บทความ,” ใน **ราชพฤษและอนุหารายา : 50 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550**, (กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2550), หน้า 120.

¹⁰ ไทยและมาเลเซียได้มีความร่วมมือในการจัดตั้งคณะกรรมการชายแดนภูมิภาค (Regional Border Committee Office) ที่จังหวัดสงขลา โดยให้บุคลากรที่เป็นทหารและตำรวจของทั้งสองประเทศ มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อต่อต้านภัยคุกคามความ

ในด้านหนึ่ง มาเลเซียได้เริ่มต้นปรับนโยบาย และหันเข็มทิศของประเทศไปสู่ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยเหตุผลว่าการร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณชายแดนทั้งสองประเทศด้วย¹¹

และในอีกด้านหนึ่ง แม้ว่าความเป็นชาตินิยมล้ายของผู้นำจะมีสูง แต่ก็ยังต้องระวังการคงอยู่ของแนวคิดจารีตนิยมในรัฐกลันตัน เพราะตะโตะ อัสรี มูดอ สมาชิกพรรค PAS ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรัฐกลันตันในครั้งนั้นด้วย และบุคคลผู้นี้ได้กล่าวว่า มาเลเซียควรให้การสนับสนุนขบวนการโจรก่อการร้าย¹²

นี่จึงเป็นจุดอ่อนของมาเลเซีย ที่ทำให้รัฐบาลมาเลเซียหวาดเกรงผลกระทบต่อการเมืองภายใน ภาวะการเมืองที่หมิ่นเหม่เช่นนี้ทำให้รัฐบาลมาเลเซียจำต้องไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ โดยประกาศว่าเป็นปัญหาภายในของไทย¹³

3. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจบนผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกัน

การสิ้นสุดของสงครามเย็นและการขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ สำหรับไทยและมาเลเซียแล้ว การจบบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์มลายาทำให้ทั้งสองประเทศก้าวเข้าสู่ระบบโลกใหม่ ที่ใช้การขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างอำนาจต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศ

มาเลเซียได้วางบทบาทของตัวเองเป็นผู้เล่นในระดับภูมิภาค จึงไม่น่าแปลกใจที่มาเลเซียเปิดตัวเองด้วยการตั้ง EAEG (East Asia Economic Grouping) ที่ถูกปรับมาเป็น EAEC (East Asia Economic Caucus) พัฒนาเป็น EAS (East Asia Summit) , ASEAN+3, ASEAN +6 ในที่สุด

มั่นคงของแต่ละฝ่าย และแลกเปลี่ยนข่าวกรองที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ตามแนวชายแดน และทางฝ่ายไทยเองได้ตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ในปี 1989 เพื่อเป็นหน่วยงานในการบริหารจัดการให้ภาคใต้เกิดความสงบ

¹¹ ธวัช ขวัญจิตร, สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค ระหว่างอินโดนีเซีย มาเลเซีย และประเทศไทย สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540 และชื่นชีวา ชีวะธรรม, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย (พ.ศ. 2535-2538): วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและส่งเสริมความสัมพันธ์ วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

¹² มานพ จิตต์ภูษา และคณะ, อ้างแล้ว, หน้า 270.

¹³ มลาลา ราโจ เสถียร, “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย: 50 ปีแห่งมิตรภาพและความเป็นมิตร,” ใน ราชพัทธ์และบุหงารายา : 50 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550 , (กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2550), หน้า 138.

ส่วนในระดับอนุภูมิภาคนั้น ได้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจกับประเทศอาเซียน ที่มีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ติดต่อกัน ในลักษณะของเหลี่ยมเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น IMS-GT (Indonesia Malaysia Singapore – Growth Triangle), IMT-GT (Indonesia Malaysia Thailand – Growth Triangle) , EAGA/ BIMP-GA(East Asian Growth Area / Brunei Indonesia Malaysia Philippines – Growth Area)

สำหรับไทยได้เปิดตัวเอง “มองบน” กับนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า ส่วน “มองล่าง” นั้นเข้าร่วมกับมาเลเซีย (และอินโดนีเซีย) ใน IMT-GT โดยมีความร่วมมือกันใน 10 สาขา ครอบคลุมทางด้านการค้า การลงทุน การคมนาคม การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเกษตรและประมง พลังงาน อุตสาหกรรม โครงสร้างพื้นฐาน และการบริหารจัดการ

ต่อมาเมื่อเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจในเอเชียเริ่มขึ้นที่ประเทศไทย และมาเลเซียออกมาให้ความช่วยเหลือไทย อุดินนายกรัฐมนตรีนาม มหัทธีร์ มุฮัมมัด (Tun Mahathir Mohamad) เขียนถึงเหตุการณ์นี้ในหนังสือ A New Deal For Asia ความตอนหนึ่งว่า

“...แรงกดดันจากนักค้าเงินตราต่างประเทศบีบบังคับให้รัฐบาลไทยยกเลิกการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทกับดอลลาร์สหรัฐฯ แบบคงที่ และในวันที่ 2 กรกฎาคม เงินบาทก็ถล่มทลายลง แนนอนสถานการณ์ค่อนข้างมีความผันแปร ซึ่งในหลายเดือนก่อนหน้านี้ได้มีการโจมตีค่าเงินกับเงินตราหลายสกุล ซ้ำๆ ซอ้นๆ รวมทั้งเงินริงกิตของมาเลเซียด้วย แต่เป็นเพราะการล่มสลายในทันทีทันใดของเงินบาทไทยที่เป็นสัญญาณกระตุ้นให้เกิดการลดค่าเงินอย่างรุนแรงในประเทศเพื่อนบ้าน ข้าพเจ้ามิได้ตั้งใจจะตำหนิคนไทยในเรื่องของวิกฤตการณ์เงินตราต่างประเทศที่ลุกลามเหมือนไฟป่าไปทั่วทั้งเอเชีย รัฐบาลไทยแทบจะไร้อำนาจ และไม่สามารถสกัดกั้นการลุกลามได้

ไม่มีใครเลยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 1997 ที่จะสามารถมองเหตุการณ์ล่วงหน้าไปเห็นผลกระทบมหานาฬิกาที่จะเกิดขึ้นทั่วทั้งภูมิภาค ในหลายเดือนต่อจากนั้นเมื่อสถานการณ์เริ่มจะเลวร้ายลงในประเทศไทย รัฐบาลของข้าพเจ้ามีการติดต่อกับรัฐบาลไทยอย่างต่อเนื่อง เราให้ยืมเงินไปจำนวนมากพอสมควร เพื่อช่วยรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจและสนับสนุนค่าเงินบาท เรากำลังช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ต้องการความช่วยเหลือ และเราเองก็สำนึกดีว่าการทำเช่นนี้จะเป็นประโยชน์กับเราเช่นกัน

เมื่อการลดค่าเงินบาทดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เงินนับพันล้านดอลลาร์ที่ใช้ไปกับการแทรกแซงก็แทบจะเป็นการสูญเปล่า หลังจากค่าเงินบาทถูกโจมตี เรามีกลางสังหรณ์ว่า มาเลเซียจะเป็นหนึ่งในเป้าหมายถัดไปของการเทขาย

เงินตราตามทฤษฎีโรคติดต่อ (Contagion Theory)...”¹⁴

อดีตนายกรัฐมนตรีคน มหุริ ชี้ให้เห็นว่า

“ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจนี้ ถือเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุดสำหรับมาเลเซีย เพราะถือว่าสิ่งที่สูญเสียไปไม่ได้มีเฉพาะเงินทองและความมั่งคั่งทางวัตถุ แต่เป็นอนาคตต่างหากที่สูญเสียไป”¹⁵

ครั้นเมื่อเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัว ไทยและมาเลเซียก็พบกับอุปสรรคร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ สหรัฐฯ ผลักให้ปัญหาการก่อการร้ายระหว่างประเทศ เป็นปัญหาหลักในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้เศรษฐกิจที่กำลังจะฟื้นตัวต้องชะลอออกไป

ดะโต๊ะ ชัยยิด อาริฟ ฟัดซิลเลาะห์ บิน ชัยยิด อลาลุดดีน ประธานสมาคมมาเลเซีย-ไทย และอดีตเอกอัครราชทูตมาเลเซียประจำประเทศไทย (1996-2001) สะท้อนความรู้สึกถึงความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียในช่วงนั้นว่า

“.....การเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อกราบบังคมทูลลาที่หัวหิน เป็นเหตุการณ์ที่มีความหมาย และน่าประทับใจที่สุด.....

“.....พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รับสั่งว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียขึ้นอยู่กับพระทัยเสมอ และทรงชื่นชมการที่มาเลเซียพยายามไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของประเทศไทย พระองค์รับสั่งด้วยว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ก้าวหน้า แต่เหตุการณ์เมื่อวันที่ 11 กันยายน ได้ทำให้ภาพลักษณ์ของศาสนาอิสลามเสียไปอย่างไม่เป็นธรรม พระองค์ทรงตระหนักถึงปัญหาความด้อยพัฒนาของจังหวัดในภาคใต้และทรงยืนยันว่า ประเทศไทยจะลดช่องว่างทางการพัฒนาดังกล่าวต่อไป โดยจะร่วมมือกับมาเลเซียหาทางแก้ปัญหา ซึ่งโดยพื้นฐานเกิดจากการขาดการศึกษา และความล้าหลังทางเศรษฐกิจ.....

¹⁴ พิทยา สิทธิอำนวย (แปลและเรียบเรียง), มหุริ มุฮัมมัด ปลดแอกความคิด ฟันเศรษฐกิจเอเชีย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ภัคธรธรศ, 2544).

¹⁵ Mahathir Mohamad, A New Deal for Asia, (Malaysia: Pelanduk Publication, 1999): 64-65.

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเปรียบประเทศไทยและมาเลเซีย ว่าเป็นฝาแฝดที่ต้องอยู่ด้วยกันบนพื้นฐานแห่งผลประโยชน์ร่วมกัน พระองค์ทรงสนับสนุนให้พัฒนาความสัมพันธ์ในระดับประชาชน โดยเฉพาะในภาวะการเมืองปัจจุบันที่กำหนดให้ประเทศและภูมิภาคต่างๆ ต้องทำงานและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด หากต้องการคงไว้ซึ่งความสามารถในการแข่งขัน

“พระราชดำรัสดังกล่าวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งทรงเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพเทิดทูน ทำให้ข้าพเจ้าจากราชอาณาจักรไทยด้วยความมั่นใจในอนาคตความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ”¹⁶

เมื่อเกิดเหตุความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งนอกจากจะทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่ประสบกับภาวะชะงักงันแล้ว ก็ยังทำให้ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียต้องเหินห่างออกไปอีก ดังข้อเขียนของ ตะโตะ ชารานี บิน อิบราฮิม เอกอัครราชทูตมาเลเซียประจำประเทศไทย (2005 – 2008) ที่ว่า

“....ข้าพเจ้าต้องกล่าวว่า ปีแรกในการดำรงตำแหน่งของข้าพเจ้าไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่น ความสัมพันธ์ทวิภาคีได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกี่ยวข้องมาจากสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และทัศนคติที่ผิดอันเกิดจากการรายงานข่าวบางเรื่อง ข้าพเจ้าถูกขู่ฆ่าทั้งทางโทรศัพท์และจดหมาย มีการประท้วงหน้าสถานเอกอัครราชทูตมาเลเซียหลายครั้ง และข้าพเจ้าได้ถูกกระทรวงการต่างประเทศของไทยเรียกไปพบในอีกหลายวาระ ข้าพเจ้าถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องหาหนทางที่เป็นไปได้ เพื่อปรับปรุงบรรยากาศความสัมพันธ์และฟื้นฟูความสัมพันธ์ให้กลับไปอบอุ่นดังเดิม.....”¹⁷

“....ข้าพเจ้าทำความรู้จักกับมิตรสหายในวงการต่างๆ ของประเทศไทย เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี และป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ข้าพเจ้าเกิดกำลังใจเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองดีขึ้นอย่างมากในปีที่สองที่

¹⁶ ตะโตะ ไชด์ อารีฟ ฟัดซิลลาห์ บิน ไชด์ อวาลุดดิน, อ้างแล้ว, หน้า 122-123.

¹⁷ ตะโตะ ชารานี บิน อิบราฮิม “มุมมองว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน,” **ราชพฤกษ์และบุหงารายา: 50 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550**, (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2550), หน้า 116.

ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีต่อการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง โดยเฉพาะหลังเดือนกันยายน พ.ศ.2549 มีการแลกเปลี่ยนการเยือนและการประชุมระหว่างผู้นำรัฐบาลมาเลเซีย และผู้นำรัฐบาลใหม่ของไทยหลายครั้ง ข้าพเจ้าดีใจที่นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศได้ทำความรู้จักกัน และมีการติดต่อกันเสมอ.....”¹⁸

“.....พลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเรากำลังก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ในด้านการศึกษา.....เพื่อยืนยันความสำคัญของความร่วมมือด้านนี้ ทั้งสองฝ่ายกำลังเตรียมจะลงนามในบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการศึกษา¹⁹ สิ่งเหล่านี้รวมทั้งการประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคี ครั้งที่ 10 ที่กรุงเทพมหานคร เป็นนิมิตรหมายที่ดีของการเพิ่มพูนความสัมพันธ์ และเป็นการย้ำว่า มาเลเซีย ยึดมั่นในการดำเนินนโยบายอุ้มชูเพื่อนบ้าน หรือ ‘Prosper-Thy-Neighbor’²⁰

“.....ข้าพเจ้าขอย้ำว่า การสร้างความไว้วางใจและการสนับสนุนอย่างสร้างสรรค์ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทวิภาคี สิ่งนี้เป็นบทเรียนและเครื่องเตือนใจสำคัญ ไม่ว่าความสัมพันธ์ทวิภาคีจะผ่านช่วงที่ราบรื่นหรือมีอุปสรรค เป็นสิ่งที่ทั้งสองฝ่ายต้องร่วมมือกันในสาขาที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน เพื่อส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคง และความมั่งคั่งของประชาชน ในช่วงที่เกิดความขัดแย้ง ทั้งสองประเทศควรรักษาความสงบสุขและไม่หลงประเด็น และใช้ช่องทางการทูตและกลไกทวิภาคีแก้ปัญหา การทูตคุย การรายงานข่าวสารที่มีความรับผิดชอบ รวมทั้งการวิเคราะห์และประเมินประเด็นที่อาจกระทบต่อความสัมพันธ์อย่างเป็นกลาง เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการเป็นประจำ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบความจริง มีใช้ข้อมูลที่ถูกบิดเบือน การใช้ ‘การทูตผ่านสื่อ’ (Megaphone Diplomacy) ไม่เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย...”²¹

¹⁸ อ้างแล้ว, หน้า 117.

¹⁹ ลงนามแล้วเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2007 ณ เมืองปุตราจายา ประเทศมาเลเซีย.

²⁰ อ้างแล้ว, หน้า 117.

²¹ อ้างแล้ว, หน้า 119.

สรุป

ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ได้ผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากด้วยกันมาและมีช่วงเวลาที่ดีบ้าง สิ่งที่ดีกว่าจากอดีตก็ไม่ได้ด้วยคนปัจจุบัน แต่คนปัจจุบันสร้างอนาคตร่วมกันได้ การยอมรับซึ่งกันและกันบนผลประโยชน์ร่วมกันได้นำมาซึ่งความเป็นมิตรประเทศ รวมถึงมีความรับผิดชอบร่วมกันภายใต้กรอบของอาเซียน ความร่วมมือด้านต่าง ๆ จึงยังสามารถดำเนินต่อไปได้

ปัญหาภายในของไทยที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับมาเลเซีย

หากไม่เกิดเหตุการณ์ในภาคใต้ช่วงปี 2004-2006 เราทั่วไปคงยอมรับกันได้ง่ายกว่าการบริหารราชการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ดำรงอยู่มาอย่างต่อเนื่องจวบจนวันนี้ (2009) 1 ศตวรรษ ที่ได้สร้างบาดแผลอย่างเรื้อรังให้กับประชากรเชื้อชาติมลายู อย่างที่คนร่วมแผ่นดินรุ่นหลังต่างยอมรับกันว่า “เราแก้ไม่ได้”

นโยบายการบริหารราชการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยอิงงานของผู้ที่ได้ศึกษาไว้แล้ว ได้แก่ มารค ตามไท และ สมเกียรติ บุญชู ได้ศึกษาเรื่อง นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เปรียบเทียบในรอบ 30 ปี โดยวิเคราะห์²² ไว้ดังนี้

การวางนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฉบับก่อนปี 1999 มีจุดสนใจอยู่ที่การมองว่าสาเหตุของความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้คืออะไร บางฉบับวิเคราะห์ว่าเกิดจากการขาดการพัฒนา นโยบายในช่วงนั้นจึงมุ่งงบประมาณในการพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างถนน แต่เมื่อพัฒนาไปแล้วก็ยังคงมีความรุนแรงเกิดขึ้นอยู่ ในช่วงถัดมาจึงเห็นว่าอาจเป็นเพราะอิทธิพลจากภายนอกเช่นมีนักศึกษาที่ไปเรียนประเทศตะวันออกกลางแล้วกลับมาสร้างปัญหา สร้างอิทธิพล จึงมีนโยบายในการจัดการกับปัญหาอิทธิพลนั้น ๆ ด้วยวิธีการต่างๆ

ดังนั้น นโยบายแต่ละฉบับจึงมีเหตุผลต่างกัน แต่เหตุผลทั้งหลายนี้ส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากการให้ความหมายของความมั่นคงในพื้นที่เหมือนกัน คือเป็น “การรักษาอำนาจรัฐ” หรือ “การสามารถควบคุมระดับความรุนแรงได้”

²² งานวิจัยชิ้นนี้อิงงานที่ได้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ได้แก่ มารค ตามไท และสมเกียรติ บุญชู นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เปรียบเทียบในรอบ 30 ปี, ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ บรรณาธิการ, แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหามารคตามไท, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2551), หน้า 53-105. และเพื่อให้สอดคล้องเป็นบริบทเดียวกัน

ในช่วงปี 1995 ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของการปฏิรูปการเมือง และกำลังเข้าสู่ประชาธิปไตยอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความกังวลว่า หากมีการประท้วงหรือเรียกร้องจากชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็อาจเกิดความไม่พอใจจนกลายเป็นความรุนแรงได้ จึงต้องปรับและสร้างความเข้าใจในความหมายของความมั่นคงใหม่ ในช่วงที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับความมั่นคงในมิติใหม่นี้ เป็นช่วงเดียวกันกับที่มีการร่างนโยบายความมั่นคง จังหวัดชายแดนภาคใต้ฉบับปี 1999 – 2003 จึงมีการเสนอให้ลองนำแนวคิดยุทธศาสตร์สันติวิธีไปทดสอบเพื่อใช้แก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้ ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาความขัดแย้งรูปแบบหนึ่งในสังคมชั้นแรกเป็นการเริ่มต้นศึกษาว่าเหตุใดนโยบายในอดีตถึงใช้ไม่ได้ผล ซึ่งพบว่ามีสองสาเหตุหลักคือ 1. การตั้งโจทย์ผิด คือตั้งโจทย์ว่า “ทำอย่างไรที่จะรักษาอำนาจอธิปไตยแทนที่จะเป็นการรักษาความมั่นคงในชีวิตของคนในพื้นที่” และ 2. นโยบายกำหนดมาจากส่วนกลาง

ดังนั้น โจทย์เปลี่ยนเป็น “ทำอย่างไรที่จะรักษาความมั่นคงในชีวิตของคนในพื้นที่” กระบวนการในการสร้างนโยบายความมั่นคงก็ต้องเปลี่ยนตาม เพราะถ้าจะทราบว่าคุณที่อยู่ในพื้นที่ไม่มั่นคงอย่างไร มีความกลัวและอึดอัดอย่างไร ความรู้สึกที่ไม่ไว้วางใจรัฐมีสาเหตุมาจากอะไร ก็ต้องสอบถามจากประชาชนให้รู้จึงจะทำให้เกิดกระบวนการใหม่ได้คือ กระบวนการประชุมพูดคุยร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่างนโยบายความมั่นคงร่วมกัน

เมื่อดำเนินการตามแนวนี้ ก็มีข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาในพื้นที่ 2 ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การปฏิบัติบางอย่างของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนอยู่ในลักษณะสร้างความไม่ธรรมให้คนในพื้นที่ เมื่อความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ประชาชนจะรู้สึกว่ามีทางโต้ตอบ เพราะถ้าโต้ตอบจะถูกกล่าวหาว่ากำลังสร้างปัญหาในพื้นที่และทำลายอำนาจอธิปไตย แต่ถ้าหากประชาชนร้องเรียนก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อปัญหาเช่น ถูกมองว่าอาจเป็นกลุ่มแบ่งแยกดินแดน เนื่องจากเป็นจุดที่ถูกเพ่งเล็งตลอดเวลา และด้วยความสงสัยประเดี๋ยวนี้ จึงนำไปสู่การจัดการกับชาวบ้านได้หลายวิธี ชาวบ้านจึงรู้สึกอึดอัด เนื่องจากการใช้อำนาจในการจัดการความไม่เป็นธรรม จำต้องยอมรับและทนกับมันต่อไป

2. ความหวาดกลัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เคยมีในเรื่องคอมมิวนิสต์ยังคงอยู่ วิธีคิดของเจ้าหน้าที่ยังคงเหมือนเดิม เช่น เจ้าหน้าที่บางคนยังรู้สึกต่อชาวบ้านที่แสดงออกเรื่องการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ หรือความไม่เป็นธรรมว่าฝักใฝ่กับขบวนการโจรแบ่งแยกดินแดน ทั้งที่การแสดงออกต่าง ๆ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ในยุคปัจจุบัน ที่ความขัดแย้งเนื่องจากการต่อสู้ทางอุดมการณ์ไม่ใช่ระหว่างเสรีประชาธิปไตยกับคอมมิวนิสต์แบบเดิม แต่เป็นระหว่างโลกตะวันตกกับกระบวนการก่อการร้าย จึงเป็นส่วนที่ทำให้คนเข้าใจผิดว่าคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เข้าไปสัมผัสกับปัจจัยภายนอก สำหรับคนที่ไม่เข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ภาคใต้ และปัญหาที่มีกับรัฐ โดยเฉพาะคนที่อยู่ประเทศอื่น เมื่อเห็นข่าวสถานการณ์ทางภาคใต้ในปัจจุบันก็โยนทันทีว่ามาจากสงครามการก่อการร้าย

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี 1999 จึงถือเป็นนโยบายที่มีแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ของประชาชน 2 ประการคือ 1) ความกลัวที่เกิดจากการได้รับความไม่เป็นธรรม แล้วไม่มีช่องทางในการโต้ตอบ 2) เรื่องศาสนา คนในพื้นที่เข้าใจว่าสังคมไทยไม่ยอมรับเขาเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองของประเทศไทย

นโยบาย ปี 1999 จึงมีข้อเสนอสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความมั่นคงจะเกิดขึ้นในภาคใต้ได้ หากทำให้ประชาชนมุสลิมสามารถอยู่อย่างมุสลิมสังคมไทย โดยได้รับการยอมรับว่าเป็นคนไทยเท่ากับคนไทยอื่นๆ ทุกคน ซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้งมาก ทำให้คนในพื้นที่มีที่ยืน
2. เปลี่ยนจากความกลัวความต่าง มาเป็นให้ความต่างนำมาสู่ความมั่นคง ให้เห็นคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่าจะเพิ่มความมั่นคงให้แก่บ้านเมือง มากกว่านโยบายการกลืนกลายทางชาติพันธุ์(assimilation) ที่ต้องการให้ทุกคน
3. ให้ความมั่นคงมาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาคประชาชนมีบทบาทร่วมกับรัฐในการกำหนดความมั่นคง ไม่ใช่ความมั่นคงเป็นเรื่องของรัฐอย่างเดียว

ในการติดตามผลปฏิบัติตามนโยบายความมั่นคง 1999-2003 พบข้อสังเกต 2 ประการคือ

1) มีเจ้าหน้าที่รัฐบางคนคิดเช่นเดียวกับนโยบายมาตลอด แต่ไม่กล้าพูด เพราะสวนกับความคิดหลัก ดังนั้นเมื่อประกาศเป็นนโยบายเช่นนี้ เจ้าหน้าที่เหล่านี้สามารถทำงานได้อย่างสบายขึ้น ปราบปรามการฉ้อโกงในการนำนโยบายไปปฏิบัติระดับหนึ่ง

2) ส่วนเจ้าหน้าที่ที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบาย เห็นว่านโยบายนี้เป็นอันตรายต่อรัฐ จะทำให้รัฐอ่อนแอ จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการพูดคุยนาน เพื่อให้เปลี่ยนแปลงความคิด แต่มีไม่น้อยที่ไม่เห็นด้วยกับความพยายามที่ได้ชี้แจงแล้ว จึงไม่ทำตาม เนื่องจากไม่มีการบังคับว่าต้องทำ จึงเกิดการทำงานที่ชานกันระหว่าง 2 กลุ่มนี้ ดังนั้น คนที่รับเคราะห์คือประชาชน เพราะไม่รู้ว่าจะไปพบคนแบบไหน ทำให้เกิดความกลัวต่อไป

ปัญหาที่ทำให้ปัญหาสถานการณ์ในภาคใต้เกิดปะทุขึ้นมาอีกในช่วงปี 2004 เป็นต้นไป คือหลังนโยบาย 1999-2003 มี 2 ปัจจัยคือ

1. การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เห็นด้วยกับนโยบายความมั่นคง เพราะเข้าใจความหมายของ “ความมั่นคงแห่งชาติ” ต่างจากที่ใช้ในนโยบาย **จึงตั้งใจปฏิบัติสวนทาง**
 2. ตลอด 5 ปี ของนโยบาย 1999-2003 ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นเพราะสาเหตุในข้อ 1 หรือเป็น**เรื่องเฉพาะ** เช่น เป็นประเด็นความขัดแย้งส่วนบุคคล เป็นต้น
- การใช้ความรุนแรงที่เริ่มมีความชอบธรรมเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหา เช่น เรื่องยาเสพติด ทศนะของรัฐคือ หากมีเป้าหมายบางอย่าง วิธีการไหนที่จะนำไปสู่เป้าหมายก็มีความชอบธรรมทั้งสิ้น โดยไม่คำนึงว่า

วิธีการเองจะเป็นตัวกระทบเป้าหมายสุดท้าย เป็นการคิดสั้นๆ ว่าขอให้ได้เป้าหมายนั้น แต่ผลด้านลบของวิธีที่ใช้จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างไรไม่สนใจ

เมื่อวิธีการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งชอบธรรม ทำให้สังคมเกิดบรรยากาศแบบหนึ่งที่ทำให้ความรุนแรงกลายเป็นวิธีเดียวที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ตัวอย่างเช่นเมื่อพิจารณาการแสดงความคิดเห็นของประชาชนจากสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์กรือเซะ น่าตกใจว่าไม่เคยมีที่ไหนที่คนไทยแสดงอาการความรู้สึกสะใจในความรุนแรงที่ใช้ในกรณีกรือเซะและตากใบ จึงน่าสงสัยว่าคนไทยเป็นเช่นนี้จริง ๆ หรือ หรือเป็นการสร้างสถานการณ์ของคนบางกลุ่ม โดยการเพิ่มข้อความที่ดูสะใจต่าง ๆ ผ่านสื่อ เมื่อเวลาเราพูดถึง “ความเป็นไทย” ก่อนข้างจะเป็น “สูตร” และการอธิบายความเป็นไทยในลักษณะนี้ ทำให้คนในภาคใต้จึงไม่รู้สึกร่วมในความหมายไทยดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่เป็นพลเมืองของประเทศไทยเช่นกัน²³ ดังนั้น เมื่อคนกลุ่มนี้ถูกกระทำอย่างรุนแรงสังคมไทยกลับไม่รู้สึกละอาย เพราะมองว่าเป็นคนอื่นไม่ใช่พวกเรา

รัฐไทยพยายามเข้าใจว่าตนเองเป็นรัฐเดี่ยวที่มีความเป็นเอกภาพทางเชื้อชาติ (unitary state) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วไม่จริง ความจริงแล้วรัฐไทยซึ่งเป็นรัฐเดียวนั้น ประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ บางเชื้อชาติมีกลุ่มเล็กตามชายแดน บางกลุ่มใหญ่เช่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ผ่านมารัฐไทยมีความพยายามที่จะทำให้เป็นหนึ่ง และอยากให้ส่วนอื่นมาเป็นหนึ่งด้วย เช่นบังคับให้เปลี่ยนชื่อ รัฐไทยในสมัยนั้นอาจคิดว่าวิธีนี้เป็นวิธีที่ปลอดภัย สามารถสู้ภัยได้ถ้าเหมือนกันหมด เป็นการอยากให้ความเป็นจริงอย่างอื่นหายไป จึงมีการพูดกันว่าคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะแต่งตัวเหมือนเราไม่ได้หรือ เป็นความมั่นใจของรัฐว่า จะต้องให้ผู้คนในรัฐนี้เหมือนกันถึงจะอยู่ร่วมกันได้

กล่าวได้ว่า การวางนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ขึ้นอยู่กับการมองว่ามาจากสาเหตุใด ดังนั้นนโยบายแต่ละฉบับจึงมีเหตุผลต่างกัน แต่เหตุผลพื้นฐานที่เหมือนกันคือการรักษาสถานอำนาจอธิปไตย และการสามารถลดระดับความรุนแรงได้ แต่สำหรับนโยบายของรัฐบาลทักษิณเมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ทั้ง 4 (ปล้นปืน กรือเซะ ตากใบ และ 131 คนไทยหนีไปมาเลเซีย) แล้ว จะเห็นได้ว่าแม้จะรักษาสถานอำนาจอธิปไตยไว้ได้ แต่ไม่สามารถลดระดับความรุนแรงลงได้ ซึ่งความรุนแรงดังกล่าวนำไปสู่ความไร้ความรับผิดชอบกับมาเลเซีย และสูญเสียภาพลักษณ์ของไทยในเวทีต่างประเทศ

ส่วนเรื่องของระบบการเมืองของไทย สื่อให้เห็นถึงผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับที่น้อยมาก เนื่องจากพรรคการเมืองทุกพรรคต่างมีนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากกว่า

²³ ติดตามอ่านความเห็นเกี่ยวกับความรู้สึกร่วมในการเป็นคนไทยได้ใน รศ. ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล หัวหน้าโครงการจินตนาการใหม่ “ความเป็นไทย” ของมหาวิทยาลัยมหิดล อ้างถึงใน “จินตนาการใหม่ความเป็นไทย” : ก้าวให้พ้นการแบ่งแยก,“ ศูนย์ข่าวอิศรา (26 กุมภาพันธ์ 2006): 15:34 น.

รัฐบาลทักษิณ

นับตั้งแต่การเข้ารับตำแหน่งของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร หลังการเลือกตั้งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2001 มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการบริหารราชการในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้ความรุนแรงยังคงมีความต่อเนื่องและความถี่เพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันข้าราชการในพื้นที่ที่รับผิดชอบด้านความมั่นคงก็มีความขัดแย้งแตกแยกอย่างรุนแรง นำไปสู่การยุบหน่วยงานศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) จนผู้อำนวยการศูนย์ได้ลาออก ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จาก ร.ต.ต. ดร.ปราชัย เปี่ยมสมบูรณ์ มาเป็นนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เพราะเห็นว่านายวัน นอร์ เป็นคนในพื้นที่น่าจะสามารรถแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้บ้านเกิดของตนได้อย่างไรก็ตามปัญหาความขัดแย้งระหว่างทหารจากกองบัญชาการพลเรือนตำรวจทหารที่ 43 (พตท.43) และ ตำรวจภูธรภาค 9 ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่จากการพุดจาท่าทลายกันในการชี้แจงข้อเท็จจริงในการประชุมปัญหาชายแดนภาคใต้ของคณะกรรมการรัฐสภา²⁴

เมื่อเหตุการณ์ได้ขยายตัวและรุนแรงมากขึ้น ผู้บัญชาการตำรวจได้ถูกเรียกให้เข้าพยานายกรัฐมนตรีเพื่อรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้บัญชาการตำรวจรับดำเนินการปราบปรามกลุ่มคนร้ายไปแล้วภายใน 3 เดือน โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องถอนกำลังทหารบางหน่วยที่มีปัญหากับตำรวจออกจากพื้นที่ จึงเป็นเหตุผลที่ต้องยุบ 2 หน่วยงานคือ ศอ.บต. และ พตท.43²⁵ แล้วมอบภารกิจทั้งหมดให้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติเพียงฝ่ายเดียวทำหน้าที่แก้ไขปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำหรับเหตุผลของการยุบหน่วยงานทั้งสอง คือ 1) ขบวนการโจรก่อการร้ายนั้นกำลังจะหมดสิ้นไปเหลือเพียงไม่กี่คน เพียงแค่ใช้ตำรวจก็เพียงพอ ซึ่งได้เกิดวลีว่า ‘โจรกระจอก’ 2) เป็นการสร้างภาพลักษณ์ประเทศไทยที่ไม่มีการก่อการร้าย เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย และ 3) เพื่อให้เกิดเอกภาพในการทำงานและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ปฏิบัติงาน

หลังจากการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีและยุบหน่วยงานความมั่นคงทั้งสองแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลง/โยกย้ายตัวบุคคลที่เคยปฏิบัติงาน/มีประสบการณ์ในพื้นที่ในอีกหลายตำแหน่ง แล้วนำ ‘ตำรวจฟาสแทรก’²⁶ เข้าไปแทนที่

²⁴ อาริพิน บินจิ, “การปล้นปืนทหาร ไปสู่การอุ้มฆ่า นายสมชาย นีละไพจิตร ทนายมุสลิมและต้นเหตุของความรุนแรง,” ใน ปาตานี: ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู, (สงขลา : มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550), หน้า 404.

²⁵ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อ 30 เมษายน 2545

²⁶ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ให้คำจำกัดความ ‘ตำรวจฟาสแทรก’ ว่า เป็นนายตำรวจยุคใหม่ที่เชื่อว่าเก่งและกล้า (ทำในสิ่งที่คนอื่นไม่กล้าทำ) และอายุราชการน้อย

ดังนั้น เมื่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ชุดใหม่ที่มีประสบการณ์น้อย ขาดความรู้ทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น การตัดสินใจปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งในพื้นที่จึงมีความผิดพลาดสูง²⁷ จนไม่สามารถหยุดสถานการณ์ที่รุนแรงลงได้ และบานปลายจนถึงวันนี้

นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร) ได้กล่าวดำนิรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย(นาย วันมูหะมัดนอร์ มะทา) และสั่งเปลี่ยนตำแหน่งไปเป็นรองนายกรัฐมนตรี (รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาทะเลสาบสงขลา)

สถานการณ์ความรุนแรงที่ปรากฏ

ย้อนหลังไปเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 1993 เกิดเหตุคนร้ายลอบเผาโรงเรียนจำนวน 22 แห่งในพื้นที่จังหวัดยะลา นราธิวาส สร้างความเสียหายให้กับโรงเรียนเกือบทั้งหมด หลังจากนั้น 1 วัน โรงเรียนอีก 2 แห่งในจังหวัดสงขลาและปัตตานี ก็ถูกเผาหมดไหม้ เกิดขึ้นในช่วงที่นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี และมีพล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ นายอับดุล การ์ิม บิน ฮัสซัน ผู้ก่อตั้งกองโจรมุสลิมแบ่งแยกดินแดนปีอาร์เอ็น ซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ในรัฐทางเหนือของมาเลเซีย ตั้งข้อสังเกตว่า น่าจะเป็นฝีมือของกลุ่มนักการเมืองที่ต้องการสร้างสถานการณ์เพื่อสร้างความปั่นป่วนให้รัฐบาล

เหตุการณ์ลอบเผาโรงเรียนเงียบหายไปหลายปี อย่างเข้าช่วงปลายปี 2002 วันที่ 29 ตุลาคม โรงเรียน 5 แห่งใน 3 อำเภอของจังหวัดสงขลา ถูกคนร้ายลอบเผา ในเวลาไล่เลี่ยกันเกิดเหตุระเบิดขึ้นที่ทางขึ้นวิหารพระคูวิชัยโสภณ วัดช้างไห้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และที่ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานีก็มีการลอบนำระเบิดมาวางไว้บนโถงใกล้สุสาน แต่เจ้าหน้าที่กู้ไว้ได้ทัน

วันที่ 1 พฤศจิกายน 2002 ก็เกิดเหตุคนร้ายลอบยิงเจ้าหน้าที่ชุดสายตรวจ ที่บริเวณถนนสายปัตตานี-ยะลา อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจบาดเจ็บหลายนาย

หนึ่งปีถัดมา วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2003 ก็เกิดเหตุคนร้ายลอบยิงเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรอำเภอกะพ้อ จังหวัดปัตตานี เสียชีวิต 1 นาย

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2003 เกิดเหตุคนร้ายบุกปล้นร้านมินิมาร์ทของนายอารีเพ็ญ อุดรสินธุ์ ส.ส. นราธิวาส

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2003 นายมะหะมะรอมีอลี กอระ รองประธานกรรมการอิสลามจังหวัดยะลา หัวคะแนนนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถูกคนร้ายลอบยิงเสียชีวิต

วันที่ 23 มีนาคม 2003 ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส และอดีตตำรวจสถานีตำรวจภูธร อำเภอเจาะไอร้อง ถูกยิงเสียชีวิต

²⁷ การละเมิดกฎหมายด้วยการอุ้มฆ่าเพื่อให้ได้พยานหลักฐานฆ่าตัดตอน ฆ่าทำลายศพผู้ต้องสงสัย

วันที่ 26 เมษายน 2003 เกิดเหตุการณ์ที่เป็นข่าวใหญ่พาดหัวหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ เมื่อชาวบ้านมะนังกือเปาะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส หลายพันคนรวมประชาทัณฑ์ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) หน่วยพลร่มนเรศวร ที่เป็นตำรวจชุมชนสัมพันธ์เสียชีวิต เหตุเกิดที่บ้านของผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง และทำร้ายร่างกายผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอระแงะ บาดเจ็บสาหัส เพราะเข้าใจผิดคิดว่าตำรวจดังกล่าวเป็นโจร นินจาที่ออกปล้นชาวบ้าน

วันที่ 28 เมษายน 2003 (2 วันถัดมา) ได้มีเหตุการณ์คนร้ายบุกเข้าปล้นอาวุธปืนของหน่วยทักษิณพัฒนา 2 ที่บ้านบาลูกายาอิ หมู่ 2 ตำบลร่มไทย อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส มีทหารเสียชีวิต 4 นาย บาดเจ็บอีก 2 นาย อาวุธสงครามถูกปล้นไปจำนวนหนึ่ง ไม่สามารถติดตามคืนได้

เวลา 03.00 น. คืนเดียวกัน คนร้าย 15 คน บุกปล้นคลังอาวุธของหน่วยทหารชุดทักษิณพัฒนาที่ 5 หมู่ 4 บ้านแห อำเภอนาหมื่น จังหวัดยะลา ได้ปืนไป 20 กระบอก และยิง จ.ส.อ.สมคิด ภักดี บาดเจ็บ

ทั้ง 2 เหตุการณ์อาจถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่พบว่ามีการปฏิบัติการเพื่อปล้นปืนจากหน่วยทหาร ซึ่งเป็นการกระทำที่ออกอาชญากรรมยิ่ง

วันที่ 7 พฤษภาคม 2003 คนร้ายลอบเผาตู้โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่งในจังหวัดนราธิวาส ได้รับความเสียหายจำนวนมาก โดยจุดแรกเกิดที่บ้านปือเนกาเซ หมู่ 2 ตำบลลูโป๊ะบายะ อำเภอเย็งอ และจุดที่ 2 ห่างจากจุดแรก 2 กิโลเมตร เจ้าหน้าที่ตำรวจสันนิษฐานว่า เป็นฝีมือของกลุ่มวัยรุ่นที่คึกคะนอง

วันที่ 13 พฤษภาคม 2003 คนร้ายใช้รถจักรยานยนต์ ลอบทุบทำลายตู้โทรศัพท์สาธารณะในพื้นที่เทศบาลนครยะลา เสียหายจำนวนมาก

วันที่ 20 พฤษภาคม 2003 เจ้าหน้าที่ตำรวจถูกคนร้ายใช้จักรยานยนต์ขับประกะบ ยิงเสียชีวิต 1 นาย เหตุเกิดบนถนนสายเพชรเกษม-นราธิวาส หมู่ 4 บ้านส้มปอย ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

วันที่ 6 มิถุนายน 2003 เกิดเหตุปล้นปืนอีกครั้ง แต่ครั้งนี้เป็นการปล้นจาก อาสาสมัครพัฒนา และป้องกันตนเองในพื้นที่อำเภอระแงะ อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส รวม 5 จุด ได้อาวุธสงครามไป 5 กระบอก

วันที่ 9 มิถุนายน 2003 เหตุลอบวางเพลิงเผาโรงเรียนกียอนกลับมาอีก เป้าหมายคือโรงเรียนบ้านพอแม็ง หมู่ 4 ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา อาคารเรียนเสียหายครึ่งหลัง เหตุครั้งนี้คนร้ายใช้ธงชาติเป็นเชื้อเพลิงในการก่อเหตุ

วันที่ 11 มิถุนายน 2003 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมชาวไทยมุสลิม 3 คน คือ นายมัยสุร หะยี อับดุลเลาะห์ นายมูญาฮี หะยี อับดุลเลาะห์ และนายแพทย์แว มาฮาดี แว ดาโอ๊ะ โดยสงสัยว่าพัวพันกับขบวนการเจมาห์ อิสลามียาห์

วันที่ 27 พฤศจิกายน 2003 มีการก่อเหตุรุนแรงส่งท้ายปี โดยการลอบยิงฐานปฏิบัติการอาสาสมัคร รักษาดินแดน อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ทำให้อาสาสมัครบาดเจ็บ 1 นาย และในการปฏิบัติการไล่ล่า เจ้าหน้าที่ตำรวจโดนกับระเบิดบาดเจ็บ 1 นาย

เหตุการณ์ปล้นปืน

เวลา 01.30 น. วันที่ 4 มกราคม 2004 คนร้ายลอบวางเพลิงโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสพร้อมกัน 20 แห่ง ใน 11 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง ระแงะ จะแนะ รือเสาะ สุคีริน ตากใบ ศรีสาคร สุไหง-ปาตี สุไหงโก-ลก และแว้ง และในเวลาไล่เลี่ยกันมีคนร้ายอีกกลุ่มประมาณ 80 คน ใช้รถบรรทุก 6 ล้อจำนวน 2 คันเป็นยานพาหนะ พร้อมอาวุธครบมือบุกเข้าปล้นคลังแสงค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ต.บ้านปิเหล้ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ เข้าทางด้านหน้า และด้านหลังของค่าย โดยชุดที่เข้าทางด้านหน้าของค่ายนั้นยิงหม้อแปลงไฟฟ้าด้านหน้าของค่าย ในขณะที่ชุดที่เข้าทางด้านหลังใช้ถังก๊าซขนาดใหญ่ตัดรั้วลวดหนาม ได้อาวุธปืนจำนวนทั้งสิ้น 415 กระบอก เป็นปืน เอ็ม 16 จำนวน 316 กระบอก ที่เหลือปะปนกันไป มีทหารให้ความร่วมมืออย่างชัดเจน และเป็นทหารกองประจำการที่เข้ามารับการฝึก หรือส่งมาจากฝ่ายตรงข้ามให้ไปรับการฝึก²⁸

ปฏิบัติการในครั้งนี้ คนร้ายสังหารทหารเวรยามที่เฝ้าคลังแสงไป 4 นาย กลุ่มคนร้ายมีการวางแผนอย่างดี โดยใช้ยากันยิงเป็นชนวนและเชื้อเพลิงระหว่างการหลบหนี และใช้วิธีการนำเรือใบ(ลัมลุก) ทั้งกระจัดกระจายตามเส้นทางสายหลัก เพื่อสกัดกั้นและสร้างอุปสรรคในการติดตามของเจ้าหน้าที่ก่อนหลบหนี จากการตรวจสอบพบว่าพฤติกรรมในการเผาโรงเรียนในครั้งนี้ มีลักษณะและรูปแบบเดียวกันกับเมื่อเหตุการณ์เผาโรงเรียนใน 4 จังหวัดชายแดนใต้เมื่อปี 1993

ส่วนเหตุที่เลือกกองพันพัฒนาที่ 4 สำหรับการปล้นคลังแสงนั้น เพราะกองพันดังกล่าวเป็นกองพันทหารช่าง ซึ่งในช่วงดังกล่าวทางกองกำลังได้จัดส่งกำลังไปร่วมงานพิธีเผาศพของ จ.ส.อ.มิตร กล้าหาญ ที่จังหวัดพัทลุงในวันที่ 4 มกราคม 2003 กองกำลังที่มีอยู่จึงเหลือน้อย ทำให้ฝ่ายตรงข้ามซึ่งคอยหาจังหวะ ได้จังหวะในการปฏิบัติการ

เบื้องต้นทราบว่ากลุ่มคนร้ายคือ 1.กลุ่มของนายกาเล็ม กระบุง แกนนามูจาฮีดิน 2. กลุ่มนายอาแว แก และ แกนนามูโล 3. กลุ่มนายทะแซ อุเซ็ง แกนนามูอาร์เอ็นเก่า 4. กลุ่มนายปิยะดอยา กาหนัว แกนนามูอาร์เอ็นใหม่ และ 5. กลุ่มนายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ แกนนามูจาฮีดิน ซึ่งนายเจ๊ะกูแมทางกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 9 ได้มีการประกาศตั้งค่าหัว 1 ล้านบาท สำหรับผู้ที่สามารถชี้เบาะแสให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมได้

เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นปฐมบทที่ทำให้สาธารณชนทราบว่า มีความขัดแย้งกันเองสูงระหว่างทหารกับตำรวจ เช่นตัวอย่างในเรื่อง การหาผู้กระทำความผิด บ้างก็ว่าทหาร บ้างก็ว่าโจรก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดน

²⁸ ณรงค์ ชื่นนิรันดร์, ปล้นปืน 4 มกราคม 47 , สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 6 <http://region6.prd.go.th>

เมื่อการสืบสวนไม่คืบหน้า สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้จัดตั้งกองบัญชาการตำรวจสวนหน้าขึ้น ที่ ตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานี มีรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ (พลตำรวจเอกโกวิท วัฒนะ) เป็นหัวหน้า ผู้รับผิดชอบ พร้อมกับส่งหน่วยคอมมานโด และชุดสืบสวนจากกองปราบปรามและหน่วยงานอื่นๆ เข้ามา ประจำการ ดังนั้น แนวทางการสืบสวนจึงมุ่งไปที่โจรก่อการร้าย รวมทั้งผู้มีพฤติกรรมค้ายาเสพติดเกี่ยวข้อง ด้วย

การลักพาตัวบุคคลที่ต้องสงสัยไปทรมานเพื่อเอาข้อมูลหลักฐานจึงเกิดขึ้น บางรายถึงแก่ชีวิต บางราย ศพถูกทำลายไม่พบร่องรอย²⁹ ผู้เสียหายเชื่อว่าเป็นการปฏิบัติการณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐจึงได้ร้องทุกข์เพื่อขอความช่วยเหลือจากองค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งในและต่างประเทศ

การสอบสวนในเวลาต่อมา บ้างก็มีหมายจับกุม บ้างก็ไม่สามารถจับกุมผู้ต้องสงสัยได้ สถานการณ์การ จับกุมผู้ต้องสงสัยได้เพิ่มความซับซ้อนในวิธีการขึ้นไปอีก เมื่อมีการจับกุมผู้ต้องสงสัยจำนวน 9 คนไปสอบสวน ณ สถานที่ภายในเขตพระราชฐานตำหนักทักษิณราชนิเวศ จังหวัดนราธิวาส จนกระทั่งผู้ต้องหาได้รับสารภาพ และเป็นข่าวว่าจับกุมคนร้ายที่ปล้นอาวุธได้แล้ว ผู้ต้องหาได้รับสารภาพทุกคน มีข่าวการทำแผนออกทางโทรทัศน์ แล้วจึงนำตัวผู้ต้องหาไปสอบสวนที่กรุงเทพฯ และได้มีการติดต่อให้นายสมชาย นีละไพจิตรเป็นทนายช่วยเหลื จากข้อมูลการบอกเล่าของผู้ต้องหาทำให้ทราบว่า ผู้ต้องหาถูกจับทรมานร่างกายจนทนความเจ็บปวดไม่ไหว ต้องยอมรับสารภาพ นายสมชาย นีละไพจิตร จึงได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังผู้เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งทำคำร้องต่อ ศาลคัดค้านการขอฝากขังผู้ต้องหา ทำให้วุฒิสมาชิก คณะกรรมการสิทธิ-มนุษยชนแห่งชาติ ผู้แทนกระทรวง ยุติธรรม ต่างเข้าไปสืบสวนข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาในเรือนจำ เรื่องนี้ทำให้วงการตำรวจเสื่อมเสียอย่างมาก จนเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การลักพาตัวนายสมชาย นีละไพจิตร และเกิดผลต่อเนื่องในเหตุการณ์อื่นๆ ตามมา

ประมวลความเห็น/ข้อวิเคราะห์ จากภาครัฐบาลไทย

บุคคล/หน่วยงาน	ความเห็น/ข้อวิเคราะห์	หมายเหตุ
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี	1. แสดงความไม่พอใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก ตำหนิค่อนข้างรุนแรง เนื่องจากตำรวจรู้ข้อมูลล่วงหน้ามาก่อน แล้วในช่วงปีใหม่ ว่าจะมีเหตุการณ์ไม่สงบ เกิดขึ้น แต่เก็บเงียบไม่ยอมประสานข้อมูล กันจนทำให้เกิดปัญหา ----- 2. ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับ ประชาชนไม่ดี ทหารเก่ง แต่ไม่ทำ ปล่อย	1. ให้ทุกฝ่ายไปหาคำตอบในเรื่องนี้มาให้ เร็วที่สุดและจะรอฟังข่าวจาก พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี ----- 2. ทบทวนการทำงานในหลายมิติ เช่น 1. มิติด้านความคง 2. มิติด้านการ

²⁹ ดูรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ภาคใต้ได้จากการศึกษาของ ผศ.ศรีสมภาพ จิตรภิมย์ศรี

บุคคล/หน่วยงาน	ความเห็น/ข้อวิเคราะห์	หมายเหตุ
	ให้ตำรวจดูแล ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะหยุดชะงัก หากปล่อยให้ปัญหายืดเยื้ออาจทำให้มีคนฉวยโอกาส เสนอขึ้น คอ.บต.ขึ้นมาอีก ครั้งก็เป็นได้ ----- 3. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทย 4. โจรระดับนี้ถือ 2 สัญชาติที่เคยสอนศาสนาอยู่ที่นั่นแล้วเข้าไปฝั่งมาเลเซียและไปอินโดนีเซีย 5. ขอความร่วมมือจาก นายกฯ มาเลเซีย (รัฐบาลมาเลเซีย) ซึ่งมีความคุ้นเคยในขณะที่ยังดำรงตำแหน่ง รมว.ต่างประเทศ ----- 6. ให้มีการตรวจสอบการใช้โรงเรียนสอนศาสนา (ปอเนาะ) ฝึกแนวร่วมกลุ่มขจก.	ทำงานร่วมกันของหลายหน่วยงาน 3. การสร้างความไว้วางใจระหว่างราชการ และประชาชน 4. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ----- 3.นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โทรศัพท์สายตรงถึงรัฐมนตรีต่างประเทศมาเลเซีย เพื่อประสานในด้านการติดตามคนร้ายซึ่งอาจหลบหนีข้ามฝั่งไปยังชายแดนมาเลเซีย
พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี	1. เรื่องนี้เป็นเรื่องการโจรกรรม มีกลุ่มก่อการร้ายร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ โดยทหารหรือคนที่อยู่ในค่ายให้ความร่วมมือกับอาชญากร เป้าหมายของกลุ่มนี้คืออาวุธสงคราม ซึ่งพวกนี้แสวงหาอาวุธมานาน ยอมรับว่าทราบข่าวมาก่อน แต่เราไม่รู้ว่ากระทำการจุดไหน 2. กำลังตรวจสอบกลุ่มโจรในทุกพื้นที่ คิดว่ายังไม่ไปไกล แต่ถ้าจับไม่ได้ภายใน 3-7 วัน หนีไปแน่นอน 3. วันที่ 11 ม.ค.47 ถือเป็นวันครบกำหนดในการรายงานการจับกุม	มีเพียงได้ตัวนายอัสมิน ใช้ะสะอิ รองหัวหน้าขจก.มุจาฮิดีนฯ ซึ่งมีประวัติปล้นฆ่าและก่อคดีมากมายในภาคใต้ ผู้ต้องสงสัยร่วมปล้นปืนและเผาโรงเรียนรายเดียว โดยเป็นการประสานกับทางการมาเลเซียให้จับกุมและส่งตัวมาให้ไทย ซึ่งขณะนี้นายอัสมินถูกควบคุมตัวอยู่ในค่ายทหารแห่งหนึ่งไม่เป็นที่เปิดเผย เพื่อสอบสวนขยายผล
พล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	1. อาวุธปืนขายกันค่อนข้างแพง 2. เหตุการณ์ก็ไม่ได้หวังทำลาย 3. เป็นความหละหลวมของเราด้วย 4. สั่งการให้การตรวจสอบประวัติบุคคล	

บุคคล/หน่วยงาน	ความเห็น/ข้อวิเคราะห์	หมายเหตุ
	ที่มีรายชื่อต้องสงสัย 5. ยอมรับว่ามีปัญหาอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะในส่วนของมวลชน	
พล.ท.พงษ์ศักดิ์ เอกบรรณาสังห์ แม่ทัพภาคที่ 4	1. สาเหตุคาดว่าน่าจะมาจากการที่ตลอด 2 ปีที่ผ่านมาเราไม่ได้มีการปฏิบัติการทหารกดดันกลุ่มโจรดังกล่าวเลย ทำให้กลุ่มโจรเหล่านี้ มีการพัฒนาและเจริญเติบโตจนเราคาดไม่ถึง	1. ประกาศกฎอัยการศึกในพื้นที่ จ.นราธิวาส แล้ว โดยให้ใช้กฎอัยการศึกในทุกอำเภอ ยกเว้น อ.เมือง ทั้งนี้ เพื่อสกัดกั้นการขนย้ายอาวุธปืนที่ถูกปล้นไป
นายวันมูหะมัด นอร์ มะทา รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย	1. สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการปล้นอาวุธเพื่อเอาไปขายต่อในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับที่เคยปฏิบัติการปล้นอาวุธเมื่อ 4-5 เดือนที่แล้ว และเคยปล้นอาวุธมาแล้วหลาย ๆ ครั้ง ผู้บัญชาการเป็นคนกลุ่มเดียวกัน แต่ผู้ปฏิบัติอาจร่วมมือกัน 2-3 ฝ่าย ขณะนี้อาวุธค่อนข้างราคาแพง และนำมาจากชายแดนลำบากขึ้น จึงยอมเสี่ยงเอาอาวุธจากราชการ	
พล.ต.อ.สันต์ ศรุตานนท์ ผู้บัญชาการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	1. จากข้อมูลเบื้องต้น ทราบว่านายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ หัวหน้ากลุ่มขบวนการโจรก่อการร้ายในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งขณะนี้กำลังหลบหนีอยู่ในประเทศมาเลเซีย เป็นผู้วางแผนและสั่งการ	
ตำรวจ	1. เป็นการแก้แค้นของกลุ่มนายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ 2. ตอบโต้รัฐที่มีการเพิ่มค่าหัวนายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ จากเดิม ที่มีค่าหัว 3 แสนบาท เป็น 1 ล้านบาท 3. เรื่องผลประโยชน์ต่าง ๆ ในพื้นที่ 4. ผู้ต้องสงสัยอีกรายชื่อ นายมะแซ อุเซ็ง 5. ทางกรมมาเลเซียประกาศเตือนห้ามประชาชนเข้ามาใน อ.เบตง เพราะอาจจะได้รับอันตราย ทำให้ธุรกิจของ อ.เบตง	1. กลางเดือนพฤศจิกายน 2003 นายตำรวจระดับสูงยศ พล.ต.ต.สังกัดตำรวจภาค 9 ได้เดินทางไปติดตามตัวนายเจ๊ะกูแม ที่รัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย แล้วพลาดทำให้แกนนำโจรร้ายจับ โดยถูกนายเจ๊ะกูแม อาศัยอิทธิพลที่มีญาติพี่น้องเป็นเจ้าของหน้าทีของรัฐ แจ้งตำรวจสันติบาลมาเลเซีย ควบคุมตัวนายพลตำรวจของไทยไปสอบปากคำนานหลายชั่วโมงแล้วปล่อยตัวกลับ 2. เนื่องจากเมื่อ 2-3 อาทิตย์ที่ผ่านมา

บุคคล/หน่วยงาน	ความเห็น/ข้อวิเคราะห์	หมายเหตุ
	ได้รับผลกระทบอย่างหนักโดยเฉพาะการ ท่องเที่ยว	เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปดิลชีพแก่นำรวมทั้ง จับกุมลูกน้องคนสำคัญมาได้ และมีแกนนำ จากรัฐตำรวจ เดินทางมาร่วมพิธีฝังศพ 3. อ.เบตง เป็นเขตอิทธิพลของ นายมาโซ ตาเย๊ะ หัวหน้ากลุ่มติดอาวุธ ชก.พูโลใหม่ ซึ่งมีรางวัลนำจับ 100,000 บาท และขณะนี้ นายมาโซ ตาเย๊ะ หลบซ่อนอยู่ที่ อ.โกะระ รัฐเปะ มาเลเซีย
นายยงยุทธ ดิยะไพรัช เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	1. รายละเอียดที่ทางการมาเลเซียจับตัวผู้ ต้องหาได้ 1 คน นั้น ไม่ขอพูด	
พล.อ.ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ผู้บัญชาการทหารบก	1. ได้รับรายงานว่าทางมาเลเซียได้จับกุม คนร้ายได้อีก 2 คน เป็นระดับแกนนำของ ขบวนการ	

เมื่อประมวลจากข้อวิเคราะห์จากภาครัฐไทย สรุปความได้ว่า

1. เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากความหละหลวมของทางราชการในการป้องกันทรัพย์สินของรัฐ
2. ความไม่เป็นเอกภาพของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ภาคใต้ ทำให้ไม่สามารถจับกุมตัวผู้กระทำผิด
ได้
3. การกระทำที่เกิดขึ้นถือเป็นการโจรกรรม ซึ่งผู้กระทำได้แก่กลุ่มโจรที่เชื่อว่าผู้กระทำผิดนั้นเป็นบุคคลสอง
สัญชาติ
4. เกิดการแตกแยกทางความคิดในคณะรัฐบาล โดยนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา มีความเชื่อตามข้อมูลที่
ตนมีว่า กลุ่มคนร้ายก่อเหตุเพราะต้องการอาวุธไปขาย โดยมีพวกวัยรุ่นที่ติดยาและว่างงานร่วม
ขบวนการด้วย โดยไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา แต่ พล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา เชื่อว่าเป็น
การกระทำของขบวนการเบอร์ซาตู ที่มีเป้าหมายเพื่อแบ่งแยกดินแดน โดยใช้เรื่องศาสนาและปลุก
ระดมมวลชน

นอกจากนี้นายวันมูหะมัดนอร์ ยังไม่เห็นด้วยอย่างมากกับมาตรการของ พล.อ.ธรรมรักษ์ ในการตรวจ
ปอเนาะ และทำประวัติครูสอนศาสนาและนักเรียนปอเนาะทุกคน เพราะเชื่อว่าจะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง
ไปอีก

5. ขอความร่วมมือจากมาเลเซีย ในการส่งตัวผู้กระทำผิดให้ไทย

ท่าทีของสองรัฐบาล

เรื่อง	ไทย	มาเลเซีย
1. ไทยขอความร่วมมือจากมาเลเซีย ในการส่งตัวผู้กระทำผิดให้ไทย	นายกรัฐมนตรี 4 ม.ค.04 เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น เราก็ไปพูดคุยกัน เราได้ติดต่อขอพบท่าน ตั้งแต่คืนวันอาทิตย์ วันอังคารท่านให้พบทันที ----- 1. นายกรัฐมนตรีของไทยได้ขอขอบคุณทางการมาเลเซียที่ให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหา 2. จะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวกรองตลอดเวลา 3. ได้ตกลงตั้งคณะกรรมการร่วม เพื่อพัฒนาจังหวัดชายแดน ของทั้งสองประเทศอย่างสมบูรณ์แบบ 4. จะร่วมกันแก้ไขปัญหาคนสองสัญชาติ ในส่วนของกลุ่มคนร้ายถ้า	นายกรัฐมนตรี 1. ได้มอบให้ผู้บัญชาการสันติบาลของมาเลเซีย ได้พบกับผู้บัญชาการตำรวจสันติบาลของไทย ให้มีการหารือวางแผนการทำงานร่วมกัน และเปลี่ยนข่าวสารด้วยกัน อย่างทันทั่วทั้งที่ เป็นความร่วมมือทุกมิติที่จัดสิ่งที่ไม่ได้ออกไปจากทั้งสองประเทศ ----- 2. ร.มว.มหาดไทยมาเลเซียเปิดเผยว่า สามารถจับกุมคนไทยได้หลายคนทางภาคเหนือของมาเลเซีย ซึ่งอาจพัวพันกับเหตุการณ์เผาโรงเรียนและปล้นปืนในจ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 4 ม.ค. 04 ที่ผ่านมา ขณะนี้เจ้าหน้าที่ของมาเลเซีย กำลังสอบสวนอยู่ และจะส่งตัวให้กับทางการไทย หากพบว่าคนไทยเหล่านี้พัวพันกับเหตุการณ์ดังกล่าว ร.มว. มหาดไทย มาเลเซียกล่าวว่า การจับกุมครั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันต่อทางการไทยว่า มาเลเซียได้จับกุมตัวผู้ต้องสงสัยไว้ได้แล้วจริง แต่หากพวกเขาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องก็จะได้รับการปล่อยตัวไปในที่สุด ----- 3. 16 ม.ค. 04 นายกรัฐมนตรีของมาเลเซียเยือนไทยโดยการเดินทางครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางเยือนประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ในด้านทวิภาคีเพิ่มขึ้น ตลอดจนการหาวิธีความร่วมมือที่เข้มแข็งขึ้นในการแก้ปัญหาชายแดนระหว่างประเทศ โดย <u>นายกรัฐมนตรีมาเลเซียจะเข้าพบปะเจรจาทันที</u> เป็นทางการกับนายกรัฐมนตรีของไทย เพื่อหารือกันในเรื่องที่สำคัญโดยตรง โดยเฉพาะเหตุการณ์ก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่กำลังปะทุอยู่

เรื่อง	ไทย	มาเลเซีย
	พบว่าเป็นบุคคล 2 สัญชาติก็ต้องถอนสัญชาติใดสัญชาติหนึ่งออก 5. นายฯ สองประเทศตกลงร่วมกันว่าจะพบปะหารือร่วมกันทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการตลอดเวลา	
	-หนึ่งปีต่อมา-	
2. มาเลเซียได้จับกุมตัวผู้ต้องสงสัยไว้ได้แล้วจริง ด้วยกฎหมายความมั่นคงภายใน (ISA) ตั้งแต่วันที่ 5 ม.ค.05	1. 26 ม.ค.05 นายกรัฐมนตรีไทยให้สัมภาษณ์กรณีทางการเมืองมาเลเซียสามารถจับกุมตัวเจ๊ะกู๋เต๊ะ ได้แล้ว และรัฐบาลได้ส่งคนไปร่วมสอบปากคำ ร่วมกับทางการมาเลเซียแล้ว อยู่ระหว่างตรวจสอบว่าเป็นคนสองสัญชาติหรือไม่ ----- 2. 27 ม.ค.05 ทำที่ของรัฐบาลไทยต่อการให้สัมภาษณ์ของ รมว.ตปท. มาเลเซียกรณีการจับเจ๊ะกู๋เต๊ะ 2.1 การที่นายกรัฐมนตรีไทย ได้ให้สัมภาษณ์ยืนยันเรื่องการจับนายเจ๊ะกู๋เต๊ะ นั้น เนื่องจากได้มีการประสานงานผ่านช่องทางระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งสองฝ่ายก่อนหน้านี้แล้ว โดยได้มีการตกลงว่าให้เปิดเผยได้ ซึ่ง รมว.ตปท. อาจไม่ได้รับทราบการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานดังกล่าว 2.2 ในเรื่องการส่งตัวนายเจ๊ะกู๋เต๊ะ นั้น นายกรัฐมนตรีได้ตอบข้อซักถามของสื่อมวลชน โดยชี้แจงว่าเรื่องดังกล่าวขึ้นอยู่กับกระบวนการ	1. 26 ม.ค.05 รมว.ตปท.มาเลเซีย กล่าวว่าตำรวจไทยควรขอข้อมูลเรื่องนายเจ๊ะกู๋เต๊ะ โดยตรง และต่าหานายกรัฐมนตรีของไทยที่บอกกับสื่อข่าวว่าต้องการให้มาเลเซียส่งตัวเจ๊ะกู๋เต๊ะให้รัฐบาลไทย โดยกล่าวว่า นายกรัฐมนตรีของไทยควรใช้ช่องทางการทูตแทนที่จะเรียกร้องผ่านสื่อมวลชน อะไรที่จำเป็นต้องทำ ก็ควรทำผ่านช่องทางที่เหมาะสม ซึ่งมาเลเซียพร้อมจะให้ความร่วมมือ -----

เรื่อง	ไทย	มาเลเซีย
	พิธีสนธิสัญญา ซึ่งเป็นเรื่องต้องใช้เวลาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งสองฝ่ายจะต้องร่วมกันตรวจสอบภายใต้กระบวนการกฎหมายซึ่งเป็นการแสดงถึงการที่นายกรัฐมนตรีของไทยให้เกียรติต่อกระบวนการของมาเลเซีย รวมทั้งการดำเนินการผ่านช่องทางที่ถูกต้องระหว่างสองฝ่าย 2.3 ด้วยเหตุนี้ไทยจึงรู้สึกผิดหวังต่อการแสดงปฏิกิริยาของ รมว.ตปท. มาเลเซีย ทั้งๆ ที่ข้อเท็จจริงของการสัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรีไทยมิได้เป็นเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ดี อีกทั้งไม่มีการตรวจสอบโดยผ่านช่องทางทางการทูต นอกจากนี้ การตอบโต้ดังกล่าวไม่เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งซึ่งบุคคลระดับรมว.ตปท.ของประเทศเพื่อนบ้านจะให้สัมภาษณ์วิจารณ์ผู้นำของอีกประเทศหนึ่งในลักษณะดังกล่าว ซึ่งไม่น่าจะเป็นการสร้างสรรค์ต่อความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างกัน	

เมื่อประมวลจากท่าทีของสองรัฐบาล สรุปความได้ว่า

1. ประเด็นที่ไทยขอความร่วมมือจากมาเลเซียในการจับกุมผู้กระทำผิด
 - 1.1 มาเลเซีย ให้ความร่วมมือในทุกมิติเป็นอย่างดี ตั้งแต่การหารือ การวางแผนการทำงานร่วมกัน และเปลี่ยนข่าวสารด้วยกัน อย่างทันท่วงที เพื่อขจัดสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากทั้งสองประเทศ
 - 1.2 ทั้งสองประเทศตกลงร่วมกันว่าจะพบปะหารือร่วมกันทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการตลอดเวลา
2. ประเด็นที่มาเลเซียจับกุมตัวผู้ต้องสงสัยได้แล้ว
 - 2.1 ไทยเปิดเผยการจับกุมต่อสื่อมวลชน และขอให้รัฐบาลมาเลเซียส่งตัวมาให้

2.2 มาเลเซียขอให้ไทยใช้ช่องทางทางการทูต แทนที่จะผ่านสื่อ

ซึ่งในเวลาต่อมา 29 ม.ค.05 นายอัมภา ชัยนาม อดีตทูตไทยประจำสหประชาชาติ ได้แสดงทัศนะถึงเรื่องการเปิดเผยการจับกุมนายเจ๊ะกูแม กูเตะ ว่า ปัญหาของรัฐบาลไทยคือไม่เข้าใจวิธีการทูต นายก-รัฐมนตรีใช้สามัญสำนึก หรือวิธีธุรกิจ มีอะไรจะพูดก็พูด ทางมาเลเซียพูดชัด ๆ เลยกว่าทำไมไม่พูดกับเขาโดยตรง โทรศัพท์พูดก็ได้ หรือส่งคนก็ได้ เรื่องนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ในอดีตมาเลเซียให้ความร่วมมือกับเราดีมาก มาเลเซียไม่ใช่มุสลิมหัวรุนแรง เขาเคยส่งคนให้เรา แต่เขาต้องส่งเจียบๆ ต้องทำอย่างนี้ มิเช่นนั้นพรรคหัวรุนแรงก็เล่นงานเขา เขาก็เลยต้องทำอย่างนี้ เรื่องนี้เขาไม่ต้องการเผชิญหน้า เราทำให้เขาอยู่ในฐานะลำบาก

สรุป ความหวังของไทยที่จะให้รัฐบาลมาเลเซียส่งตัวเจ๊ะกูแม กูเตะ มาให้ นั่นเป็นไปได้ยาก

ประมวลความเห็น/ข้อวิเคราะห์ จากภาคประชาชน

ผู้แสดงทัศนะ	ทัศนะต่อเหตุการณ์	ข้อเสนอแนะ
พล.อ.กิตติ รัตนฉายา อดีตแม่ทัพภาค 4	ครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งที่ร้ายแรงอีกครั้งหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มโจร	รัฐบาลจะต้องเร่งดำเนินการอย่างเฉียบขาด และเป็นไปในเชิงรุกมากกว่านี้ ไม่เช่นนั้นแล้ว เหตุการณ์ยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไปไม่มีวันจบสิ้น
ดร.ปณิธาน วัฒนายากร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1. การเผาโรงเรียนไม่ใช่การเบี่ยงเบน แต่เพื่อบรรลุเป้าหมายหนึ่ง ให้สังคมแตกตื่น 2. การเข้ายึดค่ายเป็นการทำลายสัญลักษณ์ของทางการ 3. กลุ่มก่อเหตุครั้งนี้มีการวางแผนรัดกุม และผสมผสานยุทธวิธีได้เป็นอย่างดี แต่การสูญเสียชีวิตเป็นเรื่องไม่น่าเกิดขึ้น 4. ความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาไปเป็นขบวนการก่อการร้าย ถึงขั้นทำสงครามนั้น คิดว่าเป็นการพัฒนาของขบวนการในหลายประเทศที่น่ายุทธวิธีทางทหารไปดำเนินการ และวิธีการเข้าข่ายระบบการก่อการร้าย กลุ่มเหล่านี้มีการรวมกำลังและเชื่อนาน่าจะมีการฝึกอบรมมาจากต่างประเทศ เชื่อว่าการสนธิกำลังได้ต้องมีผู้นำและมีกำลังเงินสนับสนุน คาดว่าจะ	เป็นเรื่องดีที่ทางของไทยจะได้เริ่มตระหนักและรับความจริง และพร้อมจะแก้ไขปัญหา โดยจะต้องปรับแก้ในทุกมิติ เราจะเห็นว่ารัฐบาลก่อนมีนโยบายแก้ไขอย่างหนึ่งพอมีรัฐบาลนี้ ก็มีการแก้ปัญหาก็แบบ มีการยุบ พตท.42 และ ศอ.บต. แต่ไม่ได้หมายความว่านโยบายใครดีกว่ากัน เพียงแต่เกิดสัญญาณมากขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ ก็สับสน

ผู้แสดงทัศนะ	ทัศนะต่อเหตุการณ์	ข้อเสนอแนะ
	เป็นองค์กรขนาดใหญ่ มีความสัมพันธ์และอิทธิพลในพื้นที่ มีเครือข่ายกระจายไปทั่ว ซึ่งกำลังที่เข้าก่อเหตุมากกว่า 50 คน แต่เชื่อว่าการวางแผนมีการใช้กำลังมากกว่านี้ ทั้งการวางคนแทรกซึมหาข่าว ประสานงาน ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของการก่อการร้าย 5. ปัญหาภาคใต้ 5 จังหวัดสตูล สงขลา ยะลา ปัตตานีและนราธิวาส มี 5 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มแบ่งแยกดินแดน อาทิ พุโล 2. กลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์จากมาเลเซีย ตอนนี้อยู่เหน้อยมาก 3. คอมมิวนิสต์ไทย 4. กลุ่มโจรห้าร้อย มีการรวมกลุ่มค้าอาวุธ ค้ายาเสพติด 5. กลุ่มอิสลามหัวรุนแรง ที่มีการเคลื่อนไหวจากต่างชาติเข้ามา	
ดร.พีรยศ ราฮิมมูรา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี	1.การที่รัฐพุ่งเป้าว่าเป็นฝีมือของประธานกลุ่มขบวนการมูจาฮิดีนปัตตานี นั้น ไม่ตรงเป้า เพราะขบวนการสลายไปนานแล้ว แต่เผชิญข้อขบวนการไปสอดคล้องกับประเทศตะวันออกกลาง การไล่ล่ากลุ่มก่อการร้ายของรัฐบาลนั้น ขึ้นอยู่กับข้อมูลของรัฐบาลชัดเจนแค่ไหน ไม่ใช่มาจากความรู้สึก หรือได้รับการบอกเล่ามาจากใคร 2. ที่สำคัญมีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองบางคน อยู่เบื้องหลังกลุ่มขบวนการมูจาฮิดีน ปลอมขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์	
นายวิทยา วิเศษรัตน์ ประธานที่ปรึกษา สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย	1. ถ้ารัฐดำเนินมาตรการอย่างละมุนละม่อมก็ไม่ใช่ไร แต่ถ้าเป็นอย่างที่ผ่าน มาในอดีตก็เป็นเรื่องแย่ 2.กฎอัยการศึกที่ประกาศทำให้ประชาชน	

ผู้แสดงทัศนะ	ทัศนะต่อเหตุการณ์	ข้อเสนอแนะ
	ระแวง ถ้าจะจับโจรหรือผู้ก่อการร้ายก็จับไปได้ แต่กลัวว่าพวกครูสอนศาสนาจะโดนไปด้วย กลุ่มก่อการร้ายมีการวางแผนที่ดีและมีการฝึกฝน คงไม่มีเยาวชนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ผมยอมรับว่ามีเยาวชนบางส่วนรับค่าจ้างไปปล้นหรือก่อเหตุร้าย แต่เชื่อว่าไม่มีขีดความสามารถถึงขั้นไปปล้นปืนในค่าย	
นายบุญเลิศ ลาภาโรจน์กิจ ประธานหอการค้าจังหวัดสงขลา	1. รู้สึกสลดใจด้วยว่าทำไมกลุ่มโจรเก่งขนาดยึดค่ายทหารและยึดอาวุธปืนไปได้ นับร้อยกระบอก ไม่เคยเจอใหญ่ขนาดนี้ 2. ความรู้สึกนักธุรกิจภาคใต้ก็ต้องกลัวเรื่องนี้ขึ้นอยู่ที่ความจริงใจของรัฐบาลว่าจะเข้ามาดูแลปัญหาอย่างต่อเนื่องและเกาะติด	
นายปัญญา อ่องสกุล ประธานหอการค้าจังหวัดนราธิวาส	1. การท่องเที่ยวของจังหวัดมีผลกระทบเพราะเป็นจังหวัดชายแดน 2. สื่อมาเลเซียมีการประโคมข่าว ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เข้ามา โดยเฉพาะอำเภอสุไหง โก-ลก ทำให้ภาพของจังหวัดนราธิวาสมีค่าน้ำกัล 3. ความรู้สึกของประชาชนครั้งนี้รุนแรงมาก	
นายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัฐมนตรีและประธานสภาที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์	1. รัฐบาลดำเนินนโยบายบกพร่องและผิดพลาดมาตั้งแต่ต้นประเมินสถานการณ์ด้วยความประมาท มองว่าเป็นฝีมือของพวกโจรกระจอก	1. การแก้ไขปัญหาต้องทำแบบบูรณาการ รัฐบาลต้องร่วมมือกับประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และประสานความร่วมมือกับข้าราชการทุกคน 2. ถ้าแก้ปัญหายั่งยืนต้องและสม่ำเสมอ บุคคล ที่จะแนะนำได้ในเรื่องนี้ คือ นายพลากร สุวรรณรัตน์ องคมนตรี ซึ่งเคยเป็นรองปลัด

ผู้แสดงทัศนะ	ทัศนะต่อเหตุการณ์	ข้อเสนอแนะ
		กระทรวงมหาดไทย ดูแลพื้นที่อยู่ จากเหตุร้ายที่เกิดขึ้นปีละ 70-80 ครั้ง สามารถลดลงเหลือไม่ถึง 10 ครั้ง.
นายอับดุลเราะห์มาน อับดุล สมัด ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดนราธิวาส	1. เหตุการณ์ครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการ ข่าวของทางการไม่แม่นยำ ต่อไปต้อง ร่วมมือกันมากกว่านี้ 2.เจ้าหน้าที่ต้องสืบให้ดีกว่า เอาปืนไปไว้ที่ ไหน เพราะมีหลายร้อยกระบอกคงไม่ สามารถซ่อนไว้ที่เดียวได้	
นายนิมุ มะกาเจ รองประธาน คณะกรรมการอิสลามประจำ จ.ยะลา	1. เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจค้นปอเนาะ ควรมี หลักฐานที่แน่ชัด ขอให้ใช้ความนุ่มนวล ไม่ควรใช้สุนัขดมกลิ่น หรือมีเจ้าหน้าที่ดม เหล็กก่อนปฏิบัติงาน ควรมีพยานนำเข้า ตรวจค้นคือให้ใช้กระบวนการทางศาสนา นำไปสู่ความโปร่งใส	
นายวินัย สะมะฮุน รองประธาน คณะกรรมการกลางอิสลาม	ปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกฝ่ายจะต้องหันมา สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นมากขึ้น เพราะเป็นด้านจิตวิทยา มากกว่าด้านอาชญาวิทยา	ดังนั้นแนวทางการแก้ไขจะต้อง ประกอบด้วยการสร้าง ความเข้าใจและ ใกล้ชิดสนิทสนม รวมถึงปฏิบัติต่อ ประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นมิตร

เมื่อประมวลความเห็น/ข้อวิเคราะห์ จากภาคประชาชน สรุปความได้ว่า

1. การที่รัฐพุ่งเป้าว่าเป็นฝีมือของกลุ่มขบวนการมูจาฮิดีนปัตตานี นั้น ข้อมูลของรัฐบาลชัดเจน
เพียงใด
2. เรื่องดีที่ทางการของไทยจะได้เริ่มตระหนักและรับความจริง และพร้อมจะแก้ไขปัญหา โดยจะต้อง
ปรับแก้ในทุกมิติ รัฐบาลต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และประสานความร่วมมือกับข้าราชการ
ทุกคน
3. การท่องเที่ยวของจังหวัดได้รับผลกระทบ

เหตุการณ์กรือเซะ

ก่อนเหตุการณ์ 2 วัน คือในวันที่ 26 เมษายน 2004 ได้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อเหตุจำนวน
ประมาณ 30 คน ได้ประชุมวางแผนเตรียมการโจมตีจุดตรวจมัสยิดกรือเซะ ที่บ้านนายฮามะ สาและ ซึ่งตั้งอยู่ที่

บ้านควนโนรี อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยมีบุคคลระดับแกนนำเข้าร่วมประชุม³⁰ ในระหว่างการประชุมเตรียมการได้มีการกำหนดพื้นที่โจมตีหลายจุด ซึ่งรวมถึงจุดตรวจมัสยิดกรือเซะด้วย

เช้าตรู่ วันที่ 28 เมษายน 2004 เวลาประมาณ 02.30 น. ณ บริเวณมัสยิดกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี กลุ่มบุคคลประมาณ 15-18 คน ได้ออกมานั่งรวมกลุ่มกันที่ลานหน้ามัสยิดด้านทิศตะวันออก คนในกลุ่มได้พูดคุยและแสดงท่าทีในลักษณะของการวางแผน คนอีกกลุ่มหนึ่งจำนวน 6-8 คน ได้รวมกลุ่มกันที่ระเบียงทางขึ้นมัสยิดด้านใต้ จากนั้นได้มีรถกระบะคันหนึ่งเข้ามาจอดบริเวณมัสยิดและมีกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งลงมาจากรถโดยบางคนแต่งกายชุดดะวะฮ์ เดินเข้าไปในมัสยิด

เวลา 04.50 น. กลุ่มบุคคลที่มัสยิดได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเดินทางไปทางถนนด้านสถานีอนามัย อีกกลุ่มหนึ่งเดินทางไปทางถนนด้านทิศเหนือ ฝั่งเดียวกับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลตันหยงลูโละ มุ่งหน้าไปทางจุดตรวจกรือเซะ

ต่อมากลุ่มบุคคลประมาณ 32 คน ได้เดินมุ่งหน้าไปยังจุดตรวจกรือเซะฝั่งป้อมยามด้านสุสานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ขณะเดียวกัน สิบตำรวจนายหนึ่งซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ ณ จุดตรวจฯ ได้รับแจ้งเตือนจากทหารจำนวน 3 คน ที่วิ่งมาจากจุดตรวจฝั่งสถานีอนามัยว่า ให้ระวังกลุ่มบุคคลดังกล่าวด้วยและต่อมาทหารที่เหลืออยู่อีก 1 คน ณ จุดตรวจได้ถูกฟันทำร้าย จนได้รับบาดเจ็บ

กลุ่มผู้ก่อเหตุได้โจมตีป้อมตำรวจที่อยู่ใกล้ ๆ กับมัสยิดกรือเซะ และได้มีการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจทหาร ผลจากการปะทะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารเสียชีวิต 3 นายและบาดเจ็บ 17 นาย จนกระทั่งป้ายเหตุการณ์ยังไม่มีที่ท่าว่าจะยุติลงได้โดยง่าย พลโทพิศาล รัตนวงศิริ แม่ทัพภาคที่ 4 ได้จัดคณะเจรจาเพื่อให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวมอบตัว แต่ยังไม่ทันได้เจรจา พลปืน กองร้อยปฏิบัติการพิเศษได้ถูกยิงเสียชีวิต

หลังจากนั้นกลุ่มผู้ก่อเหตุได้หลบหนีเข้าไปภายในมัสยิดกรือเซะ พลเอกพัลลภ ปิ่นมณี ในฐานะรองผู้อำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ได้เดินทางไปถึงที่เกิดเหตุ ขณะนั้นมีประชาชนอยู่ในบริเวณมัสยิดประมาณ 2,000 – 3,000 คน เจ้าหน้าที่ปิดล้อมมัสยิดอยู่นาน (06.00-14.00 น.) จนในที่สุดตำรวจและทหารได้รับคำสั่งให้บุกเข้าไปในมัสยิด มีการปะทะกันจนเป็นเหตุให้ผู้ก่อเหตุที่อยู่ภายในมัสยิดทั้งหมดเสียชีวิต

ผลของการสอบสวนระบุว่า การก่อเหตุนี้มีสมาชิกที่เป็นเยาวชน และที่ไม่ได้อยู่ในวัยที่เป็นเยาวชน กล่าวคือ เป็นชายวัยแตกต่างกันอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกตัวเองว่ากลุ่ม ‘กลุ่มเปอมุตอ ปาตานี’ (PemudaPatani) หรือกลุ่มเยาวชนกู้ชาติปัตตานี ที่ได้รับการปลูกฝังชาตินิยม ด้วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติ (ที่รัฐบาลไทยได้กระทำต่อชุมชนชาวมลายูปัตตานี ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จนเกิดความรู้สึกเกลียดชังเจ้าหน้าที่ของรัฐ) และให้ต่อสู้ในแนวทาง ‘จีฮาด’ เรียนรู้วิชาคาถาอาคม เพื่อสร้างความมั่นใจในตนเอง

³⁰ หลายคนเสียชีวิตในเหตุการณ์ความไม่สงบในหลายพื้นที่ เขตจังหวัดปัตตานี วันที่ 28 เมษายน 2004

ผลกระทบจากเหตุการณ์ ชาวการบูกสังหารบุคคลภายในมัสยิดกรือเซะได้แพร่กระจายไปทั่วโลกก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ ถึงการปราบปรามเกินกว่าเหตุ

ทัศนะของมาเลเซีย สื่อของมาเลเซียได้สะท้อนให้เห็นว่า กองกำลังของไทยได้เข้าถล่มมัสยิดกรือเซะแห่งศตวรรษที่ 16 ที่คาดว่าเป็นการปราบปรามผู้ก่อเหตุ ทำให้คนในท้องถิ่นเพิ่มความไม่พอใจต่อเจ้าหน้าที่

เหตุการณ์ตากใบ

หลังจากเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนแล้ว เหตุการณ์ทั่วไปในทุกอำเภอของจังหวัดนราธิวาสอยู่ในภาวะไม่ปกติ มีเหตุการณ์ความไม่สงบปรากฏอยู่ไปทั่ว เช่น การลอบทำร้ายประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐรัฐบาลจึงมีนโยบายให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการป้องกันตนเองจากภัยไม่สงบต่างๆ โดยการฝึกอบรมชาวบ้านให้ทำหน้าที่เป็นชุดรักษาความปลอดภัย หลังจากอบรมแล้วกระทรวงมหาดไทยได้แจก

อาวุธปืนลูกซองประจำกายแก่ชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็นชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านต่างๆ เฉพาะในจังหวัดนราธิวาสมีการแจกถึง 4,000 กระบอก ปัตตานีและยะลา ก็มีจำนวนใกล้เคียงกัน

วันที่ 12 ตุลาคม 2004 ชาวบ้าน 6 คน ซึ่งทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ได้ไปแจ้งความที่สถานีตำรวจว่า อาวุธที่ทางราชการแจกให้ตนนั้นถูกคนร้ายปล้นเอาไป

วันที่ 13 ตุลาคม 2004 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัวชรบ.ทั้ง 6 ส่งให้หน่วยทหารของกองทัพบกที่ 4 เพื่อซักถาม จากการซักถามได้ความว่า อาวุธปืนทั้งหกกระบอกนั้น พวกตนได้จำยอมมอบให้กับคนร้ายไป เนื่องจากเกรงกลัวต่อภัยอันตรายที่ถูกกลุ่มคนร้ายข่มขู่ว่า หากไม่ส่งมอบอาวุธให้พวกตน กลุ่มคนร้ายจะทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและครอบครัว

วันที่ 24 ตุลาคม 2004 เมื่อทหารได้ข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงได้ส่งตัว ชรบ.ทั้งหกให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดี ฐานแจ้งความเท็จต่อพนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับตัวบุคคลไว้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

วันที่ 25 ตุลาคม 2004 ได้มีชาวบ้านซึ่งเป็นญาติของชรบ.ทั้งหก เข้ามาติดต่อของเยี่ยม และประกันตัว แต่เนื่องจากอำนาจการควบคุมของพนักงานสอบสวนจะหมดลง จึงต้องส่งตัว ชรบ.ทั้งหกไปขออนุญาตศาลควบคุมต่ออีก ไม่อาจให้ประกันตัวได้ เป็นเหตุให้ญาติของชรบ.ทั้งหกไม่พอใจ

เวลา 09.00 น. ประชาชนราว 200 คน ได้มาชุมนุมที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ ส่งเสียงเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ปล่อยตัว ชรบ.ทั้งหก เวลาผ่านไป ผู้มาชุมนุมก็เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เจ้าหน้าที่ได้หาบุคคลสำคัญของท้องถิ่น ประกอบด้วย ปลัดจังหวัด เลขาธิการคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย ผู้บัญชาการตำรวจภาค 9 แม่ทัพภาค 4 รวมทั้งบิดามารดาของ ชรบ.ทั้งหกมาเจรจาให้เลิกชุมนุมแต่ไม่ประสบผล การชุมนุมยังคงยืดเยื้อ ส่งเสียงร้อง และใช้ความรุนแรงบุกเข้าไปในสถานีตำรวจ

เวลา 15.30 น. แม่ทัพภาคที่ 4 ตัดสินใจสลายการชุมนุมโดยใช้น้ำฉีด และใช้ก๊าซน้ำตายิงเข้าใส่ผู้ชุมนุม กลุ่มผู้ชุมนุมบางรายใช้อาวุธยิงใส่เจ้าหน้าที่ และเกิดปะทะกัน เป็นเหตุให้มีกลุ่มผู้ประท้วงเสียชีวิตในที่

เกิดเหตุจำนวน 6 คน และถูกจับกุม 1,298 คน และได้ลี้ภัยคนทั้งหมดไปกักขัง ที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี ปฏิบัติการของทหารในการลี้ภัยผู้ที่ถูกจับกุมนั้น ไม่เป็นไปตามหลักสากล เป็นสาเหตุให้ผู้ถูกจับกุมส่วนหนึ่งถึงแก่ชีวิตขณะลี้ภัย

ผลกระทบจากเหตุการณ์ คือภาพการชุมนุมจนเกิดการปะทะกัน จับกุมและลี้ภัยไปกักขังที่เผยแพร่สู่สายตาสังคมนั้น ได้กลายเป็นโศกนาฏกรรมที่ก่อให้เกิดความสลดใจต่อผู้พบเห็น และกล่าวถึงภาพพจน์ในทางลบด้านสิทธิมนุษยชนของไทย

ทัศนะของมาเลเซีย สื่อของมาเลเซียได้สะท้อนให้เห็นว่า เป็นเรื่องที่แน่นอนที่รัฐจะต้องไม่มีการประนีประนอมกับการชุมนุมที่มีความรุนแรง แต่การจับกุมควรดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอน กองกำลังรักษาความปลอดภัยไม่ควรกระทำการเลยเถิดไป จนเกิดให้มีการตอบโต้ ตำรวจและทหารจะต้องได้รับการฝึกฝนที่ดีกว่าคนในท้องถิ่น ดังนั้นฝ่ายความมั่นคงจะต้องปฏิบัติด้วยความยุติธรรม

เป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่มีการตายและบาดเจ็บเกิดขึ้น ในรายงานที่เสนอว่าทหารทำเกินกว่าเหตุนั้น ย่อมหมายความว่า การนองเลือดหลีกเลี่ยงได้ และดูเหมือนว่าจะเป็นสาเหตุให้มีการปลุกเร้าให้คนในท้องถิ่นลุกขึ้นมาต่อสู้ ขณะที่วัฏจักรความรุนแรงคงดำรงอยู่โดยไม่มีสัญญาณการแก้ไขจากกรุงเทพฯ

สมาชิกของพรรค PAS ได้รวมตัวกันประท้วง และวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไทยอย่างรุนแรง ที่หน้าสถานทูตไทยในกรุงกัวลาลัมเปอร์ การประท้วงจบลงด้วยการขอให้มุสลิมในภาคใต้ของไทยมีความเข้มแข็ง เพื่อที่จะสู้กับความยุติธรรมต่อไปให้ได้

นอกจากนี้ ยังตามมาด้วยการประท้วงอีก 2 ครั้ง คือที่หน้ากงสุลไทย รัฐกลันตัน และหน้ากงสุลไทย รัฐปีนัง

เหตุการณ์ 131 คนไทยหนีเข้าไปในมาเลเซีย

ที่มาของเหตุการณ์เริ่มจากในวันที่ 30 สิงหาคม 2005 อิหม่ามมุสตาฟา ยูโซะ ผู้นำศาสนาแห่งบ้านละหาร ตำบลปะลูลู อำเภอสูไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส เดินทางจากมัสยิดกำลังจะเข้าบ้าน ระหว่างนั้นได้ถูกกระสุนปืนรัวเข้าใส่ร่างจนอิหม่ามล้มลง คนร้ายหลบหนีไป หลังสิ้นเสียงปืนภรรยาและบุตรของอิหม่ามมีความพยายามจะนำอิหม่ามไปโรงพยาบาล แต่ท่านห้ามไว้โดยกล่าวว่า “ข้าขอตายอยู่ที่บ้านดีกว่า ถึงไปโรงพยาบาลก็ต้องตายอยู่ดี” จากคำบอกเล่าของภรรยาท่านอิหม่าม ท่านเชื่อว่าเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ หลังเกิดเหตุ 5-6 ชั่วโมง อิหม่ามก็สิ้นใจ เมื่อข่าวแพร่ออกไปชาวบ้านจึงได้พากันปิดล้อมหมู่บ้าน ยืนขวางถนน ไม่ให้ทหาร ตำรวจ และคนแปลกหน้าผ่านเข้าไปในหมู่บ้าน

วันที่ 31 สิงหาคม 2005 ขบวนการบรรพบุรุษขนาดเล็กจำนวนกว่า 10 คน นำผู้คนทั้งหญิง ชาย และเด็กมุ่งไปยังแม่น้ำสุไหง โก-ลก จากนั้นเดินทางข้ามไปยังเขตตำบลตุมปัต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย พวกเขา 131 คนพากันไปพักพิงที่สองมัสยิดในเป็งกอลันกูบุร (Pengalan Kubur) และรันเตา ปันญัง (Rantau Panjang)

โดยไม่มีหนังสือผ่านแดน เมื่อเจ้าหน้าที่ของมาเลเซียเข้ามาควบคุมกลุ่มชนเหล่านั้น ตัวแทนของคนเหล่านี้บอกว่า พวกเขาหนีมาจากประเทศไทย เนื่องจากความรุนแรงที่ขยายตัวออกไป และพวกเขาอาจตกเป็นเป้าจากการรณรงค์ของฝ่ายความมั่นคงที่จะกำจัดผู้ก่อความไม่สงบ³¹ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับอิหม่ามมุสตาฟา นั้น ถูกนำมาเป็นเหตุผลที่ว่า เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีดำของเจ้าหน้าที่รัฐ และได้ถูกลอบสังหารแล้วเมื่อคืนที่ผ่านมา และยังมีบัญชีรายชื่อ (black list) อีกจำนวนมากที่เจ้าหน้าที่จะลอบทำร้าย จึงเป็นเหตุผลของการลี้ภัยในครั้งนี้³²

รัฐบาลไทยได้ส่งเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายไปสอบถามข้อเท็จจริง และติดตามบุคคลเหล่านี้กลับ แต่ไม่เป็นผล รัฐบาลเชื่อว่า การลอบฆ่าอิหม่าม และการอพยพของชาวบ้านเป็นแผนของผู้ก่อความไม่สงบ แต่จากคำสัมภาษณ์ของผู้อพยพที่มีให้กับผู้สื่อข่าวต่างประเทศ ทั้งหมดยืนยันว่า ไม่มีใครปลุกปั่นยุยง หรือสั่งให้เดินทางมายังรัฐกลันตัน พวกตนมาเพื่อขอหลบภัยกันเอง

แถลงการณ์ของสำนักงาน UNHCR ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ระบุว่าผู้ลี้ภัยจำนวน 131 คน เป็นชาย 64 คน เป็นหญิง 24 คน และเด็กอีก 43 คน ได้รับการปฏิบัติที่เป็นไปตามมาตรฐาน เมื่อบุคคลขอลี้ภัยในอีกประเทศหนึ่ง³³

นายอับดุลเราะห์มาน อับดุล ซอมัด ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส ได้ให้สัมภาษณ์วิทยุบีบีซี ภาษาภาษาไทย ว่า ได้เข้าไปดูสถานการณ์ในหมู่บ้านละหาร อำเภอสู่หงาปาดิ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งยังไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าหมู่บ้าน แต่จากการพูดคุยกับชาวบ้าน เข้าใจได้ว่าคนในหมู่บ้านไม่ได้ห้ามเจ้าหน้าที่ทุกคน แต่ขอพิจารณาเป็นรายๆ ไป เช่นผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาสให้เข้าไปได้ หลังจากอิหม่ามถูกสังหาร ชาวบ้านรู้สึกสูญเสีย อยากอยู่อย่างสงบ และมีความกลัวเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง จึงไม่อยากตอบคำถามแก่ฝ่ายใด ตนในฐานะผู้นำทางศาสนา เมื่อมีการเสียชีวิตของอิหม่ามจำเป็นต้องเข้าไปเยี่ยมเจ้าหน้าที่ที่ดี ใครก็ดี ที่เข้าใจว่าเพื่อน ๆ ผู้นำศาสนาเข้าไปยุยง นับว่าเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง³⁴ กรณีการตั้งถิ่นฐานของ 131 คนนี้ ควรให้รัฐบาลไทยและมาเลเซียเท่านั้นร่วมกันแก้ปัญหา แม้สหประชาชาติจะมีความตั้งใจที่ดี แต่คนไทยภาคใต้ส่วนใหญ่เลือกที่จะให้ไทยและมาเลเซียแก้ปัญหา โดยไม่มีฝ่ายที่สาม³⁵

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ชาวบ้านในชุมชนตัดสินใจปิดหมู่บ้านของตน ไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่เข้ามานั้น ว่า

“ในความเชื่อของชาวมุสลิม คำสั่งเสียของคนใกล้ตายเป็นสิ่งที่ดีต้อง

³¹ New Straits Times, (4 October 4 2005).

³² อารีฟิน บินจิ, อ้างแล้ว, หน้า 432.

³³ The Star, (24 September 2005).

³⁴ อารีฟิน บินจิ, อ้างแล้ว, หน้า 433.

³⁵ The Star, (24 September 2005).

นำมาปฏิบัติ ยิ่งในกรณีนี้ ผู้สังเวยเป็นอิหม่ามซึ่งเป็นที่นับถือของชาวบ้าน เมื่อท่านสั่งไม่ให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูศพ ชาวบ้านก็พยายามทำตาม คำสั่งเสียของผู้ตาย รวมกับการขาดความเชื่อถือในรัฐ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนตัดสินใจปิดหมู่บ้านของตน ผู้คนบางส่วนจากชุมชนหลายแห่งรวมทั้งที่บ้านละหาร ก็ตัดสินใจเดินหนีออกไปจากอำนาจรัฐที่เขาเห็นว่าไม่เป็นธรรม”³⁶

ท่าทีของสองรัฐบาล

เหตุการณ์	มาเลเซีย	ไทย
131 คนไทยอพยพเข้าไปในมาเลเซียด้วยเหตุผล อิหม่ามถูกยิงเสียชีวิต	1. เจ้าหน้าที่ตำรวจมาเลเซียควบคุมตัวไว้ในฐานะเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีหลักฐานบัตรประชาชน และเอกสารเดินทางเข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย 2. กรมตำรวจมาเลเซียเตรียมส่งคนไทยทั้งหมด ให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองรัฐกลันตันดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ----- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ: ผมเข้าใจถึงความละเอียดอ่อนของเรื่องนี้ที่มีต่อฝ่ายไทย แต่ก็หวังเช่นกันว่าไทยจะเข้าใจเช่นกันว่า เราจะต้องแบกรับความรับผิดชอบ ทั้งในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนระหว่างประเทศ และความเป็นเพื่อนบ้านที่ดี และต้องถือเป็นความรับผิดชอบของไทยที่จะต้องสร้างความมั่นใจและช่วยให้คนเหล่านี้เอาชนะความหวาดกลัวได้ ไม่ว่าความหวาดกลัวนั้น จะเป็น	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ: รัฐบาลได้ส่งเจ้าหน้าที่กงสุลไปตรวจสอบสัญชาติ แต่ทันทีที่ได้ข้อมูลว่าถือสัญชาติไทย รัฐบาลพร้อมจะให้ความช่วยเหลือ ----- ผู้บัญชาการหน่วยเฉพาะกิจที่ 34 เปิดเผยว่า ขณะนี้ได้รายชื่อทั้ง 131 คนแล้ว แต่เอกสารเป็นภาษาท้องถิ่นยากต่อการตรวจสอบ เบื้องต้นพบว่า แต่ละคนให้ที่อยู่ปลอมกับทางการมาเลเซีย เพราะตรวจสอบแล้วไม่พบที่อยู่ตามที่ระบุไว้ ----- โฆษกกระทรวงการต่างประเทศ ได้แถลงข่าว เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2555 สรุปสาระสำคัญดังนี้ <u>ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์</u> 1. ตามที่เกิดเหตุการณ์เกี่ยวกับคน

³⁶ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) วันที่ 8 กันยายน 2555 อ้างถึงใน อารีพิน บินจิ, “การลอบฆ่าผู้นำศาสนากับการอพยพพลัดถิ่นที่นำไปสู่ปัญหานานาชาติ,” ใน ปาตานี: ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู, (สงขลา : มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550), หน้า 431.

เหตุการณ์	มาเลเซีย	ไทย
	ความหวาดกลัวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือที่พวกเขาคิดเอาเองก็ตาม ----- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ: ในขณะที่มาเลเซียไม่มีความตั้งใจที่จะยุ่งกิจการภายในของเพื่อนบ้านนั้น รัฐบาลก็ไม่อาจจะนิ่งเฉยได้ เมื่อมีคนจำนวนมากข้ามแดนเข้าในประเทศ ในทุกความสัมพันธ์ทวิภาค การปฏิสัมพันธ์และความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญ ในกรณีของประเทศไทย การที่คนสัญชาติไทยข้ามแดนไปมาเลเซีย พวกเขาต้องค้นหาความจริงว่า ทำไมพวกเขาจึงแสวงหาที่พักพิงที่นั่น จะส่งพวกเขากลับไปทันทีไม่ได้ ขอยืนยันว่า ไทยและมาเลเซียจะไม่ให้การคุ้มครองกลุ่มผู้ก่อการ ซึ่งวางแผนก่อความไม่สงบขึ้นในประเทศไทย มาเลเซียรู้ถึงความละเอียดอ่อนของสิ่งที่ได้เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดภาคใต้ และไม่ต้องการให้ไทยคิดว่ามาเลเซียได้รับเอาผู้ก่อการไว้ในประเทศ ----- รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม: ทหารมาเลเซียได้รับคำสั่งให้ระมัดระวังถึงสถานการณ์ความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงในภาคใต้ของไทย และให้เตรียมความพร้อมถึงความเป็นไปได้ที่จะมีการไหลบ่าเข้าไปของผู้อพยพ มาเลเซียจะไม่ก้าวเข้าไปในกิจการภายในของไทย มาเลเซียจะรักษาจุดยืนไม่เข้าไปก้าวร้าวกับความรุนแรงในภาคใต้ของประเทศ มาเลเซียได้เตรียมให้ความร่วมมือกับไทยด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูล	ไทย ทั้ง 131 คนถูกควบคุมตัวในรัฐกลันตัน และรัฐบาลมาเลเซียได้แสดงความกังวล ต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ขอยืนยันว่า รัฐบาลทั้งสองฝ่ายมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดเพื่อสมานฉันท์และคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชน อย่างเต็มที่ และขอชี้แจงข้อเท็จจริงที่ได้รับรายงานจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อความกระจ่างของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และเป็นพื้นฐานในการร่วมมือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างไทยกับมาเลเซีย ดังนี้ 2. เมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2005 แกนนากลุ่มก่อความไม่สงบประมาณ 10 คน ได้เดินทางเข้าไปในรัฐกลันตันของมาเลเซีย และปล่อยข่าวลือในกลุ่มชาวมลายูที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ให้แจ้งญาติพี่น้องในเขตไทยให้อพยพเข้าอยู่ในมาเลเซียชั่วคราว เพราะจะเกิดเหตุร้ายแรงขึ้นในไทยเร็ว ๆ นี้ รวมทั้งยังปล่อยข่าวลือดังกล่าวในพื้นที่รัฐตรังกานู ซึ่งมีราษฎรไทยเข้าไปประกอบอาชีพอยู่มากเช่นกัน 3. รายงานข่าวกรองยืนยันว่า แกนนากลุ่มผู้ก่อความไม่สงบได้เดินทางเข้าไปในรัฐกลันตัน 5 วันก่อนเหตุการณ์เกิดขึ้น (ประมาณวันที่ 25 สิงหาคม 2005) เพื่อเตรียมการ หลังจากนั้นกลุ่มชาวไทย 131 คน ได้ทยอยเดินทางเข้าไปยังมาเลเซียในวันที่ 30 สิงหาคม 2005 4. ตามที่มีรายงานว่า การลอบทำร้าย

เหตุการณ์	มาเลเซีย	ไทย
	ลับกัน และหวังว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยจะสามารถแก้ไขความไม่สงบได้ มาเลเซียสามารถเข้มงวดด้านความมั่นคงที่ชายแดน เพื่อป้องกันดินแดนของตนมิให้ถูกใช้ไปในการโจมตีประเทศไทย และให้ความร่วมมือด้วยการสนับสนุนการสืบราชการลับ นอกจากนี้ เห็นควรให้สื่อมีความละเอียดอ่อนต่อสถานการณ์ในท้องที่เพื่อหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้นำของสองประเทศ เช่น กรณีที่นักหนังสือพิมพ์มาเลเซีย ได้รับการขอร้องจากทหารไทยให้เข้าไปช่วยเป็นผู้เจรจาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทย กรณีบ้านตันหยงลิมอร์ อย่างไรก็ตาม มาเลเซียมีความเห็นว่า รัฐบาลมาเลเซียต้องการความมั่นใจจากไทยก่อนส่งประชาชน 131 คนกลับว่าพวกเขาไม่ได้รับการละเมิดสิทธิมนุษยชน รัฐบาลมาเลเซียให้ความมั่นใจว่าชาวไทยที่ถูกคุมขังอยู่จะปลอดภัย และสามารถกลับบ้านได้เมื่อสถานการณ์ต่างๆ ดีขึ้น แม้ว่าจะยังมีปัญหาที่ต้องแก้ไข แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ามาเลเซียจะไม่ร่วมมือกับประเทศไทยในเรื่องอื่นๆ เรื่องนี้จะต้องมองไปในภาพกว้าง รวมทั้งเรื่องสิทธิมนุษยชน และสังคมเศรษฐกิจด้วย	นายสะตอปา ยูโซะ ราษฎรตำบลละหารเหนือ อ.สุโขทัย จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2005 เป็นสาเหตุที่ทำให้กลุ่มคนไทยทั้ง 131 คน หลบหนีไปมาเลเซียนั้น ข้อเท็จจริงคือ กลุ่มชาวไทย 131 คนที่หลบหนีไปมาเลเซียเป็นราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อื่น (จากการตรวจสอบจากจำนวน 69 คนที่หลบหนีไปมาเลเซีย ไม่มีราษฎรจากตำบลละหารเหนือ และมีราษฎรจากอำเภอสุโขทัย 1 คน รวมอยู่ในกลุ่มเพียง 1 คน <u>การประสานของกลุ่มผู้ก่อความสงบภายในและภายนอกประเทศ</u> 1. มีรายงานว่ากลุ่มที่เรียกตัวเองว่า PULO ได้จัดตั้งองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนชื่อ Pattani Malay Human Rights Organization (PMHRO) เพื่อเคลื่อนไหวทำลายภาพลักษณ์ของไทย โดยดำเนินการผ่านเว็บไซต์ www.pmhro.org และพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์กลุ่ม PMHRO ได้รับติดต่อเจ้าหน้าที่ UNHCR ที่สวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งดูแลภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกว่า ราษฎรกลุ่มนี้มีความหวาดกลัวว่าจะถูกรัฐบาลไทยทิ้งหลังการประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน เนื่องจากเคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การชุมนุมหน้า สภ.ตากใบ กลุ่ม PMHRO จึงต้องการให้ UNHCR เข้ามาช่วยเหลือกลุ่มชาวไทยดังกล่าว รวมทั้งขอให้ช่วยประสานรัฐบาลมาเลเซีย ขอไม่ให้ส่งตัวกลับไทย นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสังเกตด้วยว่า กลุ่ม PULO ได้ปรับปรุงหน้าเว็บไซต์ อย่างรวดเร็ว

เหตุการณ์	มาเลเซีย	ไทย
		เกือบจะในเวลาเดียวกันกับที่มีการรายงานข่าวเรื่องนี้ในครั้งแรก <u>ความเคลื่อนไหวของรัฐบาลต่อเหตุการณ์ดังกล่าว</u> 6. ขอเรียนว่า จากการตรวจสอบกลุ่มชาวไทย 131 คนที่หลบหนีไปมาเลเซีย เชื่อว่าเกิดจากการสร้างข่าวลือของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ และความหวาดกลัวภัยอันตรายจากกลุ่มผู้ไม่หวังดี มิได้เกิดจากภัยคุกคามจากอำนาจรัฐตามที่มีการกล่าวอ้างแต่อย่างใด นอกจากนี้ กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบยังมีความตั้งใจทำให้เกิดความบาดหมางระหว่างไทยกับมาเลเซีย 7. ขอยืนยันว่ารัฐบาลไทยพร้อมที่จะดูแลความปลอดภัยของคนไทยทั้ง 131 คน โดยจะดำเนินการแก้ไขปัญหาตามแนวทางสมานฉันท์แห่งชาติเป็นหลัก ทั้งนี้รัฐบาลไทยและมาเลเซียได้ประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและรัฐบาลมาเลเซียเข้าใจดีว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหภายในของไทย และพร้อมจะให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาโดยเร็วที่สุด
มาเลเซียส่งตัวคนที่ทางการไทยต้องการตัว 1 คน ให้แล้ว	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ไม่เปิดเผยชื่อบุคคลผู้นั้น ไม่เอ่ยถึงว่าส่งตัวให้กับหน่วยงานไหน และไม่บอกถึงวันที่ส่งมอบตัว	
มาเลเซียย้ายกลุ่มคนเหล่านี้ไปอยู่ที่รัฐตรังกานู		

เมื่อประมวลทำที่ของทั้งสองรัฐบาลแล้ว สรุปความว่า
ทำที่รัฐบาลมาเลเซีย

1. มาเลเซียควบคุมตัวไว้ในฐานะเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีหลักฐานบัตรประชาชน และเอกสารเดินทางเข้าเมือง อย่างถูกต้องตามกฎหมาย
2. มาเลเซียถือเป็นความรับผิดชอบของไทย ที่จะต้องสร้างความมั่นใจและช่วยคนเหล่านี้เอาชนะความหวาดกลัวให้ได้
3. มาเลเซียยืนยันในการรักษาจุดยืนไม่เข้าไปก้าวก่ายกับความรุนแรงในภาคใต้ของไทย ทั้งได้เตรียมให้ความร่วมมือกับไทยด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อการสืบราชการลับ และหวังว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยจะสามารถแก้ไขความไม่สงบได้ มาเลเซียสามารถเข้มงวดด้านความมั่นคงที่ชายแดนเพื่อป้องกันดินแดนของมาเลเซียมิให้ถูกใช้ไปในการโจมตีประเทศไทย
4. มาเลเซียเห็นควรให้สื่อไทยมีความละเอียดอ่อนต่อสถานการณ์ในท้องที่ เพื่อหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้นำของสองประเทศ
5. มาเลเซียต้องการความมั่นใจจากไทยก่อนส่งประชาชน 131 คนกลับ ว่าพวกเขาจะไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

ท่าทีรัฐบาลไทย

1. จากการตรวจสอบกลุ่มชาวไทย 131 คนที่หลบหนีไปมาเลเซีย เชื่อว่าเกิดจากการสร้างข่าวลือของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ และความหวาดกลัวภัยอันตรายจากกลุ่มผู้ไม่หวังดี มิได้เกิดจากภัยคุกคามจากอำนาจรัฐตามที่มีการกล่าวอ้างแต่อย่างใด นอกจากนี้กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบยังมีความตั้งใจทำให้เกิดความบาดหมางระหว่างไทยกับมาเลเซีย
2. รัฐบาลไทยยืนยันว่าพร้อมที่จะดูแลความปลอดภัยของคนไทยทั้ง 131 คน โดยจะดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านแนวทางสมานฉันท์แห่งชาติเป็นหลัก

ประมวลความเห็นและการแสดงทัศนะจากภาคประชาชนมาเลเซีย

ผู้แสดง	ความเห็น
สื่อของมาเลเซีย: Utusan	พาดหัวข่าวว่า Imam mangsa operasi bunuth Thaksin berbohong kekacauan di selatan Thailand dijangka memuncak หมายถึง นายกฯ ทักษิณ โกหกเกี่ยวกับการสังหารอิหม่าม
Asia Time online (17 Sept 2005)	นับเป็นครั้งแรกที่พลเมืองไทยถูกบังคับให้หนีจากการจ้องล้างจ้องผลาญที่บ้าน
New Straits Times	มีข่าวลือว่า คนมากกว่าพันคนจะข้ามไปมาเลเซีย หากว่าความรุนแรงในภาคใต้จะดำเนินต่อไป
V.K.Chin , Columnist The Star	ถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลไทย จะหยุดกล่าวหาว่ามาเลเซียในเรื่องความมั่นคงบางประการและปัญหาสังคมของตน

เมื่อประมวลความเห็น จากภาคประชาชนมาเลเซีย สรุปความได้ว่า มีทัศนะต่อรัฐไทยที่เป็นลบ

สรุป ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ในเหตุการณ์ทั้ง 4 คือ ปล้นปืน กรือเซะ ตากใบ และ 131 คนหนีเข้าไปในมาเลเซีย เกิดขึ้นจากนโยบายการบริหารของรัฐที่ผิดพลาด การพิจารณาว่า ขบวนการแบ่งแยกดินแดนต่างๆ ได้หมดศักยภาพลงแล้ว แต่ความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ถึงจะไม่มี ศักยภาพในการก่อการร้าย แต่ขบวนการยังคงอยู่ และยังรักษาระดับอิทธิพลของกลุ่มด้วยการรับจ้างก่อเหตุ และแสวงประโยชน์ร่วมกับกลุ่มที่กระทำผิดกฎหมาย ที่นำไปสู่เหตุการณ์ความไม่สงบชายแดนระลอกใหม่ที่ได้ เริ่มต้นขึ้นและมีอยู่จนถึงปัจจุบัน จึงจำเป็นสำหรับรัฐบาลไทยที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากมาเลเซีย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีให้เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศโลกมุสลิม ซึ่งอาจจำเป็นต้องอาศัยเวลาพอควรเพื่อแก้ไขปัญหาให้ ลุล่วง

เมื่อนำแนวคิด ความเชื่อมโยงการเมืองภายในกับภายนอก มาศึกษาผลกระทบของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่มีต่อความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ก็สามารรถเห็นได้ถึงลักษณะของการ เชื่อมโยงปัญหาได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ แม้ว่าปัญหาเรื่องนโยบายการบริหารราชการของไทยจะเป็นปัญหา ภายในที่ส่งผลกระทบไปยังเหตุการณ์ แต่สาเหตุของปัญหาได้เชื่อมโยงให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างถึงผู้กระทำ ภายนอกด้วย โดยอาศัยความเหมือนทางด้านสังคมวัฒนธรรมเป็นสื่อในการเชื่อมโยงความคิดความรู้สึกว่า เป็นพวกเดียวกัน และใช้ดินแดนที่อยู่ใกล้ชิดกันเป็นฐานในการสนับสนุนการปฏิบัติการ หรือหลบภัยจากรัฐไทย ความเชื่อมโยงของปัญหาทำให้เกิดความซับซ้อนยุ่งยากต่อการแก้ไขมากยิ่งขึ้น เมื่อการกำหนดนโยบายของ ไทยไม่ได้วางไว้ที่ทำให้สังคมภาคใต้เกิดความสงบสุข ดังนั้น ลักษณะของความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียส่วนหนึ่ง จึงสอดคล้องกับสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าหากช่วงใดสถานการณ์สงบเรียบร้อย ความสัมพันธ์ ของประเทศทั้งสองก็ราบรื่นดี ถ้าช่วงใดสถานการณ์ชายแดนมีความรุนแรง ฝ่ายไทยก็อาจจะมองมาเลเซีย ด้วยความไม่ไว้วางใจ ซึ่งอาจส่งผลให้มีปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ไทยจึงจำเป็นต้องหันมาพิจารณา ทบทวนนโยบายของตนเองด้วยเช่นกัน

ปัญหาภายในของมาเลเซียที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับไทย

สมเกียรติ สุพรรณชนะบุรี³⁷ ได้ศึกษาปัญหาภายในของมาเลเซียที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับ ไทยในช่วงปี 1976 – 1983 พบว่ามี 4 ประการคือ 1) ปัญหาพรรคคอมมิวนิสต์มลายา ซึ่งบัดนี้ ได้สิ้นสุดลงแล้ว

³⁷ สมเกียรติ สุพรรณชนะบุรี, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทยกับมาเลเซีย ระหว่าง พ.ศ. 2519 -2526 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ , 2530).

2) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเชื้อชาติต่างๆ ในประเทศ คงมีให้เห็นถึงการกระทบกระทั่งกันเองภายใน แต่ยังไม่ส่งผลมาถึงไทย 3) ปัญหากลุ่มคลังศาสนา รัฐบาลมาเลเซียเพียงปล่อยให้มีการเคลื่อนไหวอย่างอิสระภายใต้ขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น และ 4) พรรคการเมืองในมาเลเซีย ซึ่งมีอยู่หลายพรรคที่เกี่ยวข้อง และที่มีผลกระทบต่อนั้นมีอยู่ 2 พรรค

พรรคการเมืองในมาเลเซีย

โดยสภาพการเมืองของสังคมมาเลเซียแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ พรรคฝ่ายรัฐบาล และพรรคฝ่ายค้าน พรรครัฐบาลหรือพรรคแนวร่วมแห่งชาติ (Barisan Nasional – BN) ประกอบด้วยพันธมิตร 14 พรรค ได้แก่

1. พรรคองค์การแห่งชาติเอกภาพชาวมลายู หรือที่รู้จักเรียกกันว่า พรรคอัมโน (United Malays National Organization-UMNO) เป็นพรรคที่รักษาความเป็นผู้นำในการเมืองมาเลเซียมาโดยตลอด รวมถึงการเป็นแกนนำของพรรครัฐบาลด้วย ก่อตั้งพรรคในปี 1946 ประธานพรรคคนปัจจุบันคือ अबดุลลอฮ์ อะห์มัด บาดาวี (Abdullah Ahmad Badawi) เข้ารับตำแหน่งเมื่อ 31 ตุลาคม 2003
2. พรรคสมาคมชาวจีนมาเลเซีย (Malaysian Chinese Association – MCA) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 1949 เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ และเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชาวจีนโดยอาศัยกฎหมาย ประธานพรรคคนปัจจุบันคืออง เตี เกียต (Ong Tee Keat) เข้ารับตำแหน่งเมื่อ 18 ตุลาคม 2008
3. พรรคสภาอินเดียมาเลเซีย (Malaysian Indian congress – MIC) เป็นพรรคที่เล็กที่สุดเมื่อเทียบกับพรรค UMNO และ MCA ก่อตั้งในเดือนสิงหาคม 1946 เพื่อปกป้องและส่งเสริมผลประโยชน์ต่างๆ ของชุมชนชาวอินเดีย และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆ ประธานพรรคคนปัจจุบันคือ เอส ซามี่ เวลลู (S.Samy Vellu) รับตำแหน่งนี้มาตั้งแต่ปี 1979
4. พรรคขบวนการของประชาชนมาเลเซีย หรือพรรคเกอร์ากัน (Gerakan) เป็นพรรคที่ยึดแนวสังคมนิยมประชาธิปไตย ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 1968 เพื่อต้องการปฏิรูปสังคม มุ่งสร้างพรรคที่ไม่เน้นชาติพันธุ์ มีความพยายามให้ชาวมลายูและชาวจีนร่วมมือกัน สมาชิกส่วนใหญ่เป็นพวกที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก รักษาการประธานพรรคได้แก่ โก๊ะ ชู คูน (Koh Tsu Koon) เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2008 จนกว่าจะมีการเลือกตั้งภายในพรรคปี 2009 (ณ วันที่งานชิ้นนี้แล้วเสร็จ ยังมีได้กำหนดวันที่แน่นอน)

5. พรรคก้าวหน้าของประชาชน (People's Progressive Party – PPP) เป็นพรรคการเมืองที่ไม่ได้เน้นด้านชาติพันธุ์ มีสมาชิกเป็นชาวอินเดียนด้วย ประธานพรรคคนปัจจุบันคือ เอ็ม เคย์เยส (M. Kayveas)
6. พรรคซาบาห์ก้าวหน้า (Sabah Progressive Party –SPP ในบางครั้งพบการใช้ชื่อย่อ 4 ตัวคือ SAPP) เป็นพรรคการเมืองของชาวจีนที่ค่อนข้างใหม่ ก่อตั้งพรรคเมื่อ 21 มกราคม 1994 เข้าร่วมกับพรรคแนวร่วมแห่งชาติในการเลือกตั้งปี 1999 เพื่อต้องการสร้างสังคมมาเลเซียที่มีหลายชาติพันธุ์ให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ ประธานพรรคคนปัจจุบันคือ ยง เต็ก ลี (Yong Teck Lee)
7. พรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party – LDP) เป็นพรรคการเมืองของชาวจีนท้องถิ่น ที่เพิ่งก้าวเข้ามามีบทบาทในการเลือกตั้งเมื่อปี 1999
8. พรรคองค์กรเอกภาพปาสก-โมโมกุล-คาดาซัน (United Pasok – Momogun Kadazan Organization – UPKO) ก่อตั้งในปี 1964 เป็นพรรคตัวแทนของชนเผ่าพื้นเมืองคือ คาดาซัน เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองในการเลือกตั้งปี 1999 ประธานพรรคคนปัจจุบันคือ เบอ์นารด ดอมปอค (Bernard Dompok)
9. พรรคเอกภาพประชาชนซาบาห์ (Parti Bersatu Rakyat Sabah – PBRs)
10. พรรคเอกภาพซาบาห์ (Parti Bersatu Sabah – PBS) เป็นพรรคการเมืองสำคัญในรัฐซาบาห์ ได้รับคัดเลือกเขาปกครองเป็นพรรครัฐบาลท้องถิ่นติดต่อกันถึง 5 สมัย (-2008) นับตั้งแต่ก่อตั้งพรรคในปี 1985 โดยชาวคาดาซันและชาวจีน ประธานพรรคคนปัจจุบันคือ โจเซฟ ไพริน คิติงกัน (Joseph Pairin Kitingan)
11. พรรคเอกภาพภูมิบุตรอนุรักษนิยม (United Traditional Bumiputer Party/Parti Pesaka Bumiputera Bersatu – PPBB ในบางครั้งพบการใช้ชื่อย่อเพียง 3 ตัวคือ PBB) เป็นพรรคเล็กที่สำคัญและมีบทบาทอย่างมากในรัฐซาราวัก ก่อตั้งในปี 1971 เพื่อรักษาประโยชน์ของชนพื้นเมืองคือเผ่าอับันและดาเยค ประธานพรรคคนปัจจุบันคือ อับดุล ตอฮิบ มাহ์มุด (Abdul Taib Mahmud)
12. พรรคเชื้อชาติดาเยคซาราวัก (Parti Bangsa Dayak Sarawak – PBDS) เป็นพรรคการเมืองที่อยู่บนพื้นฐานของชาติพันธุ์ “ดาเยคนิยม” ก่อตั้งในปี 1983
13. พรรคเอกภาพประชาชนซาราวัก (Sarawak United People's Party – SUPP) เป็นพรรคที่เก่าแก่ที่สุดของซาราวัก มีความจริงจิงในทางการเมืองที่จะนำเอานโยบายทางสังคมนิยมมาใช้แทนการร่วมมือกันเฉพาะชาติพันธุ์ แต่ในที่สุดก็หนีไม่พ้นการมุ่งรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มเผ่าพันธุ์ตน (จีน) ก่อตั้งเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 1959 เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ที่รัฐซาราวักจะได้รับภายใต้กรอบของมาเลเซีย
14. พรรคซาราวักก้าวหน้าประชาธิปไตย (Sarawak Progressive Democratic Party – SPD)

พรรคฝ่ายค้าน มีลักษณะที่ไม่มีการรวมตัวเป็นพันธมิตร เช่นเดียวกับลักษณะที่พรรคฝ่ายรัฐบาล รวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่ ต่างกัน

อย่างไรก็ตาม แต่ก็มีลักษณะการรวมตัวเฉพาะกิจอยู่ด้วย เช่น การที่พรรค PAS, PKR และ DAP รวมตัวกันในชื่อว่า ปากตัน รยัต (Pakatan Rakyat- PR) ด้วยการประกาศจุดยืนทางการเมืองร่วมกันที่ได้แก่ การยกเลิกกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ผลักดันการเลือกตั้งที่เป็นธรรมและการ แก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน เพื่อต้องการคะแนนเสียงที่สามารถคานอำนาจกับพรรครัฐบาลได้

พรรคฝ่ายค้าน มี 9 พรรค ได้แก่

1. พรรคอิสลามของมาเลเซีย (Parti Se-Islam Malaysia – PAS) เป็นพรรคที่เน้นจารีตตามหลัก ศาสนาอย่างเคร่งครัด ก่อตั้งในปี 1951 ประธานพรรคคนปัจจุบันคือฮาดี อาหวัง (Hadi Awang) เข้ารับตำแหน่งในปี 2003
2. พรรคกิจประชาธิปไตย (Democratic Action Party – DAP) เป็นพรรคที่มีแนวทางสังคมนิยม ประชาธิปไตย ก่อตั้งเมื่อ 18 มีนาคม 1966 ประธานพรรคคนปัจจุบันได้แก่ คาร์ปัล ซิงห์ (Karpal Singh) เข้ารับตำแหน่งในปี 2004 สมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวจีนระดับกลางและระดับล่าง ที่มีความไม่พอใจนโยบาย

ของพรรค MCA ส่วนชาวมลายี และอินเดีย มีเป็นส่วนน้อย คนกลุ่มนี้ให้การสนับสนุนพรรค DAP เพื่อให้ใช้ แนวทางประชาธิปไตยบนพื้นฐานของกฎหมาย

3. พรรคความยุติธรรมแห่งชาติ (Parti Keadilan Rakyat –PKR) ก่อตั้งในวันที่ 4 เมษายน 1999 ในชื่อพรรคว่าเคอดิลัน (Keadilan) กิจกรรมแรกตั้งขึ้นเพื่อสร้างกระบวนการเรียกร้องความยุติธรรมขึ้นมาปกป้อง ประชาชนมาเลเซีย โดยไม่มีการแบ่งแยกชาติพันธุ์ เริ่มจากกรณีการจับกุมอันวาร์ อิบรอฮีม (Anwar Ibrahim) และให้ความร่วมมือกับพรรคอื่นๆ ในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและปกครองแบบธรรมาภิบาล ประธานพรรค คือนางวัน อาซิชะฮ์ วัน อิสมาอีล (Wan Azizah Wan Ismail)

ต่อมาพรรค Keadilan ได้ประกาศรวมกับพรรคประชาชนมาเลเซีย (Parti Rakyat Malaysia- PRK) เมื่อ วันที่ 3 สิงหาคม 2003 โดยใช้ชื่อพรรคว่า Keadilan Parti Rakyat Malaysia ทั้งสองพรรคนี้ต่างมีข้อจำกัดด้าน ประสบการณ์ทางการเมือง แต่มีจุดยืนเป็ของตนเองอย่างมุ่งมั่น ภายใต้การรวมตัวใหม่นี้สมาชิกเลือก นางวันชิ ชะฮ์ เป็นประธานพรรคเช่นเดิม

ในการเลือกตั้งเดือนมีนาคม 2008 นางวันชิชะฮ์ ได้รับเลือกตั้งในรัฐปีนัง เขตเปอร์มาตัง เปาห์ (Permatang Pauh) ซึ่งต่อมาเดือนเมษายน 2008 เมื่ออันวาร์ได้พ้นจากการห้ามลงแข่งขันทางการเมืองนางวัน อะชิชะฮ์ได้ลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเปิดทางให้สามีลงแข่งขันเลือกตั้งซ่อมในเขตดังกล่าวเมื่อ 26 สิงหาคม 2008 และได้รับชัยชนะ

นางวันวิษยะ ยังคงดำรงตำแหน่งประธานพรรค แต่ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วม “ปกาดันรยัต” อันวาร์เป็นตัวแทนของพรรค PKR

4. พรรคภาคีแนวร่วมประชาชนซาบาห์ (Parti Barisan Rakyat Sabh Bersekutu – BERSEKUTU)

5. พรรคองค์การเอกภาพแห่งชาติปาสิก นูนุกรากัง (Pertubuhan Kebangsaan PASOK NunukragangBersatu – PASOK)

6. พรรคประชาธิปไตยพลังประชาชนเอกภาพซาบาห์ (Parti Demokratik Setiasehati Kuasa Rakyat Bersatu Sabah- SETIA)

7. พรรคแห่งชาติซาราวัก (Sarawak National Party – SNAP) ก่อตั้งขึ้นในปี 1961 เพื่อรักษาประโยชน์ของชาวอินัน

8. พรรคประชาธิปไตยมาเลเซีย (Malaysia Democratic Party – MDP)

9. พรรคปฏิรูปแห่งรัฐ (Parti Reformasi Negeri – STAR)

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนและทำความเข้าใจกับสังคมฐานการเมือง ที่ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ต่างมุ่งรักษามลประโยชน์เชื้อชาติของตน ในที่นี้จักได้แสดงให้เห็นถึงพรรคในสังกัดรัฐบาล และพรรคฝ่ายค้านที่ได้ลงแข่งขันเลือกตั้งทั้งหมด แบ่งตามถิ่นกำเนิดของพรรคและชาติพันธุ์ในรูปแบบตารางดังนี้

พรรค	รัฐบาล/แนวร่วมแห่งชาติ	รัฐบาล/แนวร่วมแห่งชาติ	รัฐบาล/แนวร่วมแห่งชาติ
รัฐบาล/แนวร่วมแห่งชาติ (Barisan Nasional- BN)	UMNO (มาเลย์) MCA (จีน) MIC (อินเดีย) Gerakan (จีน) PPP (อินเดีย+อื่น ๆ)	SAPP/SAP (จีน) LDP (จีน) UPKO (คาตาซัน) PBRs (คาตาซัน) PBS (คาตาซัน+จีน)	PPBB/PBB (อินัน+ดาัยค) PBDS (ดาัยค) SUPP (จีน) SPDP (ดาัยค)
พรรคฝ่ายค้าน	Pakatan Rakyat (PAS+DAP +PKR) PAS (มาเลย์) DAP (จีน+อื่น ๆ) PKR (มาเลย์ +จีน+อินเดีย)	BERSEKUTU (มาเลย์) PASOK (คาตาซัน+จีน) SETIA (มาเลย์+คาตาซัน+จีน)	SNAP (อินัน) MDP (จีน) STAR (มาเลย์ +ดาัยค+จีน)

พรรคการเมืองที่มีบทบาทในการส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย

พรรค UMNO

เป็นพรรคที่เก่าแก่ที่สุดของมาเลเซีย ก่อตั้งในระหว่างที่มาเลเซียถูกญี่ปุ่นยึดครองในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นพรรคที่มีนโยบายในการสงวนสิทธิทางการเมืองไว้ให้แก่ชาวมาเลย์เท่านั้น แรกเริ่มมีตนกู อับดุลเราะห์มาน (Tuanku Abdul Rahman) เป็นประธานพรรค

อุดมการณ์ของพรรค UMNO เน้นชาตินิยมมาเลเซีย พิทักษ์ผลประโยชน์และสิทธิของชาวมาเลย์ แต่ในทางปฏิบัติพรรค UMNO ก็มีนโยบายประนีประนอมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชาวมาเลย์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ

พรรค UMNO เป็นพรรคที่มีการจัดองค์กรของพรรคที่ดีที่สุด และมีอิทธิพลในระบบการเมืองของมาเลเซียมากที่สุด มีสาขาของพรรคประจำทุกรัฐ มีสำนักงานใหญ่ควบคุมสาขาของพรรคที่ประจำอยู่ตามรัฐต่างๆ หลังการเลือกตั้งเดือนมีนาคม 2008 พรรค UMNO มีฐานสนับสนุนที่สำคัญอยู่ทางใต้ได้แก่ รัฐมะละกา รัฐยะโฮร์ และรัฐนอห์มิงคาบสมุทร ได้แก่ รัฐซาบารห์ รัฐซาราวัก

บทบาทของพรรค UMNO ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับไทยนั้น ผลกระทบในอดีตที่เด่นชัดสุดได้แก่ ปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดนทางภาคใต้ของไทย เมื่อฝ่ายไทยขอความร่วมมือในการปราบปรามขบวนการโจรก่อการร้าย ก็มักได้รับคำตอบที่ฝ่ายมาเลเซียปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือด้วย โดยให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องภายในของไทย

เนื่องจากพรรค UMNO เป็นพรรคที่ได้รับคะแนนนิยมสูงสุดจากประชาชน การจัดตั้งรัฐบาลที่มีพรรค UMNO เป็นแกนนำคงอยู่ต่อไป ตราบเท่าที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

พรรค PAS เป็นพรรคฝ่ายค้านที่สำคัญของมาเลเซีย ตั้งขึ้นบนพื้นฐานของหลักการศาสนาอิสลาม ที่มีรัฐกลันตันเป็นฐานคะแนนเสียงของพรรค PAS อย่างเหนียวแน่น อันเป็นพื้นที่รัฐต่อชายแดนไทย และในบางครั้งมีอิทธิพลสูงเลยเข้าไปในรัฐตรังกานูด้วย

นโยบายของพรรค PAS ที่สำคัญคือชาตินิยม และศาสนาอิสลาม มุ่งหวังที่จะสถาปนามาเลเซียให้เป็นรัฐอิสลาม ใช้หลักคำสอนของศาสนาอิสลามเป็นธรรมนูญในการปกครองประเทศ การดำเนินการตามเป้าหมายจึงจำเป็นต้องใช้ความพยายามที่จะรวบรวมเอาดินแดนที่มีชาวมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูมิภาคนี้รวมตัวเข้าด้วยกัน ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวเป็นชาวมาเลย์เกินกว่าร้อยละ 90 การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนารัฐ ไม่เป็นไปในทิศทางของกระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้รัฐกลันตันมีการพัฒนาที่น้อยกว่ารัฐอื่น ๆ อันส่งผลถึงฐานะทางเศรษฐกิจของรัฐในระดับต่ำกว่าด้วย

บทบาทของพรรค PAS ในส่วนที่สัมพันธ์กับไทยนั้น ผลกระทบในอดีตที่เด่นชัดได้แก่ ในปี 1974 ประธานพรรคได้อ่านแถลงการณ์ที่เสนอแนะความต้องการของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยว่า

ทางแก้ที่ดีที่สุดคือการให้ประชาชนในดินแดนนี้มีสิทธิในการปกครองตนเอง บทบาทของพรรค PAS ที่มีความต่อเนื่องเช่นนี้ ทำให้ไทยมองมาเลเซียอย่างขาดความไว้วางใจ และเชื่อว่าพรรค PAS อยู่เบื้องหลังการสนับสนุนขบวนการแบ่งแยกดินแดน

สรุป ปัญหาภายในของมาเลเซียที่ได้แก่พรรคการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับไทย ไม่ว่าจะเป็นพรรค UMNO หรือพรรค PAS ความเชื่อมโยงของปัญหาจะเป็นไปในลักษณะของการเมืองภายในของมาเลเซียที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เนื่องจากปัญหาการจับกุมผู้ก่อเหตุไม่สงบ อันอาศัยความต่อเนื่องมาจากขบวนการแบ่งแยกดินแดนยังคงมีอยู่ นั่นได้ก่อเหตุในไทยและหลบหนีการจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของไทย ข้ามฝั่งไปลี้ภัยในมาเลเซีย ที่นำไปสู่ความยากลำบากในการควบคุมเหตุการณ์ในภาคใต้ให้สงบได้

แม้รัฐบาลมาเลเซียโดยพรรค UMNO จะมีการดำเนินการประนีประนอมกับกลุ่มชนหลากหลายเชื้อชาติก็ตาม แต่ก็ให้ความสำคัญแก่ชนเชื้อชาติมาเลย์มากที่สุด เพราะถือว่าเป็นภูมิบุตร ดังนั้นกลุ่มชาวมาเลย์ที่นับถือศาสนาอิสลาม จึงเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุดในประเทศ หากพรรค PAS หรือชัยชนะของ Pakatan Rakyat ได้บริหารประเทศ ก็มีแนวโน้มเชื่อได้ว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมีโอกาสเป็นไปได้มากที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้ว่าพรรค UMNO ซึ่งเป็นรัฐบาลในขณะนี้จะไม่ได้สนับสนุนการดำเนินการดังกล่าวก็ตาม

อย่างไรก็ตาม พรรค UMNO มีความพยายามที่จะใช้มาตรการทางนโยบายเศรษฐกิจในการพัฒนารัฐเข้ามาใช้ภายใต้เงื่อนไขความเป็นไปได้ เพื่อปูทางที่จะได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้บริหารของรัฐนี้ คำถามจึงอยู่ที่ว่าคนกลั่นตันเลือกใคร

ปัญหาร่วมระหว่างไทยกับมาเลเซีย

สมเกียรติ สุพรรณชนะบุรีได้ศึกษาปัญหาร่วมระหว่างไทยกับมาเลเซียในช่วงปี 1976 – 1983 พบว่ามี 3 ประการคือ ปัญหาพรรคคอมมิวนิสต์มลายา ปัญหาการประมง สองปัญหานี้ได้ยุติลงแล้ว ส่วนปัญหามุสลิมสองสัญชาตินั้น ยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องมาถึงทุกวันนี้

ปัญหามุสลิมสองสัญชาติ : จากเครือญาติมลายู สู่แรงงานต่างชาติ

บันทึกของรัฐ

ปัญหาบุคคลสองสัญชาติ เกิดจากเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ เนื่องจากชาวไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เช่นเดียวกับชาวมาเลเซีย มีภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ ยังมีความผูกพันทางเครือญาติอยู่ด้วย

การมีบัตรประชาชนทั้งของไทยและมาเลเซียในระยะแรก ด้วยเหตุผลที่ต้องการความสะดวกในการเดินทางเข้าไปเยี่ยมญาติ เข้าไปศึกษา และประกอบการค้าตามแนวชายแดน จึงไม่มีปัญหามากนัก

ต่อมาเมื่อครั้งที่ตนกู อับดุลเราะห์มาน (Tuanku Abdul Rahman) อดีตนายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซียเดินทางมาเยือนประเทศไทย เมื่อเดือนกันยายน 1970 ได้ยกปัญหาบุคคลสองสัญชาติขึ้นหารือกับจอมพล ถนอม กิตติขจร อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ว่า รัฐบาลมาเลเซียมีความวิตกที่มีบุคคลสองสัญชาติจากประเทศไทย เดินทางไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่พรรค Pan Malayan Islamic Party (PMIP) หรือที่รู้จักเรียกขานกันในปัจจุบันว่า พรรค PAS ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านในรัฐกลันตัน ทำให้พรรค Alliance ที่ปัจจุบันรู้จักในชื่อว่าพรรคแนวร่วมแห่งชาติ (Barisan Nasional) ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลในสมัยนั้นพ่ายแพ้ในการเลือกตั้ง นอกจากนั้น การปล่อยให้มีบุคคลสองสัญชาติ ยังก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายขึ้นด้วย จึงเห็นสมควรที่จะได้มีการดำเนินการแก้ปัญหา³⁸

ในปี 1976 ปัญหาบุคคลสองสัญชาติได้ปรากฏชัดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อรัฐบาลมาเลเซียต้องการเสียงสนับสนุนการเลือกตั้งในรัฐตอนเหนือโดยเฉพาะรัฐกลันตัน เพื่อให้ได้รับชัยชนะเหนือพรรคการเมืองของชาวจีน จึงแสวงประโยชน์จากชาวไทยมุสลิมด้วยการออกกฎระเบียบ/กฎหมายเปิดโอกาสให้ชาวมาเลเซียมุสลิมที่ตกสำรวจ หรือชาวมุสลิมที่ไปประกอบอาชีพในประเทศเพื่อนบ้าน ยื่นคำร้องขอทำบัตรประชาชนได้ ทำให้มีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ก่ออาชญากรรมขึ้นในไทยและหลบหนีเข้าไปในมาเลเซีย หรือสร้างปัญหาในมาเลเซียแล้วหลบหนีเข้ามาในไทย คนกลุ่มนี้มีบัตรประชาชนทั้งสองสัญชาติ จึงยากแก่การตรวจสอบ แยกแยะว่าใครเป็นใคร คนเหล่านี้จึงสามารถหลบหนีการจับกุมหลังจากก่อความผิด

เดือนพฤษภาคม 1981 ทั้งไทยและมาเลเซียจึงได้มีการทำข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องนี้ ที่กรุงเทพฯ โดยสาระของข้อตกลง³⁹ มีดังนี้

1. ต่างฝ่ายต่างจะไม่ออกบัตรประชาชนของตนให้คนอีกชาติหนึ่ง ในกรณีที่สงสัยว่าบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดมีบัตรประชาชนของอีกประเทศหนึ่งหรือไม่ ก็ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่ายปรึกษาหารือเพื่อหาข้อเท็จจริง

³⁸ วีระ เมฆะวิภาต, *แนวทางในการกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติไทยต่อมาเลเซีย*, เอกสารวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2535, หน้า 77-79 อ้างถึงใน ชื่นชีวา ชีวะธรรม, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย (พ.ศ. 2535 – 2538): วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและส่งเสริมความสัมพันธ์*, วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2540, หน้า 38-40.

³⁹ สยามจดหมายเหตุ (29 พฤษภาคม – 4 มิถุนายน 2524): 599-600.

2. ให้ทั้งสองฝ่ายพยายามจัดหารายชื่อของบุคคลที่ต้องสงสัยว่ามี 2 สัญชาติแลกเปลี่ยนกันตรวจสอบ
3. ทั้งสองฝ่ายจะเข้มงวดกวดขันเรื่องการข้ามพรมแดน โดยให้ข้ามได้เฉพาะที่ด่านหรือที่จุดข้ามแดนเท่านั้น
4. เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งออกบัตรประชาชนให้อีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายนั้นจะต้องแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบว่า เป็นบัตรประชาชนประเภทใด
5. บุคคลใดที่ถูกเรียกบัตรประชาชนคืน ฝ่ายนั้นจะต้องแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบด้วย

บันทึกของประชาชน

อัสหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง⁴⁰ เขียนถึงคน 2 สัญชาติ ไทย-มาเลเซีย ความตอนหนึ่ง ว่า

“เรื่องคนไทยในภาคใต้ที่มีบัตรประชาชน ๒ ประเทศ คือประเทศไทย และมาเลเซีย เกิดขึ้นและได้ยื่นมาเกือบ ๔๐ ปีแล้ว ในสมัยนั้นผู้อาวุโสหลาย คนบอกว่า ประเทศไทยสมัยนั้นยางพารามีราคาดีมาก เด็กๆ ลูกชาวสวนยาง พกธนบัตรใบแดงเต็มกระเป๋าเข้าเมือง จ้างขายชื่อของอย่างสนุกสนาน เจ้าของ สวนยางที่มีพื้นที่ปลูกมากๆ จะมีคนงานกริดยางมากมาย ส่วนหนึ่งมาจาก ประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะจากรัฐกลันตัน

สตรีอาวุโสท่านหนึ่งที่เคยเป็นลูกจ้างกริดยางในอำเภอหรือทะเลาะ จังหวัดนราธิวาส ได้พูดคุยให้ฟังว่าห้วงเวลานั้นคนกลันตันแร้นแค้นและ ยากจนมาก เพราะไม่ได้รับการดูแลจากรัฐบาลกลางเท่าที่ควร เรือกสวน ไร่่นาไม่ได้ผลเพราะฤดูแล้งน้ำแห้ง ยามฤดูฝนน้ำท่วมเสียหายจนหมดตัว คนกลันตันสมัยนั้นเหมือนคนอีสานบ้านเรา ที่ต้องอพยพไปหางาน ทำต่างถิ่น มีมากมาย ไปบุกเบิกตั้งชุมชนใหม่ (กำปงbaru) ในเมืองหลวง หลายพันครอบครัวมารับจ้างตัดยางในแถบชายแดนไทย บ้างอาศัยกับ เจ้าของสวน หลายคนอาศัยกับเครือญาติและมิตรสหาย ต่างช่วยเหลือ เกื้อกูลกันและกัน เหมือนพี่เหมือนน้อง เพื่อประทังความอยู่รอด

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คนเชื้อสายมลายูมุสลิมในภาคใต้ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของท้องถิ่น ถูกคนของรัฐดูถูกดูแคลน เอาวดเอาเปรียบ ถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรี ไม่ได้รับการพัฒนาทั้งการศึกษาและเศรษฐกิจ กลายเป็นพลเมืองชั้นสอง มีแรงกดดันมากมาย ขบวนการเคลื่อนไหว

⁴⁰ อัสหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง, “คน 2 สัญชาติ ไทย-มาเลเซีย,” *ศิลปวัฒนธรรม* (1 มิถุนายน 2547): 46-52

เพื่อเรียกร้องสิทธิบางกลุ่มที่เริ่มก่อตัวใหม่ ได้พัฒนาเป็นกองกำลังติดอาวุธ และต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ชัดเจนยิ่งขึ้น รัฐเอาจริงเอาจังในการปราบปราม มาก และเห็นเป็นเรื่องของการเมืองและความมั่นคงของชาติ ความคิด และทัศนคติที่ว่าพวกแขก พวกมลายู "ต้องการแบ่งแยกดินแดนและถือ เป็นกบฏของแผ่นดิน" ยังฝังรากลึกในหมู่บรรดานักปกครอง ยุทธศาสตร์การ ปราบปรามทุกรูปแบบ ได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มกำลัง ตำรวจและทหารถูกส่งมาเต็ม พื้นที่

เหตุการณ์และความเคลื่อนไหวในภาครัฐเหล่านี้ ได้สร้างความ หวาดกลัวและหวาดระแวงแก่ประชาชนคนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก วิธี ชีวิตดั้งเดิมกำลังถูกรุกรานอย่างหนัก เมื่อญาติพี่น้องและคนใกล้ชิดบางคน ตกเป็นเหยื่อของนโยบายรัฐ คนที่เหลืกลัวว่าตนจะเป็นเหยื่อรายต่อไป บางคนอดรนทนไม่ได้กลัวตาย กลัวครอบครัวเดือดร้อน หนีไปอาศัยกับ ญาติพี่น้องฝั่งมาเลเซีย จนกลายเป็นคนมาเลเซีย (และไม่เคยกลับบ้านเกิด อีกเลยก็มีมาก) มีจำนวนไม่น้อยที่อพยพไปทำงานในมาเลเซียชั่วคราว ครอบคลุมกับจังหวะช่วงนั้น การเมืองในมาเลเซียต้องการคะแนนเสียงในการ เลือกตั้งทั่วไป การให้บัตรประชาชนกับคนไทยและคนอินโดนีเซีย จึงเกิดขึ้น ทั้งพรรครัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน⁴¹

มาเลเซีย ยุคนายกรัฐมนตรีหมิร ได้ประกาศพัฒนาประเทศภายใต้วิสัยทัศน์ 2020 และดำเนินการ ตามแผนเศรษฐกิจที่วางไว้นั้น ความก้าวหน้าทันสมัยน่าห่วงประเทศไทยไปมาก ภาพเศรษฐกิจสมบูรณ์ของ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาคาร ถนนหนทาง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เทคโนโลยี ในระยะแรกส่วนใหญ่ เกิดจากแรงงานต่างชาติที่นำเข้าจากประเทศในกลุ่มอินเดียนใต้ ที่ประชากรเป็นมุสลิม จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้คน อพยพเข้าไปทำมาหากินเพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบัน การเข้าไปในมาเลเซียของคนไทย ที่เป็นสองสัญชาติก็ไม่ใช่แต่เพื่อเยี่ยมญาติ เข้าไปศึกษา หรือประกอบการค้าแต่ในบริบทตามแนวชายแดน เท่านั้น แต่เป็นตั้งแต่รัฐกลันตัน จรดรัฐยะโฮร์ เลยทีเดียวโลก ไร้พรมแดนเอื้อให้คนเหล่านี้ประกอบธุรกิจในมาเลเซีย ทั้งในระดับเจ้าของกิจการขนาดใหญ่ และธุรกิจระดับ เล็ก (SME's) ที่ได้รับอานิสงส์จากโครงการส่งเสริมของรัฐบาลมาเลเซียด้วยเช่นกัน อยู่แต่ว่าเขาเหล่านั้น เลือก วิธีการใด

⁴¹ อ้างแล้ว.

โลกาภิวัตน์ องค์ประกอบธุรกิจ และปัญหาภายในประเทศ ทำให้มาเลเซียต้องจัดระเบียบแรงงานที่เข้มงวด เป็นมาตรฐานเดียว และใช้กับทุก ๆ ประเทศเหมือนกันหมด ความเป็น “เครือญาติมลายู” ของไทยกับมาเลเซีย จึงจำเป็นต้องเป็นมาตรฐานเดียวกับ “เครือญาติมาเลย์” ของมาเลเซียกับอินโดนีเซีย และของมาเลเซียกับฟิลิปปินส์ รวมถึง “พี่น้องมุสลิม” ทั่วโลก และ “ผู้ร่วมธุรกิจเชื้อชาติอื่นๆ” ในฐานะ “คนต่างชาติ”

การเข้าไปทำงานของคนต่างชาตินั้น มีรายละเอียดของกฎระเบียบมาก ซึ่งมาเลเซียควบคุมตั้งแต่ต้นทาง พรหมการเมืองที่ดูแลหน่วยงาน ตัวแทน นายหน้า ผู้ประกอบการ นายจ้าง และลูกจ้าง ดังนั้นแรงงานที่ถูกกฎหมายจึงได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายนั้นๆ ซึ่งตรงข้ามกับคนต่างชาติที่ลักลอบเข้าไปทำงาน มักจะถูกปราบปราม จับกุม ขู่ร้ายบางรายได้รับความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นจากนายจ้างเอง กรณีนี้จึงยากที่จะมีหน่วยงานใดเข้าไปช่วยเหลือ

อัสหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง ได้สะท้อนให้เห็นภาพ วิธีการเข้าไปทำงานของ “เครือญาติมลายู” ในมาเลเซีย⁴² ดังนี้

“แม้มาเลเซียจะเป็นประเทศที่เคร่งครัดเรื่องการเข้าเมือง แต่ไม่มีทางเลือก หนังสือเดินทางหลายคนต้องเปลี่ยนชื่อบ่อยๆ (เพราะเมื่อเข้าประเทศแล้วหลบหนีไปทำงานจนอายุการอนุญาตหมดลง ที่สุดต้องถูกจับและจองจำ) เมื่อได้รับอิสระ ถูกส่งกลับประเทศ ได้เปลี่ยนชื่อไปทำหนังสือเดินทางใหม่และลักลอบเข้าไปทำงานอีก แต่มีไม่น้อยที่ยอมเสียเงินเสียทองมากมายกับนายหน้า เพื่อหาทางทำบัตรประชาชนมาเลเซีย เพื่อเป้าหมายในทางทำมาหากินเป็นสำคัญ ตลาดแรงงานและการลงทุนทำร้านอาหาร ยังสามารถทำรายได้แก่ตนและสามารถช่วยเหลือครอบครัวที่บ้านอีกหลายชีวิต

ในขณะที่ความเคร่งครัดของรัฐบาลมาเลเซีย ในการจับกุมผู้ลักลอบเข้าทำงานอย่างผิดกฎหมายเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ไม่สามารถปิดกั้นคนจนที่จะดิ้นรนหางานเพื่อความอยู่รอดได้ บางหมู่บ้านจะหาคนหนุ่มสาวแทบไม่พบ เมื่อสอบถามแล้วส่วนมากตอบคำตอบเดียวคือ “ไปทำงานมาเลย์”

เรื่อง ๒ สัญชาติเป็นเรื่องที่ดูแล้วง่าย แต่ควรแยกกันให้ออกระหว่างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งเชิงประวัติศาสตร์ ที่ยังคงมีและลึกล้ำอยู่ในท้องถิ่นแห่งนี้ คำพูดของสตรีอาวูโสท่านหนึ่งที่ให้สัมภาษณ์กับข้าพเจ้าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ ณ เมืองโกตาบารู รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ยังคงตราตรึงในความทรงจำตลอดเวลา เขาพูดว่า

⁴² อ้างแล้ว.

"ฉันสั่งลูกหลานของฉันทุกคนว่า ถ้ามีคนปาดานี้มาขอความช่วยเหลืออะไร ขอให้ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เพราะคนที่นั่นเป็นคนดี ช่วยเหลือคนอื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก ทั้ง ๆ ที่เขาเองก็ลำบากเหมือนกัน เขามีใจช่วยฉันให้มั่งงานทำ เขามีบุญคุณกับฉันมาก"

กำแพงความสัมพันธ์เชิงบุญคุณและความผูกพันในชาติพันธุ์เดียวกัน เช่นนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐบาลไหน ๆ ไม่ แต่มันเป็นของชาวบ้านระดับรากหญ้าที่มีต่อกัน

หากรัฐบาลต้องการขจัดพวกสองสัญชาติด้วยเหตุผลการเมืองเพียงอย่างเดียว รัฐบาลคงต้องเตรียมความพร้อมให้ลูกหลาน ที่มีจำนวนเรือนหมื่น กลับมาให้มีทางเลือกในการมั่งงานทำ เพราะไม่เช่นนั้นคนที่เดือดร้อนไม่ใช่เพียงคนสองสัญชาติเท่านั้น คนรอบข้าง เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ลูกหลานอีกเป็นแสนคน...นั่นคือความสำคัญด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านคือเรื่องปากท้องเป็นเรื่องสำคัญกว่า"

สรุป ปัญหาเกี่ยวกับบุคคลสองสัญชาตินี้ จึงเป็นปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่จะเป็นตัวชี้ความเป็นไปของความสัมพันธ์ ในลักษณะดังที่ปรากฏมา แม้ทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะหันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมมือกันแก้ปัญหา แต่เนื่องจากปัญหาภายในประเทศมีความแตกต่างกัน ความเข้าใจผิดระหว่างกันก็เกิดขึ้นได้ในบางกรณี ถึงกระนั้นผู้บริหารระดับสูงของทั้งสองประเทศต่างเน้นการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากกว่าจะเผชิญหน้ากัน

ความร่วมมือระหว่างไทยกับมาเลเซียในด้านต่างๆ

โดยพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียทางการทูตกว่า 50 ปี ที่ได้พัฒนาแน่นแฟ้นจนมีความใกล้ชิดกันมาก เนื่องจากมีผลประโยชน์ร่วมกันหลายประการ การเชื่อมโยงทางการเมืองระหว่างผู้นำของทั้งสองประเทศเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ส่วนในระดับประชาชนซึ่งอาศัยตามบริเวณใกล้กับพรมแดนนั้น ก็มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางด้านวัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ในความร่วมมือดำเนินต่างๆ ได้กระทำบนความตกลงทั้งก่อนหน้าและหลังจากที่มาเลเซียได้รับเอกราช ที่สำคัญถึง 32 ฉบับ⁴³ ได้แก่

⁴³ <http://www.mfa.go.th/web/848.php?id=164>.

1. ความตกลงว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างกรุงสยาม-อังกฤษ (ลงนามเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 1911)
2. ความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกของการเดินรถไฟ (ลงนามเมื่อปี 1922)
3. ความตกลงว่าด้วยการจรรยาบรรณข้ามแดน (ลงนามเมื่อปี 1940)
4. ความตกลงว่าด้วยการคมนาคมและขนส่งทางบก (ลงนามเมื่อวันที่ 1 มกราคม 1954)
5. ความตกลงว่าด้วยการเดินรถไฟร่วม (ลงนามเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 1954)
6. ความตกลงว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราหนังสือเดินทางทูตและราชการ (ลงนามเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 1962)
7. ความตกลงว่าด้วยการบริการเดินอากาศ (ลงนามเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 1966)
8. ความตกลงว่าด้วยการศุลกากร (ลงนามเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 1968)
9. ความตกลงว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตรา (ลงนามเมื่อวันที่ 12 มกราคม 1970)
10. ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางการประมง (ลงนามเมื่อวันที่ 16 มกราคม 1971)
11. ความตกลงว่าด้วยการสำรวจและปักปันเขตแดน (ลงนามเมื่อวันที่ 8 กันยายน 1972)
12. ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งองค์กรร่วมมาเลเซีย - ไทย (ลงนามเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 1979)
13. ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางการเกษตร (ลงนามเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 1979)
14. ความตกลงว่าด้วยการแบ่งเขตทางทะเล / ทะเลอาณาเขต (ลงนามเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 1979)
15. ความตกลงว่าด้วยการแบ่งเขตไหล่ทวีป (ลงนามเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 1979)
16. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการขนส่งสินค้าเน่าเสียผ่านแดนมาเลเซียไปยังสิงคโปร์ (ลงนามเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 1979)
17. ความตกลงว่าด้วยการขนส่งสินค้าไป-กลับ ระหว่างฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตกของมาเลเซียผ่านแดนไทย โดยการรถไฟแห่งประเทศไทย (ลงนามเมื่อวันที่ 19 เมษายน 1980)
18. ความตกลงว่าด้วยการยกเว้นการเก็บภาษีซ้อน (ลงนามเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 1982)
19. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาลุ่มน้ำโก-ลก (ลงนามเมื่อเดือน พฤษภาคม 1983)
20. ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมไทย-มาเลเซีย (ลงนามเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 1987)
21. ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือข้ามฟากบริเวณปากแม่น้ำโก-ลก (ลงนามเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 1990)
22. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการศึกษา (ลงนามเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 1993)
23. ความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน (ลงนามเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 1995)
24. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านยางพารา (ลงนามเมื่อวันที่ 17 กันยายน 1999)
25. ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือชายแดน (ลงนามเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2000)
26. ความตกลงว่าด้วยการค้าทวิภาคี (ลงนามเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2000)

27. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการจัดทำ Bilateral Payment Arrangement (Account Trade) (ลงนามเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2001)
28. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือ 3 ฝ่าย ด้านยางพารา อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย (ลงนามเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2002)
29. บันทึกความเข้าใจเพื่ออำนวยความสะดวกด้านพิธีการในการเคลื่อนย้ายสินค้า (ลงนามเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2003)
30. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือระหว่างตลาดหลักทรัพย์ไทยกับมาเลเซีย (ลงนามเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2003)
31. ความตกลงโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก แห่งที่ 2 เชื่อมบ้านบูเกะตา อ.แว้ง จ.นราธิวาส กับบ้านบูเกะตา รัฐกลันตัน (ลงนามเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2004)
32. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือทางการศึกษา (ลงนามเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2007)

นอกจากนี้ ไทยและมาเลเซียยังมีความร่วมมืออื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในลักษณะของความตกลงข้างต้น เช่น ความร่วมมือทางทหาร ความร่วมมือในการสำรวจปิโตรเลียม ความร่วมมือเกี่ยวกับชายแดน เป็นต้น ซึ่งมีคณะกรรมการร่วมในแต่ละชุดดูแลเป็นการเฉพาะ

สรุป บนพื้นฐานของสภาพความเป็นจริงของแต่ละประเทศ และปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกัน ทำให้ไทยและมาเลเซียมีเป้าหมายร่วมกันในอันที่จะแก้ไขปัญหา ตลอดจนการพึ่งพาอาศัย และส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน จึงเกิดเป็นความร่วมมือตามความตกลงดังกล่าวในระดับทวิภาคี เพื่อความมั่นคงของทั้งสองประเทศ การประสานประโยชน์ในลักษณะนี้เป็นส่วนสนับสนุน และส่งเสริมความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นขึ้น

บทบาทของ OIC ต่อปัญหาชายแดนภาคใต้ของไทย

ความสำคัญของ OIC

สำหรับโลกมุสลิมแล้ว องค์การการประชุมโลกอิสลาม (Organization of Islamic Conference – OIC) นั้น ถือได้ว่าเป็นสหประชาชาติของโลกมุสลิม ปัจจุบัน OIC มีสมาชิก 57 ประเทศ รวมทั้งปาเลสไตน์ถือกำเนิดมาตั้งแต่ปี 1971 แง่บันดาลใจสำคัญในการก่อตั้ง OIC มาจากความสำนึกร่วมกันเมื่อมัสยิดอัล-อักซอ (Al-Aqsa Mosque) แห่งนครเยรูซาเลม หรือที่ชาวอาหรับเรียกว่า อัล-กุดส์ ถูกชาวยิวบุกเผา เมื่อเดือนสิงหาคม

1969 ด้วยเหตุนี้กษัตริย์ฮัสซัลที่ 2 จึงเรียกร้องให้โลกมุสลิมทวงนครเยรูซาเลมที่ถูกยึดครองในปี 1967 คืนมาจากเหตุการณ์นี้ทำให้การประชุมสุดยอดของประเทศมุสลิมครั้งแรกเกิดขึ้น

จุดมุ่งหมายของ OIC คือการส่งเสริมความร่วมมือในหมู่สมาชิก (ซึ่งบางครั้งก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคเนื่องจากสมาชิก OIC บางประเทศได้ก่อสงครามต่อสมาชิก OIC บางประเทศ อย่างกรณีอิรัก-คูเวต เป็นต้น) ขจัดการแบ่งแยกเชื้อชาติ และการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ คุ่มครองศาสนสถานและหนุนช่วยการต่อสู้ของชาวปาเลสไตน์ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิและปลดปล่อยดินแดนปาเลสไตน์จากการยึดครองของอิสราเอล สนับสนุนการต่อสู้ของชาวมุสลิมเพื่อปกป้องเกียรติภูมิ เอกราชและสิทธิแห่งชาติ ที่สำคัญก็คือการส่งเสริมความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างประเทศสมาชิกกับประเทศอื่นๆ

จุดแข็งของ OIC อยู่ที่ความเชื่อถือ ของบรรดาสมาชิกที่คิดว่าองค์การนี้มีประโยชน์ เป็นกลุ่มประเทศที่มีจุดยืนชัดเจน สังกัดอยู่ในขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement - NAM) และสหประชาชาติ ประเทศชาอุดีอาระเบียและปากีสถาน เชื่อว่ามีประโยชน์เป็นพิเศษ เพราะ OIC สามารถเป็นปากเสียงให้แก่ประเทศของพวกเขาในเวทีโลก มาเลเซียมีความคิดว่า OIC จะเป็นความก้าวหน้าในจุดหมายของนโยบายต่างประเทศ ดังนั้น OIC จึงเป็นเวทีระหว่างประเทศที่มีความสำคัญมากที่สุด ไม่แพ้สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) มีบางครั้งที่มาเลเซียและอินโดนีเซียได้ปกป้องพันธมิตร ASEAN ด้วยกัน(แม้ว่าจุดยืนของมาเลเซียและอินโดนีเซียปัจจุบัน ที่มีต่อกรณีกรือเซะ และตากใบ จะต่างไปจากอดีตอยู่บ้างก็ตาม) ที่ผ่านมามาเลเซียสนับสนุนให้ OIC มีท่าทีเป็นกลางในเรื่องชนกลุ่มน้อยมุสลิมทั้งในฟิลิปปินส์และประเทศไทย ในขณะที่บางประเทศสนับสนุนให้ OIC มีปฏิริยาต่อรัฐบาลไทยและฟิลิปปินส์ และสนับสนุนให้แข่งกันต่อไทยและฟิลิปปินส์ด้วย เช่นในปี 1978 ลิเบียได้เสนอให้ผู้แทน PULO แกลงในที่ประชุม OIC ที่เซเนกัล แต่ได้รับการคัดค้านจากมาเลเซีย อินโดนีเซียและสมาชิกของ OIC จนทำให้ข้อเสนอตกไปในที่สุด⁴⁴

ไทยใน OIC

ไทยมีความสัมพันธ์กับประเทศ OIC มาตั้งแต่ก่อนเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการให้ OIC ได้เข้าใจท่าทีนโยบายและการปฏิบัติต่อชาวไทยมุสลิม การขยายการติดต่อสัมพันธ์กับโลกมุสลิม การแสวงหาความร่วมมือกับ OIC และประเทศสมาชิก และเป็นการป้องกันมิให้ขบวนการแยกดินแดน หรือผู้ก่อความไม่สงบ ใช้ประเด็นปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศ

45

⁴⁴ จรัญ มะลูลีม, “ไทยกับ OIC (10),” *มติชนสุดสัปดาห์* (2 กันยายน 2548): 25.

⁴⁵ อ่านสังเขปเกี่ยวกับความพยายามในการใช้เวที OIC ของขบวนการแบ่งแยกดินแดน ได้ใน จรัญ มะลูลีม, “ไทยกับ OIC (10),” *มติชนสุดสัปดาห์* (2 กันยายน 2548): 25.

ในปี 1998 ไทยได้รับเกียรติจาก OIC ในฐานะสมาชิกผู้สังเกตการณ์ (Observer Status) พร้อมกับ บอสเนีย เฮอร์เซโกวีนา และสาธารณรัฐแอฟริกากลาง (Central African Republic) ชนกลุ่มน้อยในประเทศอื่นๆ ที่เพิ่มเข้ามาในภายหลัง ได้แก่ ชนกลุ่มน้อยตุรกีตอนเหนือในไซปรัส (Turkish Republic of Northern Cyprus) และกลุ่มปลดปล่อยโมโรแห่งชาติ (Moro National Liberation - MNLF) ในภาคใต้ของฟิลิปปินส์

อย่างไรก็ตาม ในจำนวนสมาชิกที่ได้สถานะสังเกตการณ์นี้ มีสมาชิกบางส่วนไม่สนับสนุนฟิลิปปินส์ ส่วนรัสเซียที่จะเข้ามาเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์รายใหม่ก็ประสบปัญหาเช่นกัน เพราะสมาชิกบางประเทศไม่สบายใจในบทบาทของรัสเซีย กรณีการปราบปรามชาวเชเชเนีย แม้ว่าในการประชุมสุดยอด OIC ครั้งที่ 10 ที่เมืองปุตราจายา มาเลเซีย มีประธานาธิบดีปูตินแห่งรัสเซีย และนางอารโรโยแห่งฟิลิปปินส์จะได้รับเชิญเข้าร่วมก็ตาม

จึงไม่น่าแปลกใจว่า OIC จะนำเอาปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในดินแดนที่ชาวมุสลิมเป็นชนส่วนน้อย มาพิจารณาเสมอว่า ความเป็นจริงคืออะไร ในกรณีความรุนแรงในภาคใต้ของไทยซึ่งมีชาวมุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่อีกได้รับความสนใจเช่นกัน ที่ผ่านมา OIC ให้ความสำคัญกับปัญหาชนกลุ่มน้อยมุสลิมมาตลอดไม่ว่าจะเป็นชาวมุสลิมในพม่า อาเซอร์ไบจาน โคโซโว หรือไซปรัส ก็ตาม ดังนั้น การที่ OIC ให้ความสำคัญต่อปัญหาในภาคใต้ของไทยก็ด้วยเหตุผลหลักที่ว่า ไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกสังเกตการณ์ของ OIC ซึ่ง OIC ยืนยันว่าสมาชิกสังเกตการณ์ควรมีสถานะด้อยกว่าสมาชิกอื่นๆ หากแต่ไม่ได้เป็นประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่เท่านั้น

การประชุมสุดยอด ครั้งที่ 10

ประธานการประชุม अबดุลลอฮ์ อะห์มัด บาดาวี (Abdullah Ahmad Badawi) นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ได้พบกับเลขาธิการ OIC ศาสตราจารย์เอ็กมีลิดดิน อิห์ซานอกูลู เพื่อหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโลกมุสลิมหลายเรื่อง ในจำนวนนั้นมีเรื่องเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ของไทยด้วย

ต่อมา OIC ได้ออกเอกสารข่าว สรุปความว่าเลขาธิการ ได้แสดงความไม่พอใจต่อการปฏิบัติการที่รัฐบาลไทยได้กระทำต่อชาวมุสลิมในภาคใต้ และได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยยุติความรุนแรง และเห็นควรให้มีการสอบสวน ด้วยความเป็นธรรมและเร่งด่วนเพื่อให้เหตุการณ์เหล่านี้ยุติลง รวมทั้งให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภาคใต้ของไทยโดยไม่เลือกปฏิบัติ และโดยไม่คำนึงถึงผลของการเลือกตั้งที่มีขึ้นในประเทศ และเรียกร้องให้รัฐบาลไทยเตรียมความพร้อมสภาพแวดล้อมที่จะนำไปสู่ความสงบทางสังคม และความมั่นคงในภาคใต้ของไทยด้วย⁴⁶

สำหรับเนื้อหาตามเอกสารข่าวนี้ เป็นประเด็นหนึ่งที่มีปัญหา ดังที่เอกอัครราชทูตมาเลเซียประจำประเทศไทย ประรภาไว้ในข้อเขียนดังนี้

⁴⁶ จรัญ มะลูลีม, “ตัวแทนพิเศษของไทย กับเลขาธิการ OIC (1),” *มติชนสุดสัปดาห์* (18 มีนาคม 2548): 20.

“....การดำรงตำแหน่งของข้าพเจ้าเริ่มต้นอย่างไม่ดีนัก หลังจากที่ย้ายเข้ารับหน้าที่ได้ไม่ถึงเดือน ข้าพเจ้าถูกคุณกฤษฎา กาญจนกฤษร ปลัดกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น เรียกไปพบเรื่องคำแถลงขององค์การการประชุมอิสลาม (Organization of the Islamic Conference: OIC) เกี่ยวกับความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะมาเลเซียดำรงตำแหน่ง OIC ข้าพเจ้าได้กล่าวกับคุณกฤษฎาว่า ข้าพเจ้าได้หวังไว้ว่า การพบกันครั้งแรกกับท่าน น่าจะเกิดขึ้นในบรรยากาศที่เป็นมิตรกว่านี้”⁴⁷

คณะผู้แทนพิเศษเข้าพบเลขาธิการ OIC

โดยที่เนื้อหาของเอกสารข่าวดังกล่าวมีความคลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้แทนไปชี้แจงเพื่อให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องภายในของประเทศไทย แต่โดยที่ OIC เป็นองค์การระหว่างประเทศ และได้ออกเอกสารข่าวพาดพิงมาถึงประเทศไทย ไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องไปชี้แจง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย) ได้ให้คณะผู้แทนพิเศษเดินทางไปนครเจดดาห์พบเลขาธิการ OIC เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในภาคใต้⁴⁸ สรุปสาระสำคัญที่ชี้แจง ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการเยือนครั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินการของไทยเกี่ยวกับสถานการณ์ในภาคใต้ โดยเฉพาะในประเด็นที่ทาง OIC ได้ออกแถลงข่าว หลังการหารือระหว่างเลขาธิการ OIC กับนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ที่กล่าวพาดพิงถึงเหตุการณ์ภาคใต้ของไทยว่า มีการหลังเล็ดลอดอันเนื่องมาจากความรุนแรง (bloody act of violence) ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นการกระทำของรัฐบาล ทั้งนี้ ตามข้อเท็จจริงเป็นการกระทำของกลุ่มผู้ก่อการความไม่สงบ (Militant Groups)

เลขาธิการ OIC ได้ขอบคุณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ และส่งคณะผู้แทนพิเศษมาเพื่อทำความเข้าใจที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม OIC ได้รับทราบจากข่าวสารทั่วไปรวมทั้งรายงานของ Human Rights Watch ที่อ้างว่ามีชาวมุสลิมในไทยเสียชีวิตไปแล้วกว่า 600 คนในรอบหนึ่งปี ซึ่งจนถึงขณะนี้ยังไม่มีรายงานการลงโทษผู้กระทำผิด

OIC ให้ความเคารพต่ออธิปไตยและการดำเนินการของรัฐบาลไทย และในฐานะที่ไทยเป็นผู้สังเกตการณ์ของ OIC จึงเป็นพันธะหน้าที่และความรับผิดชอบของ OIC ที่ต้องดูแลชาวมุสลิม OIC ไม่สนับสนุน

⁴⁷ ตะโตะ ชารานี บิน อิบราฮิม “มุมมองว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน,” *ราชพฤกษ์และบุหงารายา*: 50 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550, (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2550), หน้า 116.

⁴⁸ กระทรวงการต่างประเทศ, *คณะผู้แทนพิเศษของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จะเดินทางไปพบเลขาธิการ OIC ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย, ข่าวสารนิเทศ* (2 มีนาคม 2005): 08:01:54 น.

แนวคิดการแบ่งแยกดินแดน (separatism) และการแบ่งแยกทางศาสนา (sectarianism) ทั้งยังคัดค้านการฆ่า/ทำร้ายผู้บริสุทธิ์ ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด

เลขาธิการ OIC แสดงความสนใจที่จะส่งคณะผู้แทนลงหน้าเยือนไทย เพื่อเป็นการปูทางสำหรับการเยือนของตนในลักษณะ Goodwill Mission เพื่อรับทราบข้อมูลโดยตรง และเยี่ยมเยียนพบปะชาวไทยมุสลิมในภาคใต้

หลังจากนั้น ไทยได้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในความกังวลของ OIC ถึงแม้ไทยจะไม่ใช่มุสลิมก็ตาม แต่มีความภูมิใจในการเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์ของ OIC และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับ OIC ในทุกด้าน และได้ให้รายละเอียดความกระจ่างเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกกรณี สรุปสถิติผู้เสียชีวิต ผู้บาดเจ็บ⁴⁹

บรรยากาศในการพบปะกันในครั้งนี้เป็นไปด้วยมิตรไมตรี ตรงไปตรงมา ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนข้อมูล และสอบถามข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ในภาคใต้ รวมทั้งการสอบสวนของคณะกรรมการทั้งสองชุดโดยฝ่ายไทยได้ตอบชี้แจงข้อสงสัยในประเด็นต่าง ๆ ของฝ่าย OIC อย่างครบถ้วนทุกประเด็น ซึ่งทางฝ่าย OIC ก็ได้ยอมรับว่ายังไม่เคยทราบข้อมูลโดยละเอียดเช่นนี้มาก่อน

เลขาธิการ OIC รับปากกับผู้แทนไทยว่า จะได้นำข้อมูลของสถานการณ์ไปอธิบายให้สมาชิก OIC ได้รับฟัง เนื่องจากสถานการณ์ของชาวไทยมุสลิมมีได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะกันเลขาธิการ OIC เท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับรัฐสมาชิกและมติมหาชนของรัฐเหล่านั้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่าประเทศไทยเป็นสมาชิกสังเกตการณ์ของ OIC และเพื่อผลที่ดีของชุมชนมุสลิมของประเทศไทยเอง และขอทราบความคืบหน้าของเหตุการณ์ด้วย⁵⁰

OIC เยือนไทย

ภายหลังการประชุมดังกล่าว กระทรวงการต่างประเทศของไทยได้เชิญคณะเจ้าหน้าที่ระดับสูงของ OIC เดินทางมาเยือนไทยเพื่อรับทราบสถานการณ์จริงด้วยตนเอง ซึ่งเลขาธิการ OIC ยินดีตอบรับเชิญ โดยจะได้จัดส่งคณะเจ้าหน้าที่เดินทางมาล่วงหน้ามาก่อน ซึ่ง OIC ได้ส่งคณะเจ้าหน้าที่มาเยือนไทย ระหว่างวันที่ 2-13 มิถุนายน 2548 มี นายชัยยิด กาซิม อัลมัสรี ผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ และเอกอัครราชทูตถาวรของอียิปต์ประจำสันนิบาตอาหรับ เป็นหัวหน้าคณะ

หลังการเก็บข้อมูลในประเทศไทย คณะผู้แทนของ OIC มีข้อสังเกตว่า รัฐบาลไทยไม่มีนโยบายกีดกันการนับถือศาสนาอิสลาม แต่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวมุสลิม ซึ่งรัฐบาลไทยจะต้องให้ความยุติธรรมต่อชาวมุสลิมใน 3 ประการ คือ ชาวมุสลิมที่จำคุกอยู่ต้องได้รับความยุติธรรม ชาวมุสลิมที่หายตัวไปต้องได้รับ

⁴⁹ อ้างแล้ว, จรัญ มะลูลีม, OIC 10

⁵⁰ จรัญ มะลูลีม, “ตัวแทนพิเศษของไทยกับเลขาธิการ OIC (จบ),” **มติชนสุดสัปดาห์** (25 มีนาคม 2548): 34

การติดตามจากรัฐบาลไทย โดยรัฐบาลไทยต้องมีคำตอบเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้น ส่วนเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำผิดชัดเจน เช่นกรณีเหตุการณ์ที่มีสยิดกรือเซะ และที่อำเภอตากใบ ต้องถูกนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและจะต้องมีการลงโทษตามกฎหมาย⁵¹

ไทยเข้าร่วมการประชุม OIC ครั้งที่ 32 ที่เยเมน (27-30 มิถุนายน 2005)

การประชุมครั้งนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยเข้าร่วมการประชุม และกล่าวสุนทรพจน์เน้นให้เห็นว่า ไทยให้ความสำคัญต่อความแตกต่างด้านวัฒนธรรมและศาสนา ตลอดจนสนับสนุนการส่งเสริมให้มีการติดต่อระหว่างกัน ที่จะนำมาซึ่งความสมานฉันท์และความรุ่งเรือง และได้แสดงความกังวลต่อกลุ่มผู้ที่ไม่หวังดี ที่ได้เบี่ยงเบนหลักคำสอนทางศาสนา เพื่อสร้างสถานการณ์ และการใช้ความรุนแรงเพื่อหวังผลทางการเมือง และเห็นว่านานาชาติควรที่จะร่วมมือกันในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของกลุ่มสายกลางในทุกศาสนา

เวทีนี้ถือว่าไทยประสบความสำเร็จ ทำให้ประเทศสมาชิก OIC ต่างมีความเข้าใจในสถานการณ์ภาคใต้ ที่ถูกต้อง รวมถึงมาตรการและนโยบายของไทยในการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีมิตรประเทศสมาชิก OIC หลายประเทศได้ออกมาสนับสนุนต่อความพยายามของรัฐบาลไทยในการแก้ไขปัญหาด้วย อาทิ อินโดนีเซียบาห์เรน ปากีสถาน บังกลาเทศ และเยเมน เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเยือนไทยของคณะ Goodwill Mission ของ OIC

ในรายงานของ OIC ที่เยเมนนี้ ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยมีมาตรการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ที่ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและให้มีการดำเนินการทางกฎหมายกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ดำเนินการสอบสวนการหายตัวของทนาย สมชาย นิละไพจิตร และให้ตระหนักถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในการพิจารณากำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาภาคใต้ ที่ประชุมมีมติให้การสนับสนุนไทยในความพยายามแก้ไขปัญหาภาคใต้⁵²

สรุป การที่ OIC ซึ่งเป็นองค์กรเทียบเท่าสหประชาชาติที่ได้รับความเชื่อถือจากกลุ่มประเทศโลกมุสลิม ที่มีสมาชิก 57 ประเทศ ให้สถานะแก่ประเทศไทยเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์ นั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า OIC ให้ความสำคัญกับประเทศที่มีได้เป็นประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่ด้วย OIC ได้ย้ำถึงการให้ความสำคัญต่อการต่ออธิปไตยและการดำเนินการของรัฐบาลไทย ไม่สนับสนุนแนวคิดการแบ่งแยกดินแดน (separatism) และการแบ่งแยกทางศาสนา (sectarianism) ทั้งยังคัดค้านการฆ่า/ทำร้ายผู้บริสุทธิ์ และเมื่อได้รับฟังการ

⁵¹ สุณัย ผาสุก, “เปิดรายงาน กมธ.ต่างประเทศ ส.ว. : ‘ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้’,” **ประชาไท** (26 พฤษภาคม 2549) .

⁵² จรัญ มะลูลีม, “ไทยกับ OIC (จบ),” **มติชนสุดสัปดาห์** (23 กันยายน 2548): 31.

ชี้แจงรายละเอียดของเหตุการณ์จนเป็นที่พอใจแล้ว ก็ยังได้รับที่จะนำไปขยายผลให้สมาชิกประเทศมุสลิมอื่นๆ เข้าใจด้วย นอกจากนี้ยังได้ย้ำว่าสถานการณ์ในภาคใต้ มิได้เกิดจากความขัดแย้งทางศาสนา แต่เป็นเรื่องกิจการภายในของไทย และจะสนับสนุนในความพยายามของไทยในการแก้ไขปัญหาภาคใต้ ซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่ชาวไทยมุสลิม

นับได้ว่า OIC ได้แสดงท่าทีในทางบวกต่อไทยทั้งสิ้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ทิศทางที่ไทยได้ดำเนินการ และสร้างความเข้าใจกับประชากรมุสลิมทั่วโลกผ่าน OIC นั้นมาถูกทางแล้ว

เมื่อนำแนวคิดเรื่องความเชื่อมโยงของการเมืองภายในกับภายนอก มาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย-มาเลเซีย ผ่าน OIC แล้ว จะพบว่า สาเหตุหลักที่ทำให้ทั้งไทยและมาเลเซียมีเป้าหมายร่วมกันในการนำเรื่องเข้าหารือในเวที OIC นี้ ก็เพื่อให้ที่ประชุมเห็นด้วยกับการไม่ยกระดับความสำคัญของขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งที่ผ่านมา มาเลเซียก็ได้แสดงให้เห็นว่า แม้จุดยืนของมาเลเซียที่มีต่อเหตุการณ์กรือเซะ และเหตุการณ์ตากใบจะต่างไปจากไทย แต่สิ่งที่สำคัญกว่าอื่นใดคือนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียที่ได้ย้มาถึงความสำคัญที่มีต่อหลักการที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ ในเรื่องการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์ในภูมิภาค เพราะการขานรับของมาเลเซียได้ถูกถือเป็นมาตรฐานในการพิจารณาทั้งในความอ่อนไหวของไทย ตลอดจนข้อเรียกร้องทางการเมืองในมาเลเซีย

มาเลเซียจึงสนับสนุนให้ OIC มีท่าทีเป็นกลางในเรื่องชนกลุ่มน้อยมุสลิมทั้งในประเทศไทย เช่นเดียวกับฟิลิปปินส์ ท่าทีของมาเลเซียในความร่วมมือเพื่อแสดงบทบาทภายใต้อาเซียนจึงอยู่ในระดับสูงมาก

บทวิเคราะห์และสรุป

บทวิเคราะห์

เมื่อนำแนวคิดทางการเมืองที่เรียกว่า “ความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองภายในกับการเมืองภายนอก”(linkage politics) มาขยายขอบเขตการศึกษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย แล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับคือ

1. ระดับรัฐ (state level)
2. ระดับระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (system level)

1. ระดับรัฐ (state level)

ความเชื่อมโยงในระดับนี้ รอสเนา (James N. Rosenau)⁵³ ให้เหตุผลว่า ในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐใดรัฐหนึ่งนั้น ย่อมเป็นผลมาจากปฏิริยาระหว่างกลุ่มผู้แสดงบทบาททางการเมืองภายในรัฐ(international political actors) ซึ่งมีได้อยู่ในกลุ่มของผู้บริหารกับกลุ่มผู้นำที่อยู่ในคณะรัฐบาลของรัฐนั้นๆ หมายความว่าความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลทางการเมือง ตลอดจนมติมหาชนภายในรัฐเป็นเรื่องที่รัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญ และนำมาประกอบในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

กลุ่ม	ไทย	มาเลเซีย
ผู้นำที่อยู่ในคณะรัฐบาล	พรรคไทยรักไทย	พรรค UMNO (ตัวแทน BN)
ผู้นำที่มีได้อยู่ในกลุ่มของผู้บริหาร	พรรคฝ่ายค้าน (ประชาธิปัตย์) และพรรคอื่นๆ	พรรคฝ่ายค้าน (PAS) และพรรค DAP, PKR

สำหรับมาเลเซีย รัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดนโยบายด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากเป็นประเทศที่มีสภาพสังคมการเมืองแบ่งตามเชื้อชาติ จึงมีความอ่อนไหวในเรื่องนี้ ดังนั้น ผู้นำของคนเชื้อชาติต่าง ๆ กลุ่มผู้นำศาสนา พรรคการเมืองในระดับรัฐ ฯลฯ ล้วนมีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลกลาง ถ้าหากดำเนินนโยบายผิดพลาดก็อาจนำไปสู่ความแตกแยก หรือมีปฏิริยาที่รุนแรงจากกลุ่มชนบางกลุ่มได้ อันอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ดังนั้น ในการดำเนินนโยบายจำเป็นต้องเป็นไปในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของทุก ๆ กลุ่ม

ประเทศไทย รัฐบาลได้กำหนดนโยบายต่างประเทศที่ส่งเสริมความเป็นมิตรประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนลักษณะทางสังคมในไทยมีความเป็นเอกภาพที่สูงกว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงสามารถทำได้คล่องตัวกว่า ถ้าหากพิจารณาด้านผู้นำ แม้ว่าไทยจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย แต่ท่าทีของรัฐบาลไทยต่อมาเลเซียก็ได้เปลี่ยนแปลงแต่ประการใด ยังคงเน้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมา

ดังนั้น สิ่งที่ไทยต้องการให้มาเลเซียร่วมมือ โดยเฉพาะการส่งตัวผู้กระทำผิดที่มีสองสัญชาติ นั้นเมื่อพิจารณาสภาพการเมืองภายในมาเลเซียแล้ว เห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่รัฐบาลมาเลเซียไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่ เพราะความผูกพันทางเชื้อชาติ และความเป็นเครือญาติระหว่างชาวมุสลิมในมาเลเซียกับบุคคลผู้กระทำผิด

การกำหนดนโยบายซึ่งมีความเชื่อมโยงกับปัญหาภายในของทั้งสองประเทศ สามารถแบ่งเป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ ได้ดังนี้

⁵³ James N. Rosenau, ed., *Linkage Politics*, (New Yourk: The Free Press, 1969)

1.1 ความเชื่อมโยงในระดับรัฐที่ส่งผลให้การกำหนดนโยบายมีแนวโน้มที่จะขัดแย้งกัน ได้แก่ ปัญหาการบริหารราชการของไทย ที่วางนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ที่การรักษาฐานอำนาจรัฐ และลดระดับความรุนแรง มิได้วางไว้ที่ทำให้สังคมภาคใต้เกิดความสงบสุขสำหรับนโยบายของรัฐบาลทักษิณเมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ทั้ง 4 (ปล้นปืน กรือเซะ ตากใบ และ 131 คนไทยหนีไปมาเลเซีย) แล้ว จะเห็นได้ว่าแม้จะรักษาฐานอำนาจรัฐไว้ได้ แต่ไม่สามารถลดระดับความรุนแรงลงได้ ซึ่งความรุนแรงดังกล่าวนำไปสู่ความวุ่นวายในความสัมพันธ์กับมาเลเซีย

ท่าทีของมาเลเซียกับ 4 เหตุการณ์

ปล้นปืน	กรือเซะ	ตากใบ	131 คนไทยอพยพ
<u>รัฐบาล</u> 1. มาเลเซีย ให้ความร่วมมือในทุกมิติเป็นอย่างดี ตั้งแต่การหารือ การวางแผนการทำงานร่วมกัน และเปลี่ยนขั้วข่าวสารด้วยกัน อย่างทันทั่วทั้ง เพื่อขจัดสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากทั้งสองประเทศ 2. มาเลเซีย ตกลงจะพบปะหรือร่วมกันทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ตลอดเวลา 3. มาเลเซียขอให้ไทยใช้ช่องทางทางการทูต แทนที่จะผ่านสื่อ	<u>สื่อ</u> 1. สื่อของมาเลเซียได้สะท้อนให้เห็นว่า กองกำลังของไทย ถล่มมัสยิดกรือเซะ ที่คาดว่าปราบปรามผู้ก่อเหตุ ทำให้คนในท้องถิ่นไม่พอใจเจ้าหน้าที่	<u>สื่อ</u> 1. เป็นเรื่องที่แน่นอนที่รัฐจะต้องไม่มีการประนีประนอมกับการชุมนุมที่มีความรุนแรง แต่การจับกุมควรดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอน 2. ตำรวจและทหารจะต้องได้รับการฝึกฝนที่ดีกว่าคนในท้องถิ่น 3. วัฏจักรความรุนแรงคงดำรงอยู่โดยไม่มีสัญญาณการแก้ไขจากกรุงเทพฯ <u>ฝ่ายค้าน – พรรค PAS</u> 4. ชุมนุมประท้วง 3 เมือง - กัวลาลัมเปอร์ ปีนัง กลันตัน 5. ขอให้มุสลิมในภาคใต้ของไทยมีความเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับความอยุติธรรมต่อไปให้ได้	<u>รัฐบาล</u> 1. มาเลเซียควบคุมตัวไว้ในฐานะเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย 2. มาเลเซียถือเป็นความรับผิดชอบของไทย ที่จะต้องสร้างความมั่นใจและช่วยคนเหล่านี้เอาชนะความหวาดกลัวให้ได้ 3. มาเลเซียยืนยันไม่เข้าไปก้าวก่ายกับความรุนแรงในภาคใต้ของไทย ให้ความร่วมมือกับไทยด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลราชการลับ มาเลเซียสามารถเข้มงวดด้านความมั่นคงที่ชายแดนเพื่อป้องกันดินแดนของมาเลเซียมิให้ถูกใช้ไปในการโจมตีประเทศไทย 4. มาเลเซียเห็นควรให้สื่อไทยมีความละเอียดอ่อนต่อสถานการณ์ในท้องถิ่น เพื่อหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดความ

ปล้นปืน	กรือเซะ	ตากใบ	131 คนไทยอพยพ
			ไม่เข้าใจกันระหว่างผู้นำของ สองประเทศ 5. มาเลเซียต้องการความ มั่นใจจากไทยก่อนส่ง ประชาชน 131 คนกลับ ว่าพวกเขาจะไม่ถูกละเมิด สิทธิมนุษยชน

ดังนั้น ลักษณะของความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียส่วนหนึ่งจึงสอดคล้องกับสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าหากช่วงใดสถานการณ์สงบเรียบร้อย ความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสองก็ราบรื่นดี ถ้าช่วงใดสถานการณ์ชายแดนมีความรุนแรง ฝ่ายไทยก็อาจจะมองมาเลเซียด้วยความไม่ไว้วางใจ ซึ่งอาจส่งผลให้มีปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ ไทยจึงจำเป็นต้องหันมาพิจารณาทบทวนนโยบายของตนเองด้วยเช่นกัน

1.2 ความเชื่อมโยงในระดับรัฐที่ก่อให้เกิดการดำเนินนโยบายในลักษณะร่วมมือกัน ได้แก่ความร่วมมือกันในด้านต่างๆ ตั้งแต่ปี 2004 -2007 ไทยกับมาเลเซียมีความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ 2 ฉบับ ดังนี้

1.2.1 ความตกลงโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก แห่งที่ 2 เชื่อมบ้านบูเกะตา อ.แว้ง จ.นราธิวาส กับบ้านบูกิตบุหงา รัฐกลันตัน (ลงนามเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2004) สะพานดังกล่าวเป็นหนึ่งในความร่วมมือในแผนงานการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย ระหว่างอินโดนีเซีย มาเลเซีย และประเทศไทย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน

โดยนายกรัฐมนตรีของไทย พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยภริยา และดาโต๊ะ ศรีอับดุลลอฮ์ อะหมัด บาตาวี นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย (ขณะนั้น) และภริยา ได้ร่วมเป็นประธานในพิธีเปิดสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก แห่งที่ 2 เมื่อ 21 ธันวาคม 2007

สะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก มีความยาว 120 เมตร กว้าง 16.9 เมตร และมี 2 ช่องจราจร ใช้งบประมาณในการก่อสร้างจากทั้ง 2 ประเทศ รวมกว่า 100 ล้านบาท สะพานแห่งใหม่นี้เปิดให้บริการระหว่างเวลา 08.00-17.00 น. ทุกวัน โดยในช่วงแรกให้เป็นจุดผ่อนปรนชั่วคราว และจะพิจารณายกสถานะให้สะพานแห่งนี้เป็นจุดผ่านแดนถาวรต่อไป

ในส่วนของประเทศไทย สะพานดังกล่าว นอกจากจะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์และมิตรภาพที่มีมาอย่างยาวนานระหว่างประชาชนแล้ว ยังเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ ด้านการค้าชายแดนของจังหวัดนราธิวาส และเขตอุตสาหกรรมที่อยู่ระหว่างการผลักดันให้เกิดขึ้น เพื่อความสะดวกในด้านโลจิสติกส์ที่จะเชื่อมโยงกับพื้นที่ของมาเลเซีย ไม่ว่าจะเป็นทางบก หรือทางเรือ ที่จะหมุนเวียนเข้ามาให้บริการในพื้นที่ของจังหวัด ซึ่งจะส่งผลดีในด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการเป็นฐานการส่งออกสินค้าเกษตร โดยใช้เส้นทางเชื่อมโยงจาก สะพานบูเกะตา-บูเกะบูหงา ไปยังตุมปัต ได้ด้วยเช่นกัน

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย เพื่อสนองตอบต่อยุทธศาสตร์ East Coast Economic Region (ECER) อย่างจริงจัง ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวทางด้านชายฝั่งตะวันออกอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น และในส่วนของพัฒนาพื้นที่บริเวณตุมปัต หรือ ตักบาลี ซึ่งจะมีการพัฒนาให้เป็นท่าเรือน้ำลึก และจะเป็นเส้นทางโลจิสติกส์ทางเรือ (การขนส่งสินค้าจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคแบบเบ็ดเสร็จ) โดยจะเอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย โดยเฉพาะจังหวัดนราธิวาส ซึ่งถือเป็นพื้นที่ใกล้ชิดในด้านการส่งออกสินค้าจากนราธิวาสออกทะเลทางตุมปัตให้มีความสะดวกมากขึ้นจากเดิม

1.2.2 บันทึกความเข้าใจด้วยความร่วมมือทางการศึกษา (ลงนามเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2007)

ในระหว่างวันที่ 21-22 สิงหาคม 2007 นายกรัฐมนตรีของไทย พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เยือนมาเลเซีย เพื่อลงนามในบันทึกความเข้าใจด้านการศึกษา ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์

โดยบันทึกความเข้าใจนี้ มีขึ้นเพื่อความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการของไทย กับกระทรวงศึกษาธิการของมาเลเซีย ทางด้านการศึกษาที่จะมีขึ้นในรูปแบบของการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษาในทุกระดับ โดยผ่านการแลกเปลี่ยนวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งพิมพ์ อุปกรณ์ช่วยสอน และข้อสนเทศทางการศึกษาทุกระดับและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ผ่านโครงการแลกเปลี่ยน การประชุมเชิงปฏิบัติการ และอื่นๆ

ในส่วนของสาขาความร่วมมือจะมีหลายสาขาด้วยกัน รวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน สถาบันการศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร การศึกษาด้านศาสนา การศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพิเศษ และการยอมรับวุฒิการศึกษา

ทั้งนี้ ความร่วมมือด้านอื่นๆ ที่จะมีการตกลงกันระหว่างคู่ภาคี จะอยู่ในสาขาความร่วมมือด้วยดังนั้น การที่ทั้งสองประเทศดำเนินนโยบายในความร่วมมือนี้ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ที่ไทยและมาเลเซียมีร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาทวิภาคีและแสวงหาความร่วมมือใหม่ๆ ซึ่งเป็นการเน้นย้ำความเท่าเทียมกัน ความเคารพ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2. ระดับระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (system level)

ในระดับระบบความเกี่ยวพันหรือความเชื่อมโยงในระดับนี้ รอสนาวให้เหตุผลว่าเป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้นำทางการเมืองในรัฐหนึ่งกับผู้นำทางการเมืองในรัฐอื่น หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระบบระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ หรือความมั่นคงของรัฐนั้น ๆ ซึ่งพิจารณาถึงความเชื่อมโยงของการเมืองภายในกับภายนอกในระดับระบบ ใน 2 ประเด็นหลัก คือ

2.1 สถานการณ์ของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ และความมั่นคงของทั้งไทยและมาเลเซีย ได้แก่ การขยายอิทธิพลของสหรัฐฯ เหตุการณ์ที่สำคัญได้แก่ วิกฤตเศรษฐกิจเอเชีย (1997) ภัยคุกคามจากการก่อการร้าย (2002) เหตุการณ์นี้ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่ตอบสนองในลักษณะที่เหมือนและที่ต่างกัน เพราะปัญหาภายในของทั้งสองประเทศต่างกัน

สำหรับมาเลเซีย การดำเนินนโยบายใด ๆ นั้น จะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอว่าปัจจัยภายนอกต้องสัมพันธ์กับนโยบายภายใน หรืออาจมีการผสมผสานหรือพึ่งพากัน และการรักษามลประโยชน์ของชาติด้านความมั่นคงเพื่อสร้างความสงบให้เกิดขึ้นภายในประเทศนั้น ต้องมาพร้อมกับการพัฒนาประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจการค้า นอกจากนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลร่วมที่ต้องคำนึงถึงได้แก่ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม รวมถึงแนวคิดทางการเมืองของตัวผู้นำที่เข้ามาบริหารประเทศ

การทำลายเศรษฐกิจเอเชีย (1997) เมื่อประเทศไทยถูกโจมตีค่าเงินอย่างต่อเนื่อง มาเลเซียเองก็เกรงว่าตนเองอาจเป็นเป้าหมายถัดไปตามทฤษฎีโรคติดต่อ (Contagion Theory) จึงติดต่อรัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือ แต่เงินจำนวนมากที่มาเลเซียช่วยแทรกแซงไปนั้นสูญเปล่า ไม่สามารถยับยั้งได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มาเลเซียเลือกใช้การคงค่าเงินริงกิต ขณะที่ไทยเลือกใช้วิธีการของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF)

ตามมุมมองของมาเลเซีย

1. การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเอเชีย ถ้าดำเนินไปตามครรลองโดยไม่มีใครมายุ่งเกี่ยวกับแล้วจะเติบโตข้ามผ่านช่วงศตวรรษไปได้อย่างแน่นอน
2. วิกฤตการเงินที่เกิดขึ้นมีสาเหตุสำคัญมาจากการเก็งกำไรของนักลงทุนในตลาดเงินทุนโลกที่มีพฤติกรรมไล่ล่า (herding behavior) ที่มีสหรัฐฯ อยู่เบื้องหลัง
3. วิธีการของ IMF มีเงื่อนไขที่จะกระทบกับนโยบายภายใน ที่อาจบานปลายไปสู่ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ

ด้วยเหตุนี้ เมื่อเชื่อมโยงการเมืองภายในมาเลเซียที่ได้แก่การตัดสินใจในการใช้นโยบายคงค่าเงินริงกิต และไม่ได้รับความช่วยเหลือจาก IMF มาเชื่อมโยงกับการเมืองภายนอกในระดับภูมิภาคอาเซียนแล้ว การที่มาเลเซียเสนอให้ที่ประชุมรัฐมนตรีคลังอาเซียนจัดตั้งกองทุน (Asia Fund) เพื่อกอบกู้การเงิน โดยให้เป็นอิสระ

จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เพราะไม่เห็นความจำเป็นที่ IMF จะต้องเข้ามาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาคนี้ นั่นคือการแสดงจุดยืนในการปกป้องผลประโยชน์ตามแนวทางของตน อย่างไรก็ตาม แม้มติของที่ประชุมต่างไป แต่มาเลเซียก็ยอมรับมติที่ประชุมที่ชาวเอเชียจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยการระดมทุนในยามฉุกเฉิน

ภัยคุกคามจากการก่อการร้าย (2002)

เมื่อเกิดเหตุวินาศกรรมขึ้นที่สหรัฐฯ (11 กันยายน 2001) และหลังจากนั้น เกิดเหตุระเบิดที่บาห์ลี (12 ตุลาคม 2002) สหรัฐฯ มองสองเหตุการณ์เปรียบเทียบกันแล้วสรุปผลว่า เป็นการโจมตีผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในทุกแห่งทั่วโลก และเอเชียเป็นเป้าของการก่อการร้าย

บทสรุปของตะวันตก

1. กลุ่มอัล กออิดะห์ มีเครือข่ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็นในอินโดนีเซีย มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ (หมู่เกาะมินดาเนา) หรือแม้แต่ในส่วนของซิงเกีย สาธารณรัฐประชาชนจีน
2. หัวหน้าหน่วยปฏิบัติการของกลุ่มญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ (Jemmah Islamiah/JI) อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ที่บาห์ลี
3. ผู้ก่อการร้ายชาวมาเลเซีย สังกัดกลุ่ม KMM มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ JI และเชื่อมโยงกับกลุ่มอัล กออิดะห์
4. ทางกรไทยยอมรับอย่างไม่เป็นทางการว่า สมาชิก JI และอัล กออิดะห์ ระดับหัวหน้า เดินทางเข้า-ออกไทยตรงจุดที่เรียกว่าปากแม่น้ำโก-ลก โดยหลบหนีการไล่ล่าของเจ้าหน้าที่สิงคโปร์และมาเลเซียเข้ามาไทย เพราะทางการสิงคโปร์และมาเลเซียเชื่อว่า ผู้ก่อการร้ายรายหนึ่งได้วางแผนจี้เครื่องบินของชาติใดก็ได้ ระหว่างสหรัฐฯ อังกฤษ หรือสิงคโปร์ เพื่อพุ่งเข้าชนท่าอากาศยานชางฮีของสิงคโปร์
5. ในจังหวัดภาคใต้ของไทย มีกลุ่มใต้ดินที่เรียกว่า ญะมาอะฮ์ ซาลาฟีย์ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับ JI และเคยไปร่วมประชุมกับกลุ่ม JI ในมาเลเซีย

มุมมองของมาเลเซีย

ตน มหวิริ มุฮัมมัด (นายกรัฐมนตรีในช่วงเวลานั้น) พูดถึงเหตุการณ์นี้ว่า เป็นหนึ่งในเคราะห์กรรมที่เป็นผลมาจากความโกรธแค้นของประชาชนที่ไม่มีทางออก นูรดิน โซฟีเย่ (Noordin Sophiee) ประธานสถาบันยุทธศาสตร์และการศึกษาระหว่างประเทศ (ISIS) มีความเห็นว่า ความพยายามทำลายเครือข่ายการก่อการร้าย จะต้องกระทำผ่านทางช่องทางกฎหมายที่เหมาะสมการต่อสู้กับกองกำลังต่างๆ ต้องใช้แนวทางประชาธิปไตย และการต่อสู้จะไม่ได้ประสบความสำเร็จ หากใช้มาตรการ-

การแบบรวมอำนาจ

จันทรา มุซัฟฟาร์ (Chandra Muzaffar) ประธาน Just World Trust มีความเห็นว่า เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจากความยากจน และการขาดเสถียรภาพ

รามอน นาวาร์ตัม (Ramon Navaratnam) นักเศรษฐศาสตร์ได้แนะนำสหรัฐฯ ว่า อย่าได้ข่มขู่ที่จะโจมตีอิรัก ขอให้ถอนตัวออกไปจากดินแดนยึดครอง ทำงานเพื่อการฟื้นฟูการคลัง ใช้อำนาจการการค้าโลกและโลกาภิวัตน์นำเอาการกระจายทรัพย์สินและการค้าที่ยุติธรรมเสมอภาคกันมาใช้

ซัยยิด หะมิด อัลบาร (Syed Hamid Albar) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวว่า เราจะต้องมองไปที่หลักฐานก่อนที่จะมาสรุป

ซอร์ ซี เฮง (Chor Chee heng) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กล่าวว่า ไม่จำเป็นที่จะต้องเพิ่มมาตรการรักษาความสงบปลอดภัยในประเทศ อันเนื่องมาจากการระเบิดที่บาห์ลีแต่อย่างใด เพราะสถานการณ์อยู่ภายใต้การควบคุม และนักท่องเที่ยวต่างชาติก็ไม่ต้องห่วงกังวล

ผลกระทบต่อมาเลเซีย

การที่สหรัฐฯ ผลักปัญหาการก่อการร้าย ให้เป็นปัญหาความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็เพราะมีการเชื่อมโยงกลุ่มการเมืองอิสลามจารีตนิยมในภูมิภาค ว่ามีฐานะเป็นเครือข่ายของอัล กออิดะห์ (Al Qaeda) และเมื่อผนวกเข้ากับปัญหาทางการเมืองของชาวมุสลิมที่มีลักษณะเป็นปัญหาภายในของมาเลเซีย แล้ว มีความพยายามโยงขบวนการเหล่านี้เข้ากับกลุ่มอุซมะ บินลาเดน (Osama bin Laden) จึงส่งผลให้ปัญหานี้กลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศไปโดยปริยาย

โดยเหตุที่มาเลเซียไม่ได้เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เป็นสาเหตุของการก่อการร้าย แต่ได้รับผลจากความขัดแย้งดังกล่าว อันเนื่องมาจากมาเลเซียมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศที่เป็นที่ตั้งของชุมชนและผลประโยชน์ของประเทศเหล่านั้น ดังนั้น มาเลเซียจึงถูกเพ่งมองจากสายตาคนนอกอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ทำให้รัฐบาลมาเลเซียตัดสินใจให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ด้วยการจัดตั้งศูนย์ต่อต้านการก่อการร้าย เพื่อรักษาคู่ยืนต่อประชาคมโลกว่า มาเลเซียเป็นประเทศมุสลิมที่ไม่ส่งเสริมการใช้ความรุนแรงและรักสันติ ในขณะที่เดียวกัน มาเลเซียก็ได้ประโยชน์จากการที่ให้ความร่วมมือชะลอการลงทุนของสหรัฐฯ ไปที่จีน มาเลเซียคาดว่าภาพลักษณ์ที่ดีจะช่วยส่งผลให้นักธุรกิจสหรัฐฯ มีความเชื่อมั่นที่จะเข้ามาลงทุนในมาเลเซียมากขึ้น

แม้ว่ารัฐบาลจะได้รับการวิพากษ์จากพรรคฝ่ายค้าน เช่นพรรค PAS ว่าเป็นความพยายามของสหรัฐฯ ที่จะใช้มาเลเซียเป็นฐานฝึกกองกำลังต่อต้านชาวมุสลิม และถูกตั้งคำถามว่า ทำไมต้องมาตั้งที่มาเลเซีย แทนที่จะเป็นอินโดนีเซีย และรัฐบาลควรมีเหตุผลมากกว่านี้ ขณะที่พรรค DAP เห็นควรให้สหประชาชาติเข้ามาดูแลการจัดตั้งศูนย์

มาเลเซียมองเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว จึงเลือกใช้ประโยชน์จาก 1) การเป็นประเทศที่มีประชากรมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ 2) การเป็นสมาชิกของกลุ่ม OIC 3) การเป็นสมาชิกอาเซียน ด้วยการตีกรอบ

การจัดตั้งศูนย์ต่อต้านการก่อการร้าย ประจำภูมิภาคขึ้นที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เพื่อการศึกษาและแลกเปลี่ยนข้อมูลเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ เมื่อเชื่อมโยงการเมืองภายในมาเลเซียที่ได้แก่ การรับฟังความเห็นจากพรรคฝ่ายค้านในรัฐสภา มาเชื่อมโยงกับการเมืองภายนอกในระดับภูมิภาคอาเซียนแล้ว จะเห็นได้ว่าเรื่องดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาทั้งจากภายในระดับรัฐ (ประเทศ) มาจนถึงระดับภูมิภาค ที่ได้รับฉันทานุมัติจากที่ประชุมผู้นำชาติอาเซียน (2002) โดยก่อนหน้านี้ (2001) ที่ประชุมอาเซียนก็ได้ออกแถลงการณ์แสดงจุดยืนร่วมกันในการประณามการก่อการร้ายทุกรูปแบบ และผนึกกำลังร่วมกันในการต่อต้านการก่อการร้ายและภัยคุกคามเสถียรภาพความมั่นคงของโลก มาแล้ว

จะเห็นได้ว่า มาเลเซีย (ซึ่งมีสถานะเป็นสมาชิก OIC อยู่ด้วย) เลือกที่จะใช้ฉันทามติอาเซียน ในการสร้างดุลอำนาจกับสหรัฐฯ

มุมมองของไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มองเหตุการณ์ต่างกันอย่างน้อยใน 2 ประเด็นคือ

ประเด็นแรก สถานการณ์แวดล้อมทำให้เกิดเหตุการณ์แตกต่างกัน การวินาศกรรมที่สหรัฐฯ เป็นกรณี 'การก่อการร้าย' ที่ถือว่าเป็นผลของยุติธรรมแห่งระบบโลก และรัฐชาติที่เป็นอยู่อันเต็มไปด้วยความรุนแรงในเชิงโครงสร้าง (structural violence) แต่การระเบิดที่บาห์ลีเกิดขึ้นหลังจากที่สหรัฐฯ ถูกวินาศกรรมถึง 1 ปี เป็นการโจมตีนักท่องเที่ยวชาวตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองและไม่สนใจสิ่งรอบข้าง โดยปกติพวก backpackers จะเกลียดชังประธานาธิบดีบุช ของสหรัฐฯ นายกรัฐมนตรีไฮเวิร์ดของออสเตรเลีย และนายกรัฐมนตรีแบลร์ของอังกฤษ

ประเด็นที่สอง เป้าหมายของการใช้ความรุนแรงในกรณีสหรัฐฯ เป็นเป้าหมายเชิงสัญลักษณ์ทางเศรษฐกิจและการทหาร และระบบโลกปัจจุบัน เพราะมุ่งโจมตีตึก "ศูนย์กลางการค้าของโลก" และตึกกระทรวงกลาโหม ส่วนที่บาห์ลีนั้นเป้าหมายอยู่ที่แหล่งบันเทิง (สำหรับคลับ และผับที่อยู่รอบๆ หาดกูดตา)

ผลกระทบต่อไทย แม้รัฐบาลทักษิณได้ปฏิเสธตลอดมาว่า ประเทศไทยไม่ได้เผชิญกับปัญหาการก่อการร้าย แต่การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐออกมาแสดงผลงานการจับกุมตัวผู้ต้องสงสัยชาวมุสลิม จำนวน 3 คน ที่จังหวัดนราธิวาส ก่อนที่นายกรัฐมนตรีทักษิณ (ในเวลานั้น) เข้าพบประธานาธิบดีบุชเพียงไม่กี่ชั่วโมง ถูกกระแสสังคมวิพากษ์ว่า การจับกุมครั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นสหรัฐฯ พอใจ และถูกถือเป็นสัญลักษณ์ชัดเจนที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงการที่ประเทศไทยร่วมมืออย่างเปิดเผยกับสหรัฐฯ นำมาสู่การออกพระราชกำหนดต่อต้านการก่อการร้าย 2 ฉบับที่เพิ่มอำนาจให้กับฝ่ายความมั่นคง

แม้จะมีกลุ่มครูสอนศาสนาชาวมุสลิมออกมาเตือนว่า กฎหมายที่ออกมานี้จะส่งผลกระทบด้านลบต่อความเชื่อถือและไว้วางใจต่อรัฐบาล เพราะการตัดสินใจจับกุมผู้ต้องสงสัยด้วยข้อหาว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม 'JI' นี้

ได้ก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นในหมู่ชาวมุสลิมในภาคใต้ของไทย เพราะรัฐมองพวกเขาเป็นดัง ‘ผู้ก่อการร้าย’ ทั้งๆ ที่การดำเนินกิจกรรมของพวกเขาเป็น ‘นักกิจกรรมทางสังคม’ ความสัมพันธ์พิเศษของรัฐบาลทักษิณและสหรัฐนี้ ได้เพิ่มความหวาดกลัวให้กับมุสลิมในภาคใต้ของไทย

ด้วยเหตุนี้ การขยายอิทธิพลของสหรัฐฯ เข้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วย 2 เหตุการณ์ข้างต้นได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่ตอบสนองในลักษณะที่ต่างกัน เพราะปัญหภายในของมาเลเซียนั้นต่างจากไทย

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายนอกภูมิภาค

นับได้ว่าไชคยังเข้าข้างประเทศไทยอยู่บ้าง ที่จังหวะการหาทางออกเพื่อแก้ไขภาพลักษณ์ประเทศกรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นในภาคใต้ อยู่ในช่วงเวลาที่มาเลเซียดำรงตำแหน่งประธานที่ประชุมองค์การการประชุมโลกอิสลาม (OIC) ไทยจึงขอรับการสนับสนุนจากมาเลเซียในเวทีการอธิบายให้ที่ประชุม OIC ได้รับทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เมื่อครั้งนายกรัฐมนตรีอับดุลลอฮ์ ได้พบกับเลขาธิการ OIC เพื่อหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโลกมุสลิมหลายเรื่อง ในจำนวนนั้นมีเรื่องเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ของไทยด้วย เป็นผลให้ไทยมีโอกาสได้เข้าพบเลขาธิการ OIC เพื่อชี้แจงด้วยตัวเอง และรวมถึงต้อนรับการมาเยือนไทยของเลขาธิการ OIC และกล่าวสุนทรพจน์ในที่ประชุม OIC เพื่ออธิบายให้สมาชิกได้รับทราบเหตุการณ์ (2005)

เมื่อเชื่อมโยงการเมืองภายในของไทยกับการเมืองภายในของมาเลเซีย เข้ากับการเมืองภายนอกภูมิภาคอย่าง OIC แล้ว เห็นได้ว่า ท่าทีของมาเลเซียในความร่วมมือเพื่อแสดงบทบาทความเป็นมิตรประเทศกับไทยอยู่ในระดับสูงมาก

สรุป

ในการพิสูจน์สมมติฐานเพื่อทำนายแนวโน้มของความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย โดยอาศัยการวิเคราะห์ 2 ด้านคือ หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียในระดับรัฐ และ สอง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคที่ได้แก่อาเซียน และนอกภูมิภาคที่ได้แก่ OIC นั้น

ในระดับทวิภาคี ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์ได้แก่ นโยบายการบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนปัจจัยที่เป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ได้แก่ความร่วมมือในด้านต่างๆ ของไทยและมาเลเซีย

ส่วนบทบาทของอาเซียนนั้น ไทยและมาเลเซียมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นและปฏิบัติตามฉันทามติส่วนความสัมพันธ์นอกภูมิภาคนั้น บทบาทของ OIC ที่มีต่อไทยเป็นไปในทิศทางที่ส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ระหว่างมาเลเซียกับไทยแน่นแฟ้นขึ้น

ผู้วิจัยจึงสรุปว่า แนวโน้มของความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียในอนาคตจะเป็นไปในทางบวกมากกว่าลบ ถ้าหากสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายในระดับรัฐ และในระบบระหว่างประเทศไม่เปลี่ยนแปลงไปจากที่เป็นอยู่เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบปัจจัยทั้งสองด้าน ระหว่างปัจจัยที่เป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์แล้ว พบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์มีมากกว่า ถึงแม้ไทยและมาเลเซียจะมีปัญหาระหว่างกันอยู่บ้าง แต่ถ้าหากทั้งสองฝ่ายได้ร่วมมือกันก็สามารถทำให้ปัญหาที่มีอยู่เบาบางลง ประกอบกับมีปัจจัยบวกอื่นๆ อยู่หลายประการ ซึ่งจะทำให้ความสัมพันธ์มีแนวโน้มไปในทางที่ดีต่อกันมากกว่าที่จะขัดแย้งกัน

ดังนั้น รัฐไทยจึงควรให้ความสำคัญกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนกลุ่มต่างๆ และมติมหาชน เพื่อนำมาประกอบในการกำหนดนโยบายในการบริหารราชการภาคใต้ที่วางไว้ที่ความสงบสุขของประชาชน เพราะความสงบสุขเป็นดัชนีชี้ความสัมพันธ์ไทยกับมาเลเซีย

ภาคผนวก

ความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย หลัง 2006

**คำแถลงข่าวร่วมในโอกาสการเยือนไทยอย่างเป็นทางการ
ของ ฯพณฯ ดาโต๊ะ ศรี อับดุลลอฮ์ อะหมัด บาดาวี นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย
11-13 กุมภาพันธ์ 2007**

1. ฯพณฯ ดาโต๊ะ ศรี อับดุลลอฮ์ อะหมัด บาดาวี นายกรัฐมนตรีมาเลเซียเดินทางเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะแขกของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ในระหว่างวันที่ 11-13 กุมภาพันธ์ 2007 นับเป็นการเยือนประเทศไทยครั้งที่ 3 ของนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย หลังจากที่ได้เยือนไทยก่อนหน้านี้เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2004 และวันที่ 13-14 ตุลาคม 2004
2. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายกรัฐมนตรีมาเลเซียเข้าเฝ้าฯ ในโอกาสเยือนประเทศไทย หลังจากนั้น นายกรัฐมนตรีทั้งสองประเทศได้หารือข้อราชการในบรรยากาศฉันมิตร
3. นายกรัฐมนตรีทั้งสองประเทศแสดงความพอใจต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรของทั้งสองประเทศที่เป็นมาอย่างสม่ำเสมอ และยืนยันความตั้งใจที่จะส่งเสริมความร่วมมือทุกด้านเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีทั้งสองประเทศยังได้แสดงความยินดีต่อการเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและมาเลเซียที่จะครบรอบ 50 ปีในปีนี้ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องกันว่า กิจกรรมที่จะจัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองโอกาสดังกล่าวจะมีทั้งกิจกรรมที่เป็นการดำเนินการร่วมกันของทั้งสองประเทศ และกิจกรรมที่แต่ละฝ่ายจะเป็นผู้ดำเนินการเอง
4. นายกรัฐมนตรีทั้งสองฝ่าย ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความร่วมมือทวิภาคี และได้แสดงความพอใจกับผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมของพัฒนาการในความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมสำหรับพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย (Joint Development Strategy) ทั้งนี้การเริ่มโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลกแห่งที่สองเพื่อเชื่อม Buketa ฝั่งไทย กับ Bukit Bunga ฝั่งมาเลเซีย และการเริ่มโครงการฝึกอบรมแก่ฝ่ายไทยที่เสนอโดย GIATMARA ของมาเลเซีย แสดงให้เห็นถึงการยึดมั่นและความพยายามของทั้งสองฝ่ายในการดำเนินการโครงการร่วมพัฒนา โครงการ JDS มีส่วนในการพัฒนา

คุณภาพชีวิตของประชาชนในบริเวณพื้นที่ชายแดนของทั้งสองประเทศ รวมทั้งช่วยกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคใต้ของไทยและรัฐทางเหนือของคาบสมุทรมาเลเซีย

5. นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ แสดงความพอใจกับความคืบหน้าที่เป็นรูปธรรมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ในกรอบความร่วมมือการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่ายอินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMT-GT) ซึ่งได้รับการรับรองโดยที่ประชุมสุดยอด IMT-GT ครั้งที่ 2 ที่เมืองเซบู เมื่อเดือนมกราคม 2007 แผนพัฒนาดังกล่าวถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในกำหนดจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของความร่วมมือของทั้งสองประเทศในเขตเศรษฐกิจสามฝ่ายดังกล่าว

6. นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ ยังได้แสดงความพอใจกับความคืบหน้าของการดำเนินการแก้ไขปัญหาบุคคลสองสัญชาติของทั้งสองประเทศ และได้รับทราบถึงการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งสองฝ่ายที่ได้หารือและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกันเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลในเรื่องนี้

7. นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ ได้แสดงความห่วงกังวลในปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องยุติการโจมตีด้วยความรุนแรงต่อพลเรือนและประชาชนผู้บริสุทธิ์ นายกรัฐมนตรีมาเลเซียแสดงความยินดีต่อการที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาด้วยวิถีทางสันติและสมานฉันท์ ทั้งสองฝ่ายยังเห็นพ้องกันที่จะต้องส่งเสริมความร่วมมือกันเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านสังคมและการศึกษา ด้วยการติดต่อในระดับประชาชนต่อประชาชน รวมทั้งการเยือนมาเลเซียของนักศึกษาไทย เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้

8. นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ ได้แสดงความพอใจต่อความคืบหน้าอย่างดียิ่ง ในความร่วมมือด้านพลังงานระหว่างไทยกับมาเลเซีย อันประกอบด้วย การผลิตก๊าซจากเขตพัฒนาร่วม (JDA) โครงการวางท่อส่งก๊าซระหว่างไทยกับมาเลเซียและโรงแยกก๊าซ (TTM) และโครงการแลกเปลี่ยนไฟฟ้าระหว่างสองประเทศทั้งสองฝ่ายยังได้แสดงความชื่นชมต่อหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความร่วมมือด้านพลังงาน อันได้แก่ Malaysia-Thailand Joint Authority (MTJA), PETRONAS และ บริษัท ปตท. จำกัด (PTT), Tenaga Nasional และ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (EGAT).

9. นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ ยังได้แสดงความพอใจกับจำนวนนักท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศที่เพิ่มมากขึ้น และตกลงที่จะเสริมสร้างความร่วมมือด้านท่องเที่ยวระหว่างกันด้วย

10. นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ ได้แสดงความพอใจต่อความคืบหน้าของความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์ฮาลาล ทั้งสองฝ่ายรับทราบว่าจะมีการลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่างสถาบันมาตรฐานอาหารฮาลาลแห่งประเทศไทย ศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ Malaysia's Halal Industry Development Corporation and World Halal Forum เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสองประเทศในการดำเนินการค้นคว้าวิจัยผลิตภัณฑ์และการบริการฮาลาล

11. นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ได้แสดงความชื่นชมต่อนายกรัฐมนตรีไทย ที่ได้ให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น และ อภัยาศัยไมตรี รวมทั้งการอำนวยความสะดวกอย่างดียิ่งในระหว่างการเยือนประเทศไทยของตน

กรุงเทพฯ ประเทศไทย

12 กุมภาพันธ์ 2007

วันที่ 9 มีนาคม 2009 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ออกรับ สมเด็จพระราชาธิบดี อัล วาติฎ บิลลาห์ ตณกู มิชาน ไชนัล อิบิ ดิน อิบนี อัลมาร์ฮูม สุลต่าน มাহ์มุด อัล มุกตาฟี บิลลาห์ ชาห์ สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย และ สมเด็จพระราชินี ประไหมสุหรีอาภง ตณกู นูร์ ซาฮิร่าห์ สมเด็จพระราชินีแห่งมาเลเซีย ในโอกาส เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ระหว่างวันที่ 9-12 มีนาคม 2009 ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ในพระบรมมหาราชวัง



ในโอกาสนี้ สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย โปรดเกล้าฯ ให้ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีฯ เข้าเฝ้าฯ ในวันที่ 10 มีนาคม 2009 ณ ห้องเจ้าพระยา โรงแรมแมนดาริน โอเรียนเต็ล กรุงเทพฯ



End T-M.IR

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กิตติ รัตนฉายา (พลเอก), **ดับไฟใต้กับพรรคคอมมิวนิสต์มลายา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2538
- เฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, **หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์: กบฏ...หรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2547
- ชาโรม อาหมัด, **ความสัมพันธ์ระหว่างเคดาห์กับสยาม**, 2528. หน้า 119-120. อ้างถึงใน **ครองชัย หัตถา, ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต**, (ปัตตานี : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี, 2541
- ชื่นชีวา ชีวะธรรม, **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย (พ.ศ. 2535-2538): วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและส่งเสริมความสัมพันธ์** วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540
- ตะโต๊ะ ชารานี บิน อิบราฮิม “มุมมองว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน,” **ราชพฤกษ์และบุหงารายา : 50 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2550
- ทวีศักดิ์ เผือกสม. “อยุธยาในเงื้อมมือของปัตตานี : ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของปัตตานีและบทสนทนาระหว่างศูนย์กลางกับท้องถิ่นในการเขียนประวัติศาสตร์” (เอกสารต้นฉบับ, กำลังจะตีพิมพ์),
- ตะโต๊ะ ไซด์ อาร์ฟ พัดซิลลาห์ บิน ไซด์ อวาลุดดิน, “บทความ,” ใน **ราชพฤกษ์และบุหงารายา : 50 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550** , กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2550
- ธวัช ขวัญจิตร, **สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค ระหว่างอินโดนีเซีย มาเลเซียและประเทศไทย** สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540
- พิทยา สิทธิอำนวย (แปลและเรียบเรียง), **มหัศจรรย์ มุฮัมมัด ปลดแอกความคิด พื้นเศรษฐกิจเอเชีย**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภัคธรวิศ, 2544
- มานพ จิตต์ภูษา ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ และพีรยศ ราฮิมมูลา, **ความร่วมมือระหว่างไทยและมาเลเซีย ในการปราบปรามกองกำลังที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยและมาเลเซีย**, งานวิจัย 2525 (เอกสารอัดสำเนา).
- มาลา ราโจ เสถียร, “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย: 50 ปีแห่งมิตรภาพและความเป็นมิตร,” ใน **ราชพฤกษ์และบุหงารายา : 50 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและมาเลเซีย 2500-2550** , กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2550

วงเดือน นราสัจจ์ และคณะ, **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม วิชาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2547

อารีฟิน บินจิ, “การปล้นปืนทหาร ไปสู่การอุ้มฆ่า นายสมชาย นีละไพจิตร ทนายมุสลิมและต้นเหตุของความรุนแรง,” ใน **ปาตานี: ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู**, (สงขลา : มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550

อารีฟิน บินจิ, อ.ลออแมน และ ชูฮัยมีร์ อิศมาแอล, **ปาตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู**,” สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550

อารีฟิน บินจิ, “การลอบฆ่าผู้นำศาสนากับการอพยพลี้ภัยที่นำไปสู่ปัญหานานาชาติ,” ใน **ปาตานี: ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู**, สงขลา : มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550

Mahathir Mohamad, “A New Deal for Asia,” (Malaysia: Pelanduk Publication, 1999): 64-65.

ข่าว บทความ และเว็บไซต์

<http://www.mfa.go.th/web/848.php?id=164>.

New Straits Times, (4 October 4 2005).

The Star, (24 September 2005).

The Star, (24 September 2005).

กระทรวงการต่างประเทศ, คณะผู้แทนพิเศษของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จะเดินทางไปพบเลขาธิการ. **ข่าวสารนิเทศ** (2 มีนาคม 2005)

จรัญ มะลูลีม, “ไทยกับ OIC (10),” **มติชนสุดสัปดาห์** (2 กันยายน 2548): 25.

จรัญ มะลูลีม, “ตัวแทนพิเศษของไทย กับเลขาธิการ OIC (1),” **มติชนสุดสัปดาห์** (18 มีนาคม 2548): 20.

จรัญ มะลูลีม, “ตัวแทนพิเศษของไทยกับเลขาธิการ OIC (จบ),” **มติชนสุดสัปดาห์** (25 มีนาคม 2548): 34

จรัญ มะลูลีม, “ไทยกับ OIC (จบ),” **มติชนสุดสัปดาห์** (23 กันยายน 2548): 31.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, **ประวัติศาสตร์แห่งการลงเกี่ยวกับปัตตานี** ศิลปวัฒนธรรม (1 มิถุนายน 2547).

บทความเผยแพร่ในเวปไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน

ณรงค์ ชื่นนิรันดร์, **ปล้นปืน 4 มกราคม 47**, สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 6 <http://region6.prd.go.th>

สุณัย ผาสุก, “เปิดรายงาน กมธ.ต่างประเทศ ส.ว. : ‘ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้’ ,” **ประชาไท** (26 พฤษภาคม 2549) .

อัยหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง, “คน 2 สัญชาติ ไทย-มาเลเซีย,” **ศิลปวัฒนธรรม** (1 มิถุนายน 2547): 46.